ISSN: 2299-9922
e-ISSN 2391-9418 [Online]

Religious and Sacred Poetry:

An International Quarterly

of Religion, Culture and Education

edited by

Marek Mariusz Tytko

Year 4: 2016

Volume 3 (15)

July – August – September 2016

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Working and up-to-date website of the journal (Address):
http://www.religious-and-sacred-poetry.info [The Internet service of the quarterly]
The primary version of the periodical is the electronic format
The quarterly is indexed in the specified databases:
Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.) Frankfurt am Main (Germany),
[Online Distribution License Agreement, 13.03.2013]
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (C.E.J.S.H.), Poznań (Poland),
Praha (Czech Republic), Bratislava (Slovak Republic), Budapest (Hungary),
[Abstracts License Agreement, 03.03.2013, Full Texts License Agreement 07.09.2014]
BazHum (B.H.), Warsaw (Poland) [Full Texts License Agreement 07.09.2014].
The European Reference Index for the Humanities Plus (E.R.I.H. Plus), Bergen (Norway),
[The journal was approved on 23.07.2015 for inclusion to E.R.I.H. Plus by the European Science Foundation (ESF) in Norwegian Centre for Research Data (NSD)].
Evaluation: The quarterly has beeen evaluated by the Polish Ministry of Sciences and Higher Education / the Universities in Warsaw in **2015** (the register "**B**" position 1498 – **7 points** for **1** reviewed text).
Profile of the Quarterly: Humanistic sciences (humanities), Social sciences. **Main scientific disciplines:** 1. Literature, 2. Pedagogy. **Other scientific disciplines:** 3. Cultural studies, 4. Philosophy, 5. Theological sciences. **Main scientific area:** 1. Field of the humanities. **Other scientific areas**: 2. Field of social sciences, 3. Field of theological sciences. **Thomson Reuters category:** 1. Cultural studies, 2. Literature, Slavic, 3. Poetry, 4. Religion, 5. Education & Educational research.
Journal's affiliation (through Editor-in-Chief): Jagiellonian University (Cracow, Poland)

The International External Reviewers of the Quarterly:
Rev. Prof. dr Janusz Artur Ihnatowicz, Th.D. – The University of St. Thomas (Houston, Texas, USA)
Prof. Dr Eric Ziolkowski, Ph.D. – The Lafayette College (Easton, Pennsylvania, USA),
Prof. Dr Margaret Ziolkowski, Ph.D. – The Miami University (Oxford, Ohio, USA),
Prof. dr Kas Mazurek, Ph.D. – The University of Lethbridge (Lethbridge, Canada),
Prof. dr Natal′â Tigranovna Pahsar′ân, Ph.D. – The State University of Lomonosov (Moscow, Russia),
Doc. Sergej Sergeevič Skorwid, C.Sci. – The Russian State University (Moscow, Russia),
Prof. dr Aleksej Viktorovič Tatarinov, Ph.D. – The State University of Kuban (Krasnodar, Russia),
Prof. Aleksandr Leonidovič Glotov – National University "Ostroh Academy" (Ostroh, Ukraine),
Prof. Oksana Anatol'evna Kravčenko, Donetsk University (Donetsk, Ukraine),
Dr hab. Peter Káša, Ph.D. – The University of Prešov (Prešov, Slovakia),
Doc. Ján Gavura, PhD. – Prešov University (Prešov, Slovakia),
Doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D. – Masaryk University (Brno, Czechia),
Prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc. – The University of Hradec Kralove (Hradec Kralove, Czechia),
Prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc. – Palacký University (Olomouc, Czechia),
Doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.– The University of Ostrava (Ostrava, Czechia),
doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc. – Masaryk University (Brno, Czechia),

The Polish External Reviewers of the Quarterly:
Prof. zw. dr hab. Zbigniew Chojnowski – University of Warmia and Mazury (Olsztyn, Poland),
Prof. AM dr hab. Jacek Glenc (The Karol Szymanowski Academy of Music, Katowice Poland),
Prof. UG dr hab. Izabela Kępka Ph.D. – The University of Gdańsk (Gdańsk, Poland),
Prof. UKSW dr hab. Krzysztof Koehler, Ph.D. – University of Card. St. Wyszyński (Warsaw, Poland),
Prof. UR dr hab. Marek Nalepa, Ph.D. – The University of Rzeszów (Rzeszów, Poland),
Prof. dr hab. Kazimierz Prus, Ph.D. – The University of Rzeszów (Rzeszów, Poland),
Prof. UŚ dr hab. Marek Rembierz – University of Silesia (Katowice, Poland),
Fr Prof. UKSW dr hab. Jerzy Sikora Ph.D. – University of Card. Stefan Wyszyński (Warsaw, Poland).

The International Scholarly Council:

Em. Prof. UJ dr hab. Bogusław Żurakowski, Ph.D. (**chief** of the International Board, Gdańsk, Poland), Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (**secretary**, Cracow, Poland), Univ.-Prof. Mag. Dr. Alois Woldan (Austria/Wien), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D. Âŭgen Arkadz′evič Pan′koŭ [Eugeniusz Pańkow] (Belarus, Grodno), Doc. Dr philol. sc., C.Sci. Ph.D., Vol′ga Âŭgen′eŭna Pan′kova [Olga Pańkowa] (Belarus, Grodno), Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc. (Czech Republic, Praha), Doc. PhDr. Hana Bočkova, Dr. (Czech Republic, Brno), Prof. UWr. Doc. Ph.Dr Libor Martinek (Czech Republic, Opava), Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc. (Czech Republic, Ostrava), Prof. Ph.Dr Michaela Soleiman pour Hasherni CSc., (Czech Republic, Brno), Prof. Ph.D., M.A. Janina Falkowska (Canada, London, Ontario), Prof. Dr Peter Drews, apl. Prof., Ph.D. (Germany, Freiburg im Breisgau), Prof. Dr hab. phil. sc. Alicja Teresa Nagórko, Ph.D. (Germany, Berlin), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. (Poland, Cracow), rev. father Dr hab. Roman Bogacz, Th.D. (Poland, Cracow), Dr hab. Beata Maria Gaj Ph.D. (Poland, Opole), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński, Ph.D. (Poland, Lublin), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba, Ph.D. (Poland, Warsaw), rev. sister Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda Sielepin, CHR (Poland, Cracow), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta Szuścik, Ph.D. (Poland, Katowice – Cieszyn), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski, Ph.D. (Poland, Cracow), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta Żukowska, Ph.D. (Poland, Lublin), rev. father Ass. Prof. Dr Vladimir Vukašinović, Th.D. (Serbia, Beograd), Doc. PhDr. Marián Andričík, Ph.D. (Slovakia, Košice), rev. father Prof. PhDr. Pavol Dancák, Ph.D. (Slovakia, Prešov), Doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), M.Prof. KU doc.PaedDr. Tomaš Jablonský, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), Doc. PhDr. Zuzana Kákošová, CSc. (Slovakia, Bratislva), rev. father Prof. PaedDr. ThDr. Jozef Leštinský, Th.D. (Slovakia, Ružomberok), Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc. (Slovakia, Prešov), rev. father Akad. Prof. Dr Jože Krašovec, Th.D. (Slovenia, Ljubljana), Prof. Dr Jens Herlth, Ph.D. (Switzerland/Helvetia, Freiburg/Fribourg), Prof. Dr hab. Volodimir Ìvanovič Antofijčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. dr. hab. Oleksandr Grigorovič Astaf′êv, Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Boris Ivanovič Bunčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. Dr hab. Nadìâ Georgìïvna Kološuk, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Svìtlana Ìvanìvna Kravčenko, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Mar'âna Bogdanìvna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanìvna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Luïza Konstantinovna Olander, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Nataliâ Mikolaïvna Sidorenko Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Lidiâ Vìtalìïvna Snicarčuk Ph.D. (Ukraine, Lviv), Prof. Dr Anna Frajlich-Zając, Ph.D. (the United States, New York)

Members of the Editorial Board (the Editorial Team):

Editor-in-Chief: Dr hum. sc. Marek Mariusz **Tytko**, Ph.D. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl),
Vice-Editor-in-Chief: rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda **Sielepin** CHR, Th.D. (s.adelajda[at]gmail.com)

Subject Editors (Sub-editors):

Em. Prof. UJ Dr hab. Bogusław **Żurakowski** Ph.D. – pedagogy, culture, literature (boguslaw.zurakowski[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – English and American literature (terbela[at]gmail.com), rev. father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Biblical theology and Biblical studies (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl), rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda **Sielepin** CHR, Th.D. – liturgical theology and liturgical spirituality (s.adelajda[at]gmail.com), Dr hab. Beata Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz **Jaroszyński,** Ph.D. – philosophy of culture and aesthetics (jarosz[at]kul.lublin.pl), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks

Kudyba, Ph.D. – literature (kudyba[at]op.pl), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan **Urbanowski**, Ph.D. – literature and contemporary literature (maciej.urbanowski[at]uj.edu.pl), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta **Szuścik**, Ph.D. – psychology of creativity (ulaszus[at]poczta.onet.pl), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta **Żukowska**, Ph.D. – pedagogy, history of education and upbringing (anmartzuk[at]interia.pl), Prof. Dr hab. Svitlana Ìvanìvna **Kravčenko**, Ph.D. – Russian philology, Ukrainian philology and social communication (grelya64[at]mail.ru), Prof. UWr., Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – Czech philology (libor.martinek[at]fpf.slu.cz), Doc. PhDr. Marián **Andričík**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature, English philology, theory of literary translation, theory of interpretation of literature (marian.andricik[at]upjs.sk), PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature (hajducekova[at]gmail.com), Prof. Dr hab. Mar'âna Bogdanìvna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology, the Bible in literature, literary translation theory (m-z[at]ukr.net), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanìvna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology and hermeneutics, the Bible in literature (m-z[at]ukr.net)

Statistical editor:

Em. Prof. AGH Dr hab. Adam Michał **Nodzeński** D.Tech. – statistics (nodzen[at]agh.edu.pl),

Language editors for Polish and native speakers (Polish language consultants):

Agnieszka Luiza **Kubicka**, M.A. – language editor for Polish language (agnieszkaluiza[at]wp.pl)

Language editors for English and native speakers (English language consultants):

rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda **Sielepin**, CHR – language editor for English language, **chief** of English Section (s.adelajda[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – special editor for texts in English (terbela[at]gmail.com), Muir Alan **Evenden** (the United States) – English native speaker (mevenden[at]gmail.com), Thomas **Koziara** M.A. (the United States) – English native speaker (thomas.koziara.polska[at]gmail.com), Linda **Tytko** B.A. (the United States) – English native speaker (ltytko[at]sbcglobal.net), Mark Simon **Bonnett** (the United Kingdom) – English native speaker (Bignoze1[at]hotmail.com), Doc. PhDr. Marián **Andričík**, Ph.D. – English philology (marian.andricik[at]upjs.sk), Mgr. Aleksander Vadzimavič **Babuk**, M.A. – language editor for English language (alexander-babuk[at]yandex.ru)

Language editors for Russian and Ukrainian, native speakers (Russian and Ukrainian language consultants):

Prof. Dr hab. Svìtlana Ìvanìvna **Kravčenko** – language editor for Russian language and native speaker (grelya64[at]mail.ru), Prof. dr hab. Nadìâ Georgìïvna **Kološuk –** language editor for Russian and Ukrainian language and native speaker (n_koloshuk[at]ukr.net)

Language editor for Slovak and native speaker:

PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. language editor for Slovak language and native speaker (hajducekova[at]gmail.com),

Language editor for Czech and native speaker:

Prof. UWr. Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – language editor for Czech language, Bohemian native speaker (libor.martinek[at]fpf.slu.cz),

Language editors for Belarusian and Polish, native speakers:

Doc. Dr philol.sc., C.Sci., Ph.D. Âŭgen Arkadz′evič **Pan′koŭ** [Eugeniusz **Pańkow**], subject editor for Belarusian and Polish literature, Polish and Belarusian philology (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D., Vol′ga Âŭgen′eŭna **Pan′kova** [Olga **Pańkowa**] subject editor for Belarusian and Polish literature, Belarusian and Polish philology, Russian language editor (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru).

Language editor for Greek and Latin (Greek and Latin consultant):

Dr hab. Beata Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl),

Technical editors and webmaster:

M.Sc. Eng. Krzysztof **Kubicki** – technical editor, webmaster (krzysiek.kubicki[at]gmail.com), Eng. Beata Anna **Tytko**, technical editor (beata.tytko[at]poczta.fm), Andrzej **Szelęga** M.A. – technical editor, photographer, graphic image technology editor, computer graphics, cameraman and film editor (info[at]asfoto.net)

Editor:

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.,

Address of the editorial office:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665
e-mail: religious.and.sacred.poetry[at]gmail.com

The Patronage:

The journal "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" is published under the scholarly patronage of the Polish Theological Society in Cracow

(**Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie**)

http://www.ptt.net.pl/

Symbol UKD: 2:82-1

Copyright © by Marek Mariusz Tytko and the Authors of this volume 2016
Copyright © by Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton" 2016

The Publisher:

Fundacja Naukowa Katolików ‘Eschaton’ (Kraków, Polska)
[The Scholarly Foundation of Catholics ‘Eschaton’, Cracow, Poland]
Number KRS **0000451001** [The Judgement for Cracow-Centre, Department No. XI, 13.02.2013]
Number NIP **6793090655** [The Financial Office for Cracow-Podgorze (Podgórze), 20.03.2013]
Number REGON **122802966** [The Main Statistical Office – GUS Cracow (Kraków), 05.04.2013]

Address of the Publisher:
ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665; e-mail: fundacja.eschaton[at]gmail.com

President of the Scholarly Foundation of Catholics ‘Eschaton’:
Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.

Roman Catholic Church Assistants of the Publisher:
Father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Church Assistant (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl),
Father Ireneusz **Okarmus**, Th.M. – Church Assistant (iokarmus[at]parafiapiaskinowe.pl)
[Church assistants (ecclesiastical assistants) were appointed by His Eminence Metropolite Cardinal Stanisław **Dziwisz**, Th.D., The Metropolitan Curia in Cracow, 15.05.2013, Number 1132/2013]

On the cover of the periodical (first page of the cover):
The Picture: *Our Lady of Opole*, 15th Century, the Saint Cross Church in Opole

On the cover of the periodical (the last page of the cover):
Krzysztof Kołtun & Marek Mariusz Tytko, the PSALM, Cracow, 3rd February 2013
(photo: Andrzej Szełęga)

The text on the last page of the cover:
Marek Mariusz Tytko, transl. into English by Adelajda Sielepin CHR, Muir Evenden & Mark Bonnet

Cover design:
The cover was designed by Krzysztof Kubicki and inspired by Marek Mariusz Tytko,
Design consultant: Jarosław Kubicki

The graphic trademark of the Quarterly and the Foundation (a Christian fish):
Edward Przebieracz and Krzysztof Kubicki inspired by Marek Mariusz Tytko

ISSN: 2299–9922 [for paper’s print version]
[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 18.02.2013]
e-ISSN 2391-9418 [for online version]
[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 05.12.2014]

Additional information on
Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

The journal is published both in electronic and in paper version. Both versions of 2013 and 2014 and 2015 and 2016 are provided with a list of reviewers.
The journal uses a reviewing procedure which is described in the electronic and paper version.
It follows the rules presented in the Communication of the Polish Ministry of Science and Higher Education.
The volume and issue number of the journal that contains a description of the reviewing procedure: 3/2016.
Direct link to the website containing the description of the reviewing procedure:
http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104
The journal has a working and up-to-date website.

All the journal reviewers in 2013-2016 were external reviewers.
All the scholarly articles published in the journal in 2013-2016 are provided with a title and an abstract in English.

In 2013-2016 no joint (double) issues of the journal were published.
In 2013-2016 there was a six-month delay in publishing the journal, due to editorial reasons.
In 2016 there was a six-month delay in publishing the journal, due to editorial reasons.
There were 12 issues of the journal published in 2013-2015.

Over 50% of the authors of scholarly articles published in the journal in 2013-2016 are academics working at the universities or other scholarly institutions in the countries other than the country where the journal is published (i.e. Poland)

28 scholarly articles were published in the journal in 2015.

Over 50 % of the people reviewing articles for the journal in 2013-2016 were affiliated to scholarly institutions in the countries outside Poland.

The frequency of publication: every three months

Over 50 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2016 were written in English or Russian.

32 members of the Editorial Board work for scholarly or educational institutions in the countries outside Poland, that is outside the country where the journal is published
(it refers to the situation on 31.12.2015).

10 members of the Editorial Board work in scholarly or teaching institutions in Poland, that is the country where the journal is published (it refers to the situation on 31.12.2015).

100 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2016 are accessible on the Website.

The first year of the journal's publication : 2013.

Dodatkowe informacje na temat
Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Czasopismo jest publikowane zarówno w wersji elektronicznej, jak i papierowej. Obie wersje z lat 2013, 2014, 2015, 2016 zaopatrzono w listę recenzentów.
Czasopismo stosuje procedurę recenzowania, którą opisano w wersji elektronicznej i papierowej. To spełnia wymogi przedstawione w komunikacie polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
Tom (rocznik) i numer czasopisma, który zawiera opis tej procedury recenzyjnej: 3/2016.
Bezpośredni link do strony zawierającej opis procedury recenzyjnej:
http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104
Czasopismo ma czynną i aktualizowaną stronę internetową.

Wszyscy recenzenci czasopisma w latach 2013-2016 byli recenzentami zewnętrznymi.
Wszystkie naukowe artykuły publikowane w czasopiśmie w latach 2013-2016 zaopatrzono w tytuł i abstrakt w języku angielskim.

W latach 2013-2016 nie opublikowano żadnych łączonych (podwójnych) numerów czasopisma.
W latach 2013-2016 nastąpiło sześciomiesięczne opóźnienie w publikowaniu czasopisma, z powodów redakcyjnych.

Opublikowano 12 numerów czasopisma w latach 2013-2015.

Ponad 50% autorów artykułów naukowych, opublikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2016 to uczeni pracujący w uniwersytetach lub innych instytucjach naukowych w państwach innych, niż państwo, gdzie to czasopismo jest publikowane (tu: w Polsce)

28 artykułów naukowych opublikowano w czasopiśmie w 2015.

Ponad 50 % osób recenzujących artykuły dla czasopisma w latach 2013-2016 było afiliowanych do naukowych instytucji w krajach poza Polską.

Częstotliwość publikacji: kwartalnik (co trzy miesiące)

Ponad 50 % artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2016 zostało napisanych po angielsku lub rosyjsku.

32 członków Zespołu Redakcyjnego pracuje dla instytucji naukowych lub edukacyjnych w państwach poza Polską, czyli poza państwem, gdzie to czasopismo jest publikowane
(to odnosi się do sytuacji na dzień 31.12.2015).

10 członków Zespołu Redakcyjnego pracuje dla instytucji naukowych lub edukacyjnych w Polsce, czyli w państwie, gdzie to czasopismo jest publikowane
(to odnosi się do sytuacji na dzień 31.12.2015).

100 % artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2016 jest dostępna na stronie internetowej.
Pierwszy rok publikacji czasopisma: 2013.

Spis Ilustracji

Ilustracja 1.

Matka Boska Opolska, XV wiek, kościół pw. Św. Krzyża w Opolu (autor nieznany). 386

Ilustracja 2.

Logo Podziemnego Salonu Artystyczno-Literacko-Muzycznego (PSALM-u) w Krakowie przy Parafii Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych. 406

Ilustracja 3.

Bogusław Żurakowski w PSALM-ie w Krakowie 10 VI 2012 r. 440

Table of Illustrations

Illustration 1.

Our Lady of Opole, 15th Century, the Saint Cross Church in Opole
(an unknown author) 386

Illustration 2.

Logo of the Underground Artistic-and-Literary-and-Music Saloon
(the PSALM) in Cracow at the Parish of God's Mother of the Rosary
in the Piaski Nowe District. 406

Illustration 3.

Bogusław Żurakowski in the PSALM in Cracow June 10, 2012 440

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 11-16

Spis treści

Spis ilustracji 9
Table of Illustrations 10

Spis treści 11
Table of Contents 17

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
O „Poezji Religijnej i Sakralnej" (15)
[tekst po polsku] 23

I. Dissertations and Articles (Rozprawy i Artykuły) 33

DAGMARA POSKART (Kraków, Polska)
Fruit as the object of Satan's manipulation
[*Owoc jako przedmiot manipulacji Szatana*]
[tekst po angielsku] 35

GRACJAN KRASZEWSKI (Urbana-Champaign, Illinois, USA)
William Henry Elder, Bishop of Natchez, Mississippi. A representative study of Southern Catholic Bishops' domestic ministry and views on allegiance during the American Civil War
[*William Henry Elder, biskup Natchez, Mississippi. Reprezentatywne studium południowej, katolickiej, krajowej posługi biskupów i poglądy na wierność podczas amerykańskiej wojny domowej*]
[tekst po angielsku] 59

IVICA HAJDUČEKOVA (Koszyce, Słowacja)
IVETA BÓNOVA (Koszyce, Słowacja)
Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry Červený mak [The Red Poppy])
[*Duchowy wymiar w lirycznej poezji Mašy Haľamovej (Poetycki zbiór Czerwony mak)*]
[tekst po angielsku] 83

IVICA HAJDUČEKOVA (Koszyce, Słowacja)
IVETA BÓNOVA (Koszyce, Słowacja)
Duchowný rozmer v lyrickej poézii Maše Haľamovej (Básnická zbierka Červený mak)
[*Duchowy wymiar w lirycznej poezji Mašy Haľamovej (Poetycki zbiór Czerwony mak)*]
[tekst po słowacku] 111

LIBOR MARTINEK (Opawa, Czechy)
K problematice sacrum a profanum v poezii Henryka Jasiczka
[*O problematyce* sacrum *i* profanum *w poezji Henryka Jasiczka*]
[tekst po czesku] 137

Ks. JACEK SIEWIORA (Tarnów, Polska)
Aktualność paradygmatu etyczności w procesie kształcenia
[tekst po polsku] 165

II. Essays (Eseje) 183

AGNIESZKA LUIZA KUBICKA (Kraków, Polska)
Duchowość w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego
[tekst po polsku] 185

III. Book Reviews (Recenzje książek) 209

LÍVIA BARNIŠINOVÁ (Koszyce, Słowacja)
[Rec. książki:] Ivica Hajdučeková, *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry,*
[Ivica Hajdučeková, *Duchowość w (re)interpretacji dzieł literatury słowackiej*]
[tekst po słowacku] 211

IV. Reports (Sprawozdania) 219

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
BOGDAN MARIAN JANKOWICZ (Kraków, Polska)
Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton" w Krakowie: sprawozdanie z działalności w 2016 roku
[tekst po polsku] 221

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
BOGDAN MARIAN JANKOWICZ (Kraków, Polska)
Protokół z posiedzenia Zarządu Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" w Krakowie 31.03.2017 r.
[tekst po polsku] 231

V. A Source-based edition (Edycja źródłowa) 239

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
O dramacie Mikołaja Krasnodębskiego pt. Olga
[tekst po polsku] 241

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (Warszawa, Polska)
Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie Olga
[tekst po polsku] 253

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (Autor) (Warszawa, Polska)
MAREK MARIUSZ TYTKO (Redaktor) (Kraków, Polska)
Olga (dramat)
[tekst po polsku] 257

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
Cyprian Kamil Norwid jako poeta i myśliciel
[tekst po polsku] 347

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
Symfonia s-trumienna. Preludium do mszy z aniołem
[tekst po polsku] 355

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
Górecki Henryk Mikołaj
[tekst po angielsku] 359

VI. Interwiews (Wywiady) 363

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
HENRYK MIKOŁAJ GÓRECKI (Katowice, Polska)
Z Czernicy w świat. Z prof. Henrykiem Mikołajem Józefem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Mariusz Tytko (1993)
[tekst po polsku] 365

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
AUGUSTYN DREINERT (Rydułtowy, Polska)
Typ spokojny, ze skrzypcami pod pachą...
Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego – rozmawia Marek Mariusz Tytko (1993)
[tekst po polsku] 373

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
MAREK DYŻEWSKI (Wrocław, Polska)
RADIO MARYJA (Toruń, Polska)
Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka. Zapis fragmentu drugiej części audycji „Rozmowy niedokończone" w Radiu Maryja dnia 28.11.2010
[tekst po polsku] 377

VII. A Sacred Picture (Obraz sakralny) 385

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
Oryginał obrazu Matki Bożej Opolskiej oraz jego kopia – obraz Matki Bożej Piekarskiej
[tekst po polsku] 387

VIII. Information for Authors (Informacja dla Autorów) 405

Evaluation Form
[Formularz recenzji (po angielsku)] 407
Формуляр рецензии
[Formularz recenzji (po rosyjsku)] 409
Formularz recenzji
(po polsku) 411
Formulář recenze
[Formularz recenzji (po czesku)] 413
Formulár recenzie
[Formularz recenzji (po słowacku)] 415
Формуляр рецензії
[Formularz recenzji (po ukraińsku)] 417
Фармуляр рэцэнзіі
[Formularz recenzji (po białorusku)] 419

Procedures and timeline of the editorial process [in English]
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po angielsku)] 421

Procedures and timeline of the editorial process [in Russian]
Сроки и процедура издательского процесса
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po rosyjsku)] 423

Procedures and timeline of the editorial process [in Polish]
Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po polsku)] 425

Procedures and timeline of the editorial process [in Czech]
Podmínky a postup publikačního řízení
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po czesku)] 427

Procedures and timeline of the editorial process [in Slovak]
Podmienky a postup publikačného konania
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po słowacku)] 429

Procedures and timeline of the editorial process [in Ukrainian]
Терміни і процедура видавничого процесу
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po ukraińsku)] 431

Procedures and timeline of the editorial process [in Belarusian]
Тэрміны і працэдура выдавецкага працэсу
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po białorusku)] 433

Główne zasady procedury recenzowania tekstów złożonych do publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (zgodne z instrukcjami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej) 435

Autorzy tekstów w tomie 3 (15) 2016 437
Autorzy artykułów recenzowanych w tomie 3 (15) 2016 438

IX. Information on the Editors (Informacje o Redaktorach) 439

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po angielsku] 441

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po polsku] 442

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po czesku] 443

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po słowacku] 444

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po rosyjsku] 445

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po ukraińsku] 446

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" [tekst po białorusku] 447

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po angielsku] 448

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po polsku] 449

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po czesku] 450

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po słowacku] 451

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po rosyjsku] 452

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po ukraińsku] 453

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry" [tekst po białorusku] 454

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 17-24

Table of Contents

Table of Illustrations [in Polish] 9
Table of Illustrations [in English] 10
Table of Contents [in Polish] 11
Table of Contents [in English] 17

MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland)
On "Religious and Sacred Poetry" (15)
[the text in Polish] 23

I. Dissertations and Articles 33

DAGMARA POSKART (Cracow, Poland)
Fruit as the object of Satan's manipulation
[the text in English] 35

GRACJAN KRASZEWSKI (Urbana-Champaign, Illinois, USA)
William Henry Elder, Bishop of Natchez, Mississippi. A representative study of Southern Catholic Bishops' domestic ministry and views on allegiance during the American Civil War
[the text in English] 59

IVICA HAJDUČEKOVA (Košice, Slowakia)
IVETA BÓNOVA (Košice, Slovakia)
Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry Červený mak [The Red Poppy])
[the text in English] 83

IVICA HAJDUČEKOVA (Košice, Slowakia)
IVETA BÓNOVA (Košice, Slovakia)
Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry Červený mak [The Red Poppy])
[the text in Slovak] 111

LIBOR MARTINEK (Opava, Czechia)
The Issue of the Sacred and the Profane in the Poetry of Henryk Jasiczek
[the text in Czech] 137

Ks. JACEK SIEWIORA (Tarnów, Poland)
Topicality of the ethical paradigm in education
[the text in Polish] 165

II. Essays **183**

AGNIESZKA LUIZA KUBICKA (Cracow, Poland)
Spirituality in the Late Lyrics of Adam Mickiewicz and Juliusz Słowacki
[the text in Polish] 185

III. Book Reviews **209**

LÍVIA BARNIŠINOVÁ (Košice, Slovakia)
[Review:] Ivica Hajdučeková, *Spirituality in the (Re)interpretation of the works of Slovak literature*
[the text in Slovak] 211

IV. Reports **219**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
BOGDAN JANKOWICZ (Cracow, Poland)
The Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton" in Cracow: a Report on its Activity in 2016
[the text in Polish] 221

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
BOGDAN JANKOWICZ (Cracow, Poland)
Minutes of the meeting of the Management Board of the Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton" in Cracow 31.03.2017
[the text in Polish] 231

V. A Source-based edition **239**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
On Mikołaj Krasnodębski's drama entitled Olga
[the text in Polish] 241

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (Warsaw, Poland)
A Pseudo-Romantic Way to Philosophy in the drama Olga
[the text in Polish] 253

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (the Author) (Warsaw, Poland)
MAREK MARIUSZ TYTKO (the Scholarly Editor) (Cracow, Poland)
Olga (drama)
[the text in Polish] 257

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
Cyprian Kamil Norwid as a Poet and a Thinker
[the text in Polish] 347

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
The Stream-Coffin Symphony. The Prelude to the Mass with an Angel
[the text in Polish] 355

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
Gorecki Henryk Mikolaj
[the text in English] 359

VI. Interwiews 363

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
HENRYK MIKOŁAJ GÓRECKI (Katowice, Poland)
From Czernica out to the world: Marek Tytko talks with prof. Henryk Mikolaj Jozef Gorecki, composer (1993)
[the text in Polish] 365

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
AUGUSTYN DREINERT (Rydułtowy, Polska)
A Quiet Guy with a Violin under His Arm... Marek Mariusz Tytko talks with Augustyn Dreinert — Henryk Mikolaj Gorecki's form tutor (1993)
[the text in Polish] 373

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
MAREK DYŻEWSKI (Wrocław, Poland)
RADIO MARYJA (Toruń, Polska)
Henryk Mikolaj Gorecki and his music. A Transcript of the Fragment of the Second Part of the Broadcast „Unfinished Conversations" in Radio Maryja on 28.11.2010
[the text in Polish] 377

VII. A Sacred Picture 385

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
The Original Picture of Our Lady of Opole and its Copy – the Picture of Our Lady of Piekary
[the text in Polish] 387

VIII. Information for Authors 405

Evaluation Form [in English] 407
Evaluation Form [in Russian] 409
Evaluation Form [in Polish] 411
Evaluation Form [in Czech] 413
Evaluation Form [in Slovak] 415
Evaluation Form [in Ukrainian] 417
Evaluation Form [in Belarusian] 419

Procedures and timeline of the editorial process [in English] 421
Procedures and timeline of the editorial process [in Russian] 423
Procedures and timeline of the editorial process [in Polish] 425
Procedures and timeline of the editorial process [in Czech] 427
Procedures and timeline of the editorial process [in Slovak] 429
Procedures and timeline of the editorial process [in Ukrainian] 431
Procedures and timeline of the editorial process [in Belarusian] 433

The Main Principles of the Peer Review Procedure of the Texts Sent to Publish in "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" according to the instructions by the Ministry of Science and the Universities in the Polish Republic
[the text in Polish] 435

The Authors of the Texts in the Issue 3 (15) 2016 437
The Authors of the Reviewed Papers in the Issue 3 (15) 2016 438

IX. Information on the Editors 439

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in English] 441

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Polish] 442

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Czech] 443

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Slovak] 444

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Russian] 445

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Ukrainian] 446

Information about Chief of the International
Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry" [in Belarusian] 447

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in English] 448

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Polish] 449

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Czech] 450

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Slovak] 451

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Russian] 452

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Ukrainian] 453

Information about Editor-in-Chief
of „Religious and Sacred Poetry" [in Belarusian] 454

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 23 - 32

O „Poezji Religijnej i Sakralnej" (15)

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! Szczęść Boże!
Laudetur Jesus Christus! Benefaciat vobis Deus!
Ἐυλογήμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεός ὑμᾶς αὐτούς ἐυλογεῖ!

Jak zwykle, z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce nowy numer naszego czasopisma „Religious and Sacred Poetry". Kwartalnik naukowy, który stara się wypełnić lukę tematyczną wśród międzynarodowych periodyków akademickich, tworzony jest przez zespół uczonych z dwunastu krajów świata. Jesteśmy czasopismem spełniającym warunki naukowości, nie jesteśmy natomiast pismem konfesyjnym. Gromadzimy badaczy wielu państw wokół problematyki religijnej kultury literackiej, w tym szczególnie wokół zagadnień poezji religijnej i sakralnej. Przedstawiamy wyniki badań nad kulturą chrześcijańską, stąd w poszczególnych tomach można znaleźć opracowania naukowe dotyczące twórców zarówno prawosławnych, katolickich, jak i protestanckich (nie tylko literatów). Więcej informacji o nas znajduje się na naszej czynnej stronie internetowej (umieszczonej pod adresem sieciowym: www.religious-and-sacred-poetry.info).

Pragnę podzielić się z Państwem radosną i bardzo pozytywną wiadomością. Nasze czasopismo „Religious and Sacred Poetry" (RASP) zostało wpisane na listę „B" czasopism naukowych (krajowych) polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w grudniu 2015 r. (pozycja 1498 – przyznano nam wysoką ocenę siedmiu punktów w skali piętnastopunktowej). Autor za każdy tekst artykułu naukowego (recenzowanego), otrzymuje w „RASP" 7 punktów, co liczy się naukowcom do punktacji niezbędnej do dalszej kariery naukowej.

Istotne wydaje się także to, że „Religious and Sacred Poetry" jest indeksowane od początku w kilku naukowych międzynarodowych bazach danych (CEJSH, CEEOL i BazHum, a za rok 2015 – także Index Copernicus). W przyszłości zamierzamy być obecnymi także w innych, zagranicznych bazach danych. Myślimy o takich systemach bazodanowych, jak: Art and Humanities (Thomson Reuters), Scopus (Elsevier), Humanities Source – Humanities Research Database (EBSCO). Prowadzimy rozmowy bezpośrednie i korespondencję z dysponentami tych baz. Wkrótce nastąpi podpisanie umowy z EBSCO (w USA) na udostępnienie im naszych zasobów tekstowych.

A teraz pewna dygresja osobista. Marzy mi się, aby napisać duży tekst, który by dotyczył tematu: *Życie duchowe człowieka podstawą literatury ducha (wybrane problemy pedagogiki kultury duchowej).* Tekst ten w jakiś sposób mógłby scharakteryzować ogólnie to, czym zajmuje się „Religious and Sacred Poetry", czyli problematykę interdyscyplinarną pomiędzy np. religią (chrześcijańską), literaturą piękną, filozofią, sztuką a psychiką i wychowaniem człowieka. Struktura (zagadnienia) owego studium wyglądałaby następująco, jak niżej podano. Wstęp (definicje); 1. Człowiek; 2. Duch; 3. Życie duchowe; 3 A. 'Sacrum' a 'życie duchowe' a 'duchowość'; 4. Literatura; 5. Literatura ducha (literatura duchowa, literatura duszy); 5 A. Problem antropologii kulturowej, antropologii literatury; 6. Pedagogika; 7. Kultura; 8. Pedagogika kultury; 9. Pedagogika kultury duchowej; 10. Pedagogika kultury duchowej a literatura ducha (wybrane problemy); 11. Pedagogika kultury duchowej a życie duchowe (B. Nawroczyński, M. A. Krąpiec etc.); 12. Duchowość jako kategoria badawcza w pedagogice i literaturoznawstwie; 13. Życie duchowe jako kategoria badawcza w pedagogice i literaturoznawstwie; 14. Problematyka twórczości literackiej jako zagadnienie interdyscyplinarne, „kreatywistyczne"; 15. Problematyka genezy twórczości literackiej (także „literatury duchowej") jako zagadnienie interdyscyplinarne; 16. Pedagogiczne wspomaganie duchowe twórców literatury: relacja mistrz-uczeń; 17. Pedagogiczne wspomaganie duchowe odbiorców literatury: relacja mistrz-uczeń; 18. Funkcje pedagogiki kultury duchowej w dydaktyce literatury (także religijnej i sakralnej); 19. Funkcje pedagogiki kultury duchowej w wychowaniu przez literaturę (także religijną i sakralną); 20. Wnioski: Życie duchowe człowieka podstawą literatury ducha pedagogiki kultury duchowej). Duchowość w literaturze to nie tylko romantyzm w XIX wieku, ale i kultura wieków XX oraz XXI, o dawnych epokach nie wspominając.

Niniejszym upubliczniam ww. schemat-pomysł na rozprawę naukową. Może ktoś z badaczy podejmie tę tematykę w ramach swoich prac naukowych? Kultura duchowa w języku i tekście wchodzi wszak do zakresu zainteresowań naszego periodyku oraz autorów tu publikujących. Twórcy *Encyklopedii Katolickiej* rozumieją 'duchowość chrześcijańską' jako

„formę duchowego życia człowieka religijnego (duchowość religijna), zmierzającego do zjednoczenia z Bogiem, przez Jezusa Chrystusa, kształtowana i realizowana zgodnie z jego nauką, przykładem życia oraz dziełem zbawczym (ewangelia) w ramach chrześcijaństwa; obejmuje wszelkie przejawy życia chrześcijanina wchodzące w zakres etosu chrześcijańskiego, a przejawiające się głównie w religijności, ascezie oraz mistyce, łącznie z nimi stanowi przedmiot badań odrębnego działu teologii (duchowości religijnej teologia)"[1].

[1] M. Daniluk, *Duchowość chrześcijańska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Docent – Ezzo, pod redakcją Romualda Łukaszyka, Ludomira Bienkowskiego, Feliksa Gryglewicza, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1989, szp. 317, [całość szp. 317-330].

Z kolei w tej samej *Encyklopedii katolickiej* zdefiniowano także inne (szersze) pojęcie 'duchowości religijnej', którą rozumie się jako

„formę duchowego życia opartego na akceptacji *sacrum* jako wartości nadrzędnej, kształtującej świadomość człowieka i jego dążenie do osobistej doskonałości w perspektywie pełni eschatycznej; zespala w sobie religijność, ascezę oraz mistykę, wchodzące również wskład etosu i łącznie z nimi stanowi przedmiot badań odrębnego działu teologii (duchowości religijnej teologia)"[2].

Bóg to nie jakieś *sacrum* (pojęcie) a *sacrum* (pojęcie) to nie Bóg. Polski filozof ks. Józef Tischner (1931-2000), którego uniwersyteckich wykładów miałem przyjemność słuchać w Krakowie w latach osiemdziesiątych (w Papieskiej Akademii Teologicznej) oraz dziewięćdziesiątych (w Uniwersytecie Jagiellońskim) XX wieku, napisał na temat Ducha / ducha (i duchowości) m.in. następujące słowa:

„Jeszcze nie tak dawno bez słowa »duch« nie można było powiedzieć nic istotnego o człowieku i czasach, w których człowiek żyje. Mówiło się więc o »duchu czasów«, o »duchu praw«, o »duchu narodu«, o traceniu i odzyskiwaniu »ducha« przez pojedynczego człowieka. Nie było gorszego nieszczęścia, niż to, gdy człowieka »opuścił duch«. W czasach udręki powtarzano: »ducha nie tracić«. A kto dziś pamięta o »duchu«?

Słowo wyparowało z literatury, z historiografii, z polityki, pozostało jedynie w języku religii, gdzie pędzi żywot wygnańca. Od pewnego czasu słyszymy więc o »odnowie w Duchu Świętym«, o »charyzmatykach« obdarowanych »darami Ducha Świętego«, Jan Paweł II poświęcił bieżący [1998] rok »Duchowi Świętemu«. Czy jednak na naszym »bezdusznym świecie« mamy jasne widzenie tego, co te słowa znaczą? Jak doszło do tego, że »duch wyparował«? Z naszego polskiego świata wypłoszyły go rozmaite[,] sprzężone ze sobą moce. Materializm dialektyczny głosił, iż »duch« jest pojęciem »nienaukowym«, natomiast naukowe jest pojęcie »wysoko zorganizowanej materii«. Ekonomia polityczna wydobyła z mroku pojęcie »interesu« społecznego. Okazało się, że to nie »wartości duchowe« nami władają, ale »interesy« ciała. Psychoanaliza odsłoniła potęgę podświadomości, poddanej niepodzielnie władzy *libido*; »duch« jest kłamliwą sublimacją erotyzmu. [Friedrich] Nietzsche dowodził, że u źródeł szlachetnych ideałów miłości bliźniego działa prymitywny instynkt zemsty, który »odwraca porządek wartości« i wywyższa przegranych, a poniża zwycięzców. Największe spustoszenia pozostawiło odejście ducha w naszej codziennej mowie. *»Litera zabija, duch ożywia«*. Kiedy »ożywczy duch« opuści mowę, te same słowa znaczą coś innego. Najwznioślejsze hasła stają się martwe. »Ojczyzna« nie jest już ojczyzną, »życie« nie jest życiem, »miłość« nie jest miłością, bohaterowie stają się tchórzami, a tchórze bohaterami. Mowa, która jest wielkim wynalazkiem ducha, staje się szkieletem bez ducha.

Czy pozbawieni perspektyw ducha potrafimy jeszcze zrozumieć nasz świat? Aby zrozumieć, trzeba się wznieść ponad to, co zadane do rozumienia. Jak zdołamy wznieść się ponad bezduszność świata, jeśli duch nie przypnie nam skrzydeł?

W chrześcijaństwie »duch« łączy się z wydarzeniem pięćdziesiątnicy. Dopiero potem, w miarę rozwoju chrześcijaństwa, przyszły skojarzenia z platonizmem. W platonizmie, aby znaleźć ducha, trzeba było porzucić ten świat, w chrześcijaństwie, aby znaleźć ducha, trzeba było wrócić do świata i dobrze się przyjrzeć jego dziejom. W platonizmie duch łączył się z odwieczną ideą Dobra.

---

[2] S. Witek, *Duchowość religijna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, *Docent – Ezzo*, pod redakcją Romualda Łukaszyka, Ludomira Bienkowskiego, Feliksa Gryglewicza, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1989, szp. 330 [całość hasła – szp. 330-334].

W chrześcijaństwie Duch objawił się w wydarzeniu. Wydarzenie polegało na »zesłaniu Ducha Świętego«. Chrześcijaństwo odkrywało ducha przede wszystkim jako »Ducha dziejów«. (...)"[3]

(ks. Józef Tischner, *O Duchu Świętym. Z cyklu: Kapłan na manowcach*).

Niniejszy numer czasopisma od różnych stron ową duchowość próbuje opisać, a jej przejawy w literaturze zanalizować od rozmaitych stron (naukowych i artystycznych). Szczególnie poruszamy duchowość w ujęciu 'romantycznym'.

W obecnym tomie w części pierwszej pt. *Rozprawy i artykuły* czytelnik znajdzie kilka oryginalnych tekstów. Tom niniejszy rozpoczynają trzy artykuły w języku angielskim.

Dagmara Poskart z Uniwersytetu Jagiellońskiego z Krakowa analizuje problematykę dotyczącą arcydzieła Johna Miltona pt. *Raj utracony* w swoim artykule pt. *Owoc jako przedmiot manipulacji Szatana*, przy czym ów tekst oryginalny napisano po angielsku pt. *Fruit as the object of Satan's manipulation*.

Z kolei Gracjan Kraszewski z Uniwersytetu Illinois w Urbana-Champaign w Stanie Illinois (USA) przedstawia problematykę wątków tradycji katolickiej podczas wojny secesyjnej w USA w XIX wieku, a czyni to w studium pt. *William Henry Elder, biskup Natchez, Mississippi. Reprezentatywne studium południowej, katolickiej, krajowej posługi biskupów i poglądy na wierność podczas amerykańskiej wojny domowej* (artykuł po angielsku pt. *William Henry Elder, Bishop of Natchez, Mississippi. A representative study of Southern Catholic Bishops' domestic ministry and views on allegiance during the American Civil War*).

Ivica Hajdučeková oraz Iveta Bónová z Uniwersytetu Szafarika w Koszycach na Słowacji wprowadzają, jak zwykle, w zagadnienie literaturoznawcze z okresu międzywojennego, przedstawiając szczegółowy motyw przykładowy z ówczesnej kultury duchowej pt. *Duchowy wymiar w lirycznej poezji Mašy Haľamovej (Poetycki zbiór Czerwony mak)*, przy czym zamieszczamy zarówno wersję angielską artykułu pt. *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry Červený mak [The Red Poppy])*, jak i osobno recenzowaną wersję w języku słowackim pt. *Duchowný rozmer v lyrickej poézii Maše Haľamovej (Básnická zbierka Červený mak)*.

Libor Martinek z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie w Czechach skupia się na literaturze polskiej w Czechach (Czechosłowacji) na tzw. Zaolziu w trzeciej ćwierci XX wieku, analizując m.in. problematykę świętości w artykule pt. *O problematyce* sacrum *i* profanum *w poezji Henryka Jasiczka* (przyczynek w języku czeskim pt. *K problematice* sacrum *a* profanum *v poezii Henryka Jasiczka*).

Polski duchowny, ks. Jacek Siewiora z Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie przedstawia analizę kwestii etyki w kształceniu (artykuł

[3] Ks. Józef Tischner, *O Duchu Świętym. Z cyklu: Kapłan na manowcach*, portal Opoka.org.pl, online, URL: https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TD/ds.html [Dostęp: 30.09.2016.].

po polsku pt. *Aktualność paradygmatu etyczności w procesie kształcenia*). Tekst ten dotyczy także etyki w kształceniu artystycznym, co pośrednio suponuje autor.

W części drugiej pt. *Eseje* — Agnieszka Luiza Kubicka koncentruje się na problematyce ducha w polskiej literaturze romantycznej w eseju typowym dla naszego czasopisma pt. *Duchowość w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego* (tekst po polsku – to poprawiona wersja jej studium).

Natomiast w części trzeciej naszego czasopisma (*Recenzje książek*) publikujemy recenzję (omówienie) jednej książki słowackiej. Pisząca po słowacku Lívia Barnišinová z Uniwersytetu Józefa Szafarika w Koszycach na Słowacji, skupia się na monografii autorstwa Ivicy Hajdučekovej pt. *Duchowość w (re)interpretacji dzieł literatury słowackiej* (po słowacku tytuł brzmi: *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*) na temat kwestii ducha w literaturze.

W części czwartej, poświęconej sprawozdaniom (*Sprawozdania*), publikujemy (po polsku) dokumenty Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" autorstwa Zarządu tej Fundacji (Marka Mariusza Tytki i Bogdana Mariana Jankowicza) na temat działalności w 2016 r. (sprawozdanie i protokół). Dokumenty te publikujemy w tym numerze, ponieważ czasopismo nasze „Religious and Sacred Poetry" ukazuje się z pewnym stałym opóźnieniem czasowym.

W części piątej, poświęconej *Edycji źródłowej* zamieszczono szereg tekstów (po polsku) dotyczących poezji, dramatu i muzyki. Marek Mariusz Tytko skupia się na analizie utworu po raz pierwszy udostępnianego publicznie w naszym czasopiśmie. Jego tekst wprowadzenia pt. *O dramacie Mikołaja Krasnodębskiego pt. Olga* ukazuje nieznaną dotąd sztukę teatralną tego polskiego filozofa-realisty, napisaną w latach 1995-1996, lecz dopiero teraz publikowaną po raz pierwszy.

Z kolei sam autor sztuki – filozof Mikołaj Krasnodębski zamieszcza krótki szkic, notatkę związaną z genezą powstania tejże sztuki, a czyni to w tekście pt. *Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie Olga*.

Tekst młodzieńczej sztuki teatralnej Mikołaja Krasnodębskiego, w opracowaniu redakcyjnym Marka Mariusza Tytki pt. *Olga (dramat)* zajmuje dość dużą część niniejszego numeru. Po raz pierwszy na naszych lamach zdecydowaliśmy się opublikować literacki tekst dramatu, a to z racji jego religijnych (chrześcijańskich) i patriotycznych aspektów. To ważne w Roku Jubileuszu 1050-lecia Chrztu Polski (966-2016), bo akcja sztuki rozgrywa się wszak na Mazowszu w X wieku, czyli tuż po przyjęciu Chrztu w 996 r. przez księcia Mieszka I w sąsiedniej Wielkopolsce. Udostępniamy tym samym publicznie tekst (postromantyczny, 'eschatologiczny', 'metafizyczny') jako gotową podstawę dla spektakli teatralnych w Polsce, szczególnie dla teatrów chrześcijańskich (zawodowych i amatorskich).

Pozostając w klimacie romantyzmu, w ramach edycji źródłowej zamieszczamy dialog pt. *Cyprian Kamil Norwid jako poeta i myśliciel* (z 1986 r.) i utwór poetycki pt. *Symfonia s-trumienna. Preludium do mszy z aniołem* (z 1984 r.) autostwa M. M. Tytki. Wszystkie powyższe teksty w tej części są w języku polskim.

Kolejny blok tekstów wiążących się ze sobą dotyczy osoby i twórczości religijnego kompozytora muzyki poważnej w Polsce – Henryka Mikołaja Góreckiego (1933-2010). Rozpoczyna ów tekstowy szereg „muzyczny" — artykuł w języku angielskim pt. *Górecki Henryk Mikołaj*, który jest przedrukiem hasła autorstwa M. M. Tytki z *Encyklopedii Biblii i jej recepcji*, tj. *Encyclopaedia of the Bible and Its Reception* z 2015 r. (tekst po angielsku).

Pozostałe teksty dotyczące Henryka Mikołaja Góreckiego zgrupowaliśmy w bloku tekstowym w nowej (na naszych łamach wprowadzonej od tego właśnie numeru) części (szóstej) pt. *Wywiady* (*Interviews*). W tej części, która odtąd będzie pojawiać się od czasu do czasu (albo na stałe) w naszym czasopiśmie, będziemy starali się umieszczać zgromadzone w archiwum redakcyjnym, wartościowe wywiady z twórcami kultury chrześcijańskiej (w tym – literatury chrześcijańskiej) – jako uzupełnienie dla formy artykułów naukowych czy recenzji z książek. Forma wywiadu pozwala na nieco inne ujęcie rzeczywistości kulturowej, niż artykuł naukowy czy sprawozdanie lub recenzja, a edycja źródłowa wywiadu też coś znaczy.

W ramach tej nowej części (tu: szóstej) publikujemy archiwalny wywiad pt. *Z Czernicy w świat. Z prof. Henrykiem Mikołajem Józefem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Mariusz Tytko* (1993). Przedrukowujemy także następny wywiad archiwalny pt. *Typ spokojny, ze skrzypcami pod pachą... Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego – rozmawia Marek Mariusz Tytko* (1993). Te rozmowy pozwalają na nieco inne spojrzenie na sylwetkę tego światowej sławy polskiego kompozytora. Blok wywiadów spianamy klamrą w postaci transkrypcji po raz pierwszy udostępnianej w formie tekstu pisanego — a dotyczącej tegoż samego polskiego twórcy muzyki. Marek Mariusz Tytko i Marek Dyżewski toczyli ze sobą dialog (moderowany przez księdza redaktora w studiu) na antenie radiowej (pierwszy — w charakterze dzwoniącego do radia słuchacza, drugi — w charakterze gościa w toruńskim studiu radiowym). Transkrybowany tekst nosi tytuł *Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka. Zapis fragmentu drugiej części audycji „Rozmowy niedokończone" w Radiu Maryja dnia 28.11.2010* (tekst po polsku). Czasopismo nasze rozwija się i ubogaca o nowe formy (*Edycja źródłowa*, *Wywiady*). Będziemy chcieli w kolejnych numerach kontynuować regularną publikację transkrybowanych rozmów z twórcami chrześcijańskimi, zwłaszcza tych wywiadów przeprowadzonych w Podziemnym Salonie Artystyczno-Literacko-Muzycznym (PSALM-ie) w Krakowie. W ten sposób udostępnimy badaczom nowe źródła archiwalne do badań kultury chrześcijańskiej. Z formy audio lub audio-wideo – zarejestrowane zapisy rozmów z literatami, twórcami sztuki, postaciami kultury i naukowcami chrześcijańskimi udostępnimy w formie pisanej dla Czytelników. Udostępniamy te zapisy audio, aby mogły być wykorzy-

stane do badań jakościowych przez uczonych różnych specjalności, w użyciem różnych metod[4].

W części siódmej, poświęconej chrześcijańskiemu obrazowi sakralnemu (*Obraz sakralny*), tym razem publikujemy komentarz Marka Mariusza Tytki na temat obrazu zamieszczonego na okładce bieżącego numeru. Tekst nosi tytuł *Oryginał obrazu Matki Bożej Opolskiej oraz jego kopia – obraz Matki Bożej Piekarskiej*. Cykl owych komentarzy staramy się publikować systematycznie, a dotyczą one zawsze plastycznego dzieła religijnego (obrazu chrześcijańskiego), zamieszczonego na okładce danego numeru naszego czasopisma.

W części ósmej, przeznaczonej dla autorów (*Informacje dla autorów*) zamieszczono wzór formularza recenzyjnego w języku angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim słowackim, ukraińskim i białoruskim. Z racji (narzuconego przez polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) obowiązku corocznego zamieszczania tekstów na temat zasad przyjmowania i recenzowania tekstów, publikujemy teksty pt. *Terminy i procedura postępowania wydawniczego* (tu: w językach: angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim, słowackim, ukraińskim i białoruskim). Ponadto publikujemy zaktualizowany, dodatkowy tekst pt. *Główne zasady procedury recenzowania tekstów złożonych do publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (zgodne z instrukcjami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej)*, aby sprostać formalnym wymogom MNiSW.

W tejże samej części ósmej (*Informacje dla autorów*) dodano alfabetyczne wykazy autorów tekstów zamieszczonych w obecnym numerze (wykaz wszystkich autorów oraz osobny wykaz autorów artykułów naukowych, recenzowanych w ramach procedury tzw. PR Review, czyli zewnętrznego recenzowania poprzedzającego publikację tekstów). To także jest formalnym wymogiem ministerialnym (MNiSW), stąd zawsze owe dwa wykazy 1) *Autorzy tekstów w tomie*, 2) *Autorzy artykułów recenzowanych w tomie*.

Ponadto na koniec w części dziewiątej pt. *Informacje o Redaktorach* załączono krótkie informacje o przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry" (Bogusławie Żurakowskim) i redaktorze naczelnym

[4] Znane są z literatury przedmiotu w badaniach humanistycznych i społecznych m.in. następujące metody: 1) metody wizualne (dźwiękowe), tzw. pejzaż dźwiękowy, 2) metody z pola sztuki, tzw. artografia, 3) metody online (netografia) w internecie, 4) metody biograficzne (narracyjne, tzw. *storytelling*, opowiadanie historii), historia mówiona (*oral history*), 5) autoetnografia (autoobserwacja), 6) metody etnograficzne (etnometody), 7) metody partycypacyjne (badania w działaniu, obserwacja uczestnicząca), 8) studium przypadku, 9) metody łączone, czyli łączenie badań ilościowych oraz jakościowych (tzw. *mixed-methods*), 10) metody badania dyskursu, tekstów pisanych, dokumentów, czyli historiograficzne metody analizy danych jakościowych (analiza dokumentów). Te metody można by wykorzystać do badań na tym materiale źródłowym, przez nas udostępnianym badaczom.

naszego czasopisma. Informacje te publikowane są w siedmiu językach (angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim słowackim, ukraińskim i białoruskim).

Chciałbym tu na marginesie jeszcze dodać uzupełnienie do informacji odnoszących się do poprzedniego naszego numeru „Religious and Sacred Poetry" (RASP 2/2016) dotyczących przekładów utworów ks. Janusza Artura Ihnatowicza (polskiego duchownego z USA), że nasz redakcyjny kolega – Libor Martinek z Czech przełożył kilkanaście jego utworów poetyckich z polszczyzny na język czeski, o czym z przyjemnością na marginesie komunikuję[5]. Redaktorzy naszego specjalistycznego czasopisma naukowego są często także tłumaczami literatury pięknej lub czynnymi twórcami kultury, a nie tylko „zimnymi", zewnętrznymi analitykami — badaczami chrześcijańskich artefaktów.

Na marginesie chciałbym dodać kilka uwag od siebie o genezie i przyszłości samego czasopisma, które powstało „z niczego", być może jako rezultat intencji niespełnionych marzeń polonistycznych jego twórcy i redaktora naczelnego, z potrzeby uzupełnienia braku tego typu periodyku w obszarze naukowym. Nie wiadomo, jakie ostatecznie będą z tego dzieła owoce i czy zostanie owo czasopismo dostrzeżone przez środowisko naukowe. Oby tylko nie okazało się w przyszłości, że praca społeczna redakcji poszła 'nadaremno', bo poza autorami tu publikującymi – nie ma odzewu w postaci cytowań w innych periodykach i pracach książkowych naukowców. Być może pracujemy tylko bardziej *ad maiorem Dei Gloriam*, a mniej *pro publico bono*. Czy to specyfika czasów „bez ducha"?

Czytelników, jak zawsze zapraszamy do lektury najnowszego numeru naszego periodyku. Autorów zachęcamy do współpracy. Prosimy o kontakt oraz nadsyłanie propozycji oryginalnych tekstów dotąd niepublikowanych i niezłożonych do druku (listy na adres: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl). Dla bezpieczeństwa stosujemy zapis [at] zamiast @ w adresach e-mail. Informacje o czasopiśmie można znaleźć na stronie internetowej (www.religious-and-sacred-poetry.info).

Liczymy na ciekawą współpracę naukową z uczonymi różnych dyscyplin (teologii, filozofii, literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, psychologii, pedagogiki itd.) i różnych krajów, zwłaszcza – słowiańskich. Liczymy także na cytowania.

Dziękuję zespołowi redakcyjnemu, szczególnie gorąco - redaktorom językowym: prof. Teresie Beli (język angielski), prof. Nadiji Koloszuk (język rosyjski i ukraiński), doc. Oldze i Eugeniuszowi Pańkowom (język białoruski), prof. Liborowi Martinkowi (język czeski), dr Ivicy Hajdučekowej (język słowacki), za niestrudzone, wieloletnie prace nad przekładem biogramów autorskich oraz za językowe

[5] J. A. Ihnatowicz, *Farářovo rozjímání*, *Trén*, tłum. Libor Martinek, „Texty, literární čtvrtletník", r. 20: 2016, nr 68, s. 16-17, online, URL: http://casopis-texty.cz/pdf/texty_68.pdf [dostęp: 31.12.2016]; J. A. Ihnatowicz, *Vnitřní krajina*, *Píseň za soumraku*, *Zpívající mušle*, *Holandské malířství*, *Šumící strom*, *Létající amor*, *Metamorfózy*, *V laskavosti své den*, *Alegorie jeskyně*, tłum. Libor Martinek, „Tvar - obtýdeník živé literatury", r. 27: 2016, nr 18, s. 7-8, online, URL: https://itvar.cz/z-cisla/svet-na-duhu-smutnym-veznum-lamu [dostęp: 31.12.2016].

poprawianie nadesłanych przez autorów tekstów artykułów. Dziękuję też za wieloletnią pracę językową nad tekstami prof. Beacie Marii Gaj (greka i łacina).

Za pomoc przy tworzeniu w przeszłości przekładów tekstów na naszej stronie internetowej dziękuję siostrze prof. Adelajdzie Sielepin CHR (język angielski), Muirowi Evendenowi (język angielski), Markowi Bonnettowi (język angielski), doc. Oldze i Eugeniuszowi Pańkowom (język białoruski), prof. Switłanie Krawczenko (język ukraiński i język rosyjski), prof. Liborowi Martinkowi (język czeski), dr Ivicy Hajdučekowej (język słowacki). Ponadto dziękuję prof. Mar'janie i Zor'janie Łanowykównom z Tarnopola za wszelką pomoc i sugestie. Nadto dziękuję mgr. inż. Krzysztofowi Kubickiemu – za okładkę i serwis internetowy naszego kwartalnika w kilku językach (polskim, angielskim, rosyjskim, czeskim...).

Szczególne podziękowania należą się inż. Beacie Annie Tytko, która pracowicie wpisała latem 2015 r. do baz danych CEJSH i CEEOL oraz Polindex wszystkie teksty z „Religious and Sacred Poetry" z lat 2013-2014, dzięki czemu mogą one tam być obecne i dostępne na całym świecie (metadane wraz z pdf-ami poszczególnych artykułów). Ta mrówcza indeksacja przyczyniła się (jako jeden z warunków *sine qua non*) do wpisania nas na listę „B" czasopism naukowych (krajowych) Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w grudniu 2015 r. (pozycja 1498 – przyznano nam ocenę 7 punktów w skali 15-punktowej). Mgrowi Andrzejowi Szełędze dziękuję za fotografie (reprodukcje) obrazów sakralnych na liczne okładki naszego czasopisma (zwłaszcza na tzw. 'czwarte, tylne strony' okładek).

Recenzentom dziękuję za wnikliwe uwagi. Czytającym – za lekturę.

Marek Mariusz Tytko
Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief "Religious and Sacred Poetry"
(e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl)

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Tekst o „Religious and Sacred Poetry" dotyczy głównie chrześcijańskiego profilu czasopisma, jego struktury i zawartości. Redaktor naczelny (Marek Mariusz Tytko) opisuje cele kwartalnika, jego program i plany redakcyjne. Chrześcijańska kultura, religijna kultura literacka, chrześcijańska poezja religijna i poezja sakralna są głównym polem badawczym autorów tego kwartalnika. To jest społeczny i humanistyczny projekt międzynarodowy naukowców z Europy i Ameryki. W szczególności, niektórzy uczeni byli zaangażowani w przekłady tekstów, w pracę redakcyjną – Eugeniusz i Olga Pańkowowie z Grodna na Białorusi, Nadija Georgijivna Koloszuk z Łucka na Ukrainie, Ivica Hajdučeková z Koszyc na Słowacji, Libor Martinek z Opawy w Republice Czeskiej, Teresa Bela z Krakowa, Thomas Koziara, Muir Alan Evenden (obydwaj z USA) i Mark Bonnett z Wielkiej Brytanii.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

poezja religijna, poezja sakralna, literatura, kultura, wychowanie, czasopismo naukowe, religijna kultura literacka, filologia słowiańska, kultura chrześcijańska,

Ttitle in English:

On "Religious and Sacred Poetry" (15)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text on "Religious and Sacred Poetry: an International Quarterly of Religion, Culture and Education" is concerned mainly with the Christian profile of the journal, its structure and content. The editor-in-chief (Marek Mariusz Tytko) describes the aims of the quarterly, its program and editorial plans. Christian culture, religious literary culture, Christian religious poetry and sacred poetry are the main research areas for the authors of the journal. It is a social and humanistic international project of some scholars from Europe and America. The author mentions the names of the academics who have dealt with translation in editorial work, e.g. Eugeniusz i Olga Pańkow from Grodno in Belarus, Nadija Georgijivna Koloshuk from Luck (Lutsk) in Ukraine, Ivica Hajdučekova from Košice in Slovakia, Libor Martinek from Opava in Czech Republic, Teresa Bela from Cracow, Thomas Koziara and Muir Alan Evenden (both of them from the USA) and Mark Simon Bonnett from the United Kingdom.

Key words in English:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture,

Bibliography:

Daniluk Mirosław, *Duchowość chrześcijańska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Docent – Ezzo, pod redakcją Romualda Łukaszyka, Ludomira Bienkowskiego, Feliksa Gryglewicza, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1989, szp. 317-330.

Ihnatowicz Janusz Artur, *Farářovo rozjímání*, *Trén*, tłum. Libor Martinek, „Texty, literární čtvrtletník", r. 20: 2016, nr 68, s. 16-17, online, URL: http://casopis-texty.cz/pdf/texty_68.pdf [dostęp: 31.12.2016];

Ihnatowicz Janusz Artur, *Vnitřní krajina*, *Píseň za soumraku*, *Zpívající mušle*, *Holandské malířství*, *Šumící strom*, *Létající amor*, *Metamorfózy*, *V laskavosti své den*, *Alegorie jeskyně*, tłum. Libor Martinek, „Tvar - obtýdeník živé literatury", r. 27: 2016, nr 18, s. 7-8, online, URL: https://itvar.cz/z-cisla/svet-na-duhu-smutnym-veznum-lamu [dostęp: 31.12.2016].

***Religious and Sacred Poetry**: An International Quarterly of Religion, Culture and Education*. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 4: 2016. Volume 3 (15). April – May – June 2016.

Tischner Józef, *O Duchu Świętym. Z cyklu: Kapłan na manowcach*, portal Opoka.org.pl, online, URL: https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TD/ds.html [Dostęp: 30.09.2016.].

Witek Stanisław, *Duchowość religijna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Docent – Ezzo, pod redakcją Romualda Łukaszyka, Ludomira Bienkowskiego, Feliksa Gryglewicza, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1989, szp. 330-334.

I. Dissertations and Articles
(I. Rozprawy i artykuły)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 35- 57

DAGMARA POSKART (Cracow, Poland)
E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

Fruit as the object of Satan's manipulation

> "So little knows
> Any, but God alone, to value right
> The good before him, but perverts best things
> To worst abuse, or to their meanest use."
>
> (4.201-04)[1]

In Book V of *Paradise Lost*, John Milton's Puritan epic on the Fall of Man, the main protagonists Adam and Eve entertain in their bower an angelic messenger. The level of familiarity between Raphael and the human couple suggests that he is not an infrequent guest in these parts of Paradise. What makes this visit stand out from the others, however, is the particular content of the message he conveys. Apart from warning humans against Satan, who seeks their destruction, Raphael also makes a mention of their future spiritual transformation. This gradual change in form is to be attained by them through love and obedience towards their Creator.

Having learnt that their obedience consists primarily in their abstinence from the *fruit* of the Tree of Knowledge, Satan uses this occasion to bring about the downfall of the first humans. In the course of the story, their enemy proposes to Eve his own conception of spiritual growth, independent of God's will. This turns out to be a gross distortion of the heavenly vision of man's spiritual progress. Satan promises humans an instant change, which is supposedly effected by means of a *divine fruit*. The aim of this article is to demonstrate Satan's misappropriation of the *forbidden fruit* and to account for its appeal in the eyes of both Adam and Eve.

Satan's first encounter with the denizens of Paradise takes place in Book IV. Assuming the shape of the cormorant, he perches on the Tree of Life, which

[1] J. Milton, *Paradise Lost*, [in:], *The poems of John Milton*, ed. by John Carey and Alastair Fowler, Longmans, London-Harlow 1968, pp. 455-1060, series: Longman Annotated English Poets. All subsequent quotations from *Paradise Lost* are taken from this edition, with book and line references supplied in brackets.

is planted next to the Tree of Knowledge. He is yet ignorant of the *forbidden fruit* that hangs from its boughs, but not before long, he will put it to a wrongful use. In a short period of time, Satan will give a misleading account of his venture upon the *forbidden fruit*; he will craftily falsify its nature, misrepresent its true powers and conversely, adulterate the *fruit* by adding to it a value which the *fruit* never had. Ultimately, he will abrogate the original purpose for which it was made, willfully furnishing it with the function of his own choice. Consequently, he will *abuse* the human pair, taking advantage of Eve, *spied alone*.

The *fruit* proves absolutely central to Satan's stratagem, although it is, in fact, quite indifferent in terms of its individual characteristics. Its physical properties, for instance, do not distinguish it from other fruits that grow in the Paradise. In general, most scholars attach little importance its material substance. However, it should be noted that the identity of the *forbidden fruit* from the Book of Genesis has been a subject of numerous debates among biblical scholars, which have never been conclusively resolved[2]. In *Paradise Lost*, the author also avoids naming the *fruit* and its specifics are provided exclusively by Satan:

> "Him by fraud I have seduced / From his creator, and, the more to increase / Your wonder, with an apple!"
>
> (10.485).

If anyone feels hesitant to take Satan at his word, he should be more inclined to do so after *Paradise Regained*, where the epic voice exclaims:

> "Alas how simple, to these Cates compared, / Was that crude apple that diverted Eve!"
>
> (2.348-49).

Hence, the question of its identity seems to be settled.

Still, there are those who engage in further speculation, considering the subject of the *fruit's* identity worthy of pursuit. One such botanical identification is attempted by Robert Appelbaum, who proposes an interesting thesis in his article: the identity of the *forbidden fruit* is

> "neither indifferent nor indeterminate,"

but rather

[2] R. Appelbaum. "Eve's and Adam's 'Apple': Horticulture, Taste, and the Flesh of the Forbidden Fruit". [in:] *Paradise Lost*." *Milton Quarterly*. 36.4 (2002), p. 224. Print.

"overdetermined."[3]

Surprisingly, the author contends that the *forbidden fruit* may be both an apple (*Pyrus Malum*), and a peach, the *Persian apple* (*Malum Persicum*)[4]. He suggests that

> "Either the nature of the fruit has changed since Eve first ate [...] or else, which seems to me more likely, qualities of the fruit not previously perceived and hence not previously interpreted have now become obvious and demand recognition".[5]

First, he gathers all the references that could make the apple a plausible *candidate* for the

"fruit of knowledge"

(9.1073).

He mentions Satan, who specifies the type of fruit involved in the temptation. Then the author recalls the intoxicating effect of the *fruit's* consumption

("Eve hightened as with wine"

(9.793)

and

"intoxicated both / They swim in mirth"

(9.109),

which brings to minds a fermented apple juice ─ the cider. He provides a short overview of the apple's place in the common consciousness of the people and calls upon traditional connotations of the word that include its inner rottenness and dangers of seduction. He explains as well how the *forbidden fruit* came to be identified as an apple in the cultural history of the world.

However, at the close of his article, he tries to establish an altogether different identity of the

"fallacious fruit"

[3] Ibidem, p. 224.
[4] Ibidem, p. 234.
[5] Ibidem, p. 234.

(9.1046)

claiming that it has always been a peach, misidentified as an apple:

"The fruit is a *Malum Persicum*, [...] its differentia from other kinds of *Malum* [have] been occluded,"

or it becomes a peach in the course of events: its nature undergoes a change along with Eve's first bite, or when her

"passional and intellectual relationship"

to the *fruit* alters.[6] For Appelbaum, the *forbidden fruit* could be a peach on account of its association with the heavenly food, the mythological ambrosia. He foregrounds the passage where the trees in heaven are said to bear

"of life ambrosial fruitage"

(5.427)

because Satan's temptation rests upon the idea of the divine nature of the *fruit*, which can make humans as gods:

"In her hand / A bough of fairest fruit that *downy* (that is covered with fine soft hairs) smiled / New gathered, and *ambrosial* smell diffused"

(9.850-53) [emphasis mine].

Moreover, in contrast to the apple, common for the northern parts of Europe, the peach evokes the images of the Orient, where the Paradise was allegedly located.[7]

Ultimately, Appelbaum does not settle on a single fruit but he seems to be more inclined towards the apple, as the likelier of the two choices. This is shown not only in the amount of space he devotes to trace its past and unravel some of its mysteries, but also in his insistence on the acknowledgment of the apple's importance. By way of showing his disapproval of the lack of general interest in the identity of the *fruit*, he argues that

"to dismiss the significance of the 'apple' in *Paradise Lost* is to neglect the long historical, material, and emblematic history in which the epic is necessarily located".[8]

[6] Ibidem, p. 235.
[7] Ibidem, p. 235.

Although a Puritan, Milton did not turn his back on the long tradition, according to which the infamous paradisiac *fruit* was identified as an apple. On the contrary, he adhered to it because the word's rich accrual of meanings made it a pliable material. In his poetic genius, he wove the familiar threads into a new grand design. Responding to the critique of Milton's alleged unoriginality, C. S. Lewis once remarked:

> "The whole art consists not in evoking the unexpected, but in evoking with a perfection and accuracy beyond expectation the very image that has haunted us all our lives".[9]

Allowing Satan to name the *fruit*, Milton calls forth in one stroke a whole number of associations surrounding the apple, which have been accumulated throughout the ages. The reader who is born to the Christian tradition must be indeed conscious of the apple's lingering influence on his perception of the *forbidden fruit*.

Nevertheless, although Milton's God chose the apple, he could have selected any object or none at all, to exercise his divine prerogative. Jean E. Graham's comment summarizes succinctly the poet's intention:

> "[the fruit's] identity [...] is irrelevant in the comparison with the real issue ─ human disobedience".[10]

Indeed, God's planting of the Tree of Knowledge in the Garden of Eden points to its secondary qualities, which serve as the symbolic grounding of his prohibition. The *fruit* is an instrument in virtue of which man's obedience is tested. As a result, it exemplifies certain relational properties and is of value accordingly.

As an object, the *forbidden fruit* is morally neutral. It cannot be otherwise. The fact that its *telos* is perverted by Satan in the course of the poem is not a justification for ascribing to it any sinister qualities. Before Satan's temptation, there is no suggestion of its perverseness. Burden notes that the *forbidden fruit* is

> "never described as provocative or attractive except when the appetite is perversely aroused".[11]

---

[8] Ibidem, p. 223.

[9] C. S. Lewis. "The Secondary Epic." *Milton. Paradise Lost. A Casebook*. Ed. Dyson and Lovelock. 3rd ed. Hong Kong: Macmilan, 1982, p. 102. Print.

[10] Ibidem, p. 26.

[11] J. Milton. *Paradise Lost*, [in:] *The poems of John Milton*, ed. by John Carey and Alastair Fowler, 1st ed., Longmans, London - Harlow 1968, p. 894, series: Longman Annotated English Poets.

Severed from the moral context of the prohibition, the *forbidden fruit* comes as relatively insignificant. It lacks moral quality or any distinguishing characteristics. According to James Patrick Henry the *forbidden fruit* is not

> "described in detail by Milton so as not to invest [it] with any intrinsic value".[12]

For this reason, it is not brought into a real focus until Satan's first assault on Eve's imagination. In the prelude to the temptation proper, the devil sets in motion a chain of events. He begins by manipulating the circumstances that eventually skew Eve's perspective and cause her to rethink her relation to the *fruit*.

The attack occurs in Book IV when both Adam and Eve are fast asleep in their

> "nuptial bower"
>
> (8.510).

Taking immediate advantage of this occasion, the master tactician carefully choses the stage for his advances:

> "Why sleep'st thou Eve? Now is the pleasant time
> [...] now reigns
> Full orbed the Moon, and with more pleasing light
> Shadowy sets off the face of things."
>
> (5.40-43)

Satan's insistence on obscurity ("light shadowy") is understandable because it corresponds to the immediate objective that drives all his actions, namely, the distortion of the picture that is placed before one's eyes. In order to present the *fruit* in the *right* light, he disposes of daylight. Darkness is his natural ally, concealing the true motive of his shady invitation as well as his own foul nature. Not less considerately does he select the circumstances in which Eve finds herself — he makes sure that his grand address is delivered in private where she is most prone to injury.

Having chosen the slumber as a sphere in which he would maneuver, he gains a captive audience without effort. She quite literally lends him her ears, thus lending her undivided attention. Being fast asleep, Eve is involuntarily kept in thrall so that he now can begin his

> "love-labored song"

[12] R. Appelbaum. "Eve's and Adam's 'Apple'...", op, cit., p. 222.

(5.41).

Imitating Adam's voice, he lures her out into the open, bringing her

"on a sudden to the Tree / Of interdicted knowledge," which seems "much fairer to [her] fancy then by day"

(51-53).

Attempting to gain her trust, he projects an image of himself as a cherub whose

"dewy locks [distill] / ambrosia"

(5.55-6).

Obviously, in this truly hazardous move he risks exposure, which could put an end to his scheme, but in some miraculous way, remains unmasked until the very end. So far, he has already added a sensory lure to his rhetoric, entertaining Eve's visual, auditory and olfactory faculties. All he needs to complete this imaginary temptation is to engage the two of the remaining senses: kinesthetic and gustatory, an aim that he nearly accomplishes:

"Even to my mouth of that same fruit held part
Which he had plucked; the pleasant savoury smell
So quickened appetite, that I, methought,
Could not but taste."

(5.83-86)

Fish maintains that the last two "irrevocable gesture[s]" never take place. He indicates that to all intents and purposes, the act of eating could not have occurred because it was carefully excluded from Milton's description. Its conspicuous absence can be explained by the suggestion that

"Satan [was] unable to make Eve go through the motions of disobedience, even in her fancy, just as hypnotic suggestion cannot induce actions contrary to one's moral code."[13]

Fish's idea is certainly strengthened by Eve's intense reaction to her dream, when she addresses her husband:

---

[13] S. E. Fish. *Surprised by Sin: the reader in "Paradise Lost."*, 1st ed. Berkeley: University of California, 1971, p. 223-224. Print.

"[...] glad I see
Thy face, and morn returned, for I this night,
Such night till this I never passed, have dreamed,
[...] of offense and trouble, which my mind
Knew never till this irksome night"

(5.29-33).

Even though Satan fails on this account, he does manage to plant a pernicious *seed* that *sprouts* in his successive attempt. As readers, we can be more than certain at this point of the story that he is going to cultivate that which may in the end generate a favorable response.

In the short span of time, the *forbidden fruit* has accrued a fictive value in Eve's eyes. Now its imaginary qualities generate interest beyond mere acknowledgment of the *fruit's* existence.

It already imparts an aura of extraordinariness since it is

"only fit / For gods, yet able to make gods of men"

(5.69-70)

and as such, ought to be universally recognized:

"O fair plant, said he, with fruit surcharged,
Deigns none to ease thy load and taste thy sweet,
Nor God, nor man."

(5.58-60)

Its qualities render it absolutely irresistible:

"Forbid who will, none shall from me withhold / Longer thy offered good"
(5.62-63).

According to Satan, the *fruit* is capable of producing an unparalleled sense of happiness and hence calls for attention. It demands appreciation from persons who are equally special:

"Here, happy creature, fair angelic Eve,
Partake thou also; happy though thou art,

Happier thou mayst be, worthier canst not be."

(5.74-76)

If so, the *fruit divine* (5.67) must indeed belong to the sphere of sacredness and as such, and ought to be held in high esteem. On the other hand, being so easily accessible, yet banned, it invites a closer inspection which may unravel its mystery. The tempter's entire speech is meant to create an impression that the *fruit* holds a promise. It is, as Hélène Cixous put it,

a "fruit with an inside."[14]

Another way of looking at the *fruit*, which Satan tries to infuse into Eve's mind, involves his tampering with the notion of distance. He proposes a *more advantageous* angle from which the prohibited object ought to be viewed. To further his end, the poem's chief antagonist employs twofold tactics: first he brings the *fruit* within Eve's reach, impressing on her the desirability of the *fruit*, then suddenly takes it away from her, consequently instilling an even greater longing for that which is gone. Such an operation comes with abruptness. The images suddenly shift before Eve's eyes. It looks as if she were on the verge of tasting the *fruit* but the act itself does not occur. Instead, she is instantly lifted up and cannot enjoy the taste of the offered *fruit*:

"Even to my mouth of that same fruit held part
Which he had plucked; the pleasant savourie smell
So quickened appetite, that *I, methought,*
Could not but taste. Forthwith up to the clouds
With him I flew" [emphasis mine]

(5.83-87).

We will never find out what other illusions he intended to craft because he is caught in the act by the angelic guard. His unexpected disappearance makes Eve sink down and the significance of her movement cannot be overstated. The parallel between her plunge and Satan's more spectacular fall from the

"ethereal sky"

(1.45)

[14] R. Appelbaum. "Eve's and Adam's 'Apple'...", op. cit., p. 224.

anticipates Eve's fall and the uncovering of her own sin. Nevertheless, this final motion indicates only a possibility of the Fall; it does not pre-determine or prejudice the case in favour of the Fall's inevitableness.[15]

Providing an explanatory comment, the epic voice further expands the scope of our understanding of Satan's activities. He directs out attention to the mechanism that is applied by the tempter:

> "Him there they found
> Squat like a toad, close at the ear of Eve;
> Assaying by his devilish art to *reach*
> *The organs of her fancy*, and with them *forge*
> *Illusions as he list, phantasms and dreams*,
> Or if, inspiring venom, he might taint
> The *animal spirits* that from pure blood arise
> Like gentle breaths from rivers pure, thence raise
> At least distempered, discontented thoughts,
> Vain hopes, vain aims, inordinate desires
> Blown up with high conceits engendering pride"
> [emphasis mine].
>
> (4.799-809)

The above extract makes it clear that Satan targets the lower part of human nature, namely the senses. The so called *animal instincts and appetites* were commonly associated with the lusts of the flesh and accordingly regarded as a source of evil in Milton's times.[16] Those who favor a psychoanalytic approach to literature are bound to consider Eve's dream as an

> "alluring threshold of temptation, the initial titillating satisfaction of sense that vaguely promises what the will perverting itself really wants."[17]

Northrop Frye reads this passage along the same lines. He describes the event as a

> "Freudian wish-fulfillment dream."[18]

In my opinion, however, the conclusion that the episode

---

[15] A. Stein. *Answerable Style: Essays on Paradise Lost*. 1st ed. University of Minnesota, Minneapolis 1953, p. 93. Print.
[16] Vide: "sensuality, n." [in:] *Oxford English Dictionary. OED Online*. Oxford University Press, URL: https://public.oed.com [Access: 30.05.2014].
[17] A. Stein. *Answerable Style*..., op, cit., p. 87.
[18] Cf: S. E. Fish. *Surprised by Sin. The reader in "Paradise Lost."*, 1st ed. University of California, Berkeley 1971, p. 219. Print.

"represent[s] a will already in the state of partial perversion, ready to dabble in self-love through pride in knowledge"[19]

is quite implausible. More precisely, it is a starting point for the depravation of human nature. Satan successfully projects his own ambitions on Eve. He implants inordinate desires in her mind, which were not present there before. The blatant quality of the offer she receives from him who is

"shaped and winged like one of those from heaven"

(5.55)

ought to sharpen her spiritual eyesight but instead, only muddles her vision. Satan's intrusion is facilitated through the occasion of sleep, where the suspension of consciousness exposes her to injury. The particular conditions in which she is found make her less alert and more prone to manipulation.

In the next temptation Satan intensifies his effort's to present the *fruit* from a different perspective. Offering her a possibility of a

"prospect wide / And various"

(5.88-89)

in terms of spatial relations he tries to convince Eve in her dream that her perception is limited. He also suggests that she should increase her cognitive capacity by tasting the *fruit* from the Tree of Knowledge. During his second attempt Satan instills in Eve dissatisfaction with her current state, promising that

the "fruit divine"

(5.67)

would extend her vision beyond the usual scope. As the poem draws to a close, Satan succeeds in changing her mental attitude towards the *forbidden fruit*. As a tragic consequence, she and her husband lose sight of the *fruit's* genuine significance.

In Book IX, which is traditionally referred to as the climax of Milton' epic, Satan's enticements gain momentum. Placing the *forbidden fruit* as the center of the temptation, the devil *performs* a seduction, which echoes some of the most salient features of the first temptation. In the second encounter with Eve,

[19] A. Stein. *Answerable Style*..., op. cit., p. 88.

those threads are expanded into a portentous, exalted moment which produces an immense appeal. Likened to

"some orator renowned / In Athens or free Rome,"

(9.670-71)

the devil puts on a "poetic skin" that serves him as a specious adornment.[20] He imbrutes himself by entering snake's body and his newly acquired serpentine tongue becomes an instrument of deceit, which

"cloaks vice with the appearance of virtue".[21]

However, it will soon transpire that the

"sweetness of poetic beauty is directly opposed to the bitter taste of truth"[22],

the fact that

"our general mother"

(4.492)

acknowledges only when it is too late. In a manner similar to Shakespeare's Richard III, Satan inveigles his prey by means of a distinct rhetorical design and poetic energy. He ushers in a "sinister aesthetics" which holds captive not only his victim but also the reader, causing them to suspend their moral judgment in a moment of peculiar

"erasure of the historical memory".[23]

There is no denying that Milton's protagonist is a skilled manipulator. One of his contrivances is the use of the *voluptuous* style. Previously unassuming but now in the foreground, the *forbidden fruit* is described by him in terms of sensual attractiveness. This apparent quality, together with Satan's identification of the *fruit* as an apple, prompted Appelbaum to say that

---

[20] J. E. Slotkin, "Honeyed Toads: Sinister Aesthetics in Shakespeare's "Richard III", *Journal for Early Modern Cultural Studies*, 7.1 (2007), p. 5-32. *JSTOR*, online URL: https://www.jstor.org/stable/40314232 [Access: 28.06.2014].
[21] Ibidem, p. 11.
[22] Ibidem, p. 9.
[23] Ibidem, p. 16.

"to argue that [its] taste is insignificant is to neglect the meaning of sensuality of Milton's paradise; it is to avoid the sensuality that Milton is at such pains to represent precisely at the moment when sensuality is in effect the tipping point of human experience."[24].

Satan's mastery of the art of rhetoric is undeniable. He is a *generous* speaker that spares no effort in order to project desirable images like the one below:

"I was at first as other beasts that graze
The trodden herb [...]
Till on a day roving the field, I chanced
A goodly tree [...]
Loaden with fruit of fairest colours mixt,
Ruddy and Gold: I nearer drew to gaze;
When from the boughs a savoury odour blown,
Grateful to appetite, more pleased my sense,
Then smell of sweetest fennel or the teats
Of ewe or goat dropping with milk at even,
Unsucked of lamb or kid, that tend their play.
[...] I resolved
Not to defer [...]
About the mossy trunk I wound me soon,
[...] to pluck and eat my fill
I spared not, for such pleasure till that hour
At feed or fountain never had I found."

(9.573-97).

This is of course a fictitious account of his engagement with the *fruit* from the Tree of Knowledge. Eve learns from it that the *fruit* of the "fairest colours mixt" is matchless with comparison to other fares. It evokes a "sharp desire" in those who behold it, satisfying hunger as well as quenching the thirst. Most importantly, it affords exquisite gustatory pleasure, which ought to be taken advantage of.

This highly commendable produce of the

"interdicted tree" (7.46)

is not only fair from the outside. It has the capacity to spread good by sharpening the inward faculties and senses to a degree of transformation:

"Sated at length, ere long I might perceive

[24] R. Appelbaum. "Eve's and Adam's 'Apple'...", op. cit., p. 223.

Strange alteration in me, to degree
Of reason in my inward powers, and speech
Wanted not long, though to this shape retained.
Thenceforth to speculations high or deep
I turned my thoughts, and with capacious mind
Considered all things visible in heaven,
Or earth, or middle, all things fair and good."

(9.598-605).

In the conversation preceding the creation of Eve, Adam learns from a conversation with God that the beasts

"also know, / And reason not contemptibly" (8. 373-74).

They are not altogether irrational, as Eve later remarks:

"in their looks / Much reason, and in their actions oft appears"

(9.558-59).

However, the higher faculties of reason and mind as well as the ability to use language, are not characteristic of their natures. Hence Eve's amazement at seeing a logically thinking and conversing serpent:

"What may this mean? Language of man pronounced
By tongue of brute, and human sense expressed?
The first at lest of these I thought denied
To beasts, whom God on their creation-day
Created mute to all articulate sound"

(9.553-57).

Claiming that he achieved

a "life more perfect [...] than fate/ Meant [him]"

(9.689-90),

Satan goes on to extol other virtues of that

"ruddy and gold" fruit

(9.578).

He declares that he discovered in it a panacea

("Here grows the cure of all"

[9.776])

which remedies shortcomings and corrects all defects. The inferences that Eve makes from Satan's speech are as follows: the *forbidden fruit* gives potency, elevates in rank, dignity, and character; it functions as a means of achieving equity and rectifying injustice.

"But to Adam in what sort
Shall I appear? Shall I to him make known
As yet my change [...] or rather not,
But keep the odds of knowledge in my power
[...] so *to add what wants*
In female sex, [...]
And *render me more equal*, and perhaps,
[...] sometime
Superior"

(9.817-824) [emphasis mine].

Above all however, it provides access to a higher form of knowledge hitherto reserved for the *gods*:

"O Sacred, wise, and wisdom-giving plant,
Mother of science, now I feel thy Power
Within me clear, not only to discern
Things in their Causes, but to trace the ways
Of highest Agents, deemed however wise."

(9.679-83)

According to Satan's account, the immediate effect on the individual who tastes the *fruit* is truly enlightening. It sheds light on the mysteries of the universe and allows him to gain precious insight into the intricacies of philosophy. The link between food and knowledge, which becomes manifest in the above passage has been already established earlier in the poem, during a conversation of Adam and Raphael who says that

"knowledge is as food, and needs no less / Her temperance over appetite, to know / In measure what the mind may well contain"

(7.124-26).

At this point, however, the angel's remark slowly fades into oblivion, giving way to Eve's conviction that the sacred Tree is

> "of operation blest / To Sapience"
>
> (9.796-97).

Selecting this last word for Eve's evaluation of the *fruit*, the poet ingeniously brings out its root meaning in Latin, *sapientia* that is discernment or taste, and also *sapere*, to taste.[25] Conversely, by denoting the smell of the fruit as savoury, he calls upon two distinct meanings of the word "savour" which signify both tastiness and understanding. In consequence of Satan's manipulation, the *forbidden fruit* comes to be associated with something positive and desirable in the mind of Eve: knowledge. Eve's shift of attitude towards the *fruit* evidences her fallacious reasoning, clearly influenced by the tempter.

During their first encounter in the dream, Satan has given Eve a taste of what it means to view the world from the

> "high exaltation"
>
> (5.90).

Now he wants her to assume the same imaginary position in reality. There should be no reservation on her part since the *fruit* is

> "[...] able to make gods of men:
> And why not gods of men, since good, the more
> Communicated, more abundant grows.
> The Author not impaired, but honoured more?"
>
> (5.70-73)

Although Satan's argument comes across as mere pretense, the concept of evolution into a higher form of being in Milton's universe is by no means an absurd. The possibility has been hinted at before by Raphael during his conversation with Adam:

> "by degrees of merit raised / They [mankind] open to themselves at length the way / Up hither, under long obedience tried
>
> (7.157–59).

[25] A. Fowler. *The poems of John Milton*. Ed. Carey and Fowler. 1st ed. London [etc.]: Longmans, 1968: p. IX, 796-7, 903. Print. Series: Longman's Annotated English Poets.

According to the angel, the transformation is not only conceivable but also desirable. Nonetheless, the latter part of Satan's address stands in a direct contrast to Raphael's instruction. Rather than remain obedient, the man ought to venture upon the *fruit* with the hope of reward from his Maker. The logic of Satan's advice is obviously spurious but the constantly shifting ground prevents Eve from disentanglement. With the subtlety of a snake

> ("Serpent, subtlest beast of all the field"
>
> [9.86]),

he first tries to convince Eve that the prohibition is meant to test her courage:

> "Will [he] [...] not praise / Rather your dauntless virtue, whom the pain / Of death denounced"
>
> (9.693-95).

Subsequently, her decision to disregard it is going to grant her a badge of honour, promoting her in the eyes of God.

In one stunning feat after another, Satan demonstrates how easily he can shed its serpentine skin. Just a few lines later, he switches tactics into an altogether different mode. He makes an appeal to her pride, claiming that were she not to partake of the *fruit*, she would be certainly disparaged. After all, the *fruit divine* is her due. She deserves it because it was designed for somebody like her. Was she not often likened to a goddess by the epic voice, possessing some of the attributes proper to a divine being? It is only fitting that she should now complete her metamorphosis:

> "Taste this, and be henceforth among the gods [...] / Ascend to heaven, by merit thine"
>
> (5.77-80).

Soon enough, God's authority is called into question. Satan raises objections that undermine the Almighty's sovereignty and righteousness:

> "If what is evil
> Be real, why not known, since easier shunned?
> God therefore cannot hurt ye, and be just;
> Not just, not God; not feared then, nor obeyed."
>
> (9.698-709).

The above passage resembles a syllogism which is based on the false premise. Its aim is to incite envy and impute unworthy motives to God, who ordered the injunction. Satan asks innocently:

"Will God incense his ire / For such a petty trespass?"

(9.692-93).

He wants Eve to believe that the transgressive act of eating is a mere triviality. It is clear that Satan intends to stir negative emotions towards the

"great forbidder"

(9.815)

who, due to his own possessiveness, placed an unreasonable ban on

the "cure of all"

(9.776):

"What can your knowledge hurt him, or this Tree
Impart against his will if all be his?
Or is it envy, and can envy dwell
In heavenly breasts?"

(9.727-30).

From that moment on, Eve views the *savory fruit* with grudging and longing eyes. The serpent's question,

"Shall that be shut to man, which to the beast / Is open?"

(9.691-92)

rouses a sense of injustice that reverberates in Eve's ensuing deliberations.

In the end, she takes heed of the serpent's words, ignoring the divine logos. Seeking to redefine the meaning of the prohibition, she subjects herself to philosophy of moral relativism, which was previously espoused by Satan in the course of his own rebellion. Having adopted his perspective, she forms a mistaken idea of the *forbidden fruit* and falls into error. A closer encounter with the fatal tree does little to better her understanding of its nature.

On the contrary, it causes her to turn away from the original focus on God and his Word, who explicitly forbade even touching of the *fruit*.

Before Satan's seduction, the *fruit* itself is quite unexceptional. Appelbaum is keen on reminding us that the poem's main antagonist

> "[took] advantage of what little identification he [could] muster for the sake of [...] misrepresenting [...] the identity of the fruit."[26]

The humans soon learn that its extraordinary qualities are purely fictional, being a product of the fertile imagination of the deceiver. When the eyes of Adam and Eve become opened, they are finally able to see that the *fruit* does not bring the benefits extolled by Satan. Before the Fall, the Tree with the

> "sacred fruit forbidden"
>
> (9.904)

fulfilled a role different from the one assigned to it later by Satan. From the moment of its creation, the *fruit* form the Tree of Knowledge served solely as a pledge of obedience but with time became an instrumental cause of the incipient enmity between man and his Creator.

In his presentation of the *fruit* to Eve, the devil tries to endow a mere fruit with the qualities it does not possess. He is successful in convincing Eve that the forbidden object has a tremendous potential: it is capable to make gods of men. Hence, it must be divine in nature. Satan's artful rhetoric soon reaches its target. In the eyes of his victim, an essentially neutral and indistinct *fruit* accrues a value of great importance, becoming *too heavy* to stay on the tree. Its identity, physical attractiveness and alleged virtues suddenly become appealing to Eve who plucks the *fruit* with the hope of a supernatural transformation. In the end, her altered perspective is the reason why she violates the prohibition and induces Adam to disregard the divine mandate as well.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

In Book V of John Milton's *Paradise Lost,* Adam and Eve are informed by the angel Raphael that with time, they may expect to undergo a spiritual change, if they continue to live in love and obedience towards God. Having learnt that their obedience consists solely in their abstinence from the *fruit* of the Tree of Knowledge, Satan uses this occasion to bring about the downfall of the first humans. The aim of this article is to demonstrate the devil's misappropriation of the *forbidden fruit* to make it appealing and desirable in the eyes of both Adam and Eve. In his presentation of the *fruit* to Eve's, the fallen archangel tries to endow a mere fruit with the qualities it does not possess.

[26] R. Appelbaum. "Eve's and Adam's 'Apple'...", op. cit., p. 223.

In the course of temptation, he is successful in convincing Eve that the forbidden object has a tremendous potential: it is capable to make gods of men. Its physical attractiveness and alleged virtues suddenly become appealing to Eve who plucks the *fruit* with the hope of a supernatural transformation. In the end, her altered perspective is the reason why she violates the prohibition and induces her husband to disregard the divine mandate as well.

Key words in English / Słowa-klucze po angielsku:

John Milton, Christian epic, Puritanism, Genesis, forbidden fruit,

Title in Polish / Tytuł po polsku:

Owoc jako przedmiot manipulacji Szatana

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

W Księdze V „Raju utraconego" Johna Miltona, anioł Rafael roztacza przed Adamem i Ewą wizję duchowej przemiany, którą mogą z czasem osiągnąć, jeśli będą żyć nadal w miłości i posłuszeństwie wobec Boga. Dowiedziawszy się, że ich posłuszeństwo polega na tym, by nie zrywali owocu z Drzewa Poznania, Szatan wykorzystuje tę okazję by doprowadzić do upadku pierwszych ludzi. Artykuł ten stawia sobie za cel przedstawienie sposobu, w jaki diabeł posługuje się zakazanym owocem, by uczynić go atrakcyjnym w oczach Adama i Ewy. Jego prezentacja ma na celu wykazanie, że ten zwykły owoc posiada niezwykle właściwości. Wskutek kuszenia, upadły archanioł odnosi sukces, przekonując Ewę, że niedostępny dla niej przedmiot nosi w sobie niesamowity potencjał, ponieważ jest w stanie uczynić człowieka bogiem. Jego zewnętrzna atrakcyjność i rzekome zalety powodują w Ewie nieodpartą chęć jego zerwania, która napędzana jest nadzieją ponadnaturalnej przemiany. Zmiana w sposobie postrzegania owocu sprawia, że kobieta łamie Boży zakaz i nakłania do tego również swojego męża.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

John Milton; epos chrześcijański; Księga Rodzaju, purytanizm; zakazany owoc;

Bibliography:

Primary bibliographical sources:

Milton John, *Paradise Lost*, [in:] *The poems of John Milton,* ed. by John Carey and Alastair Fowler, 1st ed. Longmans, London - Harlow 1968, pp. 455-1060, series: Longman Annotated English Poets.
Milton John, *The poems of John Milton,* ed. by John Carey and Alastair Fowler, Longmans, London - Harlow 1968, pp. XXII, 1181, [8], series: Longman Annotated English Poets.

Secondary bibliographical sources:

Appelbaum, Robert. "Eve's and Adam's 'Apple': Horticulture, Taste, and the Flesh of the Forbidden Fruit in *Paradise Lost*." *Milton Quarterly*. 36.4 (2002), p. 221-239. Print.

Fish, Stanley Eugene. *Surprised by Sin: the reader in "Paradise Lost."*, 1st ed. University of California, Berkeley 1971, pp. 372. Print.
Lewis, C.S. "The Secondary Epic." [in:] *Milton. Paradise Lost. A Casebook*. Ed. Dyson and Lovelock. 3rd ed. Macmilan, Hong Kong 1982. p. 85-105. Print.
Oxford English Dictionary. *OED Online*. Oxford University Press, URL: https://public.oed.com [Access: 30.05.2014].
Slotkin, Joel E. "Honeyed Toads: Sinister Aesthetics in Shakespeare's "Richard III", *Journal for Early Modern Cultural Studies* 7.1 (2007), p. 5-32. *JSTOR*, online URL: https://www.jstor.org/stable/40314232 [Access: 28.06.2014].
Stein, **Arnold**. *Answerable Style. Essays on Paradise Lost.* 1st ed. University of Minnesota, Minneapolis 1953, pp. 93. Print.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Dagmara Poskart, M.A. In 2014 she earned her M.A. in English Philology from the Jagiellonian University, Poland, where she wrote her thesis entitled: "Fruit in John Milton's *Paradise Lost*." At present, as a doctoral candidate at the Department of the History of British Literature and Culture at the English Philology Institute of the Jagiellonian University, Poland, she focuses on the writings of another 17th century author and poet Lucy Hutchinson. Some of her other interests include Christian apologetics, pedagogy and Foreign Language Teaching. She works as a tutor of both English and German. E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

Informacja o autorce po polsku / Information about the author in Polish:

Dagmara Poskart, mgr, w 2014 r. uzyskała tytuł magistra filologii angielskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, broniąc pracy pt.: „Fruit in John Milton's *Paradise Lost*" („Owoc w *Raju utraconym* Johna Miltona"). Jako doktorantka w Zakładzie Historii Literatury i Kultury Brytyjskiej w Instytucie Filologii Angielskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim, skoncentrowała swoją uwagę na twórczości 17-wiecznej poetki Lucy Hutchinson. W kręgu jej zainteresowań znajduje się apologetyka chrześcijańska, pedagogika, a także dydaktyka języków obcych. Zajmuje się nauczaniem języka angielskiego i niemieckiego. E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

Informace o autorce v češtině / Information about the author in Czech:

mgr Dagmara Poskart v r. 2014 obhájila titul magistra angličtiny na Jagellonské univerzitě prací „Fruit in John Milton's *Paradise Lost*" („Ovoce ve *Ztraceném ráji* Johna Miltona"). Jako doktorantka na Katedře britských dějin literatury a kultury na Ústavu anglické filologie Jagellonské univerzity soustředila svou pozornost k básnířce ze 17. století Lucy Hutchinson. V oblasti jejího zájmu leží křesťanská apologetika, pedagogika a také didaktika cizích jazyků. Zabývá se výukou angličtiny a němčiny. E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Dagmara Poskart, mgr., v r. 2014 získala titul magisterky filológie anglického jazyka na Jagelovskej univerzite obhajobou práce s názvom: *Ovocie v Stratenom raji Johna Miltona* („Fruit in John Milton's

Paradise Lost"). Ako doktorandka v odbore britskej literárnej histórie a kultúry na Filologickom inštitúte Anglickej filológie Jagelovskej univerzity skoncentrovala svoje úvahy o tvorbe poetky zo 17. storočia Lucy Hutchinson. V okruhu jej odborného záujmu je kresťanská apologetika, pedagogika a didaktika cudzích jazykov. Zaoberá sa teóriou anglického a nemeckého jazyka. E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Дагмара Поскарт, магистр. Получила степень магистра в 2014 году, защитив дипломную работу «Плоды в "Потерянном раю" Джона Мильтона». Став докторанткой в отделе британской истории и культуры XX-XXI вв. в Институте английской филологии Ягеллогского университета, сосредоточила своё внимание на изучении творчества поэтессы XVII века Люси Хатчинсон. В круг её интересов входят христианская апологетика, педагогика, преподавание иностранных языков. Преподаёт английский и немецкий язики.
E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Дагмара Поскарт, магістр. У 2014 році отримала ступінь магістра англійської філології у Ягеллонському університеті, захистивши працю „Fruit in John Milton's *Paradise Lost*" / «Плоди у "Втраченому раї" Джона Мільтона». Будучи докторанткою у відділі британської історії літератури та культури XX-XXI ст. при Інституті англійської філології у Ягеллонському університеті, сконцентрувала свою увагу на творчості поетеси XVII століття Люсі Гатчінсон. У колі її зацікавлень – християнська апологетика, педагогіка, а також викладання іноземних мов. Викладає англійську та німецьку мови. E-mail: dagmra.poskart[at]uj.edu.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Gerogijivna Koloshuk]

Звесткі пра аўтара па-беларуску / Information about the Author in Belarusian:

Дагмара Поскарт, мгр, у 2014 г. атрымала ступень магістра англійскай філалогіі ў Ягелонскім універсітэце на падставе абароны работы на тэму „Fruit in John Milton's *Paradise Lost*" "Плод у *Страчаным раі* Джона Мільтана". З'яўляючыся аспіранткай кафедры брытанскай гісторыі, літаратуры і культуры інстытуту англійскай філалогіі Ягелонскага ўніверсітэта, сканцэнтравала сваю ўвагу на творчасці паэтэсы 17 стагоддзя Люсі Хатчынсан.

Сярод яе інтарэсаў — хрысціянская апалагетыка, педагогіка, а таксама дыдактыка замежных моў. Займаецца навучаннем англійскай і нямецкай моваў. E-mail: dagmara.poskart[at]uj.edu.pl

[Тлумачэнне на беларускую мову /
Translation into Belarusian by Eugeniusz Pańkow and Olga Pańkowa]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 59 - 81

GRACJAN KRASZEWSKI (Urbana-Champaign, Illinois, USA)
E-mail: gak32[at]msstate.edu

William Henry Elder, Bishop of Natchez, Mississippi. A representative study of Southern Catholic Bishops' domestic ministry and views on allegiance during the American Civil War[1]

In Union occupied Natchez, Mississippi, during the summer of 1864, Federal authorities asked the local Catholic bishop, William Henry Elder, to read a prayer supportive of President Abraham Lincoln during Mass. Elder refused. The Union army tried to gently coerce him, presenting the rationale that

> "other [Mississippi] churches had done it."

Eventually, following Elder's repeated declinations, they put him under house arrest in nearby Vidalia, Louisiana. Elder was soon released, imprisoned not even two weeks, and not to be bothered with the matter anymore.

This incident, arguably the most prominent "Catholic moment" of the Civil War, is a microcosm for how Southern Catholics dealt with wartime questions of allegiance, often involving their faith, their local communities, and national (Confederate) politics simultaneously. Was Elder in fact a Confederate hero for rebuking Lincoln and the Yankees? Some have said yes, although the bishop said, explicitly and repeatedly, that his sole motive was to keep secular government out of religious matters. But if this was the case, that his action was rooted in a solely religious motive, why did Elder so thoroughly identify with the Confederacy, once calling it the only government *de facto* in Mississippi and defending Southern "states rights" in a manner typical of secessionists? Was Elder a faithful Catholic or a loyal Confederate? Was he both? What was the relationship between faith and politics for Southern Catholics during the Civil War?

This essay, in the form of a two-part exposition, aims to shed light on the above questions concentrating on Elder as a representative for Southern bishops. The first section looks at Elder's wartime domestic ministry. How did

[1] This is a part of the work: G. Kraszewski, *Dogma and Dixie: Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (PhD dissertation: Mississippi State University, 2016).

a Catholic bishop, often the lone bishop in a state as Elder was in Mississippi, tend to the spiritual and physical needs of his congregation? Section two explains the prayer request refusal in detail and examines how Elder's actions can be viewed in a non-contradictory light regarding his faith and his politics while understanding that for the Bishop the former his Catholic religion was preeminently important.

Elder, born in Baltimore in 1819, became Bishop of Natchez in 1857.[2] Prior to his appointment in Mississippi, having been ordained in Rome in the 1840s, he was a professor at the seminary in Emmitsburg, Maryland.[3] Elder was a pastoral bishop, very committed to his congregation and the entire state under his jurisdiction. Elder, as historian Charles Nolan writes, was continuously on the road ministering to his congregants via

> "long lonely trips by steamboat, horse and/or carriage, or railroad; brief stays in communities or with individual families to administer the sacraments, offer religious instruction, console the bereaved, or simply visit isolated Catholic families; parish missions in remote areas where the pastor could not afford to pay a visiting missionary. His supportive visits were often the only clerical companionship a lonely missionary experienced for months."[4]

Elder's wartime ministry to Protestants and African-Americans was extensive and his refusal of the Union prayer request remains the most remembered event of his life. He remained Bishop of Natchez until 1880 whereupon he was transferred to Cincinnati, something that subtly speaks to the non-fractured character of wartime Catholic America whose Northern and Southern factions, albeit divided in cause and on the battlefield, did not splinter ecclesiastically. Elder was installed as the Archbishop of Cincinnati in 1883 and held that post until his death 1904.

1. Elder's Domestic Ministry

Elder's domestic ministry took on many forms and can be grouped into the following categories: theological instruction (the standard duties of celebrating Mass and preaching to men and women at home), local education, interactions with Protestant Christians, ministry to African-Americans (some slaves and some freemen), hospital ministry for wounded soldiers, and the collection of funds and material goods for his and his brother bishops' congregations. As is natural,

---

[2] J. M. Woods, *A History of the Catholic Church in the American South, 1513-1900* (Gainesville: University of Florida Press, 2011), p. 279.

[3] W. E. Wright, ed. "Bishop Elder and the Civil War". *The Catholic Historical Review*, Vol. 44 (1958-1959), p. 290.

[4] Ch. E. Nolan, *The Catholic Church in Mississippi, 1865-1911* (Lafayette, LA: University of Louisiana at Lafayette and the Catholic Diocese of Jackson, MS, 2002), p.11.

with the war touching all parts of the South and southern society, domestic ministry often butted up against, and spilled over into, the war zones.

Elder's Civil War years were full. He faced a host of quotidian duties on the home front. This included making sure that the Catholic educational system was running smoothly. Elder reported having to exam a large school in Catechetics, Grammar, Spelling, History, Reading, Geography, and Latin.[5] Of this examination he reported that every subject was improved upon by the students with the exception of geography,

> "which failed entirely."[6]

When a Protestant student at the Catholic school, a boy named Preston Thomas, fell out of a tree and was injured, it was Elder's duty to send someone to check on him.[7] When soldiers were passing through the area, Elder, in addition to giving them a blessing, treated them to a bottle of wine.[8] He was constantly playing many roles in addition to bishop: schoolmaster, welcoming committee, and amateur sommelier.

Elder's lasting impact on the home front was his deep commitment to evangelization. His primary concern, whether strengthening the faith of his own congregants, or bringing converts into the Church, Protestant or otherwise, slave or free, was the human soul. Such is the case related to the death of a Mrs. Kenny, a lapsed Catholic with a Protestant husband and Protestant daughters, all away from home at the time of the woman's fatal illness.[9]

Elder recorded her story as

> "a remarkable one."[10] "Very bitter against the Church,"

Mrs. Kenny was being cared for by one of her nieces, "a practical Catholic," who had sent for Elder to come and see her aunt in her final hours.[11] Elder asked Mrs. Kenny, in the presence of her doctor and the doctor's sister, if she wished to receive Catholic Sacraments (most likely Confession and Anointing of the Sick).[12] Mrs. Kenny said she did wish to receive them.

---

[5] *Bishop William Henry Elder Civil War Diary (1862-1865)*, ed. by The Most Reverend Richard Gerow, Bishop of Natchez-Jackson (Natchez: Most Reverend Richard Gerow, 1960), November 7, 1862, p. 3. [Thereafter quoted as: Elder Diary.]
[6] Elder Diary, November 7, 1862, op. cit., p. 3.
[7] Elder Diary, November 12, 1862, op. cit., p. 4.
[8] Elder Diary, February 23, 1863, op. cit., p. 18.
[9] Elder Diary, December 10, 1862, op. cit., 8.
[10] Ibidem.
[11] Ibidem.
[12] Ibidem.

"It must have been [the] especial prayers of her Mother[13] in heaven,"

Elder recorded in his journal,

"that obtained for her to receive the Sacrts, just when she did. –What a happy thing is a good religious education. It kept the faith alive under all those cold embers of 25 years... Blessed are the mysterious ways of God!"[14].

Mrs. Kenny died that day. Three days later her husband came home and was furious with Elder when learning of his wife's reconciliation to the Catholic Church.[15]

For some unknown reason, Elder doesn't specify why, Mr. Kenny had a change of heart and came to see the Bishop the next day. He was no longer upset and actually wanted his wife to be given a Catholic funeral.[16] Some theological questions ensued, Elder explaining

"why people wish to die in the Cath. Church."[17] "Because only there have the helps & consolations wh. God has appointed [subside],"

Elder noted,

"& taught in His Holy Scrp. The Sacrts- Penance-Eucharist-Extreme Unction-Communion of Saints."[18].

All Southern Catholic clergy, bishops like Elder as well as battlefield chaplains and Sister-nurses, were eager to gain converts to the faith and employed diverse means to achieve this end.

Elder's hospital ministry centered around sickbeds and deathbeds. The Bishop was indefatigable in his service to the sick and wounded. Following a battle Elder would go to the hospitals. In May of 1863, the Bishop reported visiting

"all the hospitals"

[13] It is unclear by "Mother" if Elder means Mrs. Kenny's biological mother or the Blessed Virgin Mary.
[14] Elder Diary, December 10, 1862, op. cit., p. 8.
[15] Elder Diary, December 13, 1862, op. cit., p. 8.
[16] Elder Diary, December 14, 1862, op. cit., p. 8.
[17] Ibidem.
[18] Ibidem.

in the Natchez area, with many lodged in private houses he visited

> "all I c[oul]d. find."[19].

Following the fighting at Vicksburg Elder was in the hospitals once more. There he anointed a man shot through the head, one of the many examples of the last minute administration of the Sacraments following a soldier suffering a horrific mortal wound that was for Elder, and all Catholic clergy, a grisly daily reality.[20]

Elder, in his hospital ministry, was doing similar work to chaplains' on the battlefield but with less sustained interaction with soldiers as he was constantly on the move. Chaplains had plenty of free time to develop personal relationships with soldiers and mutually support one another in upholding Confederate values. Bishops didn't have much time for this. Bishops, because they were spread so thin, literally one man in charge of an entire state, and this daunting task exacerbated by the reality of nineteenth century travel, moved quickly from one post to another with the majority of their time spent dispensing spiritual duties.

Elder's ministry to African-Americans was extensive. Elder described them, both slave and free, as his spiritual brothers and sisters,

> "every one of them immortal, made to the image & likeness of God, redeemed by the Precious Blood of the Son of God,"

as he wrote in an 1858 letter to the Propaganda Fide.[21] He backed up this sentiment in his domestic ministry to African-Americans, visiting them at home and in hospital, sending them religious items on request, and performing baptisms, all for the goal of giving them what was, in his estimation, the most precious of gifts: the Catholic faith.

On September 4th, 1863 he visited African-Americans in hospital, baptized a young man into the faith and gave him absolution, and later baptized seven more African-Americans (three infants, four adults).[22] An older man, ninety-two years old, called for Elder and asked that he pray with him; Elder did and shortly afterwards the man entered the Church and received the scapular.[23]

---

[19] Elder Diary, May 14, 1863, op. cit., p. 30.

[20] Elder Diary, July 18, 1863, op. cit., p. 46.

[21] Bishop William Henry Elder, "Apostolate to the Negro Slaves in Mississippi", to the Society for the Propagation of the Faith, 1858, [in:] Fr. John Tracy Ellis, *Documents of American Catholic History* (Milwaukee: Bruce, 1962), p. 325-329.

[22] Elder Diary, September 4, 1863, op. cit. p. 63.

[23] The scapular is a devotional garment that originated from the habits of monastic orders, in its most common form it is like a small necklace consisting of two wool squares of cloth connected by string—

The next day, September 5th, Elder baptized fourteen infants and two youths at the

"colored camp."[24]

On September 8th, the Feast of the Nativity of the Blessed Virgin Mary, Elder baptized ten more African-American children.[25] On September 12th Elder

"prepared five for death"

and returned again to the scene six days later. For four consecutive days at the end of the month he went to the African-American camp every day.[26] Elder visited African-American soldiers throughout the war, dispensing the Sacraments, especially baptism, and simply his time.[27] Elder went to see his African-American congregants even when they were interred at the small pox hospital.[28]

Elder held paternalistic views towards African-Americans but he was not a hypocrite when it came to living his own evangelical prescriptions to

"put the sickle into the abundant field"

of souls giving African-Americans access to the fullness of truth — the faith, Sacraments, all the gifts of the Church.[29] Elder did this not just in hospitals and field camps but by other means, too.

When an African-American man named Alonzo asked Elder for religious items the Bishop sent him a rosary.[30] Elder made pastoral visits to his black congregants, visiting a woman named Eliza three times in five days in March 1863.[31] When Alonzo was afflicted with an unspecified hemorrhage, Elder went to see him immediately following Mass.[32] Following Benediction of the Blessed Sacrament, Elder sometimes held educational sessions for African Americans, teaching them, many of whom might have been recent converts to the faith, Catholic doctrine.[33]

---

one square is worn over the chest and the other over the back. They are usually worn under one's shirt and are associated with popular Catholic piety; Elder diary, September 4, 1863, op. cit., p. 63.

[24] Elder Diary, September 5, 1863, op. cit., p. 63.

[25] Elder Diary, September 8 1863, op. cit., p. 63.

[26] Elder Diary, September 12, 18, 21-24, 1863, op. cit., p. 64.

[27] Elder Diary, October 10, 19, 1863, op. cit., pp. 67, 69.

[28] Elder Diary, January 1, 1864, op. cit., p. 72.

[29] Elder, "Apostolate to the Negro Slaves...," op. cit., p. 325-329.

[30] Elder Diary, December 14, 1862, op. cit., p. 9.

[31] Elder Diary, March 16, 19-20 1863, op. cit., p. 22-23.

[32] Elder Diary, April 14, 1863, op. cit., p. 28.

[33] Elder Diary, July 26, 1863, op. cit., p. 51.

There is no obvious reason to doubt Elder's sincerity in his work with African-Americans. It appears that he genuinely believed they held spiritual equality before God, and that he wanted to give them the rudiments of the faith, and bring more African-Americans into the Church, because he was first and foremost a bishop. The tragedy of all this is the tragedy of the Southern bishops writ large in regards to slavery. Although all of them did some good things for slaves, and later for freedmen, and although the almost exclusive number of bishops viewed blacks and whites as equals before God, they nonetheless endorsed the slavery system. Southern Catholics' endorsement of slavery, either openly or by omission, left those men and woman whom the bishops claimed were spiritual equals societal inferiors — inferiors to the point of chattel slavery, an unspeakable degradation and a blight on the bishops' record. While the bishops remained above the sectional fray in spiritual matters they wholly identified with southern social mores and, as historian Michael Pasquier has shown, slavery was the prime example.[34]

Benedictine priest and scholar Cyprian Davis[35] says this, in summation, about Elder:

> "For a truly pastoral bishop like Elder, the needs of the slaves were evident. Still, even he saw them as basically inferior to whites in regard to character and intellect, although, as he clearly pointed out, grace could make up for these deficiencies and make them saints."[36]

Davis writes that Elder's concern for African Americans was

"from all indications genuine"

and that the Bishop of Natchez viewed former slaves as

"refugees in a land that had been a prison more than a home."[37].

---

[34] Michael Pasquier, *Fathers on the Frontier: French Missionaries and the Roman Catholic Priesthood in the United States, 1789-1870* (Religion in America Series. New York: Oxford University Press, 2010), p. 187.

[35] Fr. Cyprian Davis OSB (1930-2015). Davis, an African American born in Washington DC, was ordained a priest in 1956. He received a licentiate in sacred theology from the Catholic University of America in 1957 and a license and doctorate in historical sciences from the Catholic University of Louvain (1963, 1977). A professor of Church history at Saint Meinrad Seminary and School of heology, he received the John Gilmary Shea Award and the Brother Joseph Davis award for *The History of Black Catholics in the nited States*. http://www.saintmeinrad.edu/news/?story=11660 [Access: 1.-5.2016].

[36] Fr. Cyprian Davis, O.S.B., *The History of Black Catholics in the United States* (New York: Crossroad, 1990), 45.

[37] Ibidem, p. 46.

Elder was solicitous for souls of all races and backgrounds. The more men and women who entered the Catholic Church the better, and no amount of converts could meet a quota. Helping non-Catholics become Catholics and Catholics become fervent in their faith was the goal of Elder's ministry. Elder rarely missed an opportunity to bring up the faith when possible. Elder, at a farm house turned into a hospital, and in a typical scene of his wartime experience, gave an impromptu sermon to two Protestants inquiring about the faith:

> "I exhorted them to at least make an offering to God to that they wd. search for the truth & embrace it-& also to make an act of Contrition."[38]

In August of 1863 Elder went to see Union General Ulysses S. Grant regarding plans to build a convent.[39] Grant was not in but his son was there and he had

> "very sore eyes."[40]

Elder told him to wash them in holy water and to say the Litany of Jesus every day.[41]

Elder, in regards to helping Catholics become better Catholics, constantly exhorted his people on the home front to make spiritual advancements. The first entry in his Civil War Diary, November 1st, 1862 (All Saints Day), notes a sermon he preached at Mass on the divine origins of the Church[42], the communion of the Saints, Apostolic succession, the martyrs, and the popes and doctors of the Church.[43] All this for the purpose, as Elder put it, of showing that "She is still the same Church-wishing to make Saints now-'tis her whole business-and we are

---

[38] Elder Diary, May 15, 1863, op. cit., p. 34.
[39] Elder Diary, August 3, 1863, op. cit., p. 55.
[40] Ibidem.
[41] Ibidem.
[42] Catholics believe the Church has been personally, and therefore divinely, instituted by Jesus Christ: Simon Peter replied, "You are the Christ, the Son of the living God." And Jesus answered him, "Blessed are you, Simon Bar-Jonah! For flesh and blood has not revealed this to you, but my Father who is in heaven. And I tell you, you are Peter, and on this rock. I will build my church, and the gates of hell shall not prevail against it. I will give you the keys of the kingdom of heaven, and whatever you bind on earth shall be bound in heaven, and whatever you loose on earth shall be loosed in heaven." (Matthew 16:16-19). See e.g.: *Holy Bible: Douay-Rheims Version*. Charlotte, NC: Saint Benedict Press, 2009, pp. 1086, 306. See also: Bible Hub, online URL: http://biblehub.com/context/matthew/16-16.htm [Access: 01.06.2016]; see also website: *Douay-Rheims Bible + Challoner Notes*, drbo.org, URL: http://www.drbo.org/ [Access: 30.06.2016].
[43] Elder Diary, November 1, 1862, op. cit., p. 2.

material-just like the other Saints- to be perfected by the same means if we will use them."[44]

Elder often preached on the theme of redemptive suffering, one that certainly must have resonated in war-ravaged and Union occupied Mississippi. The Virgin Mary's sufferings during the Passion of Christ were a good example of how Mississippi Catholics should bear their own, personal crosses, Elder commented.[45] No better example of heroic suffering was available than Christ Himself, and, as Elder noted, it was

> "man's vocation to follow in the footsteps of Christ,"

to unite the struggles of the war to Calvary.[46] The Bishop, on Easter Sunday, connected his previous sermons on suffering to the Resurrection, arguing that the latter was unattainable without the former.[47]

Elder, as he demonstrated during the secession crisis, had no problem entering the political arena when needed. For the Bishop of Natchez his deep Catholic faith and his strong Confederate partisanship were not in tension. He was both devout Catholic and devoted Confederate, but when forced to choose between these two allegiances, as he was during the Union prayer request of 1864, Elder put his religion first.

2. Elder and the Union Prayer Request

Elder, on June 4th, 1864, learned for the first time that no one would be allowed out of Natchez, occupied by the Union army since 1863, without taking an oath of allegiance to the United States.[48] Such mandates were commonplace throughout the war. New Orleans lawyer Henri Garidel left his city for Richmond precisely for this reason and the chaplain James Sheeran's detainment in Federal prison lasted a long as it did for his refusal to take the oath.[49]

Three weeks later, on June 25th, Elder was presented with Special Order No. 31. It was addressed to him by Union General Bernard G. Farrar commanding

---

[44] Ibidem.

[45] Elder Diary, March 27, 1863, op. cit., p. 24.

[46] Ibidem.

[47] Elder Diary, April 5, 1863, op. cit., p. 26.

[48] Elder Diary, June 4, 1864, op. cit., p. 84.

[49] *Exile in Richmond: The Confederate Journal of Henri Garidel,* eds. Michael Bedout Chesson and Leslie Jean Roberts (Charlottesville, VA: The University of Virginia, 2001), p. 9 (A War Journal); Reverend James B. Sheeran. *Confederate Chaplain, A War Journal,* ed. by the Reverend Joseph T. Durkin, S.J. (Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1960), Oct. 31, 1864, p. 113 — Dec. 30, 1864, p. 152-156.

"...all Pastors of Churches to read a prayer expressive of a proper spirit towards the President of the U. States."[50].

Father Mathurin Grignon, Vicar-General of the diocese, informed Elder that he had communicated to Farrar the Bishop's application, sent to authorities in Washington earlier in the year, to receive exemptions from any such directives.[51]

Elder was not the first Southern prelate to make such a petition. Bishop Martin John Spalding wrote a letter to Kentucky Governor Beriah Magoffin in 1862 protesting a law that required marriage-performing ministers to pledge an oath of allegiance to the United States.[52] Magoffin vetoed Spalding's petition and the Bishop eventually took the oath under protest—an example of Spalding's clear-cut Southern partisanship, important because he was arguably the least politicized southern prelate.[53]

Southern responses to Union oaths varied. Historian David Gleeson points out that some southerners believed taking an oath to the Union was worse than desertion.[54] Chaplain Sheeran might have concurred with this as he refused, under any circumstances, to take the oath. So too, perhaps, New Orleans lawyer Henri Garidel who escaped the city during the Union occupation and spent the war in Richmond, preferring separation from his home and family rather than submit to the oath.[55]

Elder, who would rebuff the prayer request through the end of this ordeal, took a balanced approach to the matter. Judging solely by his refusal to read the prayer, and grant the Union the implied support, Elder seemed to hold views similar to Sheeran and Garidel. Elder, however, also instructed his priests not to make any pulpit statements about secession in large part so as not to scandalize, or open to potential violence, those immigrants who had made an oath to the United States; he did not want divisions among his parishioners be they Northern or Southern supporters.[56] The only other reason why Elder would tell his priests not to talk about secession was his disdain for political rhetoric *within and during* religious services. Mississippi was not occupied in the early part of the war, when comments

---

[50] Elder Diary, June 25, 1864, op. cit., p. 89.

[51] Ibidem.

[52] T. W. Spalding C. F. X, *Martin John Spalding: American Churchman*, The Catholic University of America Press, in association with Consortium Press: Washington, D.C.: 1973, p. 135.

[53] Ibidem.

[54] David T. Gleeson, *The Green and the Grey, The Irish in the Confederate States of America* (Chapel Hill: UNC Press, 2013), p. 89.

[55] H. Garidel. *Exile in Richmond*, op. cit. p. 9.

[56] J. J. Pillar, *The Catholic Church in Mississippi, 1837-1865*, (New Orleans: Hauser Press, 1964), p. 157.

on secession were being made, and so there was no need for censorship in what would only later become Union controlled territory.

Elder, in a Sunday sermon on July 3, 1864, said that in light of the Union occupation of Natchez and the subsequent allegiance demands of the occupier that "An Oath is a solemn calling on God to bear witness to the truth of what you say, & to your fidelity in keeping your promise."[57] Elder added,

> "To take an Oath which a person does not intend to keep in its fair & honest sense, is a mortal sin of perjury, — & no excuse of inconvenience nor of compulsion can authorize a person to insult Almighty God by calling on His divine Majesty to bear witness that he intends to do, what in truth he does not intend to do."[58].

Elder, in a letter to President Lincoln dated April 7, 1864, explained that

> "my resistance [to prayers for the Union] is based simply on the broad ground that our Church Service is a matter to be regulated exclusively by the authorities of the Church."[59].

> "I have never attempted to influence the political opinions or conduct of the people under my care,"

Elder wrote, adding that neither had his clergy,

> "they [his priests] have devoted themselves to rendering spiritual services to all who desired them at their hands, without distinction of politics of section or of color."[60].

Even if Elder truly was as disinterested in secular allegiance questions as he claims, and really just wanted to be left alone to minister to his congregation, there was everything at stake in the Union prayer request. Politically, acceding to it might be seen as an endorsement of the Union. Refusing it might paint Elder as a true Southern patriot and, even if he did not consider himself this nor covet such status, it would undoubtedly put him in a more favorable position with the people to whom he daily interacted and served — his Southern, and very pro-Confederate, congregation.

Farrar did not believe Elder's letter to Lincoln had put any controversies to rest. The Union officer invited Elder and Grignon to a private meeting on July 6th. Elder described Farrar as

> "very polite,"

---

[57] Ibidem, p. 295-296.
[58] Ibidem, 295-6.
[59] Elder to Lincoln, April 7, 1864, quoted [in:] J. J. Pillar, *The Catholic Church in Mississippi, 1837-1865*, op. cit., p. 307.
[60] Elder to Lincoln, April 7, 1864, quoted [in:] J. J. Pillar, op. cit., p. 307.

and the meeting as

> a "long interview in his private room."[61]

In the course of their talk Elder presented his argument that it was "unreasonable" to require clergy to hold special prayers for the president; it was a violation of the separation of church and state, political meddling into ecclesiastical affairs.[62]

Farrar

> "always fell back to the position that the other Churches had done it, & he must therefore require us to do it."[63]

Elder proposed writing a letter explaining his position and asked that Farrar publish it in a spirit of fairness and openness. Farrar gave Elder permission to write the letter and said he would consider the proposition but, in the meantime, he expected Elder to read the prayer for President Lincoln.[64]

Elder refused. On July 13th, Elder detailed his position on the prayer request in his letter to Farrar. Elder wrote that he had received Special Order No. 31 and in his letter put parentheses around the word "order" to make clear, according to him, its ambiguous nature.[65] The bishop then expressed his gratitude to the Union Army for the "politeness" of the occupiers and their treatment of civilians, in particular orphans, who had been well provided for in terms of supplies, adding a not so subtle dig at the Union saying:

> "It is true that the presence of the [Union] Army was the very cause of their needing this assistance... but this does not cancel our obligations of gratitude."[66]

Elder informed Brayman that a prayer for civil leaders was already said in his Church and that when reciting the daily Litany of the Saints

> "express supplications for all Christian rulers: — for peace and unity among all Christian people"

---

[61] Elder Diary, July 6, 1864, op. cit., p. 91.
[62] Ibidem.
[63] Ibidem.
[64] Ibidem.
[65] Elder to Farrar, July 13, 1864, University of Notre Dame Archives (hereafter UNDA), Diocese of Natchez Collection (hereafter DNT).
[66] Elder to Farrar, July 13, 1864, UNDA, DNT.

are made.[67] For Elder the requirement of praying for political leaders had been met. And this prayer, as Elder specified, was for

> "all Christian rulers,"

worldwide, not specifically for the South. Elder confirmed to Farrar that he was indeed willing to pray for political leaders, and did so, but only outside of Mass, not during it, as the order demanded that clergy do.[68]

Elder listed two prime reasons why he refused to comply with the order. Firstly, religious authorities should direct religious worship.[69] The ministers of the City of God should determine the worship of God, not take their orders from the City of Man. Secondly, Elder wrote that in

> "Divine Worship, being directed to God, it is not proper to introduce anything into it for the purpose of exhibiting our sentiments in temporal things. This [Special Order No. 31] appears to be the addressing of our devotions to men instead of God."[70]

Elder's view here, a view that he did not always cleave to but certainly did in this matter — that politics should be left out of the Church, and vice versa — is somewhat of a novel idea for a nineteenth century Catholic to hold. As Michael Pasquier has shown, nineteenth century Catholic America was wholly ultramontane in temperament and wedded to the papacy, a papacy generally opposed to republican and democratic values.[71] Others historians, such as David Heisser and John T. McGreevy, have also written on the ultramontane character of Civil War Catholicism, coming to similar conclusions as Pasquier.[72]

The point is that many Catholics, clergy and lay, were not devoted supporters of the American ideal of the separation of church and state — hence all the fears and hysteria of papal plots designed to bring America under a Catholic tyranny. Elder's reasoning for refusing the prayer request certainly is Catholic, very Augustinian in keeping the things of the City of Man out of the City of God sphere, but it is a very American rationale as well, one assumed to be atypical of Catholics of the time.

Elder further argued against

---

[67] Ibidem.
[68] Ibidem.
[69] Ibidem.
[70] Ibidem.
[71] M. Pasquier, *Fathers on the Frontier*..., op. cit., p. 135.
[72] M. Heisser, S. J. White Sr. *Patrick N. Lynch, 1817-1882. Third Catholic Bishop of Charleston*. Columbia: University of South Carolina Press, 2015, p. 22; J. T. McGreevy, *Catholicism and American Freedom: A History* (New York: W. W. Norton & Company, 2003), p. 29.

"adaption to the spirit of the age."[73]

To compose entirely new prayers,

"appropriate to the times, and expressive of a proper spirit towards the chief magistrate of the United States,"

would be to engage in precisely that.[74] Elder pointed out that Mass and the Catholic faith are about the worship of God and the saving of men's souls, not politics.[75] Elder closed his letter with a catchphrase of Augustinian thinking:

"Render to Caesar the thing's that are Caesar's and to God the things that are God's."[76]

Brigadier General Mason Brayman replaced Farrar prior to Elder's next interview with Federal authorities on July 13th, the same day that the bishop wrote his letter to Farrar. Brayman conceded that he

"did not approve of men being compelled to read prayers against their conscience",

but if he found Elder was a "rebel" he would be

"treated as such."[77]

Elder, three days later on July 16th, received a note bluntly informing him

"military orders must be obeyed & not discussed."[78]

Elder rebuffed the prayer request for the final time believing that to capitulate would

"...be for me to do a grievous injury to religion... I had nothing else to do but oppose... & leave the consequences to God."[79]

On July 18th, as speculation built over why Elder had refused the Union prayer request multiple times, the bishop noted in his diary that it had nothing to do

---

[73] Elder to Farrar, July 13, 1864, UNDA, DNT, op. cit., ibidem.
[74] Ibidem.
[75] Ibidem.
[76] Ibidem.
[77] Elder Diary, July 13, 1864, op. cit., p. 92.
[78] Elder Diary, July 16, 1864, op. cit., p. 93.
[79] Ibidem.

with politics. As the quote comes from Elder himself it is hardly unbiased, nor can it be taken uncritically at face value. However, I believe that Elder's reasoning largely matches up with his persona as a whole. Elder's explanation, the refusal to bring secular matters into the sacred Mass, makes sense and it seems that it was the real reason behind his actions. This doesn't mean he was not somehow a Confederate bishop or sympathizer. I think that he was certainly both, and consistently so throughout the war.

But I also believe that Elder prioritized his faith above his strong commitment to the South, as many Catholics did; both views were held — Catholicism alongside Confederatism — it was just that the former allegiance was more important. In the prayer request Elder was being asked to put politics above the faith, it is as simple as that, to violate the sacred ritual of the Mass with political propaganda. He wasn't going to do that and his reasoning in the following quote, not wanting secular powers to direct religious worship, is spot on, even while this author believes the first part of his quote, that he did not give a "preference" to the Sothern Confederacy, is not true. Elder, in this author's view was both a committed Catholic and a committed Confederate. That he was a Catholic first does not diminish the depth of his commitment to the Southern case.

> "Some Catholics & many more Protestants were under the impression that my refusal to read the Prayer arises from a preference which I give to the Southern Confederacy.-I wanted them to understand that it was not so-but simply from an unwillingness to acknowledge the right in any secular power to direct our religious worship."[80]

On July 25th Elder received another order, No. 11, informing him that he was under arrest and had to report to Vidalia, Louisiana, across the river form Natchez, within twenty-four hours.[81] The next day scores of people, Catholic and Protestant, stopped by to give Elder their well-wishes moving the bishop to write

> "God forgive me for not doing my duty better by such a people!"[82]

Elder arrived in Vidalia and was placed in

a "very small room,"

[80] Elder Diary, July 18, 1864, op. cit., p. 95.
[81] Elder Diary, July 25, 1864, op. cit., p. 97.
[82] Elder Diary, July 26, 1864, op. cit., p. 97-99.

but one, nonetheless, that he reported sleeping comfortably in.[83] Elder, at first informed that he would be given soldier's rations, was then told by a Union officer that circumstances had changed. Brayman had ordered that

> "The Bishop must provide for himself"

and that he was to be given no rations.[84]

Elder filed a protest with the U.S. Secretary of War, Edwin Stanton, and the paperwork was forwarded to the Archbishop of Baltimore, Martin John Spalding, recently installed on July 31st.[85] Spalding promised to do all he could to help Elder but advised the Bishop of Natchez to cooperate with Federal authorities.[86] It is unclear if Spalding's wiliness to help Elder stemmed from his role as Archbishop of Baltimore, the head of all American bishops North and South, or from his own Confederate sympathies; most likely both.

Bishop R.V. Whelan of West Virginia disagreed with Spalding's advice that Elder should cooperate with Union authorities. Whelan, in a letter to the Archbishop of Baltimore, argued that the matter was a case of religious liberty — no man could be compelled to read prayers against his conscience.

> "I would simultaneously appeal to Catholics & Christians of all denominations who value liberty of conscience to unite against men who dare to lay their hands on the Ark of God."[87]

Whelan, like Elder, was unique in his ecumenical optic regarding the situation. For him, as for Elder, the situation was not only an affront to Catholics but to Protestant Christians and Americans of good conscience everywhere. It was an affront to basic religious liberty and the freedom to worship without state interference. And that is the way historian Fr. James Pillar framed it when writing of Elder's prayer refusal one hundred years after the fact:

> "Determined from the start of the War not to become politically involved, Bishop Elder would not have encountered ordinarily any difficulty in exercising his spiritual ministry during the Federal occupation of Mississippi. Once, however, the United States military authorities overextended themselves by interfering in purely ecclesiastical affairs, the Bishop of Natchez resisted. In so doing he defended not only the rights of the Catholic Church, but also the religious liberty of all Americans."[88]

---

[83] Ibidem.
[84] Elder Diary, July 27, 1864, op. cit., p. 99.
[85] Spalding, *Martin John Spalding: American Churchman*, 161.
[86] T. W. Spalding, *Martin John Spalding*..., op. cit., p. 161.
[87] Ibidem.
[88] J. J. Pillar, *The Catholic Church in Mississippi, 1837-1865*, op. cit., p. 343.

Others scholars have taken a different lesson from Elder's prayer refusal. Historian David Gleeson believed Elder to be an "ardent Confederate" and so the prayer incident was but one more example of his deeply held Southern partisanship.[89] Historian Randall Miller concurs, stating that the incident only confirmed how deeply Elder accepted the Southern culture and way of life.[90]

The author places Elder in a middle ground here as he does in regards to Elder and slavery. Just as Elder was both genuine in his spiritual ministry to African-Americans and a social paternalist, giving African-Americans the Catholic faith solely for spiritual nourishment while considering them inferiors and so doing nothing for them politically or socially, he also, in this author's opinion, refused the prayer request out of a genuine refusal to bring the profane into sacred space, as he claimed, while, against his claims, remaining the deeply Confederate partisan he had been throughout the war. Father Pillar, David Gleeson, and Randall Miller are wrong. Elder was not some knight fighting for the religious liberty of all Americans; politically he was a devoted Confederate, he was as absorbed in the Confederate nation and cause as Charleston Bishop/Confederate diplomat Patrick Lynch. But the prayer request was not, as the latter scholars claim, just another example of how much Elder supported the South. He did support the South, just not in this example. Elder, in the prayer request, did, in this author's opinion, act from sincerely held religious beliefs.

Ultimately the Union threats of no rations and an open-ended jail sentence proved empty. On July 30th Elder was transferred to the house of a Catholic family in Vidalia, the McDowell's, who happily received Elder, assisted at the Masses celebrated in their home and, according to the bishop,

> "did everything they could think of to make me comfortable. And I was very comfortable-in body."[91]

Elder's captivity was brief, roughly two weeks, and he was released unconditionally on August 12th; free to return to Natchez and not to be bothered with the prayer request anymore.[92]

Elder returned to a hero's welcome in Natchez. He went immediately to the Cathedral to offer his thanksgiving where

> "both bells were rung."[93]

---

[89] D. T. Gleeson, *The Green and the Grey*..., op. cit., p. 155.

[90] Raymond H. Schmandt, "An Overview of Institutional Establishments in the Antebellum Southern Church", pps. 53-76 [in:] Randall Miller and Jon L. Wakelyn, eds. *Catholics in the Old South* (Macon: Mercer University Press, 1983), p. 65. Revised edition, 1999, op. cit., p. 65.

[91] Elder Diary, July 31, 1864, op. cit., p. 100.

[92] Elder Diary, August 12, 1864, op. cit., p. 102-103.

"What a greeting those good people gave me,"

Elder wrote, noting,

"the Sisters came crowding in more noisy than the others."[94]

A theme of Elder's preaching on the Feast of the Assumption of the Blessed Virgin Mary, August 15th, was an appeal to the "experience of the week to show that the B.V. hears our prayers," for, as Elder claimed, the true reason for his release and return was

"the mercy of God, obtained by the intercession of Our Holy Mother."[95]

Elder, who was very active, that means politically committed during the secession crisis, remained so during the war but channeled his focus on domestic issues running the gamut from diocesan administration to Catholic education to the basic, and most important, priestly functions concerning the Sacramental life. So it was for the majority of the Southern Catholic episcopate — all were committed Confederates from the start of the war, committed to the Confederate nation and buttressing this nationalism with their Catholic faith even if they did not act politically in every particular situation. But when faced with a political decision, as Elder did most famously with the Union prayer request, bishops were apt to put their faith above political considerations.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

This essay is a two-part exposition focusing on William Henry Elder, the Bishop of Natchez, Mississippi, during the American Civil War. This is a representative study, Elder's work is meant to stand-in for the episcopate writ large giving the reader a window into what the bishops did during the Civil War. Section one focuses on the home front: Elder's ministry to his congregations and to wounded soldiers in hospital. Section two investigates arguably the most visible Catholic moment of the war — Elder's defiance of a Union prayer request — that raised fascinating questions about Catholic allegiance to Church and state and the interplay between faith and politics.

---

[93] Ibidem.
[94] Ibidem.
[95] Elder Diary, August 12 and 15, 1864, op. cit., p. 102-105.

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

William Henry Elder (1819-1904), Natchez, Civil War, hospitals, African-Americans, City of God, separation of Church and state.

Title in Polish / Tytuł po polsku:

William Henry Elder, biskup Natchez, Mississippi. Reprezentatywne studium południowej, katolickiej, krajowej posługi biskupów i poglądy na wierność podczas amerykańskiej wojny domowej

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Ten esej stanowi dwuczęściowe przedstawienie skupiające się na Williamie Henrym Elderze, biskupie Natchez w Mississippi, podczas amerykańskiej wojny domowej (secesyjnej). To jest reprezentatywne studium, dzieło Eldera wyznaczało stanowisko dla Episkopatu na piśmie, obszernie dające czytelnikowi wgląd w to, co biskupi uczynili podczas wojny domowej (secesyjnej). Część pierwsza skupia się na froncie domowym: posłudze Eldera dla swojej kongregacji i dla rannych żołnierzy w szpitalu. Część druga rozważa prawdopodobnie najbardziej widoczny, katolicki moment wojny — sprzeciw Eldera wobec prośby o modlitwę za Unię — który podniosł fascynujące kwestie o katolickiej wierności wobec Kościoła i państwa oraz wzajemnej zależności między wiarą a polityką.

[Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Key words in Polish / Słowa klucze po polsku:

William Henry Elder (1819-1904), Natchez, wojna domowa, wojna secesyjna, szpitale, Afro-Amerykanie, Miasto Boga, rozdział Kościoła od państwa.

Bibliography:

Primary sources:

Unpublished primary sources — Archives (Depositories):

University of Notre Dame Archives, Hesburgh Library, Notre Dame, IN:

- Diocese of Natchez (MS) Collection (DNT).

Published primary bibliographical sources:

Elder, William Henry. *Civil War Diary (1862-1865).* Edited by Rev. R. O. Gerow. Natchez: R.O. Gerow, 1960, p. 125.
Elder, William Henry, "Apostolate to the Negro Slaves in Mississippi", [in:] Fr. John Tracy Ellis, *Documents of American Catholic History* (Milwaukee: The Bruce Publishing Company. 1962).
Ellis, **John Tracy.** *Documents of American Catholic History*. 2nd ed. (Milwaukee: Bruce Publishing Company, 1962), pp. 667.
Garidel, Henri. *Exile in Richmond: The Confederate Journal of Henri Garidel*. Edited by Michael Bedout Chesson and Leslie Jean Roberts. Charlottesville: The University of Virginia Press, 2001, pp. XVI, 466.
Holy Bible: *Douay-Rheims Version*. Charlotte, NC: Saint Benedict Press, 2009, pp. 1086, 306.
Sheeran, James B. *Confederate Chaplain, A War Journal*, ed. by Joseph T. Durkin, S.J. With a preface by Bruce Catton. Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1960, pp. XIII, 168.
Wright, Willard E., ed. "Bishop Elder and the Civil War". *The Catholic Historical Review*, Vol. 44 (1958-1959), pps. 290-306.

Secondary bibliographical sources:

Catholics in the Old South. *Essays on Church and Culture*, edited by Randall M. Miller and Jon L. Wakelyn. Macon. Mercer University Press, 1999, pp. VI, 260.
Catholics in the Old South. *Essays on Church and Culture*, edited by Randall M. Miller and Jon L. Wakelyn. Revised edition. Macon. Mercer University Press, 1999, pp. XXVII, 260.
Davis, Cyprian. O.S.B., *The History of Black Catholics in the United States.* New York: Crossroad, 1990. Online, URL: http://www.saintmeinrad.edu/news/?story=11660 [Access: 1.-5.2016].
Gleeson, David T. *The Green and the Grey. The Irish in the Confederate States of America.* Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2013, pp. XIII, 307. Series: Civil War America.
Heisser, Michael C.R. and Stephen J. White, Sr. *Patrick N. Lynch, 1817-1882: Third Catholic Bishop of Charleston.* Columbia: University of South Carolina Press, 2015, pp. VIII, 271.
Kraszewski, Gracjan, *Dogma and Dixie: Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (PhD dissertation: Mississippi State University, 2016). [PhD Dissertation]
McGreevy, John T. *Catholicism and American Freedom. A History*. New York: W.W. Norton & Company, 2003, pp. 431.
Nolan, Charles E. *The Catholic Church in Mississippi, 1865-1911*. Lafayette: Center for Louisiana Studies, University of Louisiana; Jackson: Catholic Diocese of Jackson, 2002, pp. 457, [18].
Pasquier, Michael. *Fathers on the Frontier. French Missionaries and the Roman Catholic Priesthood in the United States, 1789-1870.* New York: Oxford University Press, 2010, pp. IX, 295. Series: Religion in America Series.
Pillar, James J. *The Catholic Church in Mississippi, 1837-1865*. (New Orleans: Hauser Press, 1964), pp. XVIII, 380.
Schmandt, Raymond H., "An Overview of Institutional Establishments in the Antebellum Southern Church," [in:] *Catholics in the Old South. Essays on Church and Culture*, ed. by Randall M. Miller and Jon L. Wakelyn. Macon: Mercer University Press, 1983, p. 53-76.
Schmandt, Raymond H., "An Overview of Institutional Establishments in the Antebellum Southern Church," [in:] *Catholics in the Old South. Essays on Church and Culture*, ed. by Randall M. Miller and Jon L. Wakelyn. [2nd] Revised edition. Macon: Mercer University Press, 1999, p. 53-76.
Spalding, Thomas W. C.F.X., *Martin John Spalding: American Churchman*. The Catholic University of America Press, in association with Consortium Press: Washington, D.C.: 1973, pp. XI, 373.

Woods, James. M. *A History of the Catholic Church in the American South, 1513-1900*. Gainesville: University of Florida Press, 2011, pp. XV, 498.

[Bibliography and footnotes edited and completed by Marek Mariusz Tytko]

Netgraphy:

Bible Hub, online URL: http://biblehub.com/context/matthew/16-16.htm [Access: 01.06.2016].
Douay-Rheims Bible + Challoner Notes, drbo.org, URL: http://www.drbo.org/ [Access: 30.06.2016].

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Gracjan Kraszewski, PhD — historian, Adjunct Professor of History, University of Illinois in Urbana-Champaign (USA). He was granted a doctoral degree in history at Mississippi State University in Starkville in 2016. He wrote a PhD dissertation on Catholicism in the American South during the Civil War (1861-1865) entitled *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War*. His works have been published in *Idaho Magazine*, *The Polish Review*, and *North Alabama Review*. He has translated Aleksandra Ziółkowska-Boehm's book from Polish into English. He has played baseball for two seasons professionally in Europe and, since 2011, he has been s a member of the Polish National Team. E-mail: gak32[at]msstate.edu

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Gracjan Kraszewski, PhD — historyk, wykładowca kontraktowy (Adjunct Professor) historii w Uniwersytecie Illinois (University of Illinois) w Urbana-Champaign (USA). Doktor historii w Stanowym Uniwersytecie Mississippi (Mississippi State University, Starkville) w 2016. Napisał dysertację o katolicyzmie na amerykańskim Południu podczas wojny domowej (1861-1865) pt. *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (Dogmat i Dixie. Rzymscy katolicy i Południowa Konfederacja podczas amerykańskiej wojny domowej). Publikował prace w "Idaho Magazine" [„Magazyn Idaho"], "The Polish Review" [„Polski Przegląd"], and "North Alabama Review" [„Przegląd Północnej Alabamy"]. Przetłumaczył z języka polskiego na angielski książkę Aleksandry Ziółkowskiej-Boehm. Grał w baseballa dwa sezony zawodowo w Europie i, od 2011, jako członek polskiej baseballowej reprezentacji narodowej (baseball'owej drużyny Rzeczypospolitej Polskiej). E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Gracjan Kraszewski, PhD – historik, hostující asistent (Adjunct Professor), přednášející dějiny na Illinoiské univerzitě (University of Illinois) v Urbana-Champaign (USA). Doktorát historie obhájil na Státní mississippské univerzitě (Mississippi State University, Starkville) v r. 2016. Napsal disertační práci o katolicismu na americkém Jihu během občanské války (1861-1865) *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (Dogma a Dixie. Římští katolíci a Jižanská konfederace během americké občanské války). Publikoval práce v Idaho Magazine

(„Idaho žurnál“), The Polish Review („Polský přehled“) a North Alabama Review („Přehled severní Alabamy“). Přeložil z polštiny do angličtiny knihu Aleksandry Ziółkowské-Boehm. Dvě sezóny hrál profesionálně baseball v Evropě a od r. 2011 byl členem polského baseballového národního týmu (baseballové reprezentace Polské republiky). E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Gracjan Kraszewski, PhD. — historik, hosťujúci asistent (Adjunct Professor), prednášajúci dejiny na Univerzite v Illinois (University of Illinois) v Urbana-Champaign (USA). Doktorát z histórie obhájil na Štátnej univerzite v Mississippi (Mississippi State University, Starkville) v r. 2016. Napísal dizertačnú prácu o katolicizme na americkom Juhu počas občianskej vojny (1861-1865): *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (Dogma a Dixie. Rímski katolíci a Južanská konfederácia počas americkej občianskej vojny). Publikoval práce v Idaho Magazine („Idaho žurnál“), The Polish Review („Poľský prehľad“) a North Alabama Review („Prehľad severnej Alabamy“. Preložil z poľštiny do angličtiny knihu Aleksandry Ziółkowské-Boehm. Dve sezóny hral profesionálne baseball v Evrópe a od r. 2011 bol členom poľského baseballového národného tímu (baseballovej reprezentácie Poľskej republiky). E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке/ Information about the Author in Russian:

Грациан Крашевский, PhD — историк, доктор философии, преподаватель по контракту (доцент) истории в университете Иллинойс (University of Illinois) в Урбана-Шампань (США). Доктор истории в Университете штата Миссисипи (Mississippi State University, Starkville) в 2016. Написал диссертацию о католицизме на американском Юге во время Гражданской войны (1861 1865) под названием *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* («*Догма и Дикси. Римские католики и Южная Конфедерация во время американской гражданской войны*»). Публиковал свои работы в “Idaho Magazine” [„Журнале Айдахо”], “The Polish Review” [„Польском обозрении”], “North Alabama Review” [„Обозрении Северной Алабамы”]. Перевёл с польского на английский язык книгу Александры Зюлковской-Боэм. Два сезона профессионально играл в бейсбол в Европе, с 2011 года – член польской национальной бейсбольной команды. E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Ґраціан Крашевський, PhD — історик, доктор філософії (Adjunct Professor), викладач за контрактом (доцент) історії в університеті Іллінойс (University of Illinois) в Урбана-Шампань (США). Доктор історії в Університеті штату Міссісіпі (Mississippi State University, Starkville) в 2016. Написав дисертацію про католицизм на американському Півдні під час Громадянської війни (1861-1865) під назвою *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (“*Догма і Діксі. Римокатолики і Південна Конфедерація підчас*

американської громадянської війни"). Публікував свої праці в часописах "Idaho Magazine" [„Журнал Айдахо"], "The Polish Review" [„Польський огляд"], "North Alabama Review" [„Огляд Північної Алабами"]. Переклав із польської на англійську книгу Александри Зюлковської-Боем. Упродовж двох сезонів професійно грав у бейсбол у Європі, із 2011 року є членом польської національної бейсбольної команди. E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтара па-беларуску / Information about the Author in Belarussian:

Грац'ян Крашэўскі, PhD — гісторык, кантракт выкладчык (Adjunct Professor) гісторыі ва ўніверсітэце Ілінойс (University of Illinois) у Урбана-Шампань (ЗША). Доктар гісторыі (гістарычнага факультэта) Дзяржаўнага ўніверсітэта Місісіпі (Mississippi State University) ў 2016. Пісаў дысертацыю пра каталіцызм на поўдні Амерыкі падчас Грамадзянскай вайны (1861-1865) пад назвай: *Dogma and Dixie. Roman Catholics and the Southern Confederacy during the American Civil War* (*Догма і Дыксі. Каталікі і Паўднёвая Канфедэрацыя падчас амерыканскай грамадзянскай вайны*). Публікаваў працы ў "Idaho Magazine" [„Журнал Айдаха"], "The Polish Review" [„Польскі агляд"], and "North Alabama Review" [„Агляд Паўночнай Алабамы"]. Пераклаў з польскай мовы на англійскую кнігу Аляксандры Зюлкоўскай-Боэм [Aleksandra Ziółkowska-Boehm]. Прафесійна гуляў ў бейсбол на працягу двух сезонаў у Еўропе, з 2011 года з'яўляецца членам бейсбольнай каманды Рэспублікі Польша. E-mail: gak32[at]msstate.edu

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 83 - 110

IVICA HAJDUČEKOVA (Košice, Slowakia)
E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk
IVETA BÓNOVA (Košice, Slovakia)
E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry *Červený mak* [*The Red Poppy*])[1]

Content:

The present study, which is a continuation of the first part of our research[2], offers – similarly to the previous part - a methodological penetration into the (re)interpretation of the poetry of the Slovak interwar poet Maša Haľamová (1908 – 1995). The focus of the second part of the study is on her second collection of poetry *Červený mak* (1932), which was published shortly after her debut *Dar* (1928).

In the section entitled *Research Problem* we introduce two aspects of our research: a) the presence and realization of a spiritual dimension[3], b) the relation between the meaning and its expression in the rhythmical structure of a verse[4]. In the part called *Methodological background*, on the basis of various interdisciplinary intersections, we have defined the basic terminology, which enables us to examine the spiritual dimension of a text based on the analytical approach and the interpretation. The next section entitled *Lyrical face of Maša Haľamová*, focuses on selected poems from the collection of poetry *Červený mak*. The results of the methodologically guided analysis and other interpretations are summed up in the last part entitled *Synthesis*.

[1] The study is published as part of a grant project VEGA 1/0736/15 – *Methodological basis of Literary (re)interpretation in Slovak and World Literature* (the Head of the project is prof. PhDr. J. Gbúr, CSc.).
[2] In the first part of our research entitled as *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)* we focused on the author´s debut. Vide: I. Hajdučeková, I. Bónová, *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and ducation", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 4: 2016, No. 1 (13), p. 89-130, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/RASP-2016-no-01-13.pdf [Access: 28.02.2018].
[3] The author of part a) is Ivica Hajdučeková.
[4] The author of part b) is Iveta Bónová.

1. Research Problem

In the final section of the first part of our research we focused on the collection of Hal'amova's poetry *Dar* (1928) and we demonstrated a) the development of spirituality and b) particularities of the verse structure dealing with the two aspects and paying attention to particular problems as follows:

a) the confirmation of the presence of the spiritual dimension determined by T/transcendence; this signals semiotic development and the presence of so called spiritualeme, which is an active axis and a creative-evolutionary phenomenon in the process of personal spiritualization within the intentions of panentheism[5].

b) the analysis of the verse structure has revealed the correlation between the rhythmical and melodic expression in lyrical forms by means of folk songs, ballads but also by religious tradition of psalm and its unique methods contributing to the aesthetic depiction of meta-empirical experience.

The present study connects both parts of the research and thus it provides a response to contemporary research issues, which to a certain extent underline the axiological dimension of Hal'amova's poetry[6]. The research goal of the study is a methodologically based (re)interpretation of the poems from *Cerveny mak* (1932), the second collection in her lyrical triptych.

2. Methodological background

An analysis and interpretation of Hal'amova´s poetry will be carried out by means of the application of the concepts expressed in the following terminology[7]: spirituality – transcendence – religiosity – spirituality – spiritualema, real-

[5] Unlike pantheism in which everything is identical with God, panentheism states that everything is in God (Vide: Z. Plašienková, J. Kulisz, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*. Dobrá kniha, Trnava 2004, p. 78).

[6] A volume of studies by young scholars from Presov University includes an article by M. Birosikova entitled *Maria Halamova and Her Transcendence* which reaches a conclusion that some of the spiritual motives of her poetry are only an expression of time lexis without any spiritual intention. These findings are supported by the lack of spiritual faith (vide: M. Birošiková, *Maša Haľamová a jej transcendencie,* [in:] *8. študentská vedecká konferencia. Zborník plných príspevkovi,* eds. M. Ološtiak, M. Chovanec, Prešovská univerzita, Prešov 2013, p. 1061-1062).

[7] Our main arguments are based on the research of Z. Plašienková, M. Stríženec, J. Komorovský, J. Sabol employing interdisciplinary aspects. Vide: J. Komorovský, *Psychologický typ „homo religiosus"*. [In:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*. ed. by M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, p. 15-21; Z. Plašienková, *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, [in:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*, ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, p. 1-14; J. Sabol, *Teória literatúry. Základy verzológie*, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika, Košice 1983, pp. 185; idem, *Lingvisticko-*

ized within ontologically differentiated scale: "homo religious", "homo spiritualis" and homo s/Spiritus"[8].

The selected methodology draws on interdisciplinary areas (such as philosophy, psychology, theology, religion, linguistics and semiotics) which makes it possible to examine spiritual/meta-empirical aspects of literary texts.

Spirituality as an anthropological constant can be according to Zlatica Plašienková[9] defined as an existential attitude of a man (i.e. preparedness towards a certain type of behaviour, acting, thinking and general direction in life), based on intuitive knowledge of one´s personal experience and full acceptance of Summum Bonum. Spirituality is understood as a process, during which we aim to "touch eternity". Its main signal can be emotional expressions of respect, awe, adoration, empathy and so on.

Transcendence is defined by Zlatica Plašienková [10] as the ability of a person to overcome oneself and to be open to everything that transcends her/him (other people, being, God). With reference to transcendence leaning on the philosophy of P. Teilhard de Chardin [11], she points out the concept of a spiritual growth, in which a man by means of Transcendence can become a mature personality overcoming the limitations of the profane and sacred.

She distinguishes between „grand" Transcendence, the term she uses to refer to personal or impersonal, theistic, pantheistic but also panentheistic God, and a "small" transcendence as a sphere which goes beyond the worldly reality and to which we can "open", however it is not focused on God. Therefore, spirituality can be religious or non-religious and thus we should differentiate between various forms of spirituality[12].

---

semiotické pohľady na biblické texty, [in:] *Studia Academica Slovaca*, 31, *Prednášky 38. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*, Stimul, Bratislava 2002, p. 198-207; J. Sabol, O. Sabolová, J. Sersenová, *Spiritualéma*, "Verbum", year 21: 2010, No. 1, p. 92-97; M. Stríženec, *Spiritualita a jej zisťovanie*, „Človek a spoločnosť (internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied)" [Spoločenský ústav SAV, Košice], year 8, 2005, No. 1, [online] URL: http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html [Access: 18. 01. 2016]. Vide: *Slovník spirituality*, zost. Stefano de Fiores a Tullo Goffi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, pp. 1295.

[8] See more in: I. Hajdučeková, *Metodologické východiská vo výskume spirituality a metaempirickej dimenzie literárnej skutočnosti*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 1: 2013, No. 4 (4), p. 59-82, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/RASP-2013-no-04-4.pdf [Access: 18. 01. 2016].

[9] Plašienková Z., *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, op. cit., p. 1-14.

[10] Ibidem, p. 12.

[11] Z. Plašienková deals with the interpretation of P. T. de Chardin´s philosophy in more details in her monograph – vide: Z. Plašienková, J. Kulisz, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*, op. cit., ibidem.

[12] Z. Plašienková, *Duchovnosť...*, op. cit., ibidem, p. 13-14.

Religiosity was defined by Michal Stríženec (2005)[13] as a personal and positive relationship of a man to religion (God). It is demonstrated in thinking (in a religious belief), in the experience (religious emotions) but also in the activity (cults, rituals and activities of a religious community). We can also add that it is related to the affirmative relation towards particular religion, organized church or religious institution".

Spirituality is, according to Michal Stríženec[14],

> a „multidimensional psychological construct",

and therefore it cannot be separated from an existing human being. The peculiarity of a Christian spirituality is a belief in the trinity of God, Jesus Christ, and the Holy Spirit, while the mystical experience is its highest form.

While religiosity is marked by collective experience and dogma, spirituality is marked by individuality and personal experience with the sacred (subjectivity). The mutual relation between spirituality and religiosity is defined by Michal Stríženec as follows: spirituality is an inseparable part of religiosity, but it exceeds it and the connection between the two is acknowledged by the meta-empirical dimension of reality.

Spiritualema is a sign-aesthetic unit. Ján Sabol defines it as

> "semiotic guardian angel", "who codes the blessing of mystery"[15].

Later he specifies that it is

> "a semiotic guardian angel who keeps an eye on man´s goodness and the values in language"[16].

According to Sabol, the spiritualema has its own

> "connotative energy of higher transcendental legacy"[17].

It designates spirituality as a processual phenomenon extending the dimension of text sign. Spiritualema is connected with the category of time, as it runs in time as "chronos" with its vertical dimension ("Kairos"). The distinctive sign of spiritualema is its interiority. Other signs are: fidelity, humility, generosity, empa-

---

[13] M. Stríženec M., *Spiritualita a jej zist'ovanie...*, op. cit., ibidem.
[14] Ibidem.
[15] J. Sabol, *Lingvisticko-semiotické pohl'ady na biblické texty...*, op. cit., p. 203.
[16] J. Sabol, O. Sabolová, J. Sersenová, *Spiritualéma*, op. cit., ibidem.
[17] Ibidem, p. 92.

thy, pity, kindness, sensibility, justice, conscientiousness, selflessness, truthfulness, perseverance, mercifulness, modesty and so on[18].

Spirituality and religiosity as anthropological concepts are well captured by the term "**homo religiosus"** by Ján Komorovský[19]. It designates a religious person who created religious values and structures them through his intellect and imagination. "Homo religious" is a person who is deeply oriented on the infinite Transcendence with regard to sacredness and "sensus numinis" (a term by R. Otto), while religion has become the central part of his life. He asserts religious ideas and ideals, possesses an apostle's kind of enthusiasm but he is also ascetic and humble. His way towards deep spiritual experience is marked by trials, crises and conversions. In order to specify the term „homo religious", Ján Komorovský says that religiosity does not necessarily always grow: it can also stagnate or die out. Within the scope of religious dynamism he puts forward the variations of individual religiosity (according to the Polish author Józef Pastuszka):

A) *intellectual type* (understands religion as a problem of truth which needs to be known),

B) *voluntary type* (religion represents a set of values guiding man´s behaviour while each act of will is determined by adequate act of intellect),

C) *affective type* (religion is subordinated to emotional experience of what we know as intuition. He distinguishes between euphoric, melancholic and aesthetic modification),

D) *harmonious type* (represents an equal relation of all psychic abilities involved in religious life).

The main starting point of our research is his final thesis: "a man becomes homo religiosus" when he achieves understanding of transcendental Being and establishes a personal contact with it. Only then when he participates in God´s life, is he ontologically connected with God and acts upon his "presence" and thus we can claim that "he is homo religiosus, integral part of God-man ideal"[20].

Based on our own literary research and understanding the need to differentiate spirituality within a poetic text[21], we make distinction between the terms "homo religious", "homo spiritualis" and also "homo s/Spiritus", which enables us to create a differentiated scale of modalities. Their meaning is defined as follows:

"Homo spiritualis" – is a phenomenon of a spiritual capacity of a human being and his ability to perceive meta-empirical dimension of reality which is primarily determined and initiated by auto-transcendence (a characteristic sign of a spiritual awakening is the act of enlightenment). Religious form is one

[18] See more in: ibidem, p. 95-96.

[19] J. Komorovský, *Psychologický typ „homo religiosus"*..., op. cit., p. 15-21.

[20] Ibidem, p. 21.

[21] See more [in:] I. Hajdučeková, *Metodologické...,* op. cit., p. 59-82.

of the forms of its realisations (distinguishing between "small" or "big" transcendence);

"Homo spiritus / Spiritus" – marks the phenomenon of spiritual maturity (enlightenment) characterized by an individual spiritual experience in the intentions of Christian spirituality acknowledging God´s Trinity. Its typical feature is an active answer to God´s initiative by accepting the gifts of mercy, therefore the result of Holy Spirit in the life of an individual is creative-evolutionary being. In this sense we can talk about the degree of spiritual maturity which has the so called "numinous form".

The methodological points of interest represent a strategy, which makes it possible to decode spiritual legacy of the artistic text in its multidimensional static and dynamic form, i.e. in the process of spiritualization[22].

3. Červený mak (transl.: The Red Poppy)

Based on the findings of literary criticism[23] and literary theory, we can assume that the lyrical gesture is deeper and more crystalized in the second collection of Haľamová´s poetry. Hypothetically, we can suggest that the spiritual dimension is portrayed differently. This will be shown in the analytical and interpretative research.

The collection of poetry, *Červený mak* (1932), consists of twenty-two poems out of which we have selected seventeen for our analysis.[24] Compared to the first collection, we can also find the theme of love (a couple´s love but also mother´s love), the theme of loneliness, nature, death and life, but also spirituality. We will examine the poems in succession as they were published in 1932[25].

a) Thematic syncretism in the emblematic poem ***Červený mak***[26] reflects the image of the Tatras' nature, the climate and the depiction of love and spirituality. The life-giving sun, its creative nature, reflected in the beauty of the flower, emanates grace:

---

[22] Based on the monograph by Z. Plašienková and J. Kulisz. Vide: Z. Plašienková and J. Kulisz, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*, op. cit., ibidem.

[23] The first part of our research focuses on the perception of M.Haľamová by early as well as contemporary literary critics. For instance Milan Rúfus states: „She only confirmed what was clear in her debut. The same string but more balance and peace, yet at the same time urgent and sensitive." (M. Rúfus, *Doslov*, [in:] Maša Haľamová, *Dar*, vyd. druhé, v SVLK prvé, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1964, p. 158).

[24] With respect to researched problem, we leave out the following poems: *Sen*, *V ulici v St. Jacques*, *Père Lachaise*, *Večer*, *Jeseň*, as they are connected to her stay in Paris and also a poem *Pohreb na horách*, based on a real life event.

[25] M. Haľamová, *Červený mak*, L. Mazáč, Praha 1932, pp. 49, [3].

[26] Eadem, "Červený mak", [in:] eadem, *Červený mak*, op, cit., p. 3-4.

"Keď slnce vykúzli / zo skalnej zeme kvet, / je to milosť."[27]

[in English translation: "When the sun grows / a flower from a rocky ground, / it is grace."][28].

The world of nature is perceived in the eyes of the lyrical subject as a reflection of God´s love. The red poppy, traditionally regarded as a symbol of mortality, temporality and finality but also subtlety, embodies the unusual guest of blood and love (implying the phrase "Guest in the House, God in the House"). The allusion to Christ´s sacrifice and God´s gift of love brings – pars pro toto – the sacred value into the perception of the world´s beauty. The continuing parallel is put into contrast with the symbol of a poppy to the love of a loved one – a doctor who represents the saviour of life and a symbol of hope. It serves as the opposite (intellectual type) to free woman´s emotions which offer a different view on life:

"Hľaď dnes mojimi očami, / pohraj sa s makom červeným, / a prijmi moju lásku."[29]

[in English translation: "See the world with my eyes today, /play with the read poppy, / and take my love."].

– the sensual perception of floral beauty and the acceptance of a woman´s love, evoke a synchronized parallel and initiate (an emotional) opening towards various gifts of love. The connection of beauty and love is the key to integrating unity and aesthetic and emotional spirituality, thus creating evolutionary-creative axis of spiritualeme. The spiritual dimension of life connects "small" and "big" transcendence into one multidimensional whole.

b) At the beginning of our analysis, we can state that the number of syllables is not even and the foot is not unified. The poem is divided into six triplet stanzas in which the sound structure consists of euphonic sequence of vowels and a simple rhyme effect at the end of each triplet. In the first and second stanza front vocals (*e*, *i*) prevail:

"K**e**ď slnc**e** v**y**čar**í** / zo skaln**ej** z**e**m**e** kv**e**t, / j**e** to m**i**losť //"

[in English translation: "When the sun grows / a flower from a rocky ground, / it is grace"]

and in the third stanza back vocals (*o*, *u*) prevail:

„**P**od m**o**j**í**m **o**bl**o**k**o**m / r**o**zkvit**o**l r**u**dý mak. / Symb**o**l a h**o**sť. //"

[27] Ibidem, p. 3.
[28] English translation: Mgr. Zuzana Buráková, PhD.
[29] M. Haľamová, "Červený mak", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 4.

[in English translation: "Under my window / grew a red poppy. / A symbol and a guest. //"].

The author embellishes the lyrical text by means of anaphora with a preference for long vocal *á*:

"Snáď vykvitol z krvi, / snáď z lásky. / Nikomu nedám ho skmásať.//."

[in English translation: "Perhaps it grew from blood, / perhaps from love. / I won´t let anyone destroy it"].

By forwarding the proclitic – to the beginning of the last verses in three stanzaic-syntactic units– the poet interrupts the cadence (typical for the Slovak language) and uses a rhythmical (trochee or dactyl-trochee) tendency by means of which she underlines (in the emphasized parts) the poem´s semantics:

"... / ... / **a** ty si lekár. // ... / ... / **a** na tvár vsadiť masku. // Hľaď dnes mojimi očami, / pohraj sa s makom červeným / **a** prijmi moju lásku. //."

[in English translation: ... /... / **and** you´re a doctor. //... / ... / **and** the face takes up the mask. // See the world with my eyes today, / play with the red poppy/ **and** take my love. //"].

It seems that the sound expression of the poem, especially on the level of vowel instrumentation[30], enhances the image-emotive character of the main poem.

The poem ***Jar***[31] (***Spring***) depicts the image of a cyclical parallel of rebirth of man and nature. A bird´s song, tree branches and the sky, which does not move, are all a prediction of a new beginning. A mysterious tension of the blocked vertical element, the sun smiling at young meadows, shaking buds of willows near the pond: they all create an impression of sprouting. A man is also part of this cycle:

"Zem vonia a človek by s jarou / rozhodil po zemi ruky. // So srdcom obrodeným / rozdal sa celý / a začal znova / s láskou i s utrpením."

[in English translation: "The earth smells and in spring, a man / would love to spread his hands, // with his renewed heart / he would give himself away / and start all over with love and suffering."].

[30] Vowel instrumentation of verses can be detected in several poems of the analysed collection. For instance, the poem *Jeseň* offers an „impressionistic image" of the fall compared to a spinning wheel which is „colored" by words dominated by sonores and consonants with a high degree of sonority: *Kam sa zvrtne s kolovratom, / zlaté nite / porozvláča,*

[31] M. Haľamová, "Jar", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 5.

However, his rebirth has a spiritual background – the ideal in Christ´s love and sacrifice, from which he gains the life energy. With a synergic fireplace inside his heart, he repeatedly accepts the destiny of an enthusiastic follower as he renews his spiritual energy along with the spring and shows the vigour of an apostle. Thus the image of a spring hides the secret of epiphany — the spiritual rebirth of a man in the sacred intersection into the time and space, i.e. Christ-centric spirituality.

The change of an emotional tune is brought about in the poem ***Stesk***[32] (***Sorrow***) The lyrical image of a unfulfilled love trajectory culminating in the contrast between the Earth and the stars, brings along a problem of (auto)transcendence: disorientation and withdrawal from the world. The lyrical change does not have earthly or unearthly solution. The paradox without any solution is reflected in the following verses:

> "Nedôjdem / so srdcom / a láskou / odovzdanou.",
>
> [in English translation: "I won´t go / with heart / and love / which has been given up."].

after which one feels trapped. Similarly, in the poem ***Máj***[33] (***May***), we come across the paradox of never-ending desire for love:

> "... a srdce moje vták, / čo v kameň hniezdo vije."
>
> [in English translation: "...and my heart is like a bird, / who weaves its nest with stone."].

a) A fairy-tale-like element is brought into the relationship in the poem ***V zakliatej hore*** (***On a Cursed Mountain***), which evokes a balladic tone. Nevertheless, the magic love under a white pine is liberating and so is the anticipation of a ballad turned into its opposite – an idyllic song, a romance, in which the meaning is changed into a paradox. The archetypal image of a woman following her man in the traces of his skis, is expressed by the principle of a synchronized unity of "me in you".

b) The lyrical love "story" is formally divided into six triplet stanzas. Each of them represents an individual syntactic unit divided into verses with identical syllabic length (5, 5, 3):

> "Šli sme raz s milým / cez veľkú horu / veselí. // Na vetvách stromov / snehoví škriatci / sedeli."

[32] Eadem, "Stesk", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 6-7.
[33] Eadem, "Máj", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 8.

[in English translation: "We once went with my beloved one / through a big mountain / so merry, // The snow elves / were sitting / on tree branches"].

A song-like rhythmical structure of the poem is apart from the stanzaic-syntactic parallelism[34] emphasized also by the sound accordance at the end of each triplet:

veselí – sedeli, chlad – rád, zaklope – po stope.

[in English translation: merry – were sitting, cold – glad, knock – flowing one´s foot].

A simple, song-like lightness of a surface structure of verses (on the sound level) underlines playfulness and joy of the „image" – of a romance, which functions as a surprise for the reader expecting a balladic cadence.

a) The atmosphere of a lyrical gloom can be found in the poem ***Elégia***[35](***Elegy***) Gradual maturation of a self-repentance in the wake of realizing one´s sinfulness is expressed not only by the following questions (in the third line of each stanza):

Ľutuješ? – Sľubuješ? – Múdry buď!

[in English translation: Do you regret? – Do you promise? – Now be smart!].

but is also present in the nature-spirit parallelism. The emphasis on the cyclical repetition of an alleviation („*Tak ako vlani*..."), or in other words of a spiritual interiority, it is broken down into subjective mode:

"Budeme sami / a zlomíš pýchu / v hrdý stud."

[in English translation: "We will stay alone / and you will break your pride / into a proud shame."].

Dialogical approach evokes a spiritual dialogue in which the sense of imperfection and the acknowledgement of sinfulness is depicted as a power of wisdom – "confidence", which can be achieved only through humility to God. Only humility deepens an ontological dimension of spirituality which can be defined as "homo spiritualis".

b) Four triplet stanzas with the same number of syllables (5, 5, 3), repeated in particular verses of the poem, have a dialogic character. This can be seen

[34] Stanzaic-syntactic parallelism is defined as the even number of syllables within particular stanzas, when each of the stanza functions as a separate syntactic unit.
[35] M. Haľamová, "Elégia", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 13.

in a different melodic occurrence of the last verses in the first three stanzas, which is present rhythmically but also in terms of the meaning at the back of the whole text:

> "Tak ako vlani / padajú listy... / Ľutuješ? // Spomienka raní. / Je večer hmlistý... / Sľubuješ? // Hlavu do dlaní / polož mi tichú. / Múdry buď! /..."
>
> [in English translation: "Just like last year / the leaves are falling.../ Do you regret? // The memory hurts. / It´s a foggy evening. / Do you promise? // Put your quiet head / into my hands. / Now be smart! /..."].

Thanks to stanzaic parallelism[36], as well as the rhythmical repetition of a dialogical form, the poem is characterized by melodic song-like element.

a) A "self-betrayal" in the name of love is developed in the lyric-epic poem ***Balada***[37] (*Ballad*). Here, we can see the transition of a ballad into a song. The change of a genre increases the aesthetic effect of an allegory of "defying eyes". The hidden love is changed into a resignation:

> "A keď mi ich podal / silnou mužnou / dlaňou, // Nebola som ja viac / vlastných očí / paňou."
>
> [in English translation: "And when he passed them to me / by his strong / manly palm, // I stopped being / the owner of my own eyes."].

After all, it is not only the balladic or song-like nature of a poem, but also synechdoctic depiction of love (the motif of the eyes), which is similar to folk poetry. By means of these elements, the author expressed her affinity with traditions and underlined the function of cultural patterns (ideals) of behaviour – and gender stereotypes.

b) Rhythmically simple, eight-stanza poem has a character of a folk song. There are six-, four- and two-syllabic verses with the identical number of rhythmical peaks in each of them. As it seems, the change in the number of rhythmical peaks, signals the balladic, sad and tragic subtext. While the first six-syllabic verses of the second and last stanza have two rhythmical peaks (***Pre****zradili* ***vče****ra* [in English translation: *They revealed it to us yesterday*]), on the other hand, the first initial verse has only one sound prominent syllable (***Po****hnevali sme sa* [in English translation: *We were angry at each other*]). Similarly, the second four-syllabic verse contains a different number of accented syllables. Two rhythmical peaks are present in verses which do not indicate any tension (***spo****lu s* ***mi****lým* [in English translation:

[36] Stanzaic-syntactic parallelism is defined as the even number of syllables within particular stanzas, when each of stanzas functions as a separate syntactic unit.

[37] M. Haľamová, "Balada", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 14-15.

Together with a beloved one]), while one accented syllable is present only where it needs to suggest an element of tension (*ku* ***ska****lnému* [in English translation: *to a rocky*]).

This poem also contains stanzaic parallelism which creates a rhythmical structure of a ballad.

a) The poem entitled ***Májová***[38] (*In May*) suggests the time of blooming and love. The central theme is the depiction of a sacral space of churches built from visible matter. Its spiritual pendant is a cathedral built from the sacredness of love as a phenomenon. The opposite space is depicted by double nature of sacredness: the church itself implies religious form and the love of people its spiritual content. Therefore, the end of the poem suggests the act of love in the unity or eros and ethos:

> "Chceme si / z bozkov / postaviť / kostol // a z lásky / oltár / mramorový."
>
> [in English translation: "We want to build a church from the kisses and a marble altar from our love."].

b) The formal outline of the poem is simple not only in the structure of stanzas but also with the sound. The first two stanzas are dominated by three-syllabic rhythmical units with the first prominent syllable:

> "Kostoly stavajú / zo skaly / mramoru / prepychu. // Okolo kostola / chodíme / s milým / potichu. //."
>
> [in English translation: "They built churches from / rock / marble / luxury. // We always walk by the church / with my beloved one / quietly."].

Their semantic and rhythmical connection is emphasized by means of a naive rhyme at the end of each stanza: "...*prepychu* // ...*potichu*." [in English translation: "...luxury // ...quietly.]. In the last but one stanza in which the meaning gradates, there are three-syllabic phonic-rhythmical units interchanging with two-syllabic ones:

> "Chceme si / z bozkov / postaviť / kostol //."
>
> [in English translation: "We want to build a church from our kisses"].

Dactylic cadence from the first part of the poem is replaced by dactylic-trochaic tendency on behalf of intensifying the meaning and the lyrical expression.

---

[38] Eadem, "Májová", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 16.

The final triplet begins with a cluster of rhythmical disruption when the stress is put on the second syllable and ends the poem with a four-syllabic word:

"a z **lás**ky / oltár / mramorový. //"

[in English translation: "and a marble altar from love".].

These phonic elements close the poem by means of a iambic "lift" which emphasizes the final idea of the poem: spiritually experienced love.

Apart from the poems about love, there is a poem entitled ***Cintorín pod Tatrami***[39] (*Cemetery under the Tatras*) which has a distinct character. The idea of eternity – transcendence is depicted in the image of mountains which have no mercy on life:

„a vrchov reťaz tvrdá / sem večný pohľad vrhá / zo skaly."

[in English translation: "and the heavy chain of peaks / throws an eternal sight / from the rock"]

The lyrical subject is attempting to put up with an insoluble conflict – the meaning of a tragic death of young people – by means of a psalm:

"Žalujem hory / pre srdce kamenné a vzdor."

[in English translation: "I accuse the mountains / for their heart made of stone and their pride."].

While the aesthetic effect of the poem increases the anaesthetic content, it is intensified in the last stanza:

"Bezmocný vietor / ku plotu zlostne sa derie / a biely závej snehu / zhladí poslednú nehu / v holotu."

[in English translation: "Helpless wind / jostles to the fence angrily / and the white snow drift / hides the last tenderness / into rawness."].

The polarity of beauty (natural scenery) and emotions (the grief over the death of loved ones) gradually increase the tension between emotional-aesthetic and anaesthetic form of life. Finally, the anthropomorphic motifs of wind, snow and subtlety at the edge of life and death, represent the mutual conflict of natural

[39] Eadem, "Cintorín pod Tatrami", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 19-20.

elements in a natural-man´s world. Lyrical disproportion has a spiritual edge expressed in psalmist depictions.

The main idea of the poem ***Pohli sa l'ady***[40] (*The ice is breaking*) is inspired by the Czech poet Karel Toman´s motto. The month of May is connected with the religious symbolism of God´s mother, the Virgin Mary, which enhances the natural-spiritual dimension. The nature of the Tatras is put into contrast with the Czech nature together with a contrast of the north versus south: blooming apple trees, the sun and the soil are put into contrast with a fertile rocky soil, and the pine trees with a gentle miracle of blooming crocus, are the opposite of abundance and modesty. At the background of this unique beauty stands a paradox of life revealing a deeper meaning:

> "Hej, v horách chudobných / l'udia sú láskou bohatí.".
>
> [in English translation: "Hey in poor mountains / people are rich with love."]

The last couplet reveals human´s love: God´s gift of love – spiritualeme – multiplied in natural and spiritual wealth of people, hiding the evolutionary-creative potential.

The return to psalmic nature but also to the personal loss of a mother can be seen in the poems ***Žalujem!*** [41] (*Accusation*), and ***Za matkou*** [42] (*Mourning the Mother*). Conflicts in the soul of a young girl, the lack f woman´s ideal as a source of life wisdom are the causes of self-pity and desperation. The lyrical subject attempts to put up with them through a psalm:

> "Keby som mala matičku, / dobrú, statočnú matičku – / i slnce by bolo moje."
>
> [in English translation: "If I had a mother, /a good, brave mother – / even the sun would be mine."].

The poem ***Za matkou*** is a tribute to mother´s love, generosity and humility with which she accepted the gift of a child as God´s miracle and a blessing. The image of a mother as a bearer of life is gradually replaced by the image of a saint. Despite the fact that the emotionality is author´s explicit goal, the poem confirms author´s existing value orientation. The sequence of poems closes with a poem ***Svadobná***[43] (*Wedding*), in which the lyrical subject realizes decisive moments of her personal life, especially the transition from a girl to a woman dur-

[40] Eadem, "Pohli sa l'ady", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 23-24.
[41] Eadem, "Žalujem!", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 27-28.
[42] Eadem, "Za matkou" [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 29-30.
[43] Eadem, "Svadobná", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 31.

ing which is the presence of a mother irreplaceable. The wedding does not seem complete without the ritual of a mother´s blessing – the consecration of a daughter into the mysterious love (eros) and into the archetypal role of a woman-wife and a future mother.

The focus on the spirituality of a natural world of Štrbské pleso is present also in the poem ***Z obloka***[44] (*From the Window*)[45]. The image of home is depicted in the scenery of the Tatras' lake and wild geese. The visual exterior is in the final stanza replaced by sudden emotional interiority:

> "Srdcia dokorán otvoríme, / okná do noci roztvoríme, / len oči zavrieme, / aby sme lepšie uvideli."
>
> [in English translation: "We will open our hearts, / the windows into the night, / only to close our eyes, / to see better."].

Transcendence of love in reaching out to the natural world carries within itself the unspoken message of faith, love and hope:

> "Budeme dobrí a tichí, / aby sme ich nevyplašili. / Bez nedôvery a pýchy / od okna odídeme."
>
> [in English translation: "We will be good and quiet, / so we don´t frighten them. / We will leave from the window / without the trust and pride."].

The revelation of deeper connections is determined by the humility to God and by a spiritual contemplation with sensitive perception which opens the dimension of the meta-empirical reality.

a) The theme of home can be also found in the poem ***Záclona***[46] (*A Curtain*), which hides the privacy of a young couple forming an imaginary line between the sacred and profane. The lyrical subject welcomes God´s presence in her house with an awe:

> "Vystlali sme mu / izbicu celú / srdcami. // Aby si oči / nepourážal / o tvrdé veci dňa, // cez oblok / závoj prevesíme / ľahunký ako hmla."

---

[44] Eadem, "Z obloka", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 32-33.

[45] Based on a personal bibliography (J. Masárová (ed.), *Haľamová, Maša. Blatnica 28. 8. 1908. Personálna bibliografia*, Okresná knižnica v Martine, Martin 1978, p. 21) was the poem *Z obloka* published in *Slovenské pohľady* also a subtitle *(Jankovi)* dated: Štrbské Pleso, Feb. 1930. Vide: M. Haľamová, *Z obloka (Jankovi)*, "Slovenské pohľady", year 46: 1930, No 3, March 1930, p. 153-154.

[46] M. Haľamová, "Záclona", [in:] *Červený mak*, op. cit., p. 34-35.

[in English translation: "We have made up the room for him with our hearts. // So he doesn´t hurt his eyes on the realities of the day. // we will hang a curtain, light as a fog, over the window."].

The sacred atmosphere of the house is completed by the fire in the fireplace as a symbol of God´s constant presence with connotations of eternal fire. Personal practice of spiritual life, the realization of his sacredness, devotion and awe are expressions of religious experience based on stages of spirituality.

b) Lyrically drawn stanzas consisting of two simple sentences and two simple compound sentences (with a minor sentence and temporal adverbial), are formally divided into six triplets united by the length of a syllable: 16, 13, 16, 16, 13, 13, while accented syllables are concentrated in the first and fourth syllables of verses[47]. Concordance of particular triplets are enhanced by a rhyming effect at their end (*očami – srdcami*, *dňa – hmla*, *posvietia – poletia* [in English translation: *eyes – hearts, day-fog, shine-fly*.]). At the same time, the figurative nature of the poem is indirectly supported by vowel instrumentation of verses. The author uses words with dominant sibilant consonants. The frequency is the highest in the second triplet:

"Vystlali **s**me mu / iz**b**i**c**u **c**elú / **s**r**dc**ami."

[in English translation: "We have made up the room for him with our hearts."]

Acoustic-like impression of sibilant sounds underlines sacred dimension of space. On the contrary, a sensitive hiding of the profane world before God´s sight is signalled not only semantically but also by means of euphonic "subtlety" of vowels:

"cez oblok / závoj prevesíme / ľahunký ako hmla."

[in English translation: "we will hang a curtain, light as a fog, over the window."].

Impressively tuned sound structure of the poem seen in particular triplets is in sync with its semantic content.

[47] Theory of literature states that the development of unrhymed verse of Štúr´s generation includes not only the ten-syllabic verse but also disyllabic verse of Slovak folk songs, which is symmetrically divided and has constant accented peaks on the first and sixth syllable with a high percentage of accents on the fourth and eighth syllable (M. Harpáň, *Teória literatúry.* Tigra, Bratislava 2004, p. 155). Even though the analysed poems *Záclona* and *Žalujem* do not include ten-syllabic symmetrically divided verses, they include predominantly rhythmically accented syllables in the first and fourth syllables.

a) The last poem in the collection is entitled ***Tulácka***[48],[49] (*A Vagabond*). Its major theme is the unrealistic desire to overcome the borders (of the lake by boat) and set off to the new world (by the sea to the edge of the world). Fairy-tale mythical motifs express an intellectual lyrical problem which in its paradox embraces a spiritual expression – a man is bound by love:

> "Človek si srdcom ukuje okovy / a v nich žiť musí."
>
> [in English translation: "A man forges his own fetters"].

The oxymoron of a self-excessive but at the same time self-limiting love, is the evidence of a spiritual maturation penetrating the lyrical subject´s way of thinking, living and acting. The sense of responsibility, in an ethically embedded approach, is the expression of a transition from the affective to a more balanced affective-intellectual-voluntary type (so called harmonious).

Thus we can finally conclude that in contrast with the main poem *Červený mak*, the love in the poem *Tulácka* is not a pancalistic emotion (emotional-aesthetic side of experiencing faith), but also love anchored ethically – responsible for chains which it had created. That´s why we see the image of a boat and a boatman who returns back and "does not fly away with the wild geese".

b) The horizontal and vertical analysis of verses in the poem *Tulácka*, starting with the second verse, suggests a tendency towards organized feet. The author created an intuitive poem of a woman in love in which we can see dactyl-trochee rhythmical cadence. Rhythmical peaks are preferred on the first and fourth syllable:

> "(...) brehy sú ďalej // Keby ma loďka / za túhou niesla, / šla by dnes kraj sveta / za srdcom zmámeným. // Ale ja veslujem / na malom člne... / Morom mi jazero / kraj sveta hory."
>
> [in English translation: "(...) the banks are far // Even if the boat carried me to my desire, / I would go to the edge of the world / following with my confused heart. // But now I´m rowing my little boat.../ My sea is the lake / the mountains are the edge of the world."].

Intellectual consideration of a mature lyrical subject is expressed by a quatrain in which we can "feel", "see" and "hear" the movement of waves. It culminates the words with a dominant consonant *v*:

> "Slnce sa do **v**ĺn / **v** strieborné z**v**once lomí. / **V**eslami **v**yz**v**áňam / tulácku pieseň / na **v**lnách."

---

[48] This poem was published in a magazine "Elán" entitled *Tuláčka* (dated: Štrbské Pleso, August, 1931). Vide: M. Haľamová, *Tuláčka*, "Elán", year 2: 1931, No. 1, p. 4.

[49] M. Haľamová, "Tulácka", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., p. 49-50.

[in English translation: "The sun breaks into waves of silver bells, / I play my vagabond song with the oars."].

Rhythmical structure is disrupted in the last verse of the final stanza:

"Človek si srdcom ukuje okovy / a v **nich** žiť musí."

[in English translation: "A man forges his own fetters / and he has to live in them"],

in which the accent after proclitic is put on the second syllable which indicates the ideological climax falling into a life maturation.

3. 1. Synthesis

a) The initial hypothesis, in which we proposed the deepening of a lyrical gesture in the collection of poetry by M. Haľamová entlitled *Červený mak*, has been confirmed:

The analysis and interpretation has confirmed the spiritual maturation of a lyrical subject who in the process of personal spirituality has reached an emotional-aesthetic experience of love as God´s gift and has shifted to intellectual-voluntary harmonious balance. However, this transition was reached gradually: the connection of beauty and love revealed the multidimensional form of T/transcendence and its evolutionary-creative potential.

Further deepening of a personal spirituality occurred in the connection with the image of natural rebirth, as both spheres are connected with spiritual process of resurrection. This duality is reflected in double perception of reality: perceived by means of sense and transcendental (or in other words material-numinous).

The changes in the spirituality of the lyrical subject was deepening with her interior experience of faith: from the feelings of alienation and desperation to feelings of love and its fulfilment, the process of spiritualization from "me and you" / "I and You" to "me in you" or "we in You". Through the adoration of love changes also the interior relation to God who is the road to wisdom – to "self-confidence" – in regard to realizing one's own spiritual integrity.

Lyrical subject presents herself not only as "homo religiosus", confirming the religiosity in thinking and acting, but also as "homo spiritualis", who intensively deepens her spiritual experience by inclining towards "homo spiritus", i.e. conscious acceptance of God´s mercy within the active attitude towards the sacred (or numinous).

Thus we can confirm that the lyrical subject in the collection of poems *Červený mak* (1932) was going through the evolutionary-creative process of spirit-

ualization during which she grew and became more mature. Lyrical expression confirms our finding that the poetry of Maša Haľamová is inclined to the principles of panentheism.

Similarly as in her first collection of poems, the author kept her traditional methods of ballad, psalm (or psalmic) and song also in her other collections. Lyrical subject is attempting to put up with her emotional tension by spiritual detention. The transformation of a ballad to a song underlines the freeing power of love which represents dynamic spiritual value (including the erotic potential). The images of love also include the sacred love of a mother – a life bearer along with the Christian ideal of womanhood in the character of – God´s mother – Virgin Marry.

b) The analysis of sound-rhythmical structure of selected poems has confirmed the tendency towards song-like expression which was similarly confirmed in Haľamová´s debut volume.

The phonetic interpretation of poems has confirmed that the poet was not bound by any constructs, yet at the same time she did not avoid irregularities of sound imbalance. The sense of a natural rhythm and the colour of the tone based on the musicality of Slovak language and the beauty of traditional folk songs navigated the author spontaneously. She let herself "float" with the lyrical motifs which she depicted by means of a naive rhythm. Stanzaic structure contains unusual syntactic elements of verses. The poems which are typical for their melodic song-like expression contain stanzaic-syntactic parallelism which replaces the traditional rhythmical-syntactic parallelism within verses. This is the evidence which confirms the presence of a lyrical form in her poetry. Similarly, we have confirmed the thesis about musicality in Haľamová´s verse. Even though her poetry does not contain strict feet structure, we can observe certain rhythmical tendencies. Song-like poems contain three-syllabic and disyllabic paradigmatic beat (though not with such a regularity as in logaoedic or mixed verses), which increases the musicality of verse[50].

In the analyzed elements (7) we have identified not only examples of modified syllabic but also sylabotonic verse system. Rhythmical breaks which disturb the natural declining tendencies of examined verses which mark the change of a rhythmical cadence (mostly trochaic or dactylic-trochaic and iambic) suggest the emphasized parts of a lyrical expression.

Thus we can confirm that Haľamová´s verses gain not only lyrical-melodic but also sound-rhythmical value by means of musicality of the rhythm but also by euphony. The vowel instrumentation becomes a primary and functional means for achieving the impressiveness of verses.

To conclude, the initial reading of Haľamová´s poetry sounds naive but detailed analysis has shown its sound-rhythmical potential. The author employs

[50] Compare: M. Harpáň, *Teória literatúry*, op. cit., p. 160.

this potential in sync with semantic lines of particular poems. The impressiveness of the expression in the second collection of poetry by Haľamová entitled *Červený mak* contributed to the intensive spiritual content.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Zhrnutie) v angličtine / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The study offers a methodological presentation of the (re)interpretation of poetic work of Maša Haľamová who influenced the development of the Slovak lyrical poetry by her triptych *Dar* (1928), *Červený mak* (1932) and *Smrť tvoju žijem* (1966).

The methodology of our analytical-interpretative contribution in the analyzed poems of the collection *Červený mak* is focused on two lines of research: a) the presence and realization of a spiritual dimension and b) the relationship between the meaning and its expression within the rhythmical-melodic structure of verses.

The final summary closes the research problem as follows:

a) We can confirm the presence of a spiritual dimension determined by T/transcendence which signals its semiotic development, and the presence of spiritualeme, which is an active axis and the creative-evolutionary phenomenon in the process of personal spiritualization (from affective experience to harmonious balance), all occurring within the scope of panentheism.

b) We have confirmed the presence of the lyrical form (song) with stanzaic-syntactic/stanzaic parallelism. It reveals the interaction of the content and form; sound-rhythmical structure and the vowel instrumentation of verses function as a support to the musicality of verses and the impressiveness of the expression. All of these enhance the aesthetic effect of the lyrical poem.

The study confirms a research potential of methodologically guided approach to the examination of artistic text in the collection of poetry by Maša Haľamová *Červený mak* (1932).

Short Abstract (Short summary) in English / Abstrakt (Abstraktné zhrnutie) v angličtine / Skrócony abstrakt (Skrócone streszczenie) po angielsku:

The study introduces a methodological approach in the examination of spirituality (by means of interdisciplinary terminology) in the second collection entitled *Červený mak* (1932) from Masa Hal'amova's lyrical triptych. The secondary goal is to show the relationship between the meaning and the rhythmical-melodic structure of selected poems.

**Key words in English / Kľúčové slová v angličtine /
Słowa kluczowe po angielsku:**

Slovak interwar literature, methodology, spirituality and religiosity, transcendence / Transcendence, spiritualeme, homo religiosus, homo spiritualis, homo spiritus.

**Abstract (Summary) in Polish /
Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstrakt (Zhrnutie) v poľštine:**

Študium przedstawia metodologiczną perspektywę (re)interpretacji twórczości poetyckiej Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej), która lirycznym tryptykiem *Dar* [Dar] (1928) *Červený mak* [Czerwony mak] (1932), *Smrť tvoju žijem* [Śmiercią twoją żyję] (1966) wpłynęła na rozwój słowackiej liryki.

Metodologiczny, ukierunkowany analityczno-interpretacyjnie wstęp do wybranych poezji zbioru *Červený mak* [Czerwony mak]– tvorzy dwie linie badania: a) obecność i realizacja wymiaru rozmeru duchowości, b) relacja znaczenia jego wyrazu (ekspresji) w rytmiczno-melodycznej strukturze wierszy (wersów).

Końcowe podsumowanie (streszczenie) zamyka problem badawczy w następujący sposób:

a) Potwierdza się obecność duchowego wymiaru, który jest uwarunkowany T/transcendencją; wskazuje na sygnał jego semiotycznego rozwinięcia, tj. obecność tkształtującego dzieło komponentu – duchowości (spirytualności), która jest aktywną osią (osnową), kreacyjno-ewolucyjnym fenomenem w procesie osobowej spirytualizacji (od afektywnego przeżywania do jego harmonicznego wyważenia), i to w intencjach panenteizmu.

b) Potwierdza się występowanie pieśniowej formy lirycznej z identyfikowanym, stroficzno-syntaktycznym/stroficznym paralelizmem. Ujawnia się współistnienie treści i formy; dźwiękowo-rytmiczna struktura, jak i głoskowa instrumentacja wierszy (wersów) współpracują na rzecz znaczenia, wspierają muzyczność wersów oraz impresyjność wyrazu, którymi się wzmacnia efekt estetyczny wypowiedzi lirycznej.

Przedłożone studium potwierdza badawczy potencjał metodologiczny ukierunkowanego podejścia do zrozumienia tekstu artystycznego, który był zorientowany na drugi zbiór poetycki Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej) *Červený mak* [Czerwony mak] (1932).

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Abstract (Short summary) in Polish:
Abstrakt (Skrócone streszczenie) po polsku /
Abstrakt (Abstraktné zhrnutie) v poľštine /

Študium przedstawia wykorzystanie podejścia metodologicznego do badań duchowości (poprzez interdyscyplinarny, wykoncypowany aparat pojęciowy) w poetyckiej tworczości słowackiej poetki okresu międzywojennego Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej) w jej zbiorze *Červený mak* [Czerwony mak] (1932).

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku / Kľúčové slová v poľštine:

słowacka literatura międzywojennna, metodologia, duchowość i religijność, ttranscendencja, Transcendencja, spirytualność, „homo religiosus", „homo spiritualis", „homo spiritus".

Bibliography / Literatúra / Bibliografia:

Pramene / Primary sources:

Haľamová Maša, *Červený mak*, L. Mazáč, Praha 1932, pp. 49, [3].
Haľamová Maša, *Tuláčka*, "Elán", year 2: 1931, No. 1, p. 4.
Haľamová Maša, *Z obloka (Jankovi)*, "Slovenské pohľady", year 46: 1930, No 3, March 1930, p. 153-154.

Literatúra / Sekundárne informačné zdroje / Secondary sources:

Birošiková Mária, *Maša Haľamová a jej transcendencie*, [in:] *8. študentská vedecká konferencia. Zborník plných príspevkovi,* eds. M. Ološtiak, M. Chovanec, Prešovská univerzita, Prešov 2013, p. 1051-1062.
Hajdučeková Ivica, *Metodologické východiská vo výskume spirituality a metaempirickej dimenzie literárnej skutočnosti*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 1: 2013, No. 4 (4), p. 59-82, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/RASP-2013-no-04-4.pdf [Access: 18. 01. 2016].
Hajdučeková Ivica, **Bónová Iveta**, *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 4: 2016, No.1 (13), p. 89-130, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/RASP-2016-no-01-13.pdf [Access: 28.02.2018].
Harpáň Michal, *Teória literatúry*, Tigra, Bratislava 2004, pp. 283.
Komorovský Juraj, *Psychologický typ „homo religiosus"*, [In:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*. ed. by M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, p. 15-21.

Masárová Jarmila (ed.), *Haľamová, Maša. Blatnica 28. 8. 1908. Personálna bibliografia*, Okresná knižnica v Martine, Martin 1978, pp. 79.
Plašienková Zlatica, *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, [in:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*, ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, p. 1-14.
Plašienková Zlatica, **Kulisz Józef**, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*. Dobrá kniha, Trnava 2004, pp. 215.
Rúfus Milan, *Doslov*, [in:] Maša Haľamová, *Dar*, vyd. druhé, v SVLK prvé, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1964, p. 143-159.
Sabol Ján, *Teória literatúry*. *Základy verzológie*, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika, Košice 1983, pp. 185.
Sabol Ján, *Lingvisticko-semiotické pohľady na biblické texty*, [in:] *Studia Academica Slovaca*, 31, *Prednášky 38. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*, Stimul, Bratislava 2002, p. 198-207.
Sabol Ján, Sabolová Oľga, Sersenová Julianna, *Spiritualéma*, "Verbum", year 21: 2010, No. 1, p. 92-97.
Slovník spirituality, zost. Stefano de Fiores a Tullo Goffi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, pp. 1295.
Stríženec Michal, *Spiritualita a jej zisťovanie*, „Človek a spoločnosť (internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied)" [Spoločenský ústav SAV, Košice], year 8: 2005, No. 1, [online] URL: http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html [Access: 18.01.2016].

Information about the Authors:

Information about the Authors in English:

Iveta Bónová, PhDr., PhD.: in 1985-1990, she studied Slovak Language and Literature in combination with Russian Language and Literature. She defended her dissertation entitled *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [=The phonetic composition of morpheme and syllable in Slovak language] in 2002 at the Institute of Ľ. Štúr of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava. Until 2006, she worked as an assistant professor at the Department of Slovak Studies and Literature at the Faculty of Arts at the P. J. Šafárik University in Košice, later at Prešov University. Since 2006, she has worked in the same position at the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies and Communication at Philosophical Faculty at the Pavel Jozef Šafárik University in Košice, where she focuses on the phonetic and lexical level of synchronic Slovak language. She is the author of *Kultúra hovoreného prejavu* [=The Culture of Spoken Expression] (Prešov 2006), co-author of *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (transl. *The Evaluation of communicative skills of children of an early age*, published in Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2010) and the author of a study entitled *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine*, 2014 (transl. *Universal and specific aspects of phonological development*). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD. graduated in 1991 from the Faculty of Pedagogy at the Pavol Jozef Šafárik University with the degree in the Slovak Language and Music Education. In 2000 she defended her rigorous thesis on the topic of *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [=*Acoustic phenomenon in the work of F. Švantner*] and, in 2006 she defended her doctoral dissertation on the topic of *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [=*Compositional and Semantic Aspects of Slovak Interwar Prose*] at the Faculty of Humanities and Natural Sciences at Prešov University. After her career as a secondary school teacher, she has worked as an assistant professor

at the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies, and Communication at the Pavol Jozef Šafárik University in Košice since 2006, where she is Head of the Section of Slovak Philology and Literary Studies. Her research focuses on Slovak literary realism and modernism, Slovak interwar literature, spirituality in literary text and Methodology of Teaching Literature. Her studies in scholarly monographs include the following: *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [=The function of (not only) a metaphor in the philosophy of Ibn Gabirola] (published in a collective monograph entitled *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [=*The Function of imagery in medieval philosophy*] (Košice 2014), a bilingual textbook entitled *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy) / Gender Perspectives in Slovak Literature at the end of the 19th and beginning of the 20th century (Interpretation Studies)* (Košice 2015), a textbook entitled *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [=*Innovative forms and methods in experience-communicative model of Teaching Literature*] (Košice 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

Informacja o autorkach po polsku / Information about the Authors in Polish:

Iveta Bónová, Dr., PhD.: v latach 1985-1990 studiowała na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach język i literaturę słowacką oraz język i literaturę rosyjską. Dysertację doktorską na temat *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [=Fonetyczne złożenie morfemu i sylaby w słowacczyźnie pisanej] obroniła w 2002 r. w Instytucie Językoznawstwa im. Ľ. Štúra w Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie. Od ukończenia studiów wyższych pracowała jako adiunkt w Katedrze Słowackiego Języka i Literatury na Wydziale Filozoficznym w Uniwersytecie Pavla Josefa Šafárika, później w Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie. Od 2006 r. pracuje na tym samym stanowisku (adiunkta) w Katedrze Słowacystyki, Filologii Słowiańskich i Komunikacji na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika v Koszycach, gdzie zajmuje się w ramachi badań językowych, ale i działalności pedagogicznej kwestią fonetycznego i leksykalnego poziomu synchronicznego języka słowackiego. Wybór z publikowanych prac: współautorka podręcznika akademickiego *Kultúra hovoreného prejavu* [=Kultura ekspresji mówionej] (Prešov 2006), współautorka monografii *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [=Ocena komunikacyjnych umiejętności dzieci w wieku młodszym] (Bratislava 2010) oraz autorka wielu studiów z zakresu fonologicznego rozwoju mowy dziecka, np. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [=Uniwersalne i specyficzne w rozwoju fonologicznym] (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Ivica Hajdučeková, PaedDr., PhD., w latach 1986-1991 studiowała język słowacki i literaturę oraz wychowanie muzyczne na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach. Pracę rygorozalną na temat *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [=Akustyczny fenomen w twórczości F. Švantnera] obroniła w 2000 r. a dysertację doktorską na temat *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [=Kompozycyjne i semantyczne aspekty w międzywojennej prozie słowackiej] obroniła w 2006 r. na Wydziale Nauk Humanistycznych i Przyrodniczych w Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie. Po swojej karierze jako nauczycielka szkół średnich, od 2006 roku pracuje jako adiunkt w Katedrze Słowacystyki, Filologii Słowiańskich i Komunikacji na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, gdzie pełni funkcję kierowniczki Działu Słowacystyki i Nauki o Literaturze. W ramach badań literackich oraz w działalności pedagogicznej zajmuje się słowacką literaturą realizmu i modernizmu, słowacką literaturą międzywojenną, duchowością w tekście artystycznym i dydaktyką (teorią) nauczania literatu-

ry. Wybór z publikowanych prac: studia o charakterze monografii naukowej pt. *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [=Funkcja (nie tylko) metafory w filozofii Ibn Gabirola] (w monografii zbiorowej pt. *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej*]; Košice 2014), dwujęzyczny, podręcznik akademicki pt. *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [=Aspekt płciowy w literaturze słowackiej na przełomie 19. i 20. wieku (etiudy interpretacyjne)] (Košice 2015), akademicki tekst dydaktyczny pt. *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [=Innowacyjność form i metod w użytkowo-komunikacyjnym modelu nauczania literatury] (Košice 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorech v češtině / Information about the Authors in Czech:

PhDr. Iveta Bónová, Ph.D., v letech 1985 – 1990 studovala na Filozofické fakultě Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích aprobaci Slovenský jazyk a literatura – Ruský jazyk a literatura. Disertační práci na téma *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* obhájila v r. 2002 v Jazykovědném ústavu Ľ. Štúra Slovenské akademie věd v Bratislavě. Po ukončení vysokoškolského studia působila jako odborná asistentka na Katedře slovenského jazyka a literatury Filozofické fakulty Univerzity P. J. Šafárika, později Prešovské univerzity v Prešově. Od roku 2006 působí ve stejné pracovní pozici na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, kde se v rámci jazykovědného výzkumu, ale i v pedagogické činnosti věnuje zvukové a lexikální rovině synchronního slovenského jazyka.
Výběr z publikovaných prací: spoluautorka vysokoškolské učebnice *Kultúra hovoreného prejavu* (Prešovská fakulta PU v Prešově, 2006), spoluautorka monografie *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2010) a autorka vícera studií z oblasti fonologického vývoje dětské řeči, např. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* (in: *O dieťati, jazyku, literatúre / On child, language and literature, Časopis pre otázky rozvíjania komunikačnej a literárnej kompetencie*, 2014, roč. II, č. 1, s. 21–29). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Český překlad / Translated into Czech by Libor Martinek]

PaedDr. Ivica Hajdučeková, Ph.D., v letech 1986 – 1991 studovala na Pedagogické fakultě Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích aprobaci Slovenský jazyk a literatura – Hudební výchova. Rigorózní práci na téma *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* obhájila v r. 2000 a dizertační práci na téma *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* obhájila v r. 2006 na Fakultě humanitních a přírodních věd Prešovské univerzity v Prešově. Od roku 2006 působí jako odborná asistentka na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, kde vykonává funkci vedoucí oddělení slovakistiky a literární vědy. V rámci literárněvědného výzkumu, ale i v pedagogické činnosti se věnuje slovenské literatuře realismu a moderny, slovenské meziválečné literatuře, spiritualitě v uměleckém textu a didaktice vyučování literatury. Výběr z publikovaných prací: studie charakteru vědecké monografie *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* (v kolektivní monografii *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii*; Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2014), bilingvální vysokoškolská učebnice *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2015), vysokoškolský učební text *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autoroch v slovenčine / Information about the Authors in Slovak:

Dr. Iveta Bónová, PhD.: v r. 1985-1990 vyštudovala na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach aprobáciu slovenský jazyk a literatúra – ruský jazyk a literatúra. Dizertačnú prácu na tému *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* obhájila v r. 2002 v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Od ukončenia vysokoškolského štúdia pôsobila ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika, neskôr Prešovskej univerzity v Prešove. Od roku 2006 pôsobí v rovnakej pracovnej pozícii na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kde sa v rámci jazykovedného výskumu, ale aj pedagogickej činnosti venuje zvukovej a lexikálnej rovine synchrónneho slovenského jazyka. Výber z publikovaných prác: spoluautorka vysokoškolskej učebnice *Kultúra hovoreného prejavu* (Prešov 2006), spoluautorka monografie *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (Bratislava 2010) a autorka viacerých štúdií z oblasti fonologického vývinu detskej reči, napr. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD.: v r. 1986 – 1991 vyštudovala na Pedagogickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach aprobáciu slovenský jazyk a literatúra a hudobná výchova. Rigoróznu prácu na tému *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* obhájila v r. 2000 a dizertačnú prácu na tému *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* obhájila v r. 2006 na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzite v Prešove. Od roku 2006 pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kde vykonáva funkciu vedúcej oddelenia slovakistiky a literárnej vedy. V rámci literárnovedného výskumu, ale aj v pedagogickej činnosti sa venuje slovenskej literatúre realizmu a moderny, slovenskej medzivojnovej literatúre, spiritualite v umeleckom texte a didaktike vyučovania literatúry. Výber z publikovaných prác: štúdia charakteru vedeckej monografie *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* (v kolektívnej monografii *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii*; Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2014), bilingválna vysokoškolská učebnica *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2015), vysokoškolský učebný text *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

Информация об авторах по-русски / Справка об авторах на русском языке / Information about the Authors in Russian:

Доктор Ивета Бонова, PhD. (доктор философии), в 1985-1995 годах училась на филологическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице, изучала словацкий и русский языки и литературу. Докторскую диссертацию на тему *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [«Фонетическое объединение морфемы и слога в словацкой письменности»] защитила в 2002 году в Институте языкознания им. Л. Штура в Словацкой Академии наук (Братислава). По окончании высшего образования работала ассистентом на кафедре словацкого языка и литературы Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице, позже – в Прешовском университете (Прешов, Словакия). С 2006 года работает в той же должности (адъюнкт / ассистент профессора) на кафедре словацкой и славянской филоло-

гии и коммуникации на филологическом факультете в Университете Павла Йозефа Шафарика в Кошице; исследует фонетический и лексический уровни синхронии в словацком языке. Избранные труды: соавтор учебника для высшей школы *Kultúra hovoreného prejavu* [«Культура языковой выразительности»] (Прешов, 2006), соавтор монографии *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [«Оценка коммуникативних навыков у детей младшего возраста»] (Братислава, 2010); автор многих исследований фонологического развития детей, например *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [«Универсальное и специфическое в фонологическом развитии»] (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Ивица Гайдучекова, PaedDr., PhD. (доктор педагогических наук, доктор философии) в 1986-1991 гг. изучала словацкий язык и литературу, а также преподавание музыки на педагогическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Ригористическое исследование [соответствующее кандидатским экзаменам в России] *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [«Акустический феномен в творчестве Ф. Швантнера] защитила в 2000 г., а докторскую диссертацию *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [«Композиционные и семантические особенности в словацкой межвоенной прозе»] в 2006 г. на факультете гуманитарных и естественных наук в Прешовском университете (Прешов, Словакия). Преподавала в общеобразовательных школах, с 2006 г. – адъюнкт (ассистент профессора) на кафедре словацкой и славянской филологии на филологическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Ныне руководит отделением словацкой филологии и литературоведения. Одновременно с педагогической деятельностью занимается исследованием словацкой реалистической и модернистской литературы, междувоенной словацкой литературы, проблем духовности в литературе, а также изучает теорию литературного образования. Избранные из опубликованных работ: исследование о типах научных монографий *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [«Функция (и не только) метафоры в философии Ибн Габирола»] в коллективной монографии *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej* [«Функция образности в средневековой философии»] (Кошице, 2014); двуязычный академический учебник *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [«Гендерный аспект словацкой литературы на переломе XIX-XX веков (интерпретационные этюды»] (Кошице, 2015); академическое учебное пособие *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [«Инновационные формы и методы в обиходно-коммуникационных моделях литературного образования»] (Кошице, 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Інформація про авторів / Довідка про авторів українською мовою / Information about the Authors in Ukrainian:

Доктор Івета Бонова, PhD. (доктор філософії), у 1985-1995 рр. навчалася на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице, вивчала словацьку та російську мови і літератури. Докторську дисертацію на тему *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [«Фонетичне поєднання морфеми і складу у словацькому письмі»] захистила у 2002 році в Інституті мовознавства імені Л. Штура у Словацькій Академії наук (Братислава). Після

закінчення вищої освіти працювала асистентом на кафедрі словацької мови і літератури на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика, пізніше – у Прешовському університеті (Прешов / Пряшів, Словаччина). Із 2006 року працює на тій же посаді (ад'юнкт / асистент професора) на кафедрі словакістики, слов'янської філології та комунікації на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице; досліджує фонетичний і лексичний рівні синхронії у словацькій мові. Вибрані праці: співавтор підручника для вищої школи *Kultúra hovoreného prejavu* [«Культура мовної експресії»] (Прешов, 2006), співавтор монографії *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [«Оцінка комунікативних навиків у дітей молодшого віку»] (Братислава, 2010); авторка багатьох досліджень у царині фонологічного розвитку мовлення у дітей, зокрема *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [«Універсальне і специфічне у фонологічному розвитку»] (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Івіца Гайдучекова, PaedDr., PhD. (доктор педагогічних наук, доктор філософії) у 1986-1991 рр. студіювала словацьку мову й літературу та викладання музики на педагогічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Працю ригористичну [відповідну кандидатським іспитам в Україні] *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [«Акустичний феномен у творчості Ф. Швантнера] захистила у 2000 році, а докторську дисертацію *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [«Композиційні і семантичні особливості у словацькій міжвоєнній прозі»] у 2006 році на факультеті гуманітарних та природничих наук у Прешовському університеті (Прешов / Пряшів, Словаччина). Працювала викладачем загальноосвітніх шкіл, із 2006 року – ад'юнктом (асистентом професора) на кафедрі словацької та слов'янської філології на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика у Кошице. Нині виконує обов'язки керівника відділу словацької філології та літературознавства. Разом із педагогічною діяльністю, займається дослідженням словацької реалістичної та модерної літератури, міжвоєнної словацької літератури, проблем духовності в літературі, а також вивчає теорію літературної освіти. Вибрані з опублікованих праць: дослідження про типи наукових монографій *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [«Функція (і не тільки) метафори у філософії Ібн Ґабірола»] у колективній монографії *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej* [«Функція образності в середньовічній філософії»] (Кошице, 2014); двомовний академічний підручник *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [«Ґендерний аспект словацької літератури на переломі XIX-XX століть (інтерпретаційні етюди»] (Кошице, 2015); академічний навчальний посібник *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [«Інноваційні форми і методи у вжитково-комунікаційних моделях літературної освіти»] (Кошице, 2015). E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 111 - 135

IVICA HAJDUČEKOVA (Košice, Slowakia)
E-mail: ivica.hajducekova[at]upjs.sk
IVETA BÓNOVA (Košice, Slovakia)
E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

Duchovný rozmer v lyrickej poézii Maše Haľamovej (Básnická zbierka *Červený mak*)

Obsah:

Štúdia[1] (nadväzujúca na prvú etapu výskumu[2]) predstavuje metodologický prienik do (re)interpretácie básnickej tvorby slovenskej poetky medzivojnového obdobia Maše Haľamovej (1908 – 1995). Pozornosť sa v nej sústreďuje na jej druhú básnickú zbierku *Červený mak* (1932), vydanú krátko po debutovej zbierke *Dar* (1928).

V úvodnej kapitole *Výskumný problém* je definovaný východiskový aj sekundárny aspekt bádania: a) prítomnosť a realizácia duchovného rozmeru[3], b) vzťah významu a jeho výrazu v rytmickej štruktúre veršov[4]. V časti *Metodologické východiská* je na základe interdisciplinárnych prienikov vymedzený pojmový aparát, ktorý umožňuje v analyticko-interpretačnom prístupe k umeleckému textu skúmať spôsob a mieru rozvinutia duchovného rozmeru. Po nej nasleduje kapitola *Lyrická tvár Maše Haľamovej*, ktorá sa sústredí na vybrané básne zo zbierky *Červený mak*. Výsledky metodologicky usmerňovanej analýzy a interpretácie prináša posledná podkapitola *Syntéza*.

---

[1] Štúdia vychádza v rámci projektu VEGA 1/0736/15 – *Metodologické východiská v (re)interpretácii diel slovenskej a svetovej literatúry* (vedúci projektu prof. PhDr. J. Gbúr, CSc.).

[2] V prvej etape výskumu sme sa v štúdii pod názvom *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)* zamerali na autorkinu debutovú zbierku. Vide: I. Hajdučeková, I. Bónová, *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 4: 2016, No.1 (13), s. 89-130, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/RASP-2016-no-01-13.pdf [Access: 28.02.2018].

[3] Autorkou a) časti štúdie je Ivica Hajdučeková.

[4] Autorkou b) časti štúdie je Iveta Bónová.

1. Výskumný problém

V záverečnej kapitole prvej etapy výskumu, zameranej na básnickú zbierku *Dar* (1928), sme v lyrickej poézii M. Haľamovej poukázali a) na rozvinutie duchovnosti, b) na osobitosti v štruktúre verša takto:

a) potvrdila sa prítomnosť duchovného rozmeru, ktorý je podmienený T/transcendenciou; poukazuje na signál jeho semiotického rozvinutia, t. j. prítomnosť tvarotvorného komponentu – spiritualémy, ktorá je činnou osou, kreačno-evolučným fenoménom v procese personálnej spiritualizácie v intenciách panenteizmu[5].

b) analýza veršovej štruktúry odhalila súčinnosť významu a rytmicko-melodického výrazu v lyrických formách piesne s využitím nielen folklórnych inšpirácií ľudovej piesne a balady, ale aj náboženskej tradície žalmu a jeho osobitých postupov, ktoré sa spolupodieľajú na estetickom stvárňovaní metaempirickej skutočnosti.

Predkladaná štúdia nadväzuje na obe línie z prvej etapy výskumu, čím reaguje na súčasné bádateľské podnety, ktoré istým spôsobom relativizujú axiologický rozmer Haľamovej poézie[6]. Výskumným zámerom preto ostáva metodologicky usmerňovaná (re)interpretácia básní druhej zbierky z jej lyrického triptychu: *Červený mak* (1932).

2. Metodologické východiská

Východiskom pre analyticko-interpretačný prístup k výskumu lyrického textu M. Haľamovej bude metodologicky koncipovaný pojmový aparát[7] zreťazený

---

[5] Panenteizmus na rozdiel od panteizmu, ktorý hovorí, že všetko je totožné s Bohom – zdôrazňuje, že všetko je v Bohu (Z. Plašienková, J. Kulisz, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*. Dobrá kniha, Trnava 2004, ss. 78).

[6] V zborníku zo študentskej vedeckej konferencie Prešovskej univerzity v Prešove bola publikovaná štúdia *Maša Haľamová a jej transcendencie,* v ktorej autorka M. Birošíková na základe vlastnej interpretácie vybratých básní dospela k názoru, že niektoré duchovné motívy v jej tvorbe sú len výrazom dobovej lexiky bez spirituálnej ambície/intencie. Toto zistenie zdôvodňuje jej nedostatočným duchovným presvedčením (M. Birošiková, *Maša Haľamová a jej transcendencie,* [in:] *8. študentská vedecká konferencia. Zborník plných príspevkovi,* ed. M. Ološtiak, M. Chovanec, Prešovská univerzita, Prešov 2013, s. 1061-1062.

[7] Prioritne vychádzame z výskumov Z. Plašienkovej, M. Stríženca, J. Komorovského, J. Sabola, využívajúc pritom interdisciplinárne podnety. Vide: J. Komorovský, *Psychologický typ „homo religiosus"*. [In:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*. ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, s. 15-21; Z. Plašienková, *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, [in:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*, ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, p. 1-14; J. Sabol, *Teória literatúry. Základy*

na osi: duchovnosť – transcendencia – religiozita – spiritualita – spiritualéma, realizovaný v ontologicky diferencovanej škále: „homo religiosus“, „homo spiritualis“ a „homo s/Spiritus“[8].

Zvolené metodologické východiská, uplatňujúce interdisciplinaritu (podnety čerpá z filozofie, psychológie, teológie, religionistiky, lingvistiky aj semiotiky) v transdisciplinárnom prieniku, umožňujú skúmať spôsob a mieru rozvinutia duchovnej/metaempirickej skutočnosti v umeleckom texte.

Duchovnosť ako antropologickú konštantu môžeme podľa Zlatice Plašienkovej[9] vymedziť ako existenciálny postoj človeka (t. j. pripravenosť k určitému druhu správania sa, konania, myslenia a k usmerňovaniu života), ktorý je založený na intuitívnom poznaní na základe osobnej vnútornej skúsenosti a plnom akceptovaní Summum Bonum. Duchovnosť chápe ako proces, v ktorom akoby sme sa pokúšali „dotknúť večnosti“. Jej signálmi môžu byť emocionálne prejavy úcty, bázne, cti, zbožňovania, empatie atď.

Transcendenciu definuje Zlatica Plašienková[10] (ibid., s. 12) ako schopnosť osoby prekročiť samú seba a otvoriť sa voči všetkému, čo ju presahuje (druhým, bytiu, Bohu). V súvislosti s transcendenciou, opierajúc sa o filozofiu P. Teilharda de Chardin[11], poukazuje na koncepciu duchovného rastu, v ktorej sa človek prostredníctvom Transcendencie môže stať zrelou osobnosťou a prekonávať hranicu medzi profánnym a sakrálnym svetom.

V rámci pojmu diferencuje „veľkú“ Transcendenciu ako Božskosť v zmysle osobného alebo neosobného Boha, teistického, panteistického aj panenteistického, a „malú“ transcendenciu ako sféru, ktorá nás „presahuje“, skutočnosť, voči ktorej sa vieme „otvoriť“, no nemá zameranie na božskosť. Duchov-

---

verzológie, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika, Košice 1983, ss. 185; idem, *Lingvisticko-semiotické pohľady na biblické texty*, [in:] *Studia Academica Slovaca*, 31, *Prednášky 38. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*, Stimul, Bratislava 2002, s. 198-207; J. Sabol, O. Sabolová, J. Sersenová, *Spiritualéma*, "Verbum", roč. 21: 2010, nr 1, s. 92-97; M. Stríženec, *Spiritualita a jej zisťovanie*, „Človek a spoločnosť (internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied)“ [Spoločenský ústav SAV, Košice], roč. 8, 2005, nr 1, [online] URL: http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html [Access: 18.01.2016]. Vide: *Slovník spirituality*, zost. Stefano de Fiores a Tullo Goffi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, ss. 1295.

[8] Podrobnejšie: I. Hajdučeková, *Metodologické východiská vo výskume spirituality a metaempirickej dimenzie literárnej skutočnosti*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education“, ed. by Marek Mariusz Tytko, year 1: 2013, No. 4 (4), s. 59-82, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/RASP-2013-no-04-4.pdf [Access: 18.01.2016].

[9] Z. Plašienková, *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, op. cit., ibidem, s. 1-14.

[10] Ibidem, s. 12.

[11] Z. Plašienková sa interpretácii filozofie P. Teilharda de Chardin podrobnejšie venovala v monografii (2004) - vide: Z. Plašienková, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*, op. cit., ibidem.

nosť teda môže byť náboženská aj nenáboženská, a preto možno odlíšiť rôzne formy duchovnosti aj spiritualít[12].

Pojem **religiozita** (náboženskosť) definuje Michal Stríženec[13] ako osobný a kladný vzťah človeka k náboženstvu (Bohu). Prejavuje sa v myslení (v náboženskom presvedčení), v prežívaní (v náboženských citoch) aj v konaní (v kulte, rituáloch a aktivitách v náboženskom spoločenstve), a dodajme: viaže sa na afirmatívny vzťah ku konkrétnemu náboženskému spoločenstvu, organizovanej cirkvi či náboženskej inštitúcii.

Spiritualita je podľa Michala Stríženca[14] „mnohodimenzionálny psychologický konštrukt", a preto ju nemožno oddeliť od prežívajúcej osoby. Osobitosťou kresťanskej spirituality je viera v trojjediného Boha a v Ježiša Krista, pričom najvyššou formou sú mystické zážitky.

Kým religiozita sa vyznačuje viac kolektívnosťou (sociatívnosť) a dogmatickosťou, tak spiritualita individuálnosťou a osobnou skúsenosťou s posvätnom (subjektívnosť). Vzájomný vzťah spirituality a religiozity vymedzil Michal Stríženec takto: spiritualita je síce nevyhnutným jadrom religiozity, ale ju značne presahuje, pričom spiritualitu s religiozitou spája uznanie metaempirickej dimenzie reality.

Spiritualéma – znakovo-estetická jednotka – bola Jánom Sabolom vymedzená ako „semiotický anjel strážca", „kódujúci požehnanie tajomstva"[15] a o niečo neskôr ako „semiotický anjel strážny, ktorý bdie nad dobrom v človeku a nad hodnotami v jazyku"[16]. Podľa Sabola je spiritualéme vlastná „konotatívna energia vyššieho, transcendentálneho posolstva"[17]. Označuje duchovnosť, spiritualitu ako procesuálny jav zasahujúci do nadstavbového rozmeru znakovosti textu. Je spojená s kategóriou času, keďže prebieha v čase „chronos" v dotyku s jeho vertikálou, ktorou je „kairos". Hlavným dištinktívnym príznakom spiritualémy je zvnútornenosť. Spomedzi ďalších príznakov sú to: vernosť, pokornosť, veľkodušnosť, súcitnosť, ľútosť, láskavosť, vnímavosť, obetavosť, spravodlivosť, starostlivosť, svedomitosť, čestnosť, nezištnosť, mravnosť, pravdovravnosť, ľudskosť, vytrvalosť, vrelosť, milosrdnosť, vľúdnosť, skromnosť, dobromyseľnosť, dobrotivosť, atď. (podrobnejšie: ibid., s. 95 – 96)[18].

Sledovať duchovnosť a náboženskosť ako antropologickú konštantu umožňuje pojem Jána Komorovského **„homo religiosus"**[19]. Označuje sa ním

[12] Z. Plašienková Z., *Duchovnosť...*, op. cit., ibidem, s. 13-14.
[13] M. Stríženec, *Spiritualita a jej zisťovanie*, op. cit., ibidem.
[14] Ibidem.
[15] J. Sabol J., *Lingvisticko-semiotické pohľady na biblické texty*, op. cit., ibidem, s. 203.
[16] J. Sabol, O. Sabolová, J. Sersenová, *Spiritualéma*, op. cit., s. 92-97.
[17] Ibidem, s. 92.
[18] Podrobnejšie: ibidem, s. 95-96.
[19] J. Komorovský, *Psychologický typ „homo religiosus"*, op. cit., s. 15-21.

osobitný typ nábožensky disponovaného človeka, ktorý rozvíjaním intelektu a imaginácie dospel k tvorbe náboženských hodnôt, náboženských štruktúr. „Homo religiosus" je teda človekom v hĺbke duše orientovaným na nekonečné Transcendentno so zmyslom pre posvätno a „sensus numinis" (pojem podľa R. Otta), pričom náboženstvo sa mu stalo nevyhnutnou súčasťou života. Keďže stredobodom jeho života je Boh, môže byť teocentricky alebo Kristocentricky ukotvený. Vo svojom živote presadzuje náboženské idey, hlása ideály, vyznačuje sa apoštolským elánom, ale aj odriekaním a askézou. Jeho cesta k hlbokému prežívaniu viery je poznačená skúškami, krízami alebo aj konvertovaním. K vysvetleniu pojmu „homo religiosus" Ján Komorovský uviedol, že religiozita sa môže nielen rozvinúť, ale aj ustrnúť, zakrnieť. V rámci náboženského dynamizmu poukázal aj na rozlíšenie individuálnej religiozity (podľa poľského autora J. Pastuszku):

a) *intelektuálny typ* (chápe náboženstvo ako problém pravdy, ktorú treba poznať),

b) *voluntárny typ* (náboženstvo predstavuje hodnotu, ktorou sa riadi celé správanie človeka, pričom každý akt vôle je podmienený adekvátnym aktom intelektu),

c) *afektívny typ* (náboženstvo je podriadené citovému prežívaniu toho, čo je poznané intuitívne; v rámci podtypov odlišuje ešte euforickú, melancholickú a estetickú modifikáciu),

d) *harmonický typ* (predstavuje rovnomerné spojenie všetkých psychických schopností zainteresovaných na náboženskom živote).

Nosným východiskom pre náš literárnovedný výskum bude jeho záverečná téza: „človek sa stáva osobnosťou typu homo religiosus vtedy, keď dospeje k poznaniu transcendentného Bytia a s touto skutočnosťou nadviaže osobný kontakt, takže participuje na Božom živote, onticky je spätý s Bohom, koná pod zorným uhlom jeho prítomnosti", preto „možno povedať, že je naozaj homo religiosus v plnom zmysle slova, že je osobnosťou nábožensky integrálnou, je uskutočnením bohočlovečenského ideálu"[20].

Na základe vlastného literárnovedného výskumu, vychádzajúc z potrieb diferenciácie duchovnosti v umeleckom texte[21], sme popri pojme „homo religiosus" vymedzili pojmy „homo spiritualis" a „homo s/Spiritus", tvoriac tak diferencovanú škálu modalít. Ich význam sme v konkrétnom výskume ustálili nasledovne:
„Homo spiritualis" – označuje fenomén duchovnej disponovanosti človeka so schopnosťou vnímať mataempirickú dimenziu skutočnosti, ktorá je primárne podmienená a iniciovaná autotranscendenciou (charakteristickým sprievodným znakom duchovného prebudenia býva akt osvietenia). Náboženská forma je jednou z možností jej realizácie (v rozlíšení „malej" či „veľkej" transcendencie);

[20] Ibidem, s. 21.
[21] Podrobnejšie: I. Hajdučeková, *Metodologické...,* op. cit., ibidem, p. 59-82.

„Homo spiritus/Spiritus“ – označuje fenomén duchovnej zrelosti (osvietenosť) charakterizovanú individuálnou duchovnou skúsenosťou (aj mystickou) prežívanou v intenciách kresťanskej spirituality uznávajúcou Trojjedinosť Boha. Vyznačuje sa aktívnou odpoveďou na Božiu iniciatívu prijatím darov milosti, preto výsledkom účinkovania Ducha svätého v živote jednotlivca je kreačno-evolučné bytie. V tomto zmysle ide o stupeň duchovnej zrelosti, v ktorej forma aj obsah majú duchovnú podobu, t. j. numinóznu.

Uvedené metodologické východiská predstavujú stratégiu, ktorá umožňuje dekódovať duchovné posolstvo umeleckého textu v jeho viacrozmernosti nielen v statickej, ale aj v dynamickej podobe, t. j. v procese spiritualizácie[22].

3. Červený mak

V zhode s literárnou kritikou[23] aj literárnovedným výskumom môžeme predpokladať, že v druhej zbierke M. Haľamovej sa prehĺbilo a vykryštalizovalo lyrické gesto. Hypoteticky pripúšťame, že by sa v ňom mohol odlišne roztvárať aj rozmer duchovnosti. V akej podobe, to preukáže až jeho analyticko-interpretačné preskúmanie.

V zbierke *Červený mak* (1932) je zaradených dvadsaťdva básní, z ktorých na dôkladnejšiu analýzu vyberáme sedemnásť.[24] Aj v tejto zbierke, podobne ako v prvej, nachádzame tému lásky (mileneckej aj materinskej), osamotenia, prírody, života a smrti, ale aj duchovnosti. Básne budeme sledovať v postupnosti, v akej boli zoradené v prvom vydaní zbierky z r. 1932[25].

a) Tematický synkretizmus v emblémovej básni ***Červený mak***[26] prepája obraz tatranskej prírody, jej vysokohorskej klímy, s láskou aj rozmerom duchovnosti. Životodarné slnko, jeho tvorivá sila v kráse kvetu je prejavom milosti: „*Keď slnce vykúzli / zo skalnej zeme kvet, / je to milosť*.“[27] Prírodný svet je v očiach lyrického subjektu prejavom účinkujúcej Božej lásky. Červený mak, tradične chápaný ako symbol pominuteľnosti, dočasnosti, konečnosti a tiež krehkosti, je tu

---

[22] Podľa monografie Z. Plašienkovej a J. Kulisza (2004). Vide: Z. Plašienková, J. Kulisz, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*, op. cit., ibidem.

[23] Pohľadu súdobých aj súčasných literárnych vedcov na tvorbu M. Haľamovej sme sa venovali v prvej časti výskumu podrobnejšie. Spomedzi viacerých si pripomeňme názor Milana Rúfusa: „Len dotvrdila to, čo sa ukázalo ako hotové a jednoznačné už v debute. Tá istá struna, trochu viac vyrovnanosti, pokoja, ale rovnako naliehavá, rovnako citlivá.“ (M. Rúfus, *Doslov*, [in:] Maša Haľamová, *Dar*, vyd. druhé, v SVLK prvé, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1964, s. 158).

[24] S ohľadom na sledovaný problém vynechávame básne: *Sen, V ulici v St. Jacques, Père Lachaise, Večer, Jeseň*, ktoré sa viažu na pobyt v Paríži, a tiež *Pohreb na horách*, ktorú autorka napísala na základe skutočnej udalosti.

[25] M. Haľamová, *Červený mak*, L. Mazáč, Praha 1932, ss. 49, [3].

[26] Eadem, “Červený mak”, [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 3-4.

[27] Ibidem, s. 3.

neobyčajným hosťom z krvi či lásky (implikujúc frazeologizmus „Hosť do domu, Boh do domu"). Alúzia na obetu Krista a Božieho daru lásky vnáša do vnímania krásy sveta – pars pro toto – posvätnú hodnotu. V pokračujúcej paralele kladie do protikladu k symbolike maku lásku milého – lekára, záchranára života zosobňujúceho nádej. Predstavuje rozvážny náprotivok (intelektuálny typ) nehatenej ženskej emocionality, ktorá cez svoju prizmu ponúka odlišný pohľad na život: „*Hľaď dnes mojimi očami, / pohraj sa s makom červeným, / a prijmi moju lásku.*"[28] – senzuálne vnímanie florálnej krásy a prijatie lásky ženy evokujú synchronizovanú paralelu a iniciujú (emocionálne) otvorenie sa voči rôznorodým formám daru lásky. Spojenie krásy a lásky je kľúčom k integrujúcej jednote esteticky a emocionálne prežívanej duchovnosti, tvoriac tak evolučno-kreačnú os spiritualémy. Sebapresahujúci duchovný rozmer života tak spája „malú" aj „veľkú" transcendenciu do jedného viacrozmerného celku.

b) Hneď v úvode môžeme konštatovať, že verše úvodnej básne nie sú ani rovnoslabičné, ani stopovo organizované. Sú rozčlenené do šiestich trojveršových strof, ktorých zvuková štruktúra je tvorená eufonickým radením hlások a jednoduchým rýmovým efektom slov na konci trojverší. V prvej, ale aj v druhej strofe prevládajú predné vokály (*e, i*): *K**e**ď slnc**e** v**y**čar**í** / zo skaln**ej** z**e**m**e** kv**e**t, / j**e** to m**i**losť//* a v tretej zas zadné vokály (*o, u*): *P**o**d m**o**jím **o**blok**o**m / r**o**zkvit**o**l r**u**dý mak. / Symb**o**l a h**o**sť.//* Autorka lyrický text funkčne ozvláštňuje aj využitím anafory s preferovaním dlhého vokálu *á*: *Sn**á**ď vykvitol z krvi, / sn**á**ď z l**á**sky. / Nikomu ned**á**m ho skm**á**sať.//*. Predsúvaním proklitík – na začiatok posledných veršov v troch stroficko-syntaktických celkoch – narúša prirodzene prevládajúcu zostupnú, no pre slovenčinu príznačnú, rytmickú (trochejskú, resp. daktylsko-trochejskú) tendenciu, čím rytmicky, smerujúc k vypointovaným častiam, podčiarkuje ich sémantiku: *... / ... / **a** ty si lekár. // ... / ... / **a** na tvár vsadiť masku. // Hľaď dnes mojimi očami, / pohraj sa s makom červeným / **a** prijmi moju lásku. //*.

Ako sa ukazuje, aj zvukové vyznenie básne, predovšetkým na úrovni hláskovej inštrumentácie[29] umocňuje obrazno-emotívnu charakter emblémovej básne.

Báseň ***Jar*** [30]je obrazom cyklickej paralely znovuzrodenia prírody aj človeka. Vtáčia pieseň, čakajúce vetvy a nebo, ktoré sa nepohne, sú predzvesťou nového začiatku. Tajomné napätie hatenej vertikály, vysmiate slnko na mladých lúkach, chvejúce sa puky vŕb pri potoku vytvárajú dojem prírodného rašenia. Súčasťou nového cyklu života je aj človek: „*Zem vonia a človek by s jarou / rozhodil po zemi ruky. // So srdcom obrodeným / rozdal sa celý / a začal znova / s láskou*

[28] Ibidem, s. 4.

[29] Hláskovú inštrumentáciu veršov možno zachytiť vo viacerých básňach analyzovanej zbierky. Výrazne ju autorka využíva napr. v básni *Jeseň*, kde „impresionistický obraz" jesene pripodobňuje ku kolovratu a zvukovo ho „maľuje" slovami, v ktorých dominujú sonóry, spoluhlásky s vysokým stupňom zvučnosti: *Kam sa zvrtne s kolovratom, / zlaté nite / porozvláča,*

[30] M. Haľamová, "Jar", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 5.

i s utrpením.“ Jeho znovuzrodenie má však duchovné podložie – vzor v Kristovej láske a obete, z ktorého čerpá životnú silu. So synergickým ohniskom v srdci opätovne prijíma úděl jeho obetavého a nadšeného nasledovníka, lebo spolu s jarou obnovuje v sebe duchovnú energiu – apoštolský elán. V obraze jari sa tak skrýva tajomstvo epifánie — duchovnej obrody človeka v posvätnom prieniku do časopriestoru, t. j. kristocentrický rozmer osobnej spirituality.

Zmenu emocionálneho naladenia prináša báseň ***Stesk***[31]. Lyrický obraz hatenej trajektórie lásky, vyhrotenej v kontraste zeme a hviezd, prináša problém (auto)transcendencie: dezorientáciu a uzatvorenie sa pred svetom. Lyrický výkyv v nej nemá ani nad(po)zemské, ani pozemské riešenie. Paradox bez východiska vyjadrujú verše: „*Nedôjdem / so srdcom / a láskou / odovzdanou.*“, po ktorých ostáva už len pocit bezvýchodiskovej tiesne. Podobne aj v básni ***Máj***[32] sa stretávame s paradoxom večne nenaplnenej túžby po láske: „*... a srdce moje vták, / čo v kameň hniezdo vije*.“

a) Rozprávkovosť do lásky s milým vnáša báseň ***V zakliatej hore***, svojím názvom evokujúca baladický ráz. No magická sila vyznania lásky pod bielou jedľou je oslobodzujúca, a tak aj anticipácia balady sa mení na svoj opak, t. j. idylickú pieseň – romancu, ktorej význam v súhre s výrazom má účinok paradoxu. V archetypálnom obraze ženy nasledujúcej muža, no v stopách jeho lyží, je vyjadrený osobitným spôsobom princíp synchronizovanej jednoty „ja v ty“.

b) Lyrický „príbeh“ lásky je formálne rozdelený do šiestich trojveršových strof. Každá z nich predstavuje samostatnú syntaktickú jednotku rozčlenenú na verše s identickou slabikovou dĺžkou (5, 5, 3): *Šli sme raz s milým / cez veľkú horu / veselí. // Na vetvách stromov / snehoví škriatci / sedeli.* Piesňovú rytmickú štruktúru básne okrem tohto stroficko-syntaktického paralelizmu[33] zvýrazňuje aj zvuková zhoda na konci trojverší: *veselí – sedeli, chlad – rád, zaklope – po stope*. Jednoduchou spevnou ľahkosťou povrchovej štruktúry veršov (na úrovni zvuku) sa podčiarkuje hravosť, radosť a veselosť žánrového „obrázka“ – romance, ktorá je pre čitateľa očakávajúceho baladický spád prekvapením.

a) Atmosféru lyrickej zádumčivosti nájdeme vo veršoch básne ***Elégia***[34]. Postupnosť dozrievania v kajúcnom spytovaní svedomia a v poznaní zraňujúcej hriešnosti vyjadrujú nielen otázky (v treťom verši strof): *Ľutuješ? – Sľubuješ? – Múdry buď!*, ale aj prírodno-duchovný/spirituálny paralelizmus. Dôraz na cyklickú návratnosť stíšenia („*Tak ako vlani...*“), t. j. duchovného zvnútornenia, má svoj bod zlomu do subjektívna: „*Budeme sami / a zlomíš pýchu / v hrdý stud*.“ Dialogický

[31] Eadem, “Stesk” [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 6-7.
[32] Eadem, “Máj” [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 8.
[33] Stroficko-syntaktickým paralelizmom označujeme rovnoslabičnosť veršov v rámci jednotlivých strof, z ktorých každá tvorí samostatnú syntaktickú jednotku.
[34] Eadem, Elégia. [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 13.

postup evokuje duchovný rozhovor, v ktorom vedomie nedokonalosti a uznanie hriešnosti je silou múdrosti – „sebavedomia“, ktoré dozrieva v pokore k Bohu. Až ním sa prehlbuje ontologický rozmer duchovnosti, ktorý v typológii náboženského postoja sa môže vymedziť ako „homo spiritualis“.

b) Štyri trojveršové strofy s rovnakým počtom slabík (5, 5, 3), opakujúcim sa v jednotlivých veršoch básnického textu, majú dialogický ráz. Ten sa prejavuje diferencovaným melodickým priebehom posledných veršov v prvých troch strofách, ktorý sa rytmicky aj významovo vníma až na pozadí celého básnického textu: *Tak ako vlani / padajú listy... / Ľutuješ? // Spomienka raní. / Je večer hmlistý... / Sľubuješ? // Hlavu do dlaní / polož mi tichú. / Múdry buď! /*... Báseň sa tak vďaka strofickému paralelizmu[35], ako aj vďaka rytmickému opakovaniu dialogickej formy vyznačuje melodickou spevnosťou.

a) Pomyselná „zrada“ samej seba, no v mene víťazstva lásky, je rozvinutá v lyricko-epickej básni ***Balada***[36]. Stretávame sa v nej s prerodom balady na pieseň. Žánrový obrat zvyšuje estetický účinok alegórie vzdorujúcich očí. Utajovaná láska sa mení na odovzdanosť: „*A keď mi ich podal / silnou mužnou / dlaňou, // Nebola som ja viac / vlastných očí / paňou*.“ Napokon nielen baladickosť či piesňovosť, ale aj synekdochické stvárnenie prežívanej lásky (motív očí) sú blízke ľudovej poetike. Zvolenými postupmi vyjadrila autorka príklon k ustáleným tradíciám, čím nepriamo podčiarkla aj funkciu kultúrne ustálených vzor(c)ov správania – rodových stereotypov.

b) Rytmicky jednoduchá, osemstrofová báseň má charakter ľudovej piesne. V jednotlivých strofách sa opakujú šesť-, štvor- a dvojslabičné verše s takmer identickým počtom rytmickým vrcholov v každom z nich. Ako sa ukazuje, práve zmena v počte rytmických vrcholov signalizuje náznak baladického, smutného a tragického podtextu. Kým v prvých šesťslabičných veršoch druhej až poslednej strofy sú zväčša dva rytmické vrcholy (***Pre****zradili* ***včer****a*), tak prvý iniciálový verš má len jednu zvukovo prominentnú slabiku (***Po****hnevali sme sa*). Rovnako, v poradí druhé štvorslabičné verše majú rozdielny počet prízvučných slabík. Dva rytmické vrcholy sú vo veršoch, ktoré nenaznačujú tenziu (***spo****lu s* ***mi****lým*), kým jedna zvukovo zvýraznená slabika je len v prípadoch, ktorý priamo či nepriamo obsahuje napäťový prvok (*ku* ***ska****lnému*).

Aj v tejto básni je v rámci jednotlivých strof signifikantným prvkom strofický paralelizmus, ktorý vytvára rytmický pôdorys balady.

a) Báseň ***Májová***[37] už názvom evokuje čas rozkvetu a lásky. Ústredným pilierom v jej zobrazení je sakrálny priestor kostolov vybudovaný z viditeľnej maté-

[35] Strofickým paralelizmom označujeme rovnoslabičnosť veršov v rámci jednotlivých strof, čím ho odlišujeme od pojmu strofícko-syntaktický paralelizmus.

[36] M. Haľamová, “Balada”. [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 14-15.

[37] Eadem, “Májová”, [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 16.

rie. Jeho duchovným pendantom je chrám vybudovaný z posvätnosti citu lásky ako fenomén. A tak protikladným priestorom je vyjadrená zdvojená podstata posvätnosti: kostol jej dáva religióznu formu a láska ľudí spirituálny obsah. Preto aj záver vyznieva jednoznačne v prospech prejavov činnej lásky, ktorú vidí v súhre erosu a etosu: „*Chceme si / z bozkov / postaviť / kostol // a z lásky / oltár / mramorový*."

b) Formálna štruktúra básne je jednoduchá, a to nielen svojím strofickým usporiadaním, ale aj zvukovým stvárnením. V prvých dvoch strofách dominujú trojslabičné rytmické zoskupenia s prvou zvukovo prominentnou slabikou: *Kostoly stavajú / zo skaly / mramoru / prepychu.* // *Okolo kostola / chodíme / s milým / potichu.* //. Ich sémantickú a rytmickú spätosť znásobuje, insitným spôsobom, rýmový efekt slov na konci strof: *...prepychu* // *...potichu*. V predposlednej strofe, v ktorej postupne graduje význam, sa striedajú trojslabičné fónicko-rytmické jednotky s dvojslabičnými: *Chceme si / z bozkov / postaviť / kostol* //. Daktylský spád z prvej časti básne tu nahrádza daktylsko-trochejská tendencia, a to v mene zintenzívnenia významu a jeho lyrického vyznenia.

Záverečné trojverší začína zoskupením, v ktorom dochádza k rytmickému zlomu, keď sa prízvuk presúva na druhú slabiku a končí v básni jediným štvorslabičným slovom: *a z **lás**ky / oltár / mramorový*. // Uvedenými fónickými prvkami sa báseň detenzívne uzatvára, pričom jambickým „zdvihom" sa zdôrazňuje ideové vyústenie: duchovne prežívaná láska.

Popri básňach o láske má osobitný charakter ***Cintorín pod Tatrami***[38]. V obraze zreťazených hôr je stvárnená pomyselná hranica večnosti – transcendencia, ktorá nemá zľutovania so životom: „*a vrchov reťaz tvrdá / sem večný pohľad vrhá / zo skaly*.". Lyrický subjekt sa s neriešiteľným hraničným rozporom – zmyslom tragickej smrti mladých ľudí – vyrovnáva žalmom žaloby: „*Žalujem hory / pre srdce kamenné a vzdor*." Kým estetický účinok básne zvyšuje anestetický rámec, ktorý je v poslednej strofe dynamicky vystupňovaný: „*Bezmocný vietor / ku plotu zlostne sa derie / a biely závej snehu / zhladí poslednú nehu / v holotu*.", tak v jadre sa cez polaritu krásy (prírodná scenéria) a emócií (žiaľ nad smrťou blízkych) postupne vyhrocuje napätie medzi emocionálno-estetickou a anestetickou stranou života. Napokon antropomorfné motívy vetra, snehu a nehy na neúprosnej hranici života a smrti reprezentujú vzájomný konflikt živlov prírodno-ľudského sveta. Lyricky prežívaná disproporcia má spirituálny hrot vyjadrený v žalmických postupoch.

Ideový zámer básne ***Pohli sa ľady***[39] je anticipovaný mottom od českého básnika Karla Tomana. Mesiac máj v spojení s náboženskou symbolikou Božej matky – Panny Márie v ňom umocňuje prírodno-spirituálny rozmer. V paralele

[38] Eadem, "Cintorín pod Tatrami", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 19-20.
[39] Eadem, "Pohli sa ľady", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 23-24.

k českej prírode sa ocitá tatranská a v nej zastúpený sever v protiklade k juhu. Zakvitnuté jablone, slnko a úrodná pôda oproti kamenistej a pásmu ihličnanov s krehkým zázrakom kvitnúcich krókusov a jedlí sú kontrastom plodonosnej hojnosti a skromnosti. Na pozadí jedinečnej krásy jari sa vynímajú paradoxy života, za ktorými sa skrýva hlbší zmysel: „*Hej, v horách chudobných / ľudia sú láskou bohatí*.“. Posledné dvojveršie tak odtajnilo hold ľudskej láske: boží dar lásky – spiritualéma – rozmnožovaný vo formách prírodného a duševného bohatstva ľudí, to sú dve podoby tej istej duchovnej podstaty, ktorá v sebe skrýva evolučno-kreačný potenciál.

Návratom k žalmickosti, ale aj k osobnému motívu straty matky sú básne ***Žalujem!***[40] a ***Za matkou***[41]. Rozpory v duši zaľúbeného mladého dievčaťa, neprítomnosť ženského vzoru matky ako zdroja životnej múdrosti je príčinou sebaľútosti a beznádeje, s ktorou sa lyrický subjekt vyrovnáva v žalmickej žalobe: „*Keby som mala matičku, / dobrú, statočnú matičku – / i slnce by bolo moje*.“ V básni ***Za matkou*** vzdáva hold materinskej láske, nezištnej obetavosti a pokore, s ktorou počala a prijala dieťa ako Boží zázrak a požehnanie. V postupne tematizovanej predstave o matke ako darkyni života sa vynára obraz posvätnej bytosti. Aj napriek tomu, že emocionalita je cieľom a jej zámer explicitný, báseň potvrdzuje autorkino doterajšie hodnotové smerovanie. Sled básní uzatvára ***Svadobná***[42], v ktorej si lyrický subjekt uvedomuje, že v rozhodujúcom momente osobného života, vo chvíľach prerodu dievčaťa na ženu, je neprítomnosť matky nenahraditeľná. Zo svadobného obradu sa bez jej požehnania vytráca jeden z ustálených rítov – zasvätenie dcéry do nepoznanej strany lásky (eros) a archetypálnej roly ženy-manželky, budúcej matky.

Orientácia na duchovnosť sa z prírodného sveta Štrbského plesa nevytráca ani v básni ***Z obloka***[43],[44]. V obraze domova si v nej našla miesto scenéria tatranského jazera a divých husí. Vizuálny záber exteriéru vystrieda v záverečnej strofe náhle emocionálne zvnútornenie: „*Srdcia dokorán otvoríme, / okná do noci roztvoríme, / len oči zavrieme, / aby sme lepšie uvideli*.“ Transcendencia lásky v sebapresahovaní do prírodného sveta nesie v sebe nevypovedané posolstvo viery, lásky a nádeje: „*Budeme dobrí a tichí, / aby sme ich nevyplašili. / Bez nedôvery a pýchy / od okna odídeme*.“ Odhaľovanie hlbších súvislostí je však podmienené pokorou voči Bohu aj svetu a duchovným ponorom s nadzmyslovým vnímaním javov, čím sa popri zmyslovo vnímanej realite otvára aj rozmer metaempirickej skutočnosti.

---

[40] Eadem, “Žalujem!”, [in:] eadem, *Červený* mak, op. cit., s. 27-28.
[41] Eadem, Za matkou”, [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 29-30.
[42] Eadem, “Svadobná”, [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 31.
[43] Podľa personálnej bibliografie (J. Masárová (ed.), *Haľamová, Maša. Blatnica 28. 8. 1908. Personálna bibliografia*, Okresná knižnica v Martine, Martin 1978, s. 21) mala báseň *Z obloka* v *Slovenských pohľadoch* aj podtitul *(Jankovi)*. Datovaná: Štrbské Pleso, február 1930. Vide: M. Haľamová, *Z obloka (Jankovi)*, “Slovenské pohľady”, roč. 46: 1930, č. 3, marec 1930, s. 153-154.
[44] M. Haľamová, “Z obloka”, [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 32-33.

a) Na tému domova nadväzuje aj básňou ***Záclona***[45], ktorá zahaľuje pohľad do súkromia mladomanželského páru, tvoriac pomyselnú hranicu medzi sakrálnym a profánnym svetom. Lyrický subjekt víta Božiu prítomnosť vo svojom príbytku s bázňou ako vo svätyni: „*Vystlali sme mu / izbicu celú / srdcami*. // *Aby si oči / nepourážal / o tvrdé veci dňa, // cez oblok / závoj prevesíme / ľahunký ako hmla*." Posvätnú atmosféru domova dotvára plameň v kozube ako symbol stálej Božej prítomnosti s konotáciami večného ohňa. Osobné praktizovanie duchovného života, uznanie jeho posvätnosti a tiež odovzdanosť, úcta a bázeň sú prejavmi praktizujúceho modelu náboženského prežívania, ktorý je založený na postupoch spiritualizácie.

b) Lyricky koncipované strofy, pozostávajúce z dvoch jednoduchých viet a dvoch jednoduchých podraďovacích súvetí (s vedľajšou vetou príčinnou a príslovkovou časovou), sú formálne rozložené do šiestich trojverší, ktoré zjednocuje slabiková dĺžka: 16, 13, 16, 16, 13, 13, pričom zvukovo zvýraznené slabiky sú dominantne koncentrované na prvých a štvrtých slabikách veršov[46]. Súčinnosť jednotlivých trojveršových dvojíc autorka zvukovo umocňuje rýmovým efektom na ich konci (*očami – srdcami*, *dňa – hmla*, *posvietia – poletia*). Zároveň figuratívnosť výrazu v básni nepriamo podporuje aj hláskovou inštrumentáciou veršov. Siaha po slovách, v ktorých sa dominantne vyskytujú sykavé konsonanty. Ich frekvencia je najvyššia v druhom trojverší: *Vystlali sme mu / izbicu celú / srdcami*. Akoby akustickým dojmom sykavých trených a polotrených šumov sa podčiarkoval sakrálny rozmer priestoru. Naopak, citlivé zahalenie profánneho sveta pred Božím pohľadom je signalizované nielen sémanticky, ale aj eufonicky, „jemnosťou" hlások: *cez oblok / závoj prevesíme / ľahunký ako hmla.*

Impresívne ladená zvuková štruktúra básne, dešifrovateľná v jednotlivých trojveršiach, je v symbióze so sémantickou náplňou.

a) Posledná báseň zbierky má názov ***Tulácka***[47].[48] Zaznieva v nej neuskutočniteľná túžba prekročiť hranice priestoru (jazera na člne) a vydať sa do sveta (po mori na kraj sveta). Rozprávkovo-mýtické motívy vyjadrujú intelektuálne vyjadrený lyrický problém, a ten má vo svojej protirečivosti spirituálne vyznenie – človek je na pozemskej púti spútaný láskou: „*Človek si srdcom ukuje okovy /*

[45] Eadem, "Záclona", [in:] eadem, *Červený mak*, op. cit., s. 34-35.

[46] Teória literatúry uvádza, že vo vývine nerýmovaného verša štúrovcov okrem desaterca je aj desaťslabičný verš slovenských ľudových piesní, ktorý sa symetricky člení a má konštantné prízvukované vrcholy na prvej a na šiestej slabike, s vysokým percentom prízvukov na štvrtej a ôsmej slabike (M. Harpáň, *Teória literatúry*, Tigra, Bratislava 2004, s. 155). Hoci v analyzovaných básňach *Záclona* a *Žalujem* nejde o desaťslabičné, symetricky členené verše, dominantne sú v nich rytmicky zvýraznené sylaby na prvých a štvrtých slabikách.

[47] M. Haľamová, "Tulácka", [in:] eadem, *Červený mak*. op. cit., s. 49-50.

[48] Táto báseň bola publikovaná v časopise „Elán" pod názvom *Tuláčka* (datovaná: Štrbské Pleso, august, 1931). Vide: M. Haľamová, *Tuláčka*, "Elán", roč. 2: 1931, č. 1, s. 4.

a v nich žiť musí.“ Oxymoron sebapresahujúcej a zároveň sebaobmedzujúcej lásky je svedectvom duchovného dozrievania, ktoré zasahuje do myslenia, prežívania a konania lyrického subjektu. Vedomie zodpovednosti v eticky ukotvenom postoji je prejavom prerodu od prevahy afektívneho k vyváženému afektívno-intelektuálno-voluntárnemu typu, t. j. k harmonickému.

Napokon v závere môžeme konštatovať, že v konfrontácii s úvodnou emblémovou básňou *Červený mak* nie je už láska v básni *Tulácka* len pankalisticky poňatým citom (s prevahou emocionálno-estetickej stránky prežívania viery), ale je láskou ukotvenou aj eticky – zodpovednou za putá, ktoré vytvorila; aj preto sa po plavbe člnom, ako v rozprávke o prievozníkovi, k jej brehu stále vráti a „neodletí s divými husami“...

b) Báseň Tulácka, ako naznačuje horizontálno-vertikálny rozbor veršov, má, počnúc druhým veršom, tendenciu k stopovej organizovanosti. Pravdepodobne intuitívne, no s citom zaľúbenej ženy, autorka vytvorila báseň s daktylsko-trochejským rytmickým spádom. Rytmické vrcholy sú preferované na prvej a štvrtej slabike verša: (...) *brehy sú ďalej* // *Keby ma loďka* / *za túhou niesla,* / *šla by dnes kraj sveta* / *za srdcom zmámeným.* // *Ale ja veslujem* / *na malom člne...* / *Morom mi jazero* / *kraj sveta hory.* Intelektuálne zvažovanie vyzretého lyrického subjektu je vyjadrené štvorverším, na pozadí ktorého možno „cítiť“, „vidieť“ aj „počuť“ pohyb vĺn. V ňom sa kumulujú slová s dominanciou konsonantu *v*: *Slnce sa do* ***v****ĺn* / ***v*** *strieborné* ***zv****once lomí*. / ***V****eslami* ***vyzv****áňam* / *tulácku pieseň* / *na* ***v****lnách*. Rytmický pôdorys sa narúša až v poslednom verši finálnej strofy: *Človek si srdcom ukuje okovy* / *a v* ***nich*** *žiť musí*., keď sa prízvuk po proklitike presúva na druhú slabiku, čím sa naznačuje myšlienkové vyvrcholenie, ktoré na báze osobnej skúsenosti vyúsťuje do životného poznania.

3. 1. Syntéza

a) Úvodná hypotéza, v ktorej sme v súlade s literárnovednými názormi predpokladali prehĺbenie lyrického gesta v básnickej zbierke M. Haľamovej *Červený mak*, sa potvrdila:

V rámci analýzy a interpretácie sa preukázalo duchovné dozrievanie lyrického subjektu, ktorý v procese osobnej spirituality dospel popri emocionálno-estetickom prežívaní lásky ako daru Božej milosti k jeho intelektuálno-voluntárnemu, t. j. harmonickému vyváženiu. K zmene však lyrický subjekt dospel postupne: v spojení krásy a lásky odkrýval viacrozmernosť foriem T/transcendencie a jej evolučno-kreačný potenciál.

Ďalšie prehlbovanie osobnej spiritualizácie prebiehalo v spojení s obrazom prírodného znovuzrodenia, pretože obe sféry spájal duchovný proces vzkriesenia. Tejto dualite zodpovedá aj zdvojená podstata skutočnosti: senzuálne vnímateľná a prístupná v transcendencii, t. j. materiálno-numinózna.

So zmenou predstáv lyrického subjektu o duchovnej podstate sveta sa prehlbovalo aj vnútorné prežívanie náboženskej viery: od pocitov osamotenia, beznádeje, cez túžbu po láske až k jej naplneniu sa prehlboval proces spiritualizácie od „ja a ty"/„ja a Ty" k „ja v tebe" či „my v Tebe". V adorácii lásky sa menil aj zvnútornený vzťah k Bohu: bol cestou k životnej múdrosti – k „sebavedomiu" – v zmysle nadobúdania vedomia o vlastnej duchovnej integrite.

Lyrický subjekt sa svojím životným postojom prezentoval nielen ako „homo religiosus", potvrdzujúc nábožnosť a náboženskosť v myslení a konaní, ale aj ako „homo spiritualis", ktorý intenzívne prehlboval svoje duchovné prežívanie a tým stále viac inklinoval k prejavom „homo spiritus", teda k vedomému prijímaniu darov Božej milosti, a to v intenciách aktívneho osobného vzťahu k posvätnu – numinóznu.

Môžeme teda potvrdiť, že v zbierke *Červený mak* (1932) lyrický subjekt v evolučno-kreačnom procese spiritualizácie duchovne dospieval a dozrieval. Lyrický postup jeho tvarovania potvrdzuje naše zistenie: príklon lyrickej poézie Maše Haľamovej k princípom panenteizmu.

Podobne ako v prvej zbierke, ani tu autorka neopustila svoje tradičné žánrové postupy, a preto balada, pieseň aj žalm (resp. žalmickosť) si v nej našli významotvorné miesto. Lyrický subjekt sa v nich vyrovnáva s emocionálnym napätím spirituálnou detenziou. Transformácia balady na pieseň podčiarkuje oslobodzujúcu silu lásky, ktorá predstavuje dynamickú duchovnú hodnotu (nevynímajúc ani náznak jej erotického potenciálu). V podobách lásky však má svoje osobitné miesto obetavá, posvätná láska matky – darkyne života, v pozadí ktorej je aluzívne prítomný kresťanský vzor ženskosti a ženstva – Božia matka – Panna Mária.

b) Analýzou zvukovo-rytmickej štruktúry vybratých básnických textov druhej zbierky sa potvrdila tendencia k piesňovosti, odhalená a argumentačne podporená už pri Haľamovej lyrickom debute.

Zvuková interpretácia básní ukázala, že autorku na jednej strane nezväzovali žiadne konštrukty, na druhej strane sa prirodzene nevyhla nedôslednostiam a zvukovej nevyváženosti. Len zmysel pre prirodzený rytmus a farebnosť tónov vyplývajúci nielen z ľubozvučnosti slovenčiny, ale aj z krásy a pestrosti ľudových piesní ju spontánne navigovali v jej poetickej tvorbe. Nechala sa „unášať" lyrickými motívmi, ktoré navonok insitne rytmicky stvárňovala. V rámci strofického členenia usporadúvala syntaktické jednotky do veršov netradične. V básňach vyznačujúcich sa melodickou spevnosťou vytvárala efekt strofícko-syntaktického paralelizmu/strofického paralelizmu, ktorým nahrádza tradičný rytmicko-syntaktický paralelizmus vo veršoch. To sú signifikátory, ktoré v poetkinej tvorbe priamo aj nepriamo potvrdzujú prítomnosť piesňovej lyrickej formy. Rovnako sa potvrdila aj téza o hudobnosti Haľamovej verša. Hoci jej verše nevykazujú známky prísnej stopovej organizovanosti, možno v nich sledovať určité rytmické tendencie. V piesňovo ladených básňach sa striedajú trojslabičné a dvojslabičné paradigmatic-

ké takty (nie však s takou pravidelnosťou ako v logaedických, čiže zmiešaných veršoch), čím sa zvýrazňuje hudobnosť verša (porov. Harpáň, 2004, s. 160).

V analyzovaných básňach (7) sme identifikovali nielen prvky modifikovaného sylabického, ale aj sylabotonického veršového systému. Rytmické zlomy, ktorými sa narúšajú prirodzené zostupné tendencie sledovaných veršov a pri ktorých dochádza k zmene rytmického spádu (zväčša trochejského, resp. daktylsko-trochejského na jambický), avizujú v súčinnosti so sémantikou vypointované časti lyrickej výpovede.

Z uvedeného vyplýva, že Haľamovej verše nadobúdajú okrem lyricko-melodickej aj zvukovo-rytmickú hodnotu nielen hudobnosťou rytmu, ale aj eufóniou. Hlásková inštrumentácia sa tak v niektorých básňach stáva primárnym a funkčným prostriedkom na dosiahnutie impresívnosti veršov.

Zhrňujúc možno konštatovať, že prvotné čítanie básní M. Haľamovej síce pôsobí insitne, ale hĺbková analýza odkrýva, a aj potvrdzuje, jej zvukovo-rytmický potenciál. Ten autorka funkčne využíva v súlade so sémantickými líniami jednotlivých básnických textov. Impresívnosť výrazu sa tak v básňach druhej Haľamovej zbierky *Červený mak* spolupodieľa aj na zintenzívnení duchovného obsahu.

4. Záver (analyticko-interpretačný a metodologický prínos výskumu)

Metodologicky usmerňovaná analýza a interpretácia prvých dvoch zbierok M. Haľamovej – *Dar* (1928) a *Červený mak* (1932) – priniesla potvrdenie, že duchovný rozmer jej poézie je nesporný a zároveň odhalila mieru jeho ontologického prehĺbenia. Samotný prienik do textov vybraných zbierok ukázal, že spiritualizácia ako proces postupného duchovného dozrievania lyrického subjektu – v nábožen-skom prežívaní, myslení a konaní nadobúda vedomie o vlastnej integrite, prehlbuje pohľad na život v aktívnom vzťahu k Transcendencii v teocentrickom alebo kristocentrickom ukotvení, uznáva posvätné Tajomstvo života a evolučno-kreačný potenciál lásky – zodpovedá dynamickému modelu duchovného života.

Zvolené metodologické východiská potvrdili svoj výskumný potenciál, pretože umožnili preniknúť do estetickej štruktúry poézie M. Haľamovej a sledovať v nej diferencované rozvinutie metaempirickej skutočnosti, ktorá korešponduje s dynamickým modelom sveta konvergujúcim v Bohu v intenciách panenteizmu: religióznosť spirituality, vzťah „homo religiosus“ v „homo spiritus“, zdvojená skutočnosť a jej dynamický potenciál lásky ukotvený v T/transcendencii sú kvalitatívnymi ukazovateľmi evolučno-kreačného procesu personálnej spiritualizácie.
Svojrázny obraz duchovnosti, ktorý sa nezabudnuteľne vpísal do slovenskej poézie, si našiel svoj synergický fókus v lyrickej poézii Maše Haľamovej. Z neho až podnes vyludzuje adoráciu živého Srdca/srdca v podmanivej kantiléne „na jednej strune“.

Abstract (Summary) in Slovak / Abstrakt (Zhrnutie) v slovenčine / Abstrakt (Streszczenie) po słowacku:

Štúdia predstavuje metodologický prienik do (re)interpretácie básnickej tvorby Maše Haľamovej, ktorá lyrickým triptychom *Dar* (1928) *Červený mak* (1932), *Smrť tvoju žijem* (1966) zasiahla do vývinu slovenskej lyriky.

Metodologicky usmerňovaný analyticko-interpretačný vstup do vybraných básní zbierky *Červený mak* – tvoria dve línie výskumu: a) prítomnosť a realizácia rozmeru duchovnosti, b) vzťah významu a jeho výrazu v rytmicko-melodickej štruktúre veršov.

Záverečné zhrnutie uzatvára výskumný problém takto:

a) Potvrdzuje sa prítomnosť duchovného rozmeru, ktorý je podmienený T/transcendenciou; poukazuje na signál jeho semiotického rozvinutia, t. j. prítomnosť tvarotvorného komponentu – spiritualémy, ktorá je činnou osou, kreačno-evolučným fenoménom v procese personálnej spiritualizácie (od afektívneho prežívania k jeho harmonickému vyváženiu), a to v intenciách panenteizmu.

b) Potvrdzuje sa výskyt piesňovej lyrickej formy s identifikovaným strofic-ko-syntaktickým/strofickým paralelizmom. Odhaľuje sa spolupôsobenie obsahu a formy; zvukovo-rytmická štruktúra, ako aj hlásková inštrumentácia veršov pracujú v mene významu, podporujú hudobnosť veršov a impresívnosť výrazu, ktorými sa umocňuje estetický účinok lyrickej výpovede.

Predložená štúdia potvrdzuje výskumný potenciál metodologicky usmer-ňovaného prístupu ku skúmaniu umeleckému textu, ktorý bol zameraný na druhú básnickú zbierku Maše Haľamovej *Červený mak* (1932).

Abstract (Short summary) in Slovak / Abstrakt (Abstraktné zhrnutie) v slovenčine / Skrócony abstrakt (Skrócone streszczenie) po słowacku:

Štúdia predstavuje využitie metodologického prístupu vo výskume duchovnosti (prostredníctvom interdisciplinárne koncipovaného pojmového aparátu) na básnic-kej tvorbe slovenskej poetky medzivojnového obdobia Maše Haľamovej v jej zbierke *Červený mak* (1932).

Kľúčové slová v slovenčine / Key words in Slovak / Słowa klucze po słowacku:

slovenská medzivojnová literatúra, metodológia, spiritualita a religiozita, t/Transcendencia, spiritualéma, „homo religiosus“, „homo spiritualis“, „homo spiritus“.

Title in English / Názov v angličtine /Tytuł po angielsku:

Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (The Collection of Poetry Červený mak [*The Red Poppy*])

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Zhrnutie) v angličtine / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The study offers a methodological presentation of the (re)interpretation of poetic work of Maša Haľamová who influenced the development of the Slovak lyrical poetry by her triptych *Dar* (1928), *Červený mak* (1932) and *Smrť tvoju žijem* (1966).

The methodology of our analytical-interpretative contribution in the analyzed poems of the collection *Červený mak* is focused on two lines of research: a) the presence and realization of a spiritual dimension and b) the relationship between the meaning and its expression within the rhythmical-melodic structure of verses.

The final summary closes the research problem as follows:

a) We can confirm the presence of a spiritual dimension determined by T/transcendence which signals its semiotic development, and the presence of spiritualeme, which is an active axis and the creative-evolutionary phenomenon in the process of personal spiritualization (from affective experience to harmonious balance), all occurring within the scope of panentheism.

b) We have confirmed the presence of the lyrical form (song) with stanzaic-syntactic/stanzaic parallelism. It reveals the interaction of the content and form; sound-rhythmical structure and the vowel instrumentation of verses function as a support to the musicality of verses and the impressiveness of the expression. All of these enhance the aesthetic effect of the lyrical poem.

The study confirms a research potential of methodologically guided approach to the examination of artistic text in the collection of poetry by Maša Haľamová *Červený mak* (1932).

Short Abstract (Short summary) in English / Abstrakt (Abstraktné zhrnutie) v angličtine / Skrócony abstrakt (Skrócone streszczenie) po angielsku:

The study introduces a methodological approach in the examination of spirituality (by means of interdisciplinary terminology) in the second collection entitled *Červený mak* (1932) from Masa Hal'amova's lyrical triptych. The secondary goal is to show the relationship between the meaning and the rhythmical-melodic structure of selected poems.

Key words in English / Kľúčové slová v angličtine / Słowa kluczowe po angielsku:

Slovak interwar literature, methodology, spirituality and religiosity, transcendence / Transcendence, spiritualeme, homo religiosus, homo spiritualis, homo spiritus.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstrakt (Zhrnutie) v poľštine / Abstract (Summary) in Polish:

Študium przedstawia metodologiczną perspektywę (re)interpretacji twórczości poetyckiej Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej), która lirycznym tryptykiem *Dar* [Dar] (1928), *Červený mak* [Czerwony mak] (1932), *Smrť tvoju žijem* [Śmiercią twoją żyję] (1966) wpłynęła na rozwój słowackiej liryki.

Metodologiczny, ukierunkowany analityczno-interpretacyjnie wstęp do wybranych poezji zbioru *Červený mak* [Czerwony mak] – współtworzą dwie linie badania: a) obecności oraz realizacji wymiaru duchowości, b) relacji znaczenia jego wyrazu (ekspresji) w rytmiczno-melodycznej strukturze wierszy (wersów).

Końcowe podsumowanie (streszczenie) zamyka problem badawczy w następujący sposób

a) Potwierdza się obecność duchowego wymiaru, który jest uwarunkowany T/transcendencją; wskazuje na sygnał jego semiotycznego rozwinięcia, tj. obecność tkształtującego dzieło komponentu – duchowości (spirytualności), która jest aktywną osią (osnową), kreacyjno-ewolucyjnym fenomenem w procesie osobowej spirytualizacji (od afektywnego przeżywania do jego harmonicznego wyważenia), i to w intencjach panenteizmu.

b) Potwierdza się występowanie pieśniowej formy lirycznej z identyfikowanym, stroficzno-syntaktycznym/stroficznym paralelizmem. Ujawnia się współistnienie treści i formy; dźwiękowo-rytmiczna struktura, jak i głoskowa instrumentacja wierszy (wersów) współpracują na rzecz znaczenia, wspierają muzyczność wersów oraz impresyjność wyrazu, którymi się wzmacnia efekt estetyczny wypowiedzi lirycznej.

Przedłożone studium potwierdza badawczy potencjał metodologiczny ukierunkowanego podejścia do zrozumienia tekstu artystycznego, który był zorientowany na drugi zbiór poetycki Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej) *Červený mak* [Czerwony mak] (1932).

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Abstrakt (Skrócone streszczenie) po polsku / Abstrakt (Abstraktné zhrnutie) v poľštine / Abstract (Short summary) in Polish:

Študium przedstawia wykorzystanie podejścia metodologicznego do badań duchowości (poprzez interdyscyplinarny, wykoncypowany aparat pojęciowy) w poetyckiej tworczości słowackiej poetki okresu międzywojennego Maszy Halamowej (Mašy Haľamovej) w jej zbiorze *Červený mak* [Czerwony mak] (1932).

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Słowa kluczowe po polsku / Kľúčové slová v poľštine:

słowacka literatura międzywojennna, metodologia, duchowość i religijność, ttranscendencja, Transcendencja, spirytualność, „homo religiosus", „homo spiritualis", „homo spiritus".

Bibliography / Literatúra / Bibliografia:

Pramene / Primary bibliographical sources:

Haľamová Maša, *Červený mak*, L. Mazáč, Praha 1932, pp. 49, [3].
Haľamová Maša, *Tuláčka*, "Elán", year 2: 1931, No. 1, p. 4.
Haľamová Maša, *Z obloka (Jankovi)*, "Slovenské pohľady", year 46: 1930, No 3, March 1930, p. 153-154.

Literatúra / Sekundárne informačné zdroje / Secondary bibliographical sources:

Birošiková Mária, *Maša Haľamová a jej transcendencie,* [in:] *8. študentská vedecká konferencia. Zborník plných príspevkovi,* ed. M. Ološtiak, M. Chovanec, Prešovská univerzita, Prešov 2013, s. 1051-1062.
Hajdučeková Ivica, *Metodologické východiská vo výskume spirituality a metaempirickej dimenzie literárnej skutočnosti*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 1: 2013, No. 4 (4), s. 59-82, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/RASP-2013-no-04-4.pdf [Access: 18.01.2016].
Hajdučeková Ivica, **Bónová Iveta**, *Spiritual Dimension in the Poetry of Maša Haľamová (A Collection of Poetry Dar)*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, year 4: 2016, No.1 (13), s. 89-130, [online] URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/RASP-2016-no-01-13.pdf [Access: 28.02.2018].
Harpáň Michal, *Teória literatúry*, Tigra, Bratislava 2004, ss. 283.
Komorovský Juraj, *Psychologický typ „homo religiosus"*, [In:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*, ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, s. 15-21.

Masárová Jarmila (ed.), *Haľamová, Maša. Blatnica 28. 8. 1908. Personálna bibliografia*, Okresná knižnica v Martine, Martin 1978, ss. 79.
Plašienková Zlatica, *Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií*, [in:] *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*, ed. M. Stríženec, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava 1997, s. 1-14.
Plašienková Zlatica, **Kulisz Józef**, *Na ceste s Teilhardom de Chardin*, Dobrá kniha, Trnava 2004, ss. 215.
Rúfus Milan, *Doslov*, [in:] Maša Haľamová, *Dar*, vyd. druhé, v SVLK prvé, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1964, s. 143-159.
Sabol Ján, *Teória literatúry. Základy verzológie*, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika, Košice 1983, ss. 185.
Sabol Ján, *Lingvisticko-semiotické pohľady na biblické texty*, [in:] *Studia Academica Slovaca*, 31, *Prednášky 38. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*, Stimul, Bratislava 2002, s. 198-207.
Sabol Ján, Sabolová Oľga, Sersenová Julianna, *Spiritualéma*, "Verbum", roč. 21: 2010, nr 1, s. 92-97.
Slovník spirituality, zost. Stefano de Fiores a Tullo Goffi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, ss. 1295.
Stríženec Michal, *Spiritualita a jej zisťovanie*, „Človek a spoločnosť (internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied)" [Spoločenský ústav SAV, Košice], roč. 8: 2005, nr 1, [online] URL: http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html [Access: 18. 01. 2016].

Information about the Authors:

Information about the Authors in English:

Iveta Bónová, PhDr., PhD.: in 1985-1990, she studied Slovak Language and Literature in combination with Russian Language and Literature. She defended her dissertation entitled *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [=The phonetic composition of morpheme and syllable in Slovak language] in 2002 at the Institute of Ľ. Štúr of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava. Until 2006, she worked as an assistant professor at the Department of Slovak Studies and Literature at the Faculty of Arts at the P. J. Šafárik University in Košice, later at Prešov University. Since 2006, she has worked in the same position at the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies and Communication at Philosophical Faculty at the Pavel Jozef Šafárik University in Košice, where she focuses on the phonetic and lexical level of synchronic Slovak language. She is the author of *Kultúra hovoreného prejavu* [=The Culture of Spoken Expression] (Prešov 2006), co-author of *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (transl. *The Evaluation of communicative skills of children of an early age*, published in Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2010) and the author of a study entitled *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine*, 2014 (transl. *Universal and specific aspects of phonological development*). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD. graduated in 1991 from the Faculty of Pedagogy at the Pavol Jozef Šafárik University with the degree in the Slovak Language and Music Education. In 2000 she defended her rigorous thesis on the topic of *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [=*Acoustic phenomenon in the work of F. Švantner*] and, in 2006 she defended her doctoral dissertation on the topic of *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [=*Compositional and Semantic Aspects of Slovak Interwar Prose*] at the Faculty of Humanities and Natural Sciences at Prešov University. After her career as a secondary school teacher, she has worked as an assistant professor at the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies, and Communication at the Pavol Jozef

Šafárik University in Košice since 2006, where she is Head of the Section of Slovak Philology and Literary Studies. Her research focuses on Slovak literary realism and modernism, Slovak interwar literature, spirituality in literary text and Methodology of Teaching Literature. Her studies in scholarly monographs include the following: *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [=The function of (not only) a metaphor in the philosophy of Ibn Gabirola] (published in a collective monograph entitled *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [=*The Function of imagery in medieval philosophy*] (Košice 2014), a bilingual textbook entitled *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy) / Gender Perspectives in Slovak Literature at the end of the 19th and beginning of the 20th century (Interpretation Studies)* (Košice 2015), a textbook entitled *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [=*Innovative forms and methods in experience-communicative model of Teaching Literature*] (Košice 2015).

Informacja o autorkach po polsku / Information about the Authors in Polish:

Iveta Bónová, Dr., PhD.: v latach 1985-1990 studiowała na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach język i literaturę słowacką oraz język i literaturę rosyjską. Dysertację doktorską na temat *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [=Fonetyczne złożenie morfemu i sylaby w słowacczyźnie pisanej] obroniła w 2002 r. w Instytucie Językoznawstwa im. Ľ. Štúra w Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie. Od ukończenia studiów wyższych pracowała jako adiunkt w Katedrze Słowackiego Języka i Literatury na Wydziale Filozoficznym w Uniwersytecie Pavla Josefa Šafárika, później w Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie. Od 2006 r. pracuje na tym samym stanowisku (adiunkta) w Katedrze Słowacystyki, Filologii Słowiańskich i Komunikacji na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika v Koszycach, gdzie zajmuje się w ramachi badań językowych, ale i działalności pedagogicznej kwestią fonetycznego i leksykalnego poziomu synchronicznego języka słowackiego. Wybór z publikowanych prac: współautorka podręcznika akademickiego *Kultúra hovoreného prejavu* [=Kultura ekspresji mówionej] (Prešov 2006), współautorka monografii *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [=Ocena komunikacyjnych umiejętności dzieci w wieku młodszym] (Bratislava 2010) oraz autorka wielu studiów z zakresu fonologicznego rozwoju mowy dziecka, np. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [=Uniwersalne i specyficzne w rozwoju fonologicznym] (2014). E-mail:
iveta.bonova[at]upjs.sk

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Ivica Hajdučeková, PaedDr., PhD., w latach 1986-1991 studiowała język słowacki i literaturę oraz wychowanie muzyczne na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach. Pracę rygorozalną na temat *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [=Akustyczny fenomen w twórczości F. Švantnera] obroniła w 2000 r. a dysertację doktorską na temat *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [=Kompozycyjne i semantyczne aspekty w międzywojennej prozie słowackiej] obroniła w 2006 r. na Wydziale Nauk Humanistycznych i Przyrodniczych w Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie. Po swojej karierze jako nauczycielka szkół średnich, od 2006 roku pracuje jako adiunkt w Katedrze Słowacystyki, Filologii Słowiańskich i Komunikacji na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, gdzie pełni funkcję kierowniczki Działu Słowacystyki i Nauki o Literaturze. W ramach badań literackich oraz w działalności pedagogicznej zajmuje się słowacką literaturą realizmu i modernizmu, słowacką literaturą międzywojenną, duchowością w tekście artystycznym i dydaktyką (teorią) nauczania literatury. Wybór z publikowanych prac: studia o charakterze monografii naukowej pt. *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [=Funkcja (nie tylko) metafory w filozofii Ibn Gabirola] (w mono-

grafii zbiorowej pt. *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej*]; Košice 2014), dwujęzyczny, podręcznik akademicki pt. *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [=Aspekt płciowy w literaturze słowackiej na przełomie 19. i 20. wieku (etiudy interpretacyjne)] (Košice 2015), akademicki tekst dydaktyczny pt. *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [=Innowacyjność form i metod w użytkowo-komunikacyjnym modelu nauczania literatury] (Košice 2015).

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorech v češtině / Information about the Authors in Czech:

PhDr. Iveta Bónová, Ph.D., v letech 1985 – 1990 studovala na Filozofické fakultě Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích aprobaci Slovenský jazyk a literatura – Ruský jazyk a literatura. Disertační práci na téma *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* obhájila v r. 2002 v Jazykovědném ústavu Ľ. Štúra Slovenské akademie věd v Bratislavě. Po ukončení vysokoškolského studia působila jako odborná asistentka na Katedře slovenského jazyka a literatury Filozofické fakulty Univerzity P. J. Šafárika, později Prešovské univerzity v Prešově. Od roku 2006 působí ve stejné pracovní pozici na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, kde se v rámci jazykovědného výzkumu, ale i v pedagogické činnosti věnuje zvukové a lexikální rovině synchronního slovenského jazyka.
Výběr z publikovaných prací: spoluautorka vysokoškolské učebnice *Kultúra hovoreného prejavu* (Prešovská fakulta PU v Prešově, 2006), spoluautorka monografie *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2010) a autorka vícera studií z oblasti fonologického vývoje dětské řeči, např. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* (in *O dieťati, jazyku, literatúre / On child, language and literature, Časopis pre otázky rozvíjania komunikačnej a literárnej kompetencie*, 2014, roč. II, č. 1, s. 21–29). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Český překlad / Translated into Czech by Libor Martinek]

PaedDr. Ivica Hajdučeková, Ph.D., v letech 1986 – 1991 studovala na Pedagogické fakultě Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích aprobaci Slovenský jazyk a literatura – Hudební výchova. Rigorózní práci na téma *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* obhájila v r. 2000 a dizertační práci na téma *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* obhájila v r. 2006 na Fakultě humanitních a přírodních věd Prešovské univerzity v Prešově. Od roku 2006 působí jako odborná asistentka na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, kde vykonává funkci vedoucí oddělení slovakistiky a literární vědy. V rámci literárněvědného výzkumu, ale i v pedagogické činnosti se věnuje slovenské literatuře realismu a moderny, slovenské meziválečné literatuře, spiritualitě v uměleckém textu a didaktice vyučování literatury. Výběr z publikovaných prací: studie charakteru vědecké monografie *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* (v kolektivní monografii *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii*; Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2014), bilingvální vysokoškolská učebnice *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2015), vysokoškolský učební text *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košicích, 2015).

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autoroch v slovenčine / Information about the Authors in Slovak:

Dr. Iveta Bónová, PhD.: v r. 1985-1990 vyštudovala na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach aprobáciu slovenský jazyk a literatúra – ruský jazyk a literatúra. Dizertačnú prácu na tému *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* obhájila v r. 2002 v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Od ukončenia vysokoškolského štúdia pôsobila ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika, neskôr Prešovskej univerzity v Prešove. Od roku 2006 pôsobí v rovnakej pracovnej pozícii na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kde sa v rámci jazykovedného výskumu, ale aj pedagogickej činnosti venuje zvukovej a lexikálnej rovine synchrónneho slovenského jazyka. Výber z publikovaných prác: spoluautorka vysokoškolskej učebnice *Kultúra hovoreného prejavu* (Prešov 2006), spoluautorka monografie *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* (Bratislava 2010) a autorka viacerých štúdií z oblasti fonologického vývinu detskej reči, napr. *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD.: v r. 1986 – 1991 vyštudovala na Pedagogickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach aprobáciu slovenský jazyk a literatúra a hudobná výchova. Rigoróznu prácu na tému *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* obhájila v r. 2000 a dizertačnú prácu na tému *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* obhájila v r. 2006 na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzite v Prešove. Od roku 2006 pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kde vykonáva funkciu vedúcej oddelenia slovakistiky a literárnej vedy. V rámci literárnovedného výskumu, ale aj v pedagogickej činnosti sa venuje slovenskej literatúre realizmu a moderny, slovenskej medzivojnovej literatúre, spiritualite v umeleckom texte a didaktike vyučovania literatúry. Výber z publikovaných prác: štúdia charakteru vedeckej monografie *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* (v kolektívnej monografii *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii*; Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2014), bilingválna vysokoškolská učebnica *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2015), vysokoškolský učebný text *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* (Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2015).

Информация об авторах по-русски / Справка об авторах на русском языке / Information about the Authors in Russian:

Доктор Ивета Бонова, PhD. (доктор философии), в 1985-1995 годах училась на филологическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице, изучала словацкий и русский языки и литературу. Докторскую диссертацию на тему *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [«Фонетическое объединение морфемы и слога в словацкой письменности»] защитила в 2002 году в Институте языкознания им. Л. Штура в Словацкой Академии наук (Братислава). По окончании высшего образования работала ассистентом на кафедре словацкого языка и литературы Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице, позже – в Прешовском университете (Прешов, Словакия). С 2006 года работает в той же должности (адъюнкт / ассистент профессора) на кафедре словацкой и славянской

филологии и коммуникации на филологическом факультете в Университете Павла Йозефа Шафарика в Кошице; исследует фонетический и лексический уровни синхронии в словацком языке. Избранные труды: соавтор учебника для высшей школы *Kultúra hovoreného prejavu* [«Культура языковой выразительности»] (Прешов, 2006), соавтор монографии *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [«Оценка коммуникативних навыков у детей младшего возраста»] (Братислава, 2010); автор многих исследований фонологического развития детей, например *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [«Универсальное и специфическое в фонологическом развитии»] (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Ивица Гайдучекова, PaedDr., PhD. (доктор педагогических наук, доктор философии) в 1986-1991 гг. изучала словацкий язык и литературу, а также преподавание музыки на педагогическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Ригористическое исследование [соответствующее кандидатским экзаменам в России] *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [«Акустический феномен в творчестве Ф. Швантнера] защитила в 2000 г., а докторскую диссертацию *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [«Композиционные и семантические особенности в словацкой межвоенной прозе»] в 2006 г. на факультете гуманитарных и естественных наук в Прешовском университете (Прешов, Словакия). Преподавала в общеобразовательных школах, с 2006 г. – адъюнкт (ассистент профессора) на кафедре словацкой и славянской филологии на филологическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Ныне руководит отделением словацкой филологии и литературоведения. Одновременно с педагогической деятельностью занимается исследованием словацкой реалистической и модернистской литературы, междувоенной словацкой литературы, проблем духовности в литературе, а также изучает теорию литературного образования. Избранные из опубликованных работ: исследование о типах научных монографий *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [«Функция (и не только) метафоры в философии Ибн Габирола»] в коллективной монографии *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej* [«Функция образности в средневековой философии»] (Кошице, 2014); двуязычный академический учебник *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [«Гендерный аспект словацкой литературы на переломе XIX-XX веков (интерпретационные этюды»] (Кошице, 2015); академическое учебное пособие *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [«Инновационные формы и методы в обиходно-коммуникационных моделях литературного образования»] (Кошице, 2015).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Інформація про авторів / Довідка про авторів українською мовою / Information about the Authors in Ukrainian:

Доктор Івета Бонова, PhD. (доктор філософії), у 1985-1995 рр. навчалася на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице, вивчала словацьку та російську мови і літератури. Докторську дисертацію на тему *Zvukové zloženie morfémy a slabiky v spisovnej slovenčine* [«Фонетичне поєднання морфеми і складу у словацькому письмі»] захистила у 2002

році в Інституті мовознавства імені Л. Штура у Словацькій Академії наук (Братислава). Після закінчення вищої освіти працювала асистентом на кафедрі словацької мови і літератури на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика, пізніше – у Прешовському університеті (Прешов / Пряшів, Словаччина). Із 2006 року працює на тій же посаді (ад'юнкт / асистент професора) на кафедрі словакістики, слов'янської філології та комунікації на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице; досліджує фонетичний і лексичний рівні синхронії у словацькій мові. Вибрані праці: співавтор підручника для вищої школи *Kultúra hovoreného prejavu* [«Культура мовної експресії»] (Прешов, 2006), співавтор монографії *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku* [«Оцінка комунікативних навиків у дітей молодшого віку»] (Братислава, 2010); авторка багатьох досліджень у царині фонологічного розвитку мовлення у дітей, зокрема *Univerzálne a špecifické vo fonologickom vývine* [«Універсальне і специфічне у фонологічному розвитку»] (2014). E-mail: iveta.bonova[at]upjs.sk

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Івіца Гайдучекова, PaedDr., PhD. (доктор педагогічних наук, доктор філософії) у 1986-1991 рр. студіювала словацьку мову й літературу та викладання музики на педагогічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Працю ригористичну [відповідну кандидатським іспитам в Україні] *Akustický fenomén v tvorbe F. Švantnera* [«Акустичний феномен у творчості Ф. Швантнера] захистила у 2000 році, а докторську дисертацію *Kompozičné a sémantické osobitosti v slovenskej medzivojnovej próze* [«Композиційні і семантичні особливості у словацькій міжвоєнній прозі»] у 2006 році на факультеті гуманітарних та природничих наук у Прешовському університеті (Прешов / Пряшів, Словаччина). Працювала викладачем загальноосвітніх шкіл, із 2006 року – ад'юнктом (асистентом професора) на кафедрі словацької та слов'янської філології на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика у Кошице. Нині виконує обов'язки керівника відділу словацької філології та літературознавства. Разом із педагогічною діяльністю, займається дослідженням словацької реалістичної та модерної літератури, міжвоєнної словацької літератури, проблем духовності в літературі, а також вивчає теорію літературної освіти. Вибрані з опублікованих праць: дослідження про типи наукових монографій *Funkcia (nielen) metafory vo filozofii Ibn Gabirola* [«Функція (і не тільки) метафори у філософії Ібн Ґабірола»] у колективній монографії *Funkcia obraznosti v stredovekej filozofii* [*Funkcja obrazowania w filozofii średniowiecznej* [«Функція образності в середньовічній філософії»] (Кошице, 2014); двомовний академічний підручник *Rodový aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia (Interpretačné etudy)* [«Ґендерний аспект словацької літератури на переломі XIX-XX століть (інтерпретаційні етюди)»] (Кошице, 2015); академічний навчальний посібник *Inovatívnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* [«Інноваційні форми і методи у вжитково-комунікаційних моделях літературної освіти»] (Кошице, 2015).

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 137 - 163

LIBOR MARTINEK (Opava, Czechia)
E-mail: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

K problematice *sacrum* a *profanum* v poezii Henryka Jasiczka

Spisovatel, který čerpá svou inspiraci z určitého regionu, je vystaven různým úskalím, ale zároveň má k dispozici rozmanité možnosti. Nebezpečný je fakt, že region jaksi automaticky nabízí různá témata a ustálený způsob jejich zpracování. Schematizuje situace a lidské postoje, mytologizuje skutečnost. Region se může také stát pretextem k využití konjunktury regionu, o nějž určitá společnost projevuje výraznější zájem, nejčastěji politicky a ekonomicky motivovaný. Regionální tvorba může také svádět k výhodnému operování zastaralými literárními formami a konvencemi, jež vedou ke zbanálnění literární výpovědi.

Literatura, která region nereprezentuje dostatečně uměleckým způsobem, sklouzává do dvou krajností. Jednak se může projevovat ve svých tendenčních, konjunkturálních podobách, což je z hlediska umělecké pravdivosti stejně sebevražedné, jako když regionální literatura natolik navazuje na tradice regionu, že se stává literaturou „muzeální", ustrnulou v nehybné minulosti a prezentující situace a umělecké obsahy, jež mají charakter skanzenu. V regionálním prostoru existují hotové „motivy – hesla", „motivy – znaky", „motivy – pomníky", které v recepci vyvolávají jednoduché a stejnorodé pocity.[1]

Ambiciózní tvůrce však neustrne na reprodukci již hotových významů, směřuje k tvoření významů nových. Spisovatel, který usiluje o vymanění z „malého kulturního oběhu", uvědomuje si, že při volbě literárního objektu a při způsobu jeho prezentace rozvíjí před čtenářem svou znalost objektu, svou dovednost pozorování, svůj pohled na život. Jenom tak může vytvořit literární, uměleckou vizi regionu, jenom tak může z jednoho geograficky vymezeného místa na zemi obsáhnout celý svět. Při takové koncepci „literatury v regionu" spisovatele čeká nejenom ostražitost vůči umělecky příliš snadné autentičnosti, ale také zápas s literárními konvencemi regionálních očekávání, s literárními módami, s vlivem filozofických a básnických rekvizit.

[1] K. Kardyni-Pelikánová, *Odrębna wspólnota. (Literatura zaolziańska z perspektywy Brna),* [in:] *Od regionalizmu do uniwersalizmu. Materiały z konferencji, odbytej w dniach 12-14 grudnia 1991.* [*Kultura Zaolzia 1920-1990*], red. Mirosława Pindór, Uniwersytet Śląski. Filia, Cieszyn 1992, s. 81.

Zaměřme pozornost na poezii Henryka Jasiczka (1919-1976),[2] který do poválečné poezie českého Těšínska vnesl mladopolské[3] a také pozdněstaffovské[4] nálady sbírkou *Rozmowy z ciszą*[5] (1948), ale Jasiczek jako spisovatel značně angažovaný kulturně-politicky dal svůj talent do služeb budování socialistické kultury a ve sbírkách *Pochwała życia*[6] (1952) a *Gwiazdy nad Beskidem*[7] (1953), které pro další vývoj těšínského písemnictví představovaly příklad směšování folklorních tradic s budovatelskou poezií, akceptoval normy estetiky socialistického realismu. Položme si v souvislosti s tím otázku: Do jaké míry jsou motivy, symboly a témata poezie Henryka Jasiczka v regionální poezii novum, jakým způsobem tvarovaly a usměrňovaly jeho literární tvorbu?

Ve sbírce *Gwiazdy nad Beskidem* je obsaženo Jasiczkovo romantické pojetí horalství:

„O góry nasze góry...! / Beskidy nasze, zielone i złote... / Do was chodzimy ukoić tęsknotę, / Piękno pokochać i wolność zrozumieć... / I pieśni słuchać w świerkowym poszumie."[8]

(Henryk Jasiczek, z b. ***, inc.: *„...světlo dne"*).

[Český překlad: „Ó hory naše...! / Beskydy naše, zelené a zlaté... / K vám chodíváme rozbít stesk a zmatek, / milovat krásný prostor rozumný, / poslouchat písně, když smrk zašumí"[9]

(Henryk Jasiczek, z b. ***, inc.: *„...světlo dne"*)].

Při oslavě krás hor Jasiczek nezapře své tatranské, kasprowiczovské fascinace, tedy pozdně romantické:

---

[2] H. Jasiczek byl autorem sedmi sbírek poezie (tři poetické výbory vyšly po jeho smrti, ještě za jeho života byly vydány dva soubory poezie v překladu do češtiny), dvou knih reportáží ze zahraničních cest, svazku humoristických povídek a knihy pohádek pro děti.

[3] Modernistické hnutí v polské literární historii 1890–1918. Charakter Mladého Polska se formoval na základě negace kultury vrcholné měšťácké éry a propagoval francouzský symbolismus a heslo umění pro umění.

[4] Patronem Jasiczkových básnických začátků byl Leopold Staff z éry Mladého Polska, obecněji – „mladopolský" sentimentalismus a melancholie.

[5] H. Jasiczek, *Rozmowy z ciszą. Wiersze z lat 1940-1945*, 1. vyd., Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1948, ss. 45, [2].

[6] Idem, *Pochwała życia*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1952, ss. 84, [3].

[7] Idem, *Gwiazdy nad Beskidem*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Sekcja Literacko-Artystyczna, Wydawnictwo SLA, Český Těšín 1953, ss. 46. [1].

[8] Ibidem, s. 7.

[9] Cf: H. Jasiczek, *Krásné jak housle*, z rukopisu přel. Oldřich Rafaj a Erich Sojka, Krajské nakladatelství, Ostrava 1962, s. 65.

„Wóz drabiniasty i baca z fajką / wiozą tatrzańską jesień. / Na krosnach nieba jasny dzień / srebrzyste nitki przędzie – / dojrzewa cisza pachnąca jabłkami / w kasprowiczowskiej[10] Harendzie“[11]

(Henryk Jasiczek, z b. *W Harendzie*).

[Český překlad: „Žebřiňák a bača s fajfkou / vezou tatranský podzim. / Na krosnách nebe jasný den / stříbrné nitky přede – / dozrává ticho vonící jablky/ v kasprowiczovské Harendě“[12]

(Henryk Jasiczek, z b. *V Harendě*)].

Motivy hor a jejich příroda slouží ve zralejších Jasiczkových básních jako východisko k univerzálním zobecněním, k nahlížení do propasti času:

„Las dygoce od zgiełku / pęka w szwach od nadmiaru zieleni / Kolory uwikłane w zapachach / szamocą się w igliwiu światła [...] W tej chwili coś obumiera / i rodzi się rozrzutnie / W tej chwili krucha jętka / zwabiona obietnicą zapachu / usiadła na kropli żywicy / A mogła jeszcze pożyć / pięć a może sześć godzin / jak jej siostra / sprzed milionów lat / którą morze wyrzuciło na brzeg / w sarkofagu bursztynu / Dla niej sekunda i wieczność / jedno znaczą / Więc trwa / w łzie którą uronił las / przed 35 milionami lat [...]“[13]

(Henryk Jasiczek, z b. *Kropla czasu*).

[Český překlad: „Les roztřásaný křikem / v kořenech puká příští zelení / Barvy zavinuté do vůní / chvějí se v jehličkách světla [...] V tom okamžiku něco umírá / a něco se marnotratně rodí / V té chvíli křehoučká jepice / zvábená příslibem vůně / usedá na krůpěj pryskyřice / Mohla ještě žít / pět snad šest hodin / jako její sestra / před miliony let / kterou moře vyplavilo na břeh / v sarkofágu z jantaru / Ona si také mohla žít / snad ještě hodinu snad pět hodin / Vteřina nebo věčnost / je pro ni jedno / Trvá tedy v sarkofágu z jantaru / v slze vytrysklé lesu / před pětatřiceti miliony let...“[14]

(Henryk Jasiczek, z b. *Kapka času*)].

Jasiczek také dokázal postřehnout specifiku duchovní a kulturní tradice Beskyd:

[10] Jan Kasprowicz od roku 1906 trávíval prázdniny v tatranském Poroninu, kde se od roku 1923 usadil ve vile Harenda, v jeho posledním tvůrčím období (1908-1926) zesiluje vazba k prostým lidem a tatranskému folkloru. (Komentář v poznámce pod čarou: Libor Martinek.)

[11] H. Jasiczek, *Blizny pamięci*, Krajské nakladatelství, Český Těšín 1963, s. 16.

[12] Přel. L. Martinek; není-li uvedeno jinak, překlady z cizích jazyků v tomto příspěvku provedl jeho autor.

[13] H. Jasiczek, *Zamyślenie*, Profil, Ostrava 1969, s. 33.

[14] Idem, *Pokus o smír. Výbor z poezie*, z pol. přel. Jan Pilař, Oldřich Rafaj a Erich Sojka, Československý spisovatel, Praha 1967, s. 59 (z rukopisu přeložil O. Rafaj).

„A na samym przedzie / niosą wielką bizantyjską ikonę / karpackiej jesieni“[15]

(Henryk Jasiczek, z b. *Karpacka jesień*).

[Český překlad: [„A úplně vpředu nesou velkou byzantskou ikonu / karpatského podzimu“

(Henryk Jasiczek, z b. *Karpatský podzim*)].

Władysław Sikora se tento básnický obraz pokusil interpretovat:

„W swoich uogólnieniach H. Jasiczek powiązał znacząco różne kultury luku Karpat. [...] I zapewne dojrzał w ten sposób właściwe ślady historyczne i przemieszanie antyku ze słowiańską, obrzędową zapobiegliwością.“[16]

(Władysław Sikora, *Góry i pagórki poetyckie*).

[Český překlad: „Ve svých zobecněních H. Jasiczek spojil významně různorodé kultury karpatského oblouku. [...] Nepochybně tak spatřil správné historické stopy i smíšení antiky se slovanskou obřadní péčí.“

(Władysław Sikora, *Poetické hory a kopce*)].

V Jasiczkově poezii se objevuje rovněž symbol kříže. Tento univerzální znak křesťanství má v polské poezii obzvlášť výrazné zastoupení od dob romantismu. Symbol kříže v poezii polských romantiků souvisí s myšlenkami představujícími národ v mesianistické úloze vystavěné na jeho soteriologické roli utrpení „za miliony“ a přijetí „národního kříže“. V Golgotě spatřovali romantikové symbol státu vymazaného z mapy Evropy, který měl být nadále hledán v „ziemi mogił i krzyżów“ (z verše Krasińského poémy *Irydion*)[17]. V polské literatuře vznikající

[15] H. Jasiczek, *Zamyślenie*, op. cit., s. 41.

[16] W. Sikora, *Góry i pagórki poetyckie*, „Zwrot. Miesięcznik poświęcony sprawom społecznym, oświatowym, kulturze i sztuce“ (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, Český Těšín), r. 41; 1991, č. 7, s. 30-31.

[17] „Powstań! Czy słyszysz ten głos, co zagrzmiał nad milczeniem wszystkich duchów? O pierwszych połyskach świtu on to zleciał jak piorun i woń wszystkich kwiatów dolin podniosła się ku niemu. // »Idź na północ w imieniu Chrystusa – idź i nie zatrzymuj się, aż staniesz na ziemi mogił i krzyżów – poznasz ją po milczeniu mężów i po smutku drobnych dzieci – po zgorzałych chatach ubogiego i po zniszczonych pałacach wygnańców – poznasz ją po jękach aniołów moich, przelatujących w nocy.«“ (Z. Krasiński, Poezye *Zygmunta Krasińskiego*, t. 2, F. A. Brockhaus, Lipsk 1863, s. 161, seria: Biblioteka Pisarzy Polskich, t. 24. [*Irydion*, ss. 1-195, *Dokończenie*, s. 153-162], [in:] Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, online, URL: http://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=75900 [Access: 10.04.2016]. Vide: idem, *Irydion*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas“ Kraków 2002, ss. 231, [1]; seria: Klasyka Mniej Znana. Vide: W. Śmieciński, *Ziemia mogił i krzyżów. Zygmunta Krasińskiego profetyczna wizja polskiej archeologii grobu*, „Studia Mazowieckie“ (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie), r. 10 (24): 2015, nr 1, s. 11-28.

na českém Těšínsku byl přítomný model chápání kříže jak v kontextu dějin polského národa, tak v kontextu historie těšínského Slezska a nakonec i osudu polské národnostní menšiny za řekou Olzou. Období druhé světové války přirozeně vyvolalo v polské literatuře tendence návratu k myšlence polského mesianismu. Avšak v poezii polských autorů, kteří po válce zůstali na pravém břehu Olzy, vztahovalo se Kristovo mučednictví výslovně k mučednictví rodné země – Těšínského Slezska. Takový model nacházíme ve finále Jasiczkovy básně z roku 1944 *Mocniejsi duchem*:

„Krwią się germańska hiena zachłysła – / Padają ludzie, walą się jak snopy – / Z wozów strumieniem na drogę krew trysła. / Krew w niebo krzyczy, krew śląskiej Golgoty"[18]

(Henryk Jasiczek, z b. *Mocniejsi duchem*).

[Český překlad: „Krví se germánská hyena opíjela – / Padají lidé, kácejí se jako snopy – / Z vozů proudem na cestu krev vytryskla – / Krev křičí do nebe, krev slezské Golgoty"

(Henryk Jasiczek, z b. *Silnější duchem*)].

Evangelijní pojem „dřevo kříže" se podle Jasiczkovy básně *Czy słyszycie ich głosy?*, otištěné v Głosu Ludu v roce 1955, transformoval v souvislosti s mučednictvím Těšíňanů za války do obrazu „dřeva šibenic":

„Dwudziestu czterech ich było... / z całej cieszyńskiej ziemi – / Krzyż brzozowy tam stoi / i kwitną przebiśniegi"[19]

(Henryk Jasiczek, z b. *Czy słyszycie ich głosy?*).

[Český překlad: „Dvacet čtyři jich bylo... / Z celé těšínské země – / Březový kříž tam stojí / A kvetou sněženky"

(Henryk Jasiczek, z b. *Slyšíte jejich hlasy?*)].

Frazeologické spojení „dřevo kříže" se u Jasiczka znovu objeví v době, kdy jsou zklamány jeho naděje, které vkládal do obrodného procesu v Československu, a kdy cítil, že začíná jeho umlčování za politické názory v době Pražského jara (báseň *Litania do drzew III* z roku 1969):

[18] H. Jasiczek, *Rozmowy z ciszą...*, op. cit., s. 24.

[19] Báseň má variantní verzi *Stoją na warcie* (*Stojí na stráži*) a nachází se ve sbírce *Obuszkiem ciosane*, z ní zde citujeme. Vide: H. Jasiczek, *Obuszkiem ciosane*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna Český Těšín 1955, s. 40-41.

„Świerku w burzach ciosany / grasz jak wiejskie organy, / módl się za nami. [...] I drzewo... drzewo krzyża, / któż ciebie kiedyś wynalazł? / Za wszystkich ukrzyżowanych / drzewo / rozpaczaj za nas!“[20]

(Henryk Jasiczek, z b. *Litania do drzew III*).

[Český překlad: „Smrku v bouřích česaný / hraješ jako velké varhany / smiluj se nad námi [...] A dřevo... dřevo kříže / kdo tě kdy vymyslel / Ze všech ukřižovaných / dřevo / běduj za nás!“

(Henryk Jasiczek, z b. *Litanie ke stromům III*)].

Jasiczek také úporně oponuje a slibuje odhalovat pravdu ve lživé atmosféře normalizace, ve své konfesijní básni *Zanim odejdę*:

„I będę dla was zadrą sumienia, / żeście milczeli i po tym, / kiedy to znowu prawdę przybito / na krzyż cynicznej hołoty.“[21]

(Henryk Jasiczek, z b. *Zanim odejdę*).

[Český překlad: „A budu vaším špatným svědomím, / že jste mlčeli, i když / znovu a znovu cynická chátra / věšela pravdu na kříž“

(Henryk Jasiczek, z b. *Než odejdu*)].

Hledání pravdy u něho nepozbývá smyslu. Jasiczkova poezie nepatří k té, která ve vrstvě obecných idejí obsahuje myšlenku rezignace na hledání smyslu, jež zároveň vede i k rezignaci na „čistou“ pravdu (jako v románu *Mor* existencialisty Alberta Camuse, v románech Susane Sontagové, v dílech Antonina Artauda nebo v básních Rafała Wojaczka). Z ontologického hlediska je smysl totéž co poznávání skutečnosti[22]. Poznání existence je tím, čím je pochopení smyslu skutečnosti – čtením hlubokých významů. Je to patrné i na Jasiczkově následující básni z rukopisu *Jesteśmy* (báseň je datována 19. 12. 1972):

„Jesteśmy / między wczoraj a jutro. / Wczoraj / nas jeszcze nie było, / jutro / nas już nie będzie. // Nasz czas / jest ziarnkiem piasku / na dnie Oceanu Spokojnego. // Nawet wtedy, / kiedy nie

[20] *Podanie ręki. Zbiorek wierszy poetów związanych ze Zwrotem*, pod red. Henryka Jasiczka, Wydawnictwo Zwrot, Český Těšín 1969, s. 19.
[21] H. Jasiczek, *Jak ten obłok. Wiersze wybrane*, wybór, układ, red. Tadeusz Kijonka, współpraca Kazimierz Kaszper, Jan Rusnok, Śląski Fundusz Literacki, nakł. Związek Literatów Polskich. Oddział, Katowice 1990, s. 69.
[22] Vide: H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, J. C. B. Mohr, Tübingen 1960, s. 121.

dopuszczamy do siebie / myśli o śmierci, / podsłuchuje szeptu naszego serca, / poluje na każde jego potknięcie. // A kiedy odwracamy się do ściany / i przymykamy oczy, / przyśpiesza tętent zegara“[23]

(Henryk Jasiczek, z b. *Jesteśmy*).

[Český překlad: „Jsme / mezi včerejškem a zítřkem. / Včera / jsme ještě nebyli, / zítra / už zase nebudeme. / Náš čas / je zrnkem písku / na dně Tichého oceánu. // Dokonce i / tehdy, / když si nepřipouštíme / myšlenku na smrt, / odposlouchává šepot našeho srdce, / číhá na každé jeho klopýtnutí. // A když se otáčíme ke stěně / a přivíráme oči, / zrychluje tikot / hodin“

(Henryk Jasiczek, z b. *Jsme*)].

Jakkoli jsme ve výkladu dospěli do doby tzv. normalizace 70. let minulého století, je třeba upozornit i na skutečnost, která nás přivádí do období 50. let, tedy stalinismu, že motiv kříže se objevoval i ve zcela jiné významové rovině. V 50. letech minulého století, kdy se buduje „nový svět“, byla romantická myšlenka mesianismu přizpůsobována cestě do nového života v socialismu:

„Dziś już rozumiem apel – / starych wojskowych krzyży... / Więcej za króla magnata / nie będę zbierał blizny, / Żołnierzem jestem, / Ludowej bronię Ojczyzny“[24]

(Henryk Jasiczek, z b. *Żołnierz pokoju*).

[Český překlad: „Dnes už rozumím výzvě / – starých vojenských křížů... / Nebudu už více za krále magnáta / sbírat jizvy / Jsem vojákem lidu / Lidovou bráním Vlast

(Henryk Jasiczek, z b. *Voják míru*)].

Roli Vykupitele v tvorbě z těchto let přirozeně sehrávala Rudá armáda a Sovětský svaz:

„Pamiętam... jak dziś, te bzy na czołgu, / powiało od nich benzyną i Wołgą, / powiało potem i świeżą orką, / pieśnią, harmoszką, gorzką machorką... // Słyszę... echo drży jeszcze po majowej burzy, / wspomina wiosnę grających katiuszy – / a bzy – jak w tamte dni wiosenne – / rozkwitają w gwiazdy... pięcioramienne.“[25].

(Henryk Jasiczek, z b. *Tamte dni*).

[23] H. Jasiczek, *Jak ten obłok.* op. cit., s. 83. Rukopis je součástí Jasiczkovy pozůstalosti.
[24] Idem, *Pochwała życia*, op. cit., s. 40.
[25] Idem, *Jaśminowe noce*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1959, s. 38.

[Český překlad: „Vidím... jak dneska ten šeřík z tanku, / benzínem voněl, dny beze spánku, / a Volhou a Rusí zavoněl horce, / a garmoškou, písní i po machorce... // Zní ještě echo té bouře v máji / a slyším ještě, jak kaťuše hrají... / Šeřík jak tenkrát, na lidi sype / své malé hvězdy... pěticípé“[26]

(Henryk Jasiczek, z b. *Ty dny*, přel. E. Sojka)].

Kříž ustupoval dobovému symbolu rudé hvězdy.

Motiv hřbitovního kříže, který je v kontextu literatury polské národnostní menšiny nazírán z romantického hlediska zmrtvýchvstání národa, nacházíme také v Jasiczkově básni *Twoja Ojczyzna*:

„Piękny jest świat jak długi i szeroki, / lecz jeden jest kraj i ojców spuścizna: / Twoja Ojczyzna – / Gościniec szary i brzozy płaczące, / blaszany Chrystus na przydrożnej Męce. / Ten turkot szachet[27], światła huty nocą / i wróble, co na wrotach cmentarnych szczebiocą / i ojców groby.“[28]

(Henryk Jasiczek, z b. *Twoja Ojczyzna*).

[Český překlad: „Svět je krásný, jak dlouhý, tak široký / Avšak jedna je zem a otců dědictví: / Tvá vlast... / Šedivá cesta lesem a plačící břízy, / plechový Kristus na božích mukách u cesty. / Hukot šachet, světlo z hutí v noci / a vrabci, kteří na hřbitovních vrátkách cvrlikají / a otců hroby.“

(Henryk Jasiczek, z b. *Tvá vlast*)].

Romantický rodokmen hřbitovního kříže nás přivádí k slavnému verši:

„Ojczyzna to ziemia i groby. Narody, tracąc pamięć, tracą życie“[29]

(Ferdinand Foch [?]).

[Český překlad: „Vlast je země a hroby. Národy, které zapomínají, ztrácejí život“

(Ferdinand Foch [?])].

V poezii jiných polských básníků českého Těšínska bychom mohli najít také podobné symboly, například trnovou korunu či Golgotu. *Kamienna Golgota* z r. 1948 Gustawa Przeczka se však netýká života polské menšiny, nýbrž

[26] Idem, *Krásné jak housle*, op. cit. s. 62. (Přel. E. Sojka.)

[27] „Szachta“ = „szyb“ (v polštině); co se týče úryvku z této básně, správné skloňování v polštině by ovšem bylo „szacht“.

[28] H. Jasiczek, *Rozmowy z ciszą*, op. cit., s. 44-45.

[29] Tato věta, jejíž autorství je připisováno francouzskému maršálovi Ferdinandovi Fochovi a která byla napsána na dřevěné desce v jedné z nejznámějších polských nekropolí - Starý hřbitov „na Pęksowym Brzyzku“ v Zakopaném.

jde o metaforu práce v kamenolomech v Gusen a Kastenhofen, kde Przeczek pracoval jako vězeň koncentračních táborů v Dachau a Mauthausen-Gusen.

Na uvedených ukázkách Jasiczkovy poezie lze dobře sledovat přechody od profánního k sakrálnímu. V křesťanské kultuře nejsou profánní a sakrální v protikladu. Vzájemně se nevylučují, jsou symetrickou inverzí. Sakrální směřuje k ušlechtilosti, vážnosti, vznešenosti, velikosti, tajemnosti (k mystériu), k závaznému chování. Jiné pojetí sakrálního se vztahuje na uznávání „božstva" jako jediné podstaty světa, jako primární ideje, principu, což patří do oblasti kultů, rituálů, obdivu, úcty, zasvěcování, zjevování – a je cestou k filozofickému, teologickému, estetickému a jinému chápání.[30] Umělecká literatura (jako i jiná umění) přitom představuje jedinečný pramen důkazů o existenci a působení „posvátného" v národní kultuře. Nejinak je tomu v poezii humanisticky smýšlejícího básníka Jasiczka, byť prošla obdobím vlivu estetiky socialistického realismu, která však rozhodně nedokázala udusit a zničit přirozenou umělcovu touhu po posvátném, po tajemném v člověku, ve světě, v jeho paradoxech, omylech, v úsilí o transcendenci. V Jasiczkově pozdní lyrice nacházíme i touhu po absolutnu, jako v básnické miniatuře *Śnieg*:

„Pada śnieg, pada / niebo cichutko zwisa / i taka cicha biel / i taka biała cisza."[31]

(Henryk Jasiczek, z b. *Śnieg*).

[Český překlad: „Padá sníh, padá / nebe nizoučko visí / taková tichá bělost / a takové bílé ticho"

(Henryk Jasiczek, z b. *Sníh*)].

I když Jasiczek dlouho zastával ateismus (posléze pozměněný v agnosticismus), nebyl ateistou v tom smyslu, jak ho pranýřuje Karol Wojtyła ve svém kázání v Osvětimi 7. 6. 1973:

„Ateizm to znaczy bezbożnictwo, a więc wychowanie bez Boga. Twierdzą, że jest to wyraz postępu. My mamy co do tego zasadnicze wątpliwości. (...) Nie mogę ich nie ujawnić, kiedy przemawiam w Oświęcimiu, w miejscu straszliwego obozu koncentracyjnego, który także jest – nie zapominajmy o tym – owocem wychowania ateistycznego. Bez Boga i wbrew Bogu. My wiemy z doświ-

[30] Vide: M. Eliade, *Dejiny náboženských predstáv a ideí*, sv. 1. *Od doby kamennej po eleusínske mystériá*, z francúzštiny preložila Ľubica Vychovalá, Agora, Archa, Bratislava 1995, ss. 398.

[31] H. Jasiczek, *Smuga cienia*, wybór i wstęp Robert Danel, Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Bielsko-Biała 1981, s. 13, seria: Biblioteka Debiutów - Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

adczenia naszych najnowszych dziejów, że bez Boga i wbrew Bogu nie wychowuje się szlachetnych ludzi. Natomiast bardzo często wychowuje się takich ludzi, którzy stworzyli Oświęcim.“[32]

(Karol Wojtyła).

[Český překlad: „Ateismus znamená neznabožství, tedy výchovu bez Boha. Tvrdí se, že je to znamení pokroku. My však o tom zásadně pochybujeme. [...] Nemohu to opomenout, když hovořím v Osvětimi, na místě hrozného koncentračního tábora, jenž je také – na to nezapomeňme – výsledkem ateistické výchovy. Bez Boha a proti Bohu. My víme ze zkušenosti našich nejnovějších dějin, že bez Boha a proti Bohu se nevychovají slušní lidé. Velmi často se však vychovají takoví lidé, kteří stvořili Osvětim“

(Karol Wojtyła)].

Obraznost Jasiczkovy poezie 60. let čerpá i z liturgie, ovšem většinou ve spojení s přírodními jevy:

„Na zachodzie / pod błękitnym baldachimem nieba / barokowy ołtarz chmur. / Dzień zamyka monstrancję słońca / w tabernakulum zmierzchu. / Dzwonią kukułki, / a skowronki podnoszą wysoko / Te Deum skoszonej trawy“[33]

(Henryk Jasiczek, z b. *Te Deum*).

[Český překlad: „Na západě / pod blankytným baldachýnem nebe / barokní oltář mraků. / Den uzamyká monstranci slunce / do tabernákula soumraku. / Zvoní kukačky / a skřivani vysoko vynášejí / Te Deum skosené trávy“

(Henryk Jasiczek, z b. *Te Deum*)]

Tady (stejně jako v jedné z následujících ukázek, kde se objevují „korálky růžence“) však nejde přímo o kontakt lyrického subjektu se sakrálním, jde spíše o moment, kdy autor z profánní sféry vyděluje předměty a jevy, jež posvěcuje, tedy o proces popisovaný jako sanctificatio (posvěcování) světa. Podobně je tomu v básni *A mówią*, kde se dokonce vyskytuje závěrečné slovo modlitby nebo kázání „amen“:

[32] Cf: D. T. Lebioda, *Tajemnica Papieża*. 3. vyd., Świadectwo, Bydgoszcz 1999, s. 147.
[33] H. Jasiczek, *Jak ten obłok*, op. cit., s. 98.

„A mówią, że nie ma nieba... / Jest czas co zmienił się w kamień / i mnich kamienny bez brody, / modlący się o łaskę jesiennej pogody / aż na wieki wieków. Amen. [...] A mówią, że nie ma nieba... / Tylko błogość bezbrzeżna, kiedy wokół patrzę. / Na te lasy zielone, / na góry rozmodlone / na niebo w Małej Fatrze“[34]

(Henryk Jasiczek, *A mówią*, verše jsou datovány 30. srpnem 1976).

[Český překlad: „A říká se, že nebe neexistuje... / Existuje čas, který se změnil na kámen / a kamenný mnich bez vousů / jenž se modlí za laskavost podzimního počasí / až na věky věků. Amen. [...] A říká se, že nebe neexistuje... / Jenom bezbřehá božskost, když se rozhlížím kolem. / Na zelené lesy, / na modlící se hory / na nebe v Malé Fatře“

(Henryk Jasiczek, *A říká se*)].

Báseň na sebe obrací pozornost metamorfózou času v kámen. Sugestivní obraz je založen na protikladu nehybnosti kamene a demiurgického činitele, jakým je čas, jež se prostupují a navzájem splývají. Do podobného kontextu zapadá i personifikace kamenného mnicha z hor, který se modlí za pěkné počasí. Bůh zde sídlí v přírodě (nebo dokonce Spinozovo *Deus sive natura* – Bůh neboli příroda?), příroda je aktivním tvůrčím subjektem (ve smyslu natura naturans), to je jeden ze zjevných rysů Jasiczkova světonázoru i jeho básnické „naturfilozofie“. Hledáme-li Jasiczkovu „hlubinu bezpečnosti“, pak jí bezpochyby bude (horská) příroda.

Jedním z důležitých symbolů se u Jasiczka stává strom (stromy). Strom je symbolem růstu, žebříku do nebe, osy světa, nebeské báně, kosmického života, stvoření, božské záruky znovuzrození, práva nebo božského ducha, organické jednoty, spravedlnosti, velikosti, královské důstojnosti, krásy, poezie, vědění, ale i trestu, kříže, popřípadě šibenice, také vykoupení, lásky, oběti, věštby, stálosti, naděje, šlechetnosti, klidu, bohatství, energie, radosti, moudrosti, cti, člověka, psychického života, zdraví, plodnosti (též falu), genealogie rodu, znovuzrození, vítězství života nad smrtí, zmrtvýchvstání, nesmrtelnosti apod.[35] Strom od počátku Jasiczkovy básnické tvorby zastává místo vskutku klíčového motivu a symbolu. Dobře je to patrné z již citované básně *Litania do drzew III*:

„Świerku w burzach ciosany / grasz jak wiejskie organy, / módl się za nami“[36]

(Henryk Jasiczek, z b. *Litania do drzew III*).

[Český překlad: „Smrku v bouřích česaný / hraješ jako velké varhany / modli se za nás“

(Henryk Jasiczek, z b. *Litanie ke stromům III*)].

[34] Ibidem, s. 109.
[35] W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1990, s. 71.
[36] *Podanie ręki. Zbiorek wierszy*..., op. cit., s. 19.

V níž se objevuje personifikace smrku (i smrků, neboť smrk je zde nepochybně metonymií celého lesa) znějícího jako královský hudební nástroj – varhany. Strom (stromy) představuje kompoziční osu mnoha Jasiczkových básní, je svorníkem všech významů. Není pouhou metaforou, ani apostrofou, mnohdy nabývá obecnější funkce – stává se symbolem člověka. Příkladů symbolu stromu bychom v Jasiczkově poezii našli celou řadu. V básni Gdzie są te drzewa autor spojuje osud lidí a stromů v organickou jednotu, neboť lyrický subjekt si uvědomuje mnohoznačnost symbolu stromu, z něhož je možné vyrobit jak kolébku, tak truhlu. Podstatná je skutečnost, že dřevo stromu je elementem zprostředkujícím spojení věcí, přírody a světa s lidským osudem. Člověka provází od narození až do hrobu. Jasiczkova básnická imaginace však jde dál, když v následující strofě básně připomíná i dřevo jako základ šibenice. Opět se zde ozývá téma paměti, autor se trápí krátkou pamětí lidí, pokud jde o válku a její oběti. Téma paměti je leitmotivem Jasiczkovy poezie, zde si paměť našla klíčový obraz ve stromech. Strom se u Jasiczka dále spojuje s tichem, ale i s časem, jako v následující básnické miniatuře:

„Tyle nabrzmiałej ciszy, / że las nie może jej pomieścić. / Dojrzałe godziny / opadają bezgłośnie / z wysokich drzew / w zielony mech“[37]

(Henryk Jasiczek, z b. *Las o zmierzchu*).

[Český překlad: „Tolik krásného ticha, / že les je nemá kam dát. / Dozrálé hodiny / opadávají bez hlesu / z vysokých stromů / na zelený mech“[38]

(Henryk Jasiczek, z b. *Les za soumraku*)].

Opadávání dozrálých hodin času je tu metaforou klidu, nehybnosti, zastavení, touhy po zachycení prchavého okamžiku, což je základním a nejvlastnějším posláním lyriky. V podobné míře je tomu i v pozdní Seifertově lyrice (zhruba od sbírky *Koncert na ostrově*, 1965)[39]. Se Seifertem básníka „Jasmínových nocí“ spojuje podobný způsob vidění světa prostřednictvím dokonalého zdůraznění určitého detailu, vůle k vytvoření specifické atmosféry básně, jemné melodičnosti a zdánlivé jednoduchosti básně. O Jasiczkových sympatiích k Seifertově poezii vypovídá i fakt, že pro antologii české a slovenské poezie *Poetyckie pozdrowienia* (Ostrava, 1961), na níž se podílel sedmi překlady básní, vybral devět jeho básní, což je největší počet ukázek z poezie všech zařazených autorů; přitom Jaroslav Seifert

[37] H. Jasiczek, *Jaśminowe noce*, op. cit., s. 45.
[38] Idem, *Pokus o smír*, op. cit. s. 24 (přel. Oldřich Rafaj).
[39] J. Seifert, *Koncert na ostrově*, 1. vyd., Československý spisovatel, Praha 1965, ss. 118, [2], seria: Klub přátel poezie. Výběrová řada, sv. 34.

nebyl v té době preferován a jeho dílo se tehdy považovalo za uzavřené. Návrh Milana Rusinského, že by snad

„stálo za to vyzpovídat polského poetu z jeho vztahu k J. Seifertovi, ale i k F. Halasovi, možná také k V. Nezvalovi a k V. Holanovi“[40]

(Milan Rusinský, *Cestou z ticha...*),

bohužel za Jasiczkova života – pokud je nám známo – nikdo nezrealizoval. V budoucnu však bude vhodné vrátit se ke komparativní analýze možných vlivů české poezie na Jasiczkovu lyriku. Připomeňme příbuzenství Jasiczkovy lyriky s poezií Leopolda Staffa, jehož otec byl mimochodem českého původu. Staff, podobně jako Seifert, uměl držet krok s nejmladší básnickou generací, navazovala na něho literární skupina Skamander. Oba jsou po válce autory básní klasické prostoty a morálního neklidu, oba dlouhodobě zajímal svět prostého člověka i kulturní tradice věků. Jasiczek se rozloučil se Staffem v dojemné básni *Dziś nie mogę śpiewać...* (*Na zgon Leopolda Staffa*):

„[...] Dziś chciałbym lecieć z wiatrem południowym, / na grób Twój opaść listeczkiem lipowym, / co nosi kształt – mojego serca...“[41]

(Henryk Jasiczek, z b. *Dziś nie mogę śpiewać...* (*Na zgon Leopolda Staffa*).

[Český překlad: „Dnes bych chtěl letět s jižním větrem, / Tvůj hroba opásat lipovým lístečkem, / jenž má tvar – mého srdce...“

(Henryk Jasiczek, z b. *Dnes nemohu zpívat... (Na smrt Leopolda Staffa)*].

V básni z rukopisu (***, inc.: *„...do drzew wszedł październik“*) Jasiczek klade sugestivní otázku, čím se liší opadávající lístek od mizející hvězdy. Zajímavě je tu propojena příroda a kosmos, čas chtonický s časem mytickým. Strom (stromy, les) není jen přírodní kulisou, přírodní scenérií, ale je součástí bytí.

Jasiczek své tři básně s motivy stromů a lesa u příležitosti vydání antologie *Podanie ręki* (1969, Český Těšín) seřadil do kratšího cyklu, nazvaného *Litania do drzew*. Ze tří samostatných básní (*O czym rozmawiają drzewa?*, *Tak wcześnie*, *Świerku w burzach ciosany*) učinil tři zpěvy litanie. Žánrovou formou litanie, jak je běžně chápána v literatuře, se vyznačuje až třetí báseň.

Litanii definuje *Słownik terminów literackich*:

[40] M. Rusinský, *Cestou z ticha. Lit. medailon a bibliogr. Henryka Jasiczka. Výročí narození pol. básníka z Těšínska*, Krajská knihovna, Ostrava 1969, s. 8.
[41] H. Jasiczek, *Pokus o smír*, op. cit. s. 12.

„Litania (gr. *litaneia* = błaganie) – jedna z form modlitwy odprawianej zbiorowo; na inwokacje modlitewne odpowiada się ustaloną i powtarzającą się formułą (np. *zmiluj się nad nami*). L[itania]. składa się więc z paralelnie zestawionych inwokacji, mających często charakter peryfrastyczny, oraz jednorodnych powtórzeń w części stanowiącej odpowiedź. W utworach poetyckich nawiązujących do formy l[itanii]. układ elementów nie jest zwykle tak rygorystyczny[,] (...) często ogranicza się do jednej formuły modlitewnej i ciągu paralelizmów (np. *Litania* J. Tuwima)"[42].

[Český překlad: „Litanie (řec. litaneia = prosba) – jedna z forem modlitby odříkávaná sborově; na modlitební invokace se odpovídá ustálenou a potvrzující formulí (např. *smiluj se nad námi*). L[itanie]. se tedy skládá z paralelně sestavených invokací, které mají často perifrastický charakter, a jednotlivých opakování v částech, které představují odpověď. V básnických dílech navazujících na formu l[itanie]. složení prvků obvykle není tak přísné [...] často se ohraničuje na jednu modlitební formuli a řadu paralelismů."].

V Jasiczkově básni *Świerku w burzach ciosany*, je vždy v pozici třetího verše jednotlivých (deseti) trojverší opakována prosba, avšak pokaždé v jiné podobě – smrk se za nás má modlit, borovice se zazelenat, vrba plakat, lípa tesknit, osika se bát, kaštan se radovat, jeřabina se má strachovat, jedle orodovat, bříza nám má odpustit, dřevo kříže za nás lkát. Každému stromu je přidělena funkce prosby, prostřednictvím které se lyrický subjekt obrací k jakési vyšší instanci.

Pro svou citovou emfázi se litanie objevuje v různých variacích také jako specifický žánrový prostředek moderní a novodobé poezie. V české literatuře například u Františka Halase, Vítězslava Nezvala a Jiřího Koláře; v poezii polských autorů českého Těšínska formu litanie najdeme také o něco později rovněž u Wilhelma Przeczka, konkrétně ve sbírce *Małe nocne modlitwy – Wpisane w Beskid* (Cieszyn 1996)[43]; druhá část *Wpisane w Beskid* (1980, vyšla již dříve samostatně v Bielsku-Białej)[44].

Strofa z připomenuté Jasiczkovy básně *Litanie ke stromům III*. s apostrofou lípy obsahuje zajímavý literární odkaz:

„Ty, lipo czarnoleska, / w której poezja mieszka..."[45].

(Henryk Jasiczek, z b. *Litania do drzew III*).

[42] *Słownik terminów literackich*, pod red. Janusza Sławińskiego, [aut.: Michał Głowiński et al.], vyd. 4, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wroclaw 2002, ss. 282, seria: Vademecum Polonisty.
[43] W. Przeczek, *Małe nocne modlitwy wpisane w Beskid* ; *Wpisane w Beskid*, Wydawnictwo Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, Cieszyn 1996, ss. 82, [1].
[44] Idem**,** *Wpisane w Beskid*, wybór i wstęp Edmund Rosner, Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Bielsko-Biała 1980, ss. 31, seria: Biblioteka Debiutów.
[45] *Podanie ręki...*, op. cit., s. 18.

[Český překlad: „Ty, lípo černoleská, / v níž bydlí poezie...“

(Henryk Jasiczek, z b. *Litanie ke stromům III*)].

Básník zde měl bezpochyby na mysli ves Czarnolas, v níž žil největší staropolský básník a jedna z čelných postav rozvinuté polské renesanční kultury Jan Kochanowski (1530–1584). Jasiczek se tak hlásí k hlubokému, niternému spojení s tradicemi polské literatury prostřednictvím typického tropu v jeho poezii – antropomorfizace přírody.

Do sféry „posvěcování“ patří i ty případy, které do Jasiczkovy poezie přešly například z lidové křesťanské symboliky, pro niž jsou charakteristická určitá ustálená metaforická spojení, jak naznačuje způsob psaní v originálu:

„kartofle nagie / chwieją się chłodem, / żegnają pola: / Do wiosny z Bogiem“[46]

(Henryk Jasiczek, z b. *Pożegnanie*).

[Český překlad: „brambory nahé / chvějí se chladem, / loučí se s poli: / Do jara s Bohem“

(Henryk Jasiczek, z b. *Rozloučení*)].

Není to jediný případ tohoto druhu. O Jasiczkově daru čisté obraznosti vypovídá i tato ukázka:

„Już wieczór schodzi na palcach, / żeby nie płoszyć zasypiających kwiatów, / już jarzębiny zmawiają paciorki różańca / i klangor dzikich gęsi odprowadza lato. // Już blask taki, jakby ktoś srebrny lichtarz / zapalił i niósł w pochodzie / i tylko smutek zgina ostatnie róże / w płonącym ogrodzie“[47]

(Henryk Jasiczek, z b. *Lichtarz w ogrodzie*).

[Český překlad: „Už večer přichází po špičkách, / aby neplašil usínající květiny, / už jeřabiny odříkávají korálky růžence / a křik divokých hus vyprovází léto. [...] Už přichází taková záře, jako by někdo zapálil / stříbrný svícen a nesl ho jako pochodeň / a jenom smutek hubí poslední růže / v hořící zahradě“

(Henryk Jasiczek, z b. *Svícen v zahradě*)].

Do centra pozornosti se v poslední sloce básně dostává jednak svícen, který je symbolem duchovního světa a spasení, věčného života, (rajského) štěstí i Boha[48] a jednak metafora „hořící zahrady“. Topos zahrady ve večerním soumraku je ja-

[46] H. Jasiczek, *Pochwała życia*, op. cit., s. 51.
[47] Idem, *Jak ten obłok*, op. cit., s. 86.
[48] W. Kopaliński, *Słownik symboli*, op. cit., s. 419.

kýmsi zpomaleným filmovým záběrem, spočinutím v přírodě. Zahrada, podobně jako okno, uzavírá kousek země jakoby do závorek, avšak na rozdíl například od okna je více zapojena do dění venku. Člověk může s přírodou v zahradě navázat důvěrnější, soustředěnější a vřelejší vztah. Přírodu v zahradě lze pozorovat bedlivě, soustavně a poklidně. Zahrada je světu tím, čím je přístav moři, čím je mýtina lesu. Je útočištěm, sice nejistým, avšak dostatečně bezpečným na to, aby se v ní mohla rozplynout úzkost ze shonu světa a jeho nástrah. Vztah „já" k živlům v ní není, jak poznamenává Emmanuel Lévinas (1905-1995), porušen, ale tříben, odlehčován, zůstává nedotčen, a tudíž osvobozen od strachu. „Já" s živly nesplývá, ani se jich neděsí, jen s nimi tiše rozpráví.[49] Zahradu tvoří keře, hořící keř najdeme v Bibli i ve sbírkách Otokara Fischera (1883-1938) *Hořící keř* (1918) a Zdeňka Kriebla (1911-1989) *Hořící keř* (1931), je přítomen i v poezii Jana Twardowského:

„[...] Zapomniano o Bogu jedynym / Gorejącym krzewie, Stróżu naszym / Patrzaj. Ludzie teraz nieszczęśliwi, / niepojęci jak kruk przy Eliaszu"[50]

(Jan Twardowski, z b. *Tren*; z cyklu: *Nad starą Biblią*, 1951, 1986).

[Český překlad: „Zapomnělo se na Boha jediného / Hořící keř, Strážném našem / Hleď. Lidé jsou teď nešťastní, / nepochopení jako havran u Eliáše"

(Jan Twardowski, z b. *Trén*; z cyklu *Nad starou Biblí*).]

Jako by zde docházelo k souznění české a polské poezie díky využití archetypální symboliky. Jak je patrné nejen z mnoha Jasiczkových básní *(Śnieg i dzwony*, *Pada śnieg, Biała kiść*, *Białe pola*, *Białe żagle* aj.) Jasiczkova oblíbená barva – bílá – se často objevuje ve verších jako symbolický význam svatosti, chvály, majestátu, znovuzrození, milosti, čistoty, nevinnosti, naděje i prostoty:

---

[49] E. Lévinas, *Totalita a nekonečno. (Esej o exteriorité)*, z francouzského originálu přeložili Miroslav Petříček jr. a Jan Sokol, 1. vyd., OIKOYMENH [Oikúmené], Praha 1997, s. 136 n.

[50] J. Twardowski, *Tren,* [in:] *Prowadź mnie Jezu – katolickie modlitwy* [online], URL: http://prowadzmniejezu.pl/107-uncateg/166-tren-ks-jan-twardowski [Access: 10.04.2016]. Vide: J. Twardowski, *Miłość miłości szuka*, t. 1, *1937-1984*, zebrała, opracowała, posłowiem i kalendarium opatrzyła Aleksandra Iwanowska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Księgarnia Świętego Wojciecha, Warszawa-Poznań 1999, ss. 465, [2], seria: Wiersze 1937-1998; idem, *Miłość miłości szuka,* t. 2, *1985-1998*, zebrała, opracowała, posłowiem i kalendarium opatrzyła Aleksandra Iwanowska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Księgarnia Świętego Wojciecha, Warszawa-Poznań 1999, ss. 461, [2], seria: Wiersze 1937-1998. Vide: J. Twardowski, *Miłość miłości szuka 1939-1998*, t. 1-3, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1999, [in:] PWZN Print 6, Lublin 1999, pdf online, URL: https://www.google.pl/search?q=Jan+Twardowski+++Mi%C5%82o%C5%9B%C4%87+mi%C5%82o%C5%9Bci+szuka+++1939+-+1998+++Pa%C5%84stwowy+Instytut+Wydawniczy++++Warszawa+1999++++++Ca%C5%82o%C5%9B%C4%87+w+3+tomach&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=KRjKWvfPI8zb8AftlYrgCA [Access: 10.04.2016].

„Pola, bielutkie pola, / biała symfonio ciszy, / błękitnym łukiem zamknięta / w nieba gotyckiej niszy. [...] A może promyk słońca / muśnie zwiewnie po polach, / zmieni je na chwilę – / w białe skrzydła anioła“[51]

(Henryk Jasiczek, z b. *Białe pola*).

[Český překlad: „Pole, bílá pole, / bílá symfonie ticha, / blankytným obloukem uzavřená / do gotického výklenku nebe. [...] A možná paprsek slunce / lehce přejede přes pole, / na chvíli je proměnění – / v bílá křídla anděla

(Henryk Jasiczek, z b. *Bílá pole*)].

Bílá se také pojí s absolutnem, počátkem a koncem, bílá, to je čistota ducha nebo duše, radost, existence. Může však být i symbolem smrti. Podobně je tomu například v poezii Oldřicha Mikuláška (1981):

„Přichází často zemřelí... / A ty jsi celá bílá“[52];

(Oldřich Mikulášek, z oddílu *Strašidla* ze sb. *Veliké černé ryby a dlouhý bílý chrt*).

V básních tohoto druhu na sebe obrací pozornost okruh rekvizit, jimiž autor přivádí do básně perspektivu transcendence, věčnosti. Sledování těchto fenoménů nám slouží jako doklad básníkovy touhy po „sakrálním“, jež má axiologický charakter – vnímá se jako etická hodnota – a směřuje k ušlechtilosti, vážnosti, vznešenosti, velikosti, tajemnosti i k mystériu a závaznému chování. V případě Henryka Jasiczka se „sakrální“ realizovalo v sekularizovaném vědomí autora jako ontologický jev samotné tvorby.

Stal se z Jasiczka ke konci jeho života věřící? Došlo u něj ke konverzi? Odpověď není jednoznačná, byť se o ni již pokusil s nejednoznačným výsledkem prof. Edmund Rosner,[53] básně nedávají jednoznačný doklad k takovým závěrům. Umožňují však tvrzení, že se jejich autor cítil hluboko zakořeněný v křesťanské kultuře. Polské i evropské.

[51] H. Jasiczek, *Jaśminowe noce*, op. cit., s. 59.

[52] O. Mikulášek, *Veliké černé ryby a dlouhý bílý chrt. (Verše 1971-1975)*, il. Vladimír Tesař, 1. vyd., Blok, Brno 1981, s. 29. Z oddílu *Strašidla.*

[53] E. Rosner, *Powrót do korzeni. Przyczynek do rozwoju ideowego Henryka Jasiczka*, [w:] *Literatura v eském a polském Slezsku. Sborník z konference v Opavě 15.-16. listopadu 1995 = Literatura na Śląsku czeskim i polskim. Materiały z konferencji w Opawie 15-16 listopada 1995*, red. Jiři Urbanec, Edmund Rosner, Slezská univerzita, Uniwersytet Śląski. Filia, Opava-Cieszyn, 1996, s. 97-106.

Abstrakt (Shrnutí) v češtině / Abstract (Summary) in Czech:

Autor studie se soustřeďuje k problematice *sacrum* a *profanum* v poezii těšínského básníka Henryka Jasiczka (1919–1976). Jasiczek do poválečné poezie českého Těšínska vnesl mladopolské (pozdněstaffovské) nálady, později svůj talent jako spisovatel kulturně-politicky značně angažovaný dal do služeb budování socialistické kultury. Pro další vývoj těšínského písemnictví představovaly Jasiczkovy sbírky z 50. let příklad směšování folklorních tradic s budovatelskou poezií, autor v nich akceptoval normy estetiky socialistického realismu. V 60. letech se Jasiczek od závislosti na vzorech socrealistické poezie odpoutává, patrné jsou vlivy a inspirace soudobou polskou poezií. Konečně ke konci svého života Jasiczek píše básně, v nichž se vlivem nelehkého osudu básníka objevují existenciální motivy. Autor studie si proto položil si v souvislosti s tím otázku: Do jaké míry jsou symboly, motivy a témata poezie Henryka Jasiczka v regionální poezii nové, jakým způsobem tvarovaly a usměrňovaly jeho literární tvorbu? Je zřejmé, že Jasiczek také dokázal postřehnout specifiku duchovní a kulturní tradice Beskyd. V Jasiczkově poezii se objevuje rovněž symbol kříže. Tento univerzální znak křesťanství má v polské poezii obzvlášť výrazné zastoupení od dob romantismu. Symbol kříže v poezii polských romantiků souvisí s myšlenkami představujícími národ v mesianistické úloze vystavěné na jeho soteriologické roli utrpení „za miliony" a přijetí „národního kříže". V Golgotě spatřovali romantikové symbol státu vymazaného z mapy Evropy. V polské literatuře vznikající na českém Těšínsku byl přítomný model chápání kříže jak v kontextu dějin polského národa, tak v kontextu historie těšínského Slezska a nakonec i osudu polské národnostní menšiny za řekou Olzou. Období druhé světové války přirozeně vyvolalo v polské literatuře tendence návratu k myšlence polského mesianismu. Avšak v poezii polských autorů, kteří po válce zůstali na pravém břehu Olzy, vztahovalo se Kristovo mučednictví výslovně k mučednictví rodné země – Těšínského Slezska. Naopak v 50. letech 20. století v Jasiczkově poezii kříž ustupoval dobovému symbolu rudé hvězdy. V 60. letech Jasiczek úspěšně pracuje se žánrem litanie, v jeho lyrice nacházíme postup nazývaný sanctificatio, čili posvěcování. Na Jasiczkově poezii proto autor studie sleduje přechody od profánního (profanum) k sakrálnímu (sacrum). Sledování těchto fenoménů slouží jako doklad básníkovy touhy po „sakrálním", jež má axiologický charakter – vnímá se jako etická hodnota. Je zřejmé, že H. Jasiczek se cítil hluboko zakořeněný v křesťanské kultuře – polské i evropské. It is obvious that H. Jasiczek felt deeply rooted in Christian culture - Polish and European.

Klíčová slova v češtině / Key words in Czech:

Henryk Jasiczek (1919-1976), poezie, Těšínské Slezsko, sacrum, profanum, křesťanský kříž, křesťanská kultura, lidová kultura

Title in English:

The Issue of the Sacred and the Profane in the Poetry of Henryk Jasiczek

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Shrnutí) v angličtině:

The author of the study focuses on the issue of the sacrum and profane in the poetry of the Polish poet Henryk Jasiczek (1919-1976), who lived in Czech Cieszyn Silesia. Into the postwar poetry of Czech Cieszyn Silesia Jasiczek introduced the mood of the "Young Poland" poetry group (especially of the poetry of the late Leopold Staff). Later his talent as a writer was culturally and politically engaged and extensively put to the service of building a socialist culture. Jasiczek's poetry collection of the 1950s represented a further stage of development of the literature of Czech Cieszyn Silesia: it was the blending folk traditions with enthusiastic poetry, in which the author accepted the aesthetics of socialist realism. In the 1960s Jasiczek's poetry departs from the patterns of socialist realism: there are obvious influences and inspirations of contemporary Polish poetry. Finally, towards the end of his life, influenced by the difficulties of his lot, Jasiczek writes poems which express existential motifs. In connection with this problem the author of the article poses the following question: "To what extent did the symbols, motifs and themes of Henryk Jasiczek's regional poetry constitute new entities and in what way did they provide the guidelines for his poetic work ?" There is no doubt that Jasiczek also managed to discern and present specific qualities of the spiritual and cultural traditions of the Beskidy Mountains. Jasiczek's poetry also employs the symbol of the cross. This universal symbol of Christianity has had a particularly significant presence in Polish poetry since Romanticism. In Polish Romantic poetry it was related to ideas representing the nation in the messianic role based on the soteriological function of " suffering for the millions" and willingly accepting the "National Cross". In Golgotha the Romantics saw a symbol of the state deleted from the map of Europe. Polish literature written in Cieszyn Silesia presented the model of understanding of the Cross both in the context of the history of the Polish nation and in the context of the history of Cieszyn Silesia, as well as ultimately referring to the fate of the Polish minority beyond the river Olza. During the Second World War, the tendency to return to the idea of Polish messianism naturally appeared in Polish literature. But in the poetry of the Polish authors who after the war remained on the right bank of the Olza Christ's martyrdom was connected with the martyrdom of their country – Cieszyn Silesia. Conversely, in the 1950s in Jasiczek's poetry the Cross symbolism was replaced with that of the red star. In the 1960s Jasiczek worked successfully with the genre of litany, his lyricism was expressed by means of the technique called "sanctifica-

tio", or sanctification. The author of the article investigates transitions from the profane (profanum) to the sacred (sacrum) in Jasiczek's poetry. They provide proof of the poet's desire for 'sacrum' that has an axiological character, i.e. it is perceived as an ethical value. It is thus obvious that H. Jasiczek felt deeply rooted in Christian culture – both Polish and European.

Keywords in English / Klíčová slova v angličtině:

Henryk Jasiczek (1919-1976), poetry, Cieszyn Silesia, sacred, profane, Christian Cross, Christian culture, folk culture

Tytuł po polsku / Title in Polish:

O problematyce sacrum *i* profanum *w poezji Henryka Jasiczka*

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Shrnutí) v polštině:

Autor studium skupia się na problematyce *sacrum* i *profanum* w poezji poety Henryka Jasiczka (1919-1976), który żył na czeskim Śląsku Cieszyńskim. Jasiczek do powojennej poezji czeskiego Śląska cieszyńskiego wniósł młodopolskie (szczególnie — z poezji późnego Leopolda Staffa) nastroje, później swój talent, jako pisarz znacznie zaangażowany kulturalno-politycznie, oddał na służbę budowania kultury socjalistycznej. Dalszy rozwój cieszyńskiej literatury reprezentowały Jasiczkowe zbiory z lat pięćdziesiątych [XX wieku], przykład łączenia tradycji folklorystycznych z poezją entuzjastyczną [propagandową poezją budowniczych socjalizmu], autor w nich akceptował normy estetyki realizmu socjalistycznego. W latach sześćdziesiątych [XX wieku] Jasiczek odchodzi od zależności od wzorów socrealistycznych w poezji, dostrzegalne (oczywiste) są wpływy oraz inspiracje współczesną polską poezją. W końcu, u schyłku swego życia Jasiczek pisze poezje, w nich pod wpływem nielekkiego (trudnego) losu poety przejawiają się motywy egzystencjalne. Autor studium dlatego też w tym kontekście zadał pytanie: w jakiej mierze symbole, motywy i tematy poezji Henryka Jasiczka w regionalnej poezji są nowe, jakim sposobem tworzyły i ukierunkowały jego literacką twórczość? Jest oczywiste, że Jasiczek także umiał dostrzec specyfikę duchownych i kulturalnych tradycji Beskidów. W Jasiczkowej poezji objawia się również symbol krzyża. Ten uniwersalny znak chrześcijaństwa ma w polskiej poezji szczególnie wyraźnie miejsce od okresu romantyzmu. Symbol krzyża w poezji polskich romantyków wiąże się z ideami (myślami) przedstawiającymi naród w roli mesjańskiej, zbudowanej na jego soteriologicznej roli cierpienia „za miliony" i przyjęcia „narodowego krzyża". Romantycy upatrywali w Golgocie symbol państwa wymazanego z mapy

Europy. W polskiej literaturze pojawiającej się na czeskim Śląsku Cieszyńskim był obecny model rozumienia krzyża, zarówno w kontekście dziejów narodu polskiego, jak i w kontekście historii Śląska Cieszyńskiego, a w końcu i losu polskiej mniejszości narodowej za rzeką Olzą [na Zaolziu]. Okres drugiej wojny światowej naturalnie wywołał w polskiej literaturze tendencje powrotu do idei (koncepcji) polskiego mesjanizmu. Jednak w poezji polskich autorów, którzy po wojnie zostali na prawym brzegu Olzy, męczeństwo Chrystusa wiązało się z odniesieniem do męczeństwa ziemi ojczystej – Śląska Cieszyńskiego. Na odwrót, w latach pięćdziesiątych XX wieku w poezji Jasiczkowej krzyż ustępował (okresowo) ówczesnemu symbolowi czerwonej gwiazdy. W latach sześćdziesiątych Jasiczek z powodzeniem pracuje z gatunkiem litanii, w jego liryce znajdujemy proces nazywany „*sanctificatio"*, czyli uświęcenie. W Jasiczkowej poezji przeto autor studium śledzi przejście od sprofanowanego / grzesznego (*profanum*) do sakralnego (*sacrum*). Studiowanie tego fenomenu służy jako przykład (dowód) poetyckiego pragnienia „sakralnego", który ma aksjologiczny charakter – postrzegany jest jako ocena etyczna. To jest oczywiste, że H. Jasiczek czuł się głęboko zakorzeniony w chrześcijańskiej kulturze – polskiej i europejskiej.

[Przekład polski: Marek Mariusz Tytko]

Słowa klucze po polsku / Keywords in Polish / Klíčová slova v polštině:

Henryk Jasiczek (1919-1976), poezja, Śląsk Cieszyński, sacrum, profanum, Krzyż chrześcijański, kultura chrześcijańska, kultura ludowa,

Bibliography:

Prameny / Primary bibliographical sources:

Jasiczek Henryk, *Blizny pamięci*, Krajské nakladatelství, Ostrava 1963, ss. 65, [3].
Jasiczek Henryk, *Gwiazdy nad Beskidem*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Sekcja Literacko-Artystyczna, Wydawnictwo SLA, Český Těšín 1953, ss. 46. [1].
Jasiczek Henryk, *Jak ten obłok. Wiersze wybrane*, wybór, układ, red. Tadeusz Kijonka, współpraca Kazimierz Kaszper, Jan Rusnok, Śląski Fundusz Literacki, nakł. Związek Literatów Polskich. Oddział, Katowice 1990, ss. 127, [1].
Jasiczek Henryk, *Jaśminowe noce*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1959, ss. 78, [1].
Jasiczek Henryk, *Krásné jak housle*, přel. Oldřich Rafaj a Erich Sojka, Krajské nakladatelství, Ostrava 1962, ss. 86, [1].
Jasiczek Henryk, *Obuszkiem ciosane*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna Český Těšín 1955, ss. 75, [1].
Jasiczek Henryk, *Pochwała życia*, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1952, ss. 84, [3].

Jasiczek Henryk, *Pokus o smír. Výbor z poezie*, z pol. přel. Jan Pilař, Oldřich Rafaj a Erich Sojka, Československý spisovatel, Praha 1967, ss. 69, [6].
Jasiczek Henryk, *Rozmowy z ciszą. Wiersze z lat 1940-1945*, 1. vyd., Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1948, ss. 45, [2].
Jasiczek Henryk, *Rozmowy z ciszą. Wiersze z lat 1940-1945*, 2. vyd., Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Sekcja Literacko-Artystyczna, Český Těšín 1949, ss. 45, [2], [1].
Jasiczek Henryk, *Smuga cienia*, wybór i wstęp Robert Danel, Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Bielsko-Biała 1981, ss. 30, [2], seria: Biblioteka Debiutów - Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.
Jasiczek Henryk, *Zamyślenie*, Profil, Ostrava 1969, ss. 61, [3].
Krasiński Zygmunt, *Irydion*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas" Kraków 2002, ss. 231, [1]; seria: Klasyka Mniej Znana.
Krasiński Zygmunt, *Poezye Zygmunta Krasińskiego*, t. 2, F. A. Brockhaus, Lipsk 1863, ss. [6], 234, seria: Biblioteka Pisarzy Polskich, t. 24. [Irydion ss. 1-195].
Mikulášek Oldřich, *Veliké černé ryby a dlouhý bílý chrt. (Verše 1971-1975)*, il. Vladimír Tesař, 1. vyd., Blok, Brno 1981, ss. 92, [4].
Podanie ręki. Zbiorek wierszy poetów związanych ze Zwrotem, pod red. Henryka Jasiczka, Wydawnictwo Zwrot, Český Těšín 1969, ss. 43, [4].
Przeczek Wilhelm, *Małe nocne modlitwy wpisane w Beskid* ; *Wpisane w Beskid*, Wydawnictwo Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, Cieszyn 1996, ss. 82, [1].
Przeczek Wilhelm, *Wpisane w Beskid*, wybór i wstęp Edmund Rosner, Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Bielsko-Biała 1980, ss. 31, seria: Biblioteka Debiutów.
Seifert Jaroslav, *Koncert na ostrově*, 1. vyd., Československý spisovatel, Praha 1965, ss. 118, [2], seria: Klub přátel poezie. Výběrová řada, sv. 34.
Twardowski Jan, *Miłość miłości szuka*, t. 1, *1937-1984*, zebrała, opracowała, posłowiem i kalendarium opatrzyła Aleksandra Iwanowska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Księgarnia Świętego Wojciecha, Warszawa-Poznań 1999, ss. 465, [2], seria: Wiersze 1937-1998.
Twardowski Jan, *Miłość miłości szuka,* t. 2, *1985-1998*, zebrała, opracowała, posłowiem i kalendarium opatrzyła Aleksandra Iwanowska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Księgarnia Świętego Wojciecha, Warszawa-Poznań 1999, ss. 461, [2], seria: Wiersze 1937-1998.

Literatura / Secondary bibliographical sources:

Eliade Mircea, *Dejiny náboženských predstáv a ideí*, sv. 1. *Od doby kamennej po eleusínske mystériá*, z francúzštiny preložila Ľubica Vychovalá, Agora, Archa, Bratislava 1995, ss. 398.
Gadamer Hans-Georg, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, J. C. B. Mohr, Tübingen 1960, ss. 486.
Kardyni-Pelikánová Krystyna, *Odrębna wspólnota. (Literatura zaolziańska z perspektywy Brna)*, [w:] *Od regionalizmu do uniwersalizmu. Materiały z konferencji, odbytej w dniach 12-14 grudnia 1991*. [*Kultura Zaolzia 1920-1990*], red. Mirosława Pindór, Uniwersytet Śląski. Filia, Cieszyn 1992, s. 77-86.
Kopaliński Władysław, *Słownik symboli*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1990, ss. 509, [3].
Lebioda Dariusz Tomasz, *Tajemnica Papieża*, 3. vyd. popr. i poszerz., „Świadectwo", Bydgoszcz 1999, ss. 238, [1].
Lévinas Emmanuel, *Totalita a nekonečno. (Esej o exterioritě)*, z francouzského originálu přeložili Miroslav Petříček jr. a Jan Sokol, 1. vyd., OIKOYMENH [Oikúmené], Praha 1997, ss. 274.
***Literatura v českém** a polském Slezsku. Sborník z konference v Opavě 15.-16. listopadu 1995 = Literatura na Śląsku czeskim i polskim. Materiały z konferencji w Opawie 15-16 listopada 1995*, red. Jiři

Urbanec, Edmund Rosner, Slezská univerzita, Uniwersytet Śląski. Filia, Opava-Cieszyn, 1996, ss. 150, [2].
Od regionalizmu *do uniwersalizmu. Materiały z konferencji, odbytej w dniach 12-14 grudnia 1991.* [*Kultura Zaolzia 1920-1990*], red. Mirosława Pindór, Uniwersytet Śląski. Filia, Cieszyn 1992, ss. 188.
Rosner Edmund, *Powrót do korzeni. Przyczynek do rozwoju ideowego Henryka Jasiczka*, [w:] *Literatura v českém a polském Slezsku. Sborník z konference v Opavě 15.-16. listopadu 1995 = Literatura na Śląsku czeskim i polskim. Materiały z konferencji w Opawie 15-16 listopada 1995*, red. Jiři Urbanec, Edmund Rosner, Slezská univerzita, Uniwersytet Śląski. Filia, Opava-Cieszyn, 1996, s. 97-106.
Rusinský Milan, *Cestou z ticha. Lit. medailon a bibliogr. Henryka Jasiczka. Výročí narození pol. básníka z Těšínska*, Krajská knihovna, Ostrava 1969, ss. 16.
Sikora Władysław, *Góry i pagórki poetyckie*, „Zwrot. Miesięcznik poświęcony sprawom społecznym, oświatowym, kulturze i sztuce" (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, Český Těšín), r. 41:1991, č. 7, s. 30-31.
Słownik *terminów literackich*, pod red. Janusza Sławińskiego, [aut.: Michał Głowiński et al.], vyd. 4, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wroclaw 2002, ss. 706, seria: Vademecum Polonisty.
Śmieciński Włodzimierz, *Ziemia mogił i krzyżów. Zygmunta Krasińskiego profetyczna wizja polskiej archeologii grobu*, „Studia Mazowieckie" (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie), r. 10 (24): 2015, nr 1, s. 11-28.

Netgraphy:

Twardowski Jan, *Miłość miłości szuka 1939-1998*, t. 1-3, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1999, [przedruk:] PWZN Print 6, Lublin 1999, pdf online, URL: https://www.google.pl/search?q=Jan+Twardowski+++Mi%C5%82o%C5%9B%C4%87+mi%C5%82o%C5%9Bci+szuka+++1939+-+1998+++Pa%C5%84stwowy+Instytut+Wydawniczy++++Warszawa+1999++++++Ca%C5%82o%C5%9B%C4%87+w+3+tomach&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=KRjKWvfPI8zb8AftlYrgCA [Access: 10.04.2016].
Krasiński Zygmunt, *Poezye Zygmunta Krasińskiego*, t. 2, F. A. Brockhaus, Lipsk 1863, ss. [6], 234, seria: Biblioteka Pisarzy Polskich, t. 24. [in:] Kujawsko=Pomorska Biblioteka Cyfrowa, online, URL: http://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=75900 [Access: 10.04.2016].

[Bibliografię opracował oraz przypisy zredagował i uzupełnił – Marek Mariusz Tytko]
[Bibliography has been edited and footnotes have been completed by Marek Mariusz Tytko].

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Doc. Dr. Libor Martinek, PhD., from 2010 is an associate professor in the Department of Czech Literature of the Silesian University in Opava, where in 2011 he founded a section of comparative literary studies. In 2012 he was appointed associate professor of Wroclaw, where he teaches the history of Czech literature at the Institute of Slavic Philology. He is the author of the following publications (monographs) : *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Polish literature of the Czech Teschen Region after 1945; Opava, 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Polish poetry of the Czech Teschen Region after 1920; Opava, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura*

(Region, regionalism and regional literature, Opava, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Literary life in the Czech Teschen Region 1920–1989; Kielce, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Identity in Czech literature of the Czech Teschen Region. Selected Problems; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (Finding roots. Literature of the Krnov Region and its representatives. Part I: From the Middle Ages to the interethnic relations in 20th century literature; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (Finding roots. Literature of the Krnov Region and its representatives. Part II. From the National Revival to the present; Opava, 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Fryderyk Chopin in Czech literature; Opava, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (Władysław Sikora. A Monograph; Opava 2014). Contact: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

Information about the Author in German / Information über den Autor auf Deutsch / Informace o autorovi (překlad do němčiny) / Informacja o autorze po niemiecku:

Doc. Dr. Libor Martinek, PhD., ab 2010, Junior-Professor in der Abteilung für tschechische Literatur in der Schlesischen Universität in Opava (Tschechische Republik), wo im Jahr 2011 die Arbeitsstelle für Vergleichende Literaturwissenschaft gegründet worden ist. Im Jahr 2012 wurde er außerordentlicher Professor an der Universität Wroclaw (Polen), wo er die Geschichte der tschechischen Literatur am Institut für Slawische Philologie lehrt. Autor von wissenschaftlichen Publikationen: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Polnischen Literatur im tschechischen Teschen nach 1945; Opava 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Polnischen Poesie von tschechischen Teschen nach 1920; Opava, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (Region, Regionalismus und regionale Literatur; Opava, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Literarisches Leben in tschechischen Teschen 1920–1989; Kielce, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Identität in der Literatur Teschen. Ausgewählte Probleme; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (Die Suche nach Wurzeln. Literatur der Region Krnov und ihre Vertreter. I. Teil. Vom Mittelalter bis in die interethnischen Beziehungen in der Literatur des 20. Jahrhunderts; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (Die Suche nach Wurzeln. Literatur der Krnov Region und ihre Vertreter. II. Teil. Von der Nationalen Wiedergeburt bis zur Gegenwart; Opava, 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Fryderyk Chopin in der tschechischen Literatur; Opava, 2013); *Władysław Sikora. Monografia* (Władysław Sikora. Die Monographie; Opava, 2014). Kontakt: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Libor Martinek, doc. (dr hab.), prof. UWr., PhD., PhDr., bohemista, historyk literatury, krytyk literacki i muzyczny, wykładowca historii literatury czeskiej na Slezské univerzitě – „Uniwersytecie Śląskim" w Opawie, gdzie założył Pracownię Komparatystyki Literackiej (2011), edytor zbiorów poetyckich, tłumacz z języka polskiego. Od 2012 jest profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Wrocławskiego w zakresie bohemistyki, gdzie wykłada dzieje czeskiej literatury w Instytucie Filologii Słowiańskiej. Autor książek naukowych (monografii): *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* („Literatura polska na Zaolziu po 1945 r."; Opava, 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* („Poezja polska na Zaolziu po 1920 r."; Opava, 2006); *Region, regionalismus a regionální litera-*

tura („Region, regionalizm i literatura regionalna"; Opava, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920-1989* (Kielce, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* („Tożsamość w literaturze Zaolzia. Wybrane problemy"; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* („Szukanie korzeni. Literatura Karniowszczyzny i jej reprezentanci. Od średniowiecza do międzyetnicznych stosunków w regionie"; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* („Szukanie korzeni. Literatura Karniowszczyzny i jej reprezentanci. Od odrodzenia narodowego do współczesności"; Opava, 2009); *Fryderyk Chopin v české literatuře* („Fryderyk Chopin w literaturze czeskiej"; Opava, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* („Władysław Sikora. Monografia"; Opava, 2015). E-mail: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Doc. PhDr. Libor Martinek, PhD., od roku 2010 je docentom českej literatúry v Ústave bohemistiky a knihovníctva Sliezskej univerzity v Opave, kde v roku 2011 založil Kabinet literárnovednej komparatistiky; editor básnických zbierok, prekladateľ z poľštiny. V roku 2012 bol vymenovaný za mimoriadneho profesora v oblasti bohemistiky na Vroclavkej univerzite, kde prednáša dejiny českej literatúry v Ústave slovanskej filológie. Autor odborných publikácií: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (*Poľská literatúra českého Tešínska po roku 1945*; Opava, 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (*Poľská poézia českého Tešínska po roku 1920*; Opava, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (*Región, regionalizmus a regionálna literatura*; Opava, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920 – 1989* (*Literárny život v Zaolší 1920 – 1989*; Kielce, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (*Identita v literatúre českého Tešínska. Vybrané problémy*; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (*Hľadanie koreňov. Literatúra Krnovska a jej predstavitelia. I. diel. Od stredoveku po interetnické vzťahy v literatúre 20. storočia;* Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (*Hľadanie koreňov. Literatúra Krnovska a jej predstavitelia. II. diel. Od národného obrodenia po súčasnosť;* Opava, 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (*Fryderyk Chopin v českej literatúre* Opava, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (*Władysław Sikora. Monografia;* Opava, 2014).
Kontakt: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Doc. PhDr. Libor Martinek, PhD., od roku 2010 je docentom českej literatúry v Ústave bohemistiky a knihovníctva Sliezskej univerzity v Opave, kde v roku 2011 založil Kabinet literárnovednej komparatistiky; editor básnických zbierok, prekladateľ z poľštiny. V roku 2012 bol vymenovaný za mimoriadneho profesora v oblasti bohemistiky na Vroclavkej univerzite, kde prednáša dejiny českej literatúry v Ústave slovanskej filológie. Autor odborných publikácií: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (*Poľská literatúra českého Tešínska po roku 1945*; Opava, 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (*Poľská poézia českého Tešínska po roku 1920*; Opava, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (*Región, regionalizmus a regionálna literatura*; Opava, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920 – 1989* (*Literárny život v Zaolší 1920 – 1989*; Kielce, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (*Identita v literatúre českého Tešínska. Vybrané problémy*; Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (*Hľadanie koreňov. Literatúra Krnovska a jej predstavitelia. I. diel. Od stredoveku po interetnické vzťahy v literatúre 20. storočia;* Opava, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (*Hľadanie koreňov.*

Literatúra Krnovska a jej predstavitelia. II. diel. Od národného obrodenia po súčasnosť; Opava, 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (*Fryderyk Chopin v českej literatúre* Opava, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (*Władysław Sikora. Monografia;* Opava, 2014).
Kontakt: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке/ Information about the Author in Russian:

Либор Мартинек, доц., проф., PhD., PhDr. – богемист, историк литературы, литературный и музыкальный критик. Преподаватель истории чешской литературы в Шлёнском университете в Опаве, где создал научный центр сравнительного литературоведения (2011). Издатель поэтических сборников, переводчик с польского языка. С 2012 года – чрезвычайный профессор Вроцлавского университета по специальности богемистика, преподаёт чешскую литературу в Институте славянской филологии. Автор научных книг (монографий): *Polská literatura českéhoTěšínska po roce 1945* («Польская литература в чешском Тешине после 1945 г.»; Опава, 2004); *PolskápoeziečeskéhoTěšínska po roce 1920* («Польская поэзия чешского Тешина после 1920 г.»; Опава, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* («Регион, регионализм и региональная литература»; Опава, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920-1989* («Литературная жизнь в Заользье»; Кельце, 2008); *Identita v literatuřečeskéhoTěšínska. Vybranéproblémy* («Самоопределение в литературе чешского Тешина. Избранные проблемы»; Опава, 2009); *Hledáníkořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnickévztahy v literatuře 20. Století* («Поиски корней. Литература Крновщины и её представители. Ч. 1: От средневековья к межэтническим связям в литературе XX в.»; Опава, 2009); *Hledáníkořenů. Literatura Krnovska a jejípředstavitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* («Поиски корней. Литература Крновщины и её представители. Ч. 2: От национального возрождения к современности»; Опава, 2009); *Fryderyk Chopin v českéliteratuře* («Фредерик Шопен в чешской литературе»; Опава, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* («Владислав Сикора. Монография»; Опава, 2015). E-mail: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про авторів / Довідка про авторів українською мовою / Information about the Authors in Ukrainian:

Лібор Мартінек, доц. (доктор габілітований), PhD., PhDr. – богеміст, історик літератури, літературний і музичний критик, викладач історії чеської літератури в Шльонському університеті в Опаві, де створив науковий центр літературознавчої компаративістики (2011), видавець поетичних збірок, перекладач із польської мови. Від 2012 року – за сумісництвом професор Вроцлавського університету в галузі богемістики, викладає чеську літературу і Інституті слов'янської філології. Автор наукових книг (монографій): *Polská literatura českéhoTěšínska po roce 1945* («Польська література чеського Тешина / Тешинської Сілезії після 1945 року»; Опава, 2004); *PolskápoeziečeskéhoTěšínska po roce 1920* («Польська поезія чеського Тешина після 1920 року»; Опава, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* («Регіон, регіоналізм і регіональна література»; Опава, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920-1989* («Літературне життя на Заолжі»; Кельце, 2008); *Identita v literatuřečeskéhoTěšínska. Vybranéproblémy* («Самоідентифікація в літературі чеського Тешини. Вибрані проблеми»; Опава, 2009); *Hledáníkořenů.*

Literatura Krnovska a jejípředstavitelé. I. díl. Od středověku po interetnickévztahy v literatuře 20. Století («Пошуки коренів. Література Крновщини та її репрезентанти. Ч. І: Від середньовіччя до міжетнічних стосунків у регіоні в літературі XX ст.»; Опава, 2009); *Hledánikořenů. Literatura Krnovska a jejípředstavitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* («Пошуки коренів. Література Крновщини та її репрезентанти. Від національного відродження до сучасності»; Опава, 2009); *Fryderyk Chopin v českéliteratuře* («Фредерік Шопен у чеській літературі»; Опава, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* («Владислав Сікора. Монографія»; Опава, 2015).
E-mail: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтара (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Лібор Марцінэк, дац., PhD. — багеміст, гісторык літаратуры, літаратурны і музычны крытык. З 2010 г. дацэнт кафедры чэшскай літаратуры Сілезскага ўніверсітэта ў Опаве, дзе ў 2011 г. заснаваў Кабінет літаратуразнаўчай кампаратывістыкі, выдавец паэтычных зборнікаў, перакладчык з польскай мовы. З 2012 года — прафесар ў галіне багемістыкі Вроцлаўскага ўніверсітэта, дзе выкладае гісторыю чэшскай літаратуры ў Інстытуце славянскай філалогіі. Аўтар навуковых прац (манаграфій): *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* ("Польская літаратура Чэшскага-Цешына пасля 1945 г."; Опава, 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* ("Польская паэзія Чэшскага-Цешына пасля 1920 г."; Опава, 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* ("Рэгіён, рэгіяналізм і рэгіянальная літаратура"; Опава, 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920—1989* ("Літаратурнае жыццё ў Заольззі"; Кельцы, 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* ("Самавызначэнне ў літаратуры Чэшскага-Цешына. Выбраныя праблемы"; Опава, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* ("Пошукі каранёў. Літаратура Крноўшчыны і яе прадстаўнікі. Ч. 1. Ад сярэднявечча да міжэтнічных сувязяў у літаратуры XX ст."; Опава, 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* ("Пошукі каранёў. Літаратура Крноўшчыны і яе прадстаўнікі. Ч. 2. Ад нацыянальнага адраджэння да сучаснасці"; Опава, 2009); *Fryderyk Chopin v české literatuře* ("Фрыдэрык Шапэн у чэшскай літаратуры"; Опава, 2013); *Władysław Sikora. Monografie* ("Уладзіслаў Сікора. Манаграфія"; Опава, 2015). E-mail: libor.martinek[at]fpf.slu.cz

[Przekład białoruski Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow i Olga Pańkowa]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 165 – 182

Ks. JACEK SIEWIORA (Tarnów, Poland)
E-mail: jasiew[at]poczta.fm

Aktualność paradygmatu etyczności w procesie kształcenia

Wstęp

W społeczeństwie postindustrialnym dokonuje się swoista reorientacja wartości będących dotąd fundamentalnymi dla współczesnej cywilizacji. Naczelnym hasłem staje się antropocentryzm, który generuje zjawisko zmian politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Zmiany obejmujące tak wiele sfer życia mają, co oczywiste, także swoje konsekwencje w obszarze edukacji[1]. Doświadczanie tych zmian każe stawiać pytanie o to, czy w ich kontekście należy jeszcze myśleć o pozytywnym związku celów kształcenia z tradycyjnymi wartościami, i czy zarysowujące się tendencje do dawania prymatu fachowości nad etycznością w tym obszarze, należy rozpatrywać w kategorii problemu, czy raczej uznać za coś pozytywnego.

1. Efekty edukacji: „etyczność czy fachowość"?

Zachodzące, począwszy od drugiej połowy XX w., zmiany, przede wszystkim na gruncie społecznym i ekonomicznym, zrodziły zapotrzebowanie na nowy typ absolwenta szkolnictwa wyższego. Tym samym dotychczasowe cele kształcenia, odwołujące się do wizji człowieka wszechstronnie wykształconego, zaczęły być traktowane coraz częściej jako zbędny i niczym nieuzasadniony idealizm. Miejsce intelektualisty o szerokich horyzontach zaczyna coraz bardziej zajmować wąsko wyspecjalizowany fachowiec, dysponujący zasobami wiedzy praktycznej i użytecznych umiejętności, gotowy do podjęcia pracy zawodowej i pomnażania sprawności gospodarki[2]. Można więc odnieść wrażenie, że dylemat dualnie wyra-

[1] Vide:. S. V. Ìsuk, *Nauka - etika - socìal'na robota - lûdina: socìokul'turnì vzaêmozv'âzki*, [w:] *Profesìjna osvìta: cìnnìsnì orìêntiri sučasnostì. Zbìrnik naukovih prac'*, zag. red. Ì. A. Zâzûn, Nacìonal'nij tehnìčnij unìversitet Harkìvs'kij politehnìčnij ìnstitut, Kiïv-Harkìv, 2009, s. 46.

[2] Vide: A. Sajdak, *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierana rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013, s. 129.

żony pytaniem: „etyczność czy fachowość", „mądrość czy sprawność" — w duchu oficjalnych wizji społeczeństwa przyszłości współcześnie rozstrzygany jest na korzyść fachowości i sprawności. Opisując te zmiany, Ryszard Legutko posłużył się terminem *Homo novus* i zwrócił uwagę na fakt, że negatywnych skutków tych zmian doświadczać można w różnych obszarach życia społecznego: w masowej rozrywce, w modzie, estetyce, sztuce, języku, zachowaniach, przekazie informacyjnym i systemie stereotypów myślowych wypełniających przestrzeń publiczną. Wskazał przy tym, że upodabniają się do niego nawet te środowiska, które ze swojej istoty powinny być wrogie dekulturacji, a więc uczniowie i studenci, a także dziennikarze, pisarze, artyści, politycy czy akademicy[3].

Lansowany od jakiegoś czasu pogląd o nienadążaniu edukacji za rozwojem świata i człowieka — staje się podstawą dla formułowania poglądów o konieczności podejmowania głębokich zmian w procesie kształcenia. Kierunki tych zmian jednak nie mogą napawać optymizmem, bo autorzy dokumentów, opisujących nową strategię edukacyjną wielu państw, spróbowali odciąć jej współczesną wizję od tego, co na przestrzeni wieków stało u podstaw kształcenia, i potraktowali to jako balast. Za ów balast uznano przede wszystkim zakorzenienie edukacji w filozofii i metafizyce starożytności oraz średniowiecza, teoriach i normach wyprowadzanych z aretologii. Przykład stanowi kluczowy dokument Komisji Europejskiej pt. *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, będącej planem działania Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego. Jako oczywistą tezę wskazano w nim, że nauka jest podstawą osiągnięcia inteligentnego i trwałego wzrostu gospodarczego[4]. Jednakże na kanwie tego założenia sformułowano kluczowe cele, jakie państwa członkowskie oraz instytucje szkolnictwa wyższego w tym obszarze

[3] Vide:. R. Legutko, *Triumf człowieka pospolitego*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2012, s. 270.

[4] Komisja Europejska, *Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Bruksela, 3.3.2010 KOM(2010) 2020 wersja ostateczna Komunikat Komisji*, e-book, online, URL: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf [dostęp: 28.04.2018]; eadem, *Europa 2020: strategia Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia*, portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/eu2020/em0028_pl.htm [dostęp: 27.04.2018], eadem, *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego*. KOM/2011/0567 wersja ostateczna */ 52011DC0567, portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0567 [dostęp: 28.04.2018]; eadem, *Modernizacja unijnego szkolnictwa wyższego,* portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/ef0030_pl.htm [dostęp: 28.04.2018].

powinny zrealizować, a które w dużej mierze potwierdzają istnienie mitu edukacji jako głównego czynnika i jednocześnie miernika postępu.

Należą do zbioru owych celów następujące elementy, jak niżej podano.

1) — Podwyższenie poziomu wykształcenia, aby do 2020 r. 40% młodych ludzi posiadało wykształcenie wyższe. Zakłada się, że osiągniecie tego założenia będzie możliwe poprzez wdrożenie programów pomocowych, skierowanych do uczniów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji finansowej.

2) — Poprawa jakości i przydatności szkolnictwa wyższego, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w programach nauczania, zwłaszcza w zakresie umiejętności badawczych, pod kątem dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy.

3) — Promocja mobilności i współpracy transgranicznej, tak aby nastąpiło podwojenie liczby studentów odbywających część studiów lub szkoleń za granicą.

4) — Powiązanie szkolnictwa wyższego, badań naukowych i biznesu, aby szkoły wyższe aktywnie i efektywnie włączały innowacyjne wyniki badawcze do swojej oferty edukacyjnej oraz promowały umiejętności w zakresie przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności.

5) — Poprawa zarządzania i finansowania funkcjonowania placówek edukacyjnych i procesów badawczych[5].

Uważna lektura tych zapisów prowadzi do smutnej konstatacji, że horyzont myślenia o edukacji na poziomie szkolnictwa wyższego został zbudowany w oparciu o zupełnie nową aksjologię. Wartościami, które jawią się jako naczelne, w tej nowo kreowanej przestrzeni, są bowiem: 1) zdobywanie wykształcenia wyższego przez jak największą liczbę osób[6], 2) wiązanie szkolnictwa z potrzebami rynku pracy, 3) otwartość, 4) mobilność i 5) współpraca. Tak sformułowane cele edukacji przyczyniają się już na gruncie teoretycznym do redukowania osoby do wymiaru konsumenta, uczestnika gry rynkowej, a sam proces edukacji studenta taktują jako przygotowanie bliższe, poprzez transmisję wiedzy i umiejętności, do stania się przez niego narzędziem użytecznym dla pracodawcy. W efekcie tego absolwent szkół wyższych ma więc stać się formalnie wykształcony, lecz wcale nie musi być uformowany etycznie. Z zaniechaniem realizacji procesu wychowania w ramach studiów współgra znaczne osłabienie presji moralnej, która dotąd występowała we wszystkich społeczeństwach i spełniała funkcję formacyjną w stosunku do wychowawców i wychowanków[7].

Należy także zauważyć, że pominięcie tych celów, które stanowiły dotychczasowy fundament edukacji, znajduje swoje konkretne odbicie w wykonawczych

---

[5] Komisja Europejska, *Modernizacja unijnego szkolnictwa wyższego,* portal EUR-LEX, op. cit.

[6] Warto tu wskazać na realizowaną w USA w latach 60. XX wieku tzw. "affirmative action". Vide : R. Fullinwider, *Affirmative Action*, [w:] *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, first published Dec 28, 2001; substantive revision Apr 9, 2018, online, URL: http://plato.stanford.edu/entries/affirmative-action/ [dostęp: 15.05.2015].

[7] Vide : R. Legutko, *Triumf*..., op. cit., s. 288.

dokumentach krajowych, poświęconych szkolnictwu wyższemu, w których artykułuje się bardzo okrojone zadania w zakresie kształcenia. Do owych zadań należą:
1) rozwijanie osobowości studentów, wyposażanie w wiedzę i umiejętności niezbędne w pracy zawodowej i w funkcjonowaniu w złożonym świecie, wyrabianie umiejętności samodzielnego zdobywania i uzupełniania wiedzy przez całe życie oraz krytycznego myślenia;
2) wyrabianie umiejętności współpracy opartej na wzajemnym zaufaniu oraz umiejętności pracy zespołowej;
3) wyrabianie umiejętności dostosowywania się do zmian zachodzących na rynku pracy;
4) kształtowanie racjonalnych, etycznych i zaangażowanych postaw obywatelskich;
5) przełamywanie barier i uprzedzeń etnicznych, budowanie pozytywnych relacji między ludźmi różnych narodowości, religii i poglądów;
6) wyrabianie otwartości na świat i wrażliwości na kulturę;
7) wyrabianie wrażliwości na środowisko naturalne[8].

Zatem istnieje powszechne oczekiwanie, aby zgodnie z żądaniami rynku, absolwent szkoły wyższej był wysoko wyspecjalizowanym ekspertem, wyposażonym w wiedzę specjalistyczną oraz szereg umiejętności praktycznych, które byłyby łatwo weryfikowalne zarówno przez systemy gospodarki państwowej jak i pracodawców[9], jednak bez artykułowanych wobec niego oczekiwań, by stawał się człowiekiem dojrzałym moralnie. Jasno formułowane oczekiwanie profesjonalizmu rozumianego zarazem jako droga realizacji procesu kształcenia, jak i jeden z osiąganych efektów tego procesu, jest godne uznania. Warto jednak zwrócić uwagę, że następuje tu wyakcentowanie profesjonalizmu w sensie przedmiotowym kosztem jego podmiotowego wymiaru.

W znaczeniu przedmiotowym profesjonalizm powinien obejmować całość działalności człowieka, a także zasoby, narzędzia i technologie, którymi się posługuje w swojej pracy. W tym wymiarze profesjonalizm jest działalnością zmierzającą do wyprodukowania czegoś w materii, czy osiągnięcia pożądanego poziomu wykształcenia studentów. I tu intuicja kreatorów polityki oświatowej okazuje się jak najbardziej słuszna, gdyż współcześnie zmieniają się konteksty wykonywania

[8] Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku – drugi wariant. Raport cząstkowy przygotowany przez konsorcjum: Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Marzec 2010. Organizacyjna i merytoryczna koordynacja procesu opracowania projektów sektorowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 roku, ze szczególnym uwzględnieniem okresu do 2015 roku*, Ernst & Young, Warszawa 2010, ss. 149, e-book online, URL: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/59579f9e6efaec82014d6d5be081ca23.pdf [dostęp: 15.05.2015].

[9] Vide: A. Sajdak, *Paradygmaty*..., op. cit., s. 130.

pracy, a rozwój nauki i techniki istotnie wpłynęły także na zmiany w środowisku pracy człowieka. Jeżeli technika ma spełnić pokładane w niej nadzieje i ma służyć człowiekowi, to człowiek musi być profesjonalnie przygotowany do korzystania z niej[10]. Nie można jednak lekceważyć drugiego, podmiotowego wymiaru profesjonalizmu. W literaturze przedmiotu znaleźć można opisy refleksji nad postawą profesjonalizmu w obszarze edukacji, który zapewne może dobrze funkcjonować we wszystkich obszarach ludzkiej twórczości.

1) **Humanistyczna koncepcja profesjonalizmu** zaprezentowana przez A. W. Combsa. Jej podstawę stanowi psychologia humanistyczna, a kryterium oceny bycia „dobrym nauczycielem" jest świat jego percepcji. Autor tej koncepcji szczególną uwagę skupił na osobowości nauczyciela i – w konsekwencji – stwierdził, że stawanie się nauczycielem nie jest sprawą nauczenia się, jak uczyć. Profesjonalizm buduje się, jego zdaniem, w oparciu o świat wartości, które okazują się ważne dla nauczyciela, nadto o to, jak on sam postrzega siebie. A z tego wynika realizowana przez cały okres pracy konieczność uczenia się, jak dobrze używać siebie, swoich zdolności, kompetencji dla rozwoju ucznia[11].

2) **Model profesjonalizmu opartego na działalności refleksyjnego praktyka** wyrasta z negacji technicznej racjonalności jako podstawy przygotowania zawodowego. D. Schön zauważył, że – wraz ze wzrostem intelektualności pracy człowieka – jego współczesny profesjonalizm wspiera się nie tyle na skrupulatności w praktycznym zastosowaniu teorii, lecz na stosowaniu refleksji w badaniu własnej praktyki i na tej podstawie tworzenia wiedzy konkretnego przypadku. Celem głębokich przemyśleń nad własną działalnością jest zaangażowanie się w proces ciągłego uczenia się, który powinien być jedną z cech charakterystycznych praktyki zawodowej[12].

3) **Model „nowego profesjonalizmu**", zrodził się na gruncie **holistycznego** pojmowania profesjonalizmu jako koherentnej całości kluczowych kategorii edukacyjnych: pedagogiki, kontekstu pracy nauczyciela, jego roli zawodowej, kompetencji, profesjonalnej wiedzy, istoty profesjonalnego uczenia się[13].

---

[10] Vide: M. A. Krąpiec OP, *Praca*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 8, *Pap-Sc*, red. nacz. Andrzej Maryniarczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2007, s. 431, pdf online, URL: http://www.ptta.pl/pef/pdf/p/praca.pdf [dostęp: 15.05.2015].

[11] Vide: H. Kwiatkowska, *Edukacja nauczycieli. Konteksty - kategorie - praktyki*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, s. 203.

[12] Vide: A. Perkowska-Klejman, *Modele refleksyjnego uczenia się*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja. Kwartalnik Myśli Społeczno-Pedagogicznej", r. 16: 2013, nr 1(61), s. 75-90, pdf online, URL: http://terazniejszosc.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/TCE/2013_61_5.pdf [dostęp: 28.04.2018].

[13] Vide: B. D. Gołębniak, *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza - biegłość - refleksyjność,* Edytor, Toruń - Poznań 1998, s. 126.

4) **Koncepcja „profesjonalnego artyzmu”** mówi o węższym i szerszym znaczeniu profesjonalizmu. Zasadnicza różnica między „wąskim” profesjonalizmem a „koncepcją profesjonalnego artyzmu” zasadza się na tym na tym, że ten pierwszy traktuje praktykę jako aplikację teorii i jest synonimem pewnej biegłości zawodowej, a ten drugi uznaje, że teoria jest zawarta w praktyce[14].

5) **Model „mocnego” profesjonalizmu** w centrum uwagi stawia nauczyciela z jego poczuciem własnej autonomii i wolności w artykułowaniu własnych poglądów edukacyjnych, krytycznej refleksji dotyczącej nie tylko problemów ściśle edukacyjnych, lecz także filozoficznych i socjologicznych. W szerszym znaczeniu istotnymi są także konteksty historyczne i kulturowe, które winny brać pod uwagę przy konstruowaniu strategii edukacyjnych[15].

Okazuje się więc, że odpowiedzialne podejście do zagadnienia profesjonalizmu zakłada konieczność rozumienia, że dążenie do profesjonalizmu nie może być ustawiane w opozycji do etyczności. Istnieje tu zależność pomiędzy dobrem osoby i powinnością, nie da się więc uciec także od odniesień na płaszczyźnie kształcenia od kategorii dobra i zła. Jak wyjaśniał ks. Józef Tischner, dobre jest to bowiem, co sprzyja udoskonaleniu osoby ludzkiej, złe jest to, co obniża doskonałość osoby. Natomiast powinność jest odkrywaną potrzebą przemiany samego siebie, potrzebą wzrostu, udoskonalenia, potrzebą stania się sobą[16]. Można zatem mówić o etyce rozwoju człowieka, która – odwołując się do egzystencjalnego wymiaru wartości – zakłada, że mogą one nadawać sens ludzki egzystencji tylko przez odpowiednią aktywność podmiotu. Musi on nie tylko je dla siebie odkryć, ale także zrozumieć ich sens, zaakceptować, uczynić swoimi przez odpowiednie umiejscowienie w celach życiowych[17]. Najdoskonalszym przejawem etyczności człowieka jest właściwa realizacja wartości w życiu, i tym samym wartości podstawowe wyznaczają kierunek rozwoju osoby ludzkiej, wpływają na doskonalenie człowieka przez urzeczywistnianie się w nim zdolności poznawczych i wolitywnych. Stają się punktem centralnym w procesie wyjaśniania egzystencjalnych rozterek i twórczych dokonań i obejmują fundamentalne relacje człowieka wobec otoczenia (świata), jego poznania, a więc mądrość, wobec innego człowieka, czyli szacunek

[14] Vide: J. Zdański, *Profesjonalizm nauczyciela szkoły zawodowej*, portal Jasny Horyzont, online, URL: http://www.jasnyhoryzont.ochojski.com/stuff/profesionalizm.pdf [dostęp: 15.05.2015]. [Portal obecnie już nieistniejący, link do strony www nieaktywny – wg stanu z dnia 28.04.2018. Podobne treści vide: J. Zdański, *Postawy zawodowe nauczycieli*, „Częstochowski Biuletyn Oświatowy” r. 14: 2004, nr 2, s. 3-8 – dop. red. M.M.Tytko].

[15] Vide; B. D. Gołębniak, *Zmiany edukacji nauczycieli...*, op. cit., s. 139.

[16] J. Tischner, *Jak żyć?*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, Wrocław 2000, s. 10.

[17] Vide: K. Popielski, *Psychologia egzystencji. Wartości w życiu*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Lublin 2008, s. 162-163.

i respektowanie godności, wolności i miłości, oraz wobec siebie samego, przejawiające się w dążeniu do bycia szczęśliwym i wolnym[18].

Ponieważ człowiek z urodzenia jest wyposażony w bytowość moralną, a osobowością etyczną staje się dzięki własnej pracy, wysiłkowi poznawczemu i wolitywnemu, dlatego jako możliwy i konieczny jawi się związek pracy i wychowania. W kontekście rozwoju osobowości etycznej dotyczy aspektów doskonalących tych dwóch obszarów ludzkiego życia, więc tym samym profesjonalizmu i etyczności. Wychowanie stanowi pomoc w rozumieniu własnej egzystencji, a także przygotowanie do przyszłego i obecnego zadania pracy[19]. Ludzki etos staje się więc etosem twórczym, a jego owocem okazuje się sposób bycia. Ów sposób bycia jest czymś więcej, niż tylko wewnętrznym aktem woli czy egzystencjalnie dostępnym „uczynkiem". Sposób bycia wiąże się ściśle z postawą człowieka, chociaż ją także przekracza i jest w człowieku czymś trwalszym, czymś bardziej źródłowym, miejscem, gdzie postawy się tworzą i obumierają. **Związek etyczności z twórczością człowieka** polega na tym, że etyka wzywa człowieka, aby wciąż na nowo odkrywał, co jest jego etosem i w oparciu o to, co odkryje, budował swoje życie, własny sposób bycia. To pozwala być twórczym, także w swojej działalności zawodowej, gdyż człowiek świadomie poddający się etycznemu *praxis* troszczy się przede wszystkim o to, by jego sposób bycia podlegał etosowi czynienia dobra[20].

2. „Homo sum, humani nihil a me alienum esse puto"

J. Tischner przypominał istotną (także z punktu widzenia pedagogiki) myśl, że o człowieku nie można powiedzieć, że jest, albowiem człowiek znajduje się w stadium ciągłego stawania się. I dodawał, że sens tego stawania się leży w tym, by człowiek z osoby, jaką jest przez swoją naturę, przekształcił się w osobowość, to znaczy, by doszedł do pełnego rozkwitu w swych władzach duchowych i cielesnych, ponieważ **im bardziej człowiek jest osobowością, tym bardziej jest człowiekiem**[21]. Jasną więc staje się potrzeba respektowania podmiotowego wymiaru profesjonalizmu, który obejmuje trzy istotne obszary:

1) **dążenie do stawania się ekspertem**; docenienie zdobytych i poświadczonych akademickim lub równorzędnym dyplomem kwalifikacji musi znajdować potwierdzenie w działaniu praktycznym;

---

[18] Zob. G. Grzybek, *Kształtowanie sumienia a trudności wyboru*, [w:] *Młodzież wobec ponowoczesności,* red. naukowa Małgorzata. Duda, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2009, s. 55, seria: MR Małżeństwo i Rodzina.

[19] Vide: A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka. Studium współzależności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004, s. 276-277.

[20] Vide: J. Tischner, *Jak żyć?*, op. cit., s. 96-97.

[21] Ibidem, s. 9.

2) **odpowiedzialność za własny rozwój zawodowy** poprzez podejmowanie kształcenia ustawicznego i poznawania nowych obszarów teorii oraz doskonalenie własnych umiejętności praktycznych;
3) „zgoda na" i świadome dążenie do **stawania się wzorem osobowym etyczności** w zachowaniach społecznych[22].

Właśnie ten ostatni obszar stanowi klamrę, która może spinać współczesne myślenie o celach kształcenia z przyjętą ich wizją w systemie humanistycznym. Jego intelektualne umotywowanie znaleźć można w tzw. Raporcie Delorsa opracowanym dla UNESCO[23]. Zostały w nim w sposób wyważony i jednocześnie nowatorski ujęte podstawowe filary edukacji. Ogromną zaletą tego dokumentu okazuje się to, że nie stawia w opozycji do siebie profesjonalizmu i etyczności, przez co daje szansę zobaczenia, że powiązanie profesjonalizmu z etycznością ze wszech miar może okazać się procesem korzystnym. Wymienianymi w nim filarami edukacji są:

1) „**Uczyć się, aby wiedzieć**, to znaczy, aby zdobyć narzędzia rozumienia". Pierwszy filar wskazuje na fakt, iż kształtowanie osobowości dokonuje się poprzez dążenie do wiedzy i doskonalenie sposobów jej nabywania. Poprzez uczenie się osiągane są wobec tego dwa zasadnicze cele: A) pogłębione rozumienie otaczającego świata, aby dzięki temu żyć godnie, rozwijać swoje zdolności zawodowe i komunikować się, oraz B) budowanie motywacji do dalszych wysiłków rozwijania siebie w oparciu o radość, jaką daje odkrywanie, poznawanie i rozumienie. Autorzy raportu, zaznaczając, że na poziomie szkolnictwa średniego i wyższego kształcenie powinno wyposażać wszystkich uczniów i studentów w narzędzia, pojęcia i sposoby odniesień, adekwatne do postępu wiedzy i paradygmatów epoki, zwrócili uwagę na to, że ze względu na złożony i ewolucyjny charakter wiedzy, **specjalizacja nie może obyć się bez kultury ogólnej**.

> „Prawdziwie światły umysł potrzebuje obecnie rozległej kultury ogólnej i możliwości dogłębnej pracy w niewielkim obszarze dyscyplin. Należy zadbać, aby przez cały okres kształcenia tendencje te występowały równocześnie"[24].

2) Drugi filar to „**uczyć się, aby działać**, aby móc oddziaływać na swoje środowisko". Wskazuje się w nim na rolę nabywania umiejętności, kwalifikacji i kompetencji. Opisując ten filar, autorzy raportu zwrócili uwagę na to, że nie może

---

[22] Vide: H. Kwiatkowska, *Kształcenie nauczycieli*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 2, red. nauk. Tadeusz Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2003, s. 884.
[23] *„Edukacja: jest w niej ukryty skarb". Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacquesa Delorsa*, [fragment], portal UNESCO, pdf online, URL: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/4_Filary_Raport_Delorsa.pdf [dostęp: 15.05.2015].
[24] Ibidem.

on ograniczać się tylko do pracy, ponieważ obejmuje także zagadnienie formalnego i nieformalnego uczestnictwa w rozwoju. Chodzi więc nie tylko o zdobywanie i rozwój kwalifikacji oraz kompetencji zawodowych, ale także społecznych, w których główną rolę spełniają relacje interpersonalne.

3) Trzeci filar mówi o **uczeniu się dla życia wspólnego, współżycia i współpracy** z innymi na wszystkich płaszczyznach działalności ludzkiej. W filarze tym dopatrywać się można **echa filozofii i pedagogiki dialogu,** bo odwołuje się do konieczności stopniowego odkrywania „Innego". Ponieważ odkrywanie „Innego" dokonuje się zawsze przez poznanie siebie, celem edukacji powinno być udzielenie dzieciom i młodzieży w tym obszarze pomocy, bo poznawszy siebie, będą mogli wczuć się w sytuację innych. Pozwoli to im zaangażować się w różnorakie projekty dla **poznawania nowych środowisk, uczenia się historii, religii lub zwyczajów.** Ten sposób postępowania może służyć jako punkt odniesienia dla kształtowania trwałych postaw przejawiających się w zdolności otwarcia się na inność i gotowości stawiania czoła nieuniknionym napięciom między osobami.

4) Czwarty z filarów to **„uczyć się, aby być".** Filar ten opisuje stan niepokoju przed niebezpieczeństwem dehumanizacji świata w związku z ewolucją techniczną. Autorzy raportu zauważają, że dalsza ewolucja społeczeństwa, zwłaszcza niezwykły rozwój władzy, jaką posiadły media, wzmaga ten niepokój. Wydaje się więc, że – w związku z tym – pilnym zadaniem realizowanym w procesie kształcenia będzie nie tyle przygotowanie młodego pokolenia do zastanego społeczeństwa, ile stałe dostarczanie mu sił i drogowskazów intelektualnych, które pozwolą każdemu zrozumieć otaczający świat i czuć się odpowiedzialnym i rzeczywistym jego uczestnikiem. To właśnie współczesnej edukacji przypadnie prawdopodobnie zasadnicza funkcja w wyposażeniu wszystkich ludzi w wolność myśli, osądu, uczucia i wyobraźni, której potrzebują, aby rozwijać swoją tożsamość. Dlatego też bardzo logicznie brzmi zapis mówiący o tym, że

> „rozwój istoty ludzkiej ma na celu pełny rozkwit człowieka, w całym bogactwie jego osobowości i w różnorodnych formach ekspresji i zaangażowania: jako jednostki, członka rodziny i społeczeństwa, obywatela i producenta, wynalazcy techniki i twórcy marzeń"[25].

Postulowany rozwój każdej osoby (obejmujący całość jej istnienia) każe zrewidować redukcjonistyczne pomysły na dzieło kształcenia, a w dalszej perspektywie także na dydaktykę procesu nauczania – uczenia się. Skoro bowiem powinniśmy zadbać o integralny rozwój człowieka, to **nie można zaniedbać paradygmatu etyczności, na rzecz realizacji paradygmatu profesjonalności.** Etyczność osiągana w wyniku stawania się człowiekiem dojrzałym przekłada się bowiem na rozumienie w perspektywie dbałości nie tylko o własne dobro, ale także dobro

[25] Ibidem.

„Innego", przy czym przez tą relację do inności rozumieć należy nie tylko powinności wobec takiej czy innej osoby, ale także wobec społeczeństwa. Tym samym horyzont kształcenia powinien być opisywany następującymi kategoriami:
1) **kształcenie dla umiejętności krytycznego myślenia**, idea ta opiera się na postulacie ożywienia intelektualności każdego studenta[26];
2) **kształcenie dla rozumienia swojego miejsca w świecie**, czyli zdolność postrzegania siebie jako członka heterogenicznego narodu i świata[27];
3) **kształcenie dla wyobraźni moralnej**, jako dyspozycji do przewidywania następstw aktualnie podejmowanych działań i branie za nie odpowiedzialności[28];
4) **kształcenie dla odpowiedzialności** w jej trzech wymiarach: fizycznym, psychologicznym i moralnym[29];
5) **kształcenie dla twórczości, czyli działalności przynoszącej wytwory cechujące się nowością i wartością**, także użytkową[30].

W. Brezinka odnotował, że istnieją także pewne pozytywne trendy w pedagogice, których przejawem jest ponowne **odkrywanie wartości klasycznych cnót (współcześnie nazwanych sprawnościami, bądź kompetencjami społecznymi) zawodowych i społecznych**. Okazuje się bowiem, że to właśnie one stanowią fundament trwałości gospodarki w dobie globalnej konkurencji. Ich niezaprzeczalna funkcja istnieje także na płaszczyźnie budowania szczęścia osiąganego w relacjach z bliskimi osobami[31].

Należy dodać, ze wciąż istotną i nie do zastąpienia funkcję w przybliżaniu młodemu pokoleniu tych cnót i – co za tym idzie – troski o dojrzałą wizję osoby ludzkiej, pełnią wciąż nauczyciele, o czym przypominał Jan Paweł II w Krakowie:

> „w codziennym trudzie pracownika nauki konieczna jest także szczególna wrażliwość etyczna. Nie wystarcza bowiem troska o logiczną, formalną poprawność procesu myślenia. Czynności umysłu muszą być koniecznie włączone w duchowy klimat niezbędnych cnót moralnych, jak szczerość, odwaga, pokora, uczciwość oraz autentyczna troska o człowieka. (...) Spór o człowieka trwa w dalszym ciągu, a pod pewnym względem nawet się nasilił. Formy degradacji osoby ludzkiej oraz wartości życia ludzkiego stały się bardzo subtelne, a tym samym bardziej niebezpieczne. (...) Zdeformowana lub niepełna wizja człowieka

[26] M. C. Nussbaum, *W trosce o człowieczeństwo. Klasyczna obrona reformy kształcenia ogólnego*, przeł. Astrid Męczkowska, wstęp Jerzy Szacki, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2008, s. 29, seria: Biblioteka Współczesnej Myśli Społecznej.
[27] Vide: A. Sajdak, *Paradygmaty*..., op. cit., s. 136.
[28] J. H. Górniewicz, *Kategorie pedagogiczne: odpowiedzialność, podmiotowość, samorealizacja, tolerancja, twórczość, wyobraźnia*, wyd. 2., Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001, s. 106.
[29] Vide: K. Sośnicki, *Teoria środków wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1973, s. 83-85.
[30] Vide: K. J. Szmidt, *Twórczość*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 6, *Su – U*, red. nauk. Tadeusz Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2007, s. 841.
[31] Vide: W. Brezinka, *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, , przekł. Jerzy Kochanowicz, wyd. 2, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, ss. 119, seria: Myśl Pedagogiczna.

sprawia, iż nauka przemienia się łatwo z dobrodziejstwa w poważne dla człowieka zagrożenie. Rozwój współczesnych badań naukowych w pełni potwierdza te obawy. Człowiek z podmiotu i celu staje się dzisiaj nierzadko przedmiotem lub wręcz »surowcem«"[32].

Zakończenie

Moralna świadomość stanowi niezbędną umiejętność charakteryzującą zarówno oficjalnie odpowiedzialnych za organizację procesu kształcenia, jak i bezpośrednich uczestników procesu nauczania — uczenia się. Nastawienie szkolnictwa na zapotrzebowanie gospodarki w żaden sposób nie powinno wykluczać kształcenia w oparciu o formację etyczną. Otwarcie się na etyczność w procesie kształcenia stwarza szansę, aby studenci mogli budować swój system wartości oparty o aksjologię akceptowaną przez społeczeństwo. Działalność etyczna i moralna podejmowana także na poziomie szkolnictwa wyższego odwołuje się do funkcji wychowania moralnego, spoczywającego na społeczeństwie, którą szkoła realizuje, zapoznając studentów z wskazówkami moralnymi, normami, ocenami, tym samym motywując ich do etyczności zawodowej.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Rysem charakterystycznym współczesnego sytemu kształcenia na poziomie wyższym jest nastawienie na wartości, które obejmują zaledwie jeden obszar ludzkiej egzystencji, a jest nim szeroko rozumiana aktywność na rynku pracy. Sformułowane cele edukacji mającej przygotować efektywnego pracownika, jednocześnie niebezpiecznie redukują osobę do wymiaru konsumenta, producenta a więc uczestnika gry rynkowej. Koniecznym wydaje się podejmowanie świadomych działań, które zapewnią pełną formację młodzieży, a więc także uwzględniającą aretologię.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

etyczność, fachowość, efekty kształcenia, osoba ludzka, sprawności, etos

Title in English / Tytuł po angielsku:

Topicality of the ethical paradigm in education

[32] Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata nauki i kultury zgromadzonych w kościele oo. Paulinów na Skałce*, Kraków 08 VI 1979, [w:] idem, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999. Przemówienia, homilie*, oprac. red. Janusz Poniewierski, wyd. 2., Wydawnictwo Znak, Kraków 1999, s. 167.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

A characteristic feature of the modern system of higher education is the focus on values limited only to a single aspect of human existence, which is a broadly defined activity in the labor market. Narrowing the aim of education exclusively to training effective employees, may at the same time dangerously reduce the perception of the human being to a consumer, a producer and a participant of the market game. It seems necessary to take deliberate action to ensure a complete formation of young people which would also include aretology.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

ethics, professionalism, learning outcomes, human being, skills, moral code

Bibliography / Bibliografia:

Bibliography in the Latin:

Brezinka Wolfgang, *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, przekł. Jerzy Kochanowicz, wyd. 2, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, ss. 215, seria: Myśl Pedagogiczna.

Encyklopedia pedagogiczna *XXI wieku*, t. 6, *Su – U*, red. nauk. Tadeusz Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2007, ss. 1198, [5].

Gołębniak Bogusława Dorota, *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza - biegłość - refleksyjność,* Edytor, Toruń - Poznań 1998, ss. 181.

Górniewicz Józef Henryk, *Kategorie pedagogiczne: odpowiedzialność, podmiotowość, samorealizacja, tolerancja, twórczość, wyobraźnia*, wyd. 2., Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001, ss. 130, [1].

Grzybek Grzegorz, *Kształtowanie sumienia a trudności wyboru*, [w:] *Młodzież wobec ponowoczesności,* red. naukowa Małgorzata. Duda, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2009, s. 53-62, seria: MR Małżeństwo i Rodzina.

Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999. Przemówienia, homilie*, oprac. red. Janusz Poniewierski, wyd. 2., Wydawnictwo Znak, Kraków 1999, ss. 1223.

Kwiatkowska Henryka, *Edukacja nauczycieli. Konteksty - kategorie - praktyki*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, ss. 239.

Kwiatkowska Henryka, *Kształcenie nauczycieli*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 2, red. nauk. Tadeusz Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2003, s. 879-884.

Legutko Ryszard, *Triumf człowieka pospolitego*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2012, ss. 317, [3], seria: Szerokie Horyzonty - Zysk i S-ka.

Młodzież wobec ponowoczesności, red. naukowa Małgorzata. Duda, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2009, ss.172, seria: MR Małżeństwo i Rodzina.

Nussbaum Marta Craven, *W trosce o człowieczeństwo. Klasyczna obrona reformy kształcenia ogólnego*, przeł. Astrid Męczkowska, wstęp Jerzy Szacki, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2008, ss. XVI, 324, seria: Biblioteka Współczesnej Myśli Społecznej.

Popielski Kazimierz, *Psychologia egzystencji. Wartości w życiu*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, ss. 308.

Tischner Józef, *Jak żyć?*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, Wrocław 2000, ss. 121, [2].

Sajdak Anna, *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierana rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013, ss. 504.

Solak Adam, *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka. Studium współzależności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004, ss. 304.
Sośnicki Kazimierz, *Teoria środków wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1973, ss. 191, [4].
Szmidt Krzysztof Jan, *Twórczość*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 6, *Su – U*, red. nauk. Tadeusz Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2007, s. 841-849.

Bibliography in the Cyrylic Alphabet:

Іщук С. В., *Наука - етика - соціальна робота - людина: соціокультурні взаємозв'язки*, [в:] *Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності. Збірник наукових праць*, заг. ред. І. А. Зязюн, Національний технічний університет Харківський політехнічний інститут, Київ – Харків, 2009, с. 45-53.
***Професійна освіта**: ціннісні орієнтири сучасності. Збірник наукових праць*, заг. ред. І. А. Зязюн, Національний технічний університет Харківський політехнічний інститут, Київ-Харків 2009, сс. 472.

Bibliography transliterated from the Cyrylic Alphabet into Latin:

Iŝuk S. V., *Nauka - etika - socìal'na robota - lûdina: socìokul'turnì vzaêmozv'âzki*, [w:] *Profesìjna osvìta: cìnnìsnì orìêntiri sučasnostì. Zbìrnik naukovih prac'*, zag. red. Ì. A. Zâzûn, Nacìonal′nij tehnìčnij unìversitet Harkìvs′kij polìtehnìčnij ìnstitut, Kiïv-Harkìv, 2009, s. 45-53.
***Profesìjna osvìta:** cìnnìsnì orìêntiri sučasnostì. Zbìrnik naukovih prac'*, zag. red. Ì. A. Zâzûn, Nacìonal′nij tehnìčnij unìversitet Harkìvs′kij polìtehnìčnij ìnstitut, Kiïv-Harkìv, 2009, ss. 472.

Netografia

***„Edukacja: jest w niej ukryty skarb". Raport dla UNESCO** Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacquesa Delorsa*, [fragment], portal UNESCO, pdf online, URL: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/4_Filary_Raport_Delorsa.pdf [dostęp: 15.05.2015].
Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku – drugi wariant. Raport cząstkowy przygotowany przez konsorcjum: Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Marzec 2010. Organizacyjna i merytoryczna koordynacja procesu opracowania projektów sektorowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 roku, ze szczególnym uwzględnieniem okresu do 2015 roku*, Ernst & Young, Warszawa 2010, ss. 149, e-book online, URL: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/59579f9e6efaec82014d6d5be081ca23.pdf [dostęp: 15.05.2015].
Fullinwider Robert, *Affirmative Action*, [w:] *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, first published Dec 28, 2001; substantive revision Apr 9, 2018, online, URL: http://plato.stanford.edu/entries/affirmative-action/ [dostęp: 15.05.2015].
Komisja Europejska, *Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Bruksela, 3.3.2010 KOM(2010) 2020 wersja ostateczna Komunikat Komisji*, e-book, online, URL: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf [dostęp: 28.04.2018].
Komisja Europejska, ***Europa 2020**: strategia Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia*, portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/eu2020/em0028_pl.htm [dostęp: 27.04.2018].
Komisja Europejska, *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Działania na rzecz wzrostu gospodarczego*

i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego. KOM/2011/0567 wersja ostateczna */ 52011DC0567, portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0567 [dostęp: 28.04.2018].
Komisja Europejska, *Modernizacja unijnego szkolnictwa wyższego,* portal EUR-LEX. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, e-book, online, URL: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/ef0030_pl.htm [dostęp: 28.04.2018].
Krąpiec Mieczysław Albert, *Praca*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 8, *Pap-Sc*, red. nacz. Andrzej Maryniarczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2007, s. 431-440, pdf online, URL: http://www.ptta.pl/pef/pdf/p/praca.pdf [dostęp: 15.05.2015].
Perkowska-Klejman Anna, *Modele refleksyjnego uczenia się*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja. Kwartalnik Myśli Społeczno-Pedagogicznej", r. 16: 2013, nr 1(61), s. 75-90, pdf online, URL: http://terazniejszosc.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/TCE/2013_61_5.pdf [dostęp: 28.04.2018].
Zdański Jerzy, *Profesjonalizm nauczyciela szkoły zawodowej*, portal Jasny Horyzont, online, URL: http://www.jasnyhoryzont.ochojski.com/stuff/profesionalizm.pdf [dostęp: 15.05.2015].
Zdański Jerzy, *Postawy zawodowe nauczycieli*, „Częstochowski Biuletyn Oświatowy" r. 14: 2004, nr 2, s. 3-8.

[Bibliografię i przypisy zredagował i uzupełnił – Marek Mariusz Tytko]
[Bibliography and footnotes edited and completed by Marek Mariusz Tytko]

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Father Jacek Siewiora, Th.D. dr habil., a theologian, a catechist, associate professor in the Małopolska Higher School of Economics in Tarnów. His M.A. thesis was entitled *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* [The proclamation of salvation in Jesus Christ in dialogue with Buddhism and Hinduism] (Tarnów 1992). He was granted a doctoral degree in theology on the basis of the dissertation entitled *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [Didactic tools in catechetic teaching] by the Faculty of Theology of the Papal Theological Academy in Krakow in 2003 [now The Pontifical University of John Paul II]. The post-doctoral degree in theological studies in the field of catechesis was granted to him on the basis of the monograph entitled *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównacze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [Between monologue and educational dialogue. A comparative study of catechesis in Poland and Ukraine] (Tarnow 2013) by the Theological Faculty of the Pontifical University of John Paul II in Kraków (2013). He is now associate professor in the Małopolska Higher School of Economics in Tarnów at the Faculty of Social Sciences in the Department of Educational Sciences. His research focuses on the following fields of the educational science: social pedagogy, pedagogical methodology, didactics of catechesis, education. He is the author of the scholarly books such as *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [Didactic tools in catechetic teaching], (Krakow 2003), *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [Between monologue and educational dialogue. A comparative study of catechesis in Poland and Ukraine] (Tarnów 2013), *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* [Formation of educators in the context of civilisation changes], (in co-authorship with Father Janusz Mastalski, Kraków 2017), *Jan Paweł II – od "sequere Me" do "santo subito"* [John Paul II – from 'sequere Me' to 'santo subito'], (Tarnów 2017). He is also the editor of the following scholarly publications (collected

volumes): *Wychowanie a katecheza* [Education and catechesis], (Tarnów 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* [Catechetical spheres of the formation of the human being], (Tarnów 2009), *Kapłam we wspólnocie wierzących* [A priest in the community of the believers], (in co-editorship with Adam Kokoszka, Tarnów 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii to pedagogiki* [Caring for a human being. From naprotechnology to pedagogy], (Tarnów 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* [Catechesis and liturgy in dialogue], (Tarnów 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* [Axiological dimensions of education] (Tarnów 20120, *Dezyntegracja rodziny* [Desintegration of the family] (Tarnów 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* [School and its ethical challenges], (Tarnów 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania problemów do efektywnej współpracy* [Family and school. From recognition of problems to effective cooperation] (in co-authorship with Małgorzta Jaśko, Tarnów 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

[Translation into English by Teresa Bela]

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Ks. Jacek Siewiora, dr hab., teolog, pedagog, katecheta, prof. Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie. Otrzymał tytuł magistra teologii na podstawie pracy magisterskiej pt. *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* (Tarnów 1992). Stopień doktora teologii na podstawie dysertacji pt. *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* uzyskał na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (w 2003 r.) [obecnie – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II]. Stopień doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie katechetyki na podstawie monografii pt. *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* (Tarnów 2013) otrzymał na Wydziale Teologicznym w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie (w 2013 r.). Obecnie zatrudniony jest w Małopolskiej Wyższej Szkole Ekonomicznej Tarnowie na Wydziale Nauk Społecznych w Katedrze Nauk o Wychowaniu, na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Swoimi badaniami obejmuje następujące obszary nauk o wychowaniu: pedagogika społeczna, metodyka pracy pedagoga, dydaktyka katechezy, wychowanie. Jest autorem takich książek naukowych, jak: *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* (Kraków 2003), *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* (Tarnów 2013), *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* (współautor: ks. Janusz Mastalski, Kraków 2017), *Jan Paweł II – od „sequere Me" do „santo subito"* (Tarnów 2017). Ponadto jest redaktorem następujących prac zbiorowych (książek naukowych): *Wychowanie a katecheza* (Tarnów 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* (Tarnów 2009), *Kapłan we wspólnocie wierzących,* (współautor: Adam Kokoszka, Tarnów 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii do pedagogiki* (Tarnów 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* (Tarnów 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* (Tarnów 2012), *Dezintegracja rodziny* (Tarnów 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* (Tarnów 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania problemów do efektywnej współpracy* (współautorka: Małgorzata Jaśko, Tarnów 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

O. Jacek Siewiora, doc. (dr hab.), teolog, pedagog, katecheta, profesor Malopolské vyšší ekonomické školy v Tarnově. Titul magistra teologie obdržel na základě obhajoby práce *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* (Poselství o spáse v Kristu v dialogu s budhismem a hinduismem; Tarnów 1992). Stupeň doktora teologie získal v r. 2003 na Teologické fakultě Papežské teologické akademie v Krakově (v současnosti Papežská univerzita Jana Pavla II.) na základě obhajoby disertační práce *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* (Didaktické prostředky ve výuce katechismu). Stupeň docenta (doktora habilitovaného) teologických věd v oblasti

katechetiky získal na základě obhajoby habilitační monografie *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* (Mezi vzdělávacím monologem a dialogem. Srovnávací studie katechismu v Polsku a na Ukrajině; Tarnów 2013) na stejné fakultě v r. 2013. V současnosti působí jako mimořádný profesor na Katedře didaktiky Fakulty sociálních věd Malopolské vyšší ekonomické školy v Tarnově. Ve výzkumu se zaměřuje na sociální pedagogiku, metodiku pedagogické práce, didaktiku katechismu, výchovu a vzdělávání. Kromě dvou výše zmíněných je autorem publikací: *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* (Formování vychovatelů v kontextu civilizačních změn; spoluautor O. Janusz Mastalski; Kraków 2017), *Jan Paweł II – od „sequere Me" do „santo subito"* (Jan Pavel II. – od „sequere Me" k „santo subito"; Tarnów 2017). Kromě toho byl redaktorem odborných kolektivních prací: *Wychowanie a katecheza* (Výchova a katechismus; Tarnów 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* (Katechetické oblasti formování člověka; Tarnów 2009), *Kapłan we wspólnocie wierzących,* (Kněz ve společenství věřících; spoluautor Adam Kokoszka; Tarnów 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii do pedagogiki* (Péče o člověka. Od NaProTechnologie [Natural Procreative Technology] k pedagogice; Tarnów 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* (Katecheze a liturgie v dialogu; Tarnów 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* (Hodnotový rozměr výchovy; Tarnów 2012), *Dezintegracja rodziny* (Dezintegrace rodiny; Tarnów 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* (Škola a její etické výzvy; Tarnów 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania problemów do efektywnej współpracy* (Rodina a škola. Od rozpoznání problémů k efektivní spolupráci; spoluautorka: Małgorzata Jaśko, Tarnów 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

O. Jacek Siewiora, doc. (dr hab.), teológ, pedagóg, katechéta, profesor na Malopoľskej vyššej ekonomickej škole v Tarnove. Titul magistra teológie získal na základe obhajoby práce *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* (Posolstvo o spáse v Ježišovi Kristovi v dialógu s budhizmom a hinduizmom; Tarnów 1992). Stupeň doktora teológie získal v r. 2003 na Teologickej fakulte Pápežskej teologickej akadémie v Krakove (v súčasnosti Pápežská univerzita Jána Pavla II.) na základe obhajoby dizertačnej práce *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* (Didaktické prostriedky vo výučbe katechizmu). Stupeň docenta (doktora habilitovaného) teologických vied v oblasti katechetiky získal na základe obhajoby habilitačnej monografie *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* (Medzi vzdelávacím monológom a dialógom. Porovnávacie štúdie katechizmu v Poľsku a na Ukrajine; Tarnów 2013) na tej istej fakulte v r. 2013. V súčasnosti pôsobí ako mimoriadny profesor na Katedre didaktiky Fakulty sociálnych vied Malopoľskej vyššej ekonomickej školy v Tarnove. Vo výskume sa zameriava na sociálnu pedagogiku, metodiku pedagogickej práce, didaktiku katechizmu, výchovu a vzdelávanie. Okrem dvoch zmienených publikácií je autorom ďalších: *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* (Formovanie vychovávateľov v kontexte civilizačných zmien; spoluautor O. Janusz Mastalski; Kraków 2017), *Jan Paweł II – od „sequere Me" do „santo subito"* (Ján Pavol II. – od „sequere Me" k „santo subito"; Tarnów 2017). Okrem toho bol redaktorom odborných kolektívnych prác: *Wychowanie a katecheza* (Výchova a katechizmus; Tarnów 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* (Katechetické oblasti formovania človeka; Tarnów 2009), *Kapłan we wspólnocie wierzących,* (Kňaz v spoločenstve veriacich; spoluautor Adam Kokoszka; Tarnów 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii do pedagogiki* (Starostlivosť o človeka. Od NaProTechnologie [Natural Procreative Technology] k pedagogike; Tarnów 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* (Katechéza a liturgia v dialógu; Tarnów 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* (Hodnotový rozmer výchovy; Tarnów 2012), *Dezintegracja rodziny* (Dezintegrácia rodiny; Tarnów 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* (Škola a jej etické výzvy; Tarnów 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania*

problemów do efektywnej współpracy (Rodina a škola. Od rozpoznania problémov k efektívnej spolupráci; spoluautorka: Małgorzata Jaśko, Tarnów 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Отец Яцек Севёра, габилитированный доктор теологии. Теолог, знаток катехизиса, ассоциированный профессор Малопольской высшей экономической школы в Тарнуве. Его магистерская диссертация – *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* [«Провозглашение спасения в Иисусе Христе в диалоге с буддизмом и индуизмом»] (Тарнув, 1992). Получил докторскую степень на основании защиты диссертации *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [«Дидактические средства катехизисного обучения»] на факультете теологии Папской теологической академии в Кракове в 2003 году (в настоящее время – Папский университет Иоанна Павла II). Степень габилитированного доктора в сфере теологических исследований катехизиса получил на основании монографии *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [«Между монологом и диалогом. Сравнительные студии катехизиса в Польше и Украине»] (Тарнув, 2013) на теологическом факультете Папского университета Иоанна Павла II в Кракове (2013). Является ассоциированным профессором Малопольской высшей экономической школы в Тарнуве на факультете социальных наук, отделение методики обучения. Его исследования сосредоточены в сфере дидактики: социальная педагогика, педагогическая методология, дидактика катехизиса, теория обучения. Автор научных трудов: *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [«Дидактические средства в изучении катехизиса»] (Краков, 2003), *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [«Между монологом и диалогом. Сравнительные студии катехизиса в Польше и Украине»] (Тарнув, 2013), *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* [«Формирование педагогов в контексте цивилизационных изменений»] (соавтор – о. Януш Мастальский; Краков, 2017), *Jan Paweł II – od „sequere Me" do „santo subito"* [«Иоанн Павел II – от *sequere Me* до *santo subito*»] (Тарнув, 2017). Кроме того, является редактором следующих коллективных научных изданий: *Wychowanie a katecheza* [«Воспитание и катехизис»] (Тарнув, 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* [«Катехизисные сферы формирования человека»] (Тарнув, 2009), *Kapłan we wspólnocie wierzących* [«Священник в общине верующих»] (соавтор – Адам Кокошка; Тарнув, 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii do pedagogiki* [«Забота о человеке. От напротехнологии до педагогики»] (Тарнув, 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* [«Катехизис и литургия в диалоге»] (Тарнув, 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* [«Аксиологические измерения воспитания»] (Тарнув, 2012), *Dezintegracja rodziny* [«Дезинтеграция семьи»] (Тарнув, 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* [«Школа и её этические вызовы»] (Тарнув, 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania problemów do efektywnej współpracy* [«Семтя и школа. От выявления проблем до эффективного сотрудничества»] (соавтор Малгожата Ясько; Тарнув, 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadežda Georgievna Kološuk]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Отець Яцек Севьора, габілітований доктор теології. Теолог, дослідник катехізису, асоційований професор Малопольської вищої економічної школи в Тарнуві. Його магістерська праця – *Orędzie o zbawieniu w Jezusie Chrystusie w dialogu z buddyzmem i hinduizmem* [«Проголошення спасіння в Ісусі Христі у діалозі з буддизмом та індуїзмом»] (Тарнув, 1992). Отримав докторський ступінь із теології на підставі захисту дисертації *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [«Дидактичні засоби катехізисного навчання»] на факультеті теології Папської теологічної академії у Кракові 2003 року (тепер це Папський університет Івана Павла II). Ступінь доктора габілітованого у теологічних студіях катехізису отримав на підставі монографії *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [«Між монологом і діалогом. Порівняльні студії катехізису у Польщі та Україні»] (Тарнув, 2013) на теологічному факультеті Папського університету Івана Павла II у Кракові (2013). Нині є асоційованим професором Малопольської вищої економічної школи в Тарнуві на факультеті соціальних наук, відділ методики навчання. Його дослідження зосереджені у сфері дидактики: соціальна педагогіка, педагогічна методологія, дидактика катехізису, теорія навчання. Автор наукових праць: *Środki dydaktyczne w nauczaniu katechetycznym* [«Дидактичні засоби у навчанні катехізису)»] (Краків, 2003), *Między monologiem a dialogiem edukacyjnym. Studium porównawcze katechezy w Polsce i na Ukrainie* [«Між монологом і діалогом. Порівняльні студії катехізису у Польщі та Україні»] (Тарнув, 2013), *Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych* [«Формування педагогів у контексті цивілізаційних змін»] (співавтор – о. Януш Мастальський; Краків, 2017), *Jan Paweł II – od „sequere Me" do „santo subito"* [«Іван Павло II – від *sequere Me* до *santo subito*»] (Тарнув, 2017). Крім того, є редактором наступних колективних видань: *Wychowanie a katecheza* [«Виховання і катехізис»] (Тарнув, 2006), *Katechetyczne obszary formacji człowieka* [«Катехізисні сфери формування людини»] (Тарнув, 2009), *Kapłan we wspólnocie wierzących* [«Священик у спільноті вірних»] (співавтор – Адам Кокошка; Тарнув, 2010), *Troska o człowieka. Od naprotechnologii do pedagogiki* [«Турбота про людину. Від напротехнології до педагогіки»] (Тарнув, 2010), *Katecheza i liturgia w dialogu* [«Катехізис і літургія в діалозі»] (Тарнув, 2011), *Aksjologiczne wymiary wychowania* [«Аксіологічні виміри виховання»] (Тарнув, 2012), *Dezintegracja rodziny* [«Дезінтеграція родини»] (Тарнув, 2013), *Szkoła i jej etyczne wyzwania* [«Школа та її етичні виклики»] (Тарнув, 2015), *Rodzina i szkoła. Od rozpoznania problemów do efektywnej współpracy* [«Родина і школа. Від виявлення проблем до ефективної співпраці»] (співавтор Малґожата Ясько; Тарнув, 2017). E-mail: jasiew[at]poczta.fm

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

II. Essays
(II. Eseje)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 185 - 208

AGNIESZKA LUIZA KUBICKA (Cracow, Poland)
E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

Duchowość w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego

Celem niniejszego szkicu[1] jest próba określenia zagadnień związanych z duchowością człowieka w późnych lirykach Adama Mickiewicza[2] i Juliusza Słowackiego[3]. Podstawę porównania stanowiła treść analizowanych utworów. W szczególności została omówiona relacja człowieka do Boga, sumienia, wizji i doświadczeń mistycznych, do samego siebie i do własnej przeszłości. Ukazane zostały ponadto: gorycz przemijania, dojrzewanie wewnętrzne, a także odniesienie się człowieka do bliźniego, natury i wieczności. Podjęto także próbę odczytania liryków jako zapisu podsumowania życia ich twórców i przełomu dokonującego się w ich życiu wewnętrznym. W niniejszym artykule pominięto omawianie roz-

[1] Tekst eseju był już publikowany w czasopiśmie naukowym. Vide: A. L. Kubicka, *Duchowość w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego*, „Pedagogika Katolicka. Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli", r. 9: 2015, nr 1(16), s. 129-143. Tamże został poddany naukowej, zewnętrznej procedurze recenzyjnej (PR Review) z wynikiem pozytywnym. Tu zamieszczamy jego poprawioną redakcyjnie wersję. [Przypis od redakcji RASP – dop. M. M. Tytko, który tekst ten dwukrotnie poprawił i uzupełnił formalnie].

[2] Podstawa źródłowa analizowanych tekstów: 1) Adam Mickiewicz, *Wybór poezyj*, tom pierwszy, oprac. i wstępem poprzedził Czesław Zgorzelski, seria: Biblioteka Narodowa, seria I, nr 66, t. 1, wydanie siódme, zmienione i uzupełnione, wyd. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź 1986, s. 246, 12 nlb.; 2) Adam Mickiewicz, *Wybór poezyj*, tom drugi, oprac. i wstępem poprzedził Czesław Zgorzelski, seria: Biblioteka Narodowa, seria I, nr 66, t. 2, wydanie trzecie, zmienione, wyd. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków – Gdańsk- Łódź 1986, s. 364, 4 nlb.

[3] Podstawa źródłowa analizowanych tekstów: 1) Juliusz Słowacki, *Dzieła wszystkie*, pod red. Juliusza Kleinera przy współudziale Władysława Floryana, t. XII, część 1, *Wiersze drobne z lat 1843 - 1849* - opracowali Juliusz Kleiner i Jan Kuźniar, *Poeta i natchnienie* - opracowali Juliusz Kleiner i Władysław Floryan, *Bibliografię* opracował Wiktor Hahn, seria: Juliusz Słowacki, *Dzieła wszystkie*, Dział drugi, *Utwory wydane z puścizny rękopiśmiennej,* tom XII, część pierwsza, wydanie pierwsze, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław 1960, s. 552, indeks. 2) Juliusz Słowacki, *Raptularz 1843 - 1849. Pierwsze całkowite wydanie wraz z podobizną rękopisu*, opracowanie edytorskie, wstęp, indeksy - Marek Toszyński, Wydawnictwo Topos, Warszawa 1996, s. XXIII, 1 nlb., 340, 2 nlb., indeksy, ilustracje.

budowanego stanu badań nad lirykami obydwu polskich romantyków[4] (z powodów obiektywnych: ograniczone ramy artykułu), przytaczając niektóre pozycje w przypisach i bibliografii. Niniejszy artykuł powstał przy użyciu tzw. metody analizy dokumentu (historiograficzna metodologia badań).

1. Liryki lozańskie Adama Mickiewicza

Najważniejszymi późnymi lirykami Adama Mickiewicza są niewątpliwie tzw. *Liryki lozańskie* (tytuł cyklu nadano wtórnie)[5].

A. Relacja człowieka do Boga

Wiersz Mickiewicza *Nad wodą wielką i czystą*[6] jest utworem religijnym, mistycznym, mówiącym o spotkaniu człowieka z Bogiem, który to Bóg objawia się poprzez stworzoną przez siebie przyrodę. Stwórca jest „wielki i czysty" niczym woda, niewidoczny, trwały, niezniszczalny; ponad wszystko i we wszystkim – przenika całą rzeczywistość. Człowiek (dusza) przemija jak woda i równocześnie trwa jak ona (paradoks – jeden ze stałych elementów liryki mistycznej). Podmiot liryczny ukazuje uniwersalny, konieczny cel dążeń człowieka: „płynięcie", czyli ruch duchowy, podążanie ku Bogu, ujmowalnemu w słowie jedynie przez paradoksy. Ukazano tu, zatem, dosłowne znaczenie wody, a także wodę jako symbol Boga oraz symbol przemijalności i nieśmiertelności człowieka.

J. Kleiner w swojej pracy zauważył:

---

[4] Por. 1) Juliusz Kleiner, *Liryki lozańskie*, [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. Marian Stala, wyd. Universitas, Kraków 1998, s. 127-135, przyp.; 2) Marian Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności" (czas i przestrzeń w liryce lozańskiej). Przestrzenne pojmowanie wieczności* [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. Marian Stala, Kraków 1998, s. 203-256, przyp.; 3) Marian Stala (oprac., red.), *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, Kraków 1998, s. 416, 4 nlb., przyp.; 4) Alina Witkowska, Ryszard Przybylski, *Romantyzm III. Juliusz Słowacki*, Warszawa 2002, s. 743, przyp., indeks, il.; 5) Krystyna Zamącińska, *O kilku motywach wierszy Słowackiego*, „Roczniki Humanistyczne", „Prace z Polonistyki" [wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1961], t. IX: 1960, zesz. 1, s. 35-54, przyp.; 6) Czesław Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*. Warszawa 1981, s. 263, 1 nlb., indeks, przyp.

[5] Uwaga techniczna: tzw. liryki lozańskie Adama Mickiewicza nie posiadają tytułów nadanych przez ich autora (oprócz *Widzenia*, *Żalu rozrzutnika* i *Do B... Z...*, *Słów Chrystusa* i *Słów Panny*). Tytuły są w istocie rzeczy incipitami, które przyjęły się w literaturze przedmiotu jako „tytuły" właściwe (*Broń mię przed sobą samym...*, *Pytasz, za co Bóg trochą sławy mię ozdobił...*, *Gęby za lud krzyczące...*, *Snuć miłość...*, *Nad wodą wielką i czystą...*, *Gdy tu mój trup...*, *Uciec z duszą na listek... Ach, już i w rodzicielskim domu...*, *Wsłuchać się w szum wód głuchy i jednaki...*, *Jak drzewo przed wydaniem owocu...*, *Polały się łzy me czyste, rzęsiste*).

[6] A. Mickiewicz, *Wybór poezyj*, oprac. i wstępem poprzedził Cz. Zgorzelski, BN, seria I, nr 66, t. 2, Wrocław 1986.

„Sam się czuje poeta wobec przyrody i wobec losu; odpadają zewnętrzne i historyczne uwarunkowania jaźni; znika z horyzontu to, co wyznaczało potężne koleje życia: związek ze zbiorowością, z narodem; w cień usuwa się (...) twórczość poetycka. Zostaje czysta osobowość: indywidualna i wszechludzka [uniwersalna]"[7].

Liczy się więc tylko „ja" (dusza) i Bóg, „ja" wobec Boga obecnego w przyrodzie (nawiązanie do myśli św. Augustyna).

Mickiewicz nawiązał do biblijnej symboliki wody, bo w Piśmie Świętym woda oznacza czystość moralną.

„Woda włączona jest bowiem w Historię Zbawienia jako wyraz działania przemieniającego Ducha Bożego"[8].

Woda (chrztu) prowadzi do przemiany człowieczeństwa, oczyszcza. Mickiewicz przywoływał przestrzeń wartości (moralnych, religijnych) poprzez symbolikę wody. I to te wartości (aksjosfera), a nie sama woda (jako część przyrody), oczyszczają człowieka i zapewniają mu łączność z Bogiem.

W „wodzie wielkiej i czystej" człowiek rozpoznaje swoją znikomość (przygodność). Woda jest niezmienna, choć jest aktywna. Kiedy sumienie jest czyste, człowiek zachowuje się podobnie jak woda: trwa uspokojony, głęboki, oczyszczony. Wszystkie wartości spaja w duchu ludzkim miłość.

B. Relacja podmiotu do samego siebie

Można powiedzieć, że liryki lozańskie są liryką ludzkiego istnienia w poszukiwaniu istoty człowieczeństwa. Liryki okresu lozańskiego są dowodem na obecność wyraźnej koncepcji antropologicznej, tj. wizji człowieczeństwa otwartego na duchowość, nieskończoność, wiarę (transcendencję), czyli koncepcji chrześcijańskiej, będącej u Mickiewicza zaprzeczeniem oświeceniowej, redukcjonistycznej, fałszywej teorii człowieka, zamykającej człowieczeństwo w wymiarach materialnych (redukcja duchowości).

Podmiot liryczny jest poetą, który jak woda „odbija" rzeczywistość zewnętrzną poprzez poezję. Jednocześnie podmiot został ukazany na tle wody i do niej upodobniony (*Nad wodą wielką i czystą*).

Dusza ludzka jest „mieszkaniem" („gniazdeczkiem", „domkiem"), o czym świadczy utwór *Uciec z duszą na listek.* W przedstawionej sytuacji lirycznej z jed-

[7] J. Kleiner, *Liryki lozańskie*, [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. M. Stala, Kraków 1996, s. 127.

[8] M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności" (czas i przestrzeń w liryce lozańskiej). Przestrzenne pojmowanie wieczności* [w:] *Liryki lozańskie Adama...*, op. cit., s. 217.

nej strony pojawia się Bóg, a z drugiej strony dusza, co znowu jest odesłaniem do Augustyńskiego motywu: „Bóg i dusza" (liczy się tylko Bóg i dusza, nic nadto). Liryki lozańskie są zatem utworami mistycznymi.

Człowiek osiąga szczęście dzięki „zadomowieniu" w ograniczoności przestrzeni, w której istnieje. „Przygodna" dusza ludzka jest otwarta na byt niezmienny. Wiersz *Nad wodą wielką i czystą* świadczy o pokorze, zrozumieniu ograniczoności człowieka wobec nieskończonych możliwości Boga. Dusza, będąca „domkiem", „gniazdeczkiem" czy też „doliną", nie zamyka się na działanie Ducha Bożego (*Veni Creator Spiritus* w *Zdaniach i uwagach*):

> „Niech się twa dusza jako dolina położy, /A wnet po niej jak rzeka popłynie duch boży".

Na pytanie antropologiczne: „kim jest człowiek?" Adam Mickiewicz odpowiadał: człowiek jest tym, który doznaje wieczności i sam jest wiecznością (*W drodze do wieczności* oraz *Człowiek wiecznością* w *Zdaniach i uwagach).* Człowiek przyjmuje Boga, a Stwórca przyjmuje człowieka.

Człowiek jest zawieszony między pychą a pokorą.

> „Sam Bóg bez wiedzy naszej nie może nas rzucić / A choć rzuci, gdy zechcem, musi do nas wrócić"
>
> (*Majestat dusz naszych* w *Zdaniach i uwagach*).

Człowiek ma wolną wolę, wbrew której Bóg nie chce niczego uczynić (np. Stwórca nie zatrzyma człowieka przed popełnieniem zła). Pragnienie Boga i tęsknota za Nim – są wpisane w istotę człowieczeństwa. Odrzucenie człowieka przez Boga jest właściwie tylko pozorne, bo w rzeczywistości to człowiek odwraca się, a Bóg zawsze cierpliwie czeka.

> „Niebo samo nie spadnie, trzeba je osiągnąć / I Pan Bóg sam nie zstąpi, potrzeba go ściągnąć"
>
> (*Królestwo Boże gwałt cierpi* w *Zdaniach i uwagach*).

Od wolnej woli człowieka zależy jego postępowanie, a tym samym osiągnięcie nieba.

Osiągnąć stan „przebóstwienia" można dzięki doskonaleniu moralnemu. Z utworu *Snuć miłość* wynika, że nie wystarczy sama pokora, ponieważ uniwersalną siłą „przebóstwiającą", uświęcającą człowieka jest miłość. Adam Mickiewicz wskazywał na niewyczerpalność miłości poprzez ukazanie jej jako nieustannie bijącego źródła, z którego początek biorą wszystkie inne dobra (wartości).

C. Relacja podmiotu do własnej przeszłości

Liryki lozańskie tworzą cykl opowiadający w sposób poetycki o własnej przeszłości podmiotu lirycznego. Treść tychże liryków odwołuje się do uczuć, co przy bliższym spojrzeniu stanowi w istocie próbę rozrachunku z życiem człowieka doświadczonego, rozgoryczonego.

Utwory: *Polały się łzy me czyste, rzęsiste*, *Gdy tu mój trup* i *Żal rozrzutnika* ukazują sytuację podmiotu lirycznego z perspektywy śmierci, życie człowieka traktują jako czas zamknięty (co jest bardziej widoczne w wierszu drugim). Inną interpretacją liryku *Polały się łzy me czyste, rzęsiste* może być spojrzenie na okresy: dzieciństwa, młodości i wieku dojrzałego z perspektywy starości. Tak czy inaczej – jest to punkt widzenia człowieka, który stoi już nad grobem.

Omawiany utwór wyjawia relację człowieka do własnej przeszłości. Trójetapowe życie zostało ukazane w formie równoległych określeń-syntez (dzieciństwo – „sielskie, anielskie", młodość – „górna i durna", wiek dojrzały – „wiek klęski"). Adam Mickiewicz w krótkim wierszu dokonał nie tylko ogarnięcia, podsumowania własnego życia jako dramatu, ale również scharakteryzował (w sposób ogólny) kolejne etapy istnienia każdego człowieka.

Wyrazem spojrzenia w przeszłość jest utwór *Gdy tu mój trup*, w którym to wierszu znalazł się

> „(...) motyw rozdziału duszy i ciała, strupienia za życia"[9].

We wspomnianym liryku nakładają się na siebie sprzeczne perspektywy (trup - ruszający się i mówiący). Podmiot jest jednocześnie z przyjaciółmi „tutaj", gdzie tęskni, i „tam", w „kraju lat dziecinnych". Dzięki oddzieleniu duszy od ciała, przenikaniu się życia ze śmiercią na wzór marzenia sennego - czas ulega rozbiciu i możliwy jest wgląd w świat poza czasem. W ten sposób został osiągnięty efekt „metafizyczności" czy też swoistego surrealizmu.

D. Relacja do natury

Liryki lozańskie są ostatnim Mickiewiczowskim ogniwem liryki opisującej przyrodę. Dzięki refleksji podmiot dostrzega, że natura w gruncie rzeczy nie jest taką, na jaką wskazują mu zmysły, ponieważ nie da się jej poznać jedynie w sposób sensualny, czysto materialny. W omawianych tu lirykach następuje przejście od poznania wyłącznie zmysłowego do poznania „mistycznego". W utworze *Nad wodą wielką i czystą* zostały odkryte i sprecyzowane uniwersalne prawa rządzące światem

[9] J. Kleiner, *Liryki lozańskie*, [w:] *Liryki lozańskie Adama...*, op. cit., s. 131.

(„Skałom trzeba stać i grozić / Obłokom deszcz przewozić / Błyskawicom grzmieć i ginąć / A mnie płynąć, płynąć, płynąć").

Podmiot powinien współegzystować z przedmiotem, żeby móc go poznać. Postrzeganie zmysłowe jest wstępem do poznania duchowego.

„Właściwe w nowym «mistycznym poznaniu» – podobnie jak to możemy obserwować w liryce mistycznej Słowackiego – ważne są (...) niektóre wybrane kształty konkretne jako szczególny rodzaj «znaków»"[10].

Pojawia się idea odczytania w konkretnej, realnej rzeczywistości znaków nadprzyrodzonych.

Na Adama Mickiewicza wpłynęła m. in. filozofia Friedricha Wilhelma Josepha Schellinga podkreślająca wagę intuicji w poznaniu: natura bezskutecznie dąży do samouświadomienia (sytuacja obłoków, skał, błyskawic pragnących dojść do poznania siebie poprzez przeglądanie się w wodzie w utworze *Nad wodą wielką i czystą*). Tylko w człowieku, który jest cząstką natury, przyroda może dojść pośrednio do refleksji nad sobą samą. Poza człowiekiem – natura jawi się jako nieświadoma. Podmiot poznania i przedmiot poznania paradoksalnie zlewają się ze sobą (człowiek ukazany jest jako obserwator wody, jednocześnie będący samą wodą). Niezupełność zjednoczenia zmysłowego z żywiołem jest jednak konieczna dla możliwości zaistnienia poznania duchowego.

W powyższym utworze chodzi jednak nie tyle o poznanie przyrody, ile o autorefleksję podmiotu, który pragnie wyznaczyć sobie, dzięki relacjom z naturą, cel własnego istnienia („Mnie płynąć, płynąć, płynąć").

E. Relacja do wieczności

Duch ludzki istnieje w czasie, tj. duchowość podmiotu zanurzona jest w czas. Powstał więc problem poetycki: w jaki sposób w poezji możliwe staje się przedstawienie czasu podmiotu?

Adam Mickiewicz pokazał czas poprzez ruch w przestrzeni. Mickiewiczowskie liryki można odczytać w ten sposób, że czas (upływ czasu) jest ruchem w przestrzeni. Przestrzeń zaś jawi się tu jako nieskończona, istniejąca niezależnie od tego, czy jest poznawana przez podmiot, czy też nie. To koresponduje z duchowością, która również jest nieskończona. Poeta kreował przestrzeń nie podlegającą więzom czasu, bez jakichkolwiek ograniczeń. Czas pokazany został poprzez ujętą w słowie wieczną przestrzeń.

[10] M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie*... op. cit., [w:] *Liryki lozańskie Adama*..., op. cit., s. 161.

Aby wejść duchem do wieczności, należy przekroczyć czas i przestrzeń (utwór *Droga do wieczności* w *Zdaniach i uwagach*):

> „Ci, co nad czas i miejsce ducha swego wzbili / Mogą czucia wieczności doznać w każdej chwili".

Wyzwolenie się z niepokoju prowadzi do wyzwolenia się z czasu

> („Niepokój jest zegarem, on czas ludzki stwarza / Kto umorzył niepokój, wnet i czas umarza"
>
> [wiersz pt. *Zegar* w *Zdaniach i uwagach*]).

„Trwanie" należy zarówno do istoty wody jak i do istoty ludzkiego „ducha", który nie przemija, pomimo przemijalności ciała. Mickiewicz sięgnął do obrazowania ahistorycznego, dzięki ukazaniu bezczasowej przyrody i przedstawieniu człowieka w nią „zanurzonego". Jako poeta przestrzeni przedstawiał on przepaść drogi do wieczności. Zapowiedź tej drogi widać już w *Sonetach krymskich* (*Góry Kikineis*) w motywie przeprowadzania Pielgrzyma przez Mirzę niebezpieczną ścieżką.

F. Przełom w życiu wewnętrznym

J. Kleiner napisał, że:

> „(...) na tle religijnych przeżyć, trwających od czasu «Dziadów» drezdeńskich, krystalizuje się ideowo i obrazowo koncepcja wielkiej ewolucji ducha"[11]

wypowiedziana w niewykończonym przez Mickiewicza sonecie *Snuć miłość*. Niezwykłość i siłę idei autor ten ukazał w postaci obrazów z różnych dziedzin życia bądź różnych rzeczywistości, w sposób zmuszający do pracy wyobraźnię odbiorcy. W powstałych wcześniej dziełach podkreślona została istotna rola pokory jako siły oczyszczającej i wznoszącej (*Dziady,* cz. III). Tutaj sama pokora nie wystarcza, ponieważ jest siłą zbyt bierną. Naczelną, dynamiczną wartością, którą kieruje się „duch" jest miłość.

> „Wzrost jego [ducha], to rozrośnięcie miłości na drodze dobywania z siebie skarbów własnych"[12].

[11] J. Kleiner, *Liryki lozańskie,* op. cit., [w:], *Liryki lozańskie Adama...*, op. cit., s. 130.
[12] Ibidem, s.127.

Miłość stanowi jedyną siłę dającą człowiekowi nieograniczoną moc. Liryk *Snuć miłość* jest

> „(...) nie tylko nakazem, ale i proroctwem - proroctwem danym osobistości własnej, pomimo zasłaniającego ten fakt zwróceniu się ku człowiekowi ogólnemu"[13].

Miłość jest porównywana do coraz wyższych „form" stworzenia: przyrody (jedwabnik, źródło, wiatr, ziarno), człowieka (miłość „matczyna"), aż dochodzi w końcu do aniołów i „mocy Stwórcy stworzenia". Proroctwo darzenia miłością ma sprawić, że człowiek dojdzie do nieograniczonej mocy, zostanie wręcz „przebóstwiony". Utwór powyższy jawi się jako filozoficzne spojrzenie człowieka w przyszłość oraz jako odważne ujęcie hierarchii bytów, wśród których najważniejsza jest miłość do Boga i ludzi (jak u św. Pawła w *Hymnie o miłości*; por. 1 Kor 13,13).

Doświadczenia mistyczne Mickiewicza zostały ukazane w liryku pt. *Widzenie*. Podmiot doznaje uczucia oderwania duszy od ciała, dzięki czemu dostrzega nie tylko swoje przeszłe uczynki, ale odkrywa wiele tajemnic, niegdyś zakrytych dla oczu:

> „(...) nagle moje ciało (...) / Prysło zerwane anioła podmuchem / I ziarno duszy nagie pozostało / (...) moje przeszłe czyny / (...) wisiały przy mnie (...)".

Dostrzega również Boga w postaci niekończącego się źródła światła

> („Teraz widziałem całe wielkie morze / Płynące ze środka, jak ze źródła, z Boga / A w nim rozlana była światłość błoga. / I mogłem latać po całym przestworze, / Biegać, jak promień, przy boskim promieniu / Mądrości bożej (...)").

Podmiot czuje się „osią w nieskończonym kole", a jego dusza „wiecznie będzie się rozżarzać" miłością do stworzenia.

2. Liryki późne Juliusza Słowackiego z lat 1843–1849

Najważniejszym, najistotniejszym zbiorem późnych liryków Juliusza Słowackiego jest tzw. *Raptularz* (1843-1849)[14].

---

[13] Ibidem.

[14] Z uwagi na brulionowy, szkicowy charakter raptularza – pojawiają się w nim np. skreślone przez autora słowa (co w cytatach ujęto w nawiasach okrągłych). Trudno czytelne miejsca zaznaczano kropkami w nawiasach kwadratowych. Wskutek powyższych komplikacji tekstu analiza treści jest utrudniona.

A. Relacja człowieka do Boga

Podmiot liryczny ukazuje Boga jako Jedynego w Trzech Osobach, jako Ducha Miłości, a dzieje się to w wielkim wyznaniu wiary (*credo* J. Słowackiego):

> „Bóg Duch, innego (brać) zwać nie będziecie / W nieszczęściu waszym / (Imienia Boga) o bracia moi; / Duch Syn – objawion formą na świecie / W gwiazdach – w miesiącach i słońcach stoi / Miłości Duch / A w nim (panuje Trzeci) Duch Święty / Przemienion w róże i w dyjamenty”[15].

Duch przenika stworzenie, stąd można mówić o „duchu natury”. Tak silny pneumatologiczny akcent nie pojawił się u Mickiewicza. Człowiek żyje w Bogu przez wszystkie lata swojego życia, jego duch należy do Stwórcy:

> „Tym trzem... się nasze duchy należą, / W tych trzech - się rodzą - pracują - palą / A nieśmiertelni – co tylko / (W co tylko ducha głębią) (u)wierzą / Nawet że globy słońca zapalą / Nawet że ruszą ciało z mogiły / Wszystko mieć będą – w to uwierzyły”[16].

W liryku zapisanym przez J. Słowackiego w *Raptularzu* została podkreślona moc wiary, dzięki której mogą dokonać się nawet rzeczy nadprzyrodzone. Jej siłę podkreślono również w innym liryku:

> „Młodości uwierz w sny czyste i złote / Które nad formy przelatują stare / A masz broń pewną na świata ciemnotę / Masz we snach twoich już stworzoną wiarę (...)”[17].

W powyższym tekście pobrzmiewają dalekie reminiscencje *Ody do młodości* Mickiewicza. Świat romantyków oparty był na wierze, zaufaniu, więc wiara stanowiła istotny element koncepcji duchowości w lirykach J. Słowackiego.

Podmiot liryczny trwa w modlitwie, prosząc o wolność dla swojej Ojczyzny. Pragnie, aby cały naród wołał do Boga razem z nim:

> „Polsko ojczyzno! padaj ze mną na kolana / I proś Boga, o starcie (czarnego) złotego szatana / Który spadł z nieba jako jasna błyskawica / (I gwiazd trzecią część twoich zmiótł – i pół księżyca) / Zmiótłszy trzecią część twoich gwiazd i trzecią część księżyca // Nie z woli, ale właśnie zaparciem się woli / Myśląc że Bóg – na skrzypcach szlachcica rzępoli (...)”[18].

---

[15] Juliusz Słowacki, *Raptularz 1843-1849. Pierwsze całkowite wydanie wraz z podobizną rękopisu*, opracowanie edytorskie, wstęp, indeksy – Marek Toszyński, Wydawnictwo Topos, Warszawa 1996, s. 36 verso.

[16] J. Słowacki, *Raptularz*.., op. cit., s. 36 verso.

[17] Ibidem, s. 96 verso.

[18] Ibidem, s. 76 verso.

Powyższy tekst jest daleką parafrazą motywu smoka i Niewiasty z *Apokalipsy* św. Jana. Wizyjność biblijna w późnym okresie J. Słowackiego była znamienną cechą, co widać na przykładzie cytowanego liryku. W mniejszym stopniu inspiracje biblijną wizyjnością spotyka się u Mickiewicza w *Lirykach Lozańskich*.

Szczególne wyznanie wiary Juliusza Słowackiego napisane w sposób poetycki, inspirowane katolickim *Credo*, brzmi następująco:

> „Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego / Ojca naszego / Przez który wszelki duch (jest) był urodzony / Twórczością (opatrzony) i wolą uradowany / Aby się (wszelkim ciałem) ciałem objawił / (sprawcą) / (Duch odwieczny wszelkiej widzialności stworzyciel) / (Wszelkiej widzialności Stworca) // Wierzę w Chrystusa Pana / Słowo świata całego / Który wszelką sprawę czyni / Żywot ku Ojcu prowadzi / A urodził się z Dziewicy / Przez natchnienie Ducha Świętego. / I przez ściemnienie się ludzkiej natury / I rozpięty (był) jest na krzyżu / (I zmartwychwstał i jest z ciałem) / Który po trzech dniach zmartwychwstał / I z ciałem był uniesion w obłoki / (Przemieni [?] dzisiejsze [?] w obłoki) / I w obłokach na ten świat wróci / Skąd przyjdzie sądzić Krolestwo Boże / Wierzę w Ducha Świętego / Dawcę twórczości i siły / Trzecią Świętej Trójcy Osobę / Nieśmiertelną... (równą) i wszechmocną / Równą Ojcu i Synowi / napełnion świętością / Przez którą jest (święty i) (uświęcon i pełny) / Wierzę w Kościół Święty Powszechny / I w jednego Najwyższego Pasterza / Wierzę w świętych duchów związek / (I tu... i za[...]) Widzialnych – i niewidzialnych / Wierzę w świata przemienienie / W ostateczne zmartwychwstanie / Ciała wszelkiego na ziemi / (Wierzę w żywot wieczny duch) / (I w Królestwo Boże widzialne) // (I w) W Królestwo Boże widzialne / Przychodzące z przemienieniem / Natury naszej cielesnej / I w zwycięstwo Ducha (naszego) Świętego / (odpuszczenie grzechów świata) / (W grzechy świata prze[...]) / (Wierzę i w żywot wieczny amen) / Z przełamaniem grzechów (świata) (ducha) (cielesnego) wszelkiego / I w pokonanie ducha grzesznej natury) / Wierzę – i w żywot wieczny mój wierzę... Amen”[19].

Powyższe *credo* J. Słowackiego, mimo że zawarte w brulionie, trudne do odczytania, zasługuje na uwagę, ponieważ autor jako katolik próbował (jako jeden z nielicznych romantyków) w sposób poetycki parafrazować ten ważny dla chrześcijan tekst. Oczywiście, wersja poety jest tylko poetycką parafrazą oryginału pełną obrazowości i „filozofowania”. W koncepcji Słowackiego duchowość miała prowadzić do przemienienia świata, przebóstwienia go. Duch Święty jest ukazany jako Dawca „twórczości i siły” – co jest znamienne dla romantycznego twórcy. Podmiot wierzy w „zwycięstwo Ducha”. Duchowość jest źródłem twórczości, mocy i świętości człowieka. Podobnych ujęć, tak silnie wyeksponowanych, nie znajdujemy w lirykach ostatnich Mickiewicza.

> „Wierzę w świętych duchów związek” –

[19] Ibidem, s. 93 verso.

to jest sformułowanie oznaczające wiarę we wspólnotę Kościoła duchowego (triumfującego w niebie), skoro mowa była o

> „zwycięstwie Ducha".

Przejawem duchowości ludzkiej, inspirowanej przez Boga, jest instytucja „wieszczów", którzy zjawiają się rzadko, nawet co kilka stuleci.

> „Najpiękniejszy najświętszy tron Boga na ziemi / Na który Pan Bóg nieraz kilka wieków czeka / Jest to duch ogromnego wieszcza i człowieka / Wiatrak niby ze skrzydły jasno słonecznemi / Ciągle porywający świat kamienny w górę"[20].

Wieszcz jest to człowiek silny duchem, „najpiękniejszy, najświętszy", powodujący zmiany w świecie zastanym („kamiennym") i to zmiany na lepsze (wzrastanie w duchu, ruch „w górę"). Można powiedzieć, że w tym wypadku upływ czasu został przedstawiony, tak jak u Mickiewicza, poprzez ruch w przestrzeni (jak to było w *Nad wodą wielką i czystą*).

Człowiek zdaje sobie sprawę ze swojej ograniczoności. Wie, że nie jest w stanie poznać poprzez rozum: Boga - „Króla" i „Pana", który zarazem mieszka „Chociażby w chłopku", skoro przyjął ludzkie ciało. W takiej sytuacji jedynym wyjściem jest wiara.

> „Mój Król i mój Pan – to nie mocarz żadny, / Nie ten – na którym trzy koron się piętrzy, / Ale duch pierwszy (świata) globu światowładny, / Chociażby w chłopku – (ale duch) duch świata – najświętszy; / Czy on na świecie żyw – czy gdzie nad światem? / Wiem, że duch taki jest – i dość mi na tém..."[21].

Nieodłącznym atrybutem duchowości Boga jest świętość, w tym także świętość Wcielonego Ducha. Słowacki nie potrafił określić, czy ów duch wcielony jest transcendentny (poza światem) czy immanentny (w świecie).

W utworze *Kiedy pierwsze kury Panu spiewają*[22] Bóg podczas świtania jednoczy się z naturą i człowiekiem, zostaje

> „przybliżony do człowieka i przyrody, po ojcowsku wyrozumiały, łatwiej dosiężny"[23].

---

[20] Ibidem, s. 94.

[21] Ibidem, s. 108 verso.

[22] J. Słowacki, *Dzieła wszystkie,* pod red. J. Kleinera przy współudziale W. Floriana, t. XII, cz.1, Wrocław 1960. Uwaga techniczna: tytuły utworów nie zostały nadane przez autora, lecz są to pierwsze wersy tychże liryków (incipity).

[23] Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Warszawa 1981.

Inne liryki ukazują uwielbienie, dziękczynienie Stwórcy (np. utwór *O! wielki Boże – o Panie wszechmocy*) oraz wielką ufność:

„W Tobie ja ufam jak bocian północny / Którego skrzydło nad morzami kona".

Im bezradność człowieka większa, tym łaska, moc Pana jest potrzebniejsza, silniejsza, działa skuteczniej, ponieważ

„moc w słabości się doskonali"

(2 Kor 4, 7).

Podmiot zwraca się do Boga w formie westchnień modlitewnych, w których wysławia potęgę Boga nad światem, objawioną raczej przez dźwięki „sfer niebieskich", niż poprzez obraz:

„Panie! o którym na niebiosach słyszę / Gdzie słychać grzmot słońc – albo gwiazd dzwonienie".

Bohater liryczny znajduje w Bogu ukojenie, jest pełen skruchy, pokory i łez, kiedy oddaje cześć. Bóg jest nie tylko wielki, pełen majestatu, ale związany z bezradnością, kruchością dziecka, co

„w żłobku matka go kołysze"

(utwór *Skądkolwiek jego duch na mnie uderzy*).

Poeta napisał wszak:

„Skądkolwiek jego duch na mnie uderzy, / Gdziekolwiek jego wołanie usłyszę; / Czy to zjawi się w siermiążce pasterzy, / Czy jeszcze w żłobku matka go kołysze; / Gdziekolwiek ono dziecko światowładne / Poczuję – klęknę i na twarz upadnę"[24].

Rzecz jasna, owym dzieckiem jest Jezus Chrystus, narodzony w Betlejem. Podmiot deklaruje, że w razie „poczucia" obecności małego Jezusa – złoży Mu hołd, klękając na kolana (pokora). Motyw pokory wobec Boga był wspólny Mickiewiczowi i Słowackiemu w lirykach z ich „późnego okresu". Wiara deklarowana przez Słowackiego była wiarą prostą, szczerą (pobożnością ludu).

„(...) We mnie ta wiara - co w litewskim chłopie" –

[24] J. Słowacki, *Raptularz*..., op. cit., s. 108 verso.

mówi podmiot o swojej prostej, szczerej wierze w wierszu *Gdy noc głęboka wszystko uspi i oniemi*. Motywy Boga w późnej liryce J. Słowackiego pojawiły się także w wielu innych wierszach (np. *O! Boże ojców moich! Tobie chwała!*, *Radujcie się, Pan wielki narodów nadchodzi...*, *Ty głos cierpiący podnieś - i niech w tobie...*, *Jeżeli ci Pan nie zbuduje domu...*, *Panie! jeżeli zamkniesz słuch narodu...*, *To było w duchu, Ojcze! a tymczasem...*, *O Polsko moja, tyś pierwsza światu...*, *Chwal Pana, duszo moja...*, *Proroctwo* itd.).

B. Relacja człowieka do samego siebie

Człowiek jest bytem przygodnym, ograniczonym, nie jest Bogiem, nie może wiele uczynić. Słowacki opisał poetycko ów stan niemocy w swoim późnym liryku:

> „(...) Człowiek nie wyrwie pioruna z chmurzycy / Lecących (jako) niby stada srebrnemi / Gwiazd nie zatrzyma.... ani z błyskawicy / Miecza nie ukuje.... chcąc być panem ziemi.... (...)"[25].

Człowiek jest obdarzony duszą, umysłem zdolnym do głębokich zamyśleń, lecz przeczuwa swoją śmierć (ujętą w metaforze zachodu słońca):

> „Dusza się moja zamyśla głęboko, / Czuje, że tu jak słońcu zajść potrzeba / A innym ludziom zabłysnąć na oko..."[26].

Duch ludzki nie jest zależny od świata materialnego (władzy), ale zależy od świata duchowego:

> „Teraz pod żadną światową się władzę / Nie mogę poddać – nie przeto żem dumny / mój bezsenny / Ale że duchów bezsenne prowadzę / Od wieki wieków przez / (Przez wielkie) słońca i przez wieków trumny"[27].

Podmiot jest częścią natury, ale dostrzega w sobie możliwość przenikania umysłem rzeczywistości widzialnej, odnalezienia w niej sensów metafizycznych. Podmiot odczuwa realnie, doświadcza zaświaty, uważa się za patriotę, boleje nad nieszczęściem Ojczyzny, jest gotowy poświęcić się dla niej nawet za cenę życia i cierpi:

[25] Ibidem, s. 17.
[26] Ibidem, s. 108 verso.
[27] Ibidem, s. 109.

„O! nieszczęśliwa, o! uciemiężona / Ojczyzno moja - raz jeszcze ku tobie / Otworzę moje krzyżowe ramiona". Wierzy jednak w jej siłę: „Wszakże spokojny - bo wiem, że masz w sobie / Słońce żywota"

(utwór *O! nieszczęśliwa, o! uciemiężona*).

Podmiot liryczny w momencie „mistycznym" dostrzega prawdę o sobie, pragnie przekazać ją innym ludziom, mianowicie – jak wspomniano wyżej – ma poczucie, że jego duch jest

„duchem ogromnego wieszcza i człowieka",

który ma przed sobą ważną misję do spełnienia – porwać

„świat kamienny w górę"

(w utworze *Najpiękniejszy, najświętszy tron Boga na ziemi...*).

Człowiek jest świadomy, że to zadanie napotka opór:

„Ciągle porywający świat kamienny w górę"[28].

Podmiot w utworze *Wieniec związano z rzeczy przeklętych...* przybiera postawę proroka głoszącego bliską zagładę poprzez symboliczne ukazanie symptomów katastrofy:

„(...) Lamp pogaszono tysiące świętych, / Pod jeden topór ludzkość się kładzie / Zegary wszystkie stoją na zdradzie / Prac przenajświętszych łamie się moc / O! wielka noc! o! wielka noc!".

Podmiot liryczny widzi zatracenie wartości, wzywa, aby „czuwać".

Liryk *O krzyż Cię proszę modlitwą gwałtowną...* jest modlitwą, w której podmiot prosi o cierpienie i o siłę, aby w tym cierpieniu wytrwać. Początkowo motywuje swoje pragnienie chęcią osiągnięcia zbawienia, chwały

(„Całemu światu lampą tak cudowną / Stać się – gdzież większa jasność dla człowieka?"),

po czym tłumaczy cierpienie heroiczną, bezinteresowną miłością do ludzkości, aby

„złych (...) pokonać".

[28] Ibidem, s. 94.

C. Relacja do własnej przeszłości

Człowiek jest istotą obdarzoną pamięcią, a dzięki pamięci – jest zdolny do powtórnego odrodzenia się duchowego (pamięć warunkuje tożsamość):

> „Dusza się moja zamyśla głęboko / (Duch mój – dziś głębszy jakiś) / (Dusza się moja zamyśla – zwodzi) / (Myślą po życia falach) bliska / Wszystkie pamiątki... (w tłum[ie]) blisko pogrzebanych / (Bo czuję że się na nowo narodzi) / Z któremi znów się na powrót urodzi”[29].

W koncepcjach Mickiewicza i Słowackiego duchowość nosi cechę nieskończoności, przy czym Słowacki obrazował perypetie nieskończonej duszy metaforami światła (dusza „z promieni” wrócona do ciała), co nawiązuje do stanu ciał chwalebnych (uwielbionych) po zmartwychwstaniu (wizja ta pojawiła się również u Mickiewicza w *Widzeniu*). Koncepcja duszy jako światła była w gruncie rzeczy koncepcją neoplatońską (kontynuowaną przez św. Augustyna, Pseudo-Dionizego Areopagitę, średniowieczną szkołę „światła” z Chartres, czy szkołę wiktorynów).

> „Jeśli tam będziesz... duszo moja (nieskończona) mego łona / Choćby z promieni - do ciała wrócona: – / To nie zapomnisz tej mojej tęsknoty, (...) // Powietrze lżejsze... które cię uzdrowi, / Lałem z mej piersi... / (Wlałem mą piersią)... mojemu krajowi”[30].

Z kolei pesymizm i gorycz przemijania pojawiły się wyraźnie w utworze J. Słowackiego *Daję wam tę ostatnią godzinę pamiątek*. Podmiot zwraca się do własnego narodu, dedykuje mu jako spuściznę swoją „pamiątek” i „nadziei koronę” – poezję. Autor ponadto w przeszłości chciał „rzeczy uczynić szalone”, widział mesjanistyczną misję Polski w dziejach ludzkości. Wizja ta była dlań siłą twórczą. We wspomnianym utworze jednak stwierdza z wielkim smutkiem, że wystarczy mu tylko

> „(...) ziemi kątek / Gdzie w deskowej się zawrę muszli i utonę”,

co jest metaforą śmierci. Wskazanie J. Słowackiego na ograniczoność kondycji ludzkiej było znamienną cechą jego koncepcji antropologicznej, podobnie jak u Mickiewicza (przygodność bytu ludzkiego).

D. Relacja do natury

Świat kreowany w późnych lirykach J. Słowackiego jest światem natury realnej albo odrealnionej, uduchowionej. Bardziej niż naturą, autor *Raptularza*

[29] Ibidem, s. 51.
[30] Ibidem, s. 94 verso.

interesował się światem zmarłych (światem duchów, mar, upiorów etc.), w czym, oczywiście, nie odbiegał od zainteresowań Mickiewicza z okresu pisania *Dziadów* (II i IV części). Fascynacje Słowackiego światem duchowym miały w podtekście modny wówczas spirytyzm. Zapewne w „tajnych zabawach z duchami" autorowi *Raptularza* chodziło o tzw. „wywoływanie duchów" (koncepcja ezoteryczna, okultystyczna, potępiona przez Kościół). Słowacki, zgodnie ze stanowiskiem Kościoła, nazwał „szaleństwem" owe „zabawy" spirytualne. Poeta jednak pozostawił czytelnika w sytuacji dwuznacznej, bo owe duchy „unaocznił" poetycko, a nadto dodał, że

> „świat jest cały mar objawem"

i że w tych marach (sennych?) jest „rozum" (grec. *nous*) i „logika" (grec. *dianoia*). Autor napisał w *Raptularzu*:

> „Przecież to schronienie / I te z duchami tajnemi zabawy / Twe są szaleństwem... / Tak: mary i cienie / Nic więcej... świat jest cały mar objawem / W nich rozum... a w nas domysł – i logika / Czy widzisz... ten duch patrz który tam znika / Czy wiesz pod jakim zaklęciem, i prawem... przychodzi..."[31].

W okresie późnym J. Słowackiego

> „motywy przyrody przestały być do opisywania, stwarzania przykładów czy tła, ale jakby nabrały własnego życia"[32].

Utwór *Gdy noc głęboka wszystko uspi i oniemi* ukazuje różne sfery rzeczywistości. Uwaga czytelnika została skupiona na doznaniach podmiotu związanych ze światem zewnętrznym. Podmiot dostrzega świat przyrody jako realny i konkretny, ale posiada również niezwykły dar wnikania głębiej, przenikania świata przyrody. Rozszerzona zostaje perspektywa widzenia

> („Ja ku niebu podniósłszy ducha i słuchanie, / Z rękami wzniesionemi – na słońca spotkanie / Lecę (...)"),

a właściwie zatracone zostają granice postrzegania i rozumienia. Człowiek „oddala" się w kosmos, stamtąd spogląda na świat zmysłowy (grec. *áisthesis*), nie zatraca jednak szczegółów

[31] Ibidem, s. 23 verso.
[32] D. Zamącińska, *O kilku motywach wierszy Słowackiego,* „Roczniki Humanistyczne", t. IX (1961), z. 1, s. 39.

(„A tam już gdzieś nad Polską świeci zorzy pręga / I chłopek swoje woły do pługa zaprzęga").

Taki punkt widzenia pozwala mu odczytywać „tajemne" znaczenie zwykłych zjawisk. Zanika granica między światem przyrodzonym a nadprzyrodzonym, które jednoczą się, a każdy z nich nabiera nowych znaczeń. Fizyczny świat przyrody odbierany jest przez podmiot jako zespół znaków świadczących zmysłowo o siłach i zdarzeniach nadprzyrodzonych. Sfera zjawisk duchowych przybiera cechy właściwe konkretom materialnym.

Podmiot kontempluje chwilę, świat, na przykład w chwili przebudzenia, kiedy budzi się nie tylko przyroda: „kury" i „kwiatki", ale zjednoczony z nią człowiek, aż wreszcie aniołowie – „cherubiny". Rytm dnia i nocy jest niezmienny, tak samo porządek moralny: zwycięstwo dobra „światła" w walce ze złem – „ciemnością".

W utworach wcześniejszych (*Rozłączenie*, *Rzym*) natura jest kreowana w wyobraźni, nie wymaga postawy poznawczej, natomiast w utworach „mistycznych" podkreślona została istota poznania natury poprzez „uczucie", czyli z zasadzie przez intuicję (*Do pastereczki siedzącej na druidów kamieniach*, *Patrz nad grotą*). W obrazowaniu tych utworów natura nie jest podporządkowana podmiotowi. Jej antropomorfizm został zastąpiony „naturalizacją" człowieka.

Filozofie poznania Mickiewicza i Słowackiego nie różniły się zasadniczo od siebie, o czym świadczą późne liryki obu poetów. Mickiewicz czerpał z pism F. W. J. Schellinga, mówiących o tym, że natura może dokonać samopoznania tylko pośrednio, przez świadomość człowieka. Słowacki skłaniał się ku panteizmowi, skoro pisał, iż natura (przyroda) ma swojego ducha (nie - człowieczego!), dzięki któremu może bezpośrednio dokonać samopoznania (bez udziału człowieka). Warto zauważyć, że znamienną dla Słowackiego była łączność świata natury ze światem duchowości:

„wszelki duch natury słucha"[33].

E. Relacja człowieka do wieczności

W późnych lirykach autora *Raptularza* odbija się świadomość człowieka, który stoi u kresu życia, zatem nie zastanawia się nad błahostkami, ale zajmuje się rzeczami najważniejszymi: myśli o Bogu, Ojczyźnie, o śmierci, o swojej przyszłości (życiu wiecznym) i przyszłości swojego dorobku artystycznego. Poetyckim „pożegnaniem ze światem" stał się dla Słowackiego utwór *Bo to jest wieszcza najjaśniejsza chwała...* Nieprzemijalność poezji

[33] J. Słowacki, *Raptularz...*, op. cit., s. 184 verso i 185.

(„Ta kartka wieki tu będzie płakała")

przeciwstawiona została śmiertelności człowieka, który

„kończy na ziemi wygnanie".

Początek pierwszej strofy powyższego utworu jest uogólnieniem, brzmi jak sentencja:

„Bo to jest wieszcza najjaśniejsza chwała / Że w posąg mieni nawet pożegnanie".

„Wieszcz" znajdujący się w pozaczasowej przestrzeni przeistacza się w samotnego wygnańca, żyjącego w konkretnym miejscu i czasie. Człowiek ten jest bliski śmierci, „płynie łzami", zamyśla się.

Zarówno Słowacki (w *Raptularzu*), jak i Mickiewicz (*Gdy tu mój trup*) podejmowali w swoich późnych lirykach motyw szczątków ludzkich potraktowany nadrealistycznie. Autor *Raptularza* napisał:

„Naprzód widziałem go w ciemnościach groty / Trup leżał stary – na łokciu spoczywał / Potem wstał... chmurą popieliska złoty / a wiatr go / Kościarz... (i otrząsł proch)... z czernizny obmywał / Już biały... na mnie szedł... z grobu ciemnoty / A mnie się zdało – że z niej wylatywał"[34].

Podobnie u Mickiewicza: trup „zasiadał", „gadał" z żywymi.

F. Przełom w życiu wewnętrznym. Wizje i doświadczenia mistyczne

Motywy przemiany wewnętrznej podmiotu spotyka się w lirykach Słowackiego z *Raptularza*, przy czym sprawcą zmian duchowych jest Słowo Boga. Wizyjny charakter obrazowania wskazuje na symboliczne odniesienia tego utworu do kontekstów kulturowych (smoki, św. Włodzimierz).

Wizje prorockie, nie do końca zrozumiałe dla czytelnika, występują dość często w późnych lirykach autora *Raptularza*. Przykładem jednej z takich wizji jest wizja duchowa, związana ze światłem i porównaniem do Majestatu Pańskiego:

„Już umieciono dla Pańskiego Słowa / Kraj cały... we krwi obmyto potokach / I burza mieczów ustała gromowa / A Słowo było jeszcze na obłokach / Aż przyszła wielka noc błyskawicowa / Na czterech komet rozognionych smokach / I wstrząsłszy z gruntu czerwonemi

[34] Ibidem, s. 104 verso.

miasty / Nową rzuciła siłę w rdzeń niewiasty... // Z krwi Włodzimierza Świętego... matrona (...) / Wzięła duch w siebie... i otwarcie łona / Z niebios (przyjęła...) przeświętych..."[35].

„Wtenczas mię zdjęła wiekuista trwoga / Bom był niesiony na ognistym wichrze / Gdzie przenajświętszy Syn rozkształca Boga / W światła... od wielkiej świętości najcichsze / Tam gwiazd dzwonienie jak jaka uboga / Piosenka tony ubrana najlichsze / (Tak za [...] się jakaś najlichsza) / Po strunach ledwo odezwać się boi / (Ma duch... że w światłach – zwyciężony stoi) / Tysiąc słońc... Boga zlękło się – i stoi // A on się trójkąt dzienny na szafirze / Ciągle wyjaśnia - i ciągle zamienia / W jakieś ogromne magnetowe krzyże / Które dostają na czołach płomienia (...) Jeden z drugiego wylatują chyże / (...) w otchłanie stworzenia / Godne rodzących Pańskich Majestatów / Poubierane w gromy duchy światów (...) // A cisz(a święta) przeświętych harmonije miłą / Dla duchów które duchy wzięły w darze / Śpiewają (rzeczy) święte cele – ostateczne / Przemianą ciemnych - miłością – w słoneczne // Niejeden... straci pamięć — i bez ciała / Gore... i wieczność w sobie czując świeci"[36].

Innym przykładem wizji Słowackiego z okresu mistycznego (późnego) jest wizja anioła ognistego:

„Anioł ognisty – mój anioł lewy / Poruszył dawną miłości strunę / (...) Przed nim swe kształty dziwne gontyn mary / Nic nie zostanie z nich (oprócz snu) prócz snu i wiary // (W noc świata) / Mój duch – gdy pieczęć podwójną położył / Na ziemi Słowa... z świętości i mocy / Szedł – aby piekło pogańskie otworzył"[37].

Kolejnym charakterystycznym przykładem „mistycznej" wizji J. Słowackiego jest utwór *Zachwycenie*:

„(...) Bo mój Stworzyciel znalazł mię na ziemi / I napadł w nocy ogniami złotemi... // Bo Pan, mówiący w objawieniu: Jestem, / Napadł mię w ogniach z trzaskiem i szelestem. // Przeto się, Panie wiecznie upokorzę, / Pomnąc na ono płomieniste łoże. // Gdy Pan nade mną był w ognia oponach, / Gdym był jak ptaszek w Pana mego szponach, // Gdy stał nade mną jak ogień straszliwy, / Kiedym się w strachu sądził jak nieżywy – // Dlaczegóż bym się, o Panie zapierał, / Żem drżał jak listek w Pana mego gmachu? // Takiej bojaźni bym nie doznał, Panie, / Choćbym się dostał pod mieczów ścinanie. // Choćbym czuł w sobie to, co ludzie święci, / Tak bym nie stracił wiedzy i pamięci. // Przywalon byłem w Twej lekkości skałą, serce jak ptaszek zlękniony latało, / Światłem zalały się moje alkierze, / A jam był porwan jako lekkie pierze. // I przez wiatr lekki i przez szelest święty / Byłem pochwycon, a z łoża nie zdjęty".

A. Witkowska i R. Przybylski napisali (2002):

„Na rok 1842 przypada tzw. mistyczny przełom Słowackiego. Wiele jednak wskazuje na to, że nowa sytuacja duchowa i intelektualna, która wydała znakomitą lirykę i dramaturgię lat

[35] Ibidem, s. 105.
[36] Ibidem, s. 145 verso i 146.
[37] Ibidem, s. 154 verso i 155.

czterdziestych nie była dziełem jednej chwili szczególnego objawienia, mistycznego rozbłysku, choć taki właśnie przebieg owego przełomu sugeruje wiersz *Tak mi Boże, dopomóż*"[38].

W roku 1842 Słowacki zetknął się z sektą Andrzeja Towiańskiego, tzw. Sprawą Bożą". Dostrzegał ograniczenia i śmieszności tejże sekty. W idei Towiańskiego znalazł jednak inspirację do własnych przemyśleń dotyczących etyki, czynnego podejścia do życia, ideału człowieka prostego, pokornego, gotowego do działania. Towiańszczyzną inspirował się także Mickiewicz.

Słowackiego i Mickiewicza łączyła także „mistyczność". Najbardziej znanym wierszem-proroctwem Słowackiego jest utwór *Pośród niesnasków – Pan Bóg uderza* przepowiadający wybór Słowianina na tron Piotrowy:

„Pośród niesnasków Pan Bóg uderza w ogromny dzwon, / Dla Słowiańskiego oto Papieża otwarty tron. / Ten przed mieczami tak nie uciecze / Jako ten Włoch, / On śmiało jak Bóg pójdzie na miecze, / Świat mu – to proch. // Twarz jego słońcem rozpromieniona, lampą dla sług, / Za nim rosnące pójdą plemiona w światło - gdzie Bóg. / (...) Wnętrza kościołów on powymiata, / Oczyści sień, / Boga pokaże w twórczości świata, / Jasno jak w dzień".

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Koncepcje duchowości w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego są warte porównania ze sobą. W artykule zanalizowano tzw. *Liryki lozańskie* Adama Mickiewicza i tzw. *Raptularz* Juliusza Słowackiego w aspekcie ukazania ludzkiej duchowości. Różnorodne spojrzenia na ludzką duchowość zostały wydobyte w artykule w kilku częściach, dotyczących relacji, w jakie wchodzi człowiek. W artykule ukazane zostały następujące relacje: 1) relacja człowieka do Boga, 2) relacja człowieka (podmiotu) do samego siebie, 3) relacja człowieka (podmiotu) do własnej przeszłości, 4) relacja człowieka do natury, 5) relacja człowieka do wieczności oraz 6) przełom w życiu wewnętrznym człowieka (wizje i doświadczenie mistyczne).

Słowa-klucze po polsku / Key words in Polish:

Adam Mickiewicz (1798-1855), Juliusz Słowacki (1809-1849), duchowość, człowiek, Bóg, romantyzm, poezja, chrześcijaństwo,

Title in English / Tytuł po angielsku:

Spirituality in the Late Lyrics of Adam Mickiewicz and Juliusz Słowacki

[38] A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm III. Juliusz Słowacki,* Warszawa 2002.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The conception of spirituality in Adam Mickiewicz's late lyrics is worth being compared with the spirituality of Juliusz Słowacki's late lyrical poems. This article deals with this subject providing an analysis of Mickiewicz's *Liryki lozańskie* and Słowacki's *Raptularz* in the context of the presentation of human spirituality. In several sections of the article various aspects of human spirituality have been revealed and presented with reference to the relations characteristic of human beings: 1) relation between a man and God, 2) relation of a man to himself, 3) relation between a man and his past, 4) relation between a man and nature, 5) relation of a man to eternity and 6) a turning point in a man's life (visions and mystical experiences).

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Adam Mickiewicz (1798-1855), Juliusz Słowacki (1809-1849), spirituality, man, God, Romanticism, poetry, Christianity,

Bibliografia / Bibliography:

Bibliografia podmiotowa / Źródła bibliograficzne / Primary Bibliographical Sources:

Mickiewicz Adam, *Wybór poezyj*, tom drugi, oprac. i wstępem poprzedził Czesław Zgorzelski, seria: Biblioteka Narodowa, seria I, nr 66, t. 2, wydanie trzecie, zmienione, wyd. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków – Gdańsk - Łódź 1986, s. 364, 4 nlb.
Mickiewicz Adam, *Wybór poezyj*, tom pierwszy, oprac. i wstępem poprzedził Czesław Zgorzelski, seria: Biblioteka Narodowa, seria I, nr 66, t. 1, wydanie siódme, zmienione i uzupełnione, wyd. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź 1986, s. 246, 12 nlb.
Słowacki Juliusz, *Dzieła wszystkie*, pod red. Juliusza Kleinera przy współudziale Władysława Floryana, t. XII, część 1, *Wiersze drobne z lat 1843 - 1849* – opracowali Juliusz Kleiner i Jan Kuźniar, *Poeta i natchnienie* - opracowali Juliusz Kleiner i Władysław Floryan, *Bibliografię* opracował Wiktor Hahn, seria: Juliusz Słowacki, *Dzieła wszystkie*, Dział drugi, *Utwory wydane z puścizny rękopiśmiennej,* tom XII, część pierwsza, wydanie pierwsze, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław 1960, s. 552, indeks.
Słowacki Juliusz, *Raptularz 1843 - 1849. Pierwsze całkowite wydanie wraz z podobizną rękopisu*, opracowanie edytorskie, wstęp, indeksy – Marek Toszyński, Wydawnictwo Topos, Warszawa 1996, s. XXIII, 1 nlb., 340, 2 nlb., indeksy, ilustracje.

Bibliografia przedmiotowa / Opracowania / Secondary Bibliographical Sources:

Kleiner Juliusz, *Liryki lozańskie*, [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. Marian Stala, wyd. Universitas, Kraków 1998, s. 127-135, przyp.

Kubicka Agnieszka Luiza, *Duchowość w późnych lirykach Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego*, „Pedagogika Katolicka. Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli", r. 9: 2015, nr 1(16), s. 129-143.
Maciejewski Marian, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności" (czas i przestrzeń w liryce lozańskiej). Przestrzenne pojmowanie wieczności* [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. Marian Stala, Kraków 1998, s. 203-256, przyp.
Stala Marian (oprac., red.), *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, Kraków 1998, s. 416, 4 nlb., przyp.
Witkowska Alina, Ryszard Przybylski, *Romantyzm III. Juliusz Słowacki*, Warszawa 2002, s. 743, przyp., indeks, il.
Zamącińska Krystyna, *O kilku motywach wierszy Słowackiego*, „Roczniki Humanistyczne", „Prace z Polonistyki" [wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1961], t. IX: 1960, zesz. 1, s. 35-54, przyp.
Zgorzelski Czesław, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*. Warszawa 1981, s. 263, 1 nlb., indeks, przyp.

Information about the Author:

Information about the Author in English / Informacja o Autorce po angielsku:

Agnieszka Luiza Kubicka, M. A. in Polish Studies, a graduate of the Faculty of Polish Studies of the Jagiellonian University of Cracow, with a specialization in linguistics, pedagogical line (2013, M. A. diploma with honours). She is now studying the subject of pre-school and early school education at the Pedagogical Faculty of the Pedagogical University in Krakow. She was a finalist in the National Competition in the Polish Language and Literature organized by the Institute of Literary Studies of the Polish Academy of Sciences (Warszawa 2008). Since 2012 she has been an editor of "Religious and Sacred Poetry: An International Quaterly of Religion, Culture and Education". E-mail address: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[English translation by Teresa Bela]

Informacja o autorce po polsku / Information about the Author in Polish:

Agnieszka Luiza Kubicka, MA, magister filologii polskiej, absolwentka Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, ukończyła filologię polską o specjalizacji językoznawczej – kierunek nauczycielski (2013, dyplom z wyróżnieniem). Studiuje wychowanie przedszkolne i wczesnoszkolne na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jest finalistką ogólnopolskiej Olimpiady Literatury i Języka Polskiego przy Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk (Warszawa 2008). Od 2012 r. jest redaktorką „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech / Informacja o Autorce po czesku:

Agnieszka Luiza Kubicka, MA, magistr polské filologie, absolventka Fakulty polonistiky Jagellonské univerzity v Krakově (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie), vystudo-

vala s vyznamenáním polskou filologii s jazykovědnou specializací, učitelský směr (2013). Studuje předškolní výchovu na Pedagogické fakultě Národní vzdělávací komise v Krakově (Wydzial Pedagogiczny Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Finalistka národní Olympiády polského jazyka a literatury v Ústavu literárních výzkumů Polské akademie věd (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) ve Varšavě (2008). Od r. 2012 je redaktorkou Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak / Informacja o Autorce po słowacku:

Agnieszka Luiza Kubicka, MA, magisterka poľskej filológie, absolventka Fakulty polonistiky Jagellonskej univerzity v Krakove (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie), vyštudovala s vyznamenaním poľskú filológiu s jazykovednou špecializáciou, učiteľský smer (2013). Študuje predškolskú výchovu na Pedagogickej fakulte Národnej vzdelávacej komisie v Krakove (Wydzial Pedagogiczny Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Je finalistkou národnej Olympiády poľského jazyka a literatúry v Ústave literárneho výskumu Poľskej akadémie vied (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) vo Varšave (2008). Od r. 2012 je redaktorkou Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian / Informacja o Autorce po rosyjsku:

Агнешка Луиза Кубицка, MA, магистр польской филологии, выпускница факультета польской филологии в Ягеллонском университете в Кракове. Закончила польскую филологию по языковедческой специализации „учитель" (2013, диплом с отличием). Изучает дошкольное и младшее школьное воспитание на педагогическом факультете Педагогического университета имени Комиссии Народного Образования в Кракове. Финалистка общепольской Олимпиады польского языка и литературы при Институте литературного образования Польской Академии наук (Варшава, 2008). С 2012 года – редактор „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian / Informacja o Autorce po ukraińsku:

Агнешка Луїза Кубіцка, MA, магістр польської філології, випускниця факультету полоністики у Ягеллонському університеті у Кракові. Закінчила відділення польської філології за мовознавчою спеціальністю „вчитель" (2013, диплом з відзнакою). Вивчає дошкільне та молодше шкільне виховання на педагогічному факультеті Педагогічного університету імені Комісії Народної Освіти у Кракові. Фіналістка всепольської Олімпіади з польської мови та літератури

при Інституті літературної освіти Польської Академії наук (Варшава, 2008). Із 2012 року є редакторкою часопису „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтара па-беларуску / Information about the Author in Belarussian / Informacja o autorce po białorusku:

Агнешка Луіза Кубіцка, MA, магістр польскай філалогіі, выпускніца факультэта польскай філалогіі Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Скончыла польскую філалогію з мовазнаўчай настаўніцкай спецыялізацыяй (2013, дыплом з адзнакай). Вывучае дашкольнае і пачатковае школьнае выхаванне на педагагічным факультэце Педагагічнага ўніверсітэта імя Камісіі Народнай Адукацыі ў Кракаве. З'яўляецца фіналісткай агульнапольскай Алімпіяды польскай мовы і літаратуры пры Інстытуце літаратурных даследаванняў Польскай акадэміі Навук (Варшава, 2008). З 2012 года — рэдактар "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". E-mail: filizanka_czarnej[at]gmail.com

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow i Olga Pańkowa]

III. Book Reviews
(III. Recenzje książek)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 211 - 218

LÍVIA BARNIŠINOVÁ (Košice, Slovakia)
E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

[Rev.] Ivica Hajdučeková, *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2].[1]

Slovenský literárny vedec Peter Liba[2] v časopise „Kultúra" (2003) zhrnul dovtedajšie interpretačné snahy literárnej vedy slovami:

„Filozofia činu v romantizme, realizme i v literatúre 20. storočia čaká na svoju všestrannú analýzu. Viac sa postava vidí na horizontále, menej na vertikále"[3].

Odozva na tento postoj nenechala na seba dlho čakať a v posledných rokoch sa literárni vedci čoraz viac zaoberajú v dielach slovenskej literatúry fenoménom duchovnosti.

Problematike duchovnosti v slovenskej literatúre sa venuje aj vysokoškolská pedagogička a literárna vedkyňa Ivica Hajdučeková, ktorá výsledky dlhoročnej a systematickej práce predstavila v monografii *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry* [4] vydanej v rámci grantových úloh VEGA č. 1/0736/15 *Metodologické prieniky do (re)interpretácie diel slovenskej a svetovej literatúry* (vedúci prof. PhDr. Ján Gbúr).[5] Súbor interpretačne orientovaných štúdií, ktoré čitateľ v monografii nájde, vznikal a dozrieval takmer 10 rokov. Jednotlivé štúdie boli

[1] V recenzii som necitovala inú odbornú literatúru, okrem recenzovanej monografie - *Duchovnosť v re)interpretácii diel slovenskej literatúry* [*Spirituality in the (re)interpretation of the works of Slovak Literature*], 1. vyd., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2]. ISBN 9788081524523.

[2] Peter Liba, *Kresťanstvo a slovenská literatúra*, „Kultúra", r. 2003, URL: http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/23-3-7.htm [Access: 31.12.2016].

[3] Ibidem.

[4] Ivica Hajdučeková, *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2], [pdf], URL:
https://unibook.upjs.sk/img/cms/2016/filozoficka/hajducekova-duchovnost-final.pdf [Access: 31.12.2016].

[5] Publikácia je dostupná aj na internetovej stránke: https://unibook.upjs.sk/sk/slovakistika/341-duchovnost-v-reinterpretacii-diel-slovenskej-literatury [Access: 31.12.2016].

publikované v domácich, ale aj v zahraničných odborných časopisoch a vedeckých zborníkoch. Autorka pri spracovávaní problematiky duchovnosti vychádzala primárne z odbornej literatúry, ktorú ponúkajú slovenskí literárni vedci, čo je s ohľadom na výskum národnej literatúry pochopiteľné.

Monografia je rozdelená do ôsmich kapitol. V šiestich kapitolách s príznačnými názvami, napr. *Deus absconditus I, Kompozičné osobitosti christianizovaného mýtu, Spiritualita ako východisko alebo Princíp „dvoch ciest", Filozofia kresťanského kríža*, čitateľ nájde (re)interpretácie vybraných literárnych diel zo slovenského realizmu (F. Švantner: *Prízraky*, *Kňaz*; M. Kukučín: *Syn vyšetčníka*; P. O. Hviezdoslav: *Sonety*) a slovenskej medzivojnovej literatúry (D. Chrobák: *Návrat Ondreja Baláža, Duo Charlie*). Dve kapitoly sú zamerané na teoretické východiská a metodiku uplatnenú v interpretačnej časti.

Prvá kapitola je zameraná na metodológiu a teoretické východiská, o ktoré sa autorka opierala vo výskumnej časti. Základnou platformou je teória jazykového znaku (J. Sabol), sémanticko-štruktúrne modelovanie textu na pozadí axiologicko-estetického protikladu sakrálno-profánno (P. Liba), vzťah látky, témy, problému a tvaru (S. Rakús), komponéma-kompona v kompozícii literárneho diela (O. Sabolová), rámcové zložky literárneho diela (F. Všetička), sústava výrazových kategórií a podnety z teórie literárne komunikácie (F. Miko).

V prvej (re)interpretovanej poviedke Dobroslava Chrobáka *Návrat Ondreja Baláža* sa autorka sústredila na kompozičné a sémantické súvislosti, osobitne na rámcové časti poviedky, funkciu rekvizít a tvarovanie ústrednej postavy. V analýze boli využité viaceré interdisciplinárne podnety z filozofie, ktoré so sebou priniesli interpretačný prínos: v prieniku do životnej cesty a prežívania ústrednej postavy Ondreja Baláža I. Hajdučeková odhaľuje proces iniciácie, ktorú predznamenal osudový zlom sprevádzaný autotranscendenciou.

V ďalšej kapitole autorka porovnáva novelu D. Chrobáka *Duo Charlie* a poviedku *Návrat Ondreja Baláža*. Osobitnú pozornosť venuje „výkyvu" vo vnímaní skutočnosti dvoch postáv – Ondrejovej manželky vo vzťahu k manželovi a Karola vo vzťahu k svojej tanečnej partnerke, pričom hľadá odpoveď na otázku, aký bol zámer autora, keď proces rozpoznávania v jednej próze nedovedie a v druhej už dovedie k spoznaniu. Komparáciou rámcových častí textu, ústredných postáv, ezoterických (pre)rekvizít a filozofických princípov déjà vu a déjà vécu poukázala na osobitosti oboch literárnych textov. Odhalila, že zatiaľ čo v poviedke Návrat Ondreja Baláža je uplatnený princíp „už videné", v novele Duo Charlie je uplatnený princíp „už zažité". Naznačený „výkyv", narušenej logickej stavby poviedky, teda autorka poňala ako problémový bod, v ktorom je čitateľ vtiahnutý do literárneho aj mimoliterárneho „dialógu" s autorom.

Najrozsiahlejšiu časť monografie tvorí (re)interpretácia novely F. Švantnera *Prízraky*, v ktorej autorka v rámci analýzy kompozície poukázala na špecifické postupy. Práve tie, ako to sama uvádza, výrazne zasahujú do sémantiky textu:

„Novela Františka Švantnera Prízraky s osobitne náročnou obraznosťou, ktorej zodpovedajú aj špecifické kompozičné postupy (napr. diametrálna premena, deviačný moment, kontextový moment, anagnorizácia a pod.), kládla nemalé nároky na nterpretáciu textu“[6].

Okrem základných teoretických východísk autorka pracovala v dekódovaní textu s diferencovanými pojmami duchovnosti, čo ju doviedlo k záveru – odlišnému od ustálených názorov na sémantické vyznenie poviedky, že syn Bernarda Plžúcha sa po zážitku s otcom nepomiatol, ale naopak, vnútorne sa prebudil do „nového života“ a jeho otec prežil vlastné „obrátenie“.

Básnický cyklus P. O. Hviezdoslava *Sonety* bol interpretovaný už mnohokrát, avšak autorka rozvinula vo svojej (re)interpretácii analýzu, v ktorej odhalila duchovný rozmer sonetov a pomocou pojmového aparátu (duchovnosť, transcendencia, spiritualita, religiozita, „homo spiritus“ a spiritualéma) poukázala na ich významové posolstvo: P. O. Hviezdoslav v nich rozvinul obraz duchovného dozrievania lyrického subjektu, ktorý dospieva vo vzťahu k Bohu až k uznaniu trojjedinosti.

V záverečnej štúdii s názvom *Interdisciplinárne inšpirácie vo výskume metaempirickej dimenzie literárnej skutočnosti* autorka od úvodného metodologického východiska dospela k pojmovému reťazcu, ktorým možno odhaliť a diferencovať mieru rozvinutia duchovného rozmeru literárnych textov. Zaujímavým spôsobom uplatnila interdisciplinárne inšpirácie (filozofické, psychologické, lingivistické, ale aj teologické), ktoré ponúkajú výskumy Z. Plašienkovej (duchovnosť, transcendencia), J. Komorovského (typológia individuálnej religiozity), M. Strížena (religiozita a spiritualita), P. Libu (sakrálno a profánno) a J. Sabola (spiritualéma). Zároveň ich v rámci typológie duchovnosti obohatila o nové pojmy: „homo spiritualis“, ktorým

„označuje fenomén duchovnej disponovanosti so schopnosťou vnímať metaempirickú dimenziu skutočnosti, ktorá je primárne iniciovaná a podmienená autotranscendenciou (charakteristickým sprievodným znakom je napr. akt osvietenia)“[7]

a „homo s/Spiritus“, ktorým

„označuje fenomén duchovnej zrelosti (osvietenosť) charakterizovanú individuálnou duchovnou skúsenosťou (mystickosť) prežívanou v intenciách kresťanskej spirituality uznávajúcej Trojjedinosť Boha. Vyznačuje sa aktívnou odpoveďou na Božiu iniciatívu prijatím darov milosti.“[8].

[6] I. Hajdučeková, *Duchovnosť v (re)interpretácii...*, op. cit., s. 88.
[7] Ibidem, s. 158.
[8] Ibidem, s. 159.

I. Hajdučeková svoju monografiu uzatvára možnosťou uvažovať o duchovnosti v rámci teórie výrazových kategórií s odlíšením nielen sakrálnosti, ale aj religióznosti, spirituálnosti a profánnosti výrazu.

V monografii I. Hajdučekovej *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry* čitateľ nájde inovatívny prístup k analýze a interpretácii sémantickokompozičných osobitostí literárnych diel, ktoré môžu pri odhaľovaní duchovného rozmeru v umeleckom texte inšpirovať.

Abstract (Summary) in Slovak / Abstrakt (Zhrnutie) v slovenčine:

Príspevok s názvom *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry. – recenzia* v krátkosti mapuje monografiu PaedDr. Ivice Hajdučekovej, PhD. Čitateľom predostiera teoretické východiská/metodológiu, ktorú autorka v monografii použila, interdisciplinárne inšpirácie, pomocou ktorých vytvorila komplexný pojmový aparát na dekódovanie (duchovného) literárneho textu a osobitne si všíma autorkin novátorský prístup v (re)interpretáciách diel slovenskej literatúry z pohľadu duchovnosti, a to z obdobia slovenského realizmu a literárnej moderny.

Kľúčové slová v slovenčine / Key words in Slovak:

recenzia, duchovnosť, slovenská literatúra, realizmus, literárna moderna

Title in Polish / Názov v poľštine / Tytuł po polsku:

Duchowość w (re)interpretacji dzieł literatury słowackiej

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Zhrnutie) v poľštine:

Artykuł pt. *Duchowość w (re)interpretacji dzieł literatury słowackiej* – recenzja w skrócie ukazuje monografię PaedDr. Ivicy Hajdučekovej, PhD. Przedstawia czytelnikom teoretyczne podstawy/metodologię, którą autorka użyła w monografii, interdyscyplinarne inspiracje, za pomocą których stworzyła kompleksowy aparat pojęciowy do dekodowania (duchowego) tekstu literackiego i odrębnie zauważa autorskie, nowatorskie podejście w (re)interpretacjach dzieł słowackiej literatury z punktu widzenia duchowości, szczególnie z okresu słowackiego realizmu i literackiego modernizmu.

Kľúčové slová v poľštine / Key words in Polish / Słowa klucze po polsku:

recenzja, duchowość, słowacka literatura, realizm, literacki modernizm / literacka moderna

Title in English / Názov po anglicky / Tytuł po angielsku:

Spirituality in the (Re)interpretation of the works of Slovak literature.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Zhrnutie) v angličtine:

A review entitled "Spirituality in the (Re) Interpretation of Slovak Literature" briefly presents the monograph of Ivica Hajdučeková, PhD. It describes the theoretical background / methodology/ used by the author in the monograph, and highlights the disciplinary inspiration underlying the author's creation of a comprehensive conceptual apparatus for spiritual decoding of a literary text, and points out at the author's innovative approach to (re) interpretations of Slovak literary works from the point of view of spirituality, especially the works coming from the period of Slovak realism and literary modernism. .

Key words in English / Kľúčové slová v angličtine:

review, spirituality, Slovak literature, realism, literary modernism

Bibliography / Bibliografia:

Hajdučeková Ivica, *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2], [pdf], URL:
Hajdučeková Ivica, *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2], https://unibook.upjs.sk/sk/slovakistika/341-duchovnost-v-reinterpretacii-diel-slovenskej-literatury [Access: 31.12.2016].
Hajdučeková Ivica: *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry,* Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice 2016, ss. 196, [2], [pdf], URL:
https://unibook.upjs.sk/img/cms/2016/filozoficka/hajducekova-duchovnost-final.pdf [Access: 31.12.2016].
Liba Peter, *Kresťanstvo a slovenská literatúra*, „Kultúra", r. 2003, URL: http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/23-3-7.htm [Access: 31.12.2016].

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Barnišinová Lívia, PaedDr., lector of Slovak language in the Language Training Centre at the Faculty of Arts of the Pavol Jozef Safarik University in Košice. She graduated from a study program -Teaching of Slovak Language and Literature and Civil Education (2010-2012). After the state exam and after the defense of her master's thesis entitled *Spiritualita a poetika básnického textu* [=Spirituality and poetics of poetry] she was granted the title of M. A. (Mgr). In 2015 she passed a rigorous state exam in Teaching of Academic Subjects and after the defense the thesis entitled *Inovatívne metódy vo vyučovaní*

literatúry [=Innovative methods in literature teaching] she was granted the degree of PaedDr. Since 2015 she has been doing the extermal doctoral degree programme in literature at the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies, and Communication, at the Faculty of Arts of the Pavol Jozef Safarik University in Košice. She has published articles in the journal „Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny" [=Slovenčinár – Journal of the Slovak Association of the Teachers of Slovak]. For the study entitled *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* [=Following in the footsteps of the journal "The Pulpit". (Spirituality in literature yesterday and today)] she achieved 2nd place in the Slovak competition in Literature Criticism - The Price of Daniel Tupý, in the section of arts and literature, organized at the Faculty of Arts of the Comenius University in Bratislava (2015). The study was published in the almanac *Cena Daniela Tupého 2015. Celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia* smrti [=The Prize of Daniel Tupý 2015. A national competition on the occasion of the 10th anniversary of his death] (2015). E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

Information about the Author in Polish:

Barnišinová Lívia, PaedDr., lektorka języka słowackiego w Centrum Ćwiczenia Języków na Wydziale Filozoficznym w Uniwersytecie Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach. Studiowała program studiów: nauczanie przedmiotów akademickich w zakresie język słowacki i literatura oraz nauka o społeczeństwie (2010-2012). Tytuł magistra (Mgr.) uzyskała w 2012 r. po złożeniu państwowego egzaminu i obronie pracy magisterskiej pod tytułem: *Spiritualita a poetika básnického textu* [=Duchowość i poetyka tekstu poetyckiego]. W 2015 roku ukończyła państwowy egzamin rygorozalny (ścisły / rygorozum) w zakresie: nauczanie przedmiotów akademickich, a tytuł PaedDr. [doktora edukacji] uzyskała na podstawie obrony pracy rygorozalnej pod tytułem: *Inovatívne metódy vo vyučovaní literatúry* [=Innowacyjne metody uczenia literatury]. Od 2015 roku studiuje na eksternistycznym (zaocznym) studium doktoranckim w zakresie literaturoznawstwo (wiedza o literaturze) w Katedrze Słowacystyki, Filologii Słowiańskich i Komunikacji na Wydziale Filozoficznym w Uniwersytecie Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach. Publikowała w recenzowanym czasopiśmie „Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny" [=Słowacysta – Czasopismo Słowackiego Stowarzyszenia Nauczycieli Słowacczyzny]. Za studium pod tytułem *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* [=Śladami czasopisma 'Kazalnica' / 'Ambona'. (Duchowość w literaturze wczoraj i dziś] zdobyła 2. miejsce w ogólnopaństwowym konkursie o Nagrodę Daniela Tupégo w sekcji artystyczno-literackiej (2015), organizowanym na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie. Studium zostało wydane w zbiorze pod tytułem *Cena Daniela Tupého 2015. Celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia smrti* [=Nagroda Daniela Tupégo. Ogólnopaństwowy Konkurs z okazji 10. rocznicy śmierci] (2015). E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

[Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Information about the Author in Czech:

Barnišinová Lívia, PaedDr., lektorka slovenského jazyka v Centru jazykové přípravy Filozofické fakulty Univerzity Pavla Josefa Šafaříka v Košicích (Centrum jazykovej prípravy na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach). V letech 2010 – 2012 studovala studijní program učitelství akademických předmětů v oboru slovenský jazyk a literatura a věda o společnosti. Titul Mgr. získala v r. 2012 vykonáním státní zkoušky a obhajoby magisterské práce s názvem *Spiritualita a poetika básnického textu*. V roce 2015 absolvovala rigorózní státní zkoušku v oboru učitelství akademických předmětů a titul PaedDr. získala na základě obhajoby rigorózní práce s názvem *Inovatívne metódy vo vyučovaní literatúry* (Inovativní metody ve vyučování literatuře). Od roku 2015 studuje

na externím doktorandském studiu v oboru literární věda na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace Filosofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafaříka v Košicích. Publikovala v odborném časopise Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Slovenštinář – časopis slovenské asociace učitelů slovenštiny). Za studii s názvem *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* [Po stopách časopisu Kazateľna. (Duchovnost v literatuře včera a dnes)] získala 2. místo v celostátní soutěži o Cenu Daniela Tupého v umělecko-literární sekci (2015) organizované na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Studie byla vydaná ve sborníku s názvem *Cena Daniela Tupého 2015, celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia smrti* (Cena Daniela Tupého 2015, celostátní soutěž u příležitosti 10. výročí úmrtí; 2015).
E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Information about the Author in Slovak:

Barnišinová Lívia, PaedDr., lektorka slovenského jazyka v Centre jazykovej prípravy na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Vyštudovala študijný program učiteľstvo akademických predmetov v odbore slovenský jazyk a literatúra a náuka o spoločnosti (2010 – 2012). Titul Mgr. získala v r. 2012 vykonaním štátnej skúšky a obhajoby magisterskej práce s názvom *Spiritualita a poetika básnického textu*. V roku 2015 absolvovala rigoróznu štátnu skúšku v odbore učiteľstvo akademických predmetov a titul PaedDr. získala na základe obhajoby rigoróznej práce s názvom *Inovatívne metódy vo vyučovaní literatúry*. Od roku 2015 študuje na externom doktorandskom štúdiu v odbore literárna veda na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Publikovala v odbornom časopise Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny. Za štúdiu s názvom *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* získala 2. miesto v celoštátnej súťaži o Cenu Daniela Tupého v umelecko-literárnej sekcii (2015) organizovanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdia bola vydaná v zborníku s názvom *Cena Daniela Tupého 2015, celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia smrti* (2015). E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

Information about the Author in Russian:

Ливия Барнишинова, PaedDr. (доктор педагогических наук), преподаватель словацкого языка в Лингвистическом учебном центре на философском факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Изучала академические курсы словацкого языка и литературы и общественных наук (2010-2012). Степень магистра получила в 2012 году на основании государственного экзамена и защиты магистерской диссертации *Spiritualita a poetika básnického textu* [«Духовность и поэтика в поэтическогм тексте»]. В 2015 году сдала государственный ригористический экзамен (соответственный кандидатским в России) по обучению академическим предметам и защитила ригоризальную научную работу *Inovatívne metódy vo vyučovaní literatúry* [«Инновационные методы изучения литературы»]. С 2015 года пребывает на экстернальном (заочном) отделении докторантуры на кафедре словакистики, славянской филологии и коммуникации на филологическом факультете Университета Павла Йозефа Шафарика в Кошице. Публиковалась в рецензированных научных изданиях *Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny* [«Словакист. Журнал словацкой ассоциации учителей-словесников»]. За исследование *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* [«Следами журнала “Проповедник” / “Амвон” (Духовность в литературе вчера и сегодня)»] получила второе место в национальном конкурсе за награду Даниэля Тупы

в артистически-литературной секции (2015) на филологическом факультете Университета Коменского в Братиславе. Исследование опубликовано в сборнике *Cena Daniela Tupého 2015. Celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia smrti* [«Награда Даниэля Тупы. Национальный конкурс к десятой годовщине смерти»] (2015). E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

[Translation into Russian by Nadiya Georgojivna Koloshuk]

Information about the Author in Ukrainian:

Лівія Барнішінова, PaedDr. (доктор педагогіки), викладач словацької мови у Лінгвістичному навчальному центрі на філософському факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика у Кошицях. Вивчала академічний курс «Вивчення словацької мови і літератури та соціальних наук» (2010-2012). Ступінь магістра отримала у 2012 році на підставі державного екзамену та захисту магістерської праці *Spiritualita a poetika básnického textu* [«Духовність і поетика поетичного тексту»]. У 2015 році здала ригористичний іспит (відповідний кандидатським екзаменам в Україні) з вивчених академічних дисциплін; ступінь PaedDr. [доктора педагогіки] отримала на підставі ригоризальної праці (відповідної кандидатським іспитам в Україні) *Inovatívne metódy vo vyučovaní literatúry* [«Інноваційні методи вивчення літератури»]. Від 2015 року студіює на екстернальному (заочному) докторантському відділенні з літературознавства на кафедрі словакістики, слов'янської філології та комунікації на філологічному факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика у Кошицях. Публікувалася у рецензованому науковому часописі *Slovenčinár – časopis slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny* [«Словакіст. Часопис словацької асоціації учителів-словесників»]. За дослідження *Po stopách časopisu Kazateľňa. (Duchovnosť v literatúre včera a dnes)* [«Слідами часопису "Проповідник" / "Амвон" (Духовність у літературі вчора й сьогодні)»] здобула друге місце в національному конкурсі за нагороду Даніеля Тупи у мистецько-літературній секції (2015) на філологічному факультеті Університету Коменського у Братиславі. Дослідження опубліковане у збірці під назвою *Cena Daniela Tupého 2015. Celoštátna súťaž pri príležitosti 10. výročia smrti* [«Нагорода Даніеля Тупи. Національний конкурс до десятої річниці смерті»] (2015). E-mail: livibarnisinova[at]gmail.com

[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgojivna Koloshuk]

IV. Reports
(IV. Sprawozdania)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 221 - 230

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
BOGDAN MARIAN JANKOWICZ (Cracow, Poland)
E-mail: rmjankow[at]cyf-kr.edu.pl

Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton" w Krakowie: sprawozdanie z działalności w 2016 roku

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
FUNDACJI NAUKOWEJ KATOLIKÓW „ESCHATON"

SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI ZA 2016 ROK

opracowany na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości
w sprawie ramowego zakresu sprawozdania z działalności fundacji (Dz. U.
01.50.529)

1. Nazwa fundacji: Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton"
2. Siedziba i adres fundacji: ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków
3. Aktualny adres do korespondencji: ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków, tel. kom. prezesa fundacji: 511-350-665, tel. stacjonarny do fundacji: 12-655-00-65
4. Adres poczty elektronicznej (e-mail prezesa fundacji): marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl albo: marek.mariusz.tytko@gmail.com
5. Numer i data wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym: nr KRS 000451001 wpisano do rejestru dnia 13 lutego 2013 r. (Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie, XI Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego).
6. Statystyczny numer identyfikacyjny w systemie REGON: 122802966.
7. Dane dotyczące członków Zarządu Fundacji (imię i nazwisko oraz pełniona funkcja):
1/ dr Marek Mariusz Tytko, prezes,
2/ dr inż. Bogdan Marian Jankowicz, wiceprezes,

8. **Cele statutowe fundacji**: Celem Fundacji jest działalność społecznie użyteczna, a w szczególności rozwój: - sztuki chrześcijańskiej, - nauk humanistycznych mających związek z chrześcijaństwem (poprzez metodę lub przedmiot badania), - chrześcijańskiej kultury, - chrześcijańskiej edukacji, - chrześcijańskiej komunikacji społecznej podnoszącej świadomość artystyczną w Narodzie, - chrześcijańskiej ekologii, a także: - budowanie domów pracy twórczej dla artystów katolickich (§ 9 *Statutu*). Celem Fundacji jest również prowadzenie działalności społecznie użytecznej, a w szczególności rozwój publikacji książkowych serii Biblioteki „Eschatonu" (§ 10 ust. 1 *Statutu*). Celem Fundacji jest wydawanie czasopism naukowych, w tym przede wszystkim „Religious and Sacred Poetry" i „Eschaton" (§ 10 ust. 2 *Statutu*). Publikacje książkowe powinny mieć, stosownie do charakteru, *imprimatur* odpowiednich władz kościelnych w Krakowie (§ 10 ust. 3 *Statutu*). Publikacje o charakterze naukowym z serii Biblioteki „Eschatonu" i czasopisma naukowe powinny mieć pozytywne recenzje naukowe przed ich wydaniem. Recenzje naukowe są integralną częścią statutowych celów Fundacji (§ 10 ust. 4 *Statutu*). Publikacje są rozprowadzane do bibliotek w charakterze daru oraz jako bezpłatne egzemplarze autorskie lub eksponowane bezpłatnie w formie elektronicznej w stronach internetowych, opłacanych przez Fundację. Prowadzenie stron internetowych jest integralną częścią statutowych celów Fundacji (§ 10 ust. 5 *Statutu*).
9. **Zasady, formy i zakres działalności statutowej fundacji**: Fundacja realizuje swoje cele poprzez: a) przyznawanie dotacji na cele naukowe i wysokoartystyczne w zakresie kultury chrześcijańskiej dla wydawania serii książkowej w ramach Biblioteki „Eschatonu" (non profit) oraz na cele wydawania czasopism naukowych „Religious and Sacred Poetry" i „Eschaton" (non profit), b) przyznawanie dotacji na tłumaczenia na inne języki książek wydanych w ramach serii Biblioteki „Eschatonu" oraz dotowania tłumaczeń z innych języków na język polski specjalistycznych, naukowych lub wysokoartystycznych książek chrześcijańskich wydawanych w ramach serii Biblioteki „Eschatonu" (non-profit), c) przyznawanie dotacji na tłumaczenia na inne języki tekstów w czasopismach naukowych: „Religious and Sacred Poetry" oraz „Eschaton", d) przyznawanie dotacji i prowadzenie budowy domów pracy twórczej „Eschaton" (non-profit). e) przyznawanie dotacji do stypendiów i nagród przyznawanych przez Fundację (non-profit), f) udzielanie (non-profit) porad i formowanie artystów i naukowców w duchu kultury chrześcijańskiej, g) organizowanie działalności (non-profit): odczytów, prelekcji, pokazów, wykładów, naukowych konferencji, sympozjów, seminariów, konwersatoriów, dyskusji panelowych, artystycznych wystaw, plenerów, spotkań autorskich, koncertów, spektakli teatralnych, happeningów, instalacji, enviroment, e-mailingu, przeglądów twórczości, konkursów,

kursów, szkoleń, warsztatów, festiwali, rekolekcji artystycznych, kampanii inkulturacyjnych, ewangelizacyjnych, imprez naukowych, imprez artystycznych oraz innych form rozwijających naukę i kulturę chrześcijańską, h) współpracę z chrześcijańskimi środowiskami twórczymi Polski i zagranicy, i) prowadzenie działalności (non-profit): wydawniczej, fonograficznej, dokumentacyjnej, archiwizacyjnej, muzealniczej, konserwatorskiej, wystawienniczej, informacyjnej, filmowej, fotograficznej, teatralnej, plastycznej, muzycznej, radiowej, telewizyjnej, studyjno-nagraniowej w dziedzinie kultury i cywilizacji chrześcijańskiej, j) prowadzenie ośrodka informacji naukowej o kulturze chrześcijańskiej „Eschaton" (non-profit) z biblioteką, fonoteką, fototeką, wideoteką, CD-teką, taśmoteką, płytoteką, stronami informacyjnymi w internecie i komputerowymi bazami danych o sztuce chrześcijańskiej, artystach (twórcach) katolickich (chrześcijańskich), w tym w szczególności o współczesnych chrześcijańskich twórcach krakowskich, małopolskich, polskich i zagranicznych (szczególnie – emigracyjnych), k) tworzenie i realizacja naukowych i kulturalnych, elektronicznych programów komputerowych (non-profit), użytecznych dla społeczności chrześcijańskiej, l) prowadzenie działalności naukowej i artystycznej oraz dydaktycznej w zakładanych przez Fundację szkołach kultury chrześcijańskiej (non-profit), ł) wspieranie wprowadzania wartości chrześcijańskich – transcendentaliów, tj. Piękna, Prawdy, Dobra, do masowej kultury współczesnej z pomocą technik audio, video, telewizyjnych, komputerowych, elektronicznych lub innych (non-profit) (§ 12 *Statutu*). Szczegółowe zadania i kryteria pomocy nauce i kulturze chrześcijańskiej określa Zarząd Fundacji w szczegółowych Regulaminach, corocznych planach i programach Fundacji. Wszelkie formy wspierania nauki i kultury chrześcijańskiej są realizowane w miarę posiadanych środków według suwerennej decyzji Zarządu Fundacji. Wszelkie zadania statutowe mogą być realizowane przez Fundację we współpracy z innymi podmiotami (§ 12 *Statutu*).

10. Realizacja celów statutowych w roku sprawozdawczym:

W roku 2016 Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton" realizowała swoje cele statutowe poprzez dwa programy:

I. program naukowy z zakresu humanistyki (bez ponoszenia kosztów przez Fundację), II. program artystyczny z zakresu kultury chrześcijańskiej (bezkosztowy ze strony Fundacji).

Ad I. Program naukowy przygotowania w formie elektronicznej publikacji „Religious and Sacred Poetry" i książek w ramach serii Biblioteki „Eschaton" (w ramach celu statutowego § 10 ust. 2 *Statutu*).

Wydawnictwo ciągłe (naukowy kwartalnik międzynarodowy poświęcony poezji chrześcijańskiej i religijnej kulturze literackiej, recenzowany naukowo przez międzynarodowych recenzentów, dostępny na stronie internetowej www.religious-and-sacred-poetry.info) opublikowane w roku sprawozdawczym 2016 (do 31 grudnia 2016 r.) w pierwotnej wersji elektronicznej (pdf) —.

Wydawnictwo ciągłe przygotowane do publikacji (w recenzji naukowej):

4) „Religious and Sacred Poetry" przygotowano i wysłano do recenzji zaległe numery:

a) RASP nr 2(10)/2015 (w formie elektronicznej)
b) RASP nr 3(11)/2015 (w formie elektronicznej)
c) RASP nr 4(12)/2015 (w formie elektronicznej)
d) RASP nr 1(13)/2016 (w formie elektronicznej)
e) RASP nr 2(14)/2016 (w formie elektronicznej)
f) RASP nr 3(15)/2016 (w formie elektronicznej)
g) RASP nr 4(16)/2016 (w formie elektronicznej)

Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" posiada aktualizowaną co jakiś czas stronę internetową (serwis internetowy). Polska strona internetowa działa bez przerwy od listopada 2013 r. pod adresem: http://religious-and-sacred-poetry.info/

Angielska strona internetowa działa od połowy lipca 2015 r. bez przerwy pod adresem: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?lang=en_gb

Zarząd jako wydawca z uznaniem przyjął fakt dotyczący czasopisma „Religious and Sacred Poetry", jaki miał miejsce w 2015 r.:

-) umieszczenie czasopisma „Religious and Sacred Poetry" na liście „B" Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – tj. liście krajowych czasopism punktowanych nieposiadających współczynnika Impact Factor (IF) oraz przyznanie przez Komisję MNiSW ds. oceny czasopism naukowych temu kwartalnikowi 7 punktów (w skali 10-punktowej za jakość dla czasopism z listy „B") w procesie ewaluacji (co miało miejsce formalnie 18 grudnia 2015 r. [Warszawa]); jesteśmy na polskiej liście czasopism naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 18 grudnia 2015 r. – opublikowanej 23 grudnia 2015 r. (lista „B", pozycja 1498 – ocena: 7 punktów); adres: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_12/3ff4f6faa026db021ce6e6a4e13e77c0.pdf

Obecnie czasopismo „Religious and Sacred Poetry", znajduje się na liście czasopism naukowych „B" poz. 1496.

Ad II. Program rozwoju kultury chrześcijańskiej (w ramach celu statutowego § 9 *Statutu*).

Prezes Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" – Marek Mariusz Tytko zorganizował i poprowadził jako (bezkosztowo ze strony Fundacji) Podziemny Salon Artystyczno-Literacko-Muzyczny „PSALM" przy Parafii Matki Bożej Różańcowej w Krakowie-Piaskach Nowych w budynku parafialnym przy ul. Nowosądeckiej 41.

W ramach „PSALMU" przy współpracy z tąż Parafią w 2015 r. odbyły się tamże następujące imprezy artystyczne – 9 spotkań autorskich w ramach cyklów „Poezja religijna", „Filozofia ojczysta" i „Historia ojczysta" z zakresu kultury chrześcijańskiej (§ 12, punkt g) *Statutu*):

Wieczory autorskie (artystyczne lub naukowe) w ramach Podziemnego Salonu Artystyczno-Literacko-Muzycznego (PSALM-u) odbyte i zarejestrowane filmowo lub audialnie z następującymi osobami, takimi jak:

— o. Leon Knabit SDB z Tyńca (48 spotkanie w PSALM-ie, 21 lutego 2016),
— mgr harcmistrz Władysław Zawiślak (49 spotkanie w PSALM-ie, 6 marca 2016 r.),
— kapitan Włodzimierz Wolny z AK (50 spotkanie w PSALM-ie, 10 kwietnia 2016 r.),
— Kajetan Rajski (51 spotkanie w PSALM-ie, 17 kwietnia 2016 r.),
— dr Aleksandra Ziółkowska-Boehm z Nowego Jorku, USA (52 spotkanie w PSALM-ie, 22 maja 2016 r.),
— prof. Wojciech Narębski (53 spotkanie w PSALM-ie, 26 czerwca 2016 r.),
— Juliusz Łuciuk, kompozytor (54 spotkanie w PSALM-ie, 26 września 2016 r.),
— mgr Andrzej Chytkowski (55 spotkanie w PSALM-ie, 30 października 2016 r.),
— dr Mirosław Boruta (56 spotkanie w PSALM-ie, 20 listopada 2016 r.).

Kilka spotkań muzyką gitarową (klasyczną) ubogaciły honorowe występy JS Guitar Solo (Jan Szełęga) oraz AJS Guitar Duo (Andrzej i Jan Szełęgowie) z Małej Wsi koło Węgrzec Wielkich. Ponadto w ramach „PSALM-u na wyjeździe" nagrano (audio i video) kilkugodzinne rozmowy z następującymi osobami: prof. Wojciech Narębski z Krakowa (2 lipca 2016), pułkownik Mieczysław Herod z Krakowa (trzy spotkania: 7 lipca 2016 r., 25 września 2016, 2 października 2016 r.) *in situ*.

11. Główne zdarzenia prawne w działalności statutowej o skutkach finansowych:
W Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" nie miały miejsca jakiekolwiek zdarzenia prawne w działalności statutowej, które rodziłyby skutki finansowe

12. Działalność gospodarcza (jeśli była prowadzona, ze wskazaniem jej formy):
Fundacja w 2016 r., wzorem lat ubiegłych, nie prowadziła jakiejkolwiek działalności gospodarczej.

13. Odpisy uchwał Zarządu Fundacji (w załączeniu do sprawozdania) – odpis protokołu posiedzenia Zarządu.

14. Uzyskane w roku sprawozdawczym przychody ze:
a/ spadków: Fundacja nie uzyskała spadków (zero przychodów);

b/ zapisów: Fundacja nie uzyskała zapisów (zero przychodów);
c/ darowizn: Fundacja nie uzyskała darowizn na cele statutowe (zero przychodów).
d/ zbiórek publicznych: Fundacja nie prowadziła zbiórek publicznych, stąd nie uzyskano przychodów (zero przychodów);
e/ źródeł publicznych (w tym z budżetu państwa i gminy): Fundacja nie występowała do budżetu państwa ani gminy, nie uzyskała jakichkolwiek środków ze źródeł publicznych (zero przychodów);
f/ oprocentowania rachunków bankowych: Fundacja nie prowadziła rachunków w bankach, stąd Fundacja nie uzyskała oprocentowania z rachunków bankowych (zero przychodów);
g/ loterii: Fundacja nie prowadziła loterii, stąd z loterii nie uzyskała przychodów (zero przychodów);
h/ odpłatnych świadczeń w ramach celów statutowych: Fundacja nie prowadziła świadczeń w ramach celów statutowych, stąd fundacja nie uzyskała przychodów z tego tytułu (zero przychodów);
i/ działalności gospodarczej: Fundacja nie prowadziła działalności gospodarczej, stąd Fundacja nie uzyskała przychodów z działalności gospodarczej (zero przychodów);
j/ inne rodzaje dochodów: Fundacja nie uzyskała innych rodzajów dochodów (zero przychodów).

15. Wysokość kosztów wynikających z:
a/ realizacji celów statutowych fundacji: 0,00 zł (Fundacja nie ponosiła kosztów).
b/ wydatków administracyjnych: 0,00 zł (Fundacja nie ponosiła kosztów administracyjnych),
- czynsze: 0,00 zł (bezpłatne użyczenie (...) na rzecz Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" adresu oraz jednego pokoju w lokalu o pow. ok. 9 m kw.),
- opłaty telefoniczne: 0,00 zł (Fundator użyczył telefonu bezpłatnie na rzecz Fundacji),
- opłaty pocztowe: 0,00 zł (Fundacja nie wysyłała w 2016 r. pocztą przesyłek, np. listów),
- inne: 0,00 zł (Fundacja)
c/ działalności gospodarczej: 0,00 zł
d/ pozostałe koszty: 0,00 zł

16. Liczba osób zatrudnionych w fundacji: w 2016 r. było ZERO osób zatrudnionych w fundacji; natomiast wszyscy (dwaj) członkowie Zarządu (prezes i wiceprezes) i wszyscy (troje) członkowie Rady Fundacji oraz wszyscy (dwaj) asystenci kościelni to osoby działające społecznie (społecznicy-wolontariusze). W sumie razem było siedmiu wolontariuszy.

Fundacja nie prowadziła działalności gospodarczej, dlatego było ZERO osób zatrudnionych w działalności gospodarczej w Fundacji.

OSOBY ZATRUDNIONE			OSOBY ZATRUDNIONE W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ		
Lp.	stanowisko	liczba osób	Lp.	stanowisko	liczba osób
----	----------	zero	------	----------	zero

17. Łączna kwota wynagrodzeń w roku sprawozdawczym osób zatrudnionych: zero złotych zero groszy (nie było osób zatrudnionych, więc nie było wynagrodzeń), w tym:
a/ wynagrodzenia: zero złotych, zero groszy,
b/ premie: zero złotych, zero groszy,
c/ wynagrodzenia osób zatrudnionych wyłącznie w działalności gospodarczej: zero złotych, zero groszy,
d/ inne wynagrodzenia: zero złotych, zero groszy.

18. Wysokość rocznego wynagrodzenia (nie było jakiegokolwiek wynagrodzenia dla kogokolwiek w Fundacji, wszyscy udzielali się społecznie):
a/ członków zarządu:
- wynagrodzenia: zero złotych, zero groszy,
- nagrody: zero złotych, zero groszy,
- premie: zero złotych, zero groszy,
- inne świadczenia: zero złotych, zero groszy,

b/ członków innych organów fundacji (Rady Fundacji, asystentów kościelnych):
- wynagrodzenia: zero złotych, zero groszy,
- nagrody: zero złotych, zero groszy,
- premie: zero złotych, zero groszy,
- inne świadczenia: zero złotych, zero groszy,

c/ osób kierujących wyłącznie działalnością gospodarczą (nie było takich osób):
- wynagrodzenia: zero złotych, zero groszy
- nagrody: zero złotych, zero groszy,
- premie: zero złotych, zero groszy,
- inne świadczenia: zero złotych, zero groszy.

19. Wydatki na wynagrodzenia z tytułu umów zlecenia: nie było jakichkolwiek umów zleceń (stąd wynagrodzenia z tego tytułu: zero złotych, zero groszy).

20. Udzielone przez fundację pożyczki pieniężne z podziałem wg ich wysokości, ze wskazaniem pożyczkobiorców i warunków przyznania pożyczek oraz z odaniem podstawy statutowej udzielania tych pożyczek: Fundacja nie udzieliła jakichkolwiek pożyczek (tj. pożyczki Fundacji wyniosły: zero złotych, zero groszy).

21. Kwoty na rachunkach bankowych (ze wskazaniem banków): Fundacja nie posiadała jakichkolwiek rachunków bankowych; Fundacja prowadziła wyłącznie kasę w siedzibie Fundacji (w oparciu o raporty kasowe).

22. Wartość nabytych obligacji: Fundacja nie nabyła jakichkolwiek obligacji (obligacje razem o wartości: zero złotych zero groszy)

23. Wartości objętych udziałów i nabytych akcji w spółkach prawa handlowego ze wskazaniem tych spółek: Fundacja nie objęła udziałów, Fundacja nie nabyła akcji w spółkach prawa handlowego – zero udziałów, zero akcji.

24. Nabyte nieruchomości, ich przeznaczenie oraz wysokość kwot wydatkowanych na ten cel: Fundacja nie nabyła nieruchomości (zero nieruchomości).

25. Nabyte pozostałe środki trwałe: Fundacja nie nabyła jakichkolwiek środków trwałych, w tym także – Fundacja nie nabyła pozostałych środków trwałych.

26. Wartość aktywów i zobowiązań fundacji ujętych we właściwych sprawozdaniach finansowych:
a/ aktywa: 1000,00 złotych (statutowy fundusz zapasowy)
b/ zobowiązania: brak (zero złotych, zero groszy).

27. Dane o działalności zleconej fundacji przez podmioty państwowe i samorządowe (usługi, państwowe zadania zlecone i zamówienia publiczne): Fundacja nie prowadziła jakiejkolwiek działalności zleconej przez podmioty państwowe i samorządowe.

28. Wynik finansowy działalności wyszczególnionej w pkt. 24: Nie dotyczy. Fundacja nie nabyła pozostałych środków trwałych.

29. Informacja o rozliczeniach fundacji z tytułu ciążących zobowiązań podatkowych, a także o składanych deklaracjach podatkowych. Fundacja rozlicza się z Urzędem Skarbowym Kraków-Podgórze, rozliczenie za rok 2016 nastąpiło do 31 marca 2017 r. (Fundacja złożyła kwestionariusz deklaracji podatkowej CIT-8, bilans za rok 2016, rachunek wyników oraz informację dodatkową za rok 2016). Wynik finansowy netto za rok 2016 – zero złotych - zarząd Fundacji. Fundacja nie posiada zaległości płatniczych z tytułu zobowiązań podatkowych.

30. Informacje przeprowadzonych w fundacji w roku sprawozdawczym kontrolach oraz wyniki tych kontroli. W roku sprawozdawczym 2016 jakikolwiek organ państwowy lub samorządowy nie przeprowadził jakiejkolwiek kontroli w Fundacji. Jedyną kontrolę działalności Zarządu Fundacji za rok 2016 sprawował organ wewnętrzny fundacji – Rada Fundacji,

kontrolując księgowość, bilans, rachunek wyników i sprawozdania, zatwierdzając w postaci absolutorium.

Podpisy członków Zarządu (sprawozdanie podpisuje co najmniej dwóch członków zarządu Fundacji, jeżeli statut nie stanowi inaczej)

[Marek Mariusz Tytko, Bogdan Marian Jankowicz]

Kraków, dnia 31.03.2017 r.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Sprawozdanie Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" dotyczy okresu 2016 r. Tekst zawiera opis podstawowych faktów (wydarzeń) ważnych dla działalności tej organizacji pozarządowej. Tekst zawiera podstawowe informacje o jej działaniu.

Słowa-klucze po polsku / Key words in Polish:

Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton", sprawozdanie fundacji, organizacja pozarządowa, organizacja kościelna, fundacje w Polsce, 20 wiek, 21 wiek, Kraków, Kościół Rzymskokatolicki, prawo, kultura, nauka, Polska, czasopismo naukowe, Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education,

Title in English / Tytuł po angielsku:

The Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton" in Cracow: a Report on its Activity in 2016

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (streszczenie) po angielsku:

The report of the Scholarly Foundation of Catholics „Eschaton" concerns the year 2016. The text contains the description of the background facts (events) that have been important for the activity of this non-governmental organization. The text presents basic information about its activity.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton", report of the Foundation, non-governmental organization, Church organization, foundations in Poland, 20th century, 21st century, Cracow, Roman Catholic Church, law, culture, science, Poland, scholarly periodical, Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education,

Bibliografia / Bibliography:

Źródła archiwalne / Archival sources:

Sprawozdanie *Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton”* za rok 2016, maszynopis [ze zbiorów własnych Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton” w Krakowie (the type text from the collection of the Scholarly Foundation of Catholics “Eschaton” in Cracow)].

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 231 - 238

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
BOGDAN MARIAN JANKOWICZ (Cracow, Poland)
E-mail: rmjankow[at]cyf-kr.edu.pl

Protokół z posiedzenia Zarządu Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" w Krakowie 31.03.2017 r.

Zarząd Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" na swoim posiedzeniu w dniu 31 marca 2017 r. (w pełnym składzie: Prezes dr Marek Mariusz Tytko, Wiceprezes dr inż. Bogdan Marian Jankowicz) postanowił jednomyślnie, co następuje:

§ 1
Zarząd dziękuje wszystkim osobom, które społecznie nieprzerwanie działają w Radzie Fundacji od 2013 r. (w tym w latach 2014, 2015, 2016, 2017): prof. UJ drowi hab. Andrzejowi Zborowskiemu, mgr Halinie Nodzeńskiej i mgr inż. arch. Elżbiecie Drużyńskiej.

§ 2
Zarząd dziękuje dwom asystentom kościelnym fundacji: ks. dziekanowi prof. UPJPII dr hab. Romanowi Bogaczowi, ks. kanonikowi mgrowi Ireneuszowi Okarmusowi za podjęcie się tej zaszczytnej funkcji i sprawowanie duchowej opieki nad Fundacją. W szczególności zarząd dziękuje Jego Eminencji kard. dr. Stanisławowi Dziwiszowi za mianowanie dwóch asystentów kościelnych dla Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" w 2013 r. i duchowy patronat nad fundacją w latach 2013-2016.

§ 3
Fundacja jest wydawcą czasopisma „Religious and Sacred Poetry" (RASP). Rada naukowa czasopisma składa się z uczonych z 12 krajów z 2 kontynentów (Europy i Ameryki Północnej). Zarząd fundacji dziękuje Członkom Rady Naukowej, Redaktorom, Autorom, Recenzentom, Współpracownikom, Czytelnikom „Religious And Sacred Poetry". Dzięki czasopismu łączymy humanistów chrześcijańskich z wielu krajów świata.

§ 4
Zarząd fundacji stwierdza fakt przygotowania w 2016 r. do publikacji oraz zrecenzowania przez recenzentów zewnętrznych materiałów następujących numerów czasopisma „Religious and Sacred Poetry" (RASP) wydawanego przez fundację w ramach działalności statutowej:

a) RASP nr 2(10)/2015 (w formie elektronicznej).
b) RASP nr 3(11)/2015 (w formie elektronicznej).
c) RASP nr 4(12)/2015 (w formie elektronicznej).
d) RASP nr 1(13)/2016 (w formie elektronicznej).
e) RASP nr 2(14)/2016 (w formie elektronicznej).
f) RASP nr 3(15)/2016 (w formie elektronicznej).
g) RASP nr 4(16)/2016 (w formie elektronicznej).

§ 5
Ich publikacja w formie papierowej itd. nastąpi w najbliższym możliwym czasie po dokonaniu wszystkich niezbędnych czynności wydawniczych. Zarząd ma świadomość istnienia opóźnienia w wydawaniu czasopisma, co spowodowane jest czynnikami obiektywnymi, niezależnymi od zarządu fundacji jako wydawcy kwartalnika.

§ 6
Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" posiada aktualizowaną co jakiś czas stronę internetową (serwis internetowy). Polska strona internetowa działa od listopada 2013 r. pod adresem: http://religious-and-sacred-poetry.info/
Angielska strona internetowa działa od połowy lipca 2015 r. pod adresem:
http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?lang=en_gb
Zarząd dziękuje mgrowi. inż. Krzysztofowi Kubickiemu za samodzielne, społeczne zbudowanie tej strony www oraz bieżące administrowanie nią.
Zarząd wyraża nadzieję, że przygotowane już makiety strony internetowej w językach: białoruskim, czeskim, rosyjskim, słowackim i ukraińskim będą sukcesywnie udostępniane w sieci na wspomnianej stronie internetowej przez administratora. W ten sposób fundacja będzie rozwijała unikatowe społeczne środowisko naukowe zbudowane wokół czasopisma „Religious and Sacred Poetry", złożone z ekspertów w swoich dziedzinach.

§ 7
Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry" jest w obecne w CEEOL – Central and East European Open Library (Niemcy, Frankfurt

nad Menem) od 2013 r. (obecnie zaindeksowane jest 8 numerów RASP z lat 2013-2014) dostępne pełnotekstowo pod adresem:
http://www.ceeol.com/aspx/publicationdetails.aspx?publicationid=1a5928ad-ce4a-49b7-978a-ee4bda0e60e0

§ 8
Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry" jest obecne w CEJSH – Central European Journal of Social Sciences and Humanities (Polska – Słowacja – Czechy – Węgry) od 2013 r. (obecnie zaindeksowane jest 8 numerów RASP z lat 2013-2014) dostępne pełnotekstowo pod adresem:
http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.cejsh-0a256308-b450-4cbb-a70a-346977e0cbd4?q=b09d3f41-4e0b-4204-8d73-8bcbf27b8d18$13&qt=IN_PAGE

§ 9
Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry" jest obecne w Bazie Humanistyki BazHum (Polska, Warszawa) od 2013 r. (obecnie zaindeksowane jest 8 numerów RASP z lat 2013-2014) dostępne pełnotekstowo pod adresem: http://www.bazhum.pl/bib/journal/436/

§ 10
Zarząd stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry" (RASP) jest obecne w bazie POL-INDEX (Polska, Warszawa), gdzie z początkiem października 2015 r. redakcja „RASP" zdeponowała zaindeksowane dane dotyczące tekstów w „Religious and Sacred Poetry" za lata 2013-2014 (razem rozpisano 8 numerów na bazie skompresowanych plików dostarczonych przez CEJSH). Baza POL-Index została powołana przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wyliczenia PWW (Polskiego Współczynnika Wpływu) w 2017 r. Obecnie baza ta jest niedostępna dla postronnych użytkowników.

§ 11
Zarząd jako wydawca z uznaniem przyjął fakt dotyczący czasopisma „Religious and Sacred Poetry", jaki miał miejsce w roku 2015:
-) umieszczenie czasopisma „Religious and Sacred Poetry" na liście humanistycznych i społecznych czasopism europejskich ERIH PLUS (Holandia, Norwegia - Bergen); jesteśmy nadal na liście europejskich czasopism naukowych ERIH PLUS – European Reference Index for the Humanities and Social Sciences od 23 lipca 2015 r.; adres:
https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/periodical/info.action?id=485579

§ 12
Zarząd jako wydawca z uznaniem przyjął fakt dotyczący czasopisma „Religious and Sacred Poetry", jaki miał miejsce w 2015 r.:
-) umieszczenie czasopisma „Religious and Sacred Poetry" na liście „B" Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – tj. liście krajowych czasopism punktowanych nieposiadających współczynnika Impact Factor (IF) oraz przyznanie przez Komisję MNiSW ds. oceny czasopism naukowych temu kwartalnikowi 7 punktów (w skali 15-punktowej za jakość dla czasopism z listy „B") w procesie ewaluacji (co miało miejsce formalnie 18 grudnia 2015 r. [Warszawa]); jesteśmy na polskiej liście czasopism naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 18 grudnia 2015 r. – opublikowanej 23 grudnia 2015 r. (lista „B", pozycja **1498** – ocena: 7 punktów); adres:
http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_12/3ff4f6faa026db021ce6e6a4e13e77c0.pdf
Ponadto na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 9 grudnia 2016 r. – opublikowanej 9 grudnia 2016 r. pod adresem:
http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/wykaz-czasopism-naukowych-na-2016-rok.html
Wykaz czasopism naukowych na 2016 r. (lista „B", **pozycja 1496** – ocena: 7 punktów); adres:
http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_12/c5c2fcb0c283a9eb3d1081020fd3178c.pdf [dostęp: 21.12.2016]

§ 13
Zarząd jako wydawca z uznaniem przyjął fakt dotyczący czasopisma „Religious and Sacred Poetry", jaki miał miejsce w 2016 r.:
-) umieszczenie czasopisma „Religious and Sacred Poetry" w bazie naukowych elektronicznych czasopism polskich pt. „Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne »Arianta«" (Uniwersytet Śląski, Katowice, dnia 17 listopada 2015 r. nadal); adres: http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/czasopisma/czasop_full.asp?id=4624

§ 14
Zarząd fundacji stwierdził, że czasopismo „Religious and Sacred Poetry" dnia 23 lipca 2015 r. zostało zgłoszone do Elsevier Customer Service (USA, New York) na listę czasopism naukowych SCOPUS. W 2016 r. otrzymano informację zwrotną z wymaganiami dotyczącymi czasopism naukowych.

§ 15
Zarząd fundacji przyjął:
a) bilans roczny fundacji za 2016 r.,
b) rachunek wyników fundacji za 2016 r. oraz

c) sprawozdanie finansowe fundacji wraz z informacją dodatkową za rok 2016,
d) nadto wypełnił zeznanie podatkowe CIT-8 fundacji za rok obrachunkowy 2016 dla Urzędu Skarbowego w Krakowie-Podgórzu (złożone).

§ 16
Zarząd uchwalił dokument dot. polityki finansowej Fundacji, która będzie nadal oparta o raporty kasowe, bez konta bankowego. Zarząd przyjął jako zasadę ogólną – zakaz zadłużania się Fundacji.

§ 17
Zarząd uchwalił ogólny dokument dot. rzeczowo-finansowego planu działania Fundacji w roku 2017 i latach następnych (aż do odwołania tej decyzji). Fundacja będzie prowadzić wyłącznie działalność statutową, bez działalności gospodarczej. Głównym celem statutowym dla Fundacji w 2017 r. i latach następnych będzie działalność wydawnicza w zakresie wydawania czasopisma naukowego „Religious and Sacred Poetry". Inne wydawnictwa naukowe (książki) będą publikowane w miarę możliwości. W pozostałym zakresie nie podjęto decyzji o uruchomieniu jakichkolwiek innych działań, które angażowałyby Fundację finansowo.

§ 18
Zarząd podtrzymał wolę dalszego współdziałania i potwierdził umowę zawartą przez Fundację z dysponentem bazy danych CEEOL we Frankfurcie nad Menem (RFN) umowy licencyjnej Open Access dla czasopisma „Religious and Sacred Poetry". Umowa ta służy dobrze realizacji celów statutowych Fundacji.

§ 19
Zarząd podtrzymał wolę dalszego współdziałania i potwierdził umowę zawartą przez Fundację z dysponentem bazy danych CEJSH w Poznaniu umowy (porozumienia) w sprawie umieszczania danych z czasopisma „Religious and Sacred Poetry" w bazie danych CEJSH. Umowa ta dobrze służy realizacji celów statutowych Fundacji.

§ 20
Zarząd podtrzymał wolę dalszego współdziałania i potwierdził umowę zawartą przez Fundację z Jagiellońską Biblioteką Cyfrową umowy typu OPEN ACCESS dla czasopisma „Religious and Sacred Poetry". Umowa ta dobrze służy realizacji celów statutowych. Fundacji. Czasopismo to znajduje się obecnie w katalogu Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie istnieje link przekierowujący czytelników na nasza stronę do poszczególnych numerów „RASP".

§ 21

Zarząd podtrzymał wolę dalszego współdziałania i potwierdził umowę zawartą przez Fundację z dysponentem bazy BazHum (Muzeum Historii Polski) umowy typu OPEN ACCESS dla czasopisma „Religious and Sacred Poetry". Umowa ta dobrze służy realizacji celów statutowych Fundacji.

§ 22
Zarząd podtrzymał (pozytywnie) przyjęte przez Fundację ogólne zasady funkcjonowania wyznaczone dla czasopisma „Religious and Sacred Poetry" w akcie założycielskim przez fundatora-założyciela w dniu 3 maja 2012 r. dla realizacji celów statutowych Fundacji.

§ 23
Zarząd podtrzymał (pozytywnie) przyjęte zasady respektowania autonomii naukowej dla czasopisma naukowego „Religious and Sacred Poetry".

§ 24
Zarząd zaakceptował sytuację bezpośredniego opłacania przez fundatora domeny i usługi hostingu u dysponenta domen i serwerów (OVH), w celu prowadzenia strony internetowej www czasopisma „Religious and Sacred Poetry". Zarząd zaakceptował stan faktyczny dotyczący umowy fundatora (osoby indywidualnej, osoby fizycznej) zawartej w marcu 2013 r. z OVH - dysponentem usług internetowych (hostingu i domeny) w celu realizacji celów statutowych Fundacji. Dzięki temu zmniejszone zostały znacząco koszty funkcjonowania hostingu i domeny (zawsze bezpłatnej). Fundator co roku opłaca hosting a domena przynależna do usługi hostingu (www.religious-and-sacred-poetry.info) w OVH jest bezpłatna.

§ 25
Zarząd stwierdził, że ponadto w ramach statutowej działalności Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" w roku 2016 (podobnie jak w latach ubiegłych: 2013, 2014, 2015) przedstawiciel zarządu – zorganizował bezkosztowo w Auli Św. Jana Pawła II przy Parafii p.w. Matki Bożej Różańcowej w Krakowie-Piaskach Nowych wieczory autorskie (artystyczne lub naukowe) w ramach Podziemnego Salonu Artystyczno-Literacko-Muzycznego (PSALM-u) rejestrowane filmowo z następującymi osobami: o. Leon Knabit SDB z Tyńca (48 spotkanie w PSALM-ie, 21 lutego 2016), mgr harcmistrz Władysław Zawiślak (49 spotkanie w PSALM-ie, 6 marca 2016 r.), kapitan Włodzimierz Wolny z AK (50 spotkanie w PSALM-ie, 10 kwietnia 2016 r.), Kajetan Rajski (51 spotkanie w PSALM-ie, 17 kwietnia 2016 r.), dr Aleksandra Ziółkowska-Boehm z Nowego Jorku, USA (52 spotkanie w PSALM-ie, 22 maja 2016 r.), prof. Wojciech Narębski (53 spotkanie w PSALM-ie, 26 czerwca 2016 r.), Juliusz Łuciuk, kompozytor (54 spotkanie w PSALM-ie, 26 września 2016 r.), mgr Andrzej Chytkowski (55 spotkanie w PSALM-ie,

30 października 2016 r.), dr Mirosław Boruta (56 spotkanie w PSALM-ie, 20 listopada 2016 r.).

Kilka spotkań muzyką gitarową (klasyczną) ubogaciły występy JS Guitar Solo (Jan Szełęga) oraz AJS Guitar Duo (Andrzej i Jan Szełęgowie) z Małej Wsi koło Węgrzec Wielkich.

Ponadto w ramach „PSALM-u na wyjeździe" nagrano (audio i video) kilkugodzinne rozmowy z następującymi osobami: prof. Wojciech Narębski z Krakowa (2 lipca 2016), pułkownik Mieczysław Herod z Krakowa (trzy spotkania: 7 lipca 2016 r., 25 września 2016, 2 października 2016 r.) in situ.

§ 26

Zarząd przyjął z uznaniem fakt zaangażowania się społecznego wielu osób w inicjatywę prowadzenia Podziemnego Salonu Artystyczno-Literacko-Muzycznego i wyraził gorące podziękowania, zwłaszcza dla ks. mgra Ireneusza Okarmusa za bezinteresowne udostępnianie Auli św. Jana Pawła II i nagłaśnianie wydarzeń, nadto dla mgra Andrzeja Szełęgi, operatora kamer i fotografa za bezinteresowną rejestrację wizualną tych spotkań oraz Janowi i Andrzejowi Szełęgom za okazjonalne ubogacenie muzyką kilku wydarzeń artystycznych.

Podpisano protokół:
[na oryginale pieczątki firmowe i podpisy 2 członków Zarządu Fundacji:
Marek Mariusz Tytko, Bogdan Marian Jankowicz]

Kraków, dnia 31 III 2017 r.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Protokół z posiedzenia Zarządu Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" (31.03.2017) dotyczy okresu 1.01.2016-31.12.2016 r. Tekst zawiera opis podstawowych faktów (wydarzeń) ważnych dla działalności tej organizacji pozarządowej. Tekst zawiera podstawowe informacje o jej działaniu.

Słowa-klucze po polsku / Key words in Polish:

Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton", sprawozdanie fundacji, organizacja pozarządowa, organizacja kościelna, fundacje w Polsce, 20 wiek, 21 wiek, Kraków, Kościół Rzymskokatolicki, prawo, kultura, nauka, Polska, czasopismo naukowe, Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education,

Title in English / Tytuł po angielsku:

Minutes of the meeting of the Management Board of the Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton" in Cracow 31.03.2017

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (streszczenie) po angielsku:

The minutes of the meeting of the Management Board of the Scholarly Foundation of Catholics „Eschaton" (31.03.2017) refer to the period of 1.01.2016 - 31.12.2016. The text contains a description of the events that have been important for this non-governmental organization. The text includes basic information about the activities of the Foundation.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton", report of the Foundation, non-governmental organization, Church organization, foundations in Poland, 20th century, 21st century, Cracow, Roman Catholic Church, law, culture, science, Poland, scholarly periodical, Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education,

Bibliografia / Bibliography:

Źródła archiwalne / Archival sources:

Protokół z posiedzenia Zarządu Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" (31.03.2017) dotyczący roku 2016, maszynopis [ze zbiorów własnych Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton" w Krakowie (the type text from the collection of the Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton" in Cracow)].

V. A Source-based edition
(V. Edycja źródłowa)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 241 - 252

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

O dramacie Mikołaja Krasnodębskiego pt. *Olga*

Wstęp.

Młodzieńcza sztuka Mikołaja Krasnodębskiego (ur. 1976) pt. *Olga*, która została napisana w latach 1995-1996 przez ówczesnego licealistę i studenta pierwszego roku studiów filozoficznych, ma wreszcie – po wielu latach – swoją pierwszą publiczną prezentację w „Religious and Sacred Poetry" (2016). Przypadek, którym (tylko jako środkiem do celu) posługuje się Opatrzność, albo też Opatrzność, która jest naiwnie brana przez pewnych ludzi za przypadek, sprawił(a), że los padł na naszą Redakcję. Autor zdecydował się opublikować swoje dzieło po niemal dwóch dekadach od napisania. Widocznie wzbudziliśmy w Autorze zaufanie, że przysłał do naszego czasopisma swój tekst, dotąd leżący u niego w szufladzie.

To debiut Mikołaja Krasnodębskiego jako dramaturga, w dodatku — dramaturga chrześcijańskiego. Autor debiutował już jako poeta w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku poematem pt. *Hołd* (1995) i tomikiem pt. *Oderwanie* (1996). Jednak poezja nie stała się jego główną domeną, skoro zasadniczo poświęcił swoją twórczość filozofii, szczególnie filozofii klasycznej albo też uprawianej w duchu klasycznym, czyli starogreckim (Platon, Arystoteles) i chrześcijańskim (św. Augustyn z Hippony, św. Tomasz z Akwinu) jako uczeń Mieczysława Gogacza, znanego polskiego filozofa, tomisty, który oczyszcza filozofię Doktora Anielskiego z arystotelizmu i platonizmu.

Z racji licznych książek filozoficznych Mikołaj Krasnodębski może nieco wstydził się ukazywać własną twórczość poetycką czy dramaturgiczną, bo tak „nie wypadało", aby poważny uczony odkrywał się jako poeta czy dramaturg. Jednak znani są liczni twórcy, którzy godzili twórczość naukową z twórczością artystyczną (poetycką), lecz przeważnie to literaturoznawcy albo osoby zajmujące się zawodowo literaturą piękną. Znanym zjawiskiem na uniwersytetach jest niechęć „nietwórczych" naukowców do swoich kolegów czy podwładnych parających się poważnie poezją. W Uniwersytecie Jagiellońskim takiej niechęci, lekceważenia

czy też uszczypliwości doświadczył m.in. literaturoznawca i pedagog kultury – Bogusław Żurakowski czy piszący te słowa.

Może dlatego właśnie, z racji swoistego ostracyzmu w środowisku akademickim, Autor dramatu *Olga* początkowo chciał opublikować owo dzieło pod pseudonimem — jako Józef M. Próchnicki (to nazwisko ma związek z Krasnodębskimi ze względu na koligacje rodziny Autora utworu). Taką też autorską deklarację oficjalnie do nas złożył, gdy w 2015 r. przysłał do Redakcji swój 'szkic' czy też 'brudnopis', jak to sam nazwał. Jednak ostatecznie zdecydował się, po zapoznaniu się z tekstem zupełnie przeredagowanym, zmienionym redakcyjnie pod wieloma względami, na publikację pod własnym imieniem i nazwiskiem. Widocznie osobiste okoliczności życiowe się zmieniły i Autor dojrzał do tej decyzji, co należy uszanować i pogratulować cnoty odwagi (dzielności, męstwa).

1. Kwestie ogólne

Trzyaktowy dramat *Olga* należy potraktować jako młodzieńczą próbę i tą miarą ją mierzyć. Z pewnością nie jest do arcydzieło, które wprowadzałoby jakieś nowatorskie rozwiązania na gruncie dramatu czy teatru, ale rzecz przynajmniej warta uwagi krytyki, czytelników, reżyserów, aktorów i widzów teatralnych.

Czas. Dramat *Olga* rozgrywa się na Mazowszu w X wieku, tuż po przyjęciu przez Polskę chrześcijaństwa, zatem rzecz dzieje się po 966 r., a przed 1001 r. Tak naprawdę czas jednak to kwestia umowna. Ewidentna stylizacja dzieła na utwór romantyczny wskazuje na to, że świadomość bohaterów dramatu (person) okazuje się o wiele późniejsza, poprzez używanie pewnych ujęć filozoficznych czy terminologicznych w dialogach czy monologach – wykreowanych wszak przez autora tej fantazji literackiej. Takimi filozoficznymi zdaniami na pewno nie operowali ludzie z X wieku z Mazowsza, czyli głębokiej prowincji względem ówcesnych centrów kulturowych, np. Rzymu czy Akwizgranu, bo same te pojęcia powstały dużo później. Czas zatem okazuje się tu uniwersalny, umowny, a akcja sztuki może rozgrywać się zawsze — w dziesiątym, dziewiętnastym, dwudziestym i każdym innym wieku.

Miejsce. Akcja dramatu *Olga* nominalnie rozgrywa się na Mazowszu, ale mógłaby się rozgrywać także wszędzie indziej, na styku chrześcijaństwa i pogaństwa. Zamek księcia Lembora to zbyt enigmatyczne wskazanie na miejsce, bo nie wiadomo, gdzie takowy, fikcyjny, „możliwy" w swoim istnieniu Lembor mógłby rzeczywiście mieszkać. *Ab esse ad posse valet, a posse ad esse non valet consequentia* („Od *być* do *móc* zachodzi wynikanie, od *móc* do *być* nie zachodzi"). Wszak nie wszystko, co jest możliwe, istnieje, natomiast wszystko, co istnieje, jest możliwe. I tym różni się fikcja literacka od faktografii historycznej, tworząc nieusuwalną sprzeczność, która daje o sobie znać także w samym dramacie *Olga*. W dziele autorowi pozornie chodzi o oddanie realiów historycznych, aby oddać

klimat epoki neofickiej, świeżo po przejściu księcia Polan – Mieszka I na chrześcijaństwo łacińskie (w 966 r.). Skoro Mikołaj Krasnodębski stworzył takową fikcję literacką, to nie znaczy, że wzorował się na jakichś realiach historycznych, bo dramat pt. *Olga* sztuką realistyczną bynajmniej nie jest, ani też sztuką historyczną. Historyzm objawia się tu co najwyżej w zewnętrznym sztafażu. Miejsce zatem także okazuje się umowne, pod każdym względem (geografia historyczna nic tu nie ma do powiedzenia), choć wzmiankuje się na marginesie o ówczesnych krainach (Mazowsze, Wielkopolska).

Osoby. W dramacie *Olga* występują zarówno „realne" osoby (ludzie), jak i „głosy", hipostazy pojęć (Wolność, Patriotyzm, Zemsta, Sumienie itd.), „nieziemskie istoty duchowe" (aniołowie, diabły, duchy zmarłych, widma). Czytelnik dowiaduje się z wykazu person dramatu, że występują w nim m.in.: 1) Lembor – książę, pan Mazowsza, 2) Gertruda – księżna, żona księcia Lembora, 3) Olga – księżniczka, córka księcia Lembora, 3) Udaryk – rządca zamku, doradca książęcy, 4) Jarosław – syn Udaryka, rządcy zamku, 5) Sygryd – dama dworu, 6) Asmodeusz – szarlatan, 7) Klaudiusz – rycerz, poeta, 8) Eryk – rycerz, przyjaciel Klaudiusza, 9) Wszemir – wódz pogański, 10) Mścisław – rycerz Wszemira, pogańskiego wodza, 11) Pustelnik – chrześcijanin, nadto: rycerze, damy, dworzanie, straże, inne osoby, nieziemskie istoty duchowe, widma, zjawy, głosy, chór. Już samo zestawienie osób dramatu ukazuje dwie perspektywy akcji – ziemską (doczesną) oraz duchową („pozaziemską", wieczną), do której należy świat demonów (diabeł, diablęta itd.), aniołowie (dobre „głosy") oraz Bóg, do którego zwracają się w swoich wezwaniach, modlitwach – bohaterowie, ale który w dramacie ani raz się nie odzywa własnym głosem jako transcendentny, zawsze milczy niedostępny (motyw egzystencjalny oraz egzystencjalistyczny zarazem – *Deus Absconditus*). Chór jest tu klasycznym elementem dramatu, jak w teatrze greckim. Występują też „ludzie bez twarzy", czyli odczłowieczeni, stanowiący bezosobową „masę", „tłum" itd. Pojawiają się więc indywidualne osoby oraz grupa osób, ale niekoniecznie zawsze i wszędzie — wspólnota.

Trzy jedności. Zasadniczo dramat *Olga* zachowuje starogrecką, klasyczną zasadę trzech jedności (jedność miejsca, jedność czasu, jedność akcji). W szerokim znaczeniu rzecz dzieje się w ciągu kilku dni (dzień, noc, dzień...) w X wieku, w jednym zamku na Mazowszu lub w pobliżu tego zamku (w przyzamkowym lesie, gdzie mieszka chrześcijański Pustelnik – niczym wzór świętego człowieka). Skąd jednak na płaskim jak stół historycznym Mazowszu znalazło się... urwisko? Wydaje się to niedopatrzeniem autorskim, bo urwiska występują zwykle w górach... Widocznie autor nie miał pomysłu na sposób uśmiercenia jednej ze swoich bohaterek w dramacie i ten typ anihilacji persony jawił się mu jako dość efektowny, choć, inną kwestią okazuje się to, że trudno tę scenę oczywiście zagrać realistycznie w teatrze (śmiertelny skok w przepaść) i trzeba się uciekać do jakichś surogatów.

Łatwiej zagrać otrucie kogoś czy zabicie mieczem albo strzałą z łuku (a te rodzaje śmierci osób także występują w utworze).

Trudno też byłoby zagrać spadanie w otchłań, w czeluści piekła, bo to raczej bardziej filmowe, niż teatralne, ale sceny takie pojawiają się w *Oldze*. Teatr śmierci, teatr życia, teatr wieczności. Czy w obliczu bezczasowej, duchowej sfery pozaziemskiej (piekielnej) można mówić w ogóle o jedności miejsca akcji? Skoro zamek — to nie piekło, a skoro piekło — to nie zamek, a tu zamek w piekle, piekło zamku zarazem. O co chodzi? Dwa miejsca w jednym połączone tajemnie, bo gdzieś pod zamkiem jest przejście bezpośrednio do piekła. Zamek stoi na piekle, piekło stanowi fundament zamku, tak to wygląda z perspektywy miejsca akcji. Piekło jako fundament rzeczywistości – pesymistyczne założenie dramatu, świadome albo nieświadome, lecz odczytywalne z samego usytuowania miejsca akcji.

Problemy. W zasadzie głównym problemem dramatu jest wolność wyboru oraz przymus wyboru. Intryga nie jest zbyt skomplikowana, teksty dialogów także, ale problem wolności wyboru dobra i zła ujawnia się raz po raz na kartach poetyckiego utworu dramatycznego. Z tej to racji dramat M. Krasnodębskiego można nazwać „poezjozoficznym" czy też „poezjozofią", albo też „dramatozoficznym" „dramatozofią", a to z racji łączenia ze sobą dwóch sfer, z jednej strony — poetyckiej i filozoficznej, natomiast z drugiej strony — dramatycznej (teatralnej) i filozoficznej. Namiętności i rozum, nienawiść i miłość, pożądanie i czystość, zło i dobro, niewola i wolność w człowieku itd. — owo kłębowisko sprzecznych ze sobą sił udynamicznia utwór. Oczywiście, wolność wyboru (dobra albo zła) nie stanowi jedynego problemu w tej sztuce, ale może jawić się jako nadrzędny jej zwornik. Zło jawi się komuś jako dobro a dobro jako zło – takie zafałszowanie rzeczywistości zdarza się w dramacie, to jakby zaćmienie umysłu, zaczadzenie rozumu, zatrucie sumienia (tu funkcję zatruwającą pełni rekwizyt w postaci przyrządzonej trucizny). Pozory dobra to zło, zło jako Augustyński brak dobra, jako ułuda dobra, zło — jako iluzja dobra wskutek zaćmienia przez diabła.

Zbrodnia jako osnowa dramatu *Olga* kieruje uwagę krytyka / czytelnika / widza ku greckiej tragedii, pełni instrumentalną funkcję pretekstu do kreacji na poziomie etycznym (filozoficzne pytania o dobro i zło). Czy można usprawiedliwiać zbrodnię (zło) w imię nadrzędnego dobra (makiawelizm)? W dramacie *Olga* zbrodnia osnuta została w związku z wolą narzucenia wiary chrześcijańskiej poganom — metodą „na siłę", przemocą. Ponadto zbrodnia wiąże się w tym utworze dramatycznym z wolą wzbudzenia żądzy miłosnej w drugim człowieku poprzez konszachty z diabłem. Faust i Mefistofeles z dramatu *Faust* (1833) Johanna Wolfganga von Goethe znajdują swoją kontynuację w *Oldze* pod oczywiście innymi imionami, ale jest to z pewnością jedna z romantycznych inspiracji.

Przedzałożenia filozoficzne sztuki. Można odnieść wrażenie, iż autor wykreował swoją młodzieńczą sztukę, aby ukazać sobie samemu naocznie pewne problemy natury duchowej, moralnej, filozoficznej, które go ówcześnie nachodziły,

z którymi się sam zmagał, które nim powodowały, a cały sztafaż person dramatu i machina łańcucha zbrodni ukazane w akcji, niczym *deus ex machina* — to tylko pretekst, hetka z pętelką dla uruchomienia procesu myślowego w człowieku dla pytania o granice wolności człowieczej i uzyskania odpowiedzi w kwestiach takich, jak obowiązki chrześcijanskie i czysto ludzkie. Niewątpliwie u podłoża powstania dramatu stoją lektury dzieł romantycznych, o których sam M. Krasnodębski wspominał w tekście tu dołączonym, napisanym po latach, a publikowanym jako swoisty wstęp do dramatu, notatka naszkicowana naprędce pt. *Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie Olga.* Wydaje się jednak, że nie tylko sama literatura romatyczna (Schiller, Goethe, Mickiewicz, Krasiński), ale i młodzieńcze fascynacje Autora zadecydowały o takim, a nie innym kształcie dramatu.

Sam M. Krasnodębski przyznał się do swoich ówczesnych fascynacji egzystencjalizmem, co rzeczywiście znajduje swoje odzwierciedlenie w omawianym tu utworze. Poza egzystencjalizmem, rozumianym dość szeroko, bo aż od Sørena Aabye'a Kierkegaarda z XIX wieku, filozofa współczesnego romantykom, bo żyjącego w latach 1813-1855, można dostrzec w *Oldze* inspiracje filozofią starogrecką, pewne odbicia idei zawartych w starożytnych dziełach klasycznych – elementarne tzw. „wieczne" pytania o naturę człowieka, wewnętrznie sprzecznego, o przeciwstawnych kierunkach działania, wzajemnie się znoszących, jak żywioły, co prowadzi do anihilacji kondycji ludzkiej, czyli do śmierci, której egemplifikacją w dramacie *Olga* staje się zbrodnia, zabicie, otrucie innego człowieka w imię wyimaginowanych racji.

Z pewnością tych inspiracji byłoby więcej do odszukania w *Oldze*, np. wątki filozofii chrześcijańskiej (pytanie Gabriela Marcela: być czy mieć?), a nawet w filozofii personalistycznej, w pewnym, uproszczonyum sensie (personalizm). W *Oldze* rzecz ta uwidacznia się kwestią: mieć władzę nad drugim (drugimi, innymi) czy być miłosiernym wobec drugich, innych? „Innymi" są tu poganie, ale chrześcijanie w tym dramacie postępują niejednoznacznie, niegodnie, źle, często gorzej, niż poganie, czynami i słowami zaprzeczają swojej chrześcijańskości, idą „w zaparte" dla osiągnięcia iluzorycznego celu (czyli zła, które stanowi w sztuce iluzję dobra). Dramat *Olga* okazuje się zatem, przy głębszym wejrzeniu i czytaniu w kontekście „przeklętych" pytań filozoficznych – dramatycznym traktatem antropologicznym, który trzeba wyłuskać z literackiego sztafażu i sytuacyjnego kontekstu. Czy Krasnodębski trafnie, adekwatnie do rzeczywistości, na owe pytania antropologiczne odpowiedział — to inna rzecz, ale przynajmniej je literacko zasygnalizował pośrednio lub bezpośrednio w utworze. Człowiek jako istota duchowo-cielesna z natury i skażona natura człowieka — te założenia chrześcijańskiej antropologii Krasnodębski przyjął *de facto* jako punkt odniesienia, bo kultura chrześcijańska ukształtowała go, a on — z tej kultury wyrastając, chrześcijaństwem przeniknięty — wykreował swój młodzieńczy utwór.

Relacja *Olgi* do tradycji literackiej. Z pewnością Autor w dramacie *Olga* korzystał z inspiracji Goethem, Schillerem, Mickiewiczem (*Dziady*), Słowackim, Krasińskim (*Nie-Boska Komedia*), Dostojewskim (*Zbrodnia i kara*) itd., ale też sięgał do mitycznych wątków o Sarmatii w literaturze staropolskiej. Polska, Polacy, patriotyzm — to elementy, które jawią się w dramacie *Olga* jako ważne, tak samo jak chrześcijaństwo. Model Polaka-chrześcijanina (Mazowszanina-chrześcijanina) występuje tu jako nawiązanie do stereotypu Polaka-katolika.

Z drugiej strony — w tle wyłania się mroczna powieść gotycka, a także słynny *Zamek Kaniowski* Seweryna Goszczyńskiego (poemat romantyczny z 1828 r.), przykład tzw. „czarnego romantyzmu", gdzie krew leje się strumieniami, istna jatka, ludzka rzeźnia, podobnie, jak w pewnym momencie w *Oldze*. Oczywiście, u Goszczyńskiego rzecz dzieje się na Ukrainie (w tle: Kozacy), a u Krasnodębskiego – na Mazowszu (w tle: pogańscy Jaćwingowie), ale to rzecz drugorzędna, takie geograficzne różnice, skoro problem pozostaje ten sam: władza i zbrodnia dla osiągnięcia władzy (znamy to od starożytności w literaturze pięknej).

Czy dzieło Krasnodębskiego stanowi „pseudormantyczne dochodzenie do filozofii", jak nazwał je sam Autor? A może jest ono po prostu utworem pseudoromantycznym? Pseudoromantyzm czy też może postromantyzm? Epigońskie naśladownictwo czy też twórcze nawiązanie do romantycznej tradycji? Czy Krasnodębski jest pseudoromatykiem czy postromantykiem? A może to po prostu eschatologizm, czyli egzemplifikacja tendencji / predylekcji w literaturze pięknej do poruszania spraw ostatecznych? A z takimi sprawami ostatecznymi wszak mamy do czynienia w *Oldze*? Czyż tak nie jest? Śmierć i przeznacznie człowieka (potępienie albo zbawienie przez Boga) – to kwestie obecne w tym dramacie jako istotne. Eschatologizm[1] pod koniec XX wieku ujawnił się w literaturze pięknej, nie tylko w związku z końcem tysiąclecia. Młody Krasnodębski jest w swoim dramacie *Olga* (1995-1996) eschatologistą, a jego utwór przynależy do eschatologizmu w szerokim sensie tego słowa. Echatologizm dramatu stał się tylko jednym z aspektów tego dzieła, niemniej jednak występuje w omawianym tu utworze.

Poza tym, że dzieło M. Krasnodębskiego jest eschatologczne (eschatologizm), to dramat *Olga* należy także niewątpliwie do kategorii dramatu religijnego, chrześcijańskiego, w szerokim znaczeniu tego słowa, ponieważ kwestie duchowych odniesień do spraw religijnych (Bóg, diabeł, zbawienie, potępienie) jawią się w nim jako niemiernie ważne, stanowiące kanwę refleksji snutych przez niektóre postaci (lub „głosy") w utworze. Myśl chrześcijańska przenika dzieło M. Krasnodębskiego, choć jego bohaterowie zachowują się często tak niegodnie i zbrodniczo, idąc na samo dno, ku piekłu, upadając moralnie.

[1] Vide: M. M. Tytko, *Eschatologizm. Szkice z teorii i teologii sztuki*, SF-TR Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton", Kraków 1998, ss. 192, seria: Biblioteka „Eschatonu" nr 2.

Dramat *Olga* (z końca XX wieku) powstał niejako o tysiąc lat później, niż czasy wprowadzania chrześcijaństwa łacińskiego w Polsce, w których to czasach dzieje się rzecz wykreowana przez Krasnodębskiego (koniec X wieku). Autor opowida dialogami i monologami o życiu i śmierci, o tym, co ludzkie na tle sztafażu z Mazowsza w X wieku. Nie jest to pierwszy zabieg artystyczny i niepierwsze to dzieło literackie, gdzie pod kostiumem historycznym (historyzm w literaturze) ukrywa się problematyka współczesna (aktualizm w literaturze) albo wieczna (uniwersalizm w literaturze). Opozycja aspektów dramatu: doczesność – wieczność, potępienie – zbawienie, wina (przekleństwo jako kara) – miłosierdzie (łaska jako nagroda) została wprowadzana celowo w struktury utworu, aby pokazać chrześcijański wymiar człowieczeństwa, także od strony grzechu, grzeszności ludzkiej, wad, tej ciemnej strony człowieczej natury, owej konsekwencji zmazy pierworodnej i doczesnej jej aktualizacji w konkretnych czynach (złych uczynkach). Nie zawsze owe wady ludzkie zostały w dramacie pt. *Olga* zrównoważone przez cnoty. Na końcu wszystkie wady, winy, grzechy, całe zło tytułowej bohaterki usiłuje zrównoważyć łaską miłosierdzia – sam Bóg, a przynajmniej tak to zostało zasugerowane w ostatnich zdaniach sztuki, która jakby nagle się urywa, gdy czytelnik oczekuje dalszego jej ciągu. A może nie urywa, tylko przenosi (wraz ze śmiercią głównej bohaterki dramatu) w inny wymiar — eschatologiczny i dzieje się na tamtym świecie, do którego żaden ziemski autor nie ma za życia dostępu?

Egzystencjalizm literacki z kolei przywołuje na myśl dzieła Alberta Camusa i jego pytania o człowieka zbuntowanego wobec Boga (*Człowiek zbuntowany*). W gruncie rzeczy z takim nieświadomym lub świadomym buntem przeciw Bogu mamy do czynienia i w sztuce Krasnodębskiego. Z jednej strony dążenie do „nawrócenia mieczem" pogan nie jest chwalebne dla chrześcijan, bo narusza wolność pogan do wyznawania swojej wiary i sprawowania swoich kultów (a o tym mowa w sztuce także), a z drugiej strony – żądza władzy, żądza miłosna (erotyczna), pożądanie nakierowane na podstępne uwiedzenie drugiego człowieka – także nie przynoszą chluby chrześcijanom, a z takimi „chrześcijanami" (lub osobami uważającymi się za chrześcijan) mamy do czynienia w omawianej sztuce.

W tym sensie utwór dramatyczny pt. *Olga* należy także zaliczyć do nurtu kontestującego tradycję kultury chrześcijańskiej, zbuntowanego wobec takiego płytkiego, zewnętrznego „chrześcijaństwa" na pokaz, dla pozoru (a pozór dobra jest wszak złem, a i zło to iluzja dobra). Krasnodębski w gruncie rzeczy poprzez ten utwór poszukiwał czegoś głębszego, jakiejś głębi metafizycznej, duchowej dla człowieka i dla kultury chrześcijańskiej w ogóle. Szukał i znalazł takie sygnały o duchowości u romantyków, stąd zapewne wzięło się jego nimi zauroczenie i przejmowane wzorce. Pozorne chrześcijaństwo należy odrzucić, ponieważ w konfrontacji z prawdziwym pogaństwem nie ma ono najmniejszych szans, zdaje się mówić M. Krasnodębski (jakże to aktualne w XX wieku w Europie). Zamek takiego „chrześcijaństwa", postawiony na fundamencie piekła, zostaje łatwo zdo-

byty przez pogan i sztuka w planie doczesnym kończy się zupełną klęską, klapą, upadkiem, śmiercią, zagładą. Nie ostoi się twierdza pozorów – brzmi morał z tego dramatu płynący. Jednak pozostaje plan wieczny. I ów plan daje nadzieję, dlatego, mimo wszystko, dramat kończy się dla tytułowej bohaterki pozytywnie, co może zaskakiwać, zważywszy na morze zbrodni, jakie zalało zamek m.in. wskutek jej uczynków. Wymowa dramatu nie jest jednoznaczna, a to świadczy o pewnych umiejętnościach kreatywnych młodego autora na planie moralnym tej sztuki.

Literackie przeciwstawienie jednostki i tłumu ma swoją tradycję w literaturze romantycznej. Jednak tu Olga ma ludzką twarz (choć to twarz zbrodniarki ostatnim swoim gestem jakby proszącej Boga na koniec w chwili śmierci o miłosierdzie dla siebie i wybaczającej poganom), a ludzki tłum w piekle pozostaje bez twarzy i jest na wiecznych usługach diabła, wszak dla nich nie ma już żadnego ratunku. I to jest ta różnica losów ludzi. Dobry Łotr (św. Dyzma) na Krzyżu też prosił Boga o łaskę dla siebie i ją otrzymał. Podobnie w dramacie Krasnodębskiego czyni, zdaje się, Olga, mówiąc:

„Kreślę krzyż w imię Bożego przebaczenia".

A może to jest gest naśladujący Jezusa Chrystusa wiszącego na Krzyżu:

„Ojcze, wybacz im, bo nie wiedzą, co czynią".

(Łk 23, 34).

Czy Olga w ostatnim wersie w dramacie tak czyni dla pozoru czy naprawdę, z głębokiego przekonania? Czy to jest chrześcijanka pozorna, rytualna, obrzędowa, czy też prawdziwa, głęboka, mimo swoich grzechów, win, zbrodni? Jej umiejscowienie ponad piekłem sugeruje, że Olga w tej ostatniej scenie tam nie zostanie zesłana, w wyniku Sądu Bożego, ale też nie ma mowy o niebie, bo jej zbrodnie są zbyt wielkie? Zatem, co pozostaje? Co? Czyściec? Otchłań? Tekst dramatu pozostaje otwarty. I trzeba czytać dzieło od początku, jeszcze raz, głębiej. Może między wierszami kryje się odpowiedź na tego typu głębsze pytania duchowe? A może jej tam nie ma? A może to tylko nieuprawniona nadinterpretacja utworu młodego Mikołaja Krasnodębskiego dokonana z mylnej perspektywy?

2. Kwestie edytorskie:

Autor *Olgi*, pisząc list do niżej podpisanego, niewątpliwie mocno przesadził, kiedy zwracał się tymi słowami wdzięczności za zredagowanie tekstu:

„Jestem pod wrażaniem Pańskiego talentu poetyckiego. Mógłbym się od Pana wiele nauczyć. Szkoda, że nie spotkaliśmy się wcześniej, kiedy byłem uczniem liceum... Korygując i skracając

tekst dokonał Pan ogromnej pracy, oczyszczając moją stajnię Augiasza. Tekst dramatu czyta się o wiele lepiej, jest bardziej dynamiczny. Bardzo Panu dziękuję. Czytając dramat wróciłem do czasu swoich przefilozofowanych poszukiwań i pasji literacko-teatralnych, w tym operowych. To niezwykłe uczucie: ocena z dystansu. Do tekstu nie zgłaszam żadnych poprawek (...)"[2].

Z kolei w tekście swojego szkicowego wprowadzenia do dramatu Mikołaj Krasnodębski napisał także z wielką przesadą o pracy redaktorskiej nad omawianym tu dziełem dramatycznym:

„Dramat *Olga* ujrzał światło dzienne dzięki inicjatywie i tytanicznej pracy redaktora dra Mariusza Marka Tytki, któremu pragnę gorąco podziękować, podziwiając zarazem jego poetycki talent i takt."[3]

Redakcja tekstu dramatu dokonana z dystansu niewątpliwie zmieniła charakter tego dzieła na bardziej spoiste, zwarte, potoczyste. Niżej podpisany redaktor dokonał następujących typów ingerencji w tekst pierwotny utworu (za zgodą i z upoważnienia Autora):

1) zaopatrzył dzieło w interpunkcję, która w sposób oczywisty zmienia sposób odbioru dzieła, pozwala właściwiej odczytać intencje Autora;
2) poprawił błędy ortograficzne, gramatyczne, stylistyczne, logiczne itd.
3) poza typową adiustacją tekstu – połączył w wielu miejscach rozrzucone na szereg linijek wypowiedzi składające się z pojedynczych słów czy krótkich fraz — we frazy dłuższe, dzięki czemu tekst stał się spoisty, zwarty, bardziej zrozumiały;
4) wyrzucił w wielu miejscach najsłabsze fragmenty, eliminując zbędne słowa, tzw. „watę" i „publicystykę", choć nie zawsze konsekwentnie, ale to celowo, aby utwór nie stracił swego pierwotnego charakteru;
5) w miejsce usuniętych – dodał w wielu przypadkach własne, zaproponowane przez siebie rozwiązania danej kwestii poetyckiej (rymy, słowa, zdania, rytm, intonację, metafory), przez co pierwotne, dość surowe dzieło zostało nieco uszlachetnione, bez szkody dla całości, lecz dla jej dobra;
6) ujednolicił didaskalia, rezygnując z kursywy na rzecz mniejszej czcionki, nadto dodał wiele didaskaliów albo dopełnił je dodatkowymi określeniami, które lepiej pozwalają zagrać to dzieło na scenie – tekst poboczny wszak stanowi cenną wskazówkę dla reżysera i aktorów na temat tego, jak należy dzieło zinterpretować;
7) dodał niektóre przypisy dla wyjaśnienia np. łacińskich fragmentów;
8) zmienił prostą czcionkę słów obcych (łacińskich) na kursywę;

[2] E-mail pt. *Po lekturze!*, napisany przez Mikołaja Krasnodębskiego do Marka Mariusza Tytko, list z dnia 13.04.2018 r.
[3] M. Krasnodębski, *Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie Olga*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, 2016, No. 3(15), s. 254.

9) uporządkował, dookreślił, ujednolicił nazwy (bądź imiona) występujących person czy hipostaz (zjaw).
10) graficznie rzecz ujmując, zrezygnował z wszelkich akapitów, wysuniętych wersów tekstu głównego, zmniejszył odstępy pomiędzy wersami, dosunął ten tekst do lewego marginesu, dzięki czemu „optycznie" dzieło także zyskało;
11) zmienił pewne ujęcia natury koncepcyjnej, filozoficznej rezygnując z pewnych słów (terminów) czy fraz złożonych z tych terminów, które psułyby, łamałyby nastrój poszczególnych scen czy ogólny klimat dramatu (a ten ogólny, mroczny klimat wykreował wszak sam Autor);
12) dokonał innych jeszcze, licznych ingerencji natury czysto adiustacyjnej.

Innymi słowy, redaktor poprawił dramat w następujący sposób.
1) Interpunkcyjnie, przez co stał się on poprawny i dość dynamiczny, nie tak „rozlazły" (likwidacja trójkropków wyszła na korzyść).
2) W wielu słabszych miejscach poczynił ingerencje w tekst, ale tak, aby całość dramatu stała się jaśniejsza, bardziej zrozumiała dla widza, zwarta, nie tak publicystyczna (język i treści). W najsłabszych miejscach zmienił słowa, rymy etc., aby rzecz nabrała zwartości, wyrazu, konkretu i aby akcja była spójna. Czasem Autor nie wiedział, co dalej — i to widać było w tekście. Ale trzy kropeczki i jakieś przypadkowe rymowanki nic tu nie dawały, dlatego redaktor zmieniał te miejsca, skracał. To nie rym ma panować nad myślą autora, ale myśl autora nad rymem. Tej myśli Autora trzymał się redaktor i stąd te nieduże w sumie zmiany. Autor nadużywał słowa „jest" itd., a naprawdę w języku polskim występują także inne czasowniki, polszczyzna nie bywa tak uboga, lecz żywa, krwista. Gdzie się dało, tam owe czasowniki redaktor zmieniał na inne.
3) Dodał niektóre didaskalia - aby to mogło być zagrane w teatrze chrześcijańskim – takie wskazówki są sensowne, potrzebne dla reżysera, np, „głos z góry", „głos zza ściany" etc., bo nie da się w teatrze zrobić głosu z wewnątrz samego aktora, który byłby kimś innym. Redaktor dał didaskalia mniejszą czcionką w nawiasach okrągłych dla jednolitości tekstu pobocznego. To się teraz trzyma całości lepiej.
4) Niektóre, krótkie wersy połączył w jeden wers dla wartkości akcji. Dzięki temu też tekst stał się krótszy, a i tak pewnie zajmuje bardzo dużo miejsca w numerze czasopisma (ale nie chodziło tu o wzgląd praktyczny, oszczędnościowy).

Redaktor zdaje sobie sprawę, że nie jest Autorem, dlatego też redaktorska ingrencja nie mogła iść za daleko. Gdyby redaktor pisał ten utwór, na pewno napisałby go zupełnie inaczej, mając te same dane wyjściowe, ponieważ każdy człowiek jako osoba jest inny i cechują go np. inna wrażliwość, wyobraźnia, poglądy, przeżycia, wiedza, doświadczenie. Redaktor miał zatem do wyboru opcję 1) radykalną lub 2) umiarkowaną w przygotowaniu tekstu do publikacji. Ostatecznie, przez wzgląd na respektowanie zasad ról w literaturze pięknej, redaktor, nie mogąc się w sposób oczywisty stać współautorem dramatu (bo nim nie jest!), a nie chcąc

dokonywać zmian w tekście wynikających z (ukrytych lub jawnych) autorskich pre-założeń dramatu, zdecydował się na umiarkowaną ingerencję w dzieło.

Niżej podpisany osobiście uważa, że nawet po tych zmianach wielu fragmentom lepiej posłużyłoby całkowite usunięcie rymów, niż ich obecność. Rymy częstochowskie, wprowadzone przez Autora, miały upodobnić dramat do dzieła romantycznego, posługującego się, jak tzw. „poezja dziadowska", czyli ludowa, tzw. „rymem dziadowskim" („częstochowskim", banalnym, oklepanym). Stylizacja na dzieło romantyczne dopuszcza jednak obecność tego typu rozwiązań „ludowych". Redaktor zdaje sobie sprawę z tego, że dzieło dziewiętnasto-, czy dwudziestoletniego Autora (bo tyle miał w momencie pisania *Olgi* Mikołaj Krasnodębski) wyniknęło z potrzeby twórczej młodzieńca nieukształtowanego jeszcze, który dopiero szukał swego miejsca na ziemi. Redaktor zdaje sobie sprawę także z faktu braku ukształtowania literackich umiejętności warsztatowych tak młodego człowieka i braku dystansu do siebie samego. Stąd pomoc redaktorska okazała się konieczna, nawet po latach, bo przecież Autor poszedł inną drogą życiową – został filozofem i dawny tekst przeleżał się, nietknięty w szufladzie, bo nie było sposobności, aby doń wrócić. Zapewne, gdyby dziś Autor siadł i napisał dzieło od nowa, to efekt twórczy byłby zupełnie inny, niż ten, jaki nosi w sobie pierwotny utwór młodego M. Krasnodębskiego.

Tekst przygotowany do publikacji, poprawiony przez redaktora, skądinąd bardzo ciekawy dramat pt. *Olga* — to zupełnie inna odsłona młodzieńczego dzieła. W tej redakcji rzecz jest zupełnie „niczego sobie". Kiedyś mi mówił Mikołaj Krasnodębski, że z tej swojej młodzieńczej sztuki jakoś nie jest zbytnio zadowolony, a nawet obecnie nazwał ten dramat mianem „nieudanego". Dlatego przyjrzałem się tej sztuce i ją uszlachetniłem, zostawiając tekst zasadniczy i myśl Autora. Uważam, że – czytając tekst po latach – Autor ma do niego już pewien dystans, ale ja, jako redaktor, mam dystans znacznie większy, bo nie jestem Autorem – i to jest ta przewaga w sensie emocjonalnym tylko, że na zimno to redagowałem, mając widzów i aktorów oraz reżyserów teatralnych przed oczami wyobraźni.

Niniejszy wstęp do tej sztuki to rodzaj krytycznoliterackiego wprowadzenia. Wyrażam tu moje (pozytywne) przemyślenia dotyczące dramatu *Olga*. Jeśli teatry kościelne (np. młodzieżowe, oazowe, parafialne) lub szkolne albo nawet zawodowe chciałyby to grać, to mają one odtąd dostępny w sieci gotowy tekst, do tego też zachęcam. Kiedyś prowadziłem teatr amatorski z młodzieżą, w latach 80. XX wieku przy kościele i wiem, jakie panują realia przy wystawianiu sztuk. Wystawienie *Olgi* na pewno nie stanowi latwego zadania, ale kto powiedział, że teatr to łatwizna? Pytanie zasadnicze: jak to można zagrać? To zależy od ludzi.

Szanowni Widzowie, dramat *Olga* Mikołaja Krasnodębskiego przed Państwem — kurtyna w górę!

Marek Mariusz Tytko

Kraków, dnia 8 i 14 kwietnia 2018 r.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest wprowadzeniem redaktorskim i analizą młodzieńczego dramatu Mikoła-ja Krasnodębskiego pt. *Olga* (1995-1996). Ukazuje literackie i filozoficzne aspekty tego chrześcijańskiego dzieła, które choć inspiruje się romantyzmem, ale należy do nurtu sztuki współczesnej zwanego eschatologizmem.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Mikołaj Krasnodębski (1976-), dramat, teatr, literatura XX wieku, filozofia w literaturze, filozofia w dramacie, poezjozofia, eschatologizm, Mazowsze, X wiek, chrześcijaństwo, kultura chrześcijańska, wpływy romantyzmu,

Title in English / Tytuł po angielsku:

On Mikołaj Krasnodębski's drama entitled Olga

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is an editor's introduction and the analysis of Mikołaj Krasnodębski's juvenile drama entitled *Olga* (1995-1996). The author of the article presents literary and philosophical aspects of this Christian work, which is inspired by Romanticism but belongs to the trend in contemporary art called eschatologism.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Mikolaj Krasnodebski (1976-), drama, theatre, literature of the 20th century, philosophy in literature, philosophy in drama, poesophy, eschatologism, Mazovia, 10th century, Christianity, Christian culture, Romantic influence,

Bibliography / Bibliografia:

Primary literature:

Krasnodębski Mikołaj, *Olga (dramat),* „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, r. 4: 2016, No. 3(15), s. 257-346.
Krasnodębski Mikołaj, *Po lekturze!*, e-mail do Marka Mariusza Tytko, [13.04.2018].
Krasnodębski Mikołaj, *Hołd*, Wydawnictwo Literackie PUPA [Promocja Uczniowskich Pomysłów Artystycznych], Warszawa 1995, ss. 76.
Krasnodębski Mikołaj, *Oderwanie*, Promocja Uczniowskich Pomysłów Artystycznych PUPA, Warszawa 1997, ss. [21].

Secondary literature:

Krasnodębski Mikołaj, *Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie Olga*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, r. 4: 2016, No. 3(15), s. 253 - 255.
Tytko Marek Mariusz, *Eschatologizm. Szkice z teorii i teologii sztuki,* SF-TR Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton", Kraków 1998, ss. 192, seria: Biblioteka „Eschatonu" nr 2.

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 253 - 255

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (Warsaw, Poland)
E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

Pseudoromantyczne dochodzenie do filozofii w dramacie *Olga*

Pamięci Zdzisława Lamera – mojego licealnego Mistrza

W liceum fascynowała mnie twórczość Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego (szczególnie jego *Nie-Boska komedia*, którą we fragmentach znałem na pamięć) oraz opery Giuseppe Verdiego, Charlesa Gounoda i Ryszarda Wagnera, którzy tworzyli swoje dzieła, nawiązując do dramatów Wiliama Szekspira, Fryderyka Schillera, Jana Wolfganga Goethego oraz do średniowiecznych legend i sag (np. do *Pieśni o Nibelungach*)[1].

Literatura i opera stanowiły dla mnie inspirację i źródło filozoficznych zainteresowań. Filozofię próbowałem poznawać głównie za pośrednictwem *Historii filozofii* Tatarkiewicza. Jednak filozofii nie można nauczyć się, czytając tylko historię filozofii, tak jak matematyki, studiując jej historię, trzeba sięgnąć do *filozofii pierwszej* – metafizyki. Spotkanie z metafizyką nastąpiło później.

Dramat *Olga* zacząłem pisać w przed maturą (1995), zaś ukończyłem go na początku 1996 roku, już podczas studiów[2]. Był to mój drugi dramat. Podjąłem w nim zagadnienia, które – z perspektywy czasu – określiłbym mianem „mefistofelicznego" dotykania natury człowieka, jego wewnętrznych sprzeczności, wyrażających się w sporze pomiędzy cnotą (*arete*) a popędliwą naturą człowieka. W *Oldze* pojawił się też problem moralno-cywilizacyjny: czy można przemocą nawracać na własną wiarę? Na to pytanie odpowiedział przecząco już Paweł Włodkowic – polski uczony, formułując swoją koncepcję suwerenności narodów, o czym, pisząc tekst dramatu, wówczas nie wiedziałem. W *Oldze* jest obecny problem relacji jednostki do zbiorowości („tłumu") i wspólnoty. Jak już nadmieniłem, moja wiedza z zakresu filozofii, będąc wówczas bardzo ograniczoną, oscylowała głównie wokół egzystencjalizmu, którego echa pojawiają się na kartach dramatu.

---

[1] Istnieje płaskorzeźba przedstawiająca orszak Krymhildy, dzieło wykute u podnóża góry, na której stoi zamek Klemelstein (własność prywatna) w Austrii przy drodze nr 130 z Passau (Pasawy) do Linzu, zwaną drogą cesarzy i królów. Wg legendy, podążali nią bohaterowie *Pieśni o Nibelungach*. To dawne *limes* i droga rzymska, ze słupami milowymi z inskrypcjami z czasów Karakali.

[2] W 1995 roku opublikowałem poemat *Hołd* (naoisany w styczniu 1993 r.), zaś dwa lata później tomik wierszy pt. *Oderwanie*.

Prof. Mieczysław Gogacz (2001) w jednym ze swoich tekstów napisał, że poezja jest

„poruszającym emocje opisem sytuacji poetyckiej",

zaś sytuacja poetycka to

„występowanie relacji myślnych i realnych na zasadzie podobieństw lub odpowiedniości"[3]

[Mieczysław Gogacz, *Od autora. Czym jest dla mnie poezja?*].

Poezja jest więc zapisem poszukiwania istoty osobowych relacji (miłość, otwartość, zaufanie) i uczuć pożądliwych i gniewliwych, które konstytuują obecność osób (relacje realne) oraz relacji myślnych, przebiegających w świecie wytworów kultury i cywilizacji. Poezja nie może nie poruszać aporii o charakterze moralnym. W starożytności poezja Homera i Hezjoda była kodyfikatorem postępowania moralnego. W niej starożytni Grecy poszukiwali odpowiedzi na pytanie: jak żyć? Jak postępować dobre zgodnie z obiektywną prawdą, zapisaną w rozumnej naturze człowieka? Od czasów Platona, który dokonał „racjonalizacji mitu", zadanie to zostało powierzone etyce, ale poezja wciąż powinna poruszać ważne moralne problemy, troszcząc się o „prawdę w dobru" osób (Karol Wojtyła).

Dramat *Olga* ujrzał światło dzienne dzięki inicjatywie i tytanicznej pracy redaktora dra Mariusza Marka Tytki[4], któremu pragnę gorąco podziękować, podziwiając zarazem jego poetycki talent i takt. Czytelników *Olgi* proszę o cierpliwość i wyrozumiałość do mojej nieudanej próby sprzed dwudziestu trzech lat.

Mikołaj Krasnodębski

Wołomin, 13 kwietnia 2018 r.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest wprowadzeniem autorskim do młodzieńczego dramatu Mikołaja Krasnodębskiego pt. *Olga* (1995-1996). Ukazuje literackie źródła i filozoficzne aspekty tego chrześcijańskiego dzieła, które inspiruje się romantyzmem.

[3] Vide: M. Gogacz, *Od autora. Czym jest dla mnie poezja?,* [w:] *Skrzydła aniołów,* Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2001, s. 223-231.

[4] M. M. Tytko, *O dramacie Mikołaja Krasnodębskiego pt. Olga*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, r. 4: 2016, No. 3(15), s. 241-252.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Mikołaj Krasnodębski (1976-), dramat, teatr, literatura XX wieku, filozofia w literaturze, filozofia w dramacie, Mazowsze, chrześcijaństwo, kultura chrześcijańska, wpływy romantyzmu,

Title in English / Tytuł po angielsku:

A Pseudo-Romantic Way to Philosophy in the drama Olga

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is the author's introduction to Mikołaj Krasnodębski's early drama entitled *Olga* (1995-1996). It presents the literary sources and philosophical aspects of this Christian work, which is inspired by Romanticism.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Mikolaj Krasnodebski (1976-), drama, theatre, literature of the 20th century, philosophy in literature, philosophy in drama, Mazovia, 10th century, Christianity, Christian culture, Romantic influence,

Bibliography / Bibliografia:

Primary literature:

Krasnodębski Mikolaj, *Olga (dramat)*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, r. 4: 2016, No. 3(15), s. 257-346.
Krasnodębski Mikolaj, *Hołd*, Wydawnictwo Literackie PUPA [Promocja Uczniowskich Pomysłów Artystycznych], Warszawa 1995, ss. 76.
Krasnodębski Mikolaj, *Oderwanie*, Promocja Uczniowskich Pomysłów Artystycznych PUPA, Warszawa 1997, ss. [21].

Secondary literature:

Gogacz Mieczysław, *Od autora. Czym jest dla mnie poezja?,* [w:] *Skrzydła aniołów,* Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2001, s. 223-231.
Tytko Marek Mariusz, *O dramacie Mikołaja Krasnodębskiego pt. Olga*, "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", ed. by Marek Mariusz Tytko, r. 4: 2016, No. 3(15), s. 241-252.

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 257 - 346

MIKOŁAJ KRASNODĘBSKI (the Author) (Warsaw, Poland)
E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com
MAREK MARIUSZ TYTKO (the scholarly Editor) (Cracow, Poland)
(opracowanie i redakcja tekstu)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Olga (dramat)

OSOBY:

LEMBOR - książę, pan Mazowsza,
GERTRUDA – księżna, żona księcia Lembora,
OLGA – księżniczka, córka księcia Lembora,
UDARYK - rządca zamku, doradca książęcy,
JAROSŁAW - syn Udaryka, rządcy zamku,
SYGRYD - dama dworu,
ASMODEUSZ – szarlatan,
KLAUDIUSZ - rycerz, poeta,
ERYK - rycerz, przyjaciel Klaudiusza,
WSZEMIR - wódz pogański,
MŚCISŁAW - rycerz Wszemira, pogańskiego wodza,
PUSTELNIK - chrześcijanin,
RYCERZE, DAMY, DWORZANIE, STRAŻE, inne osoby, nieziemskie istoty duchowe, widma, zjawy, głosy, chór.

(Rzecz się dzieje w X wieku na Mazowszu.)

Sen

Pierwsza nocna zjawa:
Odłącz lata spędzone w ciemności,
Maro piekieł, odwieczna czeluści.
Nadchodzi noc nieistnienia,
Rozstąp bramy posępna upuści.

Głos z otchłani:
Otwórz me słowa
I rozkołysz mowę.
Niech żar z nich wytryśnie,
Składając dłonie
W popielatej lawie
Rzeczywistych snów.

Zjawa:
Wspomnij na lata młodością strawione,
Kwasem łez, co bez serca bólem winszują!
Wołania wielkie w krzykach złocone,
Wołania i prawdę pamiętną ujmują.
Rusz przełomie! Porusz próchna postument
Tkwiący w marzeń snów pogaństwie!
Porusz ziemi przeklęty fundament,
Który męczy dusz hordę w poddaństwie!

Widmo:
Widzę ruiny! Zgliszcza, pył, mogiły
Porosłe mchem, zieloną trawą spowite.
Jakże niedawno innością
Te gaje w słowa dzwoniły.
Słyszę. To tylko echo krzykiem przeszyte.
(Ponuro:)
Rozpaczy i bólu ześlijcie swój czar
Kochanki mej westchnienia, uczucia dar!
(Żywo:)
Przybądź na gusła, przybądź na czary,
W płaszczu ciemności, natchnienia, grozy!
Bądź ze mną w te dni ofiary,
Gasząc namiętnych podniet tysiące
Pragnieniem duszy i słowa prześwitu!
O, luba, jakże owe słowa bywają gorące!
(Nostalgicznie:)
Wirtuoz słowa i mąż ukryty
Biegnie przez lasy, bagna, ruczaje.
Ucieka. Oglądać jednak nie przestaje.
Na cóż przeszłości nuta?
Nieodmienną przecież jest melodią:
Poezja czy kochanka?

Pierwsza nocna zjawa:
Przyczyna upadku i krzyżowej męki —
Nocą lilia wodna —
Na grząskim stawie przeżycia
Znika w płomieniach blasku jutrzenki
Niczym mglisty całun pożycia.

Druga nocna zjawa:
Chodzi i woła: „Miłości!" —
Dziewica z liści ubrana białych,
Z czeluści zebrawszy swe kości.
Nie spocznie w myślach doskonałych.
W dzień zagrzebana w odmęty,
Płacze na gruzach zamczyska.
Głos jej odległy, krzyki znajome,
Lud obojętny, miłosierdzie znikome.

Widmo:
Poezjo! Potęgo duszy!

Druga nocna zjawa:
W dzień zagrzebana w zamęcie,
Płacze na gruzach zamczyska.
W dzikie wyjąc odmęty,
Ogarnia przestrachem koliska.
Strach ten napełnia natchnienie każdej chwili.
Mówić jest mi ciężko, o tym cośmy przebyli.
(Pauza.)
W nocy wychodzi, by litość opukać —
Na ziemskim padole ojców bytuje.
Wędrowców zwodzi, by miłość oszukać,
Przestrachem tylko skazańców zajmuje.
Jej pragnie i jej szuka, skamle o kawałek chleba.
Boże! Czy wszystkie usta połamały liry,
Czy wszystkie pieśni starością przegniły?
Cóż, czy tylko Ty Jesteś w transcendencji Słowa?
A człowiek w egzystencjalnym pędzie?

Widmo:

(Cicho płacząc:)
Cisza. Nic nie szepcze.

Pierwsza nocna zjawa:
Jaka to kara — spowita mara.
Jakim wyrokiem piastuje,
Czego od nas potrzebuje?

Druga nocna zjawa:
Dziewica? Przebywa między niebem a ziemią.
Modlitwa jej przyzywa senny blask młodości,
Serca i rozumu.

Widmo:
Któż ją zrozumie?

Druga nocna zjawa:
Nie zagrzebie serca swojego w tłumie.

Pierwsza nocna zjawa:
Czas udręki jeszcze długi,
Niechże skona, niechaj czeka!
Pieczętuj Zbawcy imiona —
Jeszcze chwila, niechże skona!

Widmo:
O, zgrozo! Panie! Usłysz me wołanie!

Druga nocna zjawa:
Bóg cię słyszy — tłum jest głuchy!

Pierwsza nocna zjawa:
(Do nieszczęsnego Widma:)
Wybawca powstanie jak Feniks z popiołu,
Powiedzie was w górę, wysoko, pospołu.
(Cisza.)
Poniesie ciężary milionów, ojców i braci,
Wypowie wojnę złu w piekielnym kręgu cieni,
Siły i mocy w wahaniu nie straci —
Istotę świata prawą miłością odmieni.
(Pauza.)

Od Boga płomiennie przyjdzie,
I do Boga drogą wróci.
Męczarnie dantejskie skróci,
W chwale i potędze wyjdzie,
Zrywając zgniłe całuny,
I harfy łamiąc
Z fałszywymi bez mowy struny,
Co dźwiękiem kłamiąc,
Zamroczyły ludów gromady,
Wywodząc z boskości ogłady.
(Krzyczy:)
Ogłoście ponownie narodziny słowa!

Widmo:
Kiedy?
(Po chwili:)
Poezjo! Ześlij ogień ducha!
Niech pali i bucha!

Inny głos:
(W oddali.)
Minęły już poezji lata wyobrażeń,
Dalekie wspomnienia rzeczywistych zdarzeń,
Mówiące o rycerzu i złotej królewnie,
Dziś czas zmarszczył nasze miny gniewnie.
Biegamy, szukamy i wiatr tylko poderwany
Zostaje nam w dłoniach.

Głos pierwszy:
Więc przegrałeś!

Głos drugi:
Nie, ja tylko walczę!

PROLOG

(Las. Piaszczysty trakt wybity kopytami końskimi. Szumiąca zieleń. Dwaj przyjaciele-rycerze – Klaudiusz i Eryk jadą konno.)

Eryk:
Porzuć troski, mój szlachetny bracie,
Wszak niejedna miłostka powala

Człowieka silnego, mocnego, a dziś, swacie,
Na nowo używać radości pozwala.
(Śpiewa:)
Ideałem moim kobieta była —
To tylko sen mara, która się śniła.
Mądrość moją doceniała,
Przy czym siebie za nic miała[1]
(Śmieje się.)
Mądrość moją doceniała,
Przy czym siebie za nic miała...
(Śpiewa:)
Podziwiając w chwale duszę moją,
Sama słowa serca nie widziała,
Zaś zaszczytów moich chwała...

Klaudiusz
(Przerywa mu.)
Bracie! Kończ te słowa,
Tu wywodów jest połowa —
Pełnych dusznej przestronności,
Jakiej brak tutaj skłonności?

Eryk:
Jeśli nie w tej, to w przebiegłej drodze — nasza podpora.

Klaudiusz
(Gwałtownie:)
Do czego dążysz?

Eryk:
Tam, gdzie ty podążysz,
Do twej kochanki się wybieram,
Serce kamienne spojrzeniem otwieram.
Wytaczam z niego miłości tchnienie.
Pomyśl tylko — twoja prośba, twe życzenie.
(Z namysłem i powagą:)
Ha! Twa mina wciąż surowa,
A i głucha zmowa
Miłości tej nie miłej,
(Na stronie:)

[1] Vide: Lord George Gordon Noel Byron, *Don Juan*.

Głupiej, psotnej i zawiłej.
(Głośno:)
Porzuć myśli obłąkane!

Klaudiusz:
(Spokojnie:)
Miłość się powala, upada i wstaje,
Ja jej w sobie, muzo ma, nie taję.
Dążę za twoim natchnieniem, uśmiechem i myślą,
Kocham twój głos i twarze, które są jutrzenką.
(Gwałtownie:)
Nieszczęsny bólu, miłości niszczący żarze!
Utęsknionej duszy skrzący się pożarze!
Pozwól zagościć w sercu ogniem płomieni!
Wypal prześwit, przez który będziemy złączeni!

Eryk:
(Do siebie:)
On wciąż szlocha. Ona go nie kocha.

Klaudiusz:
Pani mego pióra, liry i gatunku!
Pozwól siebie chwalić we wszelkim barw stosunku!
Rzuć miłości chustę dla rycerza swego —
W walce i rynsztunku wielce wystawnego!
Odwróć nienawiść, niechęć od mojej osoby,
Stoję u boku, w szrankach ze srebrnymi podkowy.

Eryk:
(Do siebie:)
Miłość z niego bucha. Ona go nie słucha.
(Głośno:)
Klaudiuszu! Odłóż to cierpienie!
Czy lamentu błogosławienie
Uspokoić cię może?
Czy na książęcym dworze
Inna szlachetna dziewica,
Ze złotym wiankiem na licach
Nie bardziej godna jest owej pieśni?

Klaudiusz:
Ona moją duszę posiadła.

Leśny głos:
(Dobiega zza gałęzi drzew)
Kto uczucie zazna, ten żyje bez woli.
A świat wokół niego i wewnątrz go boli.

(Cisza. Klaudiusz jedzie zamyślony. Eryk ponownie zaczyna śpiewać:)

Eryk:
„Jak tu nad tym padole rozjaśnić poety dolę?
Duszy jego nikt nie rozumie,
A przebywając w szkaradnym tłumie
Cierpi i niweczy on swoje objawienie
Nie błyszczy, podchodząc pod pomników cienie.
Ach! Ten poeta" — marzy i szlocha.
Mówi: „że świat go nie kocha —
Ach! Ten poeta!"

Klaudiusz:
(Wpatrzony w wyłaniające się zamkowe wieże, mówi:)
Już czas.

AKT PIERWSZY

SCENA 1

(Zamkowy dziedziniec. Południe. Straże. Dobiega głos chóru z kościoła:)

Chór:
Gloria in excelsis Deo, Et in terra pax hominibus bonae voluntatis![2]

Strażnik pierwszy:
Śpiewają już chwalebne *gloria.* Wszakże to Pańska wiktoria.
Klęska rodu pogana za występki zesłana.

Strażnik drugi:
(Powtarza za kościelnym chórem:)
Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam...[3]

[2] „Chwała Bogu na wysokości, a na ziemi pokój ludziom dobrej woli".

Strażnik pierwszy:
Błogosławiona godzina,
W której Pan swą moc okazał.
Błogosławiona przyczyna,
Z której Pan szatana zmazał.
Błogosławiona pora,
W której wojska Lembora,
Zmiotły w proch poganina,
Niosąc potęgę Kościoła:
Zbawienie, życie dokoła —
Święta wina i kara.

Strażnik drugi:
Prawdziwe chwały zwycięstwo,
Rozszerza nasze wpływy.
Na czarcie bogate księstwo,
Grzebiąc szatańskie zrywy.
Z Bożego sądu! Dziś królujemy,
Poganina butę mieczem zegniemy.
Prawa swoje nakładając,
Pobitych za proch i nicość mając.
Bezduszna mowa. Mowa
I ziemia nam oddana,
Gdzie sukcesu połowa
Krwią ludzką opłakana.
Krzyk ciemiężonego ludu
To znak wycieńczenia z trudu.
Znak upadłego pokolenia
W piach bez błogosławienia.

Strażnik pierwszy:
Chrzest odprawimy — pokutne jęki
Wypłyną z masy szkaradnej męki.

Strażnik drugi:
„Chryste!" — zawoła ciemiężony lud
I z nieba pryśnie zbawczy cud!

---

[3] „Dzięki Ci składamy, bo wielka jest chwała Twoja".

Strażnik pierwszy:
Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris![4]

Strażnik drugi:
Sudawi, lud złowrogi, ugnie spękane nogi.
Krzyż zabłyśnie na każdym pagórku,
Krzyż zajmie miejsce za stołem.
Krzyż powstanie na pogańskim wzgórku,
Obejmując wszystkich kołem.
Masy upadłych zjednoczy i zbawi,
Odmęty bram piekieł zdławi.

Głos zza ściany:
Szatan! Szatan! Odmęty!
Szkaradnie ogniem przeklęty!
Miotający Syzyfa mogiły,
Spróchniałe, co w starości zgniły.
Głazy obumarłych z mieczem wojowników,
I stosy popalonych złem poprzedników.
Świecie! Szatańska twierdzo szkaradna,
Co krzyżem Chrystusa na chorągwiach pałasz!
Mennico brzęcząca, grzechu przykładna,
Znaki pokuty, modlitwy poczyń! Cóż masz?
Bij szatana, tłum, zaścianek
Czarnych, smętnych tych kochanek!
(Mocno:)
Rycerze i woje! Na cóż wasze kości?
Jeśli nie idą one ku łaskom boskości?
(Słychać szum wiatru i śpiewy kościelne:)

Chór:
Miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram[5].
(Wjeżdżają Klaudiusz i Eryk.)

Strażnik pierwszy:
Kto przybywa? Kogo gościem oznajmiamy?

[4] „Panie Boże, Baranku Boży, Synu Ojca".
[5] „Zmiłuj się nad nami. Który gładzisz grzechy świata, przyjmij błaganie nasze".

Eryk:
W Imię pochwalonego Ojca, Syna, Ducha!

Strażnik pierwszy oraz Strażnik drugi:
Na wieki wieków!

Eryk:
Chwalę Imię Jego z wami,
Błogosławiony Pan nasz, chrześcijanie.
(Strażnicy kreślą znak krzyża.)
W komnat wiedźcie progi,
(Eryk wskazuje na Klaudiusza:)
Odpoczynek jest nam błogi po wędrówce
Do Germanii i Hiszpanii. Po krucjacie
Pełnej bólu i mitręgi a i kawalerskiej wstęgi.

Klaudiusz:
(Przerywa mu.)
Cóż to za dźwięki z kościelnej dzwonnicy
Chwalące Boga? Czy nasi zwierzchnicy
W uniesienia oprawie
Nie lękają się? Iż w sprawie
Zemsty i odwetu pogana,
Którego, choć zgięte kolana,
Lecz pięści jeszcze mocno zaciśnięte.
I w złorzeczeniu złem swoim przeklęte —
Wskazują cele. Czy już drogi zamknięte?
Czy poniosą klęskę?

Strażnik pierwszy:
Książę świętuje zwycięstwo
Jego dziś — pogańskie księstwo.

Strażnik drugi:
(Zamyślony.)
Spocznijcie, szlachetni rycerze,
Gościnę, proszę, przyjmijcie.
Pan nasz urządza wieczerzę,
Rad będzie z waszego przybycia,
Spocznijcie, zrzuciwszy podróżne okrycia.
(Rycerze zsiadają z koni.)

Eryk:

(Z zadumą do Klaudiusza:)

Tak. Przy kwiecie jaśminu,
I panien śpiewnego gminu.
Mariaż się ułoży,
Ozdrowieją chorzy?

Głos zza bramy:

Mariaż się układa — na końcu tylko zdrada.

Klaudiusz

(Do siebie:)

Dzień miłości zakwita,
Kochanków jutrzenka wita,
Grzebiąc troski ich w ciemności,
Które ku złej sposobności
Zawładnąć nimi chciały,
Lecz z olśnienia oniemiały.

(Biją dzwony kościelne. Wierni wychodzący z kościoła zapełniają dziedziniec.)

Głos zza ściany:

Wszechmogący Panie Boże,
Przed Tobą — ja, grzesznik — prośbę złożę.
Rozjaśnij mą duszę, wskaż drogi kierunek!
Zetrzyj w proch w moim sercu frasunek!
A i nalej tam miłości! Bo nie ma Miłości,
Prócz Twojej Boskości! Tylko jęk brudnych kości!
Wydarłem zmęczoną duszę, lecz cóż z tego?
Nic to w godzinie nie znaczy! Czy wspaniałego
Krzewu owoc przeznaczenia wyzuty,
Zasiany w myśl wspomnienia i nuty,
Kwiat nowy wyda? Męka się przyda!

Głos inny:

Samotna cisza. I nie ma Ciebie.
Dusza moja w piekieł mętnym niebie,
Boleje i samotnością płonie.
Upada, chwyta spękane skronie.
Gdzie jesteś? Gdzież Ty? Gdzież moje drugie ja?

SCENA 2

(Kościół.)

Klaudiusz:
(Sam.)
Pochwalone Imię Twoje, Panie.
(Ciszej:)
Nachyl, uszu, na moje płakanie.
(Podchodzi do ołtarza.)
Ty, o Boże, widzisz moje Katońskie męki,
Serca bolesne stukanie, rwania jęki.
Jam jest kolos!
(Krótkie milczenie.)
Odwrócę los!
Zdepczę królów, poruszę stare postumenty!
I zedrę z Kościoła obłudy ornamenty!
Mędrców pogrążę w łańcuchach rozpaczy —
Rozum ich beznadziei nie wytłumaczy.
(Krzyczy:)
Miłość wtedy powstanie wielka! Ach! Ach! Boże!
Jam cząstką Boskości, która Tobie pomoże!
Wypełnię zasady, według ducha i ciała, nowe.
Spaliwszy zamętu i próchna globu okowy,
Poruszę bryłę starego świata,
Przeminą lata, odeprę atak!
Spójrz! Spośród gwiazd dwunastu — ja najjaśniej świecę!
Z ogromem i siłą — ku wolności lecę!
Dziecięciem będąc, Amona węża odrzuciwszy,
Szczęście i ból pospołu do walki puściwszy,
Aby bój odbyć na arenie czeluści,
Na nieznanym lądzie, gdzie mnie nie opuścisz.
Rozsądzę dobro i zło. Miłość — to poezja ma.
Ogarnia wszelkie krynice wielkości,
Pochłania w sobie źródła małości.
(Z namysłem:)
Ona boska dziewica — muza, czysta krynica.
(Cisza.)
Muzo! Usłysz me wołanie,
Przychyl ucha, przychyl ucha na płakanie.
(Po chwili żywo:)
Daj mi tę niewiastę w miłości niewolę,

Bo cierpiącego serca nie wyzwolę.
A do wzniosłych celów ono jest stworzone:
Cierpienia, męki. Lecz i miłości — ognia udręki.
(Śmiech)

Diabeł:
(Zza kolumny do Klaudiusza:)
Tak, bracie, atakuj nieba krynice!
Opatrz ogniem i gniewem swe lica!
Porusz, depcząc zgniłe ołtarze!
Któż cię, któż, w wielkości twej ukarze?
(Błysk i grzmot.)

Anioł:
(Do Klaudiusza:)
Płaczesz, człowieku, po miłości stracie?
Serce masz dobre,
Tylko iskrę wiary zgubiłeś w życiowym kieracie!
Odrzuć myśli złe!

Klaudiusz:
(Z obłędem w oczach:)
Głosie, mowo duszy!

Anioł i diabeł:
(Razem:)
Poczyń!

Anioł:
Nową świątynię Ducha — Jedynego Boga.

Diabeł:
Własną warownię, której nie przebędzie trwoga.

Klaudiusz:
(Krzyczy:)
Aaa...!
(Słychać trąby zamkowe. Klaudiusz zrywa się i ucieka.)

Głos zza ściany:
Gdy kamień na krzemieniu złożę
I zakrwawioną rękę na Krzyżu położę —

Czy wtedy Męki poznam tajemnice,
Zobaczywszy na niebie Sądu ostatnie Księżyce?

SCENA 3

(Sala zamkowa. Rodzina książęca. Dwór i dworzanie. Klaudiusz i Eryk.)

Udaryk:
Witajcie, zebrani przy tym stole!
Otwarte nasze podwoje
Do waszej dziś radości, więc proście,
Oto miodu dzbany i piwa pełne garnce,
Nie zostaniecie przy pustej miarce!
Książę pragnie, by radość w duszach zagościła
I serca po zwycięskim boju napełniła!
(Podnosząc kielich, mówi:)
W górę wznieśmy trunek, a minie frasunek,
Radość niechaj zagości! *Vivat*[6] Mazowszanie!
(Wypija kielich. Zebrane rycerstwo czyni to samo za jego przykładem. Radość i zabawa.)
Wspólną siłą, bracia moi, połóżmy kres swawoli,
Rozsądźmy prawo, które chrześcijanom przystoi
I które Jaćwingowego buntu na nowo nie wyzwoli.

Jarosław:
Pali ten bunt i grabi nasze kościoły, powala i psuje sioła,
Spokojny, bogobojny lud nawiedzając,
Przykazań nie znając!
(Po chwili dodaje:)
Przyszli więc do nas jak syny marnotrawne,
Na pośmiewisko ludzkości, gdzie niedoskonałości
Królują złym występkiem i tylko agresję znają,
Sumienia nie mają.

Udaryk:
W tej to sprawie spotkania przyczyna,
Gdyż podbita pogańska wyżyna —
Naszym dziś jest terenem,
Nad którym porządku Prawa
Boga będzie stać ustawa!

[6] „Niech żyją!".

Rycerstwo:
(Razem:)
My posłuszni Księcia woli!

Udaryk:
Jesteśmy na zawołanie. Cóż każesz, Panie?

Książę Lembor:
(Znakiem ręki ucisza zebranych.)
Sudawi, Jaćwieży lud złowrogi,
Rozpalił ogień graniczny.
Dmąc w wolności rogi,
Poruszył spokój runiczny.
Wtargnął pogańsko w głąb
Naszej krainy. Śmiał się w oddali,
Gdy przodków rodowy dąb,
Gubił liście. Podle przyrzekał
Zachować pokoju godzinę.
Bóg więc oddał nam jego dziedzinę.
Przeto — prawem wojennym —
Zajmiemy Jaćwieskie grody i ziemię nikczemną.

Udaryk:
Poganie zasobem natury się cieszą:
Złociste zboże, zwierzyna i miód.
Pokrzepią tym nasz zmęczony lud.
Ziemia zdobyczna – każdemu strzechą!

Rycerstwo:
(Razem:)
Dobra twoja rada — sprytnie się układa.
Książę Lemborze, jesteśmy twoim klanem!

Książę Lembor:
(Podnosi dłoń, a rycerstwo milknie.)
Podbój zwycięstwem zakończony,
To czas chwalebny Dla nas, chrześcijańskiej rodziny,
Która obrządkowi wierna,
Bogobojna, niepodzielna.

Rycerstwo:
(Razem:)
Deo gratias[7] *!*

Książę Lembor:
Stąd też i następna rada
Płynie. I cel przed nami rozkłada:
Chrztu pogańskich jeńców!
Przenieśmy nasze wierzenia
Na pogańskie pokolenia!

Głos zza ściany:
Królują złym występkiem.

Udaryk:
Pocznij, w Imię Boga!

Rycerstwo:
To jedyna droga!

Jarosław:
(Zwraca się do straży:)
Wprowadzić jeńców. Niech zasiądą pospołu!
(Strażnik wychodzi. Cisza. Po chwili wchodzą jeńcy. Otoczeni przez rycerstwo, zasiadają po środku sali.)

Jeniec:
(Wstając, mówi:)
Łaskawy Książę, pokłon składamy,
W tobie ufność naszą pokładamy!
Ogień wojny zniszczył nasze domy.

Jeden z rycerzy:
(Cicho:)
To ogień Sodomy.

Jeniec:
Podeptał z ziemią strzechy ze słomy,
Dzieci osierocone zostawił
I ojców o ból przyprawił.

[7] „Bogu dzięki!".

Więc prosimy cię, Książę, o wolność,
O wolność tylko prosimy!

Jeńcy:
(Razem:)
Wolności, Panie!

Jeniec:
Błagamy, Panie!

Jeńcy:
Pomyśl o naszych żonach i dzieciach!

Jarosław:
Cisza!
(Po pauzie:)

Książę Lembor:
Dobrze.
(Cisza.)
Wolność, przy świadkach, obiecuję,
Temu, kto przyjmie moją propozycję.
Dostatek w mej służbie proponuję,
Dobre zamiary mając na względzie...
Proponuję wam Boskiej krucjaty orędzie!

Jeniec:
Jakie orędzie i na jakim prawie?

Książę Lembor:
(Z powagą:)
Przyjmijcie chrzest w łacińskim obrządku,
Podług wody i ognia — chrześcijańskiego porządku.

Jeniec:
Panie!

Jeńcy:
A gdzie tradycja nasza?

Jeniec:

(Zdecydowanie:)

Wiary ojców nie zelżymy!
Świętych gajów nie spalimy!
Chrztu przyjąć nie pragniemy!
Lepiej by nam spocząć w ziemi!

Książę:

Chrzest — to do wolności drzwi.

Jeńcy:

Tu podstęp tkwi.

Książę:

To jedyna droga — przetrwania i życia.

Jeńcy:

Nie powoła nas droga ta do bycia.

Książę Lembor:

Skazańcy. Precz z nimi!

Udaryk:

(Do straży:)

Wykonać!

(Do jeńców:)

Cisza, plugawcy, jeśli wolicie skonać!

(do dowódcy straży)

Wyprowadzić!

(Strażnicy wyprowadzają więźniów. Udaryk krzyczy za nimi:)

Ochrzcić albo zgładzić!

Jeniec:

(Wyrywa się strażnikom, podbiega do księcia Lembora i mówi:)

Za krew niewinnych — łzy matczyne

(Podnosząc rękę, mówi dalej:)

Na was, panowie i na wasze dzieci
Spadnie klątwa. Wiatr wiadomość złą skleci.
Powstanie całun uśpionego snem woja,
Na widok którego zgroza zapadnie dokoła.
Zagrają mu harfy i płaczem struny
W blasku błękitu — nowej srebrnej łuny.

Dziewice pereł łzami zroszą jego lica,
Z których dwie gwiazdy, na przekór księżyca,
Zaświecą i zaborcę oślepią,
Zemsty dziki blask księżycowy zlepią,
Wypłyną gromem, upadną i powstaną
Z krwawym pyłem na wargach i pianą.

Strażnik:
(Uderza jeńca, krzyczy:)
Oto koniec!
(Jeniec upada na posadzkę.)

Jeniec:
Biada! Mazowszanie!
(Cisza i osłupienie.).

Książę Lembor:
(Zdenerwowany, bardzo energicznie:)
Zobaczymy, co przyniósł goniec?

Księżna Gertruda:
Słychać brzęk łańcucha!
Przekleństwo od nich bucha!
Słyszycie? Kto słucha?
(Upada zemdlona.)

Książę Lembor:
Wezwijcie medyka!

Eryk:
(Podbiegając, krzyczy:)
Szybko, bo duch umyka!
[Zamieszanie. Przychodzi medyk książęcy. Cuci księżną Gertrudę.]

Sygryd:
(Cicho:)
To był ich czarodziej.

Panna pierwsza:
Na pewno dobra złodziej.

Panna druga:
Już klątwę złożył.

Giermek:
Byle zła nam nie przysporzył.

Udaryk:
(Głośno:)
Bez lęku i grozy, zachęcam, moi goście:
O wino i miód jeszcze gospodarzy proście!

Książę Lembor:
(Zwraca się do Jarosława:)
Racz bawić moich gości, ja radzić wychodzę.
(Mówi do Klaudiusza i Eryka:)
Szlachetni panowie!
Gdy pewne księżnej zdrowie,
W sposobniejszych komnatach
Rozsądźmy poruszone plany!
Tu blask krwi ściemniały
Mieni się niczym w zaświatach.
(Wychodzą z sali.)

Głos zza ściany:
Szkaradny tłumie, opluwasz mnie i kąsasz!
Krzywym spojrzeniem unosisz się i dąsasz!
Lecz przyjacielem moim jesteś, gdy upadam, tonę.
Zalewasz się łzami i chwytasz spadającą koronę.

SCENA 4

(Sala obok. Książę Lembor, Klaudiusz i Eryk.)

Książę Lembor:
Prawcie wieści, które przynosicie,
Czy dalej fortuna sprzyja mi obficie?

Eryk:
Za granicami twoimi, Panie,
Słychać wojenne wołanie.
I z tej to przyczyny margrabia niemiecki
Nie poprze Twojej obławy —

Miej ufność we własne czyny,
Pamiętaj na los każdej rodziny,
I o skutkach tejże wyprawy.
(Udaryk wchodzi do sali.)

Książę Lembor:
(Patrząc na Udaryka, mówi:)
Niedobre wieści! Usiądź i posłuchaj!

Eryk:
Niemiecki sojusznik nie dotrzymuje umowy,
Nikłe dziś dają oparcie zapisane układy,
Bo zniweczyć je mogą — preteksty lub błahostki.

Klaudiusz:
Sami rady nie damy.

Udaryk:
Jaćwieski lud jeszcze silny.

Klaudiusz:
Wojsk dostatnich nie mamy.

Udaryk:
Zemstą pała duch dzielny.

Eryk:
Wezwijmy na pomoc Polanów.
Ich wpływy wśród innych klanów
Dają moc potężnej siły,
Której pragnie Pan nasz miły.

Książę Lembor:
Polan pomoc jest zbyteczna,
A i wielce niebezpieczna.
Sami wydamy aktu wojny koniec,
I niepotrzebny nam sojuszu goniec.
Z Germanem czy bez Germana,
Z Polanem czy bez Polana,
Zakończymy krwawe boje,
Zwycięstwo — po naszej stronie.

Udaryk:

(Cicho:)

Zesłanie. Lud ciemny. Ideą został zaślepiony kraj ościenny.

(Głośno:)

Niechaj króluje wojna! Dziewica
Pogan zobaczy Krzyża odbicie!
Chrzest wody, krwi i pragnienia —
Zmyje zamierzone przewinienia.

(Wszyscy wychodzą, ale Klaudiusz i Eryk zostają.)

Eryk:

Czy zepsucie to nie męczy twej osoby?

Klaudiusz:

Widzę otwarte groby.
Zgniłe ciała i bandaże na nich – wyzute

(Cisza.)

Kości pobladłe, piszczele zepsute.
Pełne zgnilizny i dzikiego zaduchu,
Odrzucają przypadkowych przechodniów,
Krzyczących z przekleństwem: „Precz, duchu!”.
Zostają czyste, bez płaczu, współczucia:
Miłość matki, żony uczucia.

(Cisza.)

My jesteśmy tym złym, zaślepionym ludem!

Eryk:

Boże, zbaw nas Syna trudem!
Ocal nas, życia przechodniów!

(Wychodzi.)

Klaudiusz

(Sam.)

Grom i jasność ducha.

(Chodzi po komnacie.)

Ześlij męki ukojenie, miłosne kochanki zbawienie,
Nektar i lek jedyny — serca dziewczyny.

(Cisza.)

Wiem, Panie! Znasz moje wołanie
I nie od dziś — znasz myśli. Dzień, który się śni,
Jest dobry w sobie, gdyż w Bożym sposobie

Łączy się znak jedności we wspólnej doskonałości:
Dwóch małych istnień — zapowiedź rozterki,
Zapowiedź istnienia, dzień grozy wielkiej —
Grzechu, przebaczenia.

Głos zza ściany:
Godzina rozterki: *Dies irae, dies illa*...[8]

Klaudiusz:
Kto rzecze?

Głos zza ściany:
Sumienie twoje.

Klaudiusz:
Nieprawda! Precz! Szatanie!

Głos:
Jestem kamieniem twoich myśli,
Utrapieniem i radością dni.
Poezja i kochanka —
Gdy wzdychasz i płaczesz —
To jedna i ta sama wybranka,
A ty wybierasz i tracisz.
Ha, ha, ha!

Klaudiusz:
Poezja lub kochanka? Na jedną z nich — zachcianka?

Głos:
Ha, ha, ha...
(Milknie)

Klaudiusz
Stój! Nie odchodź! Jaka droga?
(Zostaje sam.)
Poezja czy kochanka?
(Cisza.)
Próżne słowa i myśli!

[8] „Dzień gniewu, dzień ów".

Czas przyszłych dni
Rozsądzi, która ma wybranka?
(Zamyślony.)
Stoją u drzwi wielkich, kamiennych
Jak również ciemnych i nikczemnych,
W swojej nadziei poblakłych
Marzeń i zdarzeń wygasłych...
(Wchodzą dwie panny, myśląc, że są same w komnacie.)

Olga:
Ból głowy o zawrót ciała mnie przyprawia!
Przynieś mi wodę, co ziele zaprawia!
Przynieś, proszę, abyśmy ożyły!

Sygryd:
Tak, Pani, idę, już niosę!
(Wychodzi.)

Olga:
(Z kaprysem:)
Ta zabawa nudna i mała.
Gdzież jest, rycerska pieśń i chwała
Do damy serca, muzy-wybranki?
(Po chwili dodaje:)
Czy stanie ktoś dla mnie w szranki?

Klaudiusz:
Ja, moja Pani, przychodzę do ciebie —
Przyjmij mą pieśń i służbę w potrzebie!

Olga:
Któż to taki?

Klaudiusz:
Bóstwa sługa!
(Zbliża się do niej.)
Przyjmij, o Pani, uczucia mego wieniec,
Oddanego Ci szczerze jakoby ulubieniec!
(Kłania się.)

Olga:

(Rozpoznaje Klaudiusza:)

To ty? Czujesz jeszcze powiew lata —
Naszej szczęśliwej chwili? Miłość Cię oplata?
A już nowa wiosna — mylisz marzenie z jawą.

Klaudiusz:

Tak marzę dziś o Tobie!

Olga:

Nie lubuj tego sobie!

Klaudiusz:

(Chodząc po zamkowej komnacie, rozważa:)

Podnietą marzenia serca koić
Nie polecasz?

(Przystaje zdruzgotany.)

Olga:

Choć czas wojny — należy się rozbroić.
A Ty tylko ogień wzniecasz!

(Zdecydowanie:)

Żegnaj więc, luby, bądź zdrowy!
Oto koniec naszej rozmowy!

(Wychodzi.)

SCENA 5

Klaudiusz:

(Sam.)

Bądź zdrowa!

(Ironicznie do siebie:)

Czyżby już było po romansie?
Po pełnym grozy pasjansie?
Ha! Ha!

(Ironiczna radość zmienia się w szarpiący ból.)

Toż to nauka smutku i złamanej wierzby —
Rycerz i poeta został odrzucony.
A przez fatalną klątwę owej dziwożony —
Jestem pełen smutku.

(Cisza.)

Lęk ponownie powrócił. Nicość.

(Dłuższe milczenie.)
Oby umarła ze złością i błąd swój poznała!
(Cisza.)
Nie przyszła godzina jeszcze nieprzygotowana.
(Z nadzieją:)
Więc może jeszcze nie przyszła ta chwila?

(Wchodzi Sygryd, córka Udaryka.)

Sygryd:
A gdzież to moja Pani?

Klaudiusz:
(Chłodno:)
Nie ma jej tu.

Sygryd:
Jaka przyczyna stanu takiego?

Klaudiusz:
(Ze śmiechem:)
Może ideału szuka jakiego?
(Normalnie:)
Na sali słucha muzykantów.

Sygryd:
A Ty? Dlaczego się nie bawisz?
Czy samotność — matką Twoją?

Klaudiusz:
Jam jest chory.

Sygryd:
Wszakże widzę Twą chorobę!
Porzuć troski! Ja pomogę!
Olgę kochasz! Czy tęsknoty to choroba?

Klaudiusz:
Panna, o której mówisz, jest mi obojętna.
Gardzę tymi słowy.

Sygryd:

A może jednak jest to znak?

(Cisza.)

Milczysz! Dlaczego głucha myśl
Roznieca serca tchnienie?
Ja spełnię Twe marzenie!

(Cisza.)

Ja!

Klaudiusz:

(przerywa)

Myśl ta sama — obojętność i nic więcej.

Sygryd:

Nie, mój luby, dziś szukasz zguby,
Lecz miłość w sercu Twym króluje
I marzeniem swój zamiar praktykuje.
Chcesz więc wiedzieć: jak obietnica dana
Przywróci marzeń płód?

(zdecydowanie)

Wiem, że kochasz i nienawidzisz ten sam trud.
Cóż zatem więcej? Czegoż chcesz jeszcze?

Klaudiusz:

(Odpychająco:)

Zostaw mi moją duszę!
Nie zdejmuj pętli, niech się duszę!
Pozostaw mi cierpienie!
Zostaw mi przewinienie!

Sygryd:

Nie!

Klaudiusz:

Diabeł spętał myśli Twe!

Sygryd:

Może?

Klaudiusz:

Któż pomoże?

(Szum i błysk.)

Anioł:
Bóg Jedyny!

Diabeł:
Łono dziewczyny!

Anioł:
(Do diabła:)
Idź, wyklęty!

Diabeł:
Głupotą przeklęty
Duszyczki zniewalasz
I przykazaniem powalasz.
Twój czas przechodzi —
Mój krąg ziemskiej czeredy.
Zbawienne życie odchodzi,
Zostają tylko odźwierne znaki kredy.
(Do Klaudiusza:)
Wolności lubuj, wolności — króluj!

Anioł:
Precz! Dzień Bożej wolności
Nie powiedzie do małości!
(Po pauzie:)
Chrystusa otwarta rana z Krzyża widnieje.
Strumień Miłości świat opływa,
A kto jej mocy zażywa,
Ten żyć będzie na wieki.
A inne leki będą mu nieznane,
Bo pozna niebios Pana!
(Diabeł z jękiem odchodzi.)

Wolność:
Wspaniałością mitów żyję.
W niemocy własnej się kryję,
Świecąc mitycznym pojęciem,
Złudą myśli i marzeniem.

Niewola:
(Głos.)
Z totalnej myśli rosną łańcuchy
Jako płód masowej, pokonanej skruchy —
Stąd niewola. Wszędzie jest niewola!
(Na te słowa przybywa diabeł.)

Diabeł:
Przyjmij podstępu mojego werbunek,
Jedyny miłości to ratunek!

Aniol:
Nie.

Diabeł:
Idź, bracie!
(Cisza.)

Muza:
Poezja, poezja Cię wzywa!
Sztuka jedyną Twą matką,
Siostrą, kochanką i swatką!
Przeżywaj ją, bo czas upływa!

Klaudiusz:
(Z obłąkaniem:)
Dobrze, zawrzyjmy umowę.

Diabeł:
Tak, Panie.
(Śmieje się, inne zjawy i widma odchodzą.)

Sygryd:
Wreszcie przejrzałeś na głowę!

Diabeł:
(Do siebie, zacierając ręce:)
Niedaremna praca, choć trud tu zawadzał.

Klaudiusz:
Mów!

Sygryd:
W bastionach zamku naszego,
Dotąd przez wroga niezdobytego,
Mieści się czarów piekielna kraina,
Zaklęć i wywarów jaskinia.
Mieszka w niej mag stary,
Który zna sekretne czary.
On to nam pomocą swą posłuży,
Czar odpowiedni wypowie,
Wypełni myśl naszą, co żyje w głowie.

Klaudiusz:
(Do siebie:)
Woda jest mętna jakby w kałuży...
Nic nie wychodzi.

Sygryd:
Poczekaj jeno, aż Cię oswobodzi
Asmodeusz — tak zwą tego pana,
O którym mowa tu wypowiedziana —
I sporządzi tajemny wywar z ziół,
Namiętności o sile burzy nadając.
On połączy kochanków, jak trupa śmierci dół,
Gorące uczucie wywierając.

Klaudiusz:
Ciemne to życzenie, choć wielkie dążenie.

Sygryd:
Na cóż ci procesja —
Pieśń zabłąkanych i kupionych dusz?
Czas upływa, godzina męki — tuż.

Klaudiusz:
Na cóż ta dygresja?

Sygryd:
W słusznej ona sprawie.

Klaudiusz:
(Milczy, nagle mówi:)
Widzę ducha na jawie.

Sygryd:
(Z ironią:)
To nie duch, tylko twoja żądza —
Wzbija się, upada i krzywdę wyrządza
Swoim oddechem.

Głos spod sufitu:
Idź, to Twoja droga!

Głos zza ściany:
Boga?

Inny głos:
Przecież Bóg umarł!

Głos zza ściany:
Głupota Cię nie zbawi!
(Zapada cisza.)

Klaudiusz:
(Do siebie:)
Rozdarta myśl i dźwięk rozumu.
Nienawidzę siebie i tłumu.
Złym postępkiem się kieruję,
Myśli Bożej nie przyjmuję.
Jednak idę. Jakimż jestem wierszokletą?
Zamiast szczęścia — rozpacz!

Sygryd:
O północy bądź gotowy.

Klaudiusz:
Dobrze, będę zdrów.
(Wychodzą.)

[Koniec aktu pierwszego.]

AKT DRUGI

SCENA 1

(Północ. Zamkowy korytarz prowadzący do wieży. Sygryd i Klaudiusz.)

Klaudiusz:
(Idąc, mówi:)
Czy słusznie się zamartwiam?
Sam już nie wiem, czy
Dobro i zło odrębnie istnieje,
Bo jeśli nie, to my —
Nie mamy swego celu.
(Pauza.)
Tak już zginęło wielu.

Sygryd:
Ludzie o tym zapomną, bądź spokojny!

(Powiew wiatru otwiera malutkie okienko, ukryte w wąskim i krętym korytarzu.)

Diabeł:
(Zza okna:)
Bądź spokojny!

Klaudiusz:
Co rzekłaś?

Sygryd:
Nic, mój drogi.

Klaudiusz:
Lecz słyszę głos.

Sygryd:
To Twoje marzenie i romantyczne wejrzenie.

Miłość:
(Głos zza sceny:)
Słyszysz duszy wir błogi,
Zgubne myśli i marzenia.
Porzuć, porzuć swe pragnienia!

Diabeł:

(Do Miłości, która oddala się:)

Ha, ha, ha! Ludzkiej duszy jesteś przekleństwem!

(Do siebie:)

Nie słyszy. Już jej nie ma. Ha, ha!
Swoim słowom spokój daj,
Chcesz, to mów — pozwalam — próżny raj.

(Diabeł pozostaje i czuwa nad poczynaniami Sygryd i Klaudiusza.)

Sygryd:

(Myśli:)

Boże! Dół ogromny, czuję strach!
Przeszył mnie, w tej chwili
Ten dół głęboki, mokry piach!
Ach! I zwłoki, abyśmy tego nie dożyli.

Diabeł:

(Do Sygryd:)

Spokojnie to tylko mara.
Zacna będzie twoja ofiara.
Gdy Asmodeusz napój sporządzi,

(Do siebie:)

Krzywdę tym wielką ludziom wyrządzi,

(Do Sygryd:)

Wtedy osiągniesz wielką tajemnicę,
Podobnie jak Ewa w niebiańskim urodzaju,
Sięgniesz i dotkniesz bram szczęśliwych raju,
Jednym stając się narzędziem,

(Do siebie z uśmiechem:)

Przestrogi pojęciem

(Do Sygryd:)

I miarą ludzkości, dążeń i namiętności.

Sygryd:

Któż ty?

Diabeł:

Dobry sługa.
Do wszystkiego nadobny.

Sygryd:
Lecz czy klarowny?
(Instynktownie przeczuwając niebezpieczeństwo, woła:)
Klaudiuszu!

Diabeł:
(Szybko protestuje:)
Bez niego!

Sygryd:
Dlaczego?

Diabeł:
On pierwszym Boga pomazańcem,
A i kobiet wiecznym znojem,
Bez-swobodnym, pustym krojem
Własnej dumy. Jest skazańcem.
(Przekonywująco do Sygryd:)
Ty przywiedziesz mi tę duszę,
Gdy poetyckie cierpi katusze!

Sygryd:
Lecz...

Diabeł:
(Przerywa:)
Z nim poczynaj. Pamiętaj, żeś Pani
On przystawką twą.
(Pauza.)
Mężowie, czy jesteście poddani?
(Śmieje się i odchodzi.)

Klaudiusz:
(Udając zainteresowanie:)
Cóż tam?

Sygryd:
A nic, głośno myślę, nogi bolą.
Sobie tak rzeknę, żem jest chora,
Niepomiernie.
Wszak wyglądam i mizernie.
O, jak dobrze, że Ty jesteś mi podporą!

Klaudiusz:

(Marząc, mówi do siebie:)

Kochanie, próżne słowa i nadzieja
Pięknej duszy w prawa słowie.
Do czynu przyszła pora.
Noc króluje ciemnym basem.

(Do Sygryd:)

W czym mam pomoc?

Sygryd:

Na razie to nic takiego.

Diabeł:

(Zza ściany:)

Pilnuj swego!

(Krzyk ogarnia zamek. Torturowani jeńcy pogańscy w mękach żegnają się z życiem.)

Klaudiusz:

(Ze smutkiem:)

To poganie.

Sygryd:

Cóż?

(Podchodzą do ciężkich, żelaznych drzwi. Sygryd je otwiera.)

Oto Hadesu drzwi. Poczuj ciężar ich
I moc, którą w sobie kryją.
Od dziś koniec z żalem Twoim

(Wskazuje na jego serce.)

I z troskami, które w tobie żyją!

(Oboje wychodzą.)

Scena 2

(Komnata ciemna, ponura. Naczynia pełne różnorakich mikstur i księgi porozrzucane po bokach. Na środku palenisko z dużym, opalonym kociołkiem. Komnatę oświetla padający ukradkiem blask księżyca. Sygryd, Klaudiusz i Asmodeusz. Czas ten sam.)

Asmodeusz:

W czarta świecie witam was!
Zapomnienia przyszedł czas!

Sygryd:
Z prośbą wielką przychodzimy
W czas depresji i zmartwienia,
Tobie sprawę przekładamy —
Dla dobrego rozpatrzenia.

Asmodeusz:
Czego żądacie?
Cóż w zamian macie?

Sygryd:
Garść złota mamy,
Nią się z tobą podzielimy,
Gdy w kruszcu przyszłość swą ujrzymy.

Asmodeusz:
Uwarzę wam czar — istny piekła dar.
On swoją mocą połączy serca tkliwe —
Gwieździstą, pełną nocą zniweczy, co kłótliwe.
(Podsyca ogień.)
Lecz powiem wam słowo: Biada!
Sercu młodemu zagłada —
Klanowi jasnemu, gdyż wiodę ku złemu.
(Cisza.)
Złóżcie ich dusze na ofiarnym stole!
Zasiądźcie na kamienia ognistym kole!
Krew przynieście i lak, tak, tak.
Ciemne otwórzcie drzwi — tam droga tkwi.

Diabeł:
(Powtarza z szumem wiatru:)
Tam droga tkwi.

Klaudiusz:
(Krzyczy, padając zemdlony:)
Nie!

Asmodeusz:
Co?

Sygryd
Nie troszcz się o prostaczka!

Asmodeusz:
Więc mowa?

Sygryd:
Twa głowa, poczyń misterium!

Diabeł:
(Zza kotła)
Moja to zabawa.

Asmodeusz:
(Podchodzi do pełnego kotła gęstej, bliżej nieokreślonej cieczy i zaklina:)
Wzywam was, siły ciemności,
Podepczcie ustawy prawości!
Różo piekieł! Wieczna Pani!
Bracia w kręgach pogrzebani!
Pokutnym życie czeluści
Szczęścia waszego upuści.
Wzywam was! Wzywam was!
(Błysk. Przybywają zjawy piekielne.)

Siły nieczyste:
(Trzy zjawy piekielne razem mówią:)
Wzywałeś nas, Panie? Przychodzimy na żądanie!

Asmodeusz:
Ofiaruję waszemu Panu —
Z duszyczek młodych liść Madianu.

Pierwsza piekielna zjawa:
Cóż mam czynić?

Asmodeusz:
(Do pierwszej piekielnej zjawy:)
Ukłuj kolcem róży
Istotę powabną, próżną i zmienną!
Niech życie jej się znuży!
Niechajże podąży drogą odmienną!
(Do drugiej piekielnej zjawy:)

Nić życia poszarp i rwij mękami,
Nie ciała, lecz cierpieniem duszy,
Żarem przedwiecznych katuszy,
Które kochanków są udrękami!
(Wrzuca do ognia garść włosów. Do trzeciej, ostatniej zjawy piekielnej rzecze:)
Żądzę władzy i walki włóż
W próżne ludzkie istoty!
Niech nadejdzie czas ochoty
Zamierzeń człowieczej głupoty!

Diabeł:
(Do siebie:)
Cóż, dobry sługo, próżne me czekanie.
Idę na inne, czarcie bierzmowanie.
(Odchodzi.)

Asmodeusz:
(Cicho:)
Ojcze piekieł, urok rzucam,
W dzień ponętny i jaskrawy
Niechaj milkną wszelkie sławy!
Do stągwi życia kwas wrzucam!
(Do Sygryd:)
Osiągniesz cel upragniony,
Lecz przez chwilę tylko!
Kochanek twój rozrzewniony.

Sygryd:
Niechaj tak się stanie!
(Wpatrzona z obłąkaniem we wnętrze kotła, w którym widzi podobiznę Eryka, wskazuje palcem i mówi:)
Oto on!

Piekielne zjawy:
(Razem w oddali:)
Oto on!

Asmodeusz:
Przystępuję do dzieła — piorunem uderzę,
Ogniem krainę przemierzę,
Gdyż z niego i w nim jedyna siła.
Nadszedł czas, godzina wybiła!

(Miesza w kotle. Słychać wycie psów.)

Czerwony ogniu, pal!
Widzę już, widzę żar!
Skry Twoich płomieni
Skaczą z gałęzi na drwa
Czarnym pyłem zwęglonymi —
Taka rola twa!

(Burza, grzmoty, błyski.)

Ogniu, który przechodzisz
W różne stany, Ty jeden płoniesz
Jak stały stan istnienia!
Przy tobie milkną inne przeobrażenia!
Ogniu — wodo, spełnienia ochłodo!
Ogniu – wietrze, przykrywające gór szczyty!
Ogniu naszych ruj! Ojców starych ziemio!
Pracowite ręce ciebie cenią!

(Cisza.)

Ogniu uwarz mą miksturę!
Niech w płomienną chmurę
Przejdzie twa istota!

(Cisza.)

Niepróżna twa robota.

(Piorun uderza w rozżarzony kocioł i podsyca pod nim ogień. Błysk przez chwilę rozjaśnia ciemną komnatę.)

Diablęta, bywajcie!

(Słychać szum.)

Diablęta:

Zemsty, krwi i dusz... Ha, ha!
Potępienia nowy kłos... Ha, ha!

(Diablęta odchodzą. Asmodeusz wlewa i wrzuca do kotła mikstury oraz zioła. Komnatę ogarnia ciemność.)

Asmodeusz:

Panie mój, składam ci dar
Przeklętej myśli powinności.
Oto wywar ludzkiej namiętności,
Żądzy i niewoli.

(Błysk ognia. Asmodeusz podnosi do góry warząchew z wywarem. Mówi:)

Oto mamy napar miłości, wojny i przeobrażenia.

Sygryd:

Nareszcie! Skończone bóle, troski,
Zaliczam je dziś do małostki.
Jeśli się tylko czara przechyli,
Konwenanse ludzkości zmyli!
Eryku, mój ty złoty, skończone kłopoty!

(Budzi Klaudiusza.)

Klaudiuszu! Już pora, już czas!
Wstań! Słyszysz? Szumi przyszły las!
Podnieś się, dla Olgi, dlań!

Diabeł:

(Szepcze z kąta:)

Ha! Ha! Kobieta ta.

Klaudiusz:

Na wieki jestem potępiony
Diabelskim kamieniem zniewolony.

Sygryd:

(Z ironią do Klaudiusza:)

Ty znowu swoje pleciesz.

(Do Asmodeusza:)

Magu, cóż teraz rzekniesz?

Asmodeusz:

(Podaje Sygryd flakon z miksturą.)

Używajcie i nie dziękujcie,
Gdyż wkrótce się obaczymy.
Tajemnicę wywaru pielęgnujcie
Do czasu, aż się uwidzimy.

(Śmieje się, a śmiech jego ogarnia całe zamczysko.)

SCENA 3

(Czas ten sam. Las. Szałas pustelnika. Ciemność.)

Pustelnik:

(Sam.)

Chleba naszego powszedniego,
Od zgryzoty uwolnionego,
Racz nam dać, Panie!

O to Cię prosimy
I modły nasze zanosimy!
Amen.
(Podnosi się z klęczek i wychodzi z szałasu.)
Ta cisza jak głaz senny tkwi.
Stoję, Boże, u Twych drzwi.
(Cisza. Pustelnik spogląda w niebo.)
Stwórco tych gwiazd migoczących,
A w obrębie Słowa — słowem jaśniejących!
Usłysz płacz pogańskiej dziatwy!

Duch umęczonego jeńca:
Ojcze samotny i mądry
W tobie jeden płomień skry,
Co w górę Boga — dobra się składa,
A czasom złym wielce zawadza.
I chociaż innej jesteśmy wiary,
To sąd nas według dobra odbędzie się miary.

Pustelnik:
(Czyniąc znak krzyża, pyta:)
Z czymże to przychodzisz? Jeśli-ś zły, to przepadnij!

Duch umęczonego jeńca:
Wielką klątwą obłożony jest wasz ród!
Kainową zmazą oblany złowieszczy powstanie lud!

Pustelnik:
Czyż-eś od Boga? Czy-ś od diabła przysłany?

Duch umęczonego jeńca:
Jam niewinnych sumień głos znękany!

Pustelnik:
W czym udręki kara? Co przychodzi jako mara?

Duch umęczonego jeńca:
Kniaź Lembor nawraca gromady ręką żelazną,
Ogniem i mieczem, plądrując krainę,
Dotychczas urodzajną i cichą wyżynę,
Która posłuszeństwa odmówić raczyła. Pokaźną

Przy tym grzechu zatrzymawszy posadę,
We własnych szeregach mając diabłów gromadę.
(Cisza.)
Nie z Graala Świętego czerpie on swoją moc,
(Cisza.)
Jeno z czarów diabła, którego odwiedza,
Za to więc spadnie nań kara i klątwa nie ominie grodu.
W ruinę obróci kamienie podłego zamku,
Siedliska zła, podstępnej i zakłamanej obłudy —
Płomień zniszczenia z krainy ułudy.
(Znika.)

Pustelnik:
Stój, pogański piewco i proroku!
Pierwszy kur daleko, zwolnij kroku!

Głos zza drzew:
Za krew braci moich! Moich!

Pustelnik:
Zemsto, pohamuj swoje kły!
Wszak cały świat jest zły.
Daj mi czas na chwilę rozwagi!
Niech wstanie, zapłacze i nabierze powagi!
(Wznosi oczy ku niebu, wołając.)
Panie, miej wejrzenie na dzieci swoje!
Wszystko: cierpienie, ból ku chwale Twojej!

Anioł:
Czekaj młodzieńca jasności!
Jest on w zamiarach przyszłości!

SCENA 4

(Sala zamkowa. Biesiada połączona z zabawą. Damy i rycerze. Sygryd i Klaudiusz na boku.)

Sygryd:
Bracie mój, godzina wybiła!
W naszych rękach miłość utkwiła!
Choć spełnienia jej czekamy,
To zwycięstwo już tu mamy.

Teraz tylko czarę miłości
Ofiarujmy na ołtarzu zmienności.

Klaudiusz:
(do siebie)
O, prawdo, wtem i Olga ma!
O, hańbo, gdzie rycerskość twa?
(Do Sygryd:)
Sen spokojny spadł z mych powiek,
Dzięki twym staraniom. Ja-m człowiek.
Zwodna dziewko, zgodnie z umową,
Łupem miłości podzielmy się, jak mową.

Diabeł:
(Cicho zza sceny:)
Już dzielą szatę,
Nie zabiwszy wpierw ofiary.
Oto ludzie małej miary.

Klaudiusz:
Egoistycznie zgubna istoto,
Świata tego głupoto!
Niczym śmierć zabijasz i nęcisz,
Dopóki ostatniej myśli
I materii — nie przekręcisz.
(Cisza.)
Przeklęte moje dni!

Sygryd:
(Do siebie:)
Mężczyzno, istoto ślepa!

Diabeł:
(Szyderczo:)
Neu, vatum ignorae mentesi[9]!

Sygryd:
Patrz, Olga ku nam kroczy,
A nas tu gniew mroczy.

[9] „O nieszczęsna ciemnoto jasnowidzów (wieszczów)".

Olga:
Dlaczego w odległej mili
Widzę was, wśród ludzi grona?

Sygryd:
Tu lepsza harmonii zasłona,
Lecz skoro jesteśmy tu zebrani,
Uczcijmy radości przybycie!
Wypijmy za zdrowie, za życie!

Olga:
Dobrze! Niech będzie wola Twoja!

Sygryd:
Klaudiuszu! Przynieś szlachetne wina szklanice,
Niechaj zaiskrzą się nasze źrenice!
(Klaudiusz, kłaniając się, odchodzi.)
W ten dzień nadzwyczajny
Jedna prośba w kaprys się zamienia,
By dzionek urodzajny zapomniał swe zmartwienia.

Olga:
W czym rzecz?

Sygryd:
(Udając zakłopotanie, mówi:)
Eryka, poproś, o Pani, do naszego kręgu!
Zabawia on panny z dworu, a nam...
(Cisza)
Szczędzi swojej obecności,
Lawirując pośród tłumów gości.

Olga:
Niech się według woli i życzenia stanie!
(Do bawiącego się w pobliżu Jarosława mówi:)
Oznajmij Erykowi moje wezwanie!
(Jarosław miesza się z tłumem, po chwili wyłania się z niego Klaudiusz. Niesie na srebrnej tacy cztery kielichy z winem.)

Klaudiusz:
Trunek gotowy!

Diabeł:

(Niesłyszalnym szeptem)

Na wasze głowy.

(Olga wyciąga rękę w kierunku kielicha, lecz zostaje uprzedzona przez Sygryd, która sama podaje jej czarę wywaru. Wtenczas przychodzi Eryk i kłania się.)

Eryk:

Oto jestem, Pani, na Twoją prośbę.

(Sygryd również wręcza Erykowi kielich.)

Olga:

Bądź dziś, rycerzu chwały, waleczny,
Poddany pannie! Pomysł to wsteczny,
Gdyż godnym aniołem jest to stworzenie.
Truchleje w zamęcie płoche przewinienie.

Eryk:

(Do Sygryd:)

Przyjmij, Pani, moją posługę,
Lubuj sobie jako sługę.

Sygryd:

(Do siebie:)

I tak już plan zdradziecki działa,
Jeszcze chwileczkę — a bajka będzie cała.

(Sygryd z Klaudiuszem biorą niezatrute kielichy z winem.)

Wszyscy razem:

W imię miłości, spokoju, radości!

(Przechylają kielichy. Sygryd pierwsza wypija trunek i podchodzi do pijącego Eryka. Ten wypija wino i staje w osłupieniu.)

Sygryd:

(Szeptem do Eryka:)

Mój kochany, boski kwiecie,
Tyś mój, mój — jedyny na świecie.

Eryk:

Tak, Ty jedyna – nieba aniele,
Już stoję na kobiercu w kościele!

Sygryd i Eryk:
(Razem:)
Miłością jedyną żyjemy obficie,
Złączeni aż po śmierć — na całe życie.

(Tymczasem Olga z Klaudiuszem również opróżniają puchary. Klaudiusz z obojętnością obserwuje Olgę. Olga, słysząc szepty Sygryd i Eryka, odwraca się w ich stronę i natychmiast zakochuje się w Eryku.)

Olga:
(Do Eryka:)
Ogień pali serce me! Mój luby! Odrzuć złe
Moce i ludzi! Świat się do miłości budzi!

Eryk:
(Zdecydowanie:)
Nie Tyś, Pani, moim marzeniem!
Próżny twój wiersz i płacz!
Sygryd mym sennym życzeniem!
Lubuj innego, lub z wieży skacz!

Olga:
(Do siebie, z rozpaczą:)
Już taka jestem cała — wiedziona na katuszę!

Klaudiusz:
(Zamyślony.)
Wypełniła się rada i drzwi otworzyłem.
(Cisza.)
Poezjo! W nich stojąca, umiłuję ciebie!
Tyś moim życiem, oparciem w potrzebie!
(Wychodzi.)

Olga:
(Do Sygryd i Eryka:)
Klątwę na was kładę!
Nim dwa razy słońce zaświta,
Wasza radość w niwecz się obróci!
Śmierć zapuka. Przytuli się i was powita
W swoim kraju! Zapowiadam zagładę!
Niebawem, Eryku, pójdziesz śmierci śladem.
(Wychodzi.)

Scena 5

(Noc, komnata Olgi. Niedbale rozrzucone szaty. Przy ścianie wielkie łoże z baldachimem. Ona sama leży na łożu.)

Olga:

(Sennie:)

Miłości, miłości! Pobielałe twe kości!

(Słychać powiew wiatru i trzask zamykającego się okienka. Gasną świece.)

Głos znad sufitu:

Potępiona!

Głosy zza ścian:

Potępiona! Potępiona! Potępiona!

Głos znad sufitu:

Niezbawiona!

Głosy zza ścian:

Niezbawiona! Niezbawiona! Niezbawiona!

Głos znad sufitu:

W pogardzie będąc miłości lica,
Dwa zobaczysz szczęścia księżyca.

(Cisza.)

Kto jesteście? Mówcie! Dalej, śmielej!

Głosy zza ścian:

Jesteśmy głosami echa prawdy.

Olga:

Milczcie! Nie mówcie dalej!

Głosy zza ścian:

My jesteśmy duszą Twą!

Olga:

Wy jesteście duszę mą?

(Cisza.)

Marny pyle! W jedną chwilę —
Precz! Przepadnij!

Głos znad sufitu:
Przyszłość odgadnij!
(Głosy milkną.)

Olga:
(Zostaje ponownie sama w komnacie. Wstaje z łoża i mówi do siebie, stojąc.)
Po raz pierwszy uczucie
Zostało odrzucone.
Serce rzewnie płacze.
O, przebiegła myśli!
Czyż wszystko utracone?
Niech głupi z wieży skacze —
Po nadziei stracie!
Ja, mój bracie,
Nową myśl układam,
Niecną i podstępną
Światu lekcję daję.
Miłość władzą się zdobywa,
A władza krwią opływa,
Więc zdobędę tę moc!
(Śmieje się, chodzi po komnacie.)
Dziś Lembora noc ostatnia!
Bo gdy kur zapieje,
Wzejdzie krwawa śmierci matnia
I swą żałość nań wyleje.
Jęk powstanie i skomlenie —
Nocnej straży złorzeczenie.
Wiem już, z cicha plan ułożę
Z chętnymi do zabicia.
Udaryka trupem złożę!
(Radośnie:)
Będę panią swego życia!
(Powtórnie się śmieje.)
Wtedy moc i panowanie
Na mojej spoczną głowie!
Za godzin kilka już świtanie,
Czas umocnić się we słowie.
(Wychodzi.)

SCENA 6

(Dzwony kościelne ogłaszają śmierć księcia Lembora. Zza okien słychać przerażone okrzyki, że książę Lembor nie żyje. Wśród straży książęcej panują zamieszanie i panika. Olga i dowódca straży w komnacie.)

Olga:
Wielka wina na was ciąży!

Dowodca straży:
Któż za wyrokiem Bożym zdąży?
My niewinni, o Pani, w tej sprawie!
A drżymy cali z obawy.

Olga:
Ktoś jest wszak odpowiedzialny
Za dokonaną zbrodnię oną!
Kat już upodobał sobie
Chwilę upragnioną!

Dowódca straży:
Czy zbyt pochopne, o Pani, nie są Twoje sądy?
Inny powód śmierci księcia jest wszak tu widzialny —
Ostatni szczebel jego życia – to zgon naturalny.
(Cisza. Dowódca straży kłania się nisko Oldze.)
Słudzy Twoi jesteśmy, poddani pod Twe rządy!

Olga:
(Do siebie:)
Jeszcze lęku nie przeżyli.
(Głośno do dowódcy straży:)
Więc cóż radzisz i co myślisz?
(Do siebie:)
Myśl — a na siebie pułapkę wymyślisz.
(Głośno do dowódcy straży:)
Jeśli stan ten jest już bytem —
Próżne skargi i lamenty!
Człowiek będzie prawa szczytem,
Gdy wokoło grzmią zamęty!

Dowódca straży:
Nie rozumiem Twej mowy, o Pani.

Olga:

(Z uśmiechem:)

Toście dzisiaj poplątani!
Gdy o śmierci ojca mego
Wieść obiegnie wnet zamczysko,
Gdy zatoczy w kręgach swego
Grozy i płaczu kolisko —
Bądź gotowy!
A w stosownym czasie
Zrozumiesz resztę mowy.

(cisza)

Naradę wnet zaczniemy, zda się.
Możliwe różne rozwiązania —
Zależne od skali rozpaczy
I mocy pomstowania.

(Cisza.)

Lecz wina mottem pozostanie,
Bo nie może po ziemi
Chodzić zdrajca, który kraje
Władcę swego. Bliźnim
Tym postępkiem zepsułby on moralność
A pokoleniom — pamiętalność.

(Cisza.)

Więc Udaryka uczyńmy winnym tej igraszki!
Co się lękasz? Śmiej się! Toż są fraszki!

Dowódca straży:

Pani, ale...

Olga:

Jeśli głowa jest Ci miła,
To rozmowy naszej chwila
Winna być już ostateczną —
I rozkazem, i wytyczną!

Dowódca straży:

O, mój Boże, przebacz mi!
Wchodzę właśnie w piekła drzwi!

Olga:

(Cicho do dowódcy straży:)

Pamiętaj! Podczas narady,
Która będzie próbą zdrady,
Niech Twój łucznik miecz podniesie!

(Mówi sama do siebie:)

Zakopiemy go też w lesie.

(Zwraca się do dowódcy straży:)

I umieści miecz pod sercem
Udaryka! Zbrodni dokonamy mieczem!

(Strażnik wychodzi. Do sali wchodzi rycerstwo. Niesie ze sobą zwłoki księcia Lembora.)

Rycerze:

(Razem:)

Zbrodnio! Zbrodnio!
Ukarz winnych tego czynu!
Według prawa gminu!

Chór:

Ukarz winnych tego czynu!
Według prawa gminu!

Rycerze:

Niechaj krwawa, ciemna plama
Znajdzie zemsty swego pana!
Niechaj ta śmiertelna rana —
Krwią zostanie opłakana!

Chór:

Niechaj ta śmiertelna rana —
Krwią zostanie opłakana!

Udaryk:

Grzmijcie gniewem bramy nieba!
Rady nam tu dziś potrzeba!
Kto jest winny? Kto go zabił?
Kto ostrzegał przed godziną?
A kto zimny sztylet wsadził,
Siejąc smętny płacz rodzinom?

Rycerz:
Przeklęte jego urodzenie!

Jarosław:
Jemu tylko iść pod ziemię!

Rycerze:
Jak tu winę złą oszukać?
Jak plugawy czyn wyszukać?

Chór:
Jak tu winę złą oszukać?
Jak plugawy czyn wyszukać?

Udaryk:
(Podchodzi do trumny księcia Lembora; podnosi do góry zakrwawiony sztylet, obok jego ciała leżący.)
Oto męki jest instrument!
Żądzy władzy — filar i postument!
(Zgromadzonych ogarnia zgroza. Udaryk z zakrwawionym sztyletem zaczyna wędrować po komnacie pomiędzy rycerzami i szukać winnego śmierci księcia Lembora.)
Tenże metal zakrwawiony
Obniosę pośród was wszystkich!
A błysk w nim uwidoczniony,
Pokaże nam zbrodni winnych!
(Pauza.)
Wśród nas zabójca stoi, serce mu się dwoi,
A strach, jak zimny pot, go oblewa!
(Trzymając oburącz sztylet, podchodzi do każdego z zebranych.)
Krwawy sztylecie! Wskaż swojego pana,
Którego ręką śmierć została dziś zadana!
(Udaryk podchodzi do przerażonej Olgi, która w tym czasie mówi:)

Olga:
Udaryku, prowokację siejesz!
Nie ma zdrajcy w naszym gronie!
Szukasz wśród nas? A może zdrada po Twej stronie?

Chór:
Nie ma zdrajcy w naszym gronie!
Szukasz wśród nas? A może zdrada po Twej stronie?

Rycerstwo

(Oburzone:)

Tak, książęcy rządco! Gdzież są Twoje prawa?
Jakiej to mocy sądu nad nami ustawa?

Udaryk

(Pełen złości:)

Ach, wy, zdrajcy! Pana mego winowajcy!

Rycerstwo:

Sam-eś ostrzem w naszym gronie!
Podły błaźnie, uniż skronie!

Udaryk:

Śmierć wam wszystkim!

(Do Olgi:)

Lecz wpierw Tobie, zło kochanko!

(Udaryk rzuca sztylet Oldze pod nogi, wyjmuje duży, obosieczny miecz. Olga daje umówiony znak dowódcy straży, który celnym rzutem włóczni powala Udaryka na ziemię, zabija go na miejscu.)

Olga:

(Krzyczy do umierającego Udaryka:)

Giń! Przepadnij! Zabójco ojca mego!
Twój podstęp nie osiągnął swego!

Chór:

Giń! Przepadnij! Zabójco ojca mego!
Twój podstęp nie osiągnął swego!

(Nastrój grozy, dotychczas mocny, opada.)

Rycerstwo:

(Razem:)

Hańbo wielka na nasz ród!
Potęp! Osmal! Ciemny lud!

Rycerz pierwszy:

Dziś musimy obrać króla.

Dworzanin:

Niech panuje według prawa.

Rycerz drugi:
Olgę, za nasze wybawienie,
Posadźmy na książęcym tronie!

Rycerstwo:
Niech panuje w zamku nam wybranka —
Pomszczonego księcia pomazanka!

Olga:
(Z dumną postawą pełną majestatu:)
Dziękuję! Wybór wasz przyjmuję!
Rządcą zamku — Jarosława mianuję,
Zamiast Udaryka plugawego —
Sprawiedliwą ręką powalonego.
(Po chwili:)
Czas żałoby przeto głoszę
O pamięć o ojcu moim, proszę.

Rycerstwo:
Poddanymi jesteśmy Twej woli!
Na czas wojny i pokoju —
Przy Twoim majestacie stoimy.

Chór:
W czasie boju i swawoli —
Poświęcamy się pospołu!
Strzeż nas! My nie zawiniliśmy!

Eryk:
(Cicho, na uboczu do Sygryd:)
Niedobre tu powietrze,
W górze wisi błyskawica.
Uchodźmy przy pierwszym, nocnym wietrze,
Póki wolna mostu jest kotwica!
(Wychodzą z komnaty.)

SCENA 7

(Wschód słońca. Polana otoczona zewsząd tajemniczym, ciemnym lasem. Skarpa i przepaść. Na tle lasu widać Eryka i Sygryd uciekających z zamku Olgi.)

Eryk:
(Zatrzymując konia:)
Ta odległość już nas chroni,
Tu nas Olga nie dogoni.
I swym łupem nie poczyni —
A krwawa jest to władczyni!

Sygryd:
Spocznijmy, mój kochany,
Wszak cienie nocy bladną.
Świt jest nam zesłany,
Słońca gwiazdę mamy ładną.
(Zsiadają z koni. Wchodzą na skarpę nieopodal urwiska.)
Jeśli zbrodni całej —
Olga jest sprawczynią,
To za moją winą.

Eryk:
Nie jesteś winna tego mordu.
Olga jest iskrą zbrodni doskonałej!

Sygryd:
(Cicho, do siebie)
Przyjdzie moment kary
Za każde złe przewinienie,
Lecz nie myślę o tym, dziś w czas weselenia.
(Głośno:)
Jaki ucieczki naszej kierunek?

Eryk:
U potomków Piasta znajdziemy ratunek!
Zacnego to pana, zasobnego to ziemie,
Obszerne i szerokie, przez silny i rosły lud
Zamieszkane. Tu lud chętnie mu służący,
Lenne powinności godnie składający.

Sygryd:
(Zamyślona:)
Musi być to szczęśliwy ród. Zawiedź tam mnie!
Uwijmy tam gniazdo nasze, ciche i dostatnie,
Zażywając tym samym spoczynku! Ach, dokładnie
Naszą krwawą przeszłość z pamięci wymażemy,
Dziś w nowe życie razem wstępujemy.

Sygryd i Eryk:
(Razem:)
Przepadnijcie zemsty dni szkaradne!
Wspomnień chwila tylko pozostała.
Wyrzekamy się dziś was przykładnie,
Po krwi zastygłej, co z ran tryskała!

(Tkwią przez moment w objęciach. Snują marzenia wspólnej przyszłości. Chwilę tę przerywa rżenie koni, do których podbiega wystraszony Eryk. Sygryd zostaje sama. Wchodzi wyżej na skarpę tuż nad urwiskiem. W pełnym uniesieniu mówi:)

Sygryd:
Chwilo szczęścia!
Bądź mi na zawsze tak blisko jak teraz!

Eryk:
(Z oddali krzyczy do Sygryd:)
Zejdź, ma luba, niżej, proszę!
Wszak tam stromo, niebezpiecznie!
Nie! Stój lepiej! Już do ciebie idę!

Sygryd:
Nie lękaj się, mój luby!
(Schodzi ze skarpy nad urwiskiem.)

Eryk:
(Krzyczy, biegnąc w jej kierunku:)
Stój! Ani kroku dalej!

Sygryd:
(Schodząc, krzyczy:)
Aaa...!

(Kamień, na którym stała, obsuwa się, powodując oberwanie się całego nasypu. Straciwszy równowagę, Sygryd spada w dół urwiska i ginie.)

Eryk:

(Krzyczy z szaleńczym obłąkaniem:)

Nie!!! Boże!!!

(Przybiega. Widzi martwe ciało kochanki.)

O, bólu palący! Pierwszy raz widzę twoje oczy!
Są zimne i bez życia. Śmierć w nich ochoczy
Rozpościera płaszcz. Płaszcz biały,
Podobny do trumiennej chwały.

(Krzyczy.)

Boże! Czemu Twoje sądy są tak nieprzychylne?!
Ona dla mnie wielkim dobrem była!
Myśli są krwawicą! Przeklęte i mylne!
Cóżeś po sobie, luba, zostawiła?

(Cisza.)

I ty, dziewico piekieł!

(Płacze.)

Gdy po latach miłość znalazłem,
Cóż pisane mi było?
Gdy tchnienie do tchnienia zbliżyłem,
Nic to już nie znaczyło.

(Krzyczy sam do siebie, patrząc w niebo.)

Dlaczego ten kamień był wyrokiem Twoim?!

(Krzyczy sam do siebie:)

Mój płacz miłości szuka!
I ja też szukam wzrokiem swoim,
Póki wzrok mnie nie oszuka!

(Krzyczy sam do siebie, patrząc w ziemię:)

Podła naturo, bezkresie piekielny,
W zemście i w bólu podzielny!
Licz swoje panowanie!
Bo korona Twoja spadanie
Zapowiedzieć to Ci muszę,
Upadniesz, bo straciłeś duszę!

(Z obłędem w oczach kładzie się na ziemi.)

Kraino Hadesu! Gdzie moja kochanka?
Czy u Twoich bram już stoi?
W pośmiertne piękno się stroi?
Kraino Hadesu? Gdzie moja wybranka?
Czy zażywa spoczynku w radości?
Uczyń wszystko dla jej tam wieczności!

(Cisza.)

Smutna jest to chwila, gdy straciłem serce.
Odtąd żyję w cierpieniu i męce.
(Cisza.)
Pieściłem Twoje usta, mój pobladły kwiecie,
W blasku promiennym słońca, przy krasy pełnym lecie,
Lecz tyś umarła nagle w zimę śnieżnobiałą,
Samego mnie zostawiwszy. Czuję pustkę całą.
(Dobiega głos echa od strony lasu:)

Klaudiusz:
Hejże!!! Ha!!!
(Cisza)

Eryk:
Kto tam? Kto?
Boże, zmiłuj się nade mną!
(Eryk wstaje, idzie w kierunku echa. Z lasu wyjeżdża Klaudiusz.)

Klaudiusz:
Wolność i chwała domowi Twemu.
(Klaudiusz zsiada z konia, zbliża się do Eryka, ale zachowuje pewien dystans.)
Przynoszę wam sekretne wieści.
Pogoń Olgi tropów waszych poszukuje,
Bo żądza jej nie zna ludzkiej treści!
Księżna powrócić Wam do zamku nakazuje!
(Cisza.)
Uciekaj, Eryku, przez bory!
Ja ich tu zmylę i zatrzymam.
Do pomocy wam jestem skory.
Węzeł śmierci w ręku potrzymam.

Eryk:
(Z obłąkaniem do Klaudiusza:)
Zdrajco! Bieda domowi Twemu, walcz lub zginiesz!

Klaudiusz:
(Zdziwiony, do Eryka:)
Gdzie Sygryd? Uciekajcie, zemsty nie ujdziecie!
Olga piekielną miłością Cię darzy!
Dlatego zabija i o dniu szczęścia marzy,
W którym to zasiądziesz koło jej boku,
Skąpanego w niewinnej krwi obłoku.

(Eryk podbiega bliżej do Klaudiusza, wymachuje mieczem. Klaudiusz ze spotęgowanym zdziwieniem woła:)

Eryku!

Eryk:

Niechaj krew użyźni jej mogiłę!

Klaudiusz:

Postradałeś głowy swojej siłę!

(Eryk rani Klaudiusza. Krew z ciętej rany spływa po nieopancerzonym ciele Klaudiusza, który również wyciąga broń i blokuje ciosy przeciwnika.)

Eryk:

(Walcząc, woła:)

Stal o stal uderza! Karę zbrodni wymierza!

Klaudiusz:

Miarkuj swoje czyny!

Eryk:

Nie z mojej winy
Śmierć poniosła!

Klaudiusz:

Poniosła. Aaa...!

(Eryk powtórnie rani Klaudiusza. Walczą dalej na miecze.)

Wspomnij na naszą przyjaźń wielką!

Eryk:

(Zaciekle atakując Klaudiusza mieczem:)

Ty ją zapłacisz męką!

Klaudiusz:

(Rozgniewany:)

Nie będę winny Twojej krwi!

Eryk:

W innej przyczynie błąd tkwi!

Klaudiusz:

Eryku, bracie, powiedz mi:
Dlaczego zamknięte zostały tu drzwi?

Eryk:

O przyczynę pytasz, sam nią jesteś.

(Klaudiusz zręcznym cięciem wybija miecz w Erykowych rąk. Ten bez chwili namysłu, rzuca się na uzbrojonego przeciwnika z gołymi rękami.)

Chociaż jestem bezbronny, miecz Twój posiądę
I nim Twe serce przebiję!
Na tronie chwały zasiądę,
Godzinę zemsty wyryję!

(Siła ich zwarcia koncentruje się na mieczu, który wspólnie wyrywają sobie z rąk i którym Eryk przecina gwałtownie powietrze.)

Klaudiusz:

(Do siebie:)

Boże! Nędzny losie! Przebacz mi, proszę!
Dziś przed Twoim ołtarzem

(wyrywa miecz Erykowi)

Przyjaciela mojego życie przynoszę!

(Klaudiusza opuszczają siły. Eryk stalowym uściskiem swojej ręki powstrzymuje cięcie Klaudiusza, który, namierzywszy miejsce zadania śmiertelnego ciosu, celnie przeszywa ciało Eryka, swego przyjaciela.)

Eryk:

(Ociekając krwią, woła:)

Przeklęty na wieki jesteś poeto!

(Ostatnim tchnieniem:)

Marne Twe słowa i myśli dwojakie!
Tłum Cię potępi za rymy takie!

(Z ust wypływa mu krew.)

Na wieki. Poeto...

(Eryk umiera.)

Klaudiusz:

(Ranny, wycieńczony z upływu krwi, opada z sił.)

Marne me pióro, słowa i miecz.

(Klęka nad ciałem martwego Eryka, przyjaciela)

Niech płaczą niewiasty nad wielkością
Zalet rycerskich i cnót Twoich niemałych!
Wśród innych rycerzy doskonałością
W bitwie i w dwornościach byłeś wytrwały!

(Kładzie mu na piersi zakrwawiony miecz. Płacząc, wstaje, podchodzi do skarpy.)
Zaszczytny rycerzu! Oto cała rzecz!
Klątwa na mnie spoczywa!
Marne me pióro, sława i miecz!
Twój mściciel miecza już dobywa!
Krwi popłynie wiele, powiadam,
Przez którą niejeden mąż zginie!
Ciężkie chwile zapowiadam!
(Po pauzie kontynuuje:)
Jestem pusty, jak dźwięk fałszywej nuty,
Oddalony od siebie, w sobie samotny.
Opętany marzeniem i górnolotny,
Jak dźwięk z brzmienia wyzuty.
I tak powołany do życia, błądzę.
I dzień pierwszego natchnienia przeklinam!
I poetycką wizję autora wyklinam,
W której to — przyszło zło!
(Upada na ziemię. W oddali słychać myśliwskie rogi pogoni. Po chwili na polanę wpadają strażnicy i rycerze Olgi, szukający Eryka i Sygryd.)

Rycerz pierwszy:
(Widząc pole:)
Cóż to za krwawa scena?
Trupy, krew połamane sprzęty[10]?
Prowadzi to do obrzydzenia!
Czyż pagórek to wyklęty?
(Rycerze i strażnicy oglądają pobojowisko. Znajdują ciało Eryka i nad nim radzą.)

Strażnik pierwszy:
Eryk martwy! Tutaj leży!
Nie zasiądzie do wieczerzy!
Panią zmartwi tym sposobem,
Miłą wielce, dlań łaskawą.
Kto obwieści jej swym słowem
Jakiej śmierci jest tu sprawa?

Rycerz pierwszy:
Wielkiej odwagi na to trzeba.
Poseł musi być bez trwogi.
Bieda! Jeśli prawdę tę ukaże!

[10] Tu: rynsztunek.

Gdy śmierci Eryka będzie posłem.

Rycerz drugi:
Prawdy słowo jest dziś ciężkie,
Lecz i zdrada — to słowo nielekkie.

Rycerz pierwszy:
Na cóż prawa i wywody?
Życie ważniejszy cel stanowi.
Zrzućmy ten występek na pogan,
Zapewnijmy pokój naszemu domowi.
I gniew Księżnej Olgi od siebie odsuńmy.

Dowódca straży:
Obwieśćmy na dworze,
Że Eryka pogańska zgubiła ręka.
Przybyliśmy na odsiecz w nazbyt późnej porze
I nie za naszą winą dokonana męka!

Dwaj Rycerze, Strażnik pierwszy i Dowódca straży:
(Razem:)
Tak rozsądnie uczynimy!

Dowódca straży:
Zemstę od nas odwrócimy!
(Podnoszą ciało Eryka i umieszczają je na noszach zawieszonych pomiędzy końmi.)
Ani słowa, że go nasza ręka pojmać nie zdołała!

Dwaj Rycerze:
Tak rozsądnie postąpimy!
Nasza przysięga na zamku bronić nas gotowa!
Najważniejsza dla nas cała jest na karku głowa!
(Wsiadają na konie i odjeżdżają.)

Strażnik pierwszy:
(Do dowódcy straży:)
Patrz! I Klaudiusz! Jeszcze dycha!

Rycerz pierwszy:
(Rycerz na koniu, odjeżdżając, woła z oddalenia do strażnika:)
Zostaw go! Niech zdycha!

Niemiły on jest rozkazom Pani!
(Śmiejąc się:)
Niech zabici zostaną poczytani
Na konto podłego pogana!
Za dużo krwi, która została rozlana!
(Rycerze odjeżdżają.)

[Koniec aktu drugiego.]

AKT TRZECI

Scena 1

(Ciemna, bezgwiezdna noc. Niedostępne dla człowieka bagna i moczary. Krąg ognia, a w nim radośnie bawiący się tłum bez twarzy. Diabeł i Asmodeusz.)

Diabeł:
Zobacz tylko! Jaki szum
Tłum bez wiedzy w dole czyni.
Krew rozlewa i ją pije,
Posłużywszy swej władczyni!
(Śmieje się.)
Diabeł mocy w tym użyje.

Asmodeusz:
To konwulsje pożądliwej duszy.
Nie, przepraszam, to Twój tłum.

Diabeł:
(Z uśmiechem:)
Tłum jest masą: dziką, pustą!

Chór tłumu bez twarzy:
Jesteśmy masą dziką i pustą!

Asmodeusz:
Tłum pójdzie za Twoim rozkazem.
Jednostka zaś zaprzeczy swoim wyrazem
Istnieniu zła,
Które niesiesz i któremu przewodniczysz.
Tu leży słabość twa
I myśl, którą dowodzisz. Jeszcze się przeliczysz!

Diabeł:

(Zdziwiony, pyta:)

Siła w jednostce, a nie — w masie?
Tłum jest sumą jednostek?
Czy mam odtąd w czasie
Skupić się na jednostkach?

Asmodeusz:

Gardzący obmierzłością
Powstał. W ukryciu czeka.
Jego droga już niedaleka.
Poruszy kulę, która — ludzkością
Kierując — na znak zaświeci.
Biada nam wtedy! Biada szatańskie dzieci!

(Z pewnością:)

Tłum się Ciebie boi,
Przed tronem Twoim staje
I hołd ci oddaje.

(Ciszej:)

Młodzieniec zaś serce swoje dwoi
I ołtarz Twój znieważa
Myślą ducha. On uważa,
Że moc jego może leczyć rany.
Gdy słowo balsamem uczyni,
Na chorobę świata wezwany,
Wydrze z paszczy dziecię władczyni.
Królowej czasu, przeszłej i przyszłej granicy
Możliwości ducha, na której strażnicy
Obwieszczają zakłamane prawa,
A których sfałszowana ustawa
Ogranicza ludzkie sumienie.

(Pauza.)

Dziecię uzna swoje przeznaczenie
Za sprawę jednostki mocarza.
Wytknie nam nasze przewinienie
I o świcie zawoła grabarza.

(Cisza.)

Chór tłumu bez twarzy:

Jesteśmy masą dziką i pustą!

Diabeł:
Tak, w gromadzie łatwo być panem.

Asmodeusz:
Jednostce trudniej w nicości żyć.

Diabeł:
Naśladowcy, któż z was posiądzie idee?
Śmierć idzie. Brońcie się! Już jaśnieje!

Chór tłumu bez twarzy:
Naśladowcy, któż z was posiądzie idee?
Śmierć idzie. Brońcie się! Już dnieje!

SCENA 2

(Zamek. Sala tronowa. Olga. Rycerze otaczający zwłoki Eryka.)

Olga:
(Z obłąkaniem mówi do siebie:)
Krwi dużo, czerwony blask łuny
Uderza w pamięci bolesne struny,
Szumiąc pieśnią już przeżytą.
Dziwna radość mną kieruje.
Zemsty kielich wnet wypiję.
Poganie! Śmierć wam prorokuję!
Już dzwon na wieży bije.
Bije, oznajmiając melodię jednolitą,
Bez motywu nadziei, kary, przebaczenia.
Kroczy ciemna karawana
Z jednakowym rytmem po drodze przeznaczenia.
Widzę w niej was. Tu leży boleści mojej rana —
Bezbożną ręką zadana.
(Cicho:)
Przyjdźcie odebrać swoje powołanie,
Które od dawna kazałam wam zmienić!
Czas triumfu i mściwe królowanie
Pozwalają ciemność podzielić
Na zamierzone cele,
Których osiągnęłam wiele,

Kładąc wrogów trupem.
(Mocniej:)
Wy same odeszłyście w śmierć!
Duchy upiorne! Idźcie precz!
Tam, skąd przyszłyście!
(Olga podchodzi do rycerstwa; przemawia ze świadomością:)
Więcej siły! Więcej ognia!
Płonie świat mój cały!
Słaba chwilo, doczekaj dnia!
Plan mam nowy, doskonały!
(Olga pochyla się nad ciałem Eryka.)
Wielki był to mąż!
(Cisza.)
W boju nieugięty,
Z jego ręki, padł niejeden król zawzięty,
Zaś wróg wszelaki, problem miał,
Gdy z nim na polu stanąć śmiał.
(Olga mówi do Eryka głośno:)
Bez hełmu i pancerza kroczyłeś!?
Dziś tylko leżysz i serce rozdzierasz!
O ideale człowieka marzyłeś!?
Dziś tylko trumienne drzwi otwierasz!
(Szeptem do Eryka:)
Wspomnij mowę! I przestrogę zważ, proszę!
Nie! Dziś za późno! Śmierć przynoszę!
Mogłeś być miłością, a jesteś niczym!
Próżny to czas. Stoisz przed Boga obliczem.
(Następuje pauza.)
Pomszczę śmierć Twego ducha!
Krwawy dzień się zbliża!
(Olga mówi głośno do zebranych:)
Ogłoście jego chwałę w obyczajnej księdze,
Wszelkie jego zalety wyliczając!
Jak również wspomnijcie o naszej poręce:
Nie zaznam spokoju, o nim rozmyślając!
(Olga wychodzi z sali i mówi do strażnika stojącego przy drzwiach:)
Wezwij do mnie Jarosława!
(Olga przechodzi do sali obok. Dialog w sali obok: Olga i Jarosław.)
Jarosław:
(Wchodząc, kłania się:)
Oto jestem.

Olga:
Dotychczas błędnie widzieliśmy polityczne rządy.
Ojciec mój kolonizował, stanowiąc nowe prądy
Kultury wśród pogańskiego tłumu.
(Cisza.)
Myśl jego wielka, lecz bez rozumu!
Bo miecz — miecza wywołuje brzmienie,
Które pamięta wieku setne pokolenie!
Ogień zemsty, zapalony raz w duszy,
Zostaje po wieki i nic go nie zgasi!
(Cisza.)
Nie możemy podstępem budować zaufania,
Lud się odwróci, inne znajdzie rozwiązania.
Gniew swój pokaże, wbijając w nas kły.
Nie budźmy więc zwierza, który śpi.
Niech śpi spokojnie, mając wyścielone łoże.
Zima nadchodzi, chłód na dworze.
Myśliwy i tak go się dopatrzy.
Sidła napełni słodyczą ponętną,
(A jakże próżną, a jakże zbędną)
I wnyki założy na stronie trzy.
Zaś z czwartej — grot ostry wystawi.
I z nami-myśliwymi lud-zwierz się zabawi!

Jarosław:
Czy agresja, która potoczy się wolniejszym torem,
Nie odbije się większym echem i zakrwawionym toporem?

Olga:
Gwałtowna zmiana niesie w sobie wyraźną granicę.
W powolnej drodze zatrzemy różnicę.

Jarosław:
Zepsuta myśl przy dobrym obrazie.
Jak rzeczywistość postawisz na swoim wyrazie?

Olga:
Wszemir, wielki wódz pogańskiego ludu
Oczekuje pokojowej wieści.
Poczyńmy więc krok pojednawczego trudu,

Podyktujmy warunki tejże treści:
(Czyta:)
By pokój zagościł i harmonii czas nastał,
Zbierzmy się i radźmy nad jednością państwa!

Chór tłumu bez twarzy:
(cicho, w oddali)
By pokój zagościł i harmonii czas nastał,
Zbierzmy się i radźmy nad jednością państwa!

Olga:
(Nadal czyta:)
Obierzmy prawo i wspólną ugodę!
Niech wojna zamilknie — usłyszmy swobodę!

Chór tłumu bez twarzy:
Obierzmy prawo i wspólną ugodę!
Niech wojna zamilknie — usłyszmy swobodę!

Olga:
(Przestaje czytać.)
Jedź oznajmić moje zaproszenie,
Zwoławszy panów i wojów zaciężnych.
Na przymierza wspólne weselenie
Zaproś niewiasty i rycerzy mężnych.

Jarosław:
Wszemir przychylnie spojrzy, myśli tej usłucha.
Z pokoju będzie rad, pogrzebie moc obucha.
Lecz cóż, rozprawy w tym nie koniec.
Naszą mowę rozważy i Mścisława goniec.
Woja potężnego w swojej zawziętości,
Zemście i knowaniu przeciwko polskości.
Piastunowi popiołu i zgliszczy,
Którego oręż i Bałtów połacie niszczy.
(Cisza.)
Trudna sprawa z tym poganem,
Jemu krwi potrzeba.

Olga:
(Do siebie)
Otóż, panem —

Ja i zemstą. Włóż w usta ludu przekonanie.
Niech się święci ciemny całun nocy!
Godzina wybiła! Dziś moje królowanie!
Świat u stóp moich leży. W mojej mocy!
(Głośno:)
Przekonaj Mścisława o czystości naszych słów.
Bądź miły, lecz przebiegły!
Góruj wywodem, obosieczną myślą mów!
Jak lis ze swej nory, miej wyjścia dwa,
Gdy do prawdy koniec jest odległy.
(Do siebie:)
Podpalę stos, już gotowe drwa.
(Głośno:)
Rozdaj skóry, szaty i złoto!
Nie myśl, że w próżno! Po to,
By nadać sprawie wrażenie radości.
A ludzie zachłanni i duchem prości
Osiągną w nim swoje spełnienie
I zostanie przyjęte nasze zaproszenie.
(Pauza.)
Głoś radosną nowinę wesołego święta!
Niech roześmiane panien oczęta
Wypatrują dzielnego z marzeń rycerza!
(Do siebie:)
On jedzie. Już czas. Już zmierza.
Krwisty obłoku! Znów jesteś! Lęk mnie porusza
Blady, lecz oto — wypełnienia chwila
Ona cierpienie umila.
(Cisza.)
W jednym staniecie kolisku.
W jednym płoniecie ognisku.
(Cisza.)
Iskro przewodnia! Przeraża mnie twoja moc!
Jednostka ciepła, rzucona na suchą glebę,
Zapala się żarem, odczuwa zwiędniętych potrzebę.
Podnosi język płomienia ostry i cięty —
Pośród niejednych jakże wyklęty!
Pali i smaga. Mi to pomaga!
(Pauza.)
Ogniu, palący moje wnętrze, wypełznij!
I oświeć padół ciemnej ziemi!
Dopełnij poczęte światła misterium,

Gdzie są święci twoi i błogosławieni!

(Ciemność ogarnia całą salę.)

Głos zza ściany:

Jednostkowy byt – cisza.
Pojedyncza nić – cisza.
Samotna myśl – cisza.
Jedno życie. Wegetacja – przebycie
Ziemskiej drogi otartej o progi
Bram codzienności, szarej przyziemności.

Olga:

Któż nić życia przędzie?

(Cisza.)

Czy jest jedna? Stój! Poczekaj!

(Olga wybiega z komnaty. Po chwili wnosi zapalone łuczywo, które swym blaskiem rozjaśnia ciemności. Przebudzona z poczuciem rzeczywistości, mówi:)

Gotuj się do drogi! Drużynę złóż waleczną!
Z najlepszych mych rycerzy!
Przywdziej szatę pożyteczną —
Do walki i posłania, w które wierzę!

Głos zza ściany:

Ranne zwierzę – łapie, zębem kąsa,
Z miną rozpaczy mdleje i wstrząsa,
Uwięziwszy duszę w świecie istnienia,
Na drodze męki, na drodze zbawienia.

Głos znad sufitu:

Głębia – sięga, zaskakuje, podnieca,
Irytuje, potęguje, uczłowiecza.
Cisza i bunt. Bunt i cisza. Głębię wznieca.

Głos zza ściany:

Kolos oniemiały, bez dźwięku i chwały,
Nieznający litości, wyrozumiałości —
To marne okrycie przy duszy prześwicie.

Głos z oddali:

Pustko, pustko, bezkresie! Trudny duszy okresie,
Który nie przemijasz, wciągasz na nowo, rodzisz się i płoniesz.

Czy cały żywot swym ogniem pochłoniesz?
(Głos nagle urywa. Następuje cisza.)

Głos zza ściany:
Bezkresna ideo, utul moją duszę
Szumem swojej fali – nadziejo!
(Ciemność ustępuje. Olga gasi płomień łuczywa.)

SCENA 3

(Świt. Las. Szałas pustelnika. Pustelnik i Klaudiusz.)

Klaudiusz:
(Leżąc na klepisku ze słomą, mówi:)
Świecie! Świecie, jesteś! Gdzie ta ciemność,
Która mnie oplotła i włączyła w swoją senność?
Widzę światło, ludzką strzechę. Duchu chwały!
Wielki ból istnieje. Pali, nie jest mały.
W ludzkim jestem kraju. Radosne obcowanie
Zostało poniechane. A ja myślałem,
Że mym stanie się widokiem Twe królowanie!

Pustelnik:
(Zbliża się do Klaudiusza.)
Błogosławione imię Pana!
Odzyskałeś myśli i ducha.
Wysławiaj więc dobroć i łaskę, która niespodzianie
Zamieszkała w twoim sercu!
(Do siebie:)
Piekielna ropucha
Wciąga i szamocze w odmęt swojej głębi.
Duszo radości! Uciekaj! Wir się wzmaga i kłębi.
(Cisza.)
Pada deszcz. Krople dźwięczą.
Jestem sam w oddali, myśli moje klęczą
Przed ołtarzem Bożym, wielbiącym Jego objawienie.
Ciemnością chmur – piękny deszcz – tęczą nieba i ziemią.
Poprowadź mnie, Panie, przez dzisiejszy dzień!
Pozwól ujrzeć swą łaskę, anioła cień!

Klaudiusz:
Jestem zmęczony. Senność otacza mnie z każdej strony.

Przecieram oczy, chcę dalej iść, lecz siły brak!
Jak dalej żyć? Jak bić się? Jak?
(Zasypia.)

Pustelnik:
(Z niepokojem:)
Czuję, coś jest, coś wisi nad nami.
Czarny obraz zakryty rękami.

Klaudiusz
(Przez sen:)
Dnia siódmego stanąłem na górze.
Horyzont rozciągał się wielki.
Słyszałem bębnów złowieszcze jęki
W pobliskiej doliny naturze.
Wtem słońce zaszło, ciemność nakreślając.
Cisza i pustka obiegły mą katuszę.
Widziałem kres życia i blask. Myśli zostawiając,
Przeszedłem Styks, w którym opłukałem duszę.
Lecz i tam ciemność martwej siły
Królowała nieprzerwanie.
Wśród niej posłyszałem wołanie:
„Nie odbiorę Ci marzeń, które się wyśniły!
I myśli płodu Twego, które się powiły!
Bo są one cząstką chwały i cierpienia,
Drogi, którą wybrałeś – drogi przeznaczenia!”.
Zląkłem się, upadłem i począłem modły.
Myśli ku rozpaczy wiodły
Bez słów tych rozpatrzenia. Cisza.
Żadnej odpowiedzi wewnętrznego głosu
Usłyszeć mi nie dano. Cisza.
Trzeciego dnia rano —
Ciemność wszelaką ogarnął płomień ognisty,
Zawładnął padołem, a język jego krwisty
Zażądał ode mnie ofiary
Za moich wyobrażeń koszmary.
Oddałem mu swoje członki
On palił je i smagał.
Dusza przy mnie pozostała
I widokiem tym wzrastała.
Gdy dotkliwy ból zadawał,

Pełna natchnień i współczucia
Zanuciła pieśń żałoby.
(Cisza.)

Pustelnik
(Upada na kolana.)
Dzięki Ci, Panie, za dary Twoje,
Dajesz mi światło i szumiącą wierzbę
Z liśćmi płonącymi. Serce raduje moje
I Twoją wielkość ogłasza.
Ukrzyżujcie mnie, zamiast Barabasza!

SCENA 4

(Późny wieczór. Półmroczna sala zamkowa. Przy stołach ustawionych w kształcie podkowy ucztują mocno podpici rycerze Mazowsza i Jaćwieży. Olga siedzi na tronie. Towarzyszą jej Wszemir i Mścisław. Obowiązki gospodarza wieczerzy sprawuje Jarosław. Panuje ogólne zamieszanie.)

Olga:
(Do siebie:)
Obca radość, pusty dom — sama tylko jestem.
(Ściska kielich.)
Śmiejcie się i bawcie — jeszcze chwilę wam pozwalam.
(Myśli.)
Wino, wino się rozleje, zemsty czas wnet zajaśnieje.
(Dotyka ust.)
Chodźcie i pijcie! Dno kielicha
Oczyma pełnymi czarów
Wejrzenie nań podniesie.
Eryku! Dno jak lustro twojej skroni.
Pijcie! Oto nadchodzi era przemijania!
(Pauza, patrzy na ziemię.)
Ciemny kamieniu pod nogami mymi,
Oplata cię ciemność, zaświeć słowami jasnymi!
Oto ostatni akt krwawego dramatu.
(Wskazuje ręką.)
Moje stopy w ciemności wpadają do Tartaru,
Lecąc w czeluści drogi bez powrotu.
Drogi przekleństwem namaszczonej, drogi kołowrotu,
Relacji bezdusznej – zniewolonej woli.
Przeklinam was! Bawcie się, jeszcze czas swawoli!

Sumienie:
(Głos znad sufitu:)
Wszak nie możesz pogrzebać swoich gości!
Niech żyją, chwalą imię Twe w radości!

Zemsta:
(Głos zza ściany:)
Pogrzeb wszystkich... Chrześcijan i pogan,
Wypełnienia czas przychodzi - działaj, porzuć slogan.

Patriotyzm:
(Głos znad sufitu:)
Polski Naród świętym jest, nie plam Nim swej ręki!
Słyszysz? Słychać w oddali potomnych urągania jęki!

Diabeł:
(Wchodzi do komnaty i mówi do Olgi cynicznie:)
Gdzież Twa duma, gdzież jest chwała?
Czy przed pustką słów struchlała?
(Gwałtownie:)
To poganie! Eryka Ci zabili!
Zemsty dokonaj w tej tu chwili!
Otruj w sali zgromadzonych:
Wrogów oraz swoich.

Zemsta:
(Głos zza ściany:)
Przeklnij! Upij! A piwem podchmielonych
Łatwiej wygubić wśród marnej czeredy!
Zabij! Z nimi przegnasz swoje biedy!

Diabeł:
Zabij! Z nimi pogrzebiesz swoje biedy!

Patriotyzm:
(Głos znad sufitu:)
Nie zabijaj polskiej dziatwy, nie przelewaj krwi!
Wydaj bitwę! W polu chwały pogrom diabła brwi!

Diabeł:
Patrz! Śmieją się z Ciebie i Twoim kosztem
Bawią się! Olgo, zemsty usłysz głos!
Na Twoje szczęście czeka los!

Zemsta:
(Głos zza ściany:)
Wołam i czekam na dopełnienie winy!
Poczyń ją, rycerze czynią z Ciebie kpiny!

Sumienie:
(Głos znad sufitu:)
Nie człowiek daje i zabiera życie.
Boga jest przeszłe i przyszłe stworzenie.
Gdy stoisz na hańby firmamentu szczycie,
Nie zapomnij o Słowie i błogosławieniu!

Poezja:
(Głos znad sufitu:)
W ludzkim lesie im większy krzyk — tym większa cisza.
I tak umierają bogowie.

Jaźń:
(Głos znad sufitu:)
Co jest powodem naszej bezsilności?
Czemu marzeniem — sen o doskonałości?
Dlaczego dusza jest cząstką natchnienia?
Gdy płacze człowiek w momencie wspomnienia,
Choć przyjaciół żyje liczny huf,
Mija młodość i marzenia snów.

Diabeł:
(Wskazuje na stół.)
Zobacz! Na stole stoi dzban!
Pełny zatrutego wina, zebranego z ran!
(Cisza.)
Napój nim lud, gawiedź! Niech piją
I zapragną zbawienia! Ja nimi się zajmę.
Powołam do męki, której nie przeżyją
Bez przekleństw złorzeczenia!

Zemsta:
(Głos zza ściany:)
Przynajmniej dopełnij słów przyrzeczenia!
Olgo, gdzie głos Twojego poręczenia?

Sumienie i Patriotyzm:

(Głosy znad sufitu razem:)

Powierz myśl Bogu! Ufaj w miłosierdzie!
A przebaczenie już tej nocy wzejdzie!

Wszystkie razem:

(Głosy znad sufitu oraz zza ściany razem:)

Czas! Już czas działania! Widać blask świtania!
Noc przechodzi, bledną gwiazdy wspomnień! Ty wybieraj!
Drogę otwórz! Bądź wielką lub się sponiewieraj!

Olga:

(Podchodzi do stołu i chwyta srebrny dzban z zatrutym winem; mówi do siebie.)

Dookoła będzie cisza.

Głosy:

(Znad sufitu oraz zza ściany – wszystkie razem:)

Amen.

(Olga z pogodnym uśmiechem na ustach nalewa truciznę Wszemirowi i Mścisławowi. Następnie dzban z zatrutym winem podaje Jarosławowi, a ten rozlewa go zebranym wojownikom.)

Olga:

(Z obłąkaniem:)

Bądź wieczna chwilo spełnienia!
Ukochałaś mą zemstę, życzenia!

(Podnosi do góry kielich; mówi cicho:)

W bezgwiezdną noc — podobną do Brutusowej twarzy.
Poczęła się chwila zemsty i pogromu. Oblicze, które marzy
O wielkiej jutrzence, pogrążyło się w nocy,
Przeklęło swój dzień — powiło się w czarta mocy.

(Mocno w duszy, sama do siebie:)

Zabiłam ich!
Cóż zostanie po mnie — po mamym stworzeniu,
Które upada i kąsa w swoim poniżeniu?

(Pauza.)

Ciemna chwila i jęk głuchy.
Powstańcie w krąg, przybądźcie duchy!
Opowiem wam o winie poczynionej,
O pieśni przeżytej i udręce niebłogosławionej
W swojej okropności, obrazie kruchym —
Powstańcie w krąg, przybądźcie, duchy!

Głos zza tronu:

Twoja dusza krwiste nosi znamię!

Olga:

Przepadnij! W piekle obwieść swe bajanie!

(Do głosu za tronu:)

Problem. I twa prośba.

(Wychodzi na środek sali, odpowiada na pozdrowienia rycerzy głośno:)

Radość wielka, między nami znalazła własną scenę.
Zapraszam Was, Panowie, wyścielmy jej arenę:
Vivat[11] Jaćwingowie! *Vivat* Mazowszany!
Niech zazna pokoju cały lud zebrany!

Rycerstwo:

Vivat, vivat!

(Rycerze wypijają zatrute wino, spełniając toasty.)

Olga:

(Do siebie:)

Wybacz mi mój dzień,
Przeszłe lato. Jestem za drzwiami — pusta sień.
Miłości ducha ciągły brak.
Przebacz mi drogę moją! Jak
Sto kwiatów na jeden owoc zepsuty!
Wybaw mnie! Wybaw! Lud kona zatruty!

Rycerz:

(Trzyma się za głowę, krzyczy:)

Ciemność! Duszność! I mgła mnie otacza!
W przepaść, otchłań i śmierć stacza!

(Upada na ziemię, umiera.)

Olga:

(Podbiega do umierającego, wyciąga mu miecz, podnosi go do góry i krzyczy:)

Plamo pokrywająca oczy, nasyć się widokiem!
Twoi wrogowie umierają, przeklęci przed wzrokiem!

(Rycerze umierają, leżąc na stołach i wokół stołów; w agonii modlą się, przeklinają Olgę i wzywają Boga.)

[11] „Niech żyją!"

Wszemir:

Zabiłaś siebie i nas! Ciesz się! Umiera ciało,
Lecz w tym nie koniec! Tchnienie, które wzrastało,
Nieśmiertelne będzie! Spójrz! Coś poczyniła?
Po Twojej kolędzie — boleść tylko się powiła!

(Pauza)

Jeśli marzysz o szczęściu, to wiedz, że nie istnieje!
Nie przyjdzie do Ciebie, nie zapuka we wierzeje
Życia twego. Szczęście jest mitem, pustym słowem,
Stworzonym przez marny dźwięk kłamliwej liry
Wijącej swą opowieść dla tłumu, dla szmiry!

(Umierając, mówi z przerywanym oddechem:)

Ciemny tunel. Światło. Pragnę Cię! Światłości!
Składam się w Twoje ręce, Królu Przedwieczności!

(Wszemir umiera. Na widok umierającego Wszemira Mścisław przewraca stół, przy którym siedzi i z nagim mieczem podchodzi do Olgi. Jarosław zastępuje mu drogę, rani Mścisława cięciem topora. Krew zalewa posadzkę, stół i ławy.)

Mścisław:

Zatruty zdrój nie dosięgnął mojej głowy.
Czas zemsty marne miał przekleństwo.
Wszyscy martwi. Krew płynie z alkowy,
Wskrzesza chwałę, pamięć i męstwo.
Poseł i zdrajca — ów błazen plugawy,
Kłamstwo zasiał w prawej ziemi,
Nie zobaczy on słonecznych promieni.
Śmierć cię czeka!

(Mścisław przebija mieczem Jarosława, który przeraźliwie pluje krwią. Jego oczy nabierają dzikiego wyrazu, przeszywają Wszemira i Olgę.)

Jarosław:

(Z ciężkim jękiem:)

Za dużo krwi! Ciemna plama!

(Upada, a leżąc na ziemi mówi:)

To już koniec! Przebite serce! Rana!
Boże!

(Jarosław umiera. Wówczas Olga zachodzi Mścisława od tyłu, ogłusza uderzeniem miecza. Rycerz osuwa się na ziemię, pani zamku podnosi broń, zamiera w bezruchu, waha się.)

Diabeł pierwszy:

Twoja ręka drży, on na ziemi leży.
Podepcz! Wyrzuć! Któż czyn ten Twój zmierzy?

Diabeł drugi:

Wolo! Puść jej dłoń! Niech upadnie
Pod ciężarem miecza! Nadszedł czas!
W piekielnych zamiarach przepadnie.
Przestworzom zaświeci. Nadszedł czas.

(Wyrzuca broń. Pochyla się nad Mścisławem. Zapada cisza. Poganin Mścisław odzyskuje przytomność i rzuca się na nią. Olga wyrywa się, ucieka w kierunku drzwi, krzyczy do stających tam strażników:)

Zabić go!

(Strażnicy przebijają Mścisława włócznią.)

Mścisław:

(Drżąc, mówi stopniowo coraz głośniej:)

Za godzinę światło wstanie.
Ja z nim zacznę mgieł wołanie.
Powstań, ludu! Powstań głazie! Ty — uśpiony!
Czas już świta! Dzień porzuca swe welony!
Podbij miasto! Zabij tłum! Zemsta cię tu moja wzywa!
Pomścij honor! Zetnij różę, co do grobu nas przyzywa!

(Do sali wbiega dowódca straży.)

Dowódca straży:

Gród jest oblężony! Pod murami wojska krwawe —
Liczą zbroje i rynsztunek, pasąc konie na murawie!

Olga:

To poganie?

Dowódca straży:

(przerażony widokiem rzezi)

Tak!

Olga:

Szykuj broń! Wzmocnij mury!
Umieść głazy, garnce, sznury!
Od wartowni bram po wieży blanki —
Posmakują oręża, gdy staną do walki!

Mścisław:

(Cicho:)

O świcie, gdy nie wrócę, bój się zacznie,

Nakazałem nie brać jeńców niebacznie...
(Kona.)

Dowódca straży:
Nasze siły są mizerne:
Kilku giermków i szalbierzy.
Cały kwiat walczący dzielnie —
Pomarł tutaj na wieczerzy.

Olga:
(Krzyczy:)
Czekaj chwili! Idź na mury!
(Olga wychodzi z sali. Gdy znajduje się sama na blankach, wtedy patrzy na oblegających miasto. Czerwoną, zakrwawioną ręką ociera spocone czoło. Mówi sama do siebie:)
Królowo nocy! Twój jad samotności
Napełnił mnie działaniem! Pogrzebałam ludzi
Bliskich sobie i nieznanych. Zmysłowości
Pani z lirą odwetu, której nuta się nie budzi!
Usłysz jęku skowyt wielki, grzmiący
Wewnątrz transcendentnej duszy —
Brak serca i uczucia!
(Płacze.)

Diabeł:
(Z uśmiechem:)
Za godzinę śmierć tu zapuka.
Uciekaj z zamku! Za murem
Nikt Cię nie będzie szukać!

Olga:
Precz! Przepadnij! Twoja krew na mojej dłoni!
Chodź tu! Podejdź bliżej! Mam ją i na skroni.

Diabeł:
Nie jest krew diabelską sprawą.
Diabeł bywa gawędziarzem
Chętnym pomoc nieść swym sługom,
Nędznej farsy błaznem i figlarzem.

Olga:
Widzę otchłań krętą, długą.
Boże!

(Diabeł odchodzi.)

SCENA 5

(Świt. Wojska pogańskie atakują zamek chrześcijański. Mglistą ciemność rozjaśniają łuny ognia z podpalanych domów. Dym i huk osuwających się murów, krzyki mordowanych. Olga znajduje się w tym samym miejscu, stojąc, mówi do siebie:)

Olga:

Czy moja wina? Czy oni umarli?
Proszę, odpowiedz mi, Boże!
(Cisza.)
Gdy bogowie umarli —
Czy Bóg jeszcze żyje?
A może człowiek na nowo
Ogłosił się bogiem?
(Pauza.)
Stwórco wszystkich bytów!
Sięgam do Twoich bram, szczytów,
Sądząc firmament chwały i cierpienia
Ludzkiego wymysłu, natchnienia.
(Pauza.)
Twoje Stworzenie trwa stałe w małości,
W upadku i nędzy przyziemności.
Dramatu jest podporą. Przepadnij z nim!
W otchłań zmarłych elementów,
Połamanych krwi kroplą instrumentów!
Usłysz! Odpowiedz! Powiedz słowo! Zemrzyj z nim!
Z jękiem boleści, ludzkiej niedoli,
Która plądruje, w samotności gnębi,
Lub wyzwól nas z własnej niewoli!
(Pauza.)
Boże! Dlaczego małość jest stopniem wielkości?
Czemu upadam w błocie na drodze ku boskości?
(Cisza.)
Twoja zasłona owiana cieniem głębokim —
Nieznana ludziom na świecie szerokim.
Czy blask Twój padający na oczy śmiertelnika
Przekleństwem jest? Czy łaską grzesznika?
Tak! Pył jako dzieło Absolutu —
Podnóżkiem, ziarnkiem piasku pod stopą jest Boga!
Kłującym prochem, miarą podeptaną trudu!

Wchłoniętą w murawę, jak kamień, jak brukowa droga.
(Myśli, milczy chwilę.)
Uschłe drzewo, bez liści, wody życia już nie pragnie.
Korę ma zmurszałą i zgniłe korzenie na dnie.

Głos zza baszty:
Pierwszy dzień odmiennej myśli —
Wejrzenie wychodzące z małej kruszyny.
Dziękuję, o Panie, za przeżyte dni,
W których ujrzałem inność Twej Dzieciny!

Olga:
(Spogląda z wieży w tumult oblegających zamek pogan.)
Schody ze srebrnego marmuru, lekko unoszące
Duszę, wiodą mnie z gracją, lirycznie grające
Ku nowej polanie, dolinie prześwitu blasku i świętości.
Widzę przez nią, w dole, krainę ciemności.
Ciemność wzmaga się, płomiennym ogniem tryska,
Podsyca swe skry piskliwym jękiem ogniska.
Ogniska kręgu pokoleń ludzkości. Widzę ich twarze
Wyschłe i ciemne. Proszą o kroplę natchnienia.
O kroplę wody, której brakuje im w żarze.
(Pauza.)
Kreślę krzyż w imię Bożego przebaczenia.
(Przeszywa ją strzała. Olga spada z wieży w odmęt ognia i kłębiącego się tłumu. W oddali słychać wrzawę, tumult, radość pogańskich zwycięzców.)

[Koniec aktu trzeciego]

[Warszawa 1995/1996].

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest młodzieńczym dramatem Mikołaja Krasnodębskiego pt. *Olga* (1995-1996). Akcja toczy się w X wieku na Mazowszu i dotyczy chrześcijan oraz pogan.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Mikołaj Krasnodębski (1976-), dramat, teatr, literatura XX wieku, filozofia w literaturze, filozofia w dramacie, poezjozofia, eschatologizm, Mazowsze, X wiek, chrześcijaństwo, pogaństwo, kultura chrześcijańska, wpływy romantyzmu, chrześcijanie, poganie, Polacy, Jaćwingowie, Sudowianie, Olga

Title in English / Tytuł po angielsku:

Olga (drama)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is Mikołaj Krasnodębski's early drama entitled *Olga* (1995-1996). The ction takes place in the 10th century in Mazovia and concerns Christians and pagans.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Mikolaj Krasnodebski (1976-), drama, theatre, literature of the 20th Century, philosophy in literature, philosophy in drama, poesophy, eschatologism, Mazovia, 10th century, Christianity, paganism, Christian culture, Romantic influence, Christians, pagans, Poles, Yotvingians, Jatvingians, Sudovians, Suduvians, Jatvians, Olga,

Bibliography / Bibliografia:

Primary literature:

Krasnodębski Mikołaj, *Olga (dramat)*, Warsaw 1996, author's manuscript.

Information about the Author / Informacja o autorze:

Information about the Author in English / Informacja o autorze po angielsku:

Mikołaj Krasnodębski (b. 1976), a philosopher, dr habil in philosophical studies, a graduate of the Faculty of Christian Philosophy of the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (his M.A. thesis entitled *Zagadnienia zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u współczesnych tomistów* [Questions of the union of soul and body in selected texts of Thomas Aquinas and contemporary Thomists] , Warszawa 2001. He was granted a doctoral degree in philosophy (PhD) at the same Faculty on the basis of a doctoral dissertation entitled *Człowiek, poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* [Man, his cognizance and desire in Franciszek Gabryla's anthropology], (Warszawa 2003). He received a post-doctoral degree in philosophy (dr habil) on the basis of his monograph entitled *Integralna antropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [Integral anthropology o education. Educational philosophy of consequential Thomism], (Lublin 2013), at the Faculty of Christian Philosophy in the John Paul II Catholic University of Lublin. He was the Dean of the Faculty of Pedagogy in the Families Alliance Higher School in Warszaw (2008-2009). He is the founder and editor-in chief of the annual publication "Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin. Seria Pedagogiczna" [Scholarly Papers of the Families Alliance Higher School. Pedagogical Series] (since 2009). He gave lectures for doctoral students at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw and worked in the following institutions of higher education: the Bogdan Jański Higher School of Business and Management in Warsaw, the Podlasie Academy in Siedlce (now: the University of Humanities and Natural Sciences), the Academy of Special Pedagogy in Warsaw, Jesuit University Ignatianum in Krakow, the Private Higher School of Pedagogy in Białystok and the Families Alliance Higher School in Warsaw. He also lectured at Volkshochschule (VHS) in Freyung-Grafenau in Bavaria (Germany). He is a member of the Bronisław Trentowski Society of Philosophical Pedagogy in Łódź and of the Central European Philosophy of Education Society (CEUPES) in Prague (Czech Republic). His research interests are in the fields of philosophy and pedagogy. He maintains the website: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

He has published the following books: *Hołd* [Homage], (Warszawa 1995); *Oderwanie* [Detachment], (Warszawa 1997); *Dusza i ciało. Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii mistycznej* [Soul and body. The problem of the union of soul and body in selected texts of Thomas Aquinas and in mystical philosophy], (Warszawa 2004); *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania* [Man and paideia. Realistic foundations of philosophy of education], (Warsaw 2008 and 2009); *W poszukiwaniu duchowej elegancji. W Polskim Radio w Chicago z dr Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski* [In search of spirituals elegance. Krzysztof Arsenowicz and Paweł Manelski in conversation with dr Mikołaj Krasnodębski in the Polish Radio Station in Chicago], (Chicago-Warszawa 2011); *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania. Paideia od Sokratesa do Zenona* [An outline of the history of Athenian education. Paideia from Socrates to Zenon], (Warszawa 2011), *Integralna anthropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [Integral anthropology of education. Educational philosophy of consequential Thomism], (Białystok 2013); *Myśl pedagogiczana neoscholastyki i neotomizmu* [Pedagogical thought of neo-Scholasticism and neo-Thomism], (editor, Warszawa 2014); *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* [A new teacher – a new education], (co-edited with Magda Lejzerowicz and Teresa Stankiewicz, Warszawa 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

[English translation by Teresa Bela]

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Krasnodębski Mikołaj (ur. 1976), dr hab. nauk filozoficznych, filozof, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – praca magisterska pt. *Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u współczesnych tomistów* (Warszawa 2001). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii uzyskał na tym samym wydziale na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Człowiek, jego poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* (Warszawa 2003). Na podstawie pracy pt. *Integralna antropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie filozofii na Wydziale Filozofii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskiem Jana Pawła II (Lublin 2016). Pełnił obowiązki dziekana Wydziału Pedagogiki w Szkole Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie (od 2008 do 2009). Pomysłodawca i redaktor naczelny rocznika „Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin. Seria Pedagogiczna" (od 2009, nadal). Wykładał w ramach studium doktoranckiego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, a następnie pracował w: Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego w Warszawie, Akademii Podlaskiej w Siedlach (obecnie: Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy), Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianium" w Krakowie, Niepaństwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Białymstoku i Szkole Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie. Był także wykładowcą Uniwersytetu Ludowego - Volkshochschule (VHS) we Freyung-Grafenau w Bawarii (Niemcy). Członek Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej im. Bronisława Trentowskiego w Łodzi oraz Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Filozofii Wychowania - Central European Philosophy of Education Society (CEUPES) w Pradze (Czechy). Zainteresowania naukowe w zakresie filozofii i pedagogiki. Prowadzi stronę internetową: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

Dotychczas opublikował następujące książki: *Hołd* (Warszawa 1995), *Oderwanie* (Warszawa 1997), *Dusza i ciało. Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii tomistycznej* (Warszawa 2004), *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania* (Warszawa 2008 i 2009), *W poszukiwaniu duchowej elegancji. W Polskim Radio w Chicago z dr. Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski*

(Chicago-Warszawa 2011), *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania. Paideia od Sokratesa do enona* (Warszawa 2011), *Integralna antropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* (Białystok 2013), *Myśl pedagogiczna neoscholastyki i neotomizmu* (redakcja, Warszawa 2014), *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* (współredakcja z Magdą Lejzerowicz i Teresą Stankiewicz, Warszawa 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech / Informacja o autorze po czesku:

Krasnodębski Mikołaj (nar. 1976), docent (doktor habilitowany) filologických věd, filozof, absolvent Fakulty křesťanské filozofie Univerzity kardinála Wyszyńského (Wydział Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego) ve Varšavě, kterou ukončil obhajobou magisterské práce *Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u spólczesnych tomistów* (Problematika sjednocení duše a těla ve vybraných textech Tomáše Akvinského a u současných novotomistů; Varšava 2001). Doktrát z humanitních věd v oboru filozofie obhájil na stejné fakultě na základě doktorské práce *Człowiek, jego poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* (Člověk, jeho poznání a touhy v antropologii Franciszka Gabryla; Varšava 2003). Na základě habilitační práce *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* (Integrální antropologie výchovy, Vychovávající filozofie důsledného tomismu) byl jmenován docentem (doktor habilitowany) humanitních věd v oboru filozofie na Filozofické fakultě Katolické lublinské univerzity Jana Pavla II. (Lublin 2016). V letech 2008 – 2009 zastával funkci děkana Pedagogické fakulty Vyšší školy rodinného příměří (Szkola Wyższa Przymierza Rodzin) ve Varšavě. Zakladatel a od r. 2009 šéfredaktor ročníku Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin, Seria Pedagogiczna (Odborné sešity Vyšší školy rodinného příměří, Pedagogická série). Přednášel v rámci doktorského studia na Univerzitě kardinála Wyszyńského a dále pracoval na Vyšší škole řízení a ekonomiky Bogdana Jańského (Wyższa Szkola Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego) ve Varšavě, na Podlaské akademii v Sedlcích (Akademia Podlaska w Siedlcach; v současnosti jde o Humanitně-přírodovědeckou fakultu – Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy), na Akademii speciální pedagogiky (Akademia Pedagogiki Specjalnej) ve Varšavě, na Vyšší filozoficko-pedagogické škole „Ignatianium" (Wyższa Szkola Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianium") v Krakově, na Soukromé vyšší pedagogické škole (Niepaństwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej) v Białymstoku a na již zmíněné Vyšší škole rodinného příměří (Szkola Wyższa Przymierza Rodzin) ve Varšavě. Přednášel také na Vyšší lidové škole (Volkshochschule, zkr. VHS) ve Freyung-Grafenau v Bavorsku (Spolková republika Německo). Je členem Sdružení filozofické pedagogiky Bronisława Trentowského (Towarzystwo Pedagogiki Filozoficznej im. Bronisława Trentowskiego) v Lodži a Středoevropského sdružení filozofie výchovy (Środkowoeuropejskie Towarzystwo Filozofii Wychowania – Central European Philosophy of Education Society; zkr. CEUPES) v Praze (Česká republika). Odborné zájmy projevuje v oblasti filozofie a pedagogiky. Založil a vede internetovou stránku: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

Dosud publikoval tyto knihy: *Hold* (Hold; Warszawa 1995), *Oderwanie* (Odtržení; Varšava 1997), *Dusza i ciało, Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii tomistycznej* (Duše a tělo, Problematika sjednocení duše a těla ve vybraných textech Tomáše Akvinského a v tomistické filozofii; Varšava 2004), *Człowiek i paideia, Realistyczne podstawy filozofii wychowania* (Člověk a paideia, Realistické základy filozofie výchovy; Varšava 2008, 2009), *W poszukiwaniu duchowej elegancji, W Polskim Radio w Chicago z dr. Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski* (Hledání duchovní elegance. S Mikołajem Krasnodębským v Polském rozhlase v Chicago hovoří Krzysztof Arsenowicz a Paweł Manelski; Varšava 2011), *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania, Paideia od Sokratesa do Zenona* (Nástin činů

aténských dějin výchovy, Paideia od Sokrata do Zenona; Varšava 2011), *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* (Integrální antropologie výchovy, Vychovávající filozofie důsledného tomismu; Białystok 2013), *Myśl pedagogiczna neoscholastyki i neotomizmu* (redakce; Pedagogické myšlení neoscholastiky a novotomismu; Varšava 2014), *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* (redakce spolu s Magdou Lejzerowicz a Teresou Stankiewicz; Nový učitel – nová výchova; Varšava 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak / Informacja o autorze po słowacku:

Krasnodębski Mikołaj (nar. 1976), docent (doktor habilitovaný) filologických vied, filozof, absolvent Fakulty kresťanskej filozofie Univerzity kardinála Stefana Wyszyńského (Wydział Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego) vo Varšave, ktorú ukončil obhajobou magisterskej práce *Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u współczesnych tomistów* (Problematika zjednotenia duše a tela vo vybraných textoch Tomáša Akvinského a súčasných novotomistov; Varšava 2001). Doktorát z humanitných vied v odbore filozofia obhájil na tej istej fakulte na základe doktorskej práce *Człowiek, jego poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* (Človek, jeho poznanie a túžby v antropológii Franciszka Gabryla; Varšava 2003). Na základe habilitačnej práce *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* (Integrálna antropológia výchovy, Filozofia vychovávajúca k dôslednému tomizmu) bol menovaný docentom (dr. hab.) humanitných vied v odbore filozofia na Filozofickej fakulte Katolíckej lublinskej univerzity Jána Pavla II. (Lublin 2016). V rokoch 2008-2009 zastával funkciu dekana Pedagogickej fakulty Vyššej školy rodinného zjednotenia (Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin) vo Varšave. Zakladateľ a od r. 2009 šéfredaktor ročníku Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin, Seria Pedagogiczna (Odborné zošity Vyššej školy rodinného zjednotenia, Pedagogická séria). Prednášal v rámci doktorského štúdia na Univerzite kardinála Wyszyńského a ďalej pracoval na Vyššej škole riadenia a ekonomiky Bogdana Jańského (Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego) vo Varšave, na Podlaskej akadémii v Siedlciach (Akademia Podlaska w Siedlcach; v súčasnosti ide o Univerzitu humanitno-prírodovedeckú – Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy), na Akadémii špeciálnej pedagogiky (Akademia Pedagogiki Specjalnej) vo Varšave, na Vyššej filozoficko-pedagogickej škole „Ignatianum" (Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum") v Krakove, na Súkromnej vyššej pedagogickej škole (Niepaństwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej) v Białymstoku a na spomínanej Vyššej škole rodinného zjednotenia (Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin) vo Varšave. Prednášal tiež na Vyššej ľudovej škole (Volkshochschule, skr. VHS) ve Freyung-Grafenau v Bavorsku (Spolková republika Nemecko). Je členom Združenia filozofickej pedagogiky Bronisława Trentowského (Towarzystwo Pedagogiki Filozoficznej im. Bronisława Trentowskiego) v Lodži a Stredoeurópskeho združenia filozofie výchovy (Środkowoeuropejskie Towarzystwo Filozofii Wychowania – Central European Philosophy of Education Society; zkr. CEUPES) v Prahe (Česká republika). Odborné záujmy prejavuje v oblasti filozofie a pedagogiky. Založil a vedie internetovú stránku: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

Doteraz publikoval tieto knihy: *Hołd* (Hold; Varšava 1995), *Oderwanie* (Odtrhnutie; Varšava 1997), *Dusza i ciało, Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii tomistycznej* (Duše a telo, Problematika zjednotenia duše a tela vo vybraných textoch Tomáša Akvinského a v tomistickej filozofii; Varšava 2004), *Człowiek i paideia, Realistyczne podstawy filozofii wychowania* (Človek a paideia, Realistické základy filozofie výchovy; Varšava 2008,

2009), *W poszukiwaniu duchowej elegancji, W Polskim Radio w Chicago z dr. Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski* (Hľadanie duchovnej elegancie. S Mikołajom Krasnodębským v Poľskom rozhlase v Chicagu hovorí Krzysztof Arsenowicz a Paweł Manelski; Varšava 2011), *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania, Paideia od Sokratesa do Zenona* (Náčrt činov aténskych dejín výchovy, Paideia od Sokrata do Zenona; Varšava 2011), *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* (Integrálna antropológia výchovy, Filozofia vychovávajúca k dôslednému tomizmu Białystok 2013), *Myśl pedagogiczna neoscholastyki i neotomizmu* (redakcia; Pedagogické myslenie neoscholastiky a novotomizmu; Varšava 2014), *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* (redakcia spolu s Magdou Lejzerowicz a Teresou Stankiewicz; Nový učiteľ – nová výchova; Varšava 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке/ Information about the Author in Russian / / Informacja o autorze po rosyjsku:

Краснодембский Николай (г. р. 1976), хабилитированный доктор в сфере философских наук, философ, выпускник факультета христианской философии в Университете кардинала Стефана Вышинского в Варшаве; магистерская диссертация *Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u współczesnych tomistów* [«Проблематика единения души и тела в избранных текстах Фомы Аквинского и современных томистов»] (Варшава, 2001). Степень доктора гуманитарных наук по специальности «философия» получил на том же факультете после защиты докторской диссертации *Człowiek, jego poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* [«Человек, его знания и желания в антропологии Францишка Габрила] (Варшава 2003). На основании исследования *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [«Интегральная антропология воспитания. Воспитательная философия последовательного томизма»] получил степень хабилитированного доктора гуманитарных наук в сфере философии на философском факультете Католического университета Иоанна Павла II в Люблине (2016). Исполнял обязанности декана педагогического факультета в Высшей школе семейного пакта в Варшаве (Szkola Wyższa Przymierza Rodzin, с 2008 до 2009 года). Идейный вдохновитель и главный редактор ежегодника «Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin. Seria Pedagogiczna» [«Научные труды Высшей школы семейного пакта. Серия "Педагогика"»] (с 2009 г., доныне). Преподавал на курсах докторантов в Университете кардинала Стефана Вышинского. Потом работал в Высшей школе менеджмента и предпринимательства им. Богдана Джанского в Варшаве, в Подлясской академии в Седльце (в настоящее время – Гуманитарно-Естественный университет), в Педагогической специализированной академии в Варшаве, в Высшей философско-педагогической школе «Игнатианум» в Кракове, в частной Высшей педагогической школе в Белостоке и в Высшей школе семейного союза в Варшаве. Преподавал также в Народном университете Volkshochschule (VHS) во Фрайунг-Графенау в Баварии (Германия). Член Общества философской педагогики имени Бронислава Трентовского в Лодзи и Центрально-европейского общества философии образования в Праге (Central European Philosophy of Education Society – CEUPES; Чехия). Научные интересы – сфера философии и педагогики. Ведёт интернетную страницу: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

На данный момент опубликовал книги: *Hołd* [«Дань»] (Варшава, 1995), *Oderwanie* [«Отслоения»] (Варшава, 1997), *Dusza i ciało. Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii tomistycznej* [«Душа и тело. Вопрос о соединении души и тела

в избранных текстах Фомы Аквинского и томистской философии»] (Варшава, 2004), *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania* [«Человек и Пайдейя. Реальные основы философии образования»] (Варшава, 2008 и 2009), *W poszukiwaniu duchowej elegancji, W Polskim Radiu w Chicago z dr. Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski* [«В поисках духовной элегантности. На Польском радио с доктором Николаем Краснодембским беседовали Кристофер Арсенович и Павел Манельский»] (Варшава, 2011), *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania, Paideia od Sokratesa do Zenona* [«Очерк истории афинского образования. Пайдейя от Сократа до Зенона»] (Варшава, 2011), *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [«Интегральная антропология образования. Образовательная философия последовательного томизма»] (Белосток, 2013), *Myśl pedagogiczna neoscholastyki i neotomizmu* [«Педагогическая мысль в неосхоластике и неотомизме»] (редактор; Варшава, 2014), *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* [«Новый учитель – новое образование»] (редактор, вместе с Магдой Лейзерович и Терезой Станкевич; Варшава, 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Інформація про автора /
Довідка про автора українською мовою /
Information about the Author in Ukrainian /
Informacja o autorze po ukraińsku:

Краснодембський Миколай (р. н. 1976), доктор габілітований у царині філософських наук, філософ, випускник факультету християнської філософії в Університеті кардинала Стефана Вишинського у Варшаві; магістерська праця *Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz u współczesnych tomistów* («Проблематика єднання душі й тіла у вибраних текстах Томи Аквінського і в сучасних томістів», Варшава, 2001). Ступінь доктора гуманітарних наук за спеціальністю «філософія» отримав на тому ж факультеті на підставі докторської дисертації *Człowiek, jego poznanie i pożądanie w antropologii Franciszka Gabryla* [«Людина, її знання й бажання в антропології Францішка Ґабрила»] (Варшава, 2003). На підставі праці *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [«Інтегральна антропологія виховання. Освітня філософія послідовного томізму»] отримав ступінь доктора габілітованого гуманітарних наук у царині філософії на філософському факультеті Католицького університету Івана Павла II в Любліні (2016). Виконував обов'язки декана педагогічного факультету у Вищій школі сімейного пакту у Варшаві (Szkola Wyższa Przymierza Rodzin, від 2008 до 2009 року). Ідейний керівник і головний редактор річника «Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin. Seria Pedagogiczna» [«Наукові праці Вищої школи сімейного пакту. Серія "Педагогіка"»] (від 2009, донині). Викладав на курсах докторантських студій в Університеті кардинала Стефана Вишинського. Потім працював у Вищій школі менеджменту і підприємництва ім. Богдана Джанського у Варшаві, Підляській академії у Седльце (нині – Гуманітарно-Природничий університет), у Педагогічній спеціалізованій академії у Варшаві, у Вищій філософсько-педагогічній школі «Ігнатіанум» у Кракові, у приватній Вищій педагогічній школі у Білостоку та у Вищій школі сімейного пакту у Варшаві. Був також викладачем Народного університету Volkshochschule, (VHS) у Фрайунґ-Ґрафенау у Баварії (Німеччина). Член Товариства філософської педагогіки імені Броніслава Трентовського у Лодзі та Центрально-європейського товариства філософії освіти у Празі

(Central European Philosophy of Education Society – CEUPES; Чехія). Наукові зацікавлення – сфера філософії та педагогіки. Веде інтернетну сторінку: www.mikolaj-krasnodebski.pl.tl

Донині опублікував такі книги: *Hołd* [«Данъ»] (Варшава, 1995), *Oderwanie* [«Відшарування»] (Варшава, 1997), *Dusza i ciało. Zagadnienie zjednoczenia duszy i ciała w wybranych tekstach Tomasza z Akwinu oraz w filozofii tomistycznej* [«Душа і тіло. Питання про єдність душі й тіла в обраних текстах Томи Аквінського і томістської філософії»] (Варшава, 2004), *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania* [«Людина і Пайдея. Реальні основи філософії освіти»] (Варшава, 2008 і 2009), *W poszukiwaniu duchowej elegancji, W Polskim Radiu w Chicago z dr. Mikołajem Krasnodębskim rozmawiają Krzysztof Arsenowicz i Paweł Manelski* [«У пошуках духовної елегантності. На Польському радіо в Чикаго з доктором Миколаєм Краснодембським говорили Крістофер Арсеновіч і Павел Манельські»] (Варшава, 2011), *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania, Paideia od Sokratesa do Zenona* [«Нарис історії афінської освіти, Пайдея від Сократа до Зенона»] (Варшава, 2011), *Integralna antropologia wychowania, Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego* [«Інтегральна антропологія освіти. Освітня філософія послідовного томізму»] (Білосток, 2013), *Myśl pedagogiczna neoscholastyki i neotomizmu* [«Педагогічна думка у неосхоластиці та неотомізмі»] (редактор; Варшава, 2014), *Nowy nauczyciel – nowa edukacja* [«Новий учитель – нова освіта»] (редактор, разом із Магдою Лейзерович та Терезою Станкевич; Варшава, 2014). E-mail: mikolajkrasnodebski[at]gmail.com

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 347 - 354

MAREK MARIUSZ TYTKO (editor) (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Cyprian Kamil Norwid jako poeta i myśliciel [1]

„Tak mało powiedziałem. Krótkie dni. Krótkie noce. (...) Krótkie lata" –

te słowa Czesława Miłosza znakomicie oddają sens życia Norwida. Człowiek, który tyle miał do powiedzenia w sprawach poezji, etyki, religii, myśli społecznej i tzw. „nowej filozofii" dla Polaków, nie zdążył. Potomni odkrywają go (Miriam i każde nowe pokolenie np. Kolumbów, Nowej Fali), ale cóż z tego? Przecież za życia został odsunięty od możliwości kształtowania „ducha narodu" (jak to czynił Mickiewicz)! Można spróbować dać szansę Norwidowi, niech się wypowie sam poprzez swoją twórczość. Odnosi się wrażenie, iż istnieje podobieństwo między Cyprianem Kamilem Norwidem i Sokratesem. Obaj spełnili swój *ethos* do końca – do śmierci, obaj lubili formę dialogu jako metodę naprowadzania partnera (czytelnika) na właściwe tory, obaj wierzyli mocno w świat absolutny (znane są nawet próby uczynienia Sokratesa świętym przez Kościół!), dla obu Dobro było czymś najważniejszym dla człowieka, zarówno Sokrates jak i Norwid - interesowali się tzw. „ludem" – ludźmi z ulicy, prostymi i naiwnymi, tępili napuszoność i pychę oraz mieli na względzie dobro młodzieży.

Wszystkie te przesłanki upoważniają do napisania dialogów z Mistrzem Cyprianem na wzór słynnych „Dialogów" spisanych przez ucznia Sokratesa – Platona. Wszak ludzie XX w. znający jego (tj. Norwida) myśl (przetrwałą w poezji) – są jakby uczniami Mistrza!

- Mistrzu, kim jesteś? Skąd przychodzisz? Dokąd zmierzasz?

- Nie wiem „Wiek to który? Który rok? Niedola która?" (*Do Bronisława Z.*). Człowiek jest tylko pyłem, okruchem rzuconym przez Boga, rośnie na ziemi, która jest chwilowym więzieniem, takie jego przeznaczenie, a potem znów wraca tam, skąd przyszedł.

[1] Praca z języka polskiego na egzaminie wstępnym na filozofię w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie napisana w Collegium Broscianum na początku lipca 1986 r. Nr akt w Instytucie Filozofii F/25/13. Adnotacja oceniającego filooga polskiego- na stronie pierwszej: „Praca niewątpliwie oryginalna. Dowodzi b. dobrej znajomości poezji Norwida i jej zrozumienia." (Ocena bdb [=bardzo dobra]).

- To znaczy przypadek, fatum rządzi człowiekiem, on zaś jest bierny?
- „Człowiek... – jest to kapłan bez-radny/ (...) niedojrzały" (*Sfinks*). Zdaje mu się, że (na wzór Boga) może tworzyć świat, ale to są tylko złudzenia – proszę popatrzeć na Mickiewicza i jego Konrada! Chciał być nowym Prometeuszem! W swoich *Dziadach* zwiastował wskrzesiciela narodu (40 i 4), i co? Przeliczył się. Choć jestem chrześcijaninem, katolikiem – widzę, iż „Polska Chrystusem narodów" jest utopijnym hasłem. Romantycy (mówią, że ja też jestem romantykiem) zbyt żywiołowo zabrali się do odradzania narodu, dlatego przegrali. Rok 1863-4 jest ewidentnym dowodem. Myślę, że nie docenili pracy (jako tej, która kształtuje osobowość i pomnaża dobra).
- Mistrzu, ale ty jesteś ze szlachty, nie musisz pracować!
- Mylisz się, tworzenie też jest pracą, intelekt bez pracy marnieje; wszak muszę pracować na siebie, dobrowolnie wybrałem swój los na emigracji, maluję, rzeźbię, piszę, a przy tym myślę. Co prawda, nie zawsze trafia się taka wystawa jak w Nowym Jorku, ale trzeba żyć tak, a nie próżnować. Lenistwo wypacza sens ludzkiego życia. Spójrz! Co by było, gdyby Szopen był tak leniwy, że nie chciałby machnąć piórem kilku nawet nut?!
- W istocie zabrakłoby wielkiego nazwiska... w muzyce świata.
- Mylisz się – *Fortepian Szopena* – to my – tożsamość narodu, jego kultura; wszak naród ginie wtedy, kiedy ginie jego język, tradycja, sztuka – a nie kiedy państwo przestaje istnieć. Już Niemcewicz zwrócił na to uwagę! A fortepian to tylko symbol: „I była w tym Polska od zenitu / Wszechdoskonałości dziejów / Wzięta tęczą zachwytu / Polska przemienionych kołodziejów!". To właśnie mit utrzymuje całą prawdę! Bez chłopa-Piasta, bez ideału władcy – nie byłoby kultury, nas! A kulturę tworzą ludzie myślący oraz lud...
- Jak to lud? Nieświadomy, niepiśmienny? Mistrzu!?
- Mylisz się, mam na myśli jego tradycję ustną, obyczaje, które, aby nie wyginęły, poeta zbiera i umieszcza przetworzone w swoich wierszach. Powrót do naszej przeszłości jest punktem wyjścia każdego twórcy. Nie przeczą temu nawet nowe chwyty, neologizmy, rytmy, tonizm, wiersz wolny.
- Aha! Stąd „Czarnoleskiej ja rzeczy / Chcę – ta serce uleczy"!
- Widzisz, zaczynasz rozumieć mnie, tym bardziej, że jest odskocznią, ucieczką od czasów dzisiejszych, nieprzychylnych mi.
- „Źle, źle, zawsze i wszędzie / Ta nić czarna się przędzie..." (*Piosenka*).
- Znakomicie! Jak mniemasz, o czym mówię?
- Czyli to znaczy, że należy być pesymistą, kiedy życie wydaje się być stracone?
- Ależ nie! To tylko przestroga! Nie chcę, aby ze mnie robiono króla męczenników! „Korony mojej sztuczne ognie zgaście / Noc idzie – czarna noc z twarzą Murzyna" (*Do ob. J. Browna*).

- Mistrzu, jakaż więc przyszłość nas czeka, kiedy zło zapanuje nad światem? Boję się, naprawdę, o nadchodzące wieki!

- Nie należy się bać ich! Wszystko już obmyślone przez Niebo: Kto wierzy – będzie mu dane po śmierci to, w co wierzył. „Z rzeczy świata tego zostaną tylko dwie / Dwie tylko: poezja i dobroć ... i więcej nic." (*Do ob. J. Browna*).

- Trzeba być wielkim człowiekiem, aby mieć tak silną wiarę...

- Nie, wcale nie, to Bóg może osądzić człowieka (mnie), a nie człowiek, proszę mi nie kadzić! Wierzę w to i to jest moim życiem i moją poezją! Gdybym nie miał nadziei, wiary w Opatrzność, nie marzyłbym o Juliuszowym „zwycięstwie za grobem". Moja poezja jest świadectwem prawdy, uczciwością wobec czytelnika.

- Przepraszam, a zastępowanie myśli, uczuć - obrazami czyż nie jest nieuczciwe - to zatajanie swego wnętrza! Mistrzu!

- Wcale nie – znowu błądzisz. Zamiast opisywać śmierć Bema, uczucia setek ludzi – czynię to zwięźle w obrazie pogrzebu *Bema pamięci żałosny rapsod* – a w ten sposób, dzięki następstwu obrazów, niedopowiedzeniom, alegoriom, przemilczeniom – czynię sytuację bardziej dynamiczną, uniwersalną, wieloznaczną. Sugerować – oto ideał. Nie można mówić wprost. Nie to jest poezją, kiedy się kładzie wszystko „na stół"... Czytelnik ma współpracować z autorem! Domyślać się!

- Stąd owo słynne zakończenie „Dalej, dalej ...". Jakby namiastka dzieła otwartego! Mistrzu! Cudownie! Nowa poezja!

- Istotnie słowa te odnoszą się do przyszłości, albowiem ona jest sprawdzianem tego, co jest teraz. Należy domyślać się w tym ingerencji Boga, który ustanowił czas. W ten sposób człowiek, zawieszony między przeszłością – przyszłością, może być pobudzony do działania, dobrych uczynków. „Przeszłość ciągnie do siebie, a przyszłość do siebie / Ta o sumieniu dziejów – ta prawi o niebie" (*Przeszłość i przyszłość*).

- Ależ Mistrzu! To wspaniały mechanizm sterowania człowiekiem.

- Spokojnie! Spokojnie! Człowiek nie jest trybem w maszynie! Każdy z nas jest indywidualnością, samotnie egzystującą, choć między ludźmi. To my – „homo sapiens" kształtujemy przeszłość. „Nie Bóg stworzył przeszłość..."

- „i śmierć i cierpienie"?...

- „(...) lecz ów, co prawa swe..."

- ...stworzył? Przecież to zaprzecza temu, w co wierzysz, Mistrzu! Człowiek wydarł Bogu swą przeszłość! To herezje!!!

- Nie! Nie! Bóg dał nam ją, abyśmy szli i czynili ziemię poddaną sobie. Taki jest porządek. Nie możemy być *Marionetkami* w ręku Boga czy ludzi.

- Mistrzu, ale my jesteśmy nimi! Czasem zdaje mi się, że wszystko jest przygotowane; jak w teatrze, jak na scenie! A na niej nie ma nic do roboty: tylko grać, grać, grać... Graty!

- Och! „Jak się nie nudzić na scenie tak małej / Tak niemistrzowsko zrobionej (!...)" (sic!) „A teatr życiem płacony", ale pamiętaj, to dotyczy aktorów. Bo są ludzie

i osoby. Osoby (a u nich się „bywa") grają swe role, to się czuje. Oni nigdy nie zbliżą się do ideałów, które ja wyznaję.

- „*Po balu*" zawsze czujesz się samotny, żal ci zabawy, która się zawsze kończy. Pod maską „homo ludens" kryje się jednak „homo viator". Nie jest rzeczą konieczną żyć, rzeczą konieczną jest żeglować – czy w ten sposób można osiągnąć szczęście? Mistrzu, dlaczego milczysz?

- ...

- Czyżby to był chwyt poetycki?

- ...

- Czemu tak w kółko trzymasz się jednego, nie rozwijasz się! Przecież twoja wiara jest anachronizmem. Popatrz, Mistrzu! Technika! Cywilizacja! Cały świat opanowany przez człowieka! To jest piękne! Ród ludzki – panem ziemskim!

- „Przecież i ja ziemi tyle mam, ile stopa ma pokrywa / Dopokąd idę..." (*Pielgrzym*).

- Czy ta wędrówka ma kres? Jak u Mojżesza? Odyseusza?

- Być może, ale tylko człowiek silny duchem może pójść ich śladem, reszta niech „robi pieniądze", ale ci nie będą szczęśliwi. Czy miałbyś odwagę otwarcie im się przeciwstawić?

- Mistrzu, sam rzekłeś: „Jak niewiele jest ludzi i jak nie ma prawie / Pragnących się objawić!"...

- ...dla tych w ukryciu to tylko taniec, nie życie! „Przechodzą - przechodzą / Odpychają się – tańcząc ze sobą." (*Kółko*). Naród cały uśpiony, bawi się, pragnie uciec w marzenia, przeszłość..., przeszłość, podpowiedz mi! Abyśmy wspólnie doszli do czegoś!

- „*Przeszłość*", Mistrzu, „...jest to dziś tylko cokolwiek dalej!"

- Sam więc widzisz, ile nici wiąże nas z nią, z narodem. Nieprawdą jest, aby skłócenie człowieka (jednostki) ze światem wynikało z różnic dzielących interesy narodu i członka tegoż narodu. On to dowodzi swej świadomości narodowej przez czyn, pracę nad sobą, dla innych, miłosierdzie, życzliwość dla bliźniego. Królestwo Boże nie jest wymysłem. Tworzą go ludzie świadomi zła, które wyrządzają narodowi obcy (tj. zaborcy). Im więcej ludzi świadomych, tym lepiej. Nie zawsze jednak udaje się tę koncepcję urzeczywistnić. Wtedy *ethos* staje się pustym słowem. Hasłem. Nie dajmy się ponieść hasłom. One gubią naród! Dobrze się dzieje, że są jeszcze ludzie świadomi i odpowiedzialni! Ale co chciałeś jeszcze wtrącić?

- „Bo naród...".

- Nie, to nie tak. To brzmi „Bo pieśń...".

- Aha! „Bo pieśń nim dojrzy – człowiek nieraz skona / A niźli skona pieśń – naród wpierw wstanie" (*Do ob. J. Browna*).

- Zwróć uwagę na dwuznaczność słowa „dojrzy".

- To cudowna kondensacja znaczeń! „Dojrzewać" i „widzieć" w jednym!!
- Cieszę się, że poznałeś kolejny tajnik mojego rzemiosła! Odpowiedzialnego! Jak najmniej słów! A dobrych!
- „O pióro! (...) do żadnej czapki klamrą nie przykuj się złotą..." – czy to jest ta niezależność objawiająca się korzystaniem z zasobów sztuki poetyckiej i tworzeniem nowych chwytów? Czy masz na myśli wolność artysty i myśliciela, razem?
- Dokładnie tak. Cóż z tego, że ja tyle tworzę? Kiedy drukować nie chcą. „Książki – za późno, czyny za wcześnie się rodzą" (*Czas i prawda*).
- Mistrzu, nie martw się, twa poezja, jeśli jest dobra, będzie żyć wieki i niezależnie od tego, kiedy się ukaże – będzie zawsze uniwersalna, aktualna, traktująca o człowieku, jego wadach, lękach, namiętnościach, jego celu życia, sensu egzystencji.
- Ludzie są różni. Zło to tylko brak dobra w nich. Czasem jestem przerażony, poznając kogoś. „Rzekłbyś, że to Biblii księga zataczająca się w błocie"...
- Widzę, Mistrzu, że znowu wracasz do postawy „homo religiosus".
- Ależ człowieku! W chrześcijaństwie są moje korzenie! Polska, przyjmując Chrzest w 966 r., zaczęła się rozwijać kulturalnie, to była szansa uratowania nas przed Niemcami, którzy tępili pogan w imię „krzyża"; cóż, Kościół był oparciem dla plemion polskich, jednoczącym je podczas rozbicia dzielnicowego, wojny z Rosją, Turcją, Szwedami; myślę, że w czas zaborów także zda egzamin, choć jest wiele złych stron...
- Mistrzu, myślisz współcześnie, realnie, konkretnie... ale nazbyt pięknie.
- Po co te komplementy. Słowa wypowiadane bezmyślnie – nic nie znaczą. Czasem wydaje mi się świat – snem. „Stąd, choć ja śpię... nie ja to śnię / Co śnię? Ludzkość współ-śni ze mną".
- To znaczy, że życie jest samo przez się tragiczne? To dlaczego wciąż zachęcasz mnie, abym żył dobrze?
- Częściowo – masz rację. Życie to nieustanne starcia prawdy i złudy, fałszu. Człowiek utożsamia się z jednym z nich. Po prostu wybiera. Ale – albo zostaje przedwcześnie zniszczony (jak Antygona, która wybrała drogę przeciwną niż prawo) – albo jest silny duchem i mocny wewnętrznie – wtedy nie ma sensu mówić o tragizmie. Nawet śmierć nie niszczy tak człowieka, jak on sam siebie. Aby zaś nie niszczyć siebie (przepraszam, że jestem tak dydaktyczny, ale to moja cecha wrodzona, znajdziesz ją też w mojej poezji) – trzeba mieć w czymś oparcie. Moje oparcie znasz.
- Mistrzu! „Coś ty Atenom zrobił Sokratesie?"
- Chciałem nauczyć młodzież, starszych, aby byli lepsi.
- Ale tobą wzgardzili, oskarżyli o bezbożność, choć (w gruncie rzeczy) wielbienie Absolutu, Prawdy idealnej to zupełnie coś innego, niż pospolita dewocja, tzw. „uczestniczenie w życiu Kościoła".

- Niestety; „Grób twój odemkną powtórnie / Inaczej będą głosić twe zasługi..." – to mi pomaga żyć. Autopsychoterapia.

- Oby jednak nie była to tylko kuracja duszy. Oby się twe myśli przyczyniły dla dobra Ojczyzny. „Ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek..." – rzekłeś.

- Cóż, kości zostały rzucone... na ten czas do grobu...

- O cesarzu poetów! Jakiś ty skromny!

- Pycha pogrąża ludzi. Kto się wywyższa, będzie poniżony. Miłość to wszystko, na co stać kondycję ludzką. Więcej z siebie nie da. Czy zastanawiałeś się kiedy, skąd się ona bierze? Przecież to nie tylko płeć! Popęd!? Pomyśl! I co?

- „Bo nie jest światło, by pod korcem stało, / Ani sól ziemi do przypraw kuchennych, / Bo piękno na to jest, by zachwycało / Do pracy – praca, by się zmartwychwstało..." (*Promethidion*).

- Tak! Masz doskonałą pamięć! Oto „kwintesencja". Wszystko współzależne jest w jednym organizmie: Światło – człowiek – odrodzenie w Świetle...

- Choć w „Świetle", ale zawsze praca, która przynosi zysk, bogaci. Tak więc niezależnie [od tego] pod czyją egidą się pracuje – zawsze jest postęp!

- Nieprawda! Zastanów się, czy pracując pod dyktando szatana – bogacisz się duchowo!?

- Nie, lecz materialnie.

- I cóż ci z tej materii przyjdzie po śmierci, jeśliś tylko (dla siebie) ją zbierał?

- Nic, Mistrzu.

- „Mówią, że postęp nas bogaci co wiek (...) / Niestety! Co dnia (...) cieszą się ze mnie / Śmiertelny człowiek!".

- Wnioskuję, że praca w sensie duchowym jest ci bliska i bogactwo myśli.

- Otóż to. Moralny postęp ludzkości gwarantuje postęp całej reszty. Masz przykład: John Brown – odkopnął od siebie kulę ziemską, pełną zła, nienawiści rasowej, uprzedzeń narodowych i społecznych, a ludzie są braćmi. Nie tylko na papierze. A popatrz wokół: car rosyjski wciąż przemawia do Polaków słowami „wolność, demokracja, dobrobyt"... mami, łudzi. Nienawidzę tej dwulicowości, obłudy. Tęsknię „Do tych, co mają tak za tak, nie za nie / Bez światłocienia" (*Piosenka II*).

- Czy to jest możliwe? Jestem sceptykiem. Tyle razy przekonałem się o iluzji deklaracji, słów, haseł.

- Wbrew pozorom – nie taka to wielka utopia! Aktywność społeczeństwa można zwiększyć tylko samemu, idąc drogą prawdy, jasności i uczciwości. Aż ludzie dojrzeją i zobaczą twój przykład osobisty.

- Teraz rozumiem, Mistrzu, te enigmatyczne wersy „Och! Nieskończona dziejów jeszcze praca / Tak bryły w górę ciągniecie ramieniem / (...) Nie prze – palony jeszcze glob sumieniem!" (*Socjalizm*). [H]eureka! „Nie <u>prze</u> (...) glob!" Glob jest bierny! To człowiek go zmienia, zmienia siebie, dąży do doskonałości etycznej! Tylko JAK to zrobić? JAK dojść?

- „Nikt nie zna dróg do potomności / Jedno po samodzielnych bojach...” Już ci wszystko wyłożyłem. Muszę iść dalej, dalej...
- Mistrzu! Nie odchodź! Cóż ja zrobię! Zawieszony między dwoma nieskończonościami: w sobie i poza sobą w świecie? Chyba jednak mieli rację myśliciele: Sokrates, Pascal... i poeci-myśliciele idealni, nieskażeni. Mistrzu Cyprianie, mów jeszcze!
- Dalej – dalej – ...

(i jak dziecko ów maszt skrzyżowany z mostem, tak widzę już tylko człowieka przeciętego horyzontem; oddalający się krzyżyk)

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest dialogiem pomiędzy mistrzem (Cyprianem Kamilem Norwidem) a uczniem, który pyta mistrza o kwestie zasadnicze. Jako odpowiedzi uczeń otrzymuje m.in. cytaty z dzieł Norwida. Tekst został napisany jako praca egzaminacyjna z języka polskiego przy egzaminie wstępnym na studia filozoficzne w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie 1986 r. przez Marka Mariusza Tytko.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Cyprian Kamil Norwid (1821-1883), Marek Mariusz Tytko (1967-), dialog, mistrz- uczeń, literatura polska XIX wieku, romantyzm, Uniwersytet Jagielloński, filozofia,

Title in English / Tytuł po angielsku:

Cyprian Kamil Norwid as a Poet and a Thinker

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a dialogue between the master (Cyprian Kamil Norwid) and a student, who asks the master for answers to the principal questions. The student receives quotations from Norwid’s works as the answers. The text was written as the exam paper in the Polish language at an entrance exam at the Faculty of Philosophy of the Jagiellonian University in Cracow in 1986 by Marek Mariusz Tytko.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Cyprian Kamil Norwid (1821-1883), Marek Mariusz Tytko (1967-), dialog, master-student, Polish literature of the 19th century, Romanticism, Jagiellonian University, philosophy,

Bibliography / Bibliografia:

Tytko Marek Mariusz, *Cyprian Kamil Norwid jako poeta i myśliciel*, praca z języka polskiego na egzaminie wstępnym na filozofię w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w lipcu 1986 r., Instytut Filozofii UJ, Kraków 1986, rękopis, [IF UJ, nr akt F/25/13].

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 355 - 357

MAREK MARIUSZ TYTKO (editor) (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Symfonia s-trumienna. Preludium do mszy z aniołem

Kurtyna mroków w teatrze ogrodu
I błysk ulotny złapany w pułapkę
Dziewczęcych skrzydeł gotowych do tańca...
Ciszej, ciszej, bo już bramę otwarto!
Duchy kwiatów ruszą ku nieznanym **- - - g r o m**.
Hej! Na złotostrunnym piorunie grajcie
Niknące nimfy chwil – kwietne orkiestry!
A w nocy ogród pachnie tajemnicą,
Potrąca księżyc o struny ciemności.
I plusk ognia dźwięczy **w - c z a r a ch** – symfonia
Przelewa się symbolami muzyki wiecznej.
Zapomniane źródło, nieodkryty brzeg
Praegzystencji w scenie ostatecznej.
A ogród gra korzeniami tajemnic
Melodie podziemne, dotyka głębi.
Trącamy tylko o struny gałęzi –
Drzewa śpiewają niesłyszalne pieśni.
Wznoś się, melodio hymnu, poza światy
Ku przeznaczeniu, w górę, w boskie takty!
Czego tu szukasz w ogrodzie tajemnic,
Skacząc po drzewie z klawisza na klawisz?
Twe – Kompozytor – życie w partyturze
Przed tobą skomponował co do nuty.
Świat ogniem oceanu jest w naturze,
Blaskiem jaśniejącym, przez mrok zepsutym,
Wyspą, potokiem zatopioną światła
I utraconym ogrodem tajemnic.
Milczysz, zalana słońcem Jego Pełni
W ogrodzie – królestwie nocnych zjaw – cieni.

Już mgła wiąże sad. Zapala powietrze
Rozogniona gwiazdami niebios przestrzeń.
Drzewo zroszone żywiołem niebieskim –
Jak rzeka, obłok – rozpływa się w dali.
Chmura liści potokiem uchodzi w mórz
Niebiańskich odmęty. Wicher zerwany
Trąbą zagłusza gałązek skrzypcowych
Kwilenie. **G r o m** – bębny grzmotów, huk kotłów.
Huragan burzy melodię powalił.
Przybój nawałnicy intonuje chaos.
Z wichrem symfonii w nicość ulatamy.
Nikt nas nie goni, wśród cieni znikamy.
Z motylich – tory ocalały lotów;
Ze źródeł – dymy nad cmentarzem bogów.
Jesteśmy nutami, melodiami snów,
Nami – *theatrum*, scena - ogrodem tu.
Ogród morzem, przestrzenią, morze czasem –
Rytmem strugi dolewanej z niebiosów.
Gra orkiestra drzew, lecz jej Dyrygent – gdzie?
Batutmistrz – czy z partyturą symfonii
Zniknął w zaświatach? Nikt Go nie dogoni
W ułudzie rzeczy? On mistrz nad mistrzami,
Który miał wskrzesić martwe ćwierćnuty,
Kropki w kosmosie Jego gwiazd opusów.
Znajdźcie batutę, klucz sztuk wyzwolonych!
Wśród pomieszanych światów zagubiony.
Piorunem ognia pochwyćcie strumień!
Dźwięki! Gdzie wasz Bóg? On trup w próchnie trumien!?

Czernica 27/28.10.1984, [redakcja tekstu: Kraków 19.03.1993]

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest polskim wierszem muzycznym i metafizycznym, napisanym w 1984 r. przez Marka Mariusza Tytko.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Marek Mariusz Tytko (1967-), poezja polska, literatura XX wieku, wiersz muzyczny, wiersz metafizyczny, eschatologizm, nowa metafizyczność,

Title in English / Tytuł po angielsku:

The Stream-Coffin Symphony. The Prelude to the Mass with an Angel

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a Polish music and metaphysical poem written in 1984 by Marek Mariusz Tytko.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Marek Mariusz Tytko (1967-), Polish poetry, literature of the 20th century, music poem, metaphysical poem, eschatologism, New Metaphysicism, New Mataphysics

Bibliography / Bibliografia:

Tytko Marek Mariusz, *Symfonia s-trumienna. Preludium do mszy z aniołem*, Czernica 1984, rękopis.

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 359 - 362

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Górecki Henryk Mikołaj

Henryk Mikołaj Górecki (1933–2010) was a Polish composer. One of his specializations was the adaptation of religious and biblical subjects as well as folk motifs. He is regarded as one of the most outstanding 20th-century Polish composers, alongside Witold Lutosławski (1913–1994) and Krzysztof Penderecki (b. 1933); together, they created the so called Polish School of Composition.

Górecki's earliest musical instruction, in violin, was under teacher Paweł Hajduga in Rydułtowy, Upper Silesia (1943), where Górecki lived during 666 his childhood and youth (1935–55). He graduated from the General Secondary School in Rydułtowy (1951), where Augustyn Dreinert was his first master of choir and music education. From 1952 to 1955 he studied at the State Music High School in Rybnik, Upper Silesia, under the brothers Karol Szafranek and Antoni Szafranek.

Early in his career, Górecki was associated from 1955 to 1960 with the Silesian composer Bolesław Szabelski (1896–1979), who instructed him in composition at the State Music University, Katowice. Szabelski, a student of Karol Szymanowski (1882– 1937), had a strong impact on Górecki, especially in his interest in Szymanowski's music, whose modern methods of expression Górecki adapted for use in his own compositions. From these two masters, Górecki learned to organize musical material (e.g., *ostinato,* strong contrasts, clear expressive rhythm). He graduated from the university *summa cum laude* in 1960, won the first prize (for his Symphony No. 1 "1959," for violin, orchestra, and percussion, opus 14) in the Biennale of Young Composers at Paris (1961), and in 1961 spent time in France, studying the technique of the composer Olivier Messiaen's musical language, serialism. There, he also became acquainted with the composer Pierre Boulez (b. 1925), who was using serialism in his own works.

Górecki established his independent individual (archaic as well as modern) style in the years 1960– 65, expressing grand emotions in his compositions. Reflecting his fascination with sacred and eschatological themes, his interpretations of biblical texts emerged from the Roman Catholic canonical tradition and from the music of the old Polish folk regional tradition of the Tatra Mountains, specifical-

ly the Podhale region. He used motifs of contemporary modern music and regional folk archaic styles as well as medieval music. He experimented technically, creating new musical effects (e.g., "tone clusters," "serialism," etc.), and helped to create a new music style called "sonorism."

His instrumental music inspired by the biblical account of creation includes *Genesis I. Elementi per tre archi*, op. 19, no. 1 (1962), for violin, viola, and cello; and *Genesis II. Canti strumentali*, op. 19, no. 2 (1962), for chamber music ensemble of fifteen players. He also composed vocal music for mixed choir a capella based upon biblical motifs: *Euntes ibant et flebant* (Those who go forth and weep), op. 32 (1972), from Pss 125 : 6 and 94 : 6; *Amen*, op. 35 (1975); *Miserere*, op. 39 (1981–87), for large mixed choir; *Songs of Our Lady* (*Pieśni Maryjne*, a.k.a. *Marian Songs*), op. 54 (1985), five songs; *Under Your Protection* (*Pod Twoją obronę*), op. 56 (1985), for eight-part mixed choir; *The Bells are ringing for the Angel of the Lord* (*Na Anioł Pański biją dzwony*), op. 57 (1986); *Church Songs* (*Pieśni kościelne*, 1986); *Totus Tuus*, op. 60 (1987), for Pope John Paul II, a piece with Marian motifs; *Come Holy Spirit* (*Przybądź Duchu Święty*), op. 61 (1988), a sequence of *Veni Sancte Spiritus*.

Additionally, he wrote songs for solo voice and piano (or for other instruments), inspired by the Bible and sacred motifs: *Monologhi* (*Monologues*), op. 16 (1960), soprano and three instrumental groups; *Genesis III. Monodramma*, op. 19, no. 3 (1963), soprano and ensemble, with metal percussion and double bass; *Oh, Domina Nostra. Meditations on Our Lady of Jasna Góra* (*Medytacje o Jasnogórskiej Pani Naszej*), op. 55 (1985), for soprano and organ.

Górecki also composed pieces for solo voice (or for choir and instruments) and orchestra that were inspired by the Bible and various sacred motifs: *Do matki* (*Ad Matrem*, *To Mother*), op. 29 (1971), soprano, mixed choir, and orchestra, based on the *Stabat Mater Dolorosa*; *Two Sacred Songs* (*Dwie pieśni sakralne*), op. 30 (1971), baritone and orchestra; Symphony No. 2, "Copernican" ("Kopernikowska"), op. 31 (1972), soprano, baritone, mixed choir, and orchestra, inspired by Pss 145/146 : 6; 135 : 7–9; and also by Nicolaus Copernicus' *De Revolutionibus Orbium Coelestium*; Symphony No. 3, known as the *Symphony of Mournful Songs* (*Symfonia pieśni żałosnych*), op. 36 (1976), for soprano and orchestra, inspired by the St. Cross Lament [or *Dirge*] (*Swietokrzyski Dirge*); *Beatus Vir*, op. 38 (1979), for baritone, mixed choir, and orchestra, inspired by Pss 142: 1, 6, 7, 8, 10; 30 : 15–16; 37 : 23; 66: 7; and 33 : 9; *Salve Sidus Polonorum. Cantata of the St. Wojciech* [Adalbertus] (*Salve Sidus Polonorum. Kantata o Św. Wojciechu*), op. 72 (1997–2000), for large mixed choir, two pianos, organ, and percussion; *Lobgesang* (*Song of Praise*), op. 76 (1999), for mixed choir and glockenspiel, inspired by Psalms. Górecki's unfinished Symphony No. 4 (extant in manuscript form) is also inspired by sacred and biblical motifs. The Polish cardinal Karol Wojtyła (1920–2005), later

Pope John Paul II (from 1978), was among his most prominent patrons. He commissioned Górecki's *Beatus Vir*.

Górecki employed contemporary methods of compositions, adapting them to traditional and archaic motifs. His sublime music evoked the immensity of the sacred images and impression of majesty in the listener.

Bibliography:

Bolesławska-Lewandowska, B. (ed.), *Górecki: Portret w pamięci* [Górecki: A Portrait in Memory] (Cracow 2013).
Droba, A., "Górecki Henryk Mikołaj," *Encyklopedia Muzyczna PWM*: *Część biograficzna* 3 (ed. E. Dziębowska; Cracow 1987) 420–33.
Jabłoński, M. (ed.), *Górecki* (Cracow 2011).
Thomas, A., *Górecki* (Cracow 1998).
Tytko, M. M., "Z Czernicy w świat: Z prof. Henrykiem Mikołajem Józefem Góreckim, kompozytorem – rozmawia Marek Tytko," [From Czernica to the World: With Prof. Henryk Mikołaj Józef Górecki – Marek Tytko is talking] *Czas Krakowski* (April 10, 1993) 10–11.
Tytko, M. M., "Typ spokojny ze skrzypcami pod pachą: Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego rozmawia Marek Mariusz Tytko," [A Quiet Type with a Violin under His Arm: With Augustyn Dreinert, a Teacher of Henryk Mikołaj Górecki - Interview with Marek Mariusz Tytko] *Plama: Pismo Artystyczne* (Rybnik) 3 (1998) nos. 3–4 (6–7) 78.

Marek Mariusz Tytko

See also / John Paul II; / Lutosławski, Witold; / Szymanowski, Karol.

Bibliographical source:

Tytko Marek Mariusz, *Górecki Henryk Mikołaj,* [in:] *Encyclopedia of the Bible and its reception*, vol. 10 *Genocide – Hakkoz*, edited by Dale C. Allison Jr., Christine Helmer, Volker Leppin, Choon-Leong Seow, Hermann Spieckermann, Barry Dov Walfish, Eric J. Ziolkowski, Walter De Gruyter, 2015 Berlin ; Boston : 2015, columns 665-668.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Autor w haśle w „Encyklopedii Biblii i jej recepcji" opisuje biografię i twórczość Henryka Mikołaja Góreckiego (Czernica 1933- Katowice 2010), kompozytora polskiego. Przedstawia motywy biblijne w jego twórczości muzycznej oraz jego pierwszych muzycznych nauczycieli (mistrzów) lub szkoły muzyczne w Rydułtowach, Rybniku i Katowicach na Górnym Śląsku w Polsce we wczesnej młodości (Paweł Hajduga, Augustyn Dreinert, Antoni Szafranek, Karol Szafranek, Bolesław Szabelski). W haśle opisano także jego fascynacje Karolem Szymanowskim i jego muzyczne relacje z kardynałem Karolem Wojtyłą (papieżem Janem Pawłem II).

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

muzykologia, muzyka XX wieku, muzyka XXI wieku, historia muzyki polskiej, edukacja muzyczna, Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), Biblia, biblijne motywy w muzyce, kompozycja, twórczość muzyczna, Czernica koło Rybnika (Górny Śląsk), Rydułtowy (Górny Śląsk), Rybnik (Górny Śląsk), Katowice (Górny Śląsk), Państwowa Szkoła Muzyczna w Rybniku (Górny Śląsk), Akademia Muzyczna w Katowicach (Górny Śląsk), Paweł Hajduga, Augustyn Dreinert, Antoni Szafranek, Karol Szafranek, Bolesław Szabelski, Karol Szymanowski, kardynał Karol Wojtyła (1920–2015), papież Jan Paweł II (1920-2005), Liceum Ogólnokształcące w Rydułtowach (Górny Śląsk), Witold Lutosławski (1913-1994), Krzysztof Penderecki (1933-), polska szkoła kompozycji, Polska, Górny Śląsk.

Title in English / Title in English:

Gorecki Henryk Mikolaj

Abstract (summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The author of the entry in *The Encyclopedia of the Bible and Its Reception* describes the biography and creative works of the Polish composer Henryk Mikołaj Górecki (born in Czernica 1933, died in Katowice in 2010). He presents biblical motifs in Górecki's music and introduces the composer's first music teachers and the music schools in Rydułtowy, Rybnik and Katowice in Upper Silesia in Poland that Górecki attended in his youth (Paweł Hajduga, Augustyn Dreinert, Antoni Szafranek, Karol Szafranek, Bolesław Szabelski). The entry also describes Górecki's fascinations with Karol Szymanowski's music and his relations with Karol Wojtyła (the pope John Paul II).

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Musicology, music of the 20th century, music of the 21st century, history of Polish music, music education, Henryk Mikolaj Gorecki (1933-2010), Bible, biblical motifs in music, composition, musical creativity, Czernica near Rybnik (Upper Silesia), Rydultowy (Upper Silesia), Rybnik (Upper Silesia), Katowice (Upper Silesia), State Music School in Rybnik (Upper Silesia), Academy of Music in Katowice (Upper Silesia), Pawel Hajduga, Augustyn Dreinert, Antoni Szafranek, Karol Szafranek, Boleslaw Szabelski, Karol Szymanowski, cardinal Karol Wojtyla (1920-2005), pope John Paul II (1920-2005), Grammar School in Rydultowy (Upper Silesia), Witold Lutoslawski (1913-1994), Krzysztof Penderecki (1933-), Polish school of composition, Poland, Upper Silesia.

VI. Interwiews
(VI. Wywiady)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 365 - 372

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
HENRYK MIKOŁAJ GÓRECKI (Katowice, Poland)
[6.12.1933 – 12.11.2010]

Z Czernicy w świat.
Z prof. Henrykiem Mikołajem Józefem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Mariusz Tytko[1] (1993)

- Urodził się pan w Czernicy, czyli jest ona dla pana krajem dzieciństwa, rajem utraconym. Jak głęboko czuje się pan związany z tym miejscem?

- Urodziłem się, ale tam wiele nie mieszkałem, bo tylko do śmierci mojej matki. 6 grudnia 1935 roku zmarła moja mama, kiedy ja miałem dwa lata. Później tułaczka aż do wybudowania domu w Rydułtowach. Później szpitale: Katowice, Bogucice, Istebna. To przed wojną. A potem - Bytom. I większość młodości to właściwie nie spędziłem w Czernicy, tylko w Rydułtowach, ale CZERNICA JEST DLA MNIE SYMBOLEM. CZERNICA TO COŚ MOJEGO . Czy raj utracony? To się okaże. W każdym razie CZERNICA JEST CZERNICĄ DLA MNIE. To jest takie PIERWSZE MIEJSCE, za którym tęsknię i chętnie się tam wybieram. Mam jeszcze resztki mojej rodziny w Czernicy.

- Kuzyn Joachim [Górecki]...

- To brat stryjeczny. I tak łezka mi się kręci, bo była możliwość tam sobie wybudować domek, taki kącik dla mnie, lecz przespałem sprawę. Ale CZERNICA JEST DLA MNIE BARDZO WAŻNYM MIEJSCEM NA ZIEMI.

- Był pan ochrzczony w Pstrążnej w parafii św. Mikołaja. Czy dlatego ma pan na drugie imię - Mikołaj?

---

[1] Źródło: *Z Czernicy w świat. Z prof. Henrykiem Mikołajem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Tytko*, „Czas Krakowski", r. 4: 1993, nr 84 (828), s. 10-11. Uzupełnienia w nawiasach kwadratowych pochodzą od redaktora przeprowadzającego wywiad – M. M. Tytko. Nie ma ich w pierwotnym tekście wywiadu opublikowanym w „Czasie Krakowskim", ani w przedruku – vide: *idem*, „Plama. Pismo Artystyczne. Kwartalnik", r. 2: 1998, nr 3-4 (6-7), s. 75-77. [W nawiasach kwadratowych dodano w treści wywiadu dopowiedzenia odredakcyjne (2016), np. imiona osób, które tylko z nazwiska wymieniał H. M. Górecki w toku rozmowy (1993) – dop. M.M.Tytko.]

- Nie, ale dlatego, że urodziłem się 6 grudnia. Ojciec[2] nie chciał, abym miał na pierwsze Mikołaj, bo jakoby – powtarzam to, co moja babcia mi opowiadała – we wsi był jakiś Mikołaj, matołek, niedorozwinięty, więc dlatego. Ojciec uparł się przy Henryku. Plątał mu się jakiś tam cesarz niemiecki czy książę polski. Na trzecie imię mam Józef, bo matka[3] strasznie kochała i lubiła Józefka świętego. Henryk Mikołaj Józef – to są moje oficjalne przy chrzcie i w dokumentach urodzenia – te trzy imiona.

- Gdzie i kiedy przyjmował pan Pierwszą Komunię Świętą i Sakrament Bierzmowania?

- Komunię w Rydułtowach u św. Jerzego 1 lipca 1945. Bierzmowanie tamże, kiedy chodziłem do gimnazjum. Naszym takim wspólnym ojcem chrzestnym był – bo to cała klasa w gimnazjum szła wtedy do Bierzmowania – był... pan [Augustyn] Dreinert, jak się nie mylę, który prowadził chór, gimnastykę, geografię i był wychowawcą naszej klasy w latach 1948-1951.

- Dreinert był pierwszym pańskim nauczycielem muzyki?

- Nie, nie. Pierwszym nauczycielem był pan [Paweł] Hajduga w Rydułtowach. Uczył mnie gry na skrzypcach, a później, po wojnie, gry na fortepianie. Hajduga mieszkał w Rydułtowach. Amator-malarz, amator-rzeźbiarz, konstruktor różnych dziwnych mobili-przedmiotów, grywał na różnych instrumentach.

- Joachim Górecki też na skrzypcach grał wtedy z panem w duecie. Twierdził, że po godzinie już „wysiadał", a pan grał po trzy-cztery godziny dziennie.

- Tak to było. Takie zabawy urządzaliśmy sobie u niego w Czernicy. Była to nauka dla przyjemności, a nie - profesjonalna gra. Uczyliśmy się u amatora.

- Kto pierwszy zachęcał pana do gry na instrumencie?

- Kto pierwszy? Ja sam. Matka grała na fortepianie. W domu było pianino. Mam je do dzisiaj w pracowni w Katowicach. To jest jedyna pamiątka po mojej matce.

- Czy w czasie gimnazjum już pan coś komponował?

- Czy to można nazwać komponowaniem? Za dużo powiedziane. Takie jakieś skrobałem nutki sobie.

- W gimnazjum był pan człowiekiem skromnym, grzecznym, cichym, indywidualistą...

- Trudno powiedzieć. Teraz po latach różne teoryjki się opowiada. Jaki byłem? Chyba zwyczajny. Chciałem być normalny. Byłem uczniem przeciętnym. Miałem wtedy siedemnaście lat i chciałem się uczyć.

- Po zdaniu matury w 1951 roku w Rydułtowach uczył pan w szkole podstawowej w Radoszowach. Czy odczuwał pan naciski polityczne?

- Byłem wychowawcą trzeciej i czwartej klasy. Uczyłem wszystkiego. Prowadziłem nawet teatrzyk amatorski. Jeździliśmy po okolicznych wsiach z jakąś sztuką.

---

[2] Roman Górecki, kolejarz.

[3] Otylia Górecka (zm. 6 XII 1935 r.).

Pisałem wiersze do różnych przedstawień, uczyłem dzieci gry na skrzypcach. Czy były jakieś naciski polityczne? Jeszcze wisiał w klasie krzyż i na początek lekcji była modlitwa.

- Pracując w latach 1951-1953 jednocześnie uczył się pan w Średniej Szkole Muzycznej w Rybniku (1952-1955) na wydziale instruktorsko-pedagogicznym...

- Tam uczono muzyki. Byli bardzo dobrzy nauczyciele – [Jan] Zorychta, [Teodor] Gruca, pani [Rita] Bernardt [Bernard], [Eugenia] Malikowa, no i wspaniali [Antoni i Karol] Szafrankowie... A z kolegów - pamiętam Krysię Skupień, Bernarda Biegonia, Wiesia Szlachtę, Stefkę Mikietę, Krysię Kernerównę, Krysię Zielazną, Irkę Morawiec, skrzypków – Szymurę, [Jana] Karwota, Tronta. [Piotr] Paleczny - chłopczyna maleńki bardzo, bardzo młodziutki chłopczyk...

- Nie przypominam sobie pańskiego zdjęcia na tzw. tableaux przedstawiającym absolwentów szkoły, chociaż wiele lat oglądałem je, chodząc do rybnickiej Szkoły Muzycznej...

- Bo ja jej nie ukończyłem. Po trzeciej klasie poszedłem do Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Katowicach na Wydział Teorii Kompozycji do prof. [Bolesława] Szabelskiego. Trudno mi wyróżniać profesorów. Każdy w swoim fachu był dobry. Wiadomo, że Szabelski był Szabelskim, ale wszyscy pracowali na mnie.

- W PWSM był pan prymusem. Szkołę tę ukończył pan z najwyższym odznaczeniem.

- Czy byłem prymusem? Wielu było prymusów w tej szkole. [Wojciech] Kilar, [Andrzej] Jasiński, [Tadeusz] Żmudziński, [Józef] Stompel...

- Kiedy pierwszy raz wyjechał pan na Zachód?

- W 1961 roku do Paryża. Wygrałem Konkurs Młodych Kompozytorów. Pierwszą nagrodą był właśnie wyjazd do Paryża. Później mogłem wyjeżdżać na Zachód, kiedy chciałem, ale bardzo często przeszkadzały mi choroby. Często chorowałem.

- W 1965 roku został pan wykładowcą w PWSM w Katowicach. W 1975 wybrano pana jej rektorem. Jak pan ocenia te lata?

- Jak ja je oceniam? Może nie powinienem był uczyć? Nie powinienem był pracować? Miałbym więcej czasu dla siebie. Może to byłoby najciekawsze? Może tak byłoby najlepiej? Może to był błąd? Zrezygnowałem w 1979.

- Z jakich powodów?

- To nie ważne, proszę pana. Ja jestem taki człowiek, który bardzo nie lubi wykorzystywania słabości przeciwnika i chwalenia się potem po czasie, co się to robiło. Jest to teraz diabelnie modne. Robiłem zawsze to, co robiłem i robię, i będę robić. Niech każdy odpowiada za siebie raz. Nie nam sądzić. Tylko Pan Bóg nas będzie sądzić. Ja się nigdy nie podpierałem, ani Kościołem, ani „Solidarnością", ani polityką, ani niczym. Mnie to było niepotrzebne. Wyznawałem pewne rzeczy i wyznaję je do dziś. I są dla mnie święte.

- Stefan Kisielewski nazwał pana utwór „socrealizmem liturgicznym". Skąd ta opinia?

- Stefan to zawsze tak powtarzał. To jest jego sprawa. Też już, biedaczyna, nie żyje. Lubię w oczy komuś coś powiedzieć. Długie godziny z Kisielewskim gawędziliśmy. A teraz już mi nie wypada. Powiedział sobie – no to powiedział.

- Od kiedy datuje się pańska współpraca z Kościołem? Chodzi mi o pisanie utworów, które potem były w kościołach grywane.

- Jestem wierzący i praktykujący. Jaki jestem – to mnie Pan Bóg oceni. Ale ja nigdy nie współpracowałem. Ja pisałem muzykę. Całe życie piszę muzykę. Jedyne zamówienie dostałem od kardynała [Karola] Wojtyły, żeby napisać utwór.

- Kisielewski miał za złe, że pan napisał utwór dla... Papieża i dlatego on nie może się do tego utworu przyczepić.

- To jest już jego sprawa – zostawmy ten epizod.

- Kiedy uczęszczałem do Szkoły Muzycznej w Rybniku – tam, gdzie pan przed laty – uczono nas o trzech żyjących największych polskich kompozytorach: [Witoldzie] Lutosławskim, [Krzysztofie] Pendereckim i [Henryku Mikołaju] Góreckim. Zaś *Encyklopedia Muzyczna PWM* poświęca panu trzynaście stron. Szczegółowo omawia pańską twórczość. Jakby pan ją określił?

- Wie pan, ja nie przywiązuję wagi do wielu rzeczy. Nie rozdrapuję, nie analizuję każdego słowa, które o mnie i mojej karierze napisano. Czterdzieści lat twórczości – to jest szmat drogi. Ja nigdy nie szufladkuję. Mnie się wydaje, że zawsze piszę to samo. I będę pisać stale to samo. A kto co widzi w tym - to jest jego sprawa. Robię to, co robię i robię to całe życie. I będę to robić do końca. Utwory czy dobre, czy złe – to ja wiem najlepiej. I nikt mi nic nie wmówi. Ani się krytyką nie przejmuję, ani się pochwałą nie przejmuję. Jak wiem, że spartoliłem, to wiem, co spartoliłem. Jak zrobiłem dobrze, to wiem, co dobrze zrobiłem. I to wszystko.

- Czy powroty do tradycji dla pana jako awangardzisty mają jakieś znaczenie?

- Nie, zawsze piszę to, co pisałem i nie są to żadne powroty. Piszę to, co chciałem. Tym się zajmowałem całe życie. A wszystkie etykietki to nie ja.

- Których kompozytorów uważa pan za swoich mistrzów duchowych?

- Bardzo wielu. Tylu jest tych Bachów, Mozartów, Chopinów, Beethovenów, Szymanowskich, Schubertów, Brahmsów... Jest [Charles] Ives, [Claude] Debussy, [Dymitr] Szostakowicz, [Bela] Bartok, [Igor] Strawiński, [Olivier] Messiaen. Interesuję się całą muzyką.

- A w tej chwili – gdzie pan lubi komponować?

- W domu siedzę i pracuję. Domu, który dzierżawiłem dawniej w Chochołowie, już nie mam. Sprzedano go. Od trzech lat siedzę w mojej pracowni w Katowicach i am pracuję.

- Jakie ma pan metody tworzenia?

- To jest wyłącznie prywatna, moja sprawa, którą się nie dzielę z nikim.

- Marzeniem [Adama] Mickiewicza było „trafić pod strzechy". Płyta z nagraniem pańskiej *III Symfonii* sprzedała się w USA i Wielkiej Brytanii w nakładzie ponad dwustu tysięcy egzemplarzy i od trzech miesięcy zajmuje pierwsze miejsce na liście najlepiej sprzedających się płyt z muzyką poważną.
- Ja nie marzę, żeby trafić „pod strzechy". Marzę o tym, żeby ludziom była potrzebna muzyka. Nie moja, ale w ogóle muzyka. I żeby ta muzyka coś dla nich znaczyła. A jaka? To już jest tyle muzyk cudownych... To jest jedyne moje marzenie.
- Dziękuję za rozmowę Panu Profesorowi.

Rozmawiał: Marek Mariusz Tytko

Katowice, dnia 28 lutego 1993

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Tekst jest wywiadem z kompozytorem prof. Henrykiem Mikołajem Góreckim na temat jego biografii i twórczości muzycznej (dzieł muzycznych). To pierwszy w historii autoryzowany przez tego kompozytora wywiad prasowy z 1993.

Słowa klucze po polsku / key words in Polish:

historia, kulturoznawstwo, nauki o sztuce, pedagogika, sztuki piękne, Górecki Henryk Mikołaj (1933-2010), muzyka, edukacja muzyczna, edukacja religijna, biografia, Państwowa Szkoła Muzyczna im. Szafranków w Rybniku, Akademia Muzyczna w Katowicach, Wyższa Szkoła Muzyczna w Katowicach, kompozycje muzyczne, twórczość kompozytorska, muzyka europejska, Kościół Katolicki, Augustyn Dreinert.

Title in English / Tytuł po angielsku:

From Czernica out to the world: Marek Tytko talks with prof. Henryk Mikolaj Jozef Gorecki, composer (1993)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is an interview with professor Henryk Mikolaj Gorecki concerning his life and work as a musical composer. It is his first authorized press interview (1993).

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

history, cultural studies, art sciences, pedagogy, fine arts, Gorecki Henryk Mikolaj (1933-2010), music, music education, religious education, biography, The Szafraneks State Music School in Rybnik, Acad-

emy of Music in Katowice, Higher School of Music in Katowice, music compositions, European music, Roman Catholic Church, Augustyn Dreinert.

Bibliography / Bibliografia:

Primary literature:

[Górecki Henryk Mikołaj, Tytko Marek Mariusz], ***Z Czernicy w świat****. Z prof. Henrykiem Mikołajem Józefem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Tytko*, „Czas Krakowski", r. 4: 1993, nr 84 (828), s. 10-11.

[Górecki Henryk Mikołaj, Tytko Marek Mariusz], ***Z Czernicy w świat****. Z prof. Henrykiem Mikołajem Góreckim, kompozytorem, rozmawia Marek Mariusz Tytko* „Plama. Pismo Artystyczne. Kwartalnik", r. 2: 1998, nr 3-4 (6-7), s. 75-77.

Information about the author:

Information about the Author in English / Informacja o autorze po angielsku:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), profesor of music, composer and musical educator. He studied composition in the State Higher School of Music in Katowice (graduated in 1960), which was followed by musical studies in Paris (1961). He worked in the State Higher School of Music in Katowice from 1965 to 1998, first as a lecturer (1968-1972), then as an associate professor (1972-1977) and professor (1977-1979). He received a DAAD scholarship (1973-74) and thanks to this he lectured and studied in Berlin (1973-74). He was the Rector of the State Higher School of Music in Katowice in 1975- 1979. In 1977 he received the title of professor. He was a member of the Polish Academy of Arts and Sciences (Faculty of Artistic Work) since 1994. He held lectures in London, Brussels and New York. He received the honorary doctorate (the title of Doctor honoris causa) from the Academy of Catholic Theology in Warsaw (1993), Warsaw University (1994), Jagiellonian University in Cracow (2000), the Karol Szymanowski Academy of Music in Katowice (2003), the Catholic University of Lublin (2004) and the Academy of Music in Cracow (2008), as well as from the Catholic University of America in Washington (USA), Michigan University in Ann Arbor (USA), Victoria University in Victoria (Canada) and University of British Columbia in Montreal (Canada).

[Translated into English by Teresa Bela]

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), profesor, kompozytor i pedagog muzyczny. Ukończył studia kompozytorskie (kompozycję) w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej (PWSM) w Katowicach (1960). Odbył studia muzyczne w Paryżu (1961). Pracował w katowickiej PWSM w latach 1965-1998), wpierw jako wykładowca (1968-1972), następnie jako docent (1972-1977) i profesor (1977-1979). Wykładał i studiował w Berlinie na stypendium DAAD (1973-1974). Został rektorem Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Katowicach (1975-1979). Otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego (1977). Był członkiem krajowym czynnym w Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (Wydział Twórczości Artystycznej PAU od 1994 r.). Wykładał w Londynie, Brukseli i Nowym Jorku. Otrzymał tytuł *Doktora honoris causa*: Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1993), Uniwersytetu Warszawskiego (1994), Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (2000), Akademii Muzycz-

nej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach (2003), Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie (2004) i Akademii Muzycznej w Krakowie (2008), ponadto Katolickiego Uniwersytetu Ameryki w Waszyngtonie (USA), Uniwersytetu Michigan w Ann Arbor (USA), Uniwersytetu Victoria w Victorii (Kanada) Uniwersytetu Kolumbii Brytyjskiej w Montrealu (Kanada).

[Opracowanie / Edited by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), profesor, skladatel a hudební pedagog. Vystudoval skladbu na Státní Vysoké hudební škole (Państwowa Wyższa Szkola Muzyczna; PWSM) v Katovicích (1960). Hudbu pak studoval v Paříži (1961). V letech 1965-1998 působil v katovické PWSM nejprve jako asistent (1968-1972), později jako docent (1972-1977) a profesor (1977-1979). Přednášel a studoval v Berlíně díky stipendiu DAAD (1973-1974). V letech 1975-1979 zastával funkci rektora Státní Vysoké hudební školy v Katovicích. V r. 1977 byl jmenován mimořádným profesorem. Od r. 1994 byl členem Fakulty umělecké tvorby (Wydział Twórczości Artystycznej) Polské akademie umění (Polska Akademia Umiejętności) v Krakově. Přednášel v Londýně, Bruselu a New Yorku. Obdržel titul *doktor honoris causa* Teologické katolické akademie (Akademia Teologii Katolickiej) ve Varšavě (1993), Varšavské univerzity (Uniwersytet Warszawski) ve Varšavě (1994), Jagellonské univerzity (Uniwersytet Jagielloński) v Krakově (2000), Hudební akademie Karola Szymanowského (Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego) v Katovicích (2003), Katolické lubelské univerzity (Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego) v Lublinu (2004) a Hudební akademie (Akademia Muzyczna) v Krakově (2008), kromě toho Katolické univerzity Ameriky ve Washingtonu (USA), Michiganské univerzity v Ann Arbor (USA), Victorijské university ve Victorii (Kanada), University Britské Kolumbie v Montrealu (Kanada).

[Český překlad / Translated into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), profesor, skladateľ a hudobný pedagóg. Štúdium kompozície ukončil na Štátnej Vysokej hudobnej škole (Państwowa Wyższa Szkola Muzyczna; PWSM) v Katoviciach (1960). Štúdium hudby absolvoval v Paríži (1961). V rokoch 1965-1998 pôsobil v katovickej PWSM, najprv ako asistent (1968-1972), neskôr ako docent (1972-1977) a profesor (1977-1979). Prednášal a študoval v Berlíne vďaka štipendiu DAAD (1973-1974). V rokoch 1975-1979 zastával funkciu rektora Štátnej Vysokej hudobnej školy v Katoviciach. V r. 1977 bol menovaný mimoriadnym profesorom. Od r. 1994 bol členom Fakulty umeleckej tvorby (Wydział Twórczości Artystycznej) Poľskej akadémie umenia (Polska Akademia Umiejętności) v Krakove. Prednášal v Londýne, v Bruseli a v New Yorku. Bol mu udelený titul *doktor honoris causa*: Teologickej katolíckej akadémie (Akademia Teologii Katolickiej) vo Varšave (1993), Varšavskej univerzity (Uniwersytet Warszawski) vo Varšave (1994), Jagellonskej univerzity (Uniwersytet Jagielloński) v Krakove (2000), Hudobnej akadémie Karola Szymanowského (Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego) v Katoviciach (2003), Lubelskej katolíckej univerzity (Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego) v Lubline (2004) a Hudobnej akadémie (Akademia Muzyczna) v Krakove (2008), okrem toho aj Katolíckej univerzity Ameriky vo Washingtone (USA), Michiganskej univerzity v Ann Arbor (USA), Victorijskej university vo Victorii (Kanada), University Britskej Kolumbie v Montreale (Kanada).

[Slovenský preklad / Translated into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Хенрик Миколай Гурецкий (1933-2010) – польский композитор и педагог, профессор музыки. Закончил курс композиции в государственной Высшей музыкальной школе (PWSM) в Катовице (1960) и курс музыкального образования в Париже (1961). Работал в государственной Высшей музыкальной школе в Катовице (1965-1998), сначала как преподаватель (1968-1972), потом как доцент (1972-1977) и профессор (1977-1979). Получил стипендию DAAD и учился в Берлине (1973-1974). Стал ректором Высшей музыкальной школы в Катовице (1975-1979). Звание чрезвычайного профессора получил в 1977 г. Был членом Польской академии искусства и наук в Кракове (факультет артистического творчества, PAU) с 1994 г. Преподавал в Лондоне, Брюсселе и Нью-Йорке. Получил звание *Doktor honoris causa* (почётный профессор) Академии католической теологи в Варшаве (1993), Варшавского университета (1994), Ягеллонского университета в Кракове (2000), Музыкальной академии имени Кароля Шимановского в Катовице (2003), Католического университета в Люблине (2004) и Музыкальной академии в Кракове (2008), а также – Католического университета Америки в Вашингтоне (США), Мичиганского университета в Анн Арбор (США), Университета Виктории в Виктории (Канада), Университета Британской Колумбии в Монреале (Канада).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translated into Russian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Генрик Миколай Ґурецький (1933-2010) – польський композитор і педагог, професор музики. Закінчив курс композиції у державній Вищій музичній школі (PWSM) в Катовіце (1960) та курс музики в Парижі (1961). Працював у державній Вищій музичній школі (PWSM) в Катовіце (1965-1998), спочатку як викладач (1968-1972), потім як доцент (1972-1977) і професор (1977-1979). Отримав стипендію DAAD та навчався в Берліні (1973-1974). Став ректором Вищої музичної школи в Катовіце (1975-1979). Звання надзвичайного професора отримав у 1977 р. Був членом Польської академії мистецтв та наук у Кракові (факультет артистичної творчості) з 1994 р. Викладав у Лондоні, Брюсселі та Нью-Йорку. Отримав звання *Doktor honoris causa* (почесний професор) Академії католицької теології у Варшаві (1993), Варшавського університету (1994), Ягеллонського університету у Кракові (2000), Музичної академії імені Кароля Шимановського в Катовіце (2003), Католицького університету в Любліні (2004) та Музичної академії у Кракові (2008), а також – Католицького університету Америки у Вашингтоні (США), Мічіґанського університету в Енн Арбор (США), Університету Вікторії у Вікторії (Канада), Університету Британської Колумбії в Монреалі (Канада).

[Український переклад: Надія Георгіївна Колошук]
[Translated into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 373 - 376

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
AUGUSTYN DREINERT (Rydułtowy, Poland)
[1908-2001]

Typ spokojny, ze skrzypcami pod pachą... Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego – rozmawia Marek Mariusz Tytko (1993)[1]

- Był Pan w Gimnazjum w Rydułtowach wychowawcą klasy, do której uczęszczał przyszły kompozytor. Uczył go Pan: geografii, geologii, astronomii, biologii, wychowania fizycznego i śpiewu. Jest Pan również jego ojcem bierzmowania. Jakie są po półwieczu Pańskie wspomnienia o Góreckim?

- Od początku interesował się muzyką. Bardzo często spotykałem go ze skrzypcami pod pachą. Lekko utykał na nogę. To dokładnie pamiętam. Typ spokojny, ułożony, nikomu nie wchodził w drogę. Nie musiałem na niego krzyczeć. Bardzo miły, uprzejmy, taki cichy, podobny do swojego ojca, którego osobiście znałem, bo przychodził do szkoły na konferencje. Ojciec Góreckiego był kolejarzem. Syn Henryk wpierw posiadał drewniane pudło na skrzypce, a dopiero później dorobił się futerału. W domu u nich się nie przelewało. Bieda była przed wojną i zaraz po wojnie. Nie było go stać na różne rzeczy.

- Pierwszym jego nauczycielem gry na skrzypcach był Paweł Hajduga. Kim był ów człowiek?

- Naczelnikiem poczty w Rydułtowach. Udzielał prywatnych lekcji gry w mieszkaniu przy obecnej ulicy Ofiar Terroru.

- Czy Górecki - poza muzyką - wyróżniał się jeszcze innymi zdolnościami?

- On był przeciętny. Czy był bardzo dobry? Nie, na pewno nie, bo nie wyróżniał się. Był on z tych uczniów dobrych, „na poziomie". Nigdy nie zalegał z materiałem. Sumienny. Pamiętam go tylko od strony wychowawczej.

---

[1] Wywiad jest przedrukiem z: [Dreinert Augustyn, Tytko Marek Mariusz], *Typ spokojny ze skrzypcami pod pachą. Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego rozmawia Marek Mariusz Tytko*, „Plama. Pismo artystyczne. Kwartalnik", r. 3: 1998, nr 3-4 (6-7), s. 78.

(Augustyn Dreinert przegląda stare, pożółkłe zapiski w zeszycie i pamiątkowy album zdjęciowy w brązowych okładkach, na którego czarnym papierze naklejono dziesiątki drobnych, spłowiałych fotografii przedstawiających uczniów z klasy maturalnej Góreckiego. Po chwili zadumy – mówi:)

- Górecki w sporcie się nie wyróżniał, ale też nie był zwolniony z gimnastyki. Prowadziłem wtedy chór szkolny i wychowanie muzyczne we wszystkich klasach. Jedyny w okolicy chór mieszany, którego żaden nauczyciel nie chciał prowadzić, bo ciężko zebrać ludzi do tenorów i basów. On śpiewał w moim chórze, lecz dziś nie pamiętam jakim dysponował głosem. Dzisiaj mojego ucznia już nie rozpoznałbym. Uczyłem w Gimnazjum rydułtowskim do 1983 roku, lecz przez te czterdzieści lat Górecki w szkole nie pokazał się ani razu. Więc nie miałem okazji go spotkać. W 1961 roku urządzono zjazd klasowy - dziesięć lat po maturze. Nie przyjechał.

- Czy Górecki był lubiany w klasie?

- Był bardzo lubiany w klasie. Uprzejmy dla każdego, bezkonfliktowy.

- Jego kuzyn Joachim Górecki, nauczyciel z Czernicy [zmarły w 1998 - przyp. red.] twierdził, że Henryk [Mikołaj Górecki] był w Gimnazjum indywidualistą, że się od klasy raczej separował...

- Tak, był raczej takim „dla siebie" charakterem. Widocznie inne myśli go pochłaniały. Może coś planował na przyszłość? Wśród moich uczniów spotykam się z bardzo pochlebnymi opiniami o nim jako koledze. Tu trzeba dodać na marginesie, że Górecki, chodząc do Gimnazjum w Rydułtowach, używał tylko jednego imienia - Henryk. Potem, mieszkając w Katowicach, zaczął używać dwóch: Henryk Mikołaj.

- Czy w rydułtowskim Gimnazjum w ciągu minionych kilkudziesięciu lat mówiło się o Góreckim jako o sławnym kompozytorze?

- Do 1969 roku na pewno nie. Później, gdzieś przed 1983, na pewno tak.

- Dziękuję bardzo za rozmowę.

Rozmawiał: Marek Mariusz Tytko

Rydułtowy, 27 lutego 1993

Augustyn Dreinert (ur. 1908, zm. 15.06.2001 w Rydułtowach) od 1928 nauczyciel w Rydułtowach, z czego w Szkole Ogólnokształcącej Koedukacyjnej w okresie 1948-1973. W rydułtowskim chórze „Cecylia", jednym z najstarszych na Śląsku (1908), śpiewał od roku 1928. Mieszkaniec Rydułtów.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest wywiadem przeprowadzonym przez Marka Mariusza Tytko z Augustynem Dreinertem, nauczycielem muzyki w Liceum Ogólnokształcącym w Ryduł-

towach na Górnym Śląsku. Rozmowa dotyczy prof. Henryka Mikołaja Góreckiego, który był uczniem Augustyna Dreinerta.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

historia, kulturoznawstwo, nauki o sztuce, pedagogika, psychologia, sztuki piękne, Dreinert Augustyn (1908-after 1993), Górecki Henryk Mikołaj (1933-2010), kompozytor polski, Rydułtowy, edukacja muzyczna, Liceum Ogólnokształcące w Rydułtowach, Górny Śląsk, kultura muzyczna, Chór Cecylia w Rydułtowach, nauczanie śpiewu, skrzypce, edukacja artystyczna, pedeutologia muzyki,

Title in English / Tytuł po angielsku:

A Quiet Guy with a Violin under His Arm...
Marek Mariusz Tytko talks with Augustyn Dreinert — Henryk Mikolaj Gorecki's form tutor (1993)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is an interview, conducted by Marek Mariusz Tytko, with Augustyn Dreinert, a music teacher in Grammar School in Rydultowy in Upper Silesia. The conversation is concerned with professor Henryk Mikolaj Gorecki, who was a pupil of Augustyn Dreinert.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

History, Cultural Studies, Art Sciences, Pedagogy, Psychology, Fine Arts, Dreinert Augustyn (1908-after 1993), Gorecki Henryk Mikolaj (1933-2010), Polish composer, Rydultowy, music education, Grammar School (High School) in Rydultowy, Upper Silesia, music culture, Cecilia Choir in Rydultowy, teaching singing, violin, artistic education, pedeutology of music,

Bibliography / Bibliografia / Źródło:

[Dreinert Augustyn, Tytko Marek Mariusz], *Typ spokojny ze skrzypcami pod pachą. Z Augustynem Dreinertem, wychowawcą Henryka Mikołaja Góreckiego rozmawia Marek Mariusz Tytko*, „Plama. Pismo artystyczne. Kwartalnik", r. 3: 1998, nr 3-4 (6-7), s. 78.

Information about the author

Information about the author in English

Augustyn Dreinert (b. 1908, d. 2001), a teacher; he worked in the Primary School in Rydułtowy in Upper Silesia (in 1928-1939 and 1945-1948) and then in Coeducational Grammar School in Rydułtowy (1948-1973). He was a singer in the "Cecylia" Chorus in Rydułtowy (since 1928) and a tutor of Henryk Mikołaj Górecki, a Polish composer.

[Translation into English by Teresa Bela]

Information about the author

Augustyn Dreinert (ur. 1908, zmarł 2001), nauczyciel, uczył w Szkole Powszechnej w Rydułtowach na Górnym Śląsku (1928-1939 i 1945-1948) i w rydułtowskiej Szkole Ogólnokształcącej Koeduka-

cyjnej (1948-1973), śpiewak w Chórze „Cecylia" w Rydułtowach (od 1928 r.), wychowawca Henryka Mikołaja Góreckiego, polskiego kompozytora.

[Opracowanie polskie / Edited in Polish by Marek Mariusz Tytko]

Information about the author in Czech

Augustyn Dreinert (nar. 1908, zemřel 2001), učitel, působil na obecné škole (Szkola Powszechna) v Rydułtowech na Horním Slezsku (1928-1939 a 1945-1948) a v rydułtowské základní koedukační škole (Szkola Ogólnokształca Koedukacyjna) (1948-1973), zpěvák ve sboru Cecylia v Rydułtowech (od 1928 r.), vychovatel polského skladatele Henryka Mikołaje Góreckého.

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Information about the author in Slovak

Augustyn Dreinert (1908 – 2001), učiteľ pôsobiaci na všeobecnej škole (Szkola Powszechna) v meste Rydułtowy na Hornom Sliezsku (1928 – 1939 a 1945 – 1948) a v rydułtowskej základnej koedukačnej škole (Szkola Ogólnokształca Koedukacyjna) (1948 – 1973), spevák v rydułtowskom zbore Cecylia (od r. 1928) a vychovávateľ poľského skladateľa Henryka Mikołaja Góreckého.

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Information about the author in Russian:

Августин Дрейнерт (1908-2001) – учитель, работал в общеобразовательной школе в Рыдултовах на Силезской возвышенности (1928-1939 и 1945-1948 гг.), а также в местной гимназии для совместного обучения юношей и девушек (общеобразовательная коэдукационная школа, 1948-1973 гг.). Пел в хоре «Цецилия» в Рыдултовах. Наставник польского композитора Хенрика Миколая Гурецкого.

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadežda Georgijivna Kološuk]

Information about the author in Ukrainian:

Августин Дрейнерт (1908-2001) – учитель, працював у загальноосвітній школі в Ридултовах на Сілезькій височині (1928-1939 та 1945-1948 рр.), а також у місцевій гімназії спільного навчання (загальноосвітня коедукаційна школа, 1948-1973 рр.). Співав у хорі «Цецилія» в Ридултовах (із 1928 року). Наставник польського композитора Генрика Миколая Гурецького.

[Український переклад: Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadija Georgijivna Koloshuk]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 377 - 384

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
MAREK DYŻEWSKI (Wrocław, Poland)
E-mail: melos[at]go2.pl
RADIO MARYJA (Toruń, Poland)
E-mail: radio[at]radiomaryja.pl

Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka. Zapis fragmentu drugiej części audycji „Rozmowy niedokończone" w Radiu Maryja dnia 28.11.2010

[Fragment dyskusji radiowej – rozmawiają:]

Marek Mariusz Tytko (telefonicznie z Krakowa)
i **Marek Dyżewski** (w studiu w Toruniu),
dyskusję moderuje: ksiądz redemptorysta (ojciec w studiu w Toruniu)][1]:

[1] Źródło audycji: Radio Maryja (Toruń), audycja pt. *Rozmowy niedokończone*", cz. 2, pt. *Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka*. Gość: prof. Marek Dyżewski, 28 listopada 2010, godz. 21:40. Źródło nagrania – portal Radia Maryja: URL: http://www.radiomaryja.pl/multimedia/henryk-mikolaj-gorecki-i-jego-muzyka-cz-ii/ [dostęp: 03.04.2016]. Tu jest wystąpienie dra Marka Mariusza Tytko około 7-minutowe w czasie trwania audycji – z dopowiedzeniami prof. Marka Dyżewskiego – dialog M. M. Tytko - M. Dyżewski. Dyskusję moderuje ksiądz w studiu (ojciec-redemptorysta). Uwaga, ponadto na portalu Radia Maryja – w ramach cyklu (kategorii audycji) „Rozmowy niedokończone", znajduje się część 1-sza audycja pt. Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka. Gość: prof. Marek Dyżewski, 28 listopada 2010, godz. 18:15. URL: http://www.radiomaryja.pl/multimedia/henryk-mikolaj-gorecki-i-jego-muzyka-cz-i/ [dostęp: 3.04.2016]. Niniejszy zapis wypowiedzi z Radia Maryja [urywek z części drugiej audycji – z rozmowy ze słuchaczami] pt. *Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka.* Czas trwania: początek wypowiedzi słuchacza M. M. Tytko: godzina 1-sza, minuta 17-ta, sekunda 29-ta – czas końca wypowiedzi słuchacza M. M. Tytko: godzina 1-sza, minuta 24-ta, sekunda 44-ta. Czas końca transkrypcji zapisanego fragmentu audio: godzina 1-sza, minuta 26-ta, sekunda 6-ta]. Razem wypowiedź słuchacza M. M. Tytko trwa (czas łączny): 6 minut 54 sekundy. Łączny czas trwania całego fragmentu wypowiedzi aż do momentu zakończenia wypowiedzi komentującej Marka Dyżewskiego na antenie Radia Maryja: 8 minut 37 sekund. Całość tej części audycji rozpoczynającej się o godzinie 21.40 w Radiu Maryja trwa w sumie: 1 godzinę 40 minut 59 sekund. Zatem wypowiedź M. M. Tytko stanowi zaledwie ok. 7% czasu antenowego tejże (drugiej) części „Rozmów niedokończonych", poświęconych w całości Henrykowi Mikołajowi Góreckiemu i jego muzyce. W zapisanej

Marek Dyżewski [były rektor Akademii Muzycznej we Wrocławiu]: - Czy mamy telefon, czy możemy posłuchać?
Ksiądz w studiu[2]: - Tak jest, mamy telefon, bardzo proszę.
Marek Mariusz Tytko [Uniwersytet Jagielloński w Kralowie]: - Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus i Maryja zawsze Dziewica!
Ksiądz w studiu: - Teraz i zawsze!
Marek Mariusz Tytko: - Mówi doktor Marek Mariusz Tytko z Krakowa, z UJ-otu.
Ksiądz w studiu: - Kłaniam się.
Marek Mariusz Tytko: - Miałem tą przyjemność znać osobiście pana profesora Henryka Mikołaja Góreckiego. Był on kolegą mojego ojca – Augustyna Tytko, zmarłego kilka dni temu. Chodzili razem do szkoły, do liceum w Rydułtowach na Śląsku. Jeżeli chodzi o Henryka Mikołaja Góreckiego, to urodził się w Pstrążnej, to jest ziemia rybnicka. W kościele... Urodził się w Czernicy, przepraszam...
Ksiądz w studiu: W Czernicy, tak...
Marek Mariusz Tytko: Tak, w Czernicy, ziemia rybnicka, natomiast chrzczony był w Pstrążnej. To jest parafia, do której należała Czernica. Teraz to jest osobna parafia. Był to kościół świętego Mikołaja. I dlatego właśnie ma na drugie imię Mikołaj, bo był chrzczony w Pstrążnej w kościele św. Mikołaja. Na trzecie imię, o czym mało kto wie, ma on Józef. Jak mi podpowiedział kiedyś, kilkanaście lat temu w wywiadzie, który..., którego udzielił mi dla „Czasu Krakowskiego" (to jest wydanie wielkanocne z [tysiąc dziewięćset] dziewięćdziesiątego trzeciego roku, to był pierwszy, autoryzowany wywiad profesora, który..., jakiego udzielił on prasie), dlatego Józef, że jego matka bardzo lubiła, jak się wyraził, „Józefka świętego". Stąd Henryk – to [imię] rodzinne, Mikołaj – no, to po kościele w Pstrążnej i Józef – po świętym Józefie, opiekunie rodzin. Henryk Mikołaj Górecki mieszkał zaledwie dwa lata w Czernicy. Ponieważ później z powodów tutaj już wymienionych – śmierć matki, przeniósł się do Rydułtów, gdzie do dzisiaj tam mieszka jego przyrodnia siostra. Miał on też swojego kuzyna – Joachima Góreckiego w Czernicy, który zmarł kilka lat temu [w 1998 r.] i którego bardzo lubił. Z dawnego domu Henryka Mikołaja Góreckiego w Czernicy, „za torami", za tzw. „baną"[3], ostał się tylko w zasadzie piec, zielony piec kaflowy. Nic się nie zostało z tego domu pierwotnego.

---

treści rozmowy odredakcyjnie dodano [dla lepszego zrozumienia] w nawiasach kwadratowych niezbędne dopowiedzi, np. imiona osób wymienianych tylko z nazwiska podczas tego fragmentu audycji.
[2] Ksiądz w studio nie został rozpoznany przez redaktora. Być może to jest ktoś z tych duchownych — 1) o. Piotr Dettlaff CSsR? 2) o. Jan Król CSsR? 3) o. Janusz Dyrek CSsR? 4) Ktoś inny? Res *ad inquiriendi*. Na e-mail w sprawie rozpoznania osoby moderatora dyskusji w tej audycji, skierowany do administratora strony Radia Maryja, nie otrzymaliśmy w Redakcji odpowiedzi.
[3] Bana' (śląskie) – kolej, tory kolejowe.

Marek Dyżewski: - I jeszcze jedna rzecz się [ostała]..., ocalała, mianowicie, fortepian po matce, który później...
Marek Mariusz Tytko: - Tak, ale to już jest..., to już jest [późniejszy okres po 1935 r.] – Rydułtowy [a nie — wcześniejszy okres czernicki 1933-1935]. Natomiast jeżeli chodzi o samego Henryka Mikołaja Góreckiego, to on powiedział w wywiadzie tak, był niezwykle religijny, Czernica jest moją Czernicą, a jest Czernicą dla mnie, i tam jest.., tam są moje korzenie. Był człowiekiem niezwykle pobożnym. Wierzył w Boga, pochodził z katolickiej, polskiej, śląskiej rodziny. I w związku z tym [trzeba przypomnieć, że] Ślązacy jako lud pobożny bardzo, mieli wielkie nabożeństwo dla Matki Bożej. Matka Boska Piekarska. W pobliżu nas tam była Matka Boska Pszowska... Sanktuarium jest Matki Boskiej Uśmiechniętej. On bywał w tym kościele. Natomiast mieszkał w Rydułtowach w pobliżu. I pracował. Swą pierwszą pracę znalazł w Radoszowach, to jest obecnie dzielnica Rydułtów. I, jak mi mówił, jak zaczynał swoją pracę, a był to początek lat pięćdziesiątych [XX wieku], jeszcze wisiały krzyże w szkole, jeszcze ich nie zdjęto. Jeszcze, jeszcze zaczynał lekcje modlitwą wtedy... Czyli widzimy, jak to na wsi, głęboki stalinizm, a tutaj wiszą krzyże w Polsce i on zaczyna lekcję modlitwą...
Marek Dyżewski: - No, bo on uczył w pięćdziesiątym pierwszym roku..
Marek Mariusz Tytko: - Tak.
Marek Dyżewski: - Czyli to jest jeszcze dwa lata przed śmiercią [Józefa] Stalina.
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak, ale mówię, że takie czasy, prawda.
Marek Dyżewski: - Nie – takie czasy i taki człowiek.
Marek Mariusz Tytko: - Tak. I taki człowiek, on się swojej wiary nie wstydził i dawał świadectwo. Następnie przeszedł do Rybnika, do szkoły, której również ja jestem wychowankiem, do Szkoły Muzycznej, gdzie uczęszczał tylko trzy lata. I, gdybyśmy podeszli tam, tam nie ma na *tableaux* — Henryka Mikołaja Góreckiego jako absolwenta, on po prostu tej szkoły nie skończył.
Marek Dyżewski: - Tak, on, on...
Marek Mariusz Tytko: - Tak mi powiedział zresztą. Po prostu został natychmiast przeniesiony, bo był tak zdolny, niesamowicie, że od razu na studia poszedł, dzięki [Karolowi] Szafrankowi, oczywiście... To...
Marek Dyżewski: - Tak, profesor Karol Szafranek poprosił, załatwił mu właściwie, wejście do Akademii Muzycznej [w Katowicach]...
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak, tak...
Marek Dyżewski: - Gwarantował za niego..
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak, tak...
Marek Dyżewski: - I właściwie, [Bolesław] Szabelski, kiedy przejrzał jego kompozycje, powiedział: tak, przyjmuję ciebie, a potem powiedział parę miesięcy później: tak zdolnego studenta w życiu nie miałem.
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak... Panie Profesorze, ja jeszcze chciałem dodać parę rzeczy, które jakby dla uzupełnienia. Mianowicie, kiedy pytałem profesora

Henryka Mikołaja Góreckiego o to, czy już tam w okresie, kiedy już tam chodził do Szkoły Muzycznej w Rybniku, coś sobie komponował.
Marek Dyżewski: - No, oczywiście...
Marek Mariusz Tytko: - To on mi odpowiedział w ten sposób, był bardzo skromny, cytuję: „a coś tam, jakieś nutki sobie skrobałem".
Marek Dyżewski: - A to on, on tak skromnie zawsze zresztą...
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak...
Marek Dyżewski: - To jest skromność kompozytorów, na przykład profesor Józef Świder... No, to jest też ta [sama] generacja, niedługo będzie obchodził też osiemdziesięciolecie, ulubiony kompozytor polskich chórzystów, on – jak coś skomponuje nowego – to mówi: „a taki napisałem nowy kawałek".
Marek Mariusz Tytko: - Tak.
Marek Dyżewski: - A sam Henryk Mikołaj, kiedy zaofiarował profesor Władysławie Markiewiczównej swojego quasi-walca, napisał na dedykacji: „utwór, który – w cudzysłowie – »wykombinował« Henryk Mikołaj Górecki".
Marek Mariusz Tytko: - Tak. I chciałem jeszcze dodać pewną rzecz, mianowicie, miałem przyjemność korespondować też z profesorem, tam byłem u niego w domu też w Katowicach – mieszkał na Koszutce. Człowiek niezwykle prosty, bezpośredni, umiejący rozmawiać z każdym człowiekiem...
Marek Dyżewski: - Tak i z góralami...
Marek Mariusz Tytko: - Każdego bardzo poważnie traktujący. Mało tego, jeszcze chciałem dodać jedną rzecz, on w okresie, kiedy jeszcze, zanim poszedł do szkoły do Rydułtów, do Rybnika, do Muzycznej, do [Karola i Antoniego] Szafranków, on brał prywatnie lekcje u pana [Pawła] Hajdugi...
Marek Dyżewski: - Tak, ale to był amator.
Marek Mariusz Tytko: - Tak, to był amator.
Marek Dyżewski: - Samouk.
Marek Mariusz Tytko: - Tak, ale on sobie niezwykle te lekcje cenił.
Marek Dyżewski: - On go nazywał „filozofem chłopskim".
Marek Mariusz Tytko: - Tak, tak, to był amator, oczywiście. Natomiast, jeśli chodzi o pewne rzeczy, które tu chciałem uzupełnić, mianowicie, jego wychowawca z klasy, wychowawca jego klasy w Liceum w Rydułtowach, nieżyjący już magister [Augustyn] Dreinert, który zresztą też był świetnym muzykiem amatorem i świetnym pedagogiem, powiedział o nim w ten sposób, tak go zapamiętał z okresu Liceum rydułtowskiego: „to był taki typ spokojny, ze skrzypcami pod pachą". Tak dokładnie się wyraził, dlatego że [Henryk Mikołaj] Górecki chodził ze skrzypcami do szkoły i był bardzo spokojny, prawda, więc tak go zapamiętano... Takie świadectwo dał jego wychowawca, który już nie żyje teraz, pan [Augustyn] Dreinert [(1908-2001)] o nim... [Górecki] Był niezwykle przywiązany jakby do kultury polskiej, to rzecz jasna. Taką jedną małą uwagę miałbym. W Czernicy jest szkoła, która nie ma żadnego imienia. I może warto żeby ta szkoła nosiła nazwę: imienia

Henryka Mikołaja Góreckiego. Ponieważ Czernicę on bardzo cenił. Kilka lat temu, dwa, mniej więcej trzy lata temu, [Górecki] przyjechał do Czernicy, obwożono go bryczką, jego... [Zaaranżowano mu], powiedzmy, taką podróż w dzieciństwo. Pojechano z nim do Pstrążnej, pokazano mu zamek w Czernicy, tak zwany zamek, szkołę, cmentarz, kościół. Pojechano do Pstrążnej, tam gdzie był chrzczony. On to niezwykle przeżywał, był niezwykle uduchowiony i był bardzo zadowolony z tego, więc w tym momencie...
Ksiądz w studiu: - Panie Doktorze, być może ktoś Pana apel podtrzyma...
Marek Mariusz Tytko: - Tak..
Ksiądz w studiu: - Tak...
Marek Mariusz Tytko: - Tak, więc ja tu apeluję do wszystkich czerniczan, aby tą... ten pomysł nadania imienia szkole, imienia Henryka Mikołaja Góreckiego, żeby to „chwyciło"...[4]
Ksiądz w studiu: - Dziękujemy bardzo.
Marek Mariusz Tytko: - Dziękuję bardzo, wszystkiego dobrego, kłaniam się, z Bogiem.
Ksiądz w studiu: - Szczęść Boże, z Bogiem.
Marek Dyżewski: - Bardzo Panu dziękuję za Pana głos tutaj na antenie, no, głos człowieka, który znał Henryka Mikołaja Góreckiego. Natomiast ja bym chciał teraz Państwu pokazać jeden utwór, dość niezwykły, opracowanie jego pieśni, opracowanie chóralne pieśni maryjnej. Jest taki cykl pieśni maryjnych. On miał duże nabożeństwo do Marii Panny. I to jest, no, arcypiękna pieśń: *Ciebie na wieki wysławiać będziemy*. A śpiewa rewelacyjny chór, prowadzony przez panią Wiolettę Bielecką. Kiedyś był to zespół „Cantica Cantamus", któremu miałem, jako juror „Legnicy Cantat", zaszczyt dać Grand Prix, a potem na bazie tego zespołu powstał fenomenalny chór Filharmonii Podlaskiej i Opery Podlaskiej (budowanej), no i oni śpiewają to, no, zniewalająco zupełnie. I tu, jak się słyszy [wykonanie] tego śpiewu, to przychodzą mi na myśl słowa księdza profesora Jerzego Pikulika, że słyszy się tutaj i jakby widzi „akord światła". Poza tym, no, proszę Państwa, nie można było [nie] sięgnąć po tak piękną melodię staropolską, maryjną, i nie opracować tego tak pięknie, jeżeli się nie kochało polskości, nie było człowiekiem tak głęboko religijnym, i tak właśnie mariologicznie jak gdyby nastawionym. Posłuchajmy tego arcydzieła w arcydzielnym wykonaniu. [...]
[Muzyka].

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest zapisem (transkryptem) rozmowy w Radiu Maryja na temat Henryka Mikołaja Góreckiego (1933-2010) i jego twórczości, religijności i jego związków

[4] Szkoła Podstawowa im. H. M. Góreckiego w Czernicy k. Rybnika na Górnym Śląsku już obecnie przestała być bezimienna, ma swego patrona — czernickiego kompozytora [dop. red. M. M. Tytko].

z Czernicą, Pstrążną i Rybnikiem na Górnym Śląsku. Rozmawiają Marek Mariusz Tytko i Marek Dyżewski.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), Czernica k. Rybnika, Pstrążna k. Rybnika, Rydułtowy k. Rybnika, Radoszowy k. Rybnika, Rybnik, Górny Śląsk, polska muzyka religijna, muzyka XX wieku, religijność, Radio Maryja, Kościół Rzymskokatolicki

Title in English / Tytuł po angielsku:

Henryk Mikolaj Gorecki and his music. A Transcript of the Fragment of the Second Part of the Broadcast „Unfinished Conversations" in Radio Maryja on 28.11.2010

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a transcript of the conversation in Radio Maryja on Henryk Mikolaj Gorecki (1933-2010) and his creativity, religiousness and his contacts with Czernica, Pstrazna and Rybnik in Upper Silesia. Marek Mariusz Tytko and Marek Dyżewski are participants in the conversation

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

Henryk Mikolaj Gorecki (1933-2010), Czernica near Rybnik, Pstrazna near Rybnik, Rydultowy near Rybnik, Radoszowy near Rybnik, Rybnik, Upper Silesia, Polish religious music, music of the 20th century, religiousness, Radio Maryja (Radio Mary), Roman Catholic Church

Bibliography / Bibliografia:

Radio Maryja (Toruń), *Rozmowy niedokończone*, cz. 1, pt. *Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka*. Gość: prof. Marek Dyżewski, 28 listopada 2010, godz. 18:15. Portal Radia Maryja, online: URL: http://www.radiomaryja.pl/multimedia/henryk-mikolaj-gorecki-i-jego-muzyka-cz-i/ [dostęp: 03.04.2016].

Radio Maryja (Toruń), *Rozmowy niedokończone*, cz. 2, pt. *Henryk Mikołaj Górecki i jego muzyka*. Gość: prof. Marek Dyżewski, 28 listopada 2010, godz. 21:40. Portal Radia Maryja, online: URL: http://www.radiomaryja.pl/multimedia/henryk-mikolaj-gorecki-i-jego-muzyka-cz-ii/ [dostęp: 03.04.2016].

Information about the author:

Information about the author in English:

Marek Jan Dyżewski (b. 1946), a musician, pianist, academic lecturer, organizer of cultural activities, translator. He studied piano in the State Higher School of Music in Wrocław (graduated in 1971). He also studied history of art at Wrocław University and the Catholic University in Lublin, as well as at the University of Vienna (1981-82). He worked at the State Higher School of Music in Wrocław (1971-1974 and 1982-84) and was the Rector of the Academy of Music in Wrocław (1990-1994). He held lectures in Austria, Belgium, Spain, Germany, Russia and USA. He is the author of the following books: *Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1946-1996* (Wrocław 1996) [The Grażyna Bacewicz State Primary School of Music in Wrocław 1946-1996)], *Ikona muzyki sakralnej* (Kłodzko 2007) [The Icon of Sacred Music], *Szkoła Muzyczna*

I stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016 (Wrocław 2017) [The Grazyna Bacewicz School of Music in Wrocław 1996-2016]. He is also a co-author of *Wratislavia Cantans: Spojrzenie na festiwal* (Wrocław 1997) [Wratislavia Cantans: A view of the Festival] and of *Kocham Polskę. Salon Myśli* (Wrocław 2006) [I love Poland. A Salon of Reflections].
E-mail address: melos[at]go2.pl

[Translation into English by Teresa Bela]

Informacja o autorze po polsku / Information about the author in Polish:

Marek Jan Dyżewski (ur. 1946), muzyk, pianista, wykładowca akademicki, animator kultury, tłumacz. Ukończył Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną we Wrocławiu w klasie fortepianu (1971). Studiował historię sztuki w Uniwersytecie we Wrocławiu i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz Uniwersytecie Wiedeńskim (1981-1982). Pracownik wrocławskiej uczelni muzycznej (1971-1974 i 1982-1984), rektor Akademii Muzycznej we Wrocławiu (1990-1994). Wykładał w Austrii, Belgii, Hiszpanii, Niemczech, Rosji i USA. Autor książek: *Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu 1946-1996* (Wrocław 1996), *Ikona muzyki sakralnej* (Kłodzko 2007), *Szkoła Muzyczna I stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016* (Wrocław 2017). Współautor książek: *Wratislavia Cantans. Spojrzenia na festiwal* (Wrocław 1997), *Kocham Polskę. Salon Myśli* (Wrocław 2006). E-mail: melos[at]go2.pl

[Opracowanie / Edited by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorovi v češtině / Information about the author in Czech:

Marek Jan Dyżewski (nar. 1946), hudebník, pianista, odborný asistent, pracovník v kultuře, překladatel. Vystudoval obor klavír na Státní vysoké hudební škole (Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna) ve Vratislavi (1971). Studoval dějiny umění na Vratislavské univerzitě, Katolické lubelské univerzitě v Lublinu a Vídeňské univerzitě (1981-1982). Působil na vratislavské hudební škole (1971-1974 a 1982-1984), rektor Hudební akademie ve Vratislavi (1990-1994). Přednášel v Rakousku, Belgii, Španělsku, Německu, Rusku a USA. Autor knih*: Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu 1946-1996* (Státní hudební škola I. stupně Grażyny Bacewiczové ve Vratislavi 1946-1996; Wrocław 1996), *Ikona muzyki sakralnej* (Ikona sakrální hudby; Kłodzko 2007), *Szkoła Muzyczna I stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016* (Státní hudební škola I. stupně Grażyny Bacewiczové ve Vratislavi v letech 1996-2016; Wrocław 2017). Spoluautor knih: *Wratislavia Cantans. Spojrzenia na festiwal* (Wratislavia Cantans. Pohledy na festival; Wrocław 1997), *Kocham Polskę. Salon Myśli* (Miluji Polsko. Salon myšlenek; Wrocław 2006). E-mail: melos[at]go2.pl

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the author in Slovak:

Marek Jan Dyżewski (nar. 1946), hudobník, pianista, odborný asistent, kultúrny pracovník, prekladateľ. Vyštudoval klavírnu hru na Štátnej vysokej hudobnej škole (Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna) vo Vroclave (1971). Dejiny umenia vyštudoval na Vroclavskej univerzite, Lubelskej katolíckej univerzite v Lublinu a na Viedenskej univerzite (1981 – 1982). Pôsobil na vroclavskej hudobnej škole (1971 – 1974 a 1982 – 1984), ako rektor na Hudebnej akadémii vo Vroclave (1990 – 1994). Prednášal v Rakúsku, Belgicku, Španielsku, Nemecku, Rusku aj v USA. Je autorom kníh*: Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu 1946-1996* (Štátna hudobná škola I. stupňa Grażyny Bacewiczovej vo Vroclave 1946 – 1996; Wrocław 1996), *Ikona muzyki sakralnej* (Ikona sakrálnej hudby; Kłodzko 2007), *Szkoła Muzyczna I stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016* (Štátna hudobná škola I. stupňa Grażyny Bacewiczové vo Vroclave v rokoch

1996 – 2016; Wrocław 2017). Je spoluautorom kníh: *Wratislavia Cantans. Spojrzenia na festiwal* (Wratislavia Cantans. Pohľady na festival; Wrocław 1997), *Kocham Polskę. Salon Myśli* (Milujem Poľsko. Salón myšlienok; Wrocław 2006). E-mail: melos[at]go2.pl

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the author in Russian:

Марек Ян Дижевский (г. р. 1946) – музыкант, пианист, лектор, переводчик. Закончил государственную Высшую музыкальную школу во Вроцлаве по классу фортепиано (1971). Изучал историю искусства во Вроцлавском университете и Католическом университете в Люблине, а также в Венском университете (1981-1982). Работал во Вроцлавском музыкальном училище (1971-1974 и 1982-1984). Ректор Музыкальной академии во Вроцлаве (1990-1994). Преподавал в Австрии, Бельгии, Испании, Германии, России и США. Автор книг: *Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu 1946-1996* [«Государственная Музыкальная школа первой ступени имени Гражины Бацевич во Вроцлаве 1946-1996»] (Вроцлав, 1996), *Ikona muzyki sakralnej* [«Икона сакральной музыки»] (Клодзко, 2007), *Szkoła Muzyczna I stopnia im. GrażynyBacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016* [«Музыкальная школа первой ступени имени Гражины Бацевич во Вроцлаве в 1996-2016 годах»] (Вроцлав, 2017). Соавтор книг: *Wratislavia Cantans. Spojrzenia na festiwal* [«Wratislavia Cantans. Взгляд на фестиваль»] (Вроцлав, 1997), *Kocham Polskę. Salon Myśli* [«Люблю Польшу. Салон Мысли»] (Вроцлав, 2006).
E-mail: melos[at]go2.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]
[Translation into Russian by Nadežda Georgievna Kološuk]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the author in Ukrainian:

Марек Ян Дижевскі (р. н. 1946) – музикант, піаніст, лектор, організатор культурного життя, перекладач. Закінчив державну Вищу музичну школу у Вроцлаві по класу фортепіано (1971). Вивчав історію мистецтва у Вроцлавському університеті та в Католицькому університеті в Любліні, а також у Віденському університеті (1981-1982). Працював у Вроцлавському музичному училищі (1971-1974 та 1982-1984). Ректор Музичної академії у Вроцлаві (1990-1994). Викладав в Австрії, Бельгії, Іспанії, Німеччині, Росії та США. Автор книг: *Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu 1946-1996* [«Державна Музична школа першого ступеню імені Ґражини Бацевіч у Вроцлаві 1946-1996»] (Вроцлав, 1996), *Ikona muzyki sakralnej* [«Ікона сакральної музики»] (Клодзко, 2007), *Szkoła Muzyczna I stopnia im. Grażyny Bacewicz we Wrocławiu w latach 1996-2016* [«Музична школа першого ступеню імені Ґражини Бацевіч у Вроцлаві в 1996-2016 роках »] (Вроцлав, 2017). Співавтор книг: *Wratislavia Cantans. Spojrzenia na festiwal* [«Wratislavia Cantans. Погляд на фестиваль»] (Вроцлав, 1997), *Kocham Polskę. Salon Myśli* [«Люблю Польщу. Салон Думки»] (Вроцлав, 2006). E-mail: melos[at]go2.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]
[Translation into Ukrainian by Nadiya Georgijivna Koloshuk]

VII. A Sacred Picture

(VII. Obraz sakralny)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 386

Ilustracja 1 / Illustration 1.
Matka Boska Opolska, XV wiek, kościół pw. Św. Krzyża w Opolu.
Opole God's Mother, 15th Century, the Saint Cross Church in Opole.

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
pages 387 - 404

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Oryginał obrazu Matki Bożej Opolskiej oraz jego kopia – obraz Matki Bożej Piekarskiej

Obraz Matki Bożej Opolskiej posiada własną literaturę przedmiotu[1]. Obraz ten wpisuje się w kontekst znanych wizerunków Matki Boskiej w Polsce[2] i szerzej – kultu maryjnego na świecie w Kościele Rzymskokatolickim, uobecnionego poprzez liczne, malarskie przedstawienia Maryi[3].

Obecny obraz Matki Boskiej Opolskiej, pierwotnie znajdujący się w Piekarach Śląskich do 1702 r. (oraz jego swobodna kopia, czyli obraz umieszczony w Piekarach Śląskich) to wizerunek, który przedstawia Najświętszą Maryję Pannę z Dzieciątkiem Jezus. Obraz należy do typu Hodegetrii (Panagia-Hodigitria), ale ikoną w sensie ścisłym nie jest, ponieważ nie spełnia warunków formalnych wschodniego kanonu ikonowego *sensu stricto*. Innymi słowy, jest dziełem malarskim typu zachodnioeuropejskiego (obrazem sakralnym a nie ikoną), choć wzoruje się na malarstwie italobizantyńskim. Oryginalne dzieło znajduje się współcześnie w katedrze pw. Świętego Krzyża w Opolu, gdzie otacza go kult religijny. Przez katolickich wiernych został uznany za cudowny.

---

[1] Vide: S. Baldy, *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie Parafii Św. Krzyża*, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1994, ss. 163; idem, *Matka Boska Opolska. (Opis obrazu i dzieje kultu)*, wyd. 1., Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1983, ss. 70, [2], [16]; idem, *Matka Boska Opolska. (Opis obrazu i dzieje kultu)*, wyd. 2. poszerz., Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1984, ss. 95, [32]; idem, *Teologiczno-historyczne podstawy kultu obrazu Matki Boskiej Opolskiej*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1981, mnps (Archiwum KUL).

[2] Vide: K. K. Czapliński, *Koronowane Madonny polskie*, autorzy tekstów: Katarzyna Chełmińska [et al.], Videograf II, Katowice - Chorzów 2007, ss. 93, [2], seria: Dziedzictwo Narodowe; E. Morgunow, *Madonny*, fot. Aleksander Morgunov, Edipresse Polska, 2007, ss. 95, seria: Kolekcja: ludzie, czasy, dzieła, t. 41, seria: Kolekcja „Przekroju". Malarze Polscy, t. 41; J. Rosikoń, *Totus tuus. Madonny papieskie*, Rosikon Press, Apostolicum, Warszawa - Ząbki 2004, ss. 311; idem, *Totus Tuus. Madonny papieskie*, Świat Książki - Bertelsmann Media, Warszawa 2007, ss. 311, [1].

[3] Vide: L. T. Morgan, *1001 wizerunków Matki Boskiej.Tradycja i kultura*, przeł. z hisz. Agata Ciastek, Bellona, Warszawa 2012, ss. 262, [2].

Opis obrazu i datacja w oficjalnej narracji katolickiej na stronie Diecezji Opolskiej wiążą się z pradawnymi, średniowiecznymi i nowożytnymi, polskimi, piastowskimi korzeniami tych ziem:

„Badania archeologiczne dowodzą, że w Opolu istniał silny ośrodek Słowian Zachodnich – Opolan. Świadectwem tego są między innymi wykopaliska z zachowanym grodem i podgrodziem. Do XVI w. Opole było siedzibą jednej z linii Piastów, silnie rozgałęzionych na całym Śląsku. Do dziś istnieje w kościele franciszkanów Mauzoleum Piastów Opolskich. Po ich wygaśnięciu Opolszczyznę objęli [austriaccy] Habsburgowie, a od połowy XVIII w. [pruscy] Hohenzollernowie. Od tego czasu następuje silna germanizacja, która mimo swej intensywności nie zdołała zniszczyć polskości tych ziem. Jeszcze w początkach XX w. uczeni niemieccy określają Opolszczyznę jako »Polski Śląsk«. Po II wojnie światowej Opole wraca do Polski. Odtąd następuje nowy okres rozwoju czci łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Opolskiej znajdującego się w katedrze."[4].

Według katolickiej narracji kult maryjny w Opolu liczy sobie już ponad tysiąc lat:

„Najstarszą opolską świątynią, w której zanoszono modlitwy za pośrednictwem Maryi, jest kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej na Górce, wg legendy założony przez samego św. Wojciecha."[5].

Obraz Matki Bożej Opolskiej, który dziś znajduje się w bocznym ołtarzu katedry pw. Krzyża Świętego w Opolu można opisać następująco:

„Wizerunek przedstawia Madonnę ujętą w półpostaci, z Jezusem na lewym ramieniu. W prawej dłoni Matka Boża trzyma jabłko. Głowę ma lekko schyloną w stronę Syna, który twarzyczką zwraca się ku Matce, a prawą rączkę unosi w geście błogosławieństwa, w lewej zaś ręce trzyma księgę Pisma Świętego. Tło obrazu stanowi amarantowe sukno."[6].

Dodać trzeba, że obraz

„Namalowany został na desce lipowej (129 x 92 cm) (...)"[7].

Datacja obrazu wskazuje na XV wiek, zaś anonimowy autor obrazu wywodzi się, według analiz stylistycznych, z jednego z warsztatów ówczesnego Królestwa Czech.

---

[4] *Diecezja Opolska, Sanktuarium Matki Boskiej Opolskiej*, URL: http://www.diecezja.opole.pl/index.php/o-diecezji/sanktuaria/sanktuarium-matki-boskiej-opolskiej [dostęp: 29.07.2017].

[5] A. M., *Matka Boska Opolska*, URL: http://www.opole.pl/matka-boska-opolska/ [dostęp: 29.07.2017].

[6] *Diecezja Opolska,* op. cit., ibidem.

[7] *ILG Internetowa Liturgia Godzin*, Czytelnia, 21 czerwca, *Najświętsza Maryja Panna Opolska*, URL: http://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/06-21b.php3 [dostęp: 29.07.2017].

„Cudowny wizerunek namalowany jest na desce lipowej przez nieznanego artystę z kręgu czeskich warsztatów malarskich. Badania historyczne pozwalają określić czas powstania obrazu na koniec XV w."[8].

Dodać należy także, że:

„Trudna do ustalenia jest natomiast dokładna data i miejsce powstania słynącego łaskami obrazu Opolskiej Pani. W Bytomiu i Koźlu zachowały się dwa podobne wizerunki Matki Bożej, o których dokładnie wiemy, gdzie i kiedy zostały namalowane. Madonna z Bytomia pochodzi z 1430 r., obraz kozielski z tego samego okresu. Oba zostały namalowane na terenie Czech, w XIV i XV wieku[,] opierając się na wzorach italo-bizantyńskich. Porównując oba wizerunki z opolskim obrazem, stosunkowo łatwo jest określić czas powstania obrazu Matki Bożej Opolskiej. Sposób przedstawienia postaci, kolor i pozostałe formalne aspekty wizerunku prowadzą do wniosku, że opolski obraz powstał około 1480 r. na terenie Czech."[9].

Istnieje także hipoteza alternatywna, według której oryginalny obraz Matki Bożej Opolskiej (do 1702 r. pierwotnie – Piekarskiej), jest identyczny z obrazem Matki Bożej wymienionym w dokumentach dotyczącym Piekar z 1318 roku:

„Pochodzenie cudownego obrazu Matki Bożej od dawna jest przedmiotem badań historyków. (...). Pewne natomiast jest to, że w 1318 roku dokonano jego konsekracji już w bocznym ołtarzu piekarskiego kościoła, co zostało udokumentowane w *Historia Residentiae et Templi Societatis Jesu Piekarii*."[10].

Nie rozstrzygając ostatecznie sporu o datację, można jednak przytoczyć argument za odrzuceniem tej tezy o czternastowiecznym pochodzeniu owego oryginalnego obrazu:

„Pewne zmiany, których doszukano się w malowidle, wskazują na odstępstwa od tradycyjnej Hodigitrii. Mówi się, że w obrazie widać wpływy szkoły czeskiej (układ głów Madonny i Dzieciątka, ułożenie szat), choć nie odrzuca się także hipotezy o jego polskim »pochodzeniu«."[11].

Wpływy stylistyczne piętnastowiecznego malarstwa czeskiego raczej wykluczają hipotezę o tym, że jest to obraz czternastowieczny. Aczkolwiek zawsze można próbować tę datację historyków sztuki na podstawie analizy stylu, tylko trzeba mieć do tego mocne argumenty w samym dziele (malowidle), np. fizykochemiczne.

---

[8] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[9] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych, Wrocław – Księże Małe*, online, URL: http://parafiaksieze.pl/sanktuaria-w-regionie/337-opole–sanktuarium-matki-boskiej-opolskiej [dostęp: 5.08.2017]. Obecnie ta podstrona (Sanktuaria w regionie) już nie istnieje.
[10] *Obraz Matki Boskiej Piekarskiej*. E-ncyklopedia, Historia Kościoła na Śląsku URL: http://www.encyklo.pl/index.php?title=Obraz_Matki_Boskiej_Piekarskiej [dostęp: 29.07.2017].
[11] Ibidem.

Na przełomie XV i XVI wieku obraz znajdował się w Piekarach Śląskich, jak można twierdzić hipotetycznie, gdzie cieszył się już wtedy kultem. W popularnych narracjach czytam:

„Historia opolskiego wizerunku Matki Bożej jest niezwykle bogata. Obraz pochodzi z Piekar, gdzie już w średniowieczu słynął łaskami."[12].

Fakt umieszczenia obrazu w kościele czternastowiecznym nie oznacza wcale, że ów obraz pochodzi z czternastego wieku, to jasne.

„Pierwotnie obraz znajdował się w XIV-wiecznym kościele Matki Boskiej w Piekarach, gdzie słynął łaskami."[13].

W XVI wieku miała miejsce reformacja (a w zasadzie – deformacja), czyli bunt części duchowieństwa katolickiego i wiernych po antypapieskich wystąpieniach ks. Marcina Lutra (1483-1546), Jana Kalwina (1509-1564) i ks. Ulricha Zwinglego (1484-1531) i innych, który to bunt przy poparciu świeckich władców (i możnowładców) doprowadził w konsekwencji do rozłamu w Kościele Katolickim. W ten sposób zamiast realnego zreformowania (reformy, reformacji) Kościoła Katolickiego od wewnątrz, powstały liczne, zewnętrzne, wspólnoty protestanckie, niemające jednak jakiejkolwiek sukcesji apostolskiej od św. Piotra (sukcesję tę zachowały tylko Kościół Prawosławny i Katolicki). Na ówcześnie katolickim Śląsku protestantyzm także szerzył się w XVI i XVII wieku, skutkiem czego liczne kościoły katolickie (budynki kościelne) zostały przejęte przez protestantów.

„W okresie reformacji kościół [w Piekarach Śląskich] przeszedł w ręce protestantów (...)"[14].

Długo trwało, zanim w XVII wieku po wojnie trzydziestoletniej, niektóre z tych świątyń oddano prawowitym właścicielom. Drewniany kościół p.w. św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich, zajęty przez protestantów

„(...) dopiero w 1659 r. został zwrócony katolikom."[15].

Po powrocie tej piekarskiej świątyni w ręce rzymskich katolików proboszczem został tam ks. Jakub Roczkowski. W owym czasie obraz Maryi Panny z Dzieciątkiem (Madonny z Jezusem) umieszczony był w bocznym ołtarzu.

[12] *Diecezja Opolska,* op. cit..
[13] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych*..., op. cit., ibidem.
[14] *Diecezja Opolska,* op. cit., ibidem.
[15] Ibidem.

„Ówczesny proboszcz, ksiądz Jakub Roczkowski, zainteresował się zapomnianym i mocno zabrudzonym obrazem Madonny i przeniósł go do głównego ołtarza. Od tego czasu zaczął szerzyć się w Piekarach [Śląskich] Jej kult, niemalże przyćmiewając kult Matki Bożej Częstochowskiej."[16].

Oryginalny obraz Matki Bożej Piekarskiej (zwany po 1702 r. obrazem Matki Bożej Opolskiej), według innej narracji został „odnaleziony". Problem jednak w tym, że nie był on wcale ukryty, skoro wisiał sobie w bocznym ołtarzu na widoku, więc trudno mówić o jakimś „odnalezieniu".

„Pierwsze wzmianki o obrazie Matki Bożej Opolskiej pochodzą z 1659 roku, kiedy to został odnaleziony przez [księdza proboszcza] Jakuba Roczkowskiego w bocznym ołtarzu kościoła NMP [Najświętszej Maryi Panny] i św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich, zaraz po przejściu fali protestantyzmu przez Śląsk"[17].

Od razu po odnalezieniu w 1659 r. obraz, wg relacji ówczesnego piekarskiego proboszcza, zaczął czynić cuda:

„Według relacji ks. proboszcza Jakuba Roczkowskiego po przeniesieniu jej wizerunku w 1659 roku do ołtarza głównego nastąpiły liczne uzdrowienia."[18].

Jak widać, obraz nie dotarł wtedy jeszcze do Opola, bo od prawie dwustu lat znajdował się bez przerwy w Piekarach Śląskich (można stawiać tezę, że od lat osiemdziesiątych XV wieku do lat siedemdziesiątych XVII wieku), nie opuszczając tego miasta i tej drewnianej, gotyckiej świątyni.

Opole w XVII wieku było stosunkowo dużym miastem w porównaniu z Piekarami Śląskimi, lecz nie miało tak sławnego obrazu, jak małe Piekary.

Tu potrzeba krótkiej dygresji. Rok 1673 był ważny dla wiernych z Opola w związku z innym obrazem – kopią ikony Matki Boskiej Częstochowskiej (Jasnogórskiej Czarnej Madonny), tj, malowidłem umieszczonym w tymże roku w opolskim kościele pw. Świętej Trójcy. Jezuici chcieli w XVII wieku w ten sposób przypomnieć, że jasnogórska ikona Czarnej Madonny wpierw znajdowała się w Opolu za czasów piastowskiego księcia Władysława II Opolczyka (1332-1401) w XIV w., zanim tenże książę podarował ją paulinom na Jasnej Górze (obecnie w Częstochowie):

„Rozwój kultu maryjnego w Opolu to przede wszystkim zasługa jezuitów. W 1673 r. wprowadzili oni do kościoła pw. Św. Trójcy (współcześnie już nie istnieje, upamiętnia go kaplica przy

[16] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych*..., op. cit., ibidem.
[17] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Obraz_Matki_Boskiej_Opolskiej [dostęp: 27.07.2017].
[18] Wikipedia, *Obraz Matki Bożej Piekarskiej*, URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Obraz_Matki_Boskiej_Piekarskiej [dostęp: 29.07.2017].

ul. E. Osmańczyka) kopię obrazu Czarnej Madonny, przypominając w ten sposób o jej obecności w Opolu przed przeniesieniem do Częstochowy."[19].

Na temat dziejów oryginalnego obrazu Matki Bożej Piekarskiej (zwanej po 1702 r. Matką Bożą Opolską) można przeczytać następujące treści, w popularnej narracji opartej o inne opracowania[20]. Dalsze dzieje tego oryginału obrazu w XVII wieku – przedstawiają się następująco w dramatycznej narracji popularnej:

„W 1676 roku w Tarnowskich Górach wybuchła zaraza, która ustąpiła po modlitwach pielgrzymów przed Matką Bożą. Była to pierwsza tzw. pielgrzymka »ślubowana«, kiedy cała wioska podjęła zobowiązanie, że co roku w określonym dniu odbędzie pielgrzymkę jako podziękowanie za otrzymane łaski."[21].

Natomiast w dwa lata później po owej tarnogórskiej zarazie, czyli w 1678 r., w reakcji na nowy kult i nowy ruch pielgrzymkowy, zaistniały w Piekarach Śląskich do oryginału obrazu Matki Bożej Piekarskiej (zwanej od 1702 r. Opolską), sprawy potoczyły się w zgoła nieprzywidzianym kierunku:

„W 1678 paulini z Jasnej Góry sprowadzili do Piekar specjalną komisję, która miała zbadać podstawy kultu obrazu [Matki Bożej w kościele pw. św. Bartłomieja i Najświętszej Maryi Panny – dop. M.M.T.]. W rezultacie księdza [proboszcza Jakuba] Roczkowskiego aresztowano na miesiąc za [jakoby] fałszywe szerzenie kultu obrazu, a obraz [Matki Bożej Piekarskiej (późniejszej - Opolskiej)] schowano w zakrystii. Po [ówczesnym] buncie ludności piekarskiej [oryginalny] obraz znowu umieszczono w ołtarzu głównym, lecz zakazano jego kultywowania."[22].

Według innej narracji:

„Obraz stał się »sławny« za sprawą głośnego uwolnienia od zarazy pobliskich Tarnowskich Gór, które to przypisywano wysłuchanym prośbom o uzdrowienie powierzanym przez tarnogórzan przed wizerunkiem Madonny. Z biegiem czasu obraz darzony był coraz większym kultem. Sprowadziło to do Piekar dwie komisje mające zbadać sprawę jego »cudowności«. W 1678 roku chłopi piekarscy wzniecili nawet bunt przeciw planowanemu usunięciu przez komisarzy biskupich malowidła z ołtarza głównego. Wkrótce zagrożeni poczuli się także Paulini z Jasnej Góry, dotychczas głównego miejsca pielgrzymek na Śląsku. Sprawę rozwiązano tymczasowo - obraz miał pozostać w ołtarzu głównym, jednak urzędowo nie mógł być uznany za cudowny."[23].

Spory o kult i cudowność obrazu Matki Bożej Piekarskiej (Opolskiej) trwały kilka lat, jednak zostały nieoczekiwanie rozstrzygnięte pozytywnie, na jego korzyść w 1680 r. przez Jana Fryderyka z Waldsztajnu, Jana Bedřicha z Valdštejna, czyli Johanna Friedricha von Waldstein (1642-1694), arcybiskupa metropolitę

[19] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit., ibidem.
[20] Vide: S. Baldy, *Matka Boska Opolska*, op. cit. ibidem; E. Morgunow, *Madonny*, op. cit., ibidem.
[21] Wikipedia, *Obraz Matki Bożej Piekarskiej*, op. cit.
[22] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[23] *Obraz Matki Boskiej Piekarskiej*, E-ncyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku ,op. cit., ibidem.

praskiego i prymasa Czech (1675-). Śląsk należał wtedy do Królestwa Czeskiego, a korona czeska należała do austriackich Habsburgów. Zdarzył się cud w związku z epidemią zarazy (prawdopodobnie dżumy) w Pradze w 1680 r.

„W 1680 roku Czechy nawiedziła zaraza. Cesarz [austriacki] Leopold I [Habsburg (1640-1705) – dop. M.M.T] nakazał sprowadzić obraz z Piekar [Śląskich]. Wizerunek umieszczono na kilka tygodni w kolegiacie św. Klemensa w Pradze, następnie 15 marca [1680 roku] w uroczystej procesji przeniesiono go do katedry św. Wita. Zaraza ustąpiła. Wtedy arcybiskup praski [Jan Bedřich z Valdštejna] oficjalnie orzekł, że obraz [Matki Bożej] jest cudowny. Obraz wywieziono z powrotem do Piekar [Śląskich]. W drodze orszak zatrzymał się w Hradcu Králové, gdzie wykonano swobodną kopię obrazu [Matki Bożej Piekarskiej – tę samą, która do dziś znajduje się w Piekarach dop. M.M.T.]. Do Piekar obraz dotarł 25 marca 1680 [roku].”[24].

To samo wydarzenie w nieco innej narracji opisano tak:

„ [Obraz ten] 15 marca 1680 roku w uroczystej procesji przeniesiono go ulicami Pragi. Zaraz ustąpiła, a arcybiskup praski Jan Fryderyk Waldstein potwierdził urzędowo cudowność obrazu. W drodze powrotnej obraz zatrzymał się w miejscowości Hradec Králové, gdzie ludzie również cierpieli na skutek zarazy. W rok później miasto jako dowód wdzięczności ofiarowało Piekarom obraz wotywny.”[25]. [Tzn. w 1681 r. w Hradec Králové namalowano swobodną kopię obrazu Matki Bożej Piekarskiej do dziś dnia obecną w Piekarach Śląskich – dop. M.M.T.].

Innymi słowy:

„Wizerunek zaczął nabierać coraz większego rozgłosu, tak że w roku 1680, gdy w Pradze szalała zaraza[,] dziesiątkując ludność miasta, cesarz Leopold I sprowadził obraz Piekarskiej Madonny do Pragi, aby jej mieszkańcy mogli sobie uprosić u Matki Bożej uwolnienie od choroby. Wizerunek został przewieziony i w uroczystej procesji obnoszono go po całym mieście. Po dwóch tygodniach, gdy zaraza zaczęła wygasać, łaskami słynący obraz, obdarowany licznymi wotami, powrócił do Piekar.”[26].

To samo jeszcze inaczej:

„Ostatecznie arcybiskup Pragi - Jan Fryderyk Waldstein uznał wizerunek Matki Bożej Piekarskiej za cudowny. Stało się to w 1680 roku, gdy przywieziony do Pragi na prośbę cesarza Leopolda I, obraz Madonny przyczynił się wyraźnie do ustania zarazy panującej w mieście.”[27].

Po oficjalnym potwierdzeniu w 1681 r. przez hierarchę praskiego cudowności, paulini jasnogórscy już nie mogli nic wskórać w kwestii dalszego, ewentualnego zablokowania kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich, pobliskiego, niejako konkurencyjnego dla częstochowskiego sanktuarium Czarnej Madonny.

---

[24] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[25] Wikipedia, *Obraz Matki Bożej Piekarskiej*, op. cit.
[26] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[27] *Obraz Matki Boskiej Piekarskiej*, op. cit.

Do oryginału obrazu Matki Bożej, kiedy jeszcze znajdował się w Piekarach, pielgrzymowano licznie w XVII wieku

„Najstarsze pielgrzymki przybyły do Piekar z Tarnowskich Gór (1676) i Opola (1681). Pielgrzymowały do Madonny Piekarskiej całe rodziny królewskie, książęce, ale przede wszystkim wierni z całego Śląska, Polski, a także krajów ościennych."[28].

Oryginalny obraz Matki Boskiej Piekarskiej (po 1702 r. zwanej Opolską) w związku z najazdem islamskich Turków na Cesarstwo Austrii i polską odsieczą wiedeńską króla Jana III Sobieskiego w 1683 r. przeżywał rozkwit kultu. Piekary Śląskie należały wtedy do Cesarstwa Austrii, po faktycznym wcieleniu Królestwa Czech do tego kraju. Zatem inwazja islamskich wojsk na południowe rubieże Austrii oznaczała także atak na całe państwo austriackie Habsburgów, włącznie z potencjalnym zagrożeniem dla Śląska jako najbardziej północnej części tego habsburskiego imperium. Piekary Śląskie nie miały wtedy stosownych umocnień obronnych, a drewniany kościółek nie gwarantował jakiejkolwiek możliwości obrony przed ewentualną inwazją islamską. Nie wiedziano wtedy, jak potoczą się losy wojny austriacko-tureckiej (faktycznie była to wojna islamsko-chrześcijańska, a po stronie chrześcijańskiej walczyły wojska sprzymierzonych państw, głównie Cesarstwa Austrii i Rzeczypospolitej Polskiej, ale i inne). Opole było wtedy względnie bezpieczniejsze, trudniejsze do zdobycia. Z tej racji cenny obraz Matki Bożej zdecydowano się pierwszy raz ewakuować z Piekar do Opola w 1683 r. Według popularnej narracji – przed odsieczą wiedeńską zdarzyło się, że:

„Dziesięć lat później [1683], w trakcie wojny Rzeczpospolitej z Turcją, do Opola znad granicy Śląska trafił wizerunek Matki Boskiej Piekarskiej."[29].

„W tym czasie opiekę nad sanktuarium przejęli oo. jezuici, którzy w 1683 roku przewieźli wizerunek do Opola, ponieważ obawiali się zbliżającej się nawały tureckiej. Obraz trafił do kościoła p.w. Świętej Trójcy (...)"[30].

Istnieją dwie, nam współczesne, niejako sprzeczne ze sobą, wzajemnie wykluczające się narracje popularne w XXI wieku::

„W roku 1683 jezuici przewieźli wizerunek [Matki Bożej Piekarskiej dop. M.M.T.] do Opola, ponieważ obawiali się zbliżającej się nawały tureckiej. W Piekarach [Śląskich] pozostała kopia obrazu, przed którą modlił się spieszący pod Wiedeń z odsieczą Jan III Sobieski [(1629-1696) dop. M.M.T.]."[31].

[28] Ibidem.
[29] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[30] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych...*, op. cit.
[31] *Diecezja Opolska*, op. cit.

Wynika z tego, że Jan III Sobieski w 1683 r. modlił się przed bitwą w Piekarach Śląskich przed kopią Matki Bożej Piekarskiej, wykonaną kilka lat wcześniej w Hradcu Královém (czyli w Gródku Królewskim). Z innej narracji z kolei wynika, że Jan III Sobieski modlił się przed oryginałem obrazu Matki Bożej Piekarskiej, przewiezionej dla bezpieczeństwa do Opola (widocznie niektórzy na temat każdego z tych dwóch miast tak współcześnie uważają, skoro tak kontekstowo suponują):

„Sprowadzenie obrazu do Opola. Gdy Europę najechały wojska tureckie, obraz wywieziono do Opola. Udający się na odsiecz Wiednia, Jan III Sobieski modlił się przed wizerunkiem o zwycięstwo."[32].

Po odsieczy wiedeńskiej natomiast:

„Kiedy groza zdewastowania katolickiej świętości przez muzułmanów minęła, obraz wrócił do sanktuarium piekarskiego."[33].

Innymi słowy

„Po zażegnaniu tureckiego niebezpieczeństwa przez »Lwa Lechistanu«, jak nazywali Turcy Króla Jana III, jezuici zwrócili [oryginalny] obraz [Madonny z Opola] do Piekar [Śląskich] (...)"[34].

Po chwalebnej wiktorii wiedeńskiej pozostały królewskie wota w postaci 'sukienki' (okładu) dla oryginału obrazu Matki Bożej Piekarskiej (zwanej po 1702 r. Opolską), co stało się widomym znakiem królewskiego kultu dla obrazu ze strony Króla Jana III Sobieskiego (poza tym, że króla, to jeszcze dodatkowo – człowieka głęboko pobożnego i arcybrata Arcybractwa Męki Pańskiej w Krakowie przy bazylice Ojców Franciszkanów).

„Kiedy [Jan III Sobieski] wracał po wygranej bitwie [spod Wiednia], nakazał ze zdobytego srebra wykonać sukienkę dla obrazu. Wizerunek wrócił do Piekar."[35]. „O kulcie świadczą liczne wota, między innymi srebrna sukienka ofiarowana przez Jana III Sobieskiego (...)"[36].

Z oryginalnym obrazem Matki Bożej Piekarskiej (późniejszej Opolskiej) wiąże się epizod z królem Augustem II Sasem (1696), który jeszcze w Piekarach Śląskich:

„W kilka lat później, w roku 1696, modlił się przed Panią Opola, spieszący na koronację do Warszawy, król August II Sas i tam zaprzysiągł Pacta conventa."[37].

---

[32] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[33] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[34] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[35] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[36] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[37] Ibidem.

Z początkiem XVIII wieku oryginał obrazu Matki Boskiej Piekarskiej zostaje przeniesiony na stałe z Piekar Śląskich do Opola i już nie wraca do piekarskiej świątyni nigdy, stając się w świadomości wiernych obrazem Matki Bożej Opolskiej:

„(...) [Jezuici] w 1702 r. ponownie go przewieźli do Opola z lęku przed kolejnym »potopem« szwedzkim Karola XII [(1682-1712) dop. M.M.T.]. Od tego czasu wizerunek Matki Bożej Piekarskiej pozostał już na stałe w Opolu. W Piekarach zaś zaczęła słynąć łaskami pozostawiona tam uprzednio kopia."[38].

Innymi słowy

„W 1702 r. jezuici ponownie przewieźli obraz do Opola, tym razem w obawie przed szwedzką nawałą z północy. Od tego czasu słynący już wówczas cudami obraz (modlitwie do Matki Boskiej Piekarskiej przypisywano m.in. ustanie zarazy na Śląsku i w Czechach) pozostaje w naszym mieście. Tym samym obraz Matki Boskiej Piekarskiej stał się obrazem Matki Boskiej Opolskiej (w Piekarach Śl[ąskich]. znajduje się kopia wykonana w 1681 r. w Hradec Králové; oryginał powstał prawdopodobnie również na terenie Czech, ok. 1480 r.)."[39].

Według innej, współczesnej, popularnej narracji:

„W 1702 roku ze względu na bezpieczeństwo, które zagrożone było walkami religijnymi obraz Matki Bożej wywieziono do kościoła św. Krzyża w Opolu, gdzie znajduje się do dziś. Tam ikona przez długi czas nie wyróżniała się szczególną czcią i nie przyciągała pielgrzymek."[40].

Po 1702 r. z kolei

„W Piekarach zaś zaczęła słynąć łaskami pozostawiona tam uprzednio kopia."[41].

Dzieje obrazu w XVIII wieku w Opolu, według innej narracji, są następujące:

„W XVIII wieku, gdy Karol XII wygrał bitwę pod Narwą [w 1700 r. – dop. M.M.T.] i przekroczył granicę Polski w 1702, wizerunek ponownie wywieziono do Opola, skąd już nigdy nie wrócił.

Obraz w Opolu. Początki. Na początku obraz umieszczono na miejscu kopii wizerunku Jasnogórskiego w ołtarzu głównym kościoła Świętej Trójcy, wybudowanym na miejscu Zamku Piastowskiego, należącym do jezuitów."[42].

Innymi słowy, dodając pewne szczegóły:

---

[38] Ibidem.
[39] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[40] *Obraz Matki Bożej Piekarskiej*, op. cit.
[41] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych*..., op. cit.
[42] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.

„Po raz kolejny oryginalny obraz wywieziono w 1702 roku z uwagi na niebezpieczeństwa walk toczonych w ramach wojny północnej. Miejscem schronienia ponownie stało się Opole, gdzie oryginalny wizerunek Madonny znajduje się po dziś dzień, pomimo wielokrotnych interwencji w sprawie powrotu obrazu do Piekar. Po kasacie zakonu jezuickiego w 1733 roku, obraz wraz z majątkiem pojezuickim przeszedł [w Opolu – dop. M.M.T.] pod zarząd państwowy. Po upływie 80 lat, oddano go kościołowi Podwyższenia Krzyża Świętego."[43].

Według innej narracji:

„Pierwotnie obraz umieszczono w kościele Św. Trójcy, na miejscu kopii wizerunku jasnogórskiego. Przybywały doń tysiące pielgrzymów, rocznie nawet kilkadziesiąt tysięcy, w tym monarchowie, jednak na skutek kolejnych pożarów, a przede wszystkim sekularyzacji zakonu jezuitów, kościół Św. Trójcy systematycznie podupadał. Dlatego 17 XII 1813 r. Opolska Pani została przeniesiona do parafialnego kościoła pw. Św. Krzyża."[44].

Z kolei (przed 1773 r., tj. przed kasatą zakonu Jezuitów) zanotowano w opolskiej kronice tego zgromadzenia pewne opinie.

„W XVIII-wiecznej kronice ojców jezuitów, dawnych stróżów sanktuarium [p.w. Świętej Trójcy w Opolu – dop. M.M.T.], czytamy o obrazie, że »zda się jakoby ta Matka przedziwna oczyma Swymi na każdego patrzy, a choćby i tysiące było przytomnych, każdy z nich sądzi, że Matka Jezusa na niego samego Swym macierzyńskim okiem spogląda«."[45].

W XVIII/XIX wieku kult obrazu Matki Bożej Opolskiej rozszerzał się:

„Cześć Matki Bożej ściągała coraz to liczniej pielgrzymów, nie tylko ze Śląska, ale również z Czech oraz później zza kordonów polskich zaborów."[46].

Dzieje obrazu Matki Bożej Opolskiej w XIX wieku należą do niemniej skomplikowanych:

„Na początku XIX wieku, ze zniszczonego już kościoła [p.w. Świętej Trójcy] malowidło wyniesiono do kaplicy urządzonej na miejscu seminarium, służącej tylko nabożeństwom szkolnym. Po sekularyzacji klasztoru dominikanów, obraz przeniesiono w 1810 do kościoła Matki Bożej Bolesnej i św. Wojciecha (na Górce [w Opolu]), do ołtarza głównego. Tam wisiał do 1813 roku, kiedy to w obawie przed wojskami rosyjskimi obraz ukryto w gimnazjum [w Opolu].

Sprowadzenie obrazu do kolegiaty św. Krzyża. Ponieważ ludność opolska żądała dostępu do obrazu, podjęto decyzję o przeniesieniu obrazu do kolegiaty św. Krzyża."[47].

Według innej narracji w sekularystycznych czasach napoleońskich:

---

[43] *Obraz Matki Boskiej Piekarskiej*, op. cit.
[44] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[45] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[46] Ibidem.
[47] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.

„W 1813 r. obraz został przeniesiony z kościoła Jezuitów [p.w. Trójcy Świętej] do katedry [(wtedy - kolegiaty - p.w. Krzyża Świętego w Opolu – dop. M.M.T]. ”[48].

O tym przeniesieniu obrazu Matki Boskiej Opolskiej w 1813 roku z jezuickiego kościoła do ówczesnej kolegiaty (późniejszej katedry) opolskiej p.w. Świętego Krzyża –

„Kanonik Franciszek Paul pisał tak: »Nie można było wymyślić gorszego rozwiązania. Czyż wierni nie mają już prawa do spokojnego nabożeństwa i modlitwy? Nie należy ludzi obrażać: ludność polska nie może korzystać ze swego nabożeństwa w kościele na Górce, do którego ma szczególne zamiłowanie«.

W kościele św. Krzyża panował tłok i nieporządek. Mała liczba kapłanów nie pozwalała organizować pielgrzymek. Kościół w tym czasie służył katolikom i protestantom. Ostatecznie ks. [Franciszek] Paul umieścił obraz w przykościelnej kaplicy NMP Szkaplerznej[,] służącej bractwu NMP Szkaplerznej. (...)”[49].

Według innej narracji w owym czasie XIX wieku było zupełnie inaczej:

„Pomimo sławy cudowności, a także przyozdobienia srebrną sukienką wotywną, podarowaną przez króla Polski Jana III Sobieskiego, obraz nie był eksponowany. Ówczesny proboszcz Franciszek Paul umieścił go w ciemnej i niskiej kaplicy bocznej i zadbał o... wyciszenie nabożeństw maryjnych.”[50].

W drugiej połowie XIX wieku, szczególnie w latach pięćdziesiątych, miało miejsce krótkotrwałe odrodzenie kultu oryginału obrazu Matki Bożej Opolskiej (a raczej: kultu Matki Bożej czczonej w jej obrazie piekarskim w Opolu):

„Kult obrazu został odnowiony, kiedy proboszczem został ks. Herman Gleich [(1815-1910) – w latach 1851-1855 proboszcz w Opolu – dop. M.M.T.]. Wybudowano i poświęcono nowy ołtarz, który później podniesiono do rangi ołtarza uprzywilejowanego.”[51].

Innymi słowy:

„Kult odrodził się za sprawą ks. Hermana Gleicha. W 1852 r. ufundował on nowy, pokaźny, marmurowy ołtarz, w którym umieszczono obraz Matki Boskiej. Przebudowano też kaplicę, co ułatwiło wiernym dostęp przed oblicze maryjne.”[52].

Do rozwoju kultu przyczyniły się odpusty papieskie:

---

[48] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[49] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[50] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit..
[51] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[52] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.

„Ranga miejsca wzrosła w 1856 r., kiedy papież Pius IX [właśc. Giovanni Maria Mastai Ferretti (1792-1878), papież (1846-1878) – dop. M.M.T.] podniósł ołtarz do miana uprzywilejowanego i wyznaczył odpusty dla jej czcicieli."[53].

Niemiecki (pruski) Kulturkampf (1871-1878), czyli walka z Kościołem Rzymskokatolickim pod pretekstem rzekomej walki o kulturę, odcisnął negatywne piętno także na katolickim kulcie Matki Bożej Opolskiej:

„Jednak całe życie religijne miasta zamarło w czasie tzw. Kulturkampfu [(1871-1878) – dop. M.M.T.]. Z tego okresu pochodzi list, ukryty pod ozdobną koroną obrazu [Matki Bożej Opolskiej]:

»Dnia 6 maja obraz ten został wydobyty z ołtarza pokrytego kurzem i pajęczyną. (...) W Strzelcach Opolskich jest trzech proboszczów państwowych. Lud ich unika. Zakony są rozwiązane (...). Nasz biskup jest urzędowo usunięty i przebywa w Jaworniku. Duchowieństwo jest mu posłuszne (...)«"[54].

Dzieje obrazu pod koniec XIX wieku:

„Ożywienie kultu. Od roku 1895 nastąpiło ożywienie czci obrazu. Wybudowano w 1899 dwie wielkie wieże przy kościele [tj. kolegiacie p.w. Świętego Krzyża w Opolu – dop. M.M.T.], jako wotum dla Matki Bożej. Za księdza prałata Kubisa [właśc. Józefa Kubisa (1867-1942), wikarego w Opolu 1895-1900, prałat od 1931 – dop. M.M.T.] sprowadzono ołtarz z kościoła w Jeleniej Górze w miejsce starego."[55].

Dzieje obrazu Matki Bożej Opolskiej w XX wieku, gdy Opole pozostawało jeszcze w rękach Niemiec (do 1945 r.) także obfitują w nowe zdarzenia:

„W kaplicy maryjnej modlił się jego [Piusa IX] następca – Pius XI [właśc. Ambrogio Damiano Achille Ratti (1857-1939), papież 1922-1939 – dop. M.M.T.], przebywający w Opolu w 1920 r., jako nuncjusz Achille Ratti."[56].

„W 1927 obraz [Matki Bożej Opolskiej] odnowiono, a w 1936 zakończono konserwację. W czasie wojny [1939-1945] wizerunek ukryto w zakładzie Św. Józefa w Prószkowie, a w miejsce oryginału wstawiono kopię (dziś eksponowaną w Muzeum Diecezjalnym [w Opolu]). Po zakończeniu wojny [(1945)] obraz ponownie został umieszczony w kościele [(kolegiacie p.w. Świętego Krzyża) w Opolu – dop. M.M.T.]."[57].

Dzieje obrazu po II wojnie światowej, po powrocie Śląska Opolskiego do Polski, wraz z tzw. Ziemiami Odzyskanymi:

„17 lipca 1945 roku odbył się pierwszy powojenny odpust ku czci Matki Bożej. Miesiąc później kolegiatę podniesiono do rangi katedry.

---

[53] Ibidem.
[54] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.
[55] Ibidem.
[56] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[57] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej*, op. cit.

Jubileusz 250-lecia pobytu obrazu w Opolu. Kopia wykonana w Hradcu Králové, czczona w Piekarach Śląskich. W lutym 1946 P. Pawlikiewicz, przy transmisji nabożeństwa w Piekarach, ogłosił w radiu, że obraz zostanie wywieziony do Piekar z okazji stulecia istnienia kościoła w Piekarach i pozostanie tam na stałe. Informację tę potwierdził proboszcz piekarski, ks. H[enryk]. Ligoń [(1896-1968) – dop. M.M.T.]. Administrator Apostolski Bolesław Kominek [(1903-1974) – dop. M.M.T.] zaprotestował i ogłosił, że w roku 1952 odbędzie się jubileusz 250-lecia pobytu obrazu w Opolu, przez co obraz na te uroczystości pozostanie. Na święto zaprosił ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego [(1902-1981) – dop. M.M.T.]. Z okazji jubileuszu wizerunek przeniesiono do ołtarza głównego, a uroczystość odbyła się 14 grudnia 1952."[58].

Ówczesny Prymas Polski – wtedy jeszcze arcybiskup Stefan Wyszyński (1902-1981) rzeczywiście do Opola w 1952 r. przybył i modlił się przed obrazem Matki Bożej Opolskiej.

Po II wojnie światowej wzmógł się kult opolskiego obrazu Najświętszej Maryi Panny:

„Po II wojnie światowej nastąpiło nowe ożywienie kultu Matki Bożej Opolskiej. Przed Jej wizerunkiem kończą się wszystkie ważniejsze uroczystości odprawiane w katedrze, jak np. Ingresy kolejnych biskupów, obchody narodowe i ogólnokościelne."

„Przed maryjnym obrazem koncentrowały się inne ważne wydarzenia w dziejach kościoła opolskiego: ingres [Franciszka Jopa (1897-1976) – dop. M.M.T.] pierwszego biskupa opolskiego (16 XII 1956), obchody millenijne (13-14 VIII 1966), czy ustanowienie Matki Boskiej główną patronką miasta."[59].

Należy wspomnieć także o wotach dziękczynnych dla Matki Bożej Opolskiej, które złożyli trzej papieże w XX wieku: 1) Jan XXIII, właśc. Angelo Giuseppe Roncalli (1887-1963), 2) Paweł VI, właśc. Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini (1897-1978) i 3) Jan Paweł II, właśc. Karol Wojtyła (1920-2005). A wotami tymi zostały m.in.:

„(...) złoty medal - dar papieża Jana XXIII (...)"[60],
„(...) nowoczesny kielich mszalny i złoty różaniec z prawdziwych pereł – dar papieża Pawła VI."[61].

Warto wspomnieć, że w 1974 ustanowiono coroczne Święto Matki Bożej Opolskiej, początkowo przypadające w dzień Matki Bożej Szkaplerznej:

„Uroczystość ta w 1974 r. została wyznaczona przez watykańską Kongregację Kultu Bożego na dzień 16 lipca."[62].

---

[58] Ibidem.
[59] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.
[60] *Diecezja Opolska*, op. cit.
[61] Ibidem.
[62] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.

Dzieje obrazu Matki Bożej Opolskiej pod koniec XX wieku osiągnęły pewną kulminację:

„Koronacja obrazu. W dniu 25 marca 1983 bp ordynariusz Alfons Nossol [(ur. 1932-) dop. M.M.T.] wysłał do papieża Jana Pawła II dokumentację dotyczącą historii kultu i cudów razem z prośbą o koronację wizerunku, z okazji pielgrzymki do Polski. Obraz poddano konserwacji. Nie nałożono ponownie srebrnych sukienek i pierwszych koron ofiarowanych przez króla Jana III Sobieskiego [w 1683 r. – dop. M.M.T.], które później podarowano Muzeum Diecezjalnemu[63]. Koronacja papieska odbyła się 21 czerwca 1983 na Górze Świętej Anny."[64].

Koronacja odbyła się w okrągłą, bo półtysięczną (ok. 1480 – ok. 1980 r.), hipotetyczną rocznicę istnienia Obrazu Matki Bożej Opolskiej (zwanej do 1702 r. – Piekarską). Zdarzenie to ma kilka różniących się między sobą narracji:

„Kolejnym ważnym wydarzeniem była koronacja wizerunku koronami papieskimi z rąk samego Jana Pawła II. Akt koronacji miał miejsce na Górze Świętej Anny w dniu 21 czerwca 1983 roku w 500-lecie istnienia obrazu Opolskiej Pani w obecności miliona pielgrzymów."[65].

„Dnia 21 czerwca 1983 r., w 500-lecie istnienia wizerunku, na oczach miliona pielgrzymów, ręce papieża Polaka – Jana Pawła II ozdobiły skroń Maryi srebrno-złotą koroną. Papież w homilii wygłoszonej na Górze Świętej Anny, gdzie miał miejsce akt koronacji, ukazał piastowską genealogię kultu Pani Opolskiej."[66].

„(...) 21 czerwca 1983 roku, w 500-lecie istnienia wizerunku, w obecności 700 tysięcy pielgrzymów, św. Jan Paweł II dokonał uroczystej koronacji obrazu. Po homilii wygłoszonej na Górze św. Anny, gdzie miała miejsce koronacja, papież powiedział:

»Trzeba sięgnąć do początku owego sześćsetlecia, które w roku ubiegłym i bieżącym gromadzi nas wokół Jasnej Góry. Początek ten zaś znajduje się właśnie tutaj: na Piastowskim Śląsku. Z Wrocławia przybywam na Opolszczyznę, ażeby zatrzymać się na ziemi tego Piasta, z którego imieniem jest związana fundacja Jasnej Góry i darowizna jasnogórskiego obrazu. Jest to Władysław II, książę opolski, zwany powszechnie Opolczykiem. Dokonał swego życia w Opolu, tutaj też spoczywa w podziemiach kościoła franciszkańskiego. W ten sposób dzisiejsza stacja na ziemi opolskiej wpisuje się w papieską pielgrzymkę jasnogórskiego jubileuszu. Stacja ta ma miejsce na Górze Świętej Anny. Na pamiątkę mej obecności na tej ziemi pragnę także dokonać koronacji czcigodnego obrazu Matki Bożej z katedry opolskiej.«"[67].

Inna narracja o tym zdarzeniu brzmi następująco:

---

[63] A. Nossol, *List pasterski Biskupa Opolskiego z okazji 25 rocznicy koronacji Obrazu Matki Bożej Opolskiej i pielgrzymki Sługi Bożego Jana Pawła II na Górę Świętej Anny (21. VI. 1983),* URL: http://www.diecezja.opole.pl/index.php/wiadomosci/listy-pasterskie/biskupa-opolskiego-alfonsa-nossola/415-list-pasterski-biskupa-opolskiego [dostęp 29.07.2017].

[64] Wikipedia, *Obraz Matki Boskiej Opolskiej,* op. cit.

[65] *Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych...,* op. cit.

[66] *Diecezja Opolska,* op. cit.

[67] *ILG Internetowa Liturgia Godzin,* op. cit., ibidem.

„Koronacja obrazu Matki Boskiej Opolskiej. 21.06.1983 r. na Górze św. Anny papież św. Jan Paweł II ukoronował obraz Matki Boskiej Opolskiej pochodzący z opolskiej katedry. Uroczysta koronacja miała miejsce w trakcie trwania II pielgrzymki św. Jana Pawła II do Polski, w atmosferze trwającego jeszcze w naszym kraju stanu wojennego. Wśród zgromadzonych pojawiły się transparenty solidarnościowe, a uczestnicy podnosili palce ustawione w kształcie litery V. Delegaci »Solidarności« wręczyli papieżowi krzyż z motywem drutu kolczastego w drewnianym pudełku imitującym oprawę książki. Według szacunków strony kościelnej w spotkaniu uczestniczyło ponad milion wiernych."[68].

W 1984 r. natomiast miała miejsce zmiana terminu corocznego święta Matki Bożej Opolskiej z dnia 16 lipca na dzień 21 czerwca (odtąd każdego roku).

„Zmiana terminu uroczystości na 21 czerwca upamiętnia akt koronacji obrazu przez Jana Pawła II w 1983 r. podczas nieszporów na Górze św. Anny. Stolica Apostolska w dekrecie z 18 II 1984, nakazała wpisanie do kalendarza diecezji opolskiej 21 czerwca jako święta i dnia wspomnienia Matki Bożej Opolskiej."[69].

Zawikłana historia obrazu Matki Bożej Opolskiej jest dość znana, stanowi część polskiej, zbiorowej świadomości religijnej ze Śląska Opolskiego oraz Górnego Śląska, od ponad tysiąca lat zamieszkiwanych przez Polaków. Obraz przynależy do kultury polskiej, katolickiej, choć wywodzi się z Czech i świadczy o wysokim poziomie czeskich warsztatów malarskich. Obraz stał się niezwykle popularny wśród ludu.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst dotyczy opisu obrazu i kultu Matki Bożej Opolskiej, który znajduje się w kościele pod wezwaniem Świętego Krzyża w Opolu. Obraz ten jest rzeczywistym oryginałem obrazu Matki Bożej Piekarskiej, przywiezionym do Opola z Piekar Śląskich w 1702 r. i tu pozostawionym. Natomiast wierna kopia tego obrazu (Matki Bożej Opolskiej) znajduje się od tego czasu w Piekarach Śląskich i znana jest jako obraz Matki Bożej Piekarskiej.

Słowa klucze po polsku / Key words in Polish:

obraz Matki Bożej Opolskiej, obraz Matki Bożej Piekarskiej, malarstwo XV wieku, Opole, Piekary Śląskie, Górny Śląsk, Śląsk Opolski, kult obrazu, kult maryjny, Maryja, Matka Boska, kultura chrześcijańska**,** malarstwo sakralne,

[68] J. S., *Koronacja obrazu Matki Boskiej Opolskiej*, URL: http://www.opole.pl/matka-boska-opolska/ [dostęp: 29.07.2017].
[69] A. M., *Matka Boska Opolska*, op. cit.

Title in English / Tytuł po angielsku:

The Original Picture of Our Lady of Opole and its Copy – the Picture of Our Lady of Piekary

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is concerned with a description of the picture of Our Lady of Opole, which is placed in the church of the Holy Cross in Opole, as well as with Marian devotion that is connected with the picture and the pace. The picture is the original of the painting of Our Lady of Piekary, which arrived at Opole from Piekary Ślaskie in 1702 and remained there. A faithful copy of that picture (of Our Lady of Opole) has been in Piekary Slaskie since that time and is known as the picture of Our Lady of Piekary.

Key words in English / Słowa klucze po angielsku:

picture of Our Lady of Opole, picture of Our Lady of Piekary, painting of the 15th century, Opole, Piekary Slaskie, Upper Silesia, Opole Silesia, cult of the picture, Marian devotion, the cult of the Virgin Mary, Christian culture, sacral painting,

Wybrana bibliografia / Selected Bibliography / Selected Literature:

Baldy Stefan, *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie Parafii Św. Krzyża*, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1994, ss. 163.
Baldy Stefan, *Matka Boska Opolska. (Opis obrazu i dzieje kultu)*, wyd. 1., Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1983, ss. 70, [2], [16]
Baldy Stefan, *Matka Boska Opolska. (Opis obrazu i dzieje kultu)*, wyd. 2. poszerz., Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1984, ss. 95, [32].
Baldy Stefan, *Teologiczno-historyczne podstawy kultu obrazu Matki Boskiej Opolskiej*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1981, mnps (Archiwum KUL).
Czapliński Konrad Kazimierz, *Koronowane Madonny polskie*, autorzy tekstów: Katarzyna Chełmińska [et al.], Videograf II, Katowice - Chorzów 2007, ss. 93, [2], seria: Dziedzictwo Narodowe.
Melgar Luis Tomás, *1001 wizerunków Matki Boskiej.Tradycja i kultura*, przeł. z hisz. Agata Ciastek, Bellona, Warszawa 2012, ss. 262, [2].
Morgunow Ewa, *Madonny*, fot. Aleksander Morgunov, Edipresse Polska, 2007, ss. 95, seria: Kolekcja: ludzie, czasy, dzieła, t. 41, seria: Kolekcja „Przekroju". Malarze Polscy, t. 41.
Rosikoń Janusz, *Totus tuus. Madonny papieskie*, Rosikon Press, Apostolicum, Warszawa - Ząbki 2004, ss. 311.
Rosikoń Janusz, *Totus Tuus. Madonny papieskie*, Świat Książki - Bertelsmann Media, Warszawa 2007, ss. 311, [1].

Netografia:

A. M., *Matka Boska Opolska*, URL: http://www.opole.pl/matka-boska-opolska/ [dostęp: 29.07.2017].

Diecezja Opolska, *Sanktuarium Matki Boskiej Opolskiej*, URL: http://www.diecezja.opole.pl/index.php/o-diecezji/sanktuaria/sanktuarium-matki-boskiej-opolskiej [dostęp: 29.07.2017].
ILG *Internetowa Liturgia Godzin*, Czytelnia, 21 czerwca, *Najświętsza Maryja Panna Opolska*, URL: http://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/06-21b.php3 [dostęp: 29.07.2017].
J. S., ***Koronacja*** *obrazu Matki Boskiej Opolskiej*, URL: http://www.opole.pl/matka-boska-opolska/ [dostęp: 29.07.2017].
Nossol Alfons, *List pasterski Biskupa Opolskiego z okazji 25 rocznicy koronacji Obrazu Matki Bożej Opolskiej i pielgrzymki Sługi Bożego Jana Pawła II na Górę Świętej Anny (21. VI. 1983)*, URL: http://www.diecezja.opole.pl/index.php/wiadomosci/listy-pasterskie/biskupa-opolskiego-alfonsa-nossola/415-list-pasterski-biskupa-opolskiego [dostęp 29.07.2017].
Obraz Matki Boskiej Piekarskiej, E-ncyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku URL: http://www.encyklo.pl/index.php?title=Obraz_Matki_Boskiej_Piekarskiej [dostęp: 29.07.2017].
Rzymskokatolicka Parafia Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych, Wrocław – Księże Małe, online, URL: http://parafiaksieze.pl/sanktuaria-w-regionie/337-opole–sanktuarium-matki-boskiej-opolskiej [dostęp: 5.08.2017].
Wikipedia, ***Obraz Matki Boskiej Opolskiej***, URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Obraz_Matki_Boskiej_Opolskiej [dostęp: 27.07.2017].
Wikipedia, ***Obraz Matki Bożej Piekarskiej***, URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Obraz_Matki_Boskiej_Piekarskiej [dostęp: 29.07.2017].

VIII. Information for Authors
(VIII. Informacje dla Autorów)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 406

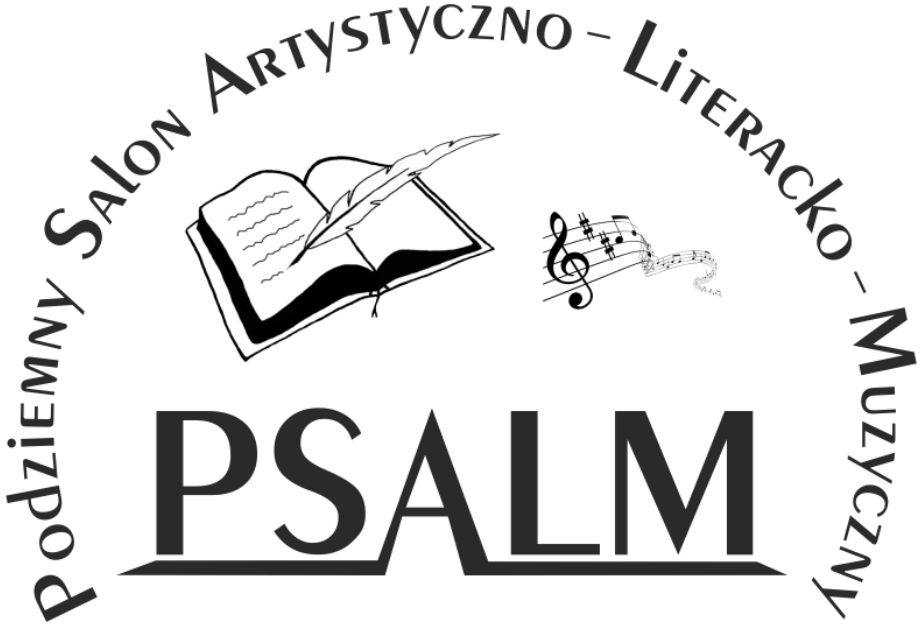

Ilustracja 2. / Illustration 2.

Logo Podziemnego Salonu Artystyczno-Literacko-Muzycznego (PSALM-u) w Krakowie przy Parafii Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych (projekt: Małgorzata Handzel).

Logo of the Underground Artistic-and-Literary-and-Music Salon (the PSALM) in Cracow at the Parish of Our Lady of the Rosary in the Piaski Nowe District (the project: Małgorzata Handzel).

[In English]

Evaluation Form

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

CODE of the reviewed article (identification details, including author's name, affiliation, title, and rank are encoded and known only to the editorial board up to the time of publication, because of the double-blind review process) .....

Title of the reviewed article (text) .....

Topic of the reviewed article (text) .....

The review of the article

Rank/title, first name and surname of the reviewer: .....

1. Table of evaluation according to the criteria

The criteria of evaluation for the text review and the assessement of coherence between the text and the criteria:	Very weak	Marginal	Acceptable	Good	Excellent
1. Coherence with the profile of the journal					
2. Originality (does the text contain new, important research statements or results, or new, significant information)					
3. Quality of scholarly methodology (research methodology, application of proper methods for research and the principles of publishing scholarly texts)					
4. Practical applicalibity					
5. Completeness (are all elements of the scholarly text present)					
6. Comprehension by the reader (is the text coherent and logical)					
7. Quality of references and documentation (footnotes)					
8. Structure and style of presentation [organization of material and style of presentation]					
9. Clarity/quality of tables, diagrams					
10. Relevance or topicality of the subject					

Implications: Does the text correctly identify its implications for further scholarly research, theoretical or practical solutions, or social development?	
Does the text reveal or illustrate a connection between theory and practice?	
Can this text be used in practical education, further research, utilizing the input of the article?	
Are the research results presented in the text coherent with the research issues?	

2. RECOMMENDATION

Recommendation/Quality of the article: (please mark only one answer)

ACCEPT WITHOUT REVISIONS (recommended unconditionally)	
Accept **after minor** editorial revisions (recommended with some revisions – text fails several criteria)	
Accept **after serious** revisions (another review required) (not recommended, text shows promise but does not fulfill the criteria in its current form)	
REJECT WITH POSSIBILITY OF REVISION AND RESUBMISSION	
REJECT (text does not fulfill the criteria)	

signature of the reviewer (or a sign): .....

3. JUSTIFICATION

.....
.....
.....

[Scholarly value of the reviewed text (no more than 600 characters)]

4. Comments on particular points (1-10) of the criteria:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

[no more than 600 characters]

.....

Legible signature of the Reviewer

Place....., date ..... (dd.mm.yyyy)

[In Russian]

Формуляр рецензии

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензируемой статьи (идентифицирующие данные - фамилия и имя Автора, его место работы, научная степень и звание - закодированы и известны только Редакции до момента публикации, поскольку процесс рецензирования анонимный в обоих случаях) .....

Название рецензируемой статьи (текста) .....

Тематика рецензируемой статьи (текста) .....

Рецензия статьи

Степень/звание, имя и фамилия Рецензента: .....

1. Таблица оценки рецензента по критериям

Критерии рецензирования текста и оценка соответствия текста критериям:	Очень слабое	Слабое (граничное)	Приемлемое	Хорошее	Очень хорошее
1. Соответствие тематике журнала					
2. Оригинальность (есть ли в тексте новые, важные результаты исследований, новая научная информация, т. е. 'добавочная стоимость')					
3. Качество научного уровня (исследовательская методология, точное использование методов исследования и требований к публикациям научных текстов)					
4. Практическое значение					
5. Полнота (присутствие всех составляющих научного текста)					
6. Связь с читателем (последовательность и логичность содержания)					
7. Качество ссылок, качество цитирования (ссылок)					
8. Организация и способ подачи информации (содержания)					
9. Ясность / качество оформления таблиц, диаграмм					
10. Актуальность темы					

Итоги: Правильно ли определено в тексте влияние содержания на осуществление научных исследований, теоретических и практических исследований или на общественную жизнь?	
Наблюдается ли в тексте связь между теорией и практикой?	
Может ли текст использоваться в практике обучения, в дальнейших исследованиях?	
Совпадают ли результаты исследования, представленные в тексте, с научными выводами?	

2. РЕКОМЕНДАЦИЯ

Рекомендация / Качество статьи: (отметить только один ответ)

ПОДДЕРЖИВАЮ БЕЗ ИЗМЕНЕНИЙ (рекомендуется без условий)	
Рекомендуется **после некоторых** правок редакции (рекомендуется с условием – текст не соответствует нескольким критериям)	
Рекомендуется после **значительных** правок (требуется повторная рецензия) (не рекомендуется, текст не соответствует критериям)	
НЕ РЕКОМЕНДУЕТСЯ, ВОЗВРАЩАЕТСЯ (в данном виде) (отклоняется, текст не отвечает требованиям)	

Собственноручная подпись Рецензента .....

3. ОБОСНОВАНИЕ

.....
.....
.....

[ценность рецензируемого текста (максимум 600 знаков)]

4. Некоторые замечания по отдельным пунктам (1-10) критериев:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

[максимум 600 знаков]

.....

Собственноручная читаемая подпись Рецензента

Город..... дата ..... (день-месяц-год)

[In Polish]

Formularz recenzji

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KOD recenzowanego artykułu (dane identyfikacyjne nazwisko i imię Autora, jego afiliacja, stopień i tytuł, są zakodowane i znane tylko Redakcji aż do momentu publikacji, ponieważ proces recenzowania jest podwójnie anonimowy) .....

Tytuł recenzowanego artykułu (tekstu) .....

Tematyka recenzowanego artykułu (tekstu) .....

Recenzja artykułu

Stopień/tytuł, imię i nazwisko Recenzenta: .....

1. Tabela oceny recenzenckiej według kryteriów

Kryteria recenzji tekstu i ocena zgodności tekstu z kryteriami:	Bardzo słaba	Margi-nalna	Akceptowal-na	Dobra	Bardzo dobra
1. Zgodność z tematyką czasopisma					
2. Oryginalność (czy tekst zawiera nowe, ważne ustalenia badawcze, nowe, znaczące informacje, tj. 'wartość dodana')					
3. Jakość warsztatu naukowego (metodologia badawcza, czy autor stosuje prawidłowe metody badań i czy stosuje zasady wymagane dla publikacji tekstów naukowych)					
4. Przydatność praktyczna					
5. Kompletność (czy są wszystkie elementy tekstu naukowego)					
6. Komunikacja z czytelnikiem (czy treść jest spójna, logiczna?)					
7. Jakość odniesień do literatury, jakość cytowań (przypisów)					
8. Organizacja i sposób prezentacji treści					
9. Przejrzystość / jakość sporządzenia tabel, wykresów					
10. Aktualność tematu					

Implikacje: Czy tekst prawidłowo identyfikuje wpływ jego treści na realizację badań naukowych, przedsięwzięć teoretycznych, praktycznych lub rozwój społeczności?	
Czy tekst stanowi pomost pomiędzy teorią i praktyką?	
Czy tekst może być wykorzystany w praktyce edukacji, w dalszych badaniach?	
Czy wyniki badawcze przedstawione w tekście są zbieżne z wnioskami badawczymi?	

2. REKOMENDACJA

Rekomendacja / Jakość artykułu: (proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź)

DO ZAAKCEPTOWANIA BEZ ZMIAN (rekomenduję | |

bezwarunkowo)	
Do akceptacji **po drobnych** poprawkach redakcyjnych (rekomenduję warunkowo – tekst nie spełnia paru kryteriów)	
Do akceptacji **po znaczących** poprawkach (wymagana ponowna recenzja) (nie rekomenduję, tekst nie spełnia kryteriów)	
NIE ZAAKCEPTOWANY, ODRZUCONY (w obecnej postaci) (odrzucam, tekst nie spełnia kryteriów)	

własnoręczny podpis Recenzenta (lub parafka) .....

3. UZASADNIENIE

.....
.....
.....

[merytoryczne walory recenzowanego tekstu (maksymalnie 600 znaków)]

4. Ewentualne uwagi do poszczególnych punktów (1-10) kryteriów:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

[maksymalnie 600 znaków]

.....
własnoręczny, czytelny podpis Recenzenta

Miejscowość....., data ..... (dd.mm.rrrr)

[In Czech]

Formulář recenze

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KÓD recenzovaného článku (identifikační údaje jména a příjmení autora, jeho příslušnosti, hodnosti a titulu jsou zakódovány a známy pouze redakci až do zveřejnění, protože recenzní proces je dvakrát anonymní)

Titul recenzovaného článku (textu) .....

Tematika recenzovaného článku (textu) .....

Recenze článku

Hodnost / titul, jméno a příjmení recenzenta .....

1. Tabulka recenzního hodnocení podle kritérií

Kritéria recenze textu i hodnocení shody textu s kritérii:	Velmi slabá	Okra-jo-vá	Přija-telná	Dob-rá	Velmi dobrá
1. Shoda s tematikou časopisu					
2. Originálnost (zda text obsahuje nové důležité výzkumné poznatky, nové, význam-né informace, tj. „přidanou hodnotu“?)					
3. Kvalita odborné úrovně (metodologie výzkumu, zda autor použil správné výzkumné metody a uplatňuje zásady nezbytné ke zve-řejnění odborných textů)?					
4. Praktické využití					
5. Úplnost (zda jsou obsaženy všechny prvky vědeckého textu?)					
6. Komunikace se čtenářem (zda je obsah konzistentní, logický?)					
7. Kvalita odkazů na literaturu, kvalita citací (poznámek pod čarou)					
8. Organizace a prezentace obsahu					
9. Přehlednost / kvalita přípravy tabulek, grafů					
10. Aktuálnost tématu					

Dopad: Zda text správně identifikuje dopad obsahu na realizaci výzkumu teoretic-kých a praktických projektů a rozvoje společnosti?	
Zda text tvoří most mezi teorií a praxí?	
Zda text může být použit v praktické výuce, v dalších výzku-mech (co nového přináší obsah článku?)	
Jsou výsledky výzkumu prezentované v textu v souladu s výzkumnými závěry?	

2. DOPORUČENÍ

Doporučení / Kvalita článku: (vyberte pouze jednu odpověď)

PŘIJATELNÉ BEZ ZMĚN (rozhodně doporučuji)	
Přijatelné **po menších** redakčních změnách (doporučujeme podmíněně –	

text nesplňuje některá kritéria)	
Přijatelné **po významných** změnách (požadována opětovná recenze), (ne-doporučujeme, text nesplňuje kritéria)	
NEPŘIJATO, ODMÍTNUTO (v současné podobě), (odmítnuto, text nesplňuje kritéria)	

vlastnoruční podpis recenzenta (nebo parafa) .....

3. ODŮVODNĚNÍ

.....
.....
.....

(podstatné hodnoty recenzovaného textu (maximálně 600 znaků)

4. Eventuální připomínky k jednotlivým bodům (1–10) kritérií:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

(Maximálně 600 znaků)

.....
vlastnoruční, čitelný podpis recenzenta

Místo....., datum ..... (dd.mm.rrrr)

[In Slovak]

Formulár recenzie

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KÓD recenzovaného článku (identifikačné údaje mena a priezviska autora, jeho príslušnosti, hodnosti a titulu sú zakódované a známe iba redakcii až do zverejnenia, pretože recenzný proces je podvojne anonymný)

Titul recenzovaného článku (textu) .....

Tematika recenzovaného článku (textu) .....

Recenzia článku

Hodnosť/titul, meno a priezvisko recenzenta .....

Tabuľka recenzného hodnotenia podľa kritérií

Kritériá recenzie textu i hodnotenie zhody textu s kritériami:	Veľmi slabá	Okrajová	Prijateľná	Dobrá	Veľmi dobrá
1. Zhoda s tematikou časopisu					
2. Originálnosť (hodnotí sa, či text obsahuje nové dôležité výskumné poznatky, nové významné informácie, t. j. „pridanú hodnotu“)					
3. Kvalita odbornej úrovne (hodnotí sa metodológia výskumu, či autor použil správne výskumné metódy a uplatňuje zásady nevyhnutné na zverejnenie odborných textov)					
4. Praktické využitie					
5. Úplnosť (hodnotí sa, či sú obsiahnuté všetky prvky vedeckého textu)					
6. Komunikácia s čitateľom (hodnotí sa, či je obsah konzistentný, logický)					
7. Kvalita odkazov na literatúru, kvalita citácií (poznámok pod čiarou)					
8. Organizácia a prezentácia obsahu					
9. Prehľadnosť/kvalita prípravy tabuliek, grafov					
10. Aktuálnosť témy					

Dopad: Identifikuje text správne dopad obsahu na realizáciu výskumu teoretických a praktických projektov a rozvoja spoločnosti?	
Tvorí text most medzi teóriou a praxou?	
Môže byť text použitý v praktickej výučbe, v ďalších výskumoch (čo nového prináša obsah článku?)	
Sú výsledky výskumu prezentované v texte v súlade s výskumnými závermi?	

2. ODPORÚČANIE

Odporúčanie/Kvalita článku: (vyberte iba jednu odpoveď)

PRIJATEĽNÉ BEZ ZMIEN (rozhodne odporúčam)	
Prijateľné **po menších** redakčných zmenách (odporúčam podmienene – text nespĺňa niektoré kritériá)	
Prijateľné **po významných** zmenách (požadovaná opätovná recenzia), (nedoporučujeme, text nespĺňa kritériá)	
NEPRIJATÉ, ODMIETNUTÉ (v súčasnej podobe), (odmietnuté, text nespĺňa kritériá)	

vlastnoručný podpis recenzenta (alebo parafa) .....

3. ODÔVODNENIE

.....

.....

.....

(podstatné hodnoty recenzovaného textu (maximálne 600 znakov)

4. Eventuálne pripomienky k jednotlivým bodom (1–10) kritérií:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

(Maximálne 600 znakov)

.....

vlastnoručný čitateľný podpis recenzenta

Miesto....., dátum ..... (dd.mm.rrrr)

[In Ukrainian]

Формуляр рецензії

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензованої статті (ідентифікаційні дані: прізвище й ім'я Автора, його місце роботи, ступінь і зввання, зашифровані і відомі тільки Редакції аж до моменту публікації, оскільки процес рецензування є подвійно анонімним) .....

Назва рецензованої статті (тексту) .....

Тематика рецензованої статті (тексту) .....

Рецензія статті

Ступінь / звання, ім'я і прізвище Рецензента: .....

1. Таблиця оцінки рецензента згідно критеріїв

Критерії рецензування тексту й оцінка відповідності тексту критеріям:	Дуже низька	Маргінальна	Задовільна	Добра	Дуже добра
1.Відповідність тематиці часопису					
2. Оригінальніссть (чи є в тексті нові важливі дослідницькі тези, нова, важлива інформація, тобто 'додана вартість')					
3. Якість наукового рівня (методологія дослідження, чи правильно автор використовує методи дослідження і чи застосовує вимоги до публікацій наукових текстів)					
4. Практична цінність					
5. Цілісність (чи наявні всі компоненти наукового тексту)					
6. Комунікація з читачем (чи зміст цілісний і логічний?)					
7. Якість посилань на літературу, якість цитат (приміток)					
8. Організація і спосіб подачі змісту					
9. Прозорість / якість оформлення таблиць, графіків і ін.					
10. Актуальність теми					

Імплікація: Чи текст чітко визначає вплив його змісту на проведення наукових досліджень, теоретичних і практичних висновків, на розвиток суспільства?	
Чи у тексті поєднана теорія і практика?	
Чи текст можна використати у практиці навчання, у подальших дослідженнях, що нового вносить зміст статті?	
Чи результати дослідження, представлені у тексті, збігаються з науковими висновками?	

2. РЕКОМЕНДАЦІЯ

Рекомендація / Якість статті: (прошу зазначити лише одну відповідь)

Підтримується без заперечень (рекомендую без застережень) ☐

Підтримується **після незначних** редакційних поправок (рекомендую з умовою – текст не відповідає кільком критеріям)	
Підтримується після **значних поправок** (вимагається повторна рецензія, не рекомендую, текст не відповідає критеріям)	
НЕ ПІДТРИМУЮ (в такому вигляді) (не підтримую, текст не відповідає критеріям)	

Особистий підпис Рецензента .....

3. ОБҐРУНТУВАННЯ

.....

.....

.....

[змістові характеристики рецензованого тексту (максимально 600 знаків)]

4. Можливі зауваження до окремих пунктів (1-10) критеріїв:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

[максимально 600 знаків]

.....

особистий виразний підпис Рецензента

Місто....., дата ..... (день.місяць.рік)

[In Belarusian]

Фармуляр рэцэнзіі

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Шыфр рэцэнзуемага артыкула (ідэнтыфікацыйныя дадзеныя прозвішча і імя аўтара, месца яго працы, ступень і званне, зашыфроўваюцца і вядомы толькі рэдакцыі да часу апублікавання, паколькі працэс рэцэнзавання з'яўляецца двойчы ананімным) .....

.....

Назва рэцэнзуемага артыкула (тэксту) .....

Тэматыка рэцэнзуемага артыкула (тэксту) .....

Рэцэнзія артыкула

Навуковая ступень/званне, імя і прозвішча рэцэнзента .....

1. Табліца рэцэнзенцкай ацэнкі паводле крытэрыяў

Крытэрыі рэцэнзіі тэксту і ацэнка адпаведнасці тэксту крытэрыям:	Вельмі слаба	Слаба	Здавальняюча	Добра	Вельмі добра
1. Адпаведнасць тэматыцы часопіса					
2. Арыгінальнасць (ці змяшчаюцца ў тэксце новыя істотныя даследчыцкія азначэнні?)					
3. Якасць навуковага інструментарыя (метадалогія даследавання)					
4. Практычнае выкарыстанне					
5. Завершанасць (адзінства зместу, ці прысутнічаюць усе элементы навуковага тэксту?)					
6. Камунікацыйныя адносіны з чытачом (ці з'яўляецца змест звязным, лагічным?)					
7. Якасць спасылак на літаратуру, якасць цытат (спасылак)					
8. Кампазіцыя і спосаб прэзентацыі зместу					
9. Празрыстасць/ якасць складання табліц, схем					
10. Актуальнасць тэмы					

Вывады: Ці правільна тэкст ідэнтыфікуе уплыў яго зместу на рэалізацыю навуковых даследаванняў, тэарэтычных і практычных пачаткаў або развіццё грамадства?	
Ці захоўваецца ў тэксце сувязь паміж тэорыяй і практыкай?	
Ці можа быць тэкст выкарыстаны у дыдактыцы, далейшых даследаваннях (у чым навізна зместу артыкула)	
Ці супадаюць вынікі і вывады даследавання?	

2. РЭКАМЕНДАЦЫІ

Рэкамендацыі/ Якасць артыкула: (выберыце, калі ласка, толькі адзін пункт адказу)

ПРЫНЯЦЬ БЕЗ ЗМЕНАЎ (рэкамендую без дадатковых умоў**)**	
Прыняць **пасля нязначных** рэдакцыйных паправак (рэкамендую ўмоўна – тэкст не адпавядае некалькім крытэрыям)	
Прыняць **пасля значных** паправак (неабходна паўторнае рэцэнзаванне), (не рэкамендую, тэкст не адпавядае крытэрыям)	
НЕ ПРЫНЯТЫ, АДХІЛЕНЫ (у дадзеным выглядзе) (адхіляю, тэкст не адпавядае крытэрыям)	

подпіс рэцэнзента (або факсіміле) .....

3. АБГРУНТАВАННЕ

.....

.....

.....

Істотныя рысы рэцэнзуемага тэксту (максімальна 600 знакаў)

4. Магчымыя заўвагі па асобных пунктах (1-10) крытэрыяў:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....

[максімальна 600 знакаў]

.....

разборлівы подпіс рэцэнзента

Горад....., дата.....(дд.мм.гггг/дзень-месяц-год)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 421 - 422

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in English]: Terminy i procedura postępowania wydawniczego [po angielsku]:

Texts are currently being received from authors for editorial consideration. We attempt to achieve a high standard of competence in our published articles. Therefore, texts go through a functional, manifold procedure of reviewing (internal evaluation is done by the subject editors of the periodical, external evaluation is done by independent external reviewers). The editorial process for the "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" is composed of **three phases**.

Firstly, in the **selection phase** (a decision for publishing YES/NO), in case of an initial positive decision (YES), linguistic analysis of the chosen text takes place, and this initial editorial decision (YES/NO) is communicated to the author within one month of receiving the text. For the author, it is a crucial decision about the qualification of a text for external review (YES) or rejecting it because of formal faults (NO). This first phase of evaluation is concerned with analyzing the text with respect to the profile of the periodical and formal requirements. Having read the submitted article. subject editors recommend the text to the editor-in-chief for publication (a decision YES) or for rejection (decision NO).

Secondly, there is the **review phase** in which a selected, text after codification, is sent anonymously to the first independent external reviewer (a specialist in a given branch). Within three months the author of a text receives a final decision concerning the text. A negative decision (NO) – in case of rejecting a text - will contain a brief, clear, competent and formal analysis of the text (identifying weak areas, with explanation). A positive decision (YES) – in case of accepting a text – contains short, clear, competent and formal analysis of the text (identifying strong areas and possible suggestions for changes and improvement). The editor-in-chief acts as mediator during the review process. Authors may refer to the editor-in-chief with questions, doubts, suggestions, expectations, and requests. (e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl or marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). The author of a text has a right to answer the external reviewer's remarks and to return (possibly) a modified (or new) version of their text.

Thirdly, in the **third phase,** the text is editorially modified, becoming an integral part of a particular volume of the "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". In this phase, when the entire contents of a volume are evaluated, the essential responsibility belongs to the second reviewer – a general reviewer of a given volume, who evaluates each volume as an integral unit. Any remarks and suggestions by the external reviewer are sent in the third phase to all the authors, whose texts have been qualified and constitute a given volume of the periodical. They should respond to the suggestions sent by the external reviewer (e. g. to accept or reject), which is a condition for publishing a text in a given volume.

The **three-phase** editorial steps and external review process aim at a formal and linguistic improvement of each text and at making a given volume of the periodical an integral unit.

The anonymous double-blind external review process **is intended for** the following works: a) scholarly dissertations (texts of a size larger than 1 sheet of print – we accept them very seldomly), b) scholarly articles (from 0.5-1 sheets of print, preferably), c) scholarly communications (from 0.25-0.5 sheets of print, but typically 0.5 sheets of print), d) reports of scholarly research (less than 0.25 sheet of print).

External reviewing **does not apply to:** a) introductions (editorial forwards, usually up to 0.25 sheets of print), b) reviews of scholarly books or other works (text up to 0.25 sheets of print), c) bibliographical *syllabi*, d) sources, e) other materials. By the 'sheets of print' we understand 39600 characters of text, i.e. 22 pages of standard text (22 pages x 30 verses x 60 characters per line, counting all characters in the whole text, including spaces in the main text, footnotes, bibliography, summary, key words, etc.).

Names of particularly eminent authors, whose texts represent a distinguished level, will be announced on the first cover page (i.e. the main page of the periodical).

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Marek Mariusz Tytko

[Editor-in-Chief]

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden, revised by Thomas Koziara)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 423 - 424

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Russian]: Сроки и процедура издательского процесса:

Тексты Авторов принимаются редакцией к рассмотрению постоянно. Мы стараемся сохранить высокий содержательный уровень публикуемых статей, поэтому тексты проходят процедуру функционального многоступенчатого рецензирования (внутренняя оценка проводится тематическими редакторами журнала, внешнюю оценку проводят независимые внешние рецензенты). Работа редакционного коллектива „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" состоит из **трех этапов:**

Первый – э**тап выбора** (решение относительно издания - ДА/НЕТ), в случае первичного положительного решения (ДА) происходит доработка (напр. языковая) текста, а решение о публикации (ДА/НЕТ) сообщается Автору в течение 1 месяца со дня поступления текста в редакцию. Для Автора важно решение о передаче текста для внешнего рецензирования (ДА) или отказе в публикации по причине несоблюдения формальных требований (НЕТ). На этом же этапе оценки учитывается соответствие публикации профилю издания, а также техническим (формальным) требованиям. После прочтения предложенного авторского текста (статьи) тематические редакторы рекомендуют главному редактору принять текст к публикации (решение ДА) или отказать (решение НЕТ).

Второй – на этом этапе **рецензирования** предложенный текст направляется после кодирования как анонимный независимому (первому) внешнему рецензенту (специалисту, профессионалу в этой сфере). В течение трех месяцев Автор текста получает окончательное решение в отношении предложенного текста. Отрицательное решение (НЕТ) – в случае отказа редакции – содержит краткий, схематический содержательный и формальный анализ текста (указание на слабые стороны и обоснование редакции). Положительное решение (ДА) – в случае принятия текста редакцией – содержит краткий, схематический содержательный и формальный анализ текста (указание на сильные стороны, возможные изменения или правки). Пересылает рецензию главный редактор, к которому Авторы могут обратиться с вопро-

сами, сомнениями, предложениями, пожеланиями, просьбами и т.д. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl или marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Автор текста имеет право ответить на замечания внешнего рецензента и (возможно) передать измененную (новую) версию своего текста.

Третий – на **третьем этапе** присланный и отредактированный текст Автора становится интегральной частью предложенного редакционным коллективом отдельного определенного номера журнала „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". На третьем этапе содержание всего номера оценивает второй внешний рецензент – рецензент очередного выпуска журнала в целом, как интегральное единство. Оценку внешнего рецензента на третьем этапе получают все Авторы, тексты которых приняты в этот номер издания, и они должны ответить на его рекомендации (напр. согласиться или не согласиться), что является условием публикации текста в этом номере.

Целью **трехэтапной процедуры** издательского процесса, внешнего рецензирования является содержательное, формальное, языковое, издательское совершенствование каждого текста, а также формирование целостного интегрального номера журнала.

Двойное анонимное внешнее рецензирование (double-blind review process) **проходят**: a) научные исследования (тексты объемом свыше 1 издательского листа принимаются крайне редко), b) научные статьи (объемом 0,5-1 издательского листа принимаются наиболее охотно), c) научные сообщения (0,25-0,5 издательского листа), d) отчеты научных исследований (меньше 0,25 издательского листа).

Внешнюю рецензию **не проходят:** a) редакторские статьи (редакционные вступления, обычно до 0,25 издательского листа), b) рецензии научных изданий или других работ (текст до 0,25 издательского листа), c) библиографические заметки, d) материалы источников, e) другие материалы. Под 'издательским листом' подразумеваем 39600 знаков текста, т.е. 22 страницы стандартного текста (22 страницы x 30 строчек x 60 знаков в строчке, учитывая все знаки текста вместе с отступлениями в главном тексте, сносках, библиографии, резюме, ключевых словах и т.д.).

Фамилии авторов, тексты которых отличает особенно высокий уровень, редакция анонсирует на первой странице обложки (на главной странице издания).

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Марек Мариуш Тытко
[Главный редактор]
(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 425 - 426

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Polish]: Terminy i procedura postępowania wydawniczego:

Teksty Autorów przyjmowane są na bieżąco do rozpatrzenia redakcyjnego. Staramy się zachować wysoki poziom merytoryczny publikowanych artykułów, dlatego poddajemy teksty funkcjonalnej, kilkustopniowej procedurze recenzyjnej (ocena wewnętrzna dokonywana przez redaktorów tematycznych czasopisma, ocena zewnętrzna dokonywana przez niezależnych recenzentów zewnętrznych). Procedura wydawniczego postępowania zespołu redakcyjnego „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education" składa się z trzech kolejnych faz.

Po pierwsze – **faza wyboru** (decyzja co do wydania TAK/NIE), w razie wstępnej decyzji pozytywnej (na TAK) ma miejsce dopracowanie (np. językowe) wybranego tekstu, a ww. wstępna decyzja wydawnicza (TAK/NIE) przekazywana jest Autorowi w ciągu około 1 miesiąca od dnia wpłynięcia tekstu do redakcji. To jest istotna dla Autora decyzja o zakwalifikowaniu tekstu do zewnętrznego postępowania recenzyjnego (TAK) lub o odrzuceniu tekstu z powodów uchybień formalnych (NIE). W tejże pierwszej fazie oceniana jest zgodność publikacji z kryterium profilu czasopisma oraz z wymogami standardów technicznych (formalnych). Po lekturze proponowanego tekstu autorskiego (artykułu) redaktorzy tematyczni rekomendują redaktorowi naczelnemu tekst do publikacji (decyzja na TAK) lub do odrzucenia (decyzja na NIE).

Po drugie – w następnej **fazie recenzyjnej** zakwalifikowany tekst przesyła się po zakodowaniu jako anonimowy do niezależnego (pierwszego) recenzenta zewnętrznego (specjalistycznego, szczegółowego, specjalisty w danej dziedzinie). W okresie trzech miesięcy Autor tekstu otrzymuje decyzję ostateczną odnośnie do proponowanego tekstu. Decyzja negatywna (na NIE) – w przypadku odrzucenia tekstu przez redakcję – zawiera krótką, schematyczną, merytoryczną i formalną analizę tekstu (wskazanie słabych stron i uzasadnienie redakcyjne). Decyzja pozytywna (na TAK) – w przypadku przyjęcia tekstu przez redakcję – zawiera z kolei krótką, schematyczną, merytoryczną i formalną analizę tekstu (wskazanie mocnych stron, ewentualne sugestie zmian i poprawek). W przekazywaniu recenzji pośredniczy redaktor naczelny redakcji, do którego Autorzy mogą zwracać się z pytania-

mi, wątpliwościami, sugestiami, życzeniami, prośbami, propozycjami itd. (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl lub marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Autor tekstu ma prawo odnieść się do uwag recenzenta zewnętrznego oraz przekazać (ewentualnie) zmodyfikowaną (nową) wersję swojego tekstu.

Po trzecie – **w trzeciej fazie** nadesłany i zredagowany tekst Autora staje się integralną częścią zaproponowanego przez zespół redakcyjny danego, osobnego numeru czasopisma „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education". W trzeciej fazie oceniania zawartości całego numeru istotną funkcję spełnia drugi recenzent zewnętrzny – recenzent ogólny danego numeru czasopisma, który ocenia każdy numer czasopisma jako integralną całość. Ewentualne sugestie recenzenta zewnętrznego otrzymują w trzeciej fazie wszyscy Autorzy, których teksty zostały zakwalifikowane i wchodzą do danego numeru czasopisma i powinny się do tych sugestii odnieść (np. zaakceptować lub odrzucić), co jest warunkiem opublikowania tekstu w danym numerze.

Trójfazowa procedura postępowania wydawniczego, zewnętrzne recenzowanie ma na celu merytoryczne, formalne, językowe, edytorskie ulepszenie każdego z tekstów oraz stworzenie danego numeru czasopisma jako integralnej całości.

Procesowi podwójnie ślepego (anonimowego) recenzowania zewnętrznego (double-blind review process**) podlegają** złożone do publikacji w czasopiśmie a) rozprawy naukowe (teksty o objętości powyżej ok. 1 arkusza wydawniczego, przyjmujemy je bardzo rzadko), b) artykuły naukowe (ok. 0,5-1 arkusza wydawniczego, przyjmujemy je najchętniej), c) komunikaty naukowe (ok. 0,25-0,5 arkusza wydawniczego, ale zwykle ok. 0,5 arkusza wydawniczego), d) sprawozdania z badań naukowych (mniej niż 0,25 arkusza wydawniczego).

Procesowi recenzowania zewnętrznego **nie podlegają**: a) wstępy (wprowadzenia redakcyjne, zwykle do 0,25 arkusza wyd.), b) recenzje z książek naukowych lub innych dzieł (tekst do ok. 0,25 arkusza wyd.), c) zestawienia bibliograficzne, d) materiały źródłowe, e) inne materiały. Przez 'arkusz wydawniczy' rozumiemy liczbę 39600 znaków tekstu, tj. 22 strony tekstu znormalizowanego (22 strony x 30 linijek x 60 znaków w linijce, licząc wszystkie znaki w całym tekście, razem ze spacjami w tekście głównym, przypisach, bibliografii, summary, key words itd.).

Nazwiska autorów, których teksty wybijają się szczególnie wysokim poziomem, redakcja anonsuje na pierwszej stronie okładki (na głównej stronie czasopisma).
http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Marek Mariusz Tytko
[Redaktor naczelny]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 427 - 428

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Czech]: Podmínky a postup publikačního řízení:

Texty autorů jsou průběžně přijímány k řízení v redakční radě časopisu. Snažíme se udržovat vysokou odbornou úroveň publikovaných článků, proto texty předkládáme k funkční, několikastupňové recenzní proceduře (vnitřní hodnocení provádí tematický redaktor časopisu, externí hodnocení nezávislí externí recenzenti). Postup pro publikování v redakčním řízení v Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education se skládá ze **tří fází**.

Za prvé – **fáze výběru** (rozhodnutí o publikování ANO / NE), pokud je počáteční rozhodnutí kladné (ANO), následuje zpřesnění (např. jazykové) vybraného textu. Předběžné rozhodnutí (ANO / NE) se oznamuje autorovi přibližně do jednoho měsíce ode dne, kdy redakce tento text obdržela. Jde o důležité rozhodnutí pro autora o přijetí textu do externího recenzního řízení (ANO), nebo nepřijetí textu z důvodů formálních chyb (NE). V této první fázi se hodnotí splnění kritéria zveřejnění podle profilu časopisu a požadavků technických (formálních) norem. Tematický redaktor po přečtení nabízeného autorského textu (článku) doporučí text ke zveřejnění vydavateli (rozhodnutí ANO), nebo ho odmítne (rozhodnutí NE).

Za druhé – v další **fázi recenze** se doporučený text po zakódování jako anonymní odesílá nezávislému (prvnímu) externímu recenzentovi (specialistovi v daném oboru). Autor textu během tří měsíců obdrží konečné rozhodnutí týkající se nabízeného textu k publikaci. Negativní rozhodnutí (NE) – v případě odmítnutí textu redakcí – obsahuje stručnou, schematickou, obsahovou analýzu textu (indikace slabých stránek a redakční důvody). Pozitivní rozhodnutí (ANO) – v případě přijetí textu redakcí – opět obsahuje stručnou, schematickou, obsahovou a formální analýzu textu (uvedení silných stránek, popřípadě návrhy na změny a doplnění). Zasílání recenzí zprostředkovává šéfredaktor, na něhož se autoři mohou obracet s otázkami, pochybnostmi, návrhy, přáními, žádostmi, nabídkami atd.: (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Autor textu má právo obrátit se s dotazy na externího recenzenta a nabídnout modifikovanou (novou) verzi svého textu.

Za třetí – ve **třetí fázi** se zaslaný a zredigovaný autorský text stává nedílnou součástí nového čísla časopisu Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education, který navrhuje a připravuje redakční kolektiv. Ve třetí fázi posouzení obsahu celého čísla sehrává důležitou úlohu druhý externí recenzent – obecný redaktor daného čísla, který hodnotí každé vydání časopisu jako celek. Eventuální připomínky externího recenzenta obdrží ve třetí fázi všichni autoři, jejichž texty byly přijaty, a protože vstupují do daného čísla časopisu, měli by se s těmito návrhy vyrovnat (např. je přijmout, nebo odmítnout), což je podmínkou zveřejnění textu v daném čísle.

Třífázový postup pro publikační řízení a vnější recenzování má za cíl věcné, formální, jazykové, redakční zlepšení každého z textů a vytváření každého čísla časopisu jako integrálního celku.

Procesu podvojně slepého (anonymního) externího recenzování (double-blind review process) **podléhají** texty nabízené k publikaci v časopise: a) disertace (texty o objemu větším než asi 1 vydavatelský arch; přijímáme je zřídka), b) vědecké články (asi 0,5–1 tiskového archu; přijímáme je s nejvyšší prioritou), c) vědecké zprávy (cca 0,25–0,5 tiskového archu, ale obvykle asi 0,5 tiskového archu), d) zprávy o výzkumu (méně než 0,25 tiskového archu).

Předmětem externího hodnocení **nejsou**: úvody (redakční úvody, obvykle 0,25 tisk. archu), b) recenze odborných knih a dalších děl (text přibližně 0,25 tisk. archu), c) bibliografické výkazy, d) pramenné materiály, e) jiné materiály. Tiskovým archem se rozumí počet 39 600 znaků textu, tj. 22 stran normalizovaného textu (22 stran x 30 řádků x 60 znaků na řádek, počítajíce všechny znaky v celém textu s mezerami v hlavním textu, poznámkami pod čarou, bibliografií, summary, key words atd.).

Jména autorů, jejichž texty zejména vynikají vysokou úrovní, redakce inzeruje na přední straně obálky (na hlavní stránce časopisu).

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Marek Mariusz Tytko

[Šéfredaktor]

(Přeložil Libor Martinek)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 429 - 430

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Slovak]: Podmienky a postup publikačného konania:

Texty autorov sú prijímané do posúdenia v redakčnej rade časopisu priebežne. Snažíme sa udržať vysokú odbornú úroveň publikovaných článkov, preto texty predkladáme do funkčného, niekoľkostupňového recenzného procesu (vnútorné hodnotenie realizuje tematický redaktor časopisu, externé hodnotenie nezávislí externí recenzenti). Postup publikovania v redakčnom konaní v Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education pozostáva z **troch fáz.**

Po prvé – **fáza výberu** (rozhodnutie o publikovaní ÁNO/NIE), ak je počiatočné rozhodnutie kladné (ÁNO), nasleduje spresnenie (napr. jazykové) vybraného textu. Predbežné rozhodnutie (ÁNO/NIE) sa oznamuje autorovi približne do jedného mesiaca odo dňa, keď redakcia tento text obdržala. Ide o dôležité rozhodnutie pre autora o prijatí textu do externého recenzného konania (ÁNO) alebo o neprijatí textu z dôvodov formálnych chýb (NIE). V tejto prvej fáze sa hodnotí splnenie kritéria zverejnenia podľa profilu časopisu a požiadaviek technických (formálnych) noriem. Tematický redaktor po prečítaní ponúkaného autorského textu (článku) odporúča text na zverejnenie vydavateľovi (rozhodnutie ÁNO) alebo ho odmietne (rozhodnutie NIE).

Po druhé – v ďalšej **fáze recenzie** sa odporúčaný text po zakódovaní ako anonymný odosiela nezávislému (prvému) externému recenzentovi (špecialistovi v danom odbore). Autor textu v priebehu troch mesiacov obdrží konečné rozhodnutie týkajúce sa ponúkaného textu na publikovanie. Negatívne rozhodnutie (NIE) – v prípade odmietnutia textu redakciou – obsahuje stručnú, schematickú, obsahovú analýzu textu (indikáciu slabých stránok a redakčných dôvodov). Pozitívne rozhodnutie (ÁNO) – v prípade prijatia textu redakciou – opäť obsahuje stručnú, schematickú, obsahovú a formálnu analýzu textu (uvedenie silných stránok, poprípade návrhy na zmeny a doplnenie). Zasielanie recenzií sprostredkováva šéfredaktor, na ktorého sa autori môžu obracať s otázkami, pochybnosťami, návrhmi, prianiami, žiadosťami, ponukami atď.: (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo marek.mariusz.tytko[at]gmail.com). Autor textu má právo obrátiť sa s otázkami na externého recenzenta a ponúknuť modifikovanú (novú) verziu svojho textu.

Po tretie – v **tretej fáze** sa zaslaný a zredigovaný autorský text stáva neoddeliteľnou súčasťou nového čísla časopisu Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education, ktorý navrhuje a pripravuje redakčný kolektív. V tretej fáze posudzovania obsahu celého čísla zohráva dôležitú úlohu druhý externý recenzent – hlavný redaktor daného čísla, ktorý hodnotí každé vydanie časopisu ako celok. Eventuálne pripomienky externého recenzenta obdržia v tretej fáze všetci autori, ktorých texty boli prijaté, a pretože vstupujú do daného čísla časopisu, mali by sa s týmito návrhmi vyrovnať (napr. príjmu ich alebo odmietnu), čo je podmienkou zverejnenia textu v danom čísle.

Cieľom **trojfázového postupu** v publikačnom konaní a externého recenzovania je vecné, formálne, jazykové, redakčné zlepšenie každého z textov a vytváranie každého čísla časopisu ako integrálneho celku.

Procesu podvojného slepého (anonymného) externého recenzovania (double-blind review process) **podliehajú** texty ponúkané na publikovanie v časopise: a) disertácie (texty s objemom väčším než asi 1 vydavateľský hárok; prijímame ich zriedka), b) vedecké články (asi 0,5–1 vydavateľského hárku; prijímame ich s najvyššou prioritou), c) vedecké správy (cca 0,25–0,5 vydavateľského hárku, ale zvyčajne asi 0,5 vydavateľského hárku), d) správy o výskume (menej ako 0,25 vydavateľského hárku).

Predmetom externého hodnotenia **nie sú**: úvody (redakčné úvody, zvyčajne 0,25 vydavateľského hárku), b) recenzie odborných kníh a ďalších diel (text približne 0,25 vydavateľského hárku), c) bibliografické prehľady, d) pramenné materiály, e) iné materiály. Pod pojmom vydavateľský hárok sa rozumie počet 39 600 znakov textu, t. j. 22 strán normalizovaného textu (22 strán x 30 riadkov x 60 znakov v riadku, počítajúc všetky znaky v celom texte s medzerami v hlavnom texte, poznámkami pod čiarou, bibliografiou, summary, key words atď.).

Mená autorov, ktorých texty osobitne vynikajú vysokou úrovňou, redakcia inzeruje na prednej strane obálky (na hlavnej stránke časopisu).

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Marek Mariusz Tytko

[Šéfredaktor]

(Preložila Ivica Hajdučeková)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 431 - 432

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Ukrainian]: Терміни і процедура видавничого процесу:

Тексти Авторів приймаються постійно до редакційного розгляду. Стараємося зберегти високий інтелектуальний рівень публікованих статей, тому вони піддаються функціональному кількаступеневому рецензуванню (внутрішня оцінка проводиться тематичними редакторами часопису, зовнішня оцінка проводиться незалежними зовнішніми рецензентами). Процедура видавничого опрацювання тексту редакцією „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" проходить у три етапи.

Перший – **етап відбору** (рішення щодо прийняття Так/Ні), у випадку позитивного першого рішення (ТАК) відбувається допрацювання (напр. мовне) вибраного тексту, а перше рішення редакції (ТАК/НІ) передається Авторові впродовж 1 місяця від дня поступлення тексту до редакції. Це важливе для Автора рішення про кваліфікацію тексту до зовнішньої рецензії (ТАК) або про відмову через наявність формальних відхилень (Ні). У цей перший етап оцінювання відбувається визначення відповідності публікації профілю часопису і технічним стандартам (формальним). Після прочитання авторського тексту тематичними редакторами текст рекомендується головному редакторові до друку (рішення ТАК) або відкидається (рішення НІ).

Другий – **етап рецензії** – текст відсилається анонімно до незалежного (першого) зовнішнього рецензента (спеціаліста, фахівця у цій сфері). Упродовж трьох місяців Автор тексту отримує остаточне рішення щодо своєї статті. Рішення негативнее (Ні) – у випадку відмови редакції – містить короткий, схематичний, змістовий і формальний аналіз тексту (зазначення слабких сторін і редакційне обгрунтування). Позитивнее рішення (ТАК) – у випадку прийняття тексту редакцією – містить у свою чергу короткий, схематичний, змістовий і формальний аналіз тексту (зазначення сильних сторін, можливі зміни й поправки). У пересиланні рецензії посередником виступає головний редактор, до якого Автори можуть звернутися із запитаннями, порадами, проханнями, побажаннями і т. д. (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl або

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Автор тексту має право висловити своє ставлення до зауважень зовнішнього рецензента, а акож передати йому нову версію свого зміненого тексту.

Третій – **етап входження** тексту Автора до окремого випуску часопису „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education", сформованого редакцією. На третьому етапі оцінки змісту всього випуску істотну роль відіграє другий зовнішній рецензент – загальний рецензент видання, котрий оцінює кожен випуск часопису як інтегральну цілісність. Рішення зовнішнього рецензента на третьому етапі отримують усі Автори, тексти яких були прийняті до цього номеру видання і повинні висловити свою оцінку (напр. підтримати або відкинути), що є умовою опублікування тексту у цьому випуску.

Триетапна видавнича процедура і зовнішнє рецензування має на меті змістове, формальне, мовне, видавниче покращення кожного тексту, а також формування випуску часопису як інтегральної цілісності.

Подвійному сліпому зовнішньому рецензуванню (анонімному) (double-blind review process) **підлягають** надіслані до друку у часопис: a) наукові розвідки (тексти обсягом більше 1 авторського аркуша, приймаємо їх рідко), b) наукові статті (близько 0,5-1 авторського аркуша, приймаємо найохочіше), c) наукові повідомлення (бллизько 0,25-0,5 авт. арк., але зазвичай близько 0,5 авт. арк.), d) звіти наукових досліджень (менш як 0,25 авт. арк.).

Зовнішньому рецензуванню **не підлягають:** a) вступи (редакційні передмови, зазвичай до 0,25 авт. арк.), b) рецензії наукових видань або інших праць (текст близько 0,25 авт. арк.), c) бібліографічні огляди, d) джерельні матеріали, e) інші матеріали. Під 'авторським аркушем' розуміємо 39600 знаків тексту, тобто 22 сторінки звичайного тексту (22 сторінки x 30 рядків x 60 знаків у рядку, враховуючи всі знаки в усьому тексті, включаючи відступи в головному тексті, примітках, бібліографії, анотації, ключових словах і т. д.).

Прізвища авторів, тексти котрих виділяються особливо високим рівнем, редакція анонсує на першій сторінці обкладинки (на головній сторінці часопису).

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Марек Маріуш Титко
[Головний редактор]

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 433 - 434

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Belarusian]: Тэрміны і працэдура выдавецкага працэсу

Тэксты аўтараў прымаюцца на рэдакцыйны разгляд пастаянна. Мы імкнёмся захаваць высокі змястоўны ўзровень друкавання публікуемых артыкулаў, дзеля гэтага тэксты падвяргаюцца функцыянальнай, шматузроўневай працэдуры рэцэнзавання (унутраная ацэнка даецца тэматычнымі рэдактарамі часопіса, знешняя ацэнка даецца незалежнымі знешнімі рэцэнзентамі). Працэдура выдавецкага працэсу рэдакцыйнай калегіі «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» складаецца з трох чарговых этапаў.

Па-першае – **этап выбару** (рашэнне на выданне ТАК/НЕ), у выпадку станоўчага ўступнага папярэдняга рашэння (ТАК) ёсць магчымасць дапрацаваць (напрыклад, з моўнага боку) выбраны тэкст, гэта папярэдняе рашэнне выдавецтва (ТАК/НЕ) перадаецца аўтару на працягу каля 1 месяца са дня паступлення тэкста ў рэдакцыю. Гэта істотнае для аўтара рашэнне аб дапушчэнні тэкста да знешняга працэсу рэцэнзавання (ТАК) або аб адхіленні тэкста па прычыне фармальных недахопаў (НЕ). Таксама ў першым этапе ацэньваецца адпаведнасць публікацыі крытэрыям профілю часопіса і патрабаванням тэхнічных (фармальных) стандартаў. Пасля азнаямлення з прапанаваным аўтарскім тэкстам (артыкулам) тэматычныя рэдактары рэкамендуюць галоўнаму рэдактару тэкст да друку (рашэнне ТАК) або да адхілення (рашэнне НЕ).

Па-другое – у наступным **этапе рэцэнзавання** дапушчаны тэкст пасля зашыфроўкі дасылаецца ў якасці ананімнага незалежнаму (першаму) знешняму рэцэнзенту (спецыялісту ў дадзенай галіне). На працягу трох месяцаў аўтар тэксту атрымлівае канчатковае рашэнне адносна прапанаванага тэксту. Негатыўнае рашэнне (НЕ) – у выпадку адхілення тэксту рэдакцыяй – змяшчае кароткі, схематычны, сутнасны і фармальны аналіз тэксту (пазначэнне слабых бакоў і рэдакцыйнае абгрунтаванне). Станоўчае рашэнне (ТАК) – у выпадку прыняцця рэдакцыяй тэксту – змяшчае, у сваю чаргу, кароткі, схематычны, сутнасны і фармальны аналіз тэксту (пазначэнне моцных бакоў, прапановы магчымых змен і папраўак). У перадачы рэцэнзіі

пасрэднікам з'яўляецца галоўны рэдактар, да якога аўтары могуць звяртацца з пытаннямі, сумненнямі, прапановамі, пажаданнямі, просьбамі (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl або marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Аўтар тэксту мае права адрэагаваць на заўвагі знешняга рэцэнзента, а таксама перадаць (калі патрэба) мадыфікаваную (новую) версію свайго тэксту.

Па-трэцяе – у **трэцім этапе** дапушчаны і адрэдагаваны тэкст аўтара становіцца інтэгральнай часткай прапанаванага рэдкалегіяй асобнага нумару часопіса «Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education». У трэцім этапе ацэнкі зместу цэлага нумару істотную функцыю выконвае другі знешні рэцэнзент – агульны рэцэнзент цэлага нумару часопіса, які ацэньвае кожны нумар часопіса як інтэгральнае адзінства. Магчымыя прапановы знешняга рэцэнзента ў трэцім этапе атрымліваюць усе аўтары, тэксты якіх былі дапушчаны і ўвайшлі ў дадзены нумар часопіса. Аўтары павінны адрэагаваць на прапановы (прыняць або адхіліць іх), што з'яўляецца ўмовай апублікавання тэксту ў дадзеным нумары.

Трохэтапная працэдура выдавецкага працэсу, знешняе рэцэнзаванне мае сваёй мэтай зместавае, фармальнае, моўнае і стылістычнае паляпшэнне кожнага з тэкстаў, а таксама стварэнне кожнага нумару часопіса як інтэгральнага адзінства.

Працэсу сляпога знешняга (ананімнага) рэцэнзавання (double-blind review process) **падвяргаюцца** дасланыя ў рэдакцыю часопіса а) навуковыя працы (тэксты з аб'ёмам больш за адзін выдавецкі аркуш прымаюцца вельмі рэдка), б) навуковыя артыкулы (каля 0,5-1 выдавецкага аркуша з'яўляюцца найбольш пажаданымі), в) навуковыя паведамленні (каля 0,25-0,5 выдавецкага аркуша, але звычайна каля 0,5 выдавецкага аркуша), г) справаздачы з навуковых даследаванняў (менш за 0,25 выдавецкага аркуша).

Працэсу знешняга рэцэнзавання **не падвяргаюцца**: а) уступы (словы ад рэдкалегіі, звычайна да 0,25 выдавецкага аркуша); б) рэцэнзіі на навуковыя кнігі або іншыя творы (тэкст да 0,25 выдавецкага аркуша); г) бібліяграфіі; д) матэрыялы, якія паслужылі крыніцай; е) іншыя матэрыялы. «Выдавецкі аркуш» азначае лічбу 39600 знакаў тэксту, г. зн. 22 старонкі ўнармаванага тэксту (22 старонкі х 30 радкоў х 60 знакаў у радку, улічваючы ўсе знакі ва ўсім тэксце, разам з прабеламі ў асноўным тэксце, спасылкамі, бібліяграфіяй, summary-рэзюмэ і ключавымі словамі).

Прозвішчы аўтараў, тэксты якіх вылучаюцца асабліва высокім узроўнем, рэдакцыя анансуе на першай старонцы вокладкі (на галоўнай старонцы часопіса). http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Марэк Марыюш Тытко [Галоўны рэдактар]

(Translation into Belarussian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa,
пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
ISSN: 2299–9922 e-ISSN 2391-9418
No. 3 (15) July – August – September 2016
pages 435 - 436

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Główne zasady procedury recenzowania tekstów złożonych do publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (zgodne z instrukcjami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej)

1. Do oceny tekstów naukowych (rozpraw naukowych / artykułów naukowych / komunikatów naukowych / sprawozdań z badań naukowych), składanych przez Autorów do rozpatrzenia przez Redakcję w celu publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" rekomendowani są zewnętrzni Recenzenci wyznaczeni przez członków Międzynarodowej Rady Naukowej tegoż czasopisma.
2. Do oceny (do zrecenzowania) każdego tekstu naukowego (każdej rozprawy, każdego artykułu, każdego komunikatu badawczego, każdego sprawozdania z badań) Redakcja powołuje co najmniej dwóch niezależnych recenzentów zewnętrznych spoza jednostki, w tym co najmniej jednego native speakera dla języka, w którym napisany jest tekst naukowy, składany do rozpatrzenia (do zrecenowania i publikacji).
3. Przez 'jednostkę' rozumie się macierzysty uniwersytet, przy którym afiliowani są: Przewodniczący Międzynarodowej Rady Naukowej, Redaktor Naczelny czasopisma oraz Autor tekstu naukowego. Recenzent zewnętrzny nie może być członkiem Redakcji ani członkiem Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education".
4. Odnośnie do tekstów powstałych w języku obcym (tj. w języku innym, niż język polski), czyli tu: w języku angielskim, czeskim, słowackim lub rosyjskim, Redakcja powołuje co najmniej jednego recenzenta zewnętrznego, afiliowanego w naukowej instytucji zagranicznej, spoza państwa, z którego pochodzi Autor tekstu naukowego złożonego do publikacji.
5. Redakcja czasopisma i Wydawca przyjmują jako rozwiązanie model podwójnie anonimowego recenzowania tekstów, w którym Autor (Autorzy) i zewnętrzni Recenzenci nie znają wzajemnie swoich tożsamości ('proces podwójnie ślepego recenzowania', ang. double-blind review process), a wszystkie teksty naukowe Auto-

rów są przed wysłaniem kodowane, aby uniemożliwić identyfikację Autora przez Recenzenta oraz identyfikację Recenzenta przez Autora.
6. Jeden raz w roku kalendarzowym na stronie internetowej czasopisma (w serwisie internetowym czasopisma) publikowana jest pełna lista (pełen wykaz, pełen spis) Recenzentów (zewnętrznych). Lista Recenzentów zawiera: imię (imiona), nazwisko, stopień lub tytuł naukowy, afiliację (uniwersytet, miejscowość, państwo). Lista Recenzentów ułożona jest w kolejności alfabetycznej według nazwisk, w porządku rosnącym, wg alfabetu łacińskiego lub polskiego.
7. Redakcja (Wydawca) z każdym Recenzentem podpisuje odrębną umowę regulującą zasady współpracy pomiędzy Recenzentem a Redakcją (pomiędzy Recenzentem a Wydawcą).
8. Recenzja ma zawsze formę pisemną i kończy się jednoznacznym wnioskiem odnośnie do dopuszczenia tekstu do publikacji (tj. przyjęcia) albo odrzucenia tekstu (tj. nieprzyjęcia do publikacji). Formularz recenzji tekstu (rozprawy, artykułu, komunikatu naukowego, sprawozdania z badań) znajduje się na stronie internetowej czasopisma (w serwisie internetowym czasopisma).
9. Jednocześnie z opublikowaniem kolejnego numeru czasopisma, na stronie internetowej czasopisma mogą być umieszczane, oddzielnie dla każdego tekstu (rozprawy/artykułu/komunikatu naukowego/sprawozdania z badań), oceny każdego tekstu recenzowanego.

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Marek Mariusz Tytko

The title in English:

The Main Principles of the Peer Review Procedure of the Texts Sent to Publish in "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" according to the instructions by the Ministry of Science and the Universities in the Polish Republic

Słowa klucze: czasopismo naukowe, procedura recenzowania, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Key words: scholarly journal, review procedure, Ministry of Science and the Universities

Bibliografia - Źródło tekstu:

http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104 [Access: 03.07.2014]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 437

The Authors of Texts in the Issue 3 (15) 2016
Autorzy tekstów w tomie 3 (15) 2016

Lívia Barnišinová, PaedDr. — Lector at the Josef Pavol Šafarik University (Košice, Slovakia).

Paedr. **Iveta Bonová,** PhD — Assistant Professor at the Pavol Jozef Šafárik University (Košice, Slovakia).

+ Augustyn Dreinert (1908-2001) — a teacher (Rydułtowy, Poland).

Marek Dyżewski — a musician (Wrocław, Poland).

+ Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010), Professor — Music University (Katowice, Poland).

Paedr. **Ivica Hajdučeková,** PhD — Assistant Professor at the Pavol Jozef Šafárik University (Košice, Slovakia).

Bogdan Marian Jankowicz, PhD Eng. — Assistant Professor at the Agricultural University (Cracow, Poland).

Mikołaj Krasnodębski, PhD with habilitation — philosopher (Warsaw, Poland).

Gracjan Kraszewski, PhD — Adjunct Professor, University of Illinois (Urbana-Champaign, Illinois, USA).

Agnieszka Luiza Kubicka, M.A. — student at the Pedagogical University (Cracow, Poland).

Libor Martinek, PhD with habilitation — Assistant Professor at the Silesian University (Opava, Czechia).

Dagmara Poskart, M.A. — postgraduated student at the Jagiellonian University (Cracow, Poland).

Father Jacek Siewiora, ThD with habilitation — Associate Professor in the Małopolska Higher School of Economics (Tarnów, Poland).

Marek Mariusz Tytko, PhD — Jagiellonian University (Cracow, Poland).

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 438

The Authors of the Reviewed Papers in the Issue 3 (15) 2016: Autorzy artykułów recenzowanych w tomie nr 3 (15) 2016:

Paedr. **Iveta Bonová,** PhD — Assistant Professor at the Pavol Jozef Šafárik University (Košice, Slovakia).

Paedr. **Ivica Hajdučeková,** PhD – Assistant Professor at the Pavol Jozef Šafárik University (Košice, Slovakia).

Gracjan Kraszewski, PhD – Adjunct Professor, University of Illinois (Urbana-Champaign, Illinois, USA).

Agnieszka Luiza Kubicka, M.A. – student at the Pedagogical University (Cracow, Poland).

Libor Martinek, PhD with habilitation – Assistant Professor at the Silesian University (Opava, Czechia).

Dagmara Poskart, M.A. – postgraduated student at the Jagiellonian University (Cracow, Poland).

Father Jacek Siewiora, ThD with habilitation – Associate Professor in the Małopolska Higher School of Economics (Tarnów, Poland).

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education

IX. Information on the Editors

(IX. Informacje o Redaktorach)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 440

Ilustracja 3 / Illustration 3. Bogusław Żurakowski w Krakowie 10 VI 2012 r. podczas swego wieczoru autorskiego, odbywającego się w ramach cyklu „Poezja religijna" w Podziemnym Salonie Artystyczno-Literacko-Muzycznym (PSALM-ie) przy Parafii p.w. Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych (Kraków-Piaski Nowe). W tle zasłonięty – Marek Mariusz Tytko (prowadzący spotkanie autorskie). Autor fotografii: Andrzej Szełęga („Czysta Kultura"). Zdjęcie ze zbiorów prywatnych Marka Mariusza Tytko (Kraków).

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 441

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:

Bogusław Żurakowski (Prof. Dr hab. Ph.D.) is a retired extraordinary professor of Jagiellonian University and a doctor habilitatus of the humanistic sciences in philology and pedagogy with specializations in didactic studies, cultural sciences, and literary studies. He was an academic teacher of the Jagiellonian University (1982-2010), the vice-president of the Pedagogical Institute (1996-2002), the founder of the Institution of Education through Art (1996-2000), the founder and the head of the Institution of the Pedagogy of Culture (2000-2009), a professor of the Higher Humanistic School in Gdańsk (2010-2013), a scholar and teacher of the Department of Artistic Education, a scholar and teacher at the Institution of Education through Art and Literature in the Higher School of Philosophy and Pedagogy „Ignatianum" (Jesuits) in Cracow (1994-2004), and a scholar and teacher in Institute of Polish Philology in the Higher School of Pedagogy in Opole (1968-1982). His dissertation for his habilitation was, „Literatura – Wartość - Dziecko" ["Literature – Value – Child"] (Kraków 1993). His doctoral dissertation was, „W świecie poezji dla dzieci" ["In the World of Poetry for Children"] (WSP Opole 1975). He has multidisciplinary fields of investigation: pedagogy of culture; literary studies; education through literature and art; communication of culture; axiological education; axiology of literature; literary education. He has diversified experiences of creativity in poetry, practical animation of literary culture („Poezja i Gwiazdy" – „Poetry and Stars"), and literary criticism. He is a member of PEN-Club. He has been elected by writers to be vice-president (1992-1996) and president (1996-2008) of the Cracow Department of the Polish Writers' Society (when two Polish laureates of the Nobel prize belonged to the department: Czesław Miłosz and Wisława Szymborska). He is a laureate of the International PEN-Club Prize (London 1964) and the only Polish laureate of the International Foundation Carlo Collodi „Pinocchio" Prize (Rome 1983). As a poet, he represented Poland in the United Nations Organization in New York (May 2000) by reading poems. He is a Roman Catholic.
e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com
or through his secretary:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 442

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry":

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:

Bogusław Żurakowski (Prof. UJ dr hab., Ph.D.), emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk filologicznych, pedagogiki, specjalności: dydaktyka, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo. Nauczyciel akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1982-2010), wicedyrektor Instytutu Pedagogiki (1996-2002), założyciel Zakładu Wychowania przez Sztukę (1996-2000), założyciel i kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury (2000-2009), profesor Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej (2010-2013), pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Edukacji Artystycznej, Zakładu Wychowania przez Sztukę i Literaturę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum" (Towarzystwa Jezusowego) w Krakowie (1994-2004), pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1968-1982), rozprawa habilitacyjna: *Literatura – Wartość – Dziecko* (Kraków 1993), habilitacja (Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 1994), dysertacja doktorska *W świecie poezji dla dzieci* (WSP Opole 1975). Zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika kultury, literaturoznawstwo, wychowanie przez literaturę i sztukę, komunikacja kulturowa, edukacja aksjologiczna, aksjologia literatury, wychowanie literackie, dziecko i sacrum). Rozmaite doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej („Poezja i Gwiazdy"), krytyka literacka. Członek PEN-Clubu, wielokrotnie demokratycznie wybierany głosami pisarzy – wiceprezes (1992-1996) i prezes (1996-2008) Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (w tym czasie członkami tego Oddziału m.in. było dwoje polskich noblistów: Czesław Miłosz i Wisława Szymborska). Laureat Nagrody Międzynarodowej PEN-Clubu (Londyn 1964), jedyny polski laureat Nagrody Międzynarodowej Fundacji Carlo Collodi „Pinocchio" (Rzym 1983). Jako poeta reprezentował Polskę (czytał wiersze) w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (V 2000). Rzymski katolik.
Kontakt e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com lub przez sekretarza:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 443

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:

Informace o předsedovi Mezinárodní vědecké rady *Religious and Sacred Poetry*

Bogusław Żurakowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyšší odborné školy humanitních studií Gdańsk, emeritní mimořádný profesor Jagellonské univerzity, docent (dr hab.) humanitních věd v oblasti filologie a pedagogiky; specializace: didaktika, kulturní studia, literární věda. Přednášející na Jagellonské univerzitě (1982–2010), zástupce vedoucího Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladatel Katedry výchovy prostřednictvím umění (1996–2000), zakladatel a vedoucí Oddělení pedagogiky kultury (2000–2009), vědecko-pedagogický pracovník Katedry umělecké výchovy – Oddělení výchovy prostřednictvím umění a literatury ve Vyšší odborné škole filozofie a vzdělávání „Igntianum" (Tovaryšstva Ježíšova) v Krakově (1994–2004), vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie na Vyšší odborné pedagogické škole v Opolí (1968–1982); habilitační práce „Literatura – Wartość – Dziecko" („Literatura – Hodnoty – Dítě"; Krakov, 1993), habilitace (Filozofická fakulta Jagellonské univerzity Krakov, 1994), disertační práce „W świecie poezji dla dzieci" („Ve světě poezie pro děti"; WSP Opole, 1975). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury a umění, kulturní komunikace, axiologické vzdělávání, axiologie literatury, literární výchova, dítě a sacrum). Různé mimoakademické zkušenosti: básnická tvorba, praktická animace literární kultury („Poezja i Gwiazdy"; „Poezie a hvězdy"), literární kritika. Člen PEN-klubu, opakovaně demokraticky zvolen hlasy spisovatelů – místopředseda (1992–1996) a předseda (1996–2008) krakovské pobočky Asociace polských spisovatelů (v té době členy pobočky byli dva polští nositelé Nobelovy ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Mezinárodního PEN-klubu (London, 1964), jediný polský laureát Ceny Mezinárodní nadace Carlo Collodi „Pinocchio" (Roma, 1983). Jako básník reprezentoval Polsko (čtení poezie) v sídle Organizace spojených národů v New Yorku (2000). Římský katolík.
Kontakt e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com nebo přes tajemníka: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo:
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info

(Přeložil Libor Martinek)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 444

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Slovak]:

Informácie o predsedovi Medzinárodnej vedeckej rady *Religious and Sacred Poetry*

Bogusław Żurakowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyššej odbornej školy humanitných štúdií Gdańsk, emeritný mimoriadny profesor Jagellonskej univerzity, docent (dr hab.) humanitných vied v oblasti filológie a pedagogiky; špecializácia: didaktika, kulturológia, literárna veda. Prednášajúci na Jagellonskej univerzite (1982–2010), zástupca vedúceho Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladateľ Katedry výchovy prostredníctvom umenia (1996–2000), zakladateľ a vedúci Oddelenia pedagogiky kultúry (2000–2009), vedecko-pedagogický pracovník Katedry umeleckej výchovy – Oddelenia výchovy prostredníctvom umenia a literatúry na Vyššej odbornej škole filozofie a vzdelávania „Ignatianum" (Tovaryšstva Ježišovho) v Krakove (1994–2004), vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie na Vyššej odbornej pedagogickej škole v Opole (1968–1982); habilitačná práca „Literatura – Wartość – Dziecko" („Literatúra – Hodnoty – Dieťa"; Krakov, 1993), habilitácia (Filozofická fakulta Jagellonskej univerzity Krakov, 1994), disertačná práca „W świecie poezji dla dzieci" („Vo svete poézie pre deti"; WSP Opole, 1975). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry a umenia, kultúrna komunikácia, axiologické vzdelávanie, axiológia literatúry, literárna výchova, dieťa a sacrum). Rôzne mimoakademické skúsenosti: básnická tvorba, praktická animácia literárnej kultúry („Poezja i Gwiazdy"; „Poézia a hviezdy"), literárna kritika. Člen PEN-klubu, opakovane demokraticky zvolený hlasmi spisovateľov – miestopredseda (1992–1996) a predseda (1996–2008) krakovskej pobočky Asociácie poľských spisovateľov (toho času členmi pobočky boli dvaja poľskí nositelia Nobelovej ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Medzinárodného PEN-klubu (London, 1964), jediný poľský laureát Ceny Medzinárodnej nadácie Carlo Collodi „Pinocchio" (Roma, 1983). Ako básnik reprezentoval Poľsko (čítanie poézie) v sídle Organizácie spojených národov v New Yorku (2000). Rímsky katolík.
Kontakt e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com alebo cez tajomníka: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo:
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info

(Preložila Ivica Hajdučeková)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 445

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:
Информация о Председателе Международного Научного Совета *Religious and Sacred Poetry*

Богуслав Жураковский, Проф. ГВШГ, доктор наук, профессор Гданьской Высшей Гуманитарной Школы, в прошлом до пенсии профессор Ягеллонского университета, доктор наук в сфере филологии и педагогики, специальность: дидактика, культурология, литературоведение. Академический преподаватель Ягеллонского университета (1982-2010), заместитель директора Института Педагогики (1996-2002), основатель кафедры воспитания искусством (1996-2000), основатель и руководитель кафедры педагогики культуры (2000-2009), научно-дидактический сотрудник кафедры художественного обучения, кафедры воспитания искусством и литературой в Высшей философско-педагогической школе „Igntianum" (Общества иезуитов) в Кракове (1994-2004), научно-дидактический сотрудник Института польской филологии в Высшей педагогической школе в Ополе (1968-1982), докторская диссертация: „Литература – Ценности – Ребенок" (Краков 1993), защита (Филологический факультет ЯУ, Краков, 1994), кандидатская диссертация на тему „В мире поэзии для детей" (ВПШ, Ополе, 1975). Широкие научные интересы (педагогика культуры, литературоведение, воспитание литературой и искусством, культурная коммуникация, аксиологическое обучение, аксиология литературы, литературное воспитание, ребенок и сакрум). Разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной культуры („Поэзия и Звезды"), литературная критика. Член ПЕН–Клуба. Многократно демократически избирался писателями вице-председателем (1992-1996) и председателем (1996-2008) Краковского отделения Общества польских писателей (членами которого в это время были двое польских писателей – лауреаты Нобелевской премии: Чеслав Милош и Вислава Шимборская). Лауреат Международной награды ПЕН-Клуба (Лондон, 1964), единственный польский лауреат Международной награды Фонда Карло Коллоди „Пиноккио" (Рим, 1983). Как поэт представлял Польшу (читал стихи) в штаб-квартире Организации Объединенных Наций в Нью-Йорке (V 2000). Исповедует католицизм.
Контакт e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com
или через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
или: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 446

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Ukrainian]:
Інформація про Голову Міжнародної Наукової Ради *Religious and Sacred Poetry*

Богуслав Жураковський, проф. ҐВШГ, доктор наук, професор Ґданської вищої гуманістичної школи, професор Ягеллонського університету на пенсії (відставний), доктор гуманітарних наук у галузі філології, педагогіки; спеціалізація: дидактика, культурологія, літературознавство. Академічний викладач Ягеллонського університету (1982-2010), віце-директор Інституту педагогіки (1996-2002), засновник кафедри мистецького виховання (виховання засобами мистецтва) (1996-2000), засновник і керівник кафедри педагогіки культури (2000-2009), науково-педагогічний працівник кафедри художнього навчання, кафедри мистецького і літературного виховання у Вищій філософсько-педагогічній школі „Ignatianum" (Товариства Ісуса) у Кракові (1994-2004), науково-педагогічний працівник Інституту польської філології у Вищій педагогічній школі в Ополю (1968-1982); докторська дисертація: „Література – Вартості – Дитина" (Краків 1993), захист: Філологічний факультет ЯУ, Краків 1994; кандидатська дисертація „У світі поезії для дітей" (ВПШ, Ополє 1975). Інтердисциплінарні дослідницькі зацікавлення: педагогіка культури, літературознавство, виховання літературою і мистецтвом, культурна комунікація, аксіологічна освіта, аксіологія літератури, літературне виховання, дитина і сакрум. Різноманітна позаакадемічна діяльність: поетична творчість, практична анімація літературної культури („Поезія і Зірки"), літературна критика. Член ПЕН-клубу, багато разів обирався демократичною більшістю голосів письменників – віце-головою (1992-1996) і головою (1996-2008) Краківського відділу Спілки польських письменників (тоді членами того Відділу були двоє відомих польських нобелівських лауреатів – Чеслав Мілош і Віслава Шимборська). Лауреат Міжнародної нагороди ПЕН-клубу (Лондон 1964), єдиний польський лауреат Нагороди Міжнародного фонду Карло Коллоді „Піноккіо" (Рим 1983). Як поет представляв Польщу (читав поезії) у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку (V 2000). Римокатолик.
Контакт e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com
Або через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
та: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info

(Переклад: Світлана Иванівна Кравченко)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 447

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Belarusian]: Звесткі пра Старшыні Міжнароднага навуковага савета *Religious and Sacred Poetry*

Багуслаў Журакоўскі, праф. ГВШГ, др хаб. Ph.D., прафесар Гданьскай вышэйшай гуманітарнай школы, у мінулым прафесар Ягелонскага ўніверсітэта, доктар хабілітаваны гуманітарных навук у галіне філалагічных навук, педагогікі, спецыяльнасці: дыдактыка, культуралогія, літаратуразнаўства. Выкладчык Ягелонскага ўніверсітэта (1982-2010), віцэ-дырэктар Інстытута педагогікі (1996-2002), заснавальнік кафедры выхавання праз мастацтва (1996-2000), заснавальнік і кіраўнік кафедры мастацкай адукацыі (2000-2009), навукова-дыдактычны супрацоўнік кафедры мастацкай адукацыі, кафедры выхавання праз мастацтва Вышэйшай філасофска-педагагічнай школы «Igntianum» (Езусавага Таварыства) у Кракаве (1994-2004), навукова-дыдактычны супрацоўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы ў Аполю (1968-1982), хабілітацыйная праца: «Літаратура – Каштоўнасць – Дзіця» (Кракаў 1993), хабілітацыя (філасофскі факультэт Ягелонскага ўніверсітэта, Кракаў 1994), кандыдацкая дысертацыя «У свеце паэзіі для дзяцей» (ВПШ Аполе 1975). Шматдысцыплінарная даследчыцкая зацікаўленасць (педагогіка культуры, літаратуразнаўства, выхаванне праз літаратуру і мастацтва, культуралагічная камунікацыя, аксіялагічнае выхаванне, аксіялогія літаратуры, літаратурнае выхаванне, дзіця і святасць). Разнастайная пазаакадэмічная дзейнасць: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай культуры («Poezja і Gwiazdy»), літаратурная крытыка. Член ПЭН-клубу, шматразова дэмакратычна абраны галасаваннем пісьменнікаў – віцэ-старшыня (1992-1996) і старшыня (1996-2008) Кракаўскага аддзялення Таварыства польскіх пісьменнікаў (у гэты час членамі гэтага аддзялення, між іншым, былі польскія лаўрэаты Нобелеўскай прэміі Чэслаў Мілаш і Віслава Шымборская). Лаўрэат міжнароднай узнагароды ПЭН-клуба (Лондан 1964), адзіны польскі лаўрэат узнагароды Міжнароднага фонду Carlo Collodi «Pinocchio» (Рым 1983). У якасці паэта ён прадстаўляў Польшчу ў штаб-кватэры ААН у Нью-Ёрку (V 2000). Вернік рымска-каталіцкай царквы. Кантакт e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com
або праз сакратара: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
або: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @http://www.religious-and-sacred-poetry.info

(Translation into Belarusian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa, пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 448

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.) is a doctor of humanistic sciences in pedagogy (2007). His doctoral dissertation was, "Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę" ["Stephan Szuman's concept of educating through art"]. He is a graduate of Jagiellonian University in three faculties: 1) history, 2) philology, and 3) philosophy. He is a historian of art, a pedagogue and a scientific information specialist. Since 1991, he has been employed at Jagiellonian University. From 1997 to 1998, he was a scholar and teacher in the Institute of Polish Philology at the Higher School of Pedagogy in Cracow. He has multidisciplinary fields of research in pedagogy, philosophy, literary studies, the history of culture, the history of art, the history of literature, science information and library studies. He has rich private experience in writing poetry and the practical animation of literary, artistic, and religious culture. He is Roman Catholic and open for patriotic, Christian, familial, and national values of European cultures.
e-mail contact:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 449

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:**

**Informacja o Redaktorze Naczelnym
i Sekretarzu Międzynarodowej Rady Naukowej
„Religious and Sacred Poetry":**

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.), doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (2007), dysertacja doktorska pt. *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, dotycząca również wychowania przez literaturę piękną (Kraków 2006); absolwent trzech Wydziałów: 1) Filozoficzno-Historycznego, 2) Filologicznego i 3) Filozoficznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (Polska), historyk sztuki, pedagog, informacjolog, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (od 1991 r.), obecnie nauczyciel akademicki, wcześniej pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1997-1998), zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika, filozofia, literaturoznawstwo, historia kultury, historia sztuki i literatury, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo), różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej, artystycznej i religijnej, rzymski katolik, otwarty na wartości patriotyczne, chrześcijańskie, rodzinne, narodowe kultur europejskich.
kontakt e-mail:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @

http://www.religious-and-sacred-poetry.info

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 450

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:**

**Informace o šéfredaktorovi a tajemníkovi Mezinárodní vědecké rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitních věd v oblasti pedagogiky (2007), disertační práce „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę" („Koncepce vzdělávání prostřednictvím umění Stefana Szumana"), ktrerá se týkala také výchovy prostřednictvím krásné literatury (Krakov 2006); absolvent tří fakult: 1) Filozoficko-historické, 2) Filologické a 3) Filozofické na Jagellonské univerzitě v Krakově (Polsko); historik umění, pedagog, informatik, zaměstnanec na Jagellonské univerzitě (od roku 1991), v současné době akademický učitel, předtím vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie Vyšší odborné pedagogické školy Národní vzdělávací komise v Krakově (1997–1998). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika, filozofie, vědecké informace a knihovnictví, literární věda, dějiny kultury, dějiny umění a literatury). Různé mimoakademické zkušenosti: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury, umění a náboženství. Římský katolík otevřený vlasteneckým, křesťanským, rodinným, národním a evropským kulturním hodnotám.
kontakt e-mail:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Přeložil Libor Martinek)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 451

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Slovak]:**

**Informácie o šéfredaktorovi a tajomníkovi Medzinárodnej vedeckej rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitných vied v oblasti pedagogiky (2007), disertačná práca „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę“ („Koncepcia vzdelávania prostredníctvom umenia Stefana Szumana“), ktorá sa týkala aj výchovy prostredníctvom krásnej literatúry (Krakov 2006); absolvent troch fakúlt: 1) Filozoficko-historickej, 2) Filologickej a 3) Filozofickej na Jagellonskej univerzite v Krakove (Poľsko); historik umenia, pedagóg, informatik, zamestnanec Jagellonskej univerzity (od roku 1991), v súčasnej dobe akademický učiteľ, predtým vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie Vyššej odbornej pedagogickej školy Národnej vzdelávacej komisie v Krakove (1997–1998). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika, filozofia, vedecké informácie a knihovníctvo, literárna veda, dejiny kultúry, dejiny umenia a literatúry). Rôzne mimoakademické skúsenosti: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry, umenia a náboženstva. Rímsky katolík otvorený vlasteneckým, kresťanským, rodinným, národným a európskym kultúrnym hodnotám.
kontakt e-mail:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Preložila Ivica Hajdučeková)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 452

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:**

Информация о Главном Редакторе и секретаре Международного Научного Совета *Religious and Sacred Poetry*

Марек Мариуш Тытко, M.A., Ph.D., кандидат педагогических наук (2007), кандидатская диссертация „Концепция воспитания искусством Стефана Шумана", касающаяся также воспитания художественной литературой (Краков 2006); выпускник трех факультетов: 1) философско-исторического, 2) филологического і 3) философского в Ягеллонском университете в Кракове (Польша), историк искусства, педагог, информациолог, сотрудник Ягеллонского университета (с 1991 г.), В настоящее время академический преподаватель, раньше научно-дидактический сотрудник Института Польской филологии Высшей педагогической школы им. Комиссии Народного Образования в Кракове (1997-1998), широкие научные интересы (педагогика, философия, литературоведение, история культуры, история искусства и литературы, научная информация и библиотековедение), разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной, художественной и религиозной культуры, исповедует католицизм, открыт на патриотические, христианские, семейные, национальные ценности европейских культур.
контакт e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

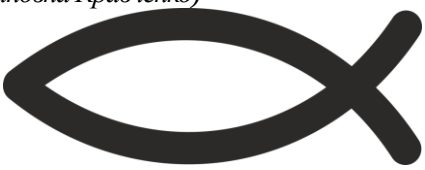

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 453

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Ukrainian]:**

Інформація про Головного Редактора і Секретаря Міжнародної Наукової Ради *Religious and Sacred Poetry*

Марек Маріуш Титко, кандидат гуманітарних наук у галузі педагогіки (2007), кандидатська дисертація „Концепція мистецького виховання (виховання мистецтвом) Стефана Шумана", стосується також виховання художньою літературою (Краків 2006); випускник трьох факультетів: 1) філософсько-історичного, 2) філологічного і 3) філософського в Ягеллонському університеті у Кракові (Польща), історик мистецтва, педагог, інформаціолог, працівник Ягеллонського університету (від 1991 р.), на сьогоднішній день викладач, раніше науково-педагогічний працівник Інституту польської філології Вищої педагогічної школи ім. Комісії народної освітив Кракові (1997-1998); інтердисциплінарні наукові зацікавлення: педагогіка, філософія, літературознавство, історія культури, історія мистецтва і літератури, наукова інформація і бібліотекознавство; різноманітні непрофесійні зацікавлення: поетична творчість, практична анімація літературної культури, мистецької і релігійної; римокатолик, прихильник патріотичних, християнських і сімейних цінностей національних європейських культур.
Контакт e-mail:
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education
Edited by Marek Mariusz Tytko
No. 3 (15) July – August – September 2016
ISSN: 2299–9922 ; e-ISSN 2391-9418
page 454

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Belarusian]:**

Звесткі пра галоўнага рэдактара і Сакратара Міжнароднага навуковага савета *Religious and Sacred Poetry*

Марэк Марыюш Тытко, M.A., Ph.D., доктар гуманістычных навук у галіне педагогікі (2007 г.), кандыдацкая дысертацыя «Канцэпцыя выхавання праз мастацтва Стэфана Шумана» ўздымала пытанні выхавання праз мастацкую літаратуру (Кракаў 2006); выпускнік трох факультэтаў: 1) філасофска-гістарычнага 2) філалагічнага і 3) філасофскага ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве (Польшча), гісторык мастацтва, педагог, інфармацыёлаг, працаўнік Ягелонскага ўніверсітэта (з 1991 г.), у дадзены час выкладчык, раней навукова-дыдактычны працаўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы імя Камісіі Адукацыі Народнай ў Кракаве (1997-1998). Шматдысцыплінарныя даследаванні (педагогіка, філасофія, літаратуразнаўства, гісторыя культуры, гісторыя мастацтва і літаратуры, навуковая інфармацыя і бібліятэчная справа), разнастайныя пазаакадэмічныя інтарэсы: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай, мастацкай і рэлігійнай культуры. Вернік рымска-каталіцкай царквы, адкрыты да патрыятычных, хрысціянскіх, сямейных, нацыянальных каштоўнасцей еўрапейскіх культур.

Кантакт e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
або: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @
http://www.religious-and-sacred-poetry.info
(Translation into Belarussian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa, пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**